JYRI BACKMAN

ISHOCKEYNS

AMERIKANISERING

En studie av svensk och finsk elitishockey

ISHOCKEYNS AMERIKANISERING:
EN STUDIE AV SVENSK OCH FINSK ELITISHOCKEY

Malmö Studies in Sport Sciences Nr 27

© Copyright Jyri Backman, 2018

Layout omslag: Anneli Holmberg

ISBN 978-91-7104-902-5 (tryckt)

ISBN 978-91-7104-903-2 (pdf)

ISSN Malmö Studies in Sport Sciences 1652-3180

Holmbergs, Malmö 2018

JYRI BACKMAN

**ISHOCKEYNS
AMERIKANISERING**

En studie av svensk och finsk elitishockey

Malmö universitet, 2018
Idrottsvetenskap

Publikationen finns även elektroniskt på:
<https://muep.mau.se/handle/2043/24404>

Äidille
ja
Isän muistolle

Erkki Sakari Kuoppala
1935–2018

Till Mor
och
till minne av min Far

Erkki Sakari Kuoppala
1935–2018

INNEHÅLL

UPPVÄRMNING	9
Tabell- och figurindex	11
Förord	13
Förkortningar	17
FÖRSTA PERIODEN	21
Nedsläpp	23
Syfte och frågeställningar	28
Disposition	29
Tidigare forskning om svensk och finsk ishockey	30
Historisk bakgrund: Sverige och Finland	38
Bakgrund: Svensk och finsk ledarskapskultur	41
Metod	44
Teoretisk ram	57
ANDRA PERIODEN	65
Den amerikanska Major League-modellen respektive europeiska sportmodellen, och deras betydelse för ishockeyns utveckling	67
Inledning	67
Ursprunget: Sportmodeller	68
Nutida kännetecken på organisationsstyrning	78
Svensk och finsk idrottsorganisation	99
NHL: En modell för global ishockey	106
Ursprunget	106
NHL bildas och tar form	107
Ishockeyn kommer till Europa och Norden	121

TREDJE PERIODEN	137
Inledning	139
Elitserien bildas, utvecklas och omvandlas	141
SM-liiga bildas, utvecklas och omvandlas	219
Sammandrag av likheter och skillnader	277
NHL får en ideologisk motvikt	284
Jokerit: Amerikaniseringens optimala effekt på SM-liiga via KHL	311
HESA FREDRIK LJUDER – FÖRLÄNGNING	329
Slutsatser	331
Ligornas relation till den amerikanska Major League-modellen respektive den europeiska sportmodellen	333
NHL-modellens influenser	341
Svensk samt finsk elitishockeys relation till KHL	356
Slutord	359
REFERENSER	363
SUMMARY	411

UPPVÄRMNING

Tabell- och figurindex

1. Likheter och skillnader mellan den amerikanska Major League-modellen och europeiska sportmodellen
2. De stora centrala självständiga idrottsförbunden i Finland under 1900-talet och 2000-talets första årtionden
3. NHL säsongen 2017/2018 – klubb, stad, befolkning samt arena, byggår och kapacitet
4. Likheter och skillnader mellan svensk och finsk ishockeys tidiga år
5. Likheter och skillnader mellan svensk och finsk ishockeys landslagsutveckling
6. Bolagiseringstrenden i SHL säsongen 2017/2018
7. Koncernstruktur Växjö Lakers Hockey, VLH
8. SHL-klubbarnas arenor säsongen 2017/2018
9. Elitserieklubbarnas totala ekonomiska omsättning i början av 2000-talet
10. SM-liiga, Elitserien och NHL säsongen 1975/1976 vad avser antalet klubbar i grundserien, matchantal, antalet klubbar i playoff och kvalserie samt hur många klubbar som riskerat direktdegradering
11. Bolagiseringstrenden i SM-liiga säsongen 2017/2018
12. Koncernstruktur Oulun Kärpät
13. Koncernstruktur Rauman Lukko
14. SM-liigaklubbarnas arenor säsongen 2017/2018
15. SM-liigaklubbarnas totala årsomsättning säsongerna 1999/2000–2004/2005
16. Analysschema mellan Elitserien/SHL och SM-liiga säsongerna 1975/1976–2017/2018
17. SHL och SM-liiga säsongen 2017/2018 vad avser antalet klubbar i grundserien, matchantal, antalet klubbar i playoff och kvalserie samt hur många klubbar som riskerat direktdegradering
18. KHL säsongen 2017/2018 – klubb, stad, befolkning samt arena, byggår och kapacitet
19. NHL:s respektive KHL:s seriemodell säsongen 2017/2018
20. KHL:s ägarstruktur och organisatoriska uppbyggnad
21. Koncernstruktur Jokerit

Förord

Det är med kluven känsla jag skriver detta förord. Tillfredställelsen och lättnaden över att ha lyckats sätta punkt för ett så komplext, omfattande och långvarigt projekt varvas med tomhet. En tomhet då jag med näst intill enbart glädje under många år utmanat mig själv med denna forskningsuppgift. Nya problem, infallsvinklar och upptäckter har genomgående sporrat mig att vilja lära mig mer om ishockeyns ursprung, utveckling och omdaning. Ett undersökningsområde där ishockeyns affärer både öppnat och vidgat ett omfattande problemområde, där organisatoriska, ekonomiska och juridiska dimensioner närvarar. Liksom för det mesta här i livet kommer en människa vid något tillfälle till vägs ände och ett vägskal. Där är detta projekt nu.

Att avhandlingen är inom den tvärvetenskapliga disciplinen idrottsvetenskap och inriktningen sport management (i vilken idrottsjuridik ingår) ska förstås mot bakgrund av att det finns ett behov av att öka kunskaperna om ishockeyns affärer, liksom internationella jämförelser. Min idrottsliga och utbildningsmässiga bakgrund, vilken resulterade i en idrottslärarexamen vid Idrottshögskolan i Stockholm (GIH) och juristexamen (jur.kand.) vid Lunds universitet, har också bidragit till beslutet att ta mig an denna utmaning. Detta då elitishockey är tätt sammanflätat med juridik. Kommersiell och professionell elitishockey aktualiserar ett flertal juridiska rättsområden, exempelvis arbets-, associations-, avtals-, EU-, fastighets-, förenings-, immaterial-, marknads-, obestands- och skatterätt.

Jag påbörjade 2003 min anställning på Institutionen idrottsvetenskap vid Malmö högskola – sedan 1 januari 2018 Malmö universitet – som sedan dess till min stora glädje varit min arbetsplats. Sedan sommaren 2015 har jag även varit anställd som universitetslärare i handels- och skatterätt på Ekonomihögskolan vid Linnéuniversitetet. Forskarutbildningen påbörjade jag hösten 2009, i samband med att jag blev antagen till Nationella forskarskolan i idrottsvetenskap vid Göteborgs universitet, med licentiatexamen som mål. Efter att jag färdigställt min licentiatavhandling *I skuggan av NHL: En organisationsstudie av svensk och finsk elitishockey* (2012) följde några år

innan en möjlighet öppnades att få avsluta mitt forskningsprojekt och nu med doktorsexamen som slutmål. En fråga som gör sig gällande i detta sammanhang är vilka likheter och skillnader som finns mellan min licentiatavhandling och denna. I stort har licentiatavhandlingen återanvänts i sin helhet. Vissa delar har förfinats och vidareutvecklats. Det finns också delar som nedmonterats helt. Inledningskapitlet har i viss mån omarbetats, tidigare forskning och metod har utökats samtidigt som teoridelen vidareutvecklats. I avhandlingens teoridel har advokaten och forskaren Lars Halgreens iakttagelser om den europeiska idrottens amerikanisering utelämnats. I gengäld har begreppen svenskhet/finskhet tillkommit. Vad gäller den amerikanska Major League-modellen och den europeiska sportmodellen har denna behållits som grundfundament. Genomgående har mer källmaterial använts. Två helt nya kapitel, ett med sammanfattande tabeller, liksom ett om sovjetisk/rysk ishockeys uppkomst, utveckling, sönderfall och återuppbyggnad har tillkommit. Den senare är av central betydelse, då den sovjetiska/ryska ishockeyn var den ideologiska motvikten till NHL under kalla kriget. Här måste nämnas att delar av detta kapitel sedan tidigare är publicerade som referentgranskad (peer reviewed) artikel i Svenska idrottshistoriska föreningens årsskrift *Idrott, historia och samhälle* 2017. I avhandlingen har den historiska kontexten nedtonats, till förmån för en djupare analys av KHL:s organisationsstruktur och ägarförhållnaden. Ytterligare ett helt nytt kapitel – Jokerit: Amerikaniseringens optimala effekt på SM-liiga via KHL – har tillkommit med anledning av Helsingforsklubben Jokerits anslutning till den internationella ryska proffsishockeyligan KHL. Dessutom har analysdelen i avhandlingen utvecklats. Till allt detta har frågan om vilken sportmodell som är dominerande i sin logik inom elitishockeyn getts större fokus. Även relationen ishockeys affärer och juridiska reglering har utökats, särskilt kring skatter och deklarationer. Härtill finns redaktionella omdispositioner.

Då jag i min avhandling undersöker svensk och finsk elitishockey är det också angeläget att nämna något om mina språkliga och kulturella förutsättningar att undersöka problemområdet. Jag har finska föräldrar och finskt medborgarskap sedan födseln. Mitt modersmål är finska och svenska andraspråket, även om det senare i dag får anses minst lika bra eller bättre. Trots att jag är född och uppvuxen i

Sverige och genomgått svenskt utbildningssystem har jag genom åren tillbringat mycket tid i Finland. Mina muntliga kunskaper i finska är utmärkta och läsförmågan mycket god, medan skrivförmågan är nöjaktig. Kunskaperna om den finska kulturen är slutligen mycket goda.

Med tanke på de utmaningar en avhandling ger upphov till behövs hjälp. Av alla som hjälpt och utvecklat mig på vägen vill jag rikta ett speciellt tack till:

Finansiärerna – Vetenskapsrådet och Malmö universitet – utan er ekonomiska stöttning hade denna avhandling aldrig kunnat färdigställas. Tack för det!

Mina handledare och goda vänner professor Bo Carlsson och docent Torbjörn Andersson. Er kunskap, noggrannhet och positiva inställning har varit ovärderlig. Ni har med stort tålamod hållit mig på rätt väg i arbetsprocessen såväl i med- som motgång. Ni ska veta att jag lyssnat på alla era synpunkter, tagit till mig, värderat och gjort mitt bästa. Tack!

Fil.dr Tobias Stark vid Linnéuniversitetet. Tack för att du generöst delat med dig av din ishockeykunskap. Du är den som på akademisk nivå vet mest om svensk ishockeys uppkomst, utveckling och omdaning.

Göran Stubb, Harry "Hjallis" Harkimo (och Mirita Saxberg), Håkan Loob, Kaj Kunnas, Kalervo Kummola, Michael "Mike" Helber, Percy Nilsson, Tommy Boustedt och Tommy Töpel. Med er hjälp har denna avhandling berikats och nyanserats. Tack för att ni ställde upp och lät er intervjuas!

Professor Bill Sund. Tack för dina skarpsynta och värdefulla synpunkter i samband med mitt slutseminarium.

Docent Lars Lagergren vid Malmö universitet. Tack för att du med skarpa ögon granskat avhandlingens slutmanus.

Nikita Osokin, chefsspecialist på Center of Strategic Sport Research vid Plekhanov Russian University of Economics i Moskva. Tack (spasibo!) för att du tog dig tid att förklara KHL:s ägarstruktur och organisatoriska uppbyggnad samt översätta ryskspråkigt material.

Fil.dr Sergey Altukhov, biträdande direktör på Sport Management Centre vid Lomonosov Moscow State University. Tack (spasibo!) för att du delat med dig av din kunskap om sovjetisk/rysk ishockey.

Vidare tack till: Professorer Susanna Hedenborg, Johan R. Norberg, Tomas Peterson samt docent Kutte Jönsson, samtliga verksamma på Institutionen för idrottsvetenskap vid Malmö universitet.

Juristerna Ulla Ekdahl och Håkan Hallbäck (före detta advokat), båda verksamma på Ekonomihögskolan vid Linnéuniversitet.

Doktoranderna Daniel Bjärsholm och Isak Lidström, båda verksamma på Institutionen för idrottsvetenskap vid Malmö universitet. Tack för "second opinion" i en rad forskningsfrågor.

Nuvarande och före detta doktorandkollegorna Aage Radmann, Alexander Jansson, Anna Fabri, Anna-Maria Jennerheim Hellborg, Jens Alm, Joakim Ingrell, Joakim Wirén Åkesson, Julia Rönnbäck, Kalle Jonasson, Marie Larneby, Marit Nybelius, Matilda Lindberg, Mattias Melkersson, Niklas Hafén, Sepand Mashreghi Blank och Torun Mattsson, samtliga verksamma på Institutionen för idrottsvetenskap vid Malmö universitet.

Språkgranskarna Nathalie Carrera på fix my wOrd och Damian Finnegan vid Malmö universitet.

Slutligt tack till: All behjälplig bibliotekspersonal, särskilt den på Orkanenbiblioteket vid Malmö universitet, och i synnerhet bibliotekarie Maria Brandström.

All personal och stöttande kollegor på Institutionen för idrottsvetenskap vid Malmö universitet, Nationella forskarskolan i idrottsvetenskap och Ekonomihögskolan vid Linnéuniversitetet.

Kollegor och vänner.

Min mor Marketta Backman och bror Sampo Backman med Anna, Akseli, Tobias och Lauri hemma i Finland. Ni är mig kära.

Lund i juli 2018.

Förkortningar

A-SINK	Lagen (1991:586) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta artister m.fl. (artistskattelagen)
AB/Ab	Aktiebolag, Sverige/Finland
ABL	Aktiebolagslagen
AHAC	The Amateur Hockey Association of Canada
CAHA	Canadian Amateur Hockey Association
CBC	Canadian Broadcasting Corporation
CHL	Champions Hockey League
Ds	Departementsstencil
EBU	European Broadcasting Union
EEG	Europeiska ekonomiska gemenskapen
EG	Europeiska gemenskapen
EG-domstolen	Europeiska gemenskapernas domstol
EG-fördraget	Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen
Elitserien	Sveriges högsta (herr)ishockeyserie 1975–2013, omdöpt till SHL 2013
EU	Europeiska unionen
EU-domstolen	Europeiska unionens domstol (tidigare EG-domstolen)
FA	The Football Association (Engelska Fotbollförbundet)
FEUF	Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt
FIM	Finlands idrottsmuseum/arkiv i Helsingfors
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
HIFK	Idrottsföreningen Kamraterna, Helsingfors

HockeyAllsvenskan	Sveriges näst högsta (herr) ishockeyserie
HTF	Handelstjänstemannaförbundet
IIHF	International Ice Hockey Federation (Internationella Ishockeyförbundet)
Ishockeyns SM-liiga Ab/ Jääkiekon SM-liiga Oy	Aktiebolaget som administrerar och driver (herr)ishockeyligan SM-liiga
KHL	Kontinental Hockey League
KKV	Konkurrensverket
Ltd.	Limited company (aktiebolag)
Mestis	Finlands näst högsta (herr)ishockeyserie, organisatoriskt underställd Finlands Ishockey- förbund rf., klubbarna i Mestis är sammanslutna i intresse- organisationen Jääkiekon Sarjaseurat ry. (Ishockeyns Serieklubbar rf.)
MLB	Major League Baseball
MLS	Major League Soccer
NBA	National Basketball Association
NFL	National Football League
NHA	National Hockey Association
NHL	National Hockey League
NHLPA	National Hockey League Players' Association
Oy	Osakeyhtiö (privat aktiebolag, Finland)
Publ.	Publikt aktiebolag
RA	Riksarkivet i Arninge
RF	Sveriges Riksidrottsförbund
rf.	Registrerad förening, Finland. Att förkortningarna rf. (registrerad förening) och ry. (rekistöröity yhdistys) används i avhandlingen hänger samman med att det i Finland finns lagstiftning om att sammanslutningar som bildas för

	<p>gemensamt ideellt syfte (exempelvis allmännyttiga idrottsföreningar och specialidrottsförbund) måste registreras, se föreningslag (26.5.1989/503), vilket inte är fallet i Sverige. Den första finska lagen om föreningar antogs 1919. Alla finska idrottsföreningar, special-idrottsförbund och idrottsorganisationer som här nämns var eller är registrerade föreningar såvida de inte ombildats till aktiebolag. Förkortningen rf./ry. har i somliga fall utelämnats i huvudtexten av redaktionella orsaker</p>
ry.	Se ovan om rf.
Serieföreningen Elitishockey	Se Svenska Hockeyligan (SHL)
SHL	Svenska Hockeyligan, Sveriges högsta (herr)ishockeyliga (tidigare Elitserien) från och med 2013
SICO	Sveriges Ishockeyspelares Centralorganisation
SJRY	Suomen Jääkiekkoliijat ry. (Ishockeyspelarföreningen i Finland rf.)
SLU	Suomen Liikunta ja Urheilu ry. (Finlands Idrott rf.)
SM-liiga	Jääkiekon SM-liiga (Ishockeyns SM-liiga), Finlands högsta (herr) ishockeyserie sedan 1975: från 2013 används även namnet Liiga i marknadsföringssyfte
SM-sarja	Jääkiekon Mestaruussarja (Ishockeyns Mästerskapsserie), finska mästerskapen i ishockey till och med säsongen 1974/1975
SOU	Statens offentliga utredningar

STT	Suomen Tietotoimisto (Finska Notisbyrån)
SUL	Suomen Liikunta ja Urheilu ry. (Finlands Idrott rf.)
Svenska Hockeyligan (SHL)	Serieföreningen Elitishockey härstammar ursprungligen från Svenska Serieföreningen (medlem- mar var klubbarna i Division 1 och 2), som bildades 1955. För att framhäva elitishockeyn ändrades namnet till Serieföreningen Elitis- hockey två år senare, vilket seder- mera blev Svenska Hockeyligan /1995/ och Svenska Hockeyligan AB 2001
SVT	Sveriges Television AB
SVUL	Suomen Valtakunnan Urheiluliitto ry. (Finlands Riksidrottsförbund rf.)
Valo	Valtakunnallinen liikunta ja urhei- luorganisaatio ry. (Valo Finlands Idrott rf.)
WHA	World Hockey Association (verksam 1972–1979)
YLE	Yleisradio Oy

FÖRSTA PERIODEN

Nedsläpp

Inför säsongen 2014/2015 lämnade Helsingforsklubben Jokerit¹ överraskande den finska ishockeyligan (SM-liiga) och gick in i den ryskägda internationella proffsishockeyligan Kontinental Hockey League (KHL). Man var då en av Finlands i ekonomiska termer största och sportsligt mest framgångsrika ishockeyklubbar.² Att idrottsklubbar på elitnivå flyttas mellan städer och länder förekommer i Nordamerika men som regel inte i länder som Finland eller Sverige.³ Håller något på att ske inom nordisk sport? Inom Norden har man ju vanligen talat om att vi har en gemensam och liknande sportmodell.⁴ Stämmer inte detta? Kan även svenska ishockeylag plötsligt lämna den folkära Svenska Hockeyligan, officiellt SHL (tidigare Elitserien), för spel i den ryska ligan? Är det i själva verket så att amerikanska ideal och värderingar blivit starkare inom nordisk och europeisk sport – eller finns det en egen svensk, finsk eller europeisk sportmodell? Dessa initiala frågor är något som denna avhandling kommer att ta upp, och som kommer att utvecklas och fördjupas vidare, och därigenom få en idrottsvetenskaplig inriktning i avhandlingens syftes- och problemformulering.

Att Jokerits flytt ger upphov till ovannämnda frågor måste förstås mot bakgrund av att svensk och finsk elitishockey verkar i små länder med jämförbara sociala, ekonomiska och (idrotts)politiska system.⁵ Kännetecknande för dessa länder är att djupt rotade ideal av amatörism, folkrörelsedemokrati, idealitet och social gemenskap alltmer utmanas av kommersialism och professionalism.⁶ För svensk

1 Jokerit Hockey Club Oy.

2 *Helsingin Sanomat* 28–30 juni 2013; *Ilta-Sanomat* 28 juni–1 juli 2013 samt *Iltaalehti* 28–29 juni 2013 och 1 juli 2013.

3 Jämför Sloane, Peter J. (2006), "The European Model of Sport" samt Andreff, Wladimir (2006), "Team sports and finance". Här ska sägas att med nordisk elitishockey avser jag fortsättningsvis svensk och finsk herrelitishockey, damelitishockey lever under andra (ekonomiska) premisser.

4 Andersen, Svein S. och Ronglan, Lars Tore [ed.] (2011), *Nordic Elite Sport: Same ambitions – different tracks*.

5 Jämför Svein S. Andersen och Lars Tore Ronglan (2012), "Elite sports in Nordic countries: perspectives and challenges" samt finska propositionen RP 190/2014 rd., s. 16–17.

6 Se Torbjörn Andersson (2002), *Kung fotboll: den svenska fotbollens kulturhistoria från 1800-talets slut till 1950*, kapitel 7; Karin Wikberg (2005), *Amatör eller professionist? Studier rörande amatörfrågan i svensk tävlingsidrott 1903–1967*; SOU 2008:59, *Föreningsfostran och tävlingsfostran: En utvärdering av statens stöd till idrotten*, kapitel 4; finska propositionen RP 236/1997 rd; finska propositionen RP 190/2014 rd, s. 16–17; Otila, Jyrki (1989, a), "Tästä se alkoi"; Jani Mesikämnen (2001), "From Part-time Passion to Big-time Business: The Professionalization of Finnish Ice Hockey"; Kokkonen, Jouko (2013), *Liikuntaa hyvinvointivaltiossa. Suomalaisen*

och finsk elitishockey har dessa nya processer varit av nytto-
base-
rad karaktär så tillvida att de för in pengar i sporten (exempelvis
genom entréintäkter, bingo, reklam, sponsorer, souvenirförsäljning,
aktiekapital, försäljning av tv- och medierättigheter etcetera). Den
ekonomiska vinsten ska återinvesteras i den idrottsliga verksamheten,
en ideologisk hållning som i grunden vilar på allmännyttigt ändamål,
och som åtnjuter offentlig ekonomisk stöttning och skattefördelar.⁷
En nordisk sportmodell som, likt den europeiska sportmodellen,
är nära sammanlänkat med principen om nyttomaximering (non-
profit), till vilket avhandlingen ska återkomma.⁸

En som tidigt kopplade ihop svensk elitishockey med affärer var
Svenska Ishockeyförbundets dåvarande ordförande (1948–1973)
Helge Berglund, då han 1972 krasst konstaterade att ”pengar betyder
inte allt här i världen, men jag vet få saker som det är svårare att klara
sig utan”.⁹ Berglunds uppfattning skulle under de följande årtiondena
bli den rådande i samband med svensk elitishockeys intensifierade
kommersialiserings- och professionaliseringsprocess. Tendensen var
liknande i Finland. Där använde Helsingforsklubben Jokerits första
stora mecenat, byggherren Aimo Mäkinen, plånboken som lockbete
i sin värvningsstrategi från det att Jokerit bildats 1967, fram till att
han under 1980-talet drog sig tillbaka från rampljuset för att mer
verka i bakgrunden. Enligt historikern Seppo Aalto var Mäkinens
plånbok både tjock och öppen, samtidigt som denne inte brydde
sig det minsta om de finska amatörbestämmelserna. Trumfkortet i
spelarvärvingarna var bostäder och löner som klart översteg gängse
norm och hans strategi tvingade de andra klubbarna att se över sin
lönepolitik. Mäkinens värvningsstrategi var starten för en häftig

liikuntakulttuurin lähihistoria; Kokkonen, Jouko (2015), *Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunnat* samt Svein S. Andersen och Lars Tore Rongland (2012), ”A comparative perspective on Nordic elite sport: filling a gap”.

7 Backman, Jyri (2012), *I skuggan av NHL: En organisationsstudie av svensk och finsk elitishockey*, kapitel 4; inkomstskattelagens (1999:1229) 7 kap., finska inkomstskattelagens (30.12.1992/1535), II avd., 3 kap. 22–23 §§, SOU 2008:59 samt finska propositionen RP 236/1997 rd.

8 Wilson, Robert, Plumley, Daniel och Ramchandani, Girish (2013), ”The relationship between ownership structure and club performance in the English Premier League”; Sloane, Peter J. (2006); Vamplew, Wray (1988), *Pay up and play the game: Professional Sport in Britain 1875–1914*, s. 77–79; Kesenne, Stefan (2006), ”Competitive Balance in Team Sports and the Impact of Revenue Sharing”; finska propositionen RP 190/2014 rd, s. 11 och 14 samt SOU 2008:59, kapitel 4.4. Här ska noteras att ekonomisk vinst också är en form av nyttomaximering men att denna tolkning inte används i avhandlingen.

9 Eklöw, Rudolf ”R:et” (1972), ”Vår dynamiske ordförande”, s. 161.

ökning av spelarlönerna inom finsk elitishockey.¹⁰ Berglunds och Mäkinens syn på pengars betydelse inom den nordiska elitishockeyn bidrog till en kraftig intensifiering av svensk och finsk elitishockeys professionaliseringsprocess, vilken tog sig uttryck i a) en seriösare inställning (mer träning, analyser, kostvanor, vila etcetera) och b) en utveckling mot lönearbete via olika stadier (deltids-, halv- och helproffs).¹¹ Parallellt stärktes den kommersialisering som går ut på att tjäna pengar genom försäljning av biljetter, reklam, souvenirer, förfriskningar, tv-medierättigheter etcetera. Ett uttryck för den nya inställningen i svensk och finsk elitishockey var att dessa reformerades och moderniserades i mitten av 1970-talet. Förändringarna resulterade i att Elitserien och SM-liiga för första gången spelades i sin moderna form säsongen 1975/1976.¹²

Då ishockey är en kanadensisk sport som exporterats till USA har den nordamerikanska ishockeyjätten National Hockey League (NHL) (bildad 1917) skapat ett monopol på den yppersta elitishockeyn i Nordamerika i form av en "stängd liga".¹³ NHL är en av fyra proffssportligor i Nordamerika som benämns Major League. Dessa går också under benämningen *the Big 4*. Med Major League-modellen avses i vardagligt tal de nordamerikanska proffssporterna baseball (Major League Baseball [MLB]), amerikansk fotboll (National Football League [NFL]), basketboll (National Basketball Association [NBA]) och ishockey (National Hockey League [NHL]).¹⁴ Utmärkande för respektive Major League är att de bygger på franchisingsystemets affärslogik om vinstmaximering och att de eftersträvar dominans inom respektive sport på den nordamerikanska kontinenten.¹⁵ Nord-

10 Aalto, Seppo (1992), *Jokerit liukkaalla jäällä – 25 vuotta Jokeri-kiekkoo*, s. 38–39.

11 Aalto, Seppo (1992); Eklöw, Rudolf "R:et" (1972); Peterson, Tomas (1989), *Leken som blev allvar: Halmstads Bollklubb mellan folkrörelse, stat och marknad* samt Peterson, Tomas (1993), *Den svengelska modellen*. Det ska noteras att inställningen inte behöver bli mer seriös av mer pengar – vilket framgår av att många klubbar haft dålig ekonomi. En omogen och ovarsam hantering av pengar är snarare exempel på det motsatta. Carlsson, Bo och Backman, Jyri Peter (2015), "The blend of normative uncertainty and commercial immaturity in Swedish ice hockey".

12 Backman, Jyri (2012), kapitel 4.

13 Kidd, Bruce och Macfarlane, John (1972), *The Death of Hockey*; Gruneau, Richard och Whitson, David (1993), *Hockey Night in Canada: Sport, Identities and Cultural Politics* samt Wong, John (2005), *Lords of the Rinks: The Emergence of the National Hockey League, 1875–1936*.

14 MLB bildad 1903; NFL bildad 1966 efter en sammanslagning av the American Profession Football Association, bildad 1920, och the American Football League, bildad 1960; NBA bildad 1949 efter en sammanslagning av flera ligor som försökte etablera en identitet och vinstgivande verksamhet.

15 Vamplew, Wray (1988), s. 77–79; Peter J. Sloane (2006) samt Kesenne, Stefan (2006), "The objective function of a team".

amerikanska impulser har i stor utsträckning bidragit till att svensk och finsk ishockey influerats av nordamerikanska ishockeyideal – en NHL-ifiering – vilken bland annat tagit sitt uttryck i att företrädarna infört playoff, den offensiva tacklingsregeln, olika matchtraditioner (exempelvis nationalsång och mörkfärgad hemmadräkt) och andra seder (exempelvis mästerskapsvimplar och frysta tröjnummer i arenornas tak) samt omvandlat arenorna från enkom sportsliga spelrinkar till moderna evenemangsarenor.¹⁶ De nordamerikanska idealen och värderingarna har medverkat till att elitishockeyn i de båda nordiska grannländerna, med företagsekonomen Hans Lundbergs ord, omvandlats till nöjesevenemang nära sammanlänkade med upplevelseindustrin.¹⁷

Vid en analys av svensk och finsk elitishockeys reformering finns också behov att ta hänsyn till den samhällseliga utvecklingen, då denna lägger ramarna för ishockeysportens framtidskridande. Från det att det svenska riket delades 1809 och Finlands självständighet 1917 har Sverige och Finland haft en utveckling som präglats av såväl likformighet som särart.¹⁸ Finlands nära relationer till såväl Sverige som Sovjetunionen/Ryssland har löpt parallellt, vilket format det finska samhället och finsk politik. Sveriges historiska stormaktsposition runt Östersjön, samt politiska och ekonomiska stöttning till Finland under andra världskriget och kalla kriget har dock medfört att de samhällseliga impulserna till största del gått i väst-östlig riktning.¹⁹ Sovjetunionens upplösning, kalla krigets slut och Sveriges och Finlands medlemskap i den europeiska unionen har skapat nya förutsättningar vid sidan av globaliseringen av näringslivet. Globaliseringen är enligt sociologerna Richard Giulianotti och Roland Robertson tätt sammanbunden med framväxt och internationell spridning av västerländsk modernisering som kapitalism, industrialism och byråkratisering.²⁰ Den förändrade världen tog

16 Backman, Jyri (2012), s. 2, s. 57 och s. 86 samt Carlsson, Bo och Backman, Jyri Peter (2015). Innan den offensiva tacklingsregeln infördes 1970 var det enbart det försvarande laget som fick tackla på egen planhalva.

17 Lundberg, Hans (2009), *Kommunikativt entreprenörskap: underhållningsidrott som totalupplevelse före, under och efter formeringen av den svenska upplevelseindustrin 1999–2008*, s. 26.

18 Bladh, Gabriel och Kuvaja, Christer (2005, a), "Från ett rike till två nationalstater".

19 Bladh, Gabriel och Kuvaja, Christer (2005, a); Helander, Mika (2006), "Den andra rikshalvan i nutid: Nära blir fjärran"; Aunesluoma, Juhana (2006), "Sverige, Norden och Finlands ekonomiska västintegration 1944–1973" samt Helkama-Rågård, Anna (2007), "Olycksbådande episoder: Säpo och det röda hotet från Finland 1944–1948".

20 Giulianotti, Richard och Robertson, Roland (2009), *Globalization & Football*, s. 1.

sig också nya uttryck inom ishockeyns värld, då det i ett historiskt perspektiv länge ansetts nästan som en självklarhet att finländarna skulle förlora mot svenskarna på grund av mindervärdeskomplex²¹ och sportlig kapacitetsbrist. Det svenska ishockeyövertaget har vid flera tillfällen bekräftats. Omvänt har det finska ishockeylandslaget under många VM- och OS-turneringar enbart brytt sig om att vinna mot Tre Kronor. Även om styrkeförhållandet på landslagsnivå över tid vägt över till Sveriges fördel är nationerna emellertid sedan mitten av 1990-talet i mångt och mycket jämbördiga. Detta bekräftades slutligen i samband med ishockey-VM 1995 i Sverige.²² Utvecklingen understryker att den finska ishockeyns modernisering varit lyckosam. 1990-talet var för övrigt en tid då globaliseringen inom den europeiska sportvärlden blev tydligare genom post-Bosman. En samhällelig förändringstid som i sviterna av de förändrade realpolitiska förhållandena i Europa efter Sovjetunionens kollaps förde Finland närmare ett europeiskt centrumförhållande. Finlands allt tydligare västintegration har bidragit till att Sverige och Finland gått från att vara olika till att bli jämlika politiskt, ekonomiskt och kulturellt.²³

Ishockeyn har ställning som nationalsport i både Sverige och Finland. Historien om svensk och finsk elitishockeys transformation under senare decennier är i stor utsträckning oskriven. Inte minst saknas det studier där ländernas likheter och skillnader inom ishockeyn sätts i relation till stora samhällsprocesser såsom modernisering, amerikanisering, kommersialisering och professionalisering. Detta är ett av motiven för denna undersökning. Till detta kommer att man ofta lite svepande talar om en nordisk och folkrörelsebaserad idrottsmodell som något gemensamt – men frågan är om så verkligen är fallet, när en klubb som Jokerit kunnat lämna finsk elitishockey till förmån för ryska KHL. En jämförande studie av den kommersiella herrishockeyn i Sverige och Finland kan därmed bidra till nya perspektiv på – och kanske även ett ifrågasättande av – tanken på den gemensamma nordiska folkrörelsebaserade idrottsmodellen.

21 Virta, Erkki (2006), "Finskt och svenskt: Stereotyper, status och dolda känslor".

22 Virta, Erkki (2006).

23 Aunesluoma, Juhana (2006); Helander, Mika (2006) samt Virta, Erkki (2006).

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna avhandling är att jämföra och förklara utvecklingen av svensk och finsk herrelitishockey sedan 1970-talets mitt ur organisatoriska, ekonomiska och juridiska perspektiv samt utifrån de idrottsliga ideal och influenser som nordamerikanska NHL och ryska KHL representerar. Poängen med avhandlingen är dock inte att avgöra vilken av seriemodellerna som är mest framgångsrik i sportsligt hänseende. I stället görs jämförelserna för att analysera historiska val, kulturell påverkan och centrala aktörers betydelse för utvecklingen av elitishockeyn i dessa länder. Mitt idrottsvetenskapliga bidrag är att belysa och diskutera riktningar, trögheter och trender i den nordiska elitishockeyns moderniserings- och amerikaniseringsprocess.

Följande frågeställningar har varit vägledande för arbetet:

1. Hur – och varför – har Elitserien/SHL respektive SM-liiga utvecklats som de gjort avseende organisering, ekonomi och juridik sedan 1970-talets mitt?
2. I vilken utsträckning har den amerikanska Major League-modellen respektive europeiska sportmodellen påverkat svensk och finsk herrelitishockeys övergripande moderniseringsprocess vad gäller organisering samt ekonomi och juridik?²⁴
3. Hur kan likheter och skillnader i den svenska respektive finska elitishockeyns inställning och förhållande till den internationella ryska proffsishockeyligan Kontinental Hockey League (KHL) förstås?

24 Med organisation avses här vad som styr sporten och hur den organiseras i en serie, inte hur organisationen ser ut på isen eller nätverksnivå med styrelse, verkställande direktör etcetera.

Disposition

För att kunna analysera och besvara mina frågeställningar har det varit nödvändigt att dela in undersökningen i fyra delar. Den första delen handlar om de professionella lagsporternas uppkomst och framväxt, från 1800-talets slut fram till 1900-talets mitt. Anledningen till denna historiska återblick är att baseboll och engelsk fotboll både utgjort ursprung och modell för den amerikanska Major League-modellen och den europeiska sportmodellens framväxt och utformning. Denna del utgör med andra ord en hörnsten i förståelsen av de moderna och organiserade sportligornas uppkomst, vilket även avspeglar sig i organiseringen av svensk och finsk ishockey.

Andra delen ger basen för amerikaniseringens innebörd inom ishockeyn, i vilken NHL:s tillkomst, utveckling och omdaning belyses. Denna del är central för förståelsen av hur NHL-ägarna tillförsäkrats sig en i princip hegemonisk position i den moderna ishockeyn.

Tredje delen utgår från svensk och finsk ishockeys ursprung och tidiga år och har sitt berättigande i att det finns ett behov av en kort historisk orientering. Delen har till syfte att översiktligt förklara under vilka betingelser den svenska respektive finska ishockeyn uppstod och växte fram under 1900-talet.

Undersökningsperiodens fjärde del – vilken också är den tyngsta – tar avstamp i seriereformerna i svensk och finsk ishockey i mitten av 1970-talet. Undersökningens tidsmässiga slutpunkt sammanfaller med organiseringen av SHL (tidigare Elitserien) och SM-liiga under 2010-talet. I denna del har också den sovjetiska ishockeyn förts in; den ideologiska motvikten till NHL under kalla kriget. Här finns också ryska transnationella KHL:s tillkomst 2008, utveckling och omdaning, till vilken hör Jokerits anslutning säsongen 2014/2015.

Tidigare forskning om svensk och finsk ishockey

I det kommande följer en genomgång av forskning om svensk och finsk ishockey. Genomgången tillför empiri och perspektiv till min studie – men visar också att det finns en kunskapslucka inom undersökningsområdet.

Svensk ishockeyforskning

Vad gäller svensk forskning finns sju avhandlingar om ishockey, varav sex ligger närmare min undersökning.²⁵ Generellt vidgar jag perspektivet inom den snäva svenska ishockeyforskningen till att även innefatta jämförelser med Finland.

Även om pedagogen Per Göran Fahlströms avhandling *Ishockey-coacher: En studie om rekrytering, arbete och ledarstil* (2001) fokuserar på svenska ishockeycoacher är hans studie intressant för min undersökning, då han bland annat behandlar kommersialiseringen. Fahlström visar att motiven för serieförändringarna inom svensk ishockey till stor del varit ekonomiska och inte sportsliga. Det är av denna anledning antalet ishockeymatcher ökat. Därutöver betonar Fahlström att svensk elitishockey i mångt och mycket är en verksamhet i gränslandet mellan sport, affärsverksamhet och underhållning. För övrigt är Fahlströms slutsats att den svenska ishockeyn är ett slutet och reproducerande system tveksam, även om han i detta avseende primärt tar sikte på coachrollen.

Pedagogen Josef Fahléns syfte i *Structures beyond the frameworks of the rink: On organization in Swedish ice hockey* (2006) var att studera den organisatoriska förändringen av svensk elitishockey 1967–2000. För att kunna analysera sitt studieobjekt använde sig Fahlén av institutionell teori. Fahlén identifierade fyra faktorer som format utvecklingen under den undersökta tidpunkten: professionell ishockey, television, utbildning samt utländska investerare. Av dessa

25 Den sjunde är: Rolandsson, Margot (2005), *Snuff use and oral health among young ice-hockey players: implications for oral health promotion*. Dessutom berörs ishockeyn kort i Christer Johanssons (1987), *Elite sprinters, ice hockey players, orienteers and marathon runners: isokinetic leg muscular performance in relation to muscle structure and training*.

fyra faktorer är det framför allt professionaliseringsprocessen och televisionens intåg som är intressanta för min undersökning. Den stora skillnaden mellan våra avhandlingar är att Fahléns forskningsinsats har ett inomidrottsligt/reduktionistiskt perspektiv, medan min har ett vidare samhällsperspektiv.

Medievetaren Anders Svenssons undersökning *Från norra ståplats till cyberspace: en beskrivning av en diskussion på internet om ishockey utifrån ett offentlighetsperspektiv* (2007), om internetkommunikation och social interaktion bland supportrar till Jönköpingsklubben HV71, är i vissa avseenden intressant för min undersökning. Detta då supporterperspektivet kort nämns av mig, även om det inte på något sätt är centralt. Denna avhandlings primära fokus är inte satt på kulturella frågor eller perspektiv, exempelvis publik, supportrar eller ritualer.

Företagsekonomen Hans Lundbergs avsikt med *Kommunikativt entreprenörskap: underhållningsidrott som totalupplevelse före, under och efter formeringen av den svenska upplevelseindustrin 1999–2008* (2009) var att undersöka hur kommunikativt entreprenörskap skulle kunna vidga möjligheterna till deltagande på den svenska upplevelseindustriella spelplanen under perioden i fråga. Noteras bör att Lundbergs avhandling inte är en specialstudie om ishockey. Den är dock intressant för min undersökning, då han fokuserar på ishockey som upplevelseindustri och underhållningsidrott samt de multifunktionella evenemangsarenorna i Sverige. En del i avhandlingen som direkt berör denna handlar om att svensk ishockey är i behov av att öka sina intäkter. Ett sätt att öka intäkterna är, enligt Lundberg, att spela fler matcher, vilket också skett de senaste tre decennierna. Ett annat är att bygga nya moderna multiarenor. För att kunna tjäna mesta möjliga vill klubbarna äga och driva dessa i egen regi, samtidigt som externa intressenter ska fås att finansiera så mycket som möjligt av arenan. Likt Lundberg kommer jag att göra ett nedslag i den svenska ishockeyns arenautveckling, om än inte så ingående.

Historikern Tobias Stark beskriver och analyserar i *Folkhemmet på is: Ishockey, modernisering och nationell identitet i Sverige 1920–1972*

(2010) ishockeysportens framväxande nationella betydelse i Sverige de dryga 50 åren. I avhandlingen analyserar Stark bland annat vem/ vilka som stod bakom Sveriges medverkan i Antwerpen-OS ishockeyturnering 1920 och varför, hur ishockeyn spreds från sitt kärnområde i Stockholm till övriga riket samt varför Tre Kronor blivit så intimt förknippat med den svenska folkhemsidentiteten. Dessutom ställs bland annat begreppet *amerikanisering* i relation till modernisering och nationell identitet vad gäller den svenska ishockeyns utveckling. Nämda begrepp är viktigt för min forskning, och min undersökning tar i ett svenskt perspektiv vid där Stark slutar.

Sjukgymnasten Kajsa Gilenstam har i sin avhandling *Gender and physiology in ice hockey: a multidimensional study* (2010) jämfört kvinnlig och manlig ishockey ur ett fysiologiskt perspektiv. Hon visar där att det är svårt att värdera och jämföra de båda, då förutsättningarna är väldigt olika. Till skillnad mot Gilenstams undersökning har min internationella perspektiv, liksom analyser av organisatoriska, ekonomiska och juridiska problemområden. Även om det finns tydliga skillnader mellan våra avhandlingar är hennes värdefull för mig när det gäller frågan om makt. Maktperspektivet historiskt, strukturellt och ekonomiskt är intressant för min undersökning då det, vilket Gilenstam visar, finns skillnader mellan dam- och herrishockey. Maktperspektivet – på såväl organisations- som aktörsnivå – är viktigt för att kunna analysera omdaningen och beslutsprocesserna inom svensk och finsk herrelitishockey. Det ska emellertid poängteras att mitt syfte inte är att genomföra en genusanalys.

Vid sidan av dessa avhandlingar har kulturgeografen Hans Aldskogius i *Leksand, Leksand, Leksand! En studie av ishockeyns betydelse för en bygd* (1993) samt företagsekonomen Lars Östman i *Från byalagen till Leksand Stars* (1996) i två olika populärvetenskapliga forskningsinsatser undersökt dalaklubben Leksands IF, och dess betydelse för samhället runtomkring. En för min undersökning central del som lyfts i forskningsinsatserna i fråga är sponsring. Hur och i vilken omfattning har reklam och sponsring införlivats i svensk respektive finsk elitishockey? Detta är väsentligt att utröna för att kunna förstå hur svensk och finsk elitishockey utvecklats i ett ekonomiskt hänseende. Den stora skillnaden mellan våra undersökningar är att min

inte är en specialstudie om Leksands IF. Vid sidan av dessa forskningsinsatser är medievetaren Ulf Jonas Björks vetenskapliga artikel (peer reviewed) *"An NHL Touch": Transnationalizing Ice Hockey in Sweden, 1994–2013* (2016) också av intresse för min undersökning. I sin forskning analyserar Björk hur globaliseringen av ishockeyn involverar ett utbyte av influenser mellan Nordamerika och svensk elitishockey. En för denna avhandling betydelsefull aspekt är hur elitserieklubbarna i syfte att öka exponeringen och försäljningen av souvenirer skapade nya kommersiella logotyper under 1990-talet. I detta svenska perspektiv tangerar Björk en del av mitt undersökningsområde. Min undersökning är emellertid i detta avseende bredare, då jag även undersöker finsk elitishockey. Med detta är det dags att berätta om tillgänglig finsk ishockeyforskning.

Finsk ishockeyforskning

Trots att det finns flera avhandlingar som behandlar finsk elitishockey har ingen av dessa någon närmare anknytning till mitt studieobjekt eller mina frågeställningar. De handlar om pojkdömmar, ledarskapsprocesser, genus med mera (se fotnot).²⁶

26 Avhandlingarna är följande: Rovio, Esa (2002), [idrottspsykologi], *Joukkueellinen yksiiöitä: toimintatutkimus psykkinen valmennuksenohjelman suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista poikien* (Ett lag individer: aktionsforskning om pojkar och de psykiska programmens planering, förverkligande och utvärdering); Mölsä, Jouko (2004), [medicin], *Jääkiekkovammat: epidemiologinen tutkimus jääkiekkovammoista Suomessa* (Ishockeyskador: epidemiologisk undersökning av ishockeyskador i Finland); Juntumaa, Birgitta (2008), [psykologi], *Kasvatus- ja valmennustyörien yhteys juniorijääkiekkopelaajien suoritusstrategioihin, tyytyväisyyteen ja joukkueen koheesioon* (Utbildning och ledarstilens kontakt med juniorishockeyspelarnas prestationsstrategier, belåtenhet och lagets sammanhållning); Zacheus, Tuomas (2008), [pedagogik], *Luonnonmukaisesta arkiliikunnasta liikunnan eriytymiseen - Suomalaiset liikuntasukupolvet ja liikuntakulttuurin muutos* (Från naturlära vardagsidrott till idrottens specialisering – De finländska idrottsgenerationerna och idrottskulturens förändring); Suominen, Seppo (2013), [ekonomi], *Essays on the demand for cultural performance* (berör ishockey); Ryömä, Arto (2015), [ekonomi], *Mielelliset ja keholliset johtajuusprosessit yksilöllisyyttä ja yhteisöllisyyttä kertomassa: empiirinen tarkastelu jääkiekkjoukkueiden kontekstissa* (Mentala och kroppsliga ledarskapsprocesser berättade individuellt och gemenskapligt: en empirisk undersökning av ett ishockeylag); Herrala, Helena (2015), [genus], *Tytöt kaukalossa: etnografinen tutkimus tyttöjen jääkiekkoharrastuksesta* (Flickorna i rinken: en etnografisk studie om flickors ishockeyhobby); Tuominen, Markku (2017), [medicin], *Injuries in the International Ice Hockey Federation World Championships and Olympic Winter Games*. Vid sidan av avhandlingarna finns några licentiatavhandlingar: Salminen, Simo (1986), [socialpsykologi], *Jääkiekkjoukkueiden kiinteyden ja yhteisöllisyyden suhte menestykseen* (Ishockeylags sammanhållning och samspel för framgång); Frantsi, Päivi (2003), [psykologi], *Suomalaisten jääkiekkovalmentajien johtamiskäytännin* (Finska ishockeycoachers ledarstil).

I avsaknad av relevanta finska avhandlingar finns dock andra forskningsinsatser värda att nämna. Den första är historikern Eero Valkonens licentiatavhandling *Kuka kontrolloi peliä? : kansainvälisen jääkiekkotoiminnan kehitys olympia-aateesta suurvaltapolitiikan ja kaupallisuuden kautta ammattilaisvihteeksi* (Vem kontrollerar spelet? : den internationella ishockeyns utveckling från olympiska ideal till stormaktspolitik och via kommersialisering till underhållningsnöje). Den är från 1997 och har också omarbetats till en populärvetenskaplig version. På grund av finsk lånerestriktion går licentiatavhandlingen inte att fjärrlåna; av denna anledning har jag läst den senare, *Kuka kontrolloi peliä?* (Vem kontrollerar spelet?), som utkom samma år. Valkonen undersökte hur den internationella elitishockeyn omvandlas från ett olympiskt ideal till en del i stormaktspolitiken under kalla kriget och senare en kommersiell underhållningsbransch. I fokus för Valkonens studie är den olympiska ishockeyn, ett forskningsområde min undersökning inte lägger någon större tyngd på.

Den andra insatsen är historikern Seppo Aaltos populärvetenskapliga berättelse om Jokerit: *Jokerit liukkaalla jäällä – 25 vuotta Jokeri-kiekkoa* (Jokerit på hal is – 25 år av Jokerit-hockey) (1992). Hans forskningsinsats har varit betydelsefull för min förståelse och kunskap om Jokerits bildande, utveckling och omdaning och Aaltos historiska granskning och analys av klubben är både bredare och djupare än min. Däremot saknas här en analys av Jokerits KHL-äventyr. En annan skillnad mellan våra undersökningar är att min analyserar hela den finska elitishockeyns utveckling sedan 1970-talets mitt.

Vidare finns statsvetaren Markku Jokisipiläs analys av den sovjetiska ishockeyn under kalla kriget: *Punakone ja vaahteranlehti* (Den röda maskinen och lönnlövet) (2014). Jokisipiläs undersökning – som likt Aaltos också kan införas under populärvetenskapligt material – ger ett finskt perspektiv på ishockeyn under kalla kriget. I fokus för Jokisipilä är ishockeysammandrabbningarna mellan Sovjetunionen och Kanada under 1970- och 1980-talen. Dessa var matcher med tydliga storpolitiska inslag. Kalla kriget på is berörs i min undersökning i analysen av KHL:s bildande, utveckling och omdaning. Trots

denna gemensamma beröringspunkt har våra forskningsuppgifter olika problemängar, liksom syfte och frågeställningar.

Avslutningsvis har vi Markku Jokisipiläs vetenskapliga artikel *World Champions Bred by National Champions: the Role of State-Owned Corporate Giants in Russian Sports* (2011). I sin studie analyserar han det ryska statsstödet till KHL, vilket för mitt vidkommande varit till stor hjälp när det handlar om att förstå några av de bakomliggande orsakerna och processerna för KHL:s bildande, utveckling och omdaning. Min undersökning fick med detta ett fundament vad gäller KHL. Denna grund har sedan kompletterats och utökats med egen forskning, i synnerhet utifrån organisatoriska, ekonomiska och juridiska perspektiv.

Forskning om NHL:s utveckling och omdaning

Ett av de mer framträdande verken inom den nordamerikanska ishockeyforskningen är historikern Bruce Kidds och journalisten John Macfarlanes *The Death of Hockey* (1972). I detta populärvetenskapliga verk analyserades amerikaniseringen av Kanada genom ett gradvis övertagande av den kanadensiska ishockeyn av amerikanska affärsintressen. Det kontroversiella i de amerikanska affärsintressenas intåg var enligt Kidd och Macfarlane att ishockeyn är Kanadas nationalsport. Ishockeyns popularitet har gjort att sporten fått en särställning hos kanadensarna och i det kanadensiska samhället. En starkt bidragande orsak till detta är att den kanadensiska ishockeyn, till skillnad mot all annan populärkultur i Kanada, inte är importerad. Resultatet av den amerikanska affärskulturens entré var enligt författarna en etablering av en enhetlig och amerikanskt dominerad professionell ishockeyliga och en nedgång av den amatöriska seniorishockeyn runt om i Kanada. Kidds och Macfarlanes forskningsinsats var enligt sociologen Richard Gruneau och statsvetaren David Whitson inte det första verket som analyserade ishockeyns ställning i Kanada, men väl det första som analyserade en hejdlös ishockeyrelaterad kommers, amerikanskt ägarskap inom proffsishockeyn och de ideologiska krafterna bakom amerikansk massunderhållning. Gruneau och Whitson kritiserade Kidd och

Macfarlane för att ha drivit ett vänsternationalistiskt projekt då kapitalismen kritiserades.²⁷

Gruneau och Whitson skulle i *Hockey Night in Canada: Sport, Identities and Cultural Politics* (1993) några årtionden senare analysera hur den kanadensiska ishockeyn bidragit till formandet av den kanadensiska identiteten. Enligt de två kan den moderna ishockeyn i Kanada inte förstås tillfredställande utan insikt i hur den kapitalistiska kulturen påverkat utvecklingen. Gruneau och Whitson menar att det just var genom framväxten av den kapitalistiska konsumentkulturen som den kanadensiska ishockeyn utvecklade tillräcklig popularitet och legitimitet för att kunna utmana det amatöristiska arvet och inflytandet över densamma. Den kapitalistiska utvecklingen inom nordamerikansk sport, i synnerhet baseboll, under slutet av 1800-talet bidrog till att drivna entreprenörer och affärsmän kom till insikt om att de kunde tjäna pengar på sport. I Kanada drogs ishockeyn omgående in i denna utveckling. Enligt Gruneau och Whitson kom de allt bättre kommunikationerna mellan Kanada och USA, huvudsakligen utvecklade genom telegraf- och tågförbindelser, att närma de kulturella banden mellan de båda länderna och skapa en kommersiell marknad för professionell ishockey.

Historikern John Wong har i *Lords of the Rinks: The Emergence of the National Hockey League, 1875–1936* (2005) kompletterat Kidds och Macfarlanes samt Gruneaus och Whitsons analyser genom att undersöka hur den professionella ishockeyn växt fram i Nordamerika och hur företrädarna för NHL där lyckades monopolisera Major League-ishockeyn. Wongs undersökning är unik, då NHL gett honom tillgång till deras tidigare outforskade arkiv. Med tanke på hur viktiga samtliga dessa tre forskningsinsatser varit för förståelsen av etableringen, utvecklingen och omdaning av den nordamerikanska ishockeyn har denna avhandling ett eget mer omfattande kapitel om NHL (se NHL: En modell för global ishockey).

27 Gruneau, Richard och Whitson, David (1993), s. 24.

Övrig ishockeyforskning

I syfte att ytterligare utvidga sökområdet efter relevanta ishockey-relaterade forskningsinsatser internationellt har databaserna *SportDiscus* och *ProQuest* via Orkanenbiblioteket vid Malmö universitet och *ProQuest Dissertations & Theses Database* vid Göteborgs universitetsbibliotek använts. Strategiska sökord har använts. Även om sökorden gav flera träffar undersökte ingen av de matchade avhandlingarna eller forskningspublikationerna mitt forskningsområde.²⁸ I dessa funna studier analyserades bland annat relationen ishockey och kvinnor, coaching/ledarskap, idrottspsykologi, biomekanik och fysiologi. Vad gäller forskning om modernisering/kommersialisering/professionalisering av sport har jag använt mig av olika standardverk.²⁹ Avseende likheter och skillnader mellan den amerikanska Major League-modellen och den europeiska sportmodellen har advokaten och forskaren Lars Halgreens avhandling *European Sports Law – A Comparative Analysis of the European and American Models of Sport* (2004) tillfört mycket. Halgreens avhandling är ett värdefullt forskningstillskott, som i modern tappning ger en god grund för de olika sportmodellerna. Jämfört med Halgreen har jag vidgat den historiska bakgrunden, och förenklat överskådligheten med mina schematiska tabeller över likheter och skillnader.

Sammantaget kan min positionering ses som en summering och vidareutveckling av flera forskningsinsatser där jag tar till mig, undersöker och analyserar utvalda delar, parallellt med att jag kompletterar och utvidgar med nya angreppssätt och perspektiv, som amerikanisering, ledarskapskultur med mera. Dessutom har jag infört ett komparativt perspektiv då Sverige och Finland jämförs.

28 Några utvalda sökdatum: 2010-05-24, 2015-06-23, 2016-01-12, 2016-11-25. Sökord som använts (urval): ice hockey, National Hockey League, NHL, Major League(s), american model(s) of sport, european model(s) of sport, professional sport, comparative analysis of sport, anti trust sport, sport management, Minor League(s), sport plc., sport organization, commercialization of sport, professionalization of sport, hockey AND Sweden AND Finland, Kontinental Hockey League med flera.

29 Några exempel: Tony Mason (1981), *Association football & English society, 1863–1915*; Wray Vamplew (1988), *Pay up and play the game: Professional Sport in Britain 1875–1914*; Andrei S. Markovits och Steven L. Hellerman (2001), *Offside: Soccer and American Exceptionalism*; Trevor Slack [ed.] (2004), *The commercialisation of sport* samt Wladimir Andreff och Stefan Szymanski [ed.] (2009), *Handbook on the Economics of Sport*.

Historisk bakgrund: Sverige och Finland

Då min forskningsuppgift går ut på att analysera likheter, skillnader och påverkan inom svensk och finsk elitishockey, har det även varit angeläget att inkludera komparativa studier om Sverige och Finland. Denna nödvändighet ska förstås mot bakgrund av att samhällsutvecklingen påverkat ishockeysportens utveckling i de två grannländerna. Ett av de större och mer ambitiösa forskningsprojekten som undersökt den komplexa relationen mellan Sverige och Finland är det bilaterala forskningsprogrammet *Svenskt i Finland – finskt i Sverige*. I forskningsprogrammet, som bedrevs 2000–2003 med en budget på motsvarande 5 miljoner euro, undersökte över hundra forskare från 17 olika discipliner ett flertal utforskade områden i jakten på likheter, skillnader och växelverkan mellan Sverige och Finland. Det resulterade i fyra omfattande svensk- och finskspråkiga antologier, utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland. Programmet analyserade förhållandet mellan Sverige och Finland i såväl dåtid som nutid. För att öka intresset och genomslagskraften valde styrgruppen att publicera de teman som ansågs ha betydande allmänintresse. Av denna anledning koncentrerades forskningsinsatsen på majoritets- och minoritetsfrågor inom befolkningarna, liksom de språkliga, sociala, kulturella, psykologiska och pedagogiska processer som hör dit. Härtill undersöktes de två syskonländernas samverkan samt ekonomiska utveckling och konkurrens.³⁰ Notabelt är att forskningsprojektet saknade en jämförande studie av svensk och finsk (elit) ishockey – fast betydelsen av det historiska VM-guldet 1995 för den finska självkänslan berördes av psykologen Erkki Virta.³¹

Sverige och Finland har en lång gemensam historia. Från tidig medeltid fram till rikssprängningen 1809 var Finland del av det svenska riket. Efter rikssprängningen – i vilken Sverige förlorade en tredjedel av sin yta och en fjärdedel av sina invånare – skapades det ”egentliga Sverige”. Sedan dess har Sverige och Finland gått skilda vägar. En

30 Bladh, Gabriel och Kuvaja, Christer [red.] (2005), *Svenskt i Finland – finskt i Sverige, I, Dialog och särart: Människor, samhällen och idéer från Gustav Vasa till nutid*; Junila, Marianne och Westin, Charles [red.] (2006), *Svenskt i Finland – finskt i Sverige, II, Mellan majoriteter och minoriteter: Om migration, makt och mening*; Aunesluoma, Juhana och Fellman, Susanna [red.] (2006), *Svenskt i Finland – finskt i Sverige, III, Från olika till jämlika: Finlands och Sveriges ekonomier på 1900-talet samt Kangas, Olli och Kangasharju, Helena [red.] (2007), Svenskt i Finland – finskt i Sverige, IV, Ordens makt och maktens ord*.

31 Virta, Erkki (2006).

separation där effekterna kan skildras med termerna likformighet och särart.³²

Några år efter rikssprängningen avträdde Danmark i fredsuppgörelsen i Kiel Norge till Sverige, men Norge bildade ett eget rike och den svensk-norska unionen 1814–1905 skapades.³³ I det autonoma storfurstendömet Finland i kejsardömet Ryssland (1809–1917) kunde man bygga vidare på de etablerade samhällsstrukturerna från den svenska tiden, med centraladministration, eget rättsväsende och svenska språket som myndighetsspråk (likformighet), samtidigt som nya nätverk uppstod med influenser från Ryssland (särart).³⁴ I byggandet av det nya Finland blev språkfrågan en viktig del. Detta då svenskan var språket den politiska och ekonomiska makten använde. Språkfrågans tema är att svenskan är ”herrarnas språk”, medan finskan är allmogens tungomål. För många personer i högre samhällspositioner, de så kallade fennomanerna, blev val av språk ett politiskt val. Trots att fennomanerna själva var bättre på svenska än finska drev de finska språkets sak.³⁵ Detta resulterade i att finskan fick status som officiellt språk 1863.³⁶ Under 1800-talet och inledningen av 1900-talet skapades det moderna Finland parallellt på både finska och svenska.³⁷ Sedan den norsk-svenska unionsupplösningen 1905 och Finlands självständighet 1917 har de nordiska länderna tagit form. En likhet mellan de nordiska länderna är att de har små befolkningar, medan Sverige och Finland till skillnad mot Danmark och Norge är stora till ytan.³⁸

Efter självständigheten 1917 påbörjades Finlands nutid och en ny kamp för oberoende, medan Sverige samma år fick sitt parlamentariska genombrott med efterföljande stark industriell expansion.

32 Bladh, Gabriel och Kuvaja, Christer (2005, a), citat s. 25 samt Alm, Mikael (2010), ”Kring märkesåret 1809: statskuppen, konstitutionen och rikssprängningen”.

33 Andersson, Lars Fredrik och Krantz, Olle (2006), ”Tillväxt och konvergens: En jämförelse av den ekonomiska utvecklingen i Finland och Sverige under 1800- och 1900-talen” samt Gustafsson, Harald (2016), ”Sverige som partner 1319–1905: Ett perspektiv”.

34 Bladh, Gabriel och Kuvaja, Christer (2005, a).

35 Bladh, Gabriel och Kuvaja, Christer (2005, a); Kangas, Olli och Kangasharju, Helena (2007), ”Introduktion” samt Lindgren, Anna-Riitta och Huss, Leena (2007), ”Antingen-eller eller både-och? Språklig emancipation i Finland och Sverige”. ”Herrarnas språk” är inget citat utan mitt eget konstaterande, därav ingen sidhänvisning.

36 Liebkind, Karmela, Nyström, Sonja, Honkanummi, Eeva och Lange, Anders (2006), ”Svenskt och finskt som minoritet och majoritet”.

37 Lindgren, Anna-Riitta och Huss, Leena (2007).

38 Andersson, Lars Fredrik och Krantz, Olle (2006) samt Gustafsson, Harald (2016).

Efter andra världskriget ålades Finland mycket hårda fredsvillkor, vilket förändrade landets läge i grunden. Med stor politisk skicklighet lyckades den finska statsledningen navigera under kalla kriget, trots att banden mellan Finland och Sovjetunionen stärkts i samband med undertecknandet av vänskaps-, samarbets- och biståndspakten (VSB-pakten) 1948. Under kalla kriget ökade samarbetet mellan Sverige och Finland, och det neutrala Sverige blev ett välbehövligt andningshål för Finland. Sverige blev i större omfattning moderlandet i finländarnas ögon, då svenska idéer och omdaningar blev måttstockar för det finska reformarbetet. Samtidigt lät man sig alltså inspireras från andra håll.³⁹ De samhälleliga intrycken och impulserna har till övervägande del förts från Sverige till Finland, och har resulterat i att det finns stereotypa uppfattningar om att Finland har mycket litet att tillföra Sverige.⁴⁰ Denna stereotypa attityd grundas i att förhållandet mellan Sverige och Finland i ett historiskt perspektiv präglats av ojämlikhet. Sverige har varit en stormakt runt Östersjön, vilket medfört att Sverige av tradition varit den starkare och dominerande parten och Finland den svagare. Finland har dock under de senaste decennierna kommit ikapp Sverige på de flesta samhälleliga områden.⁴¹

Det mest centrala som jag tar med i avhandlingen är att Sverige till skillnad mot Finland präglats av konsensustradition på samhällelig nivå. Finlands 1900-tal har varit konfliktfylld med inbördeskrig, aktiv indragning i andra världskriget och språkkonflikt mellan finskan och svenskan. Den samhälleliga utvecklingen mellan Sverige och Finland avspeglas även inom ishockeyn, till vilket avhandlingen ska återkomma.

39 Bladh, Gabriel och Kuvaja, Christer (2005, a); Junila, Marianne och Westin, Charles [red.] (2006), "Viktiga samhälleliga händelser, trender och skeenden i Finland respektive Sverige under 1900-talet"; Helkama-Rågård, Anna (2007), s. 322; SVT (2017), *Finlands blodiga historia* samt svtplay.se (2016), *I Stalins skugga*.

40 Bladh, Gabriel och Kuvaja, Christer (2005, a) samt Helander, Mika (2006).

41 Aunesluoma, Juhana (2006) samt Virta, Erkki (2006).

Bakgrund: Svensk och finsk ledarskapskultur

Med tanke på svensk och finsk elitishockeys bildande, utveckling och omdaning blir frågan om svensk och finsk ledarskapskultur aktuella. Detta forskningsområde aktualiseras i idrottsvetenskapligt hänseende i och med att det är företrädarna för svensk och finsk elitishockey som fattar beslut om organisationsuppbyggnad, seriemodell, framtida välgval, licensregler med mera.

En forskare som på djupet trängt in i begreppen svenskhet och finshet är etnologen Kati Laine-Sveiby. I sin avhandling undersökte Laine-Sveiby likheter och skillnader i svensk och finsk ledarskapskultur i samband med finska företagsförvärv i Sverige.⁴² Enligt henne uppfattade svenskarna finländarna som aggressiva, arbetsamma, företagsamma, försiktiga, icke-kommunikativa, karga, livskraftiga, pålitliga, rakt på sak, starka, tysta och ärliga. Finländarna å sin sida uppfattade svenskarna bland annat som artiga, egenkära, högdragna, internationella, malliga, moderna, mjuka, pålitliga, självgoda, konfrontationsrädda, ärliga och att de hela tiden tar personlig hänsyn.⁴³ Dessa skillnader i mentalitet medför även att svenskarna i finländska ögon öppnar upp för ändlösa diskussioner, innan konkreta beslut överhuvudtaget blir aktuella och faktiska problem kan åtgärdas.⁴⁴ I Finland finns med andra ord en rakare attityd, med en tydlig gräns mellan formella beslut och samråd. I Sverige är denna gräns svår att uppfatta, då alla grupper är potentiella forum för samråd.⁴⁵ I Finland är även makten mera formell och byråkratisk än i Sverige, vilket påverkar hur en beslutsprocess går till. Makten i Sverige visar enligt Laine-Sveiby en mer dold och informell sida än i Finland.⁴⁶ Liknande slutsatser har språkvetaren Helena Kangasharju påvisat i sin forskning,⁴⁷ liksom ekonomerna Janne Tienari och Eero Vaara, när de undersökt svensk och finsk företagsledning i samband med

42 Laine-Sveiby, Kati (1991), *Företag i kulturmöten: tre finländska företag och deras dotterbolag: en etnologisk studie*.

43 Laine-Sveiby, Kati (1991), s. 24–35 och s. 69.

44 Laine-Sveiby, Kati (1991), s. 32.

45 Laine-Sveiby, Kati (1991), s. 57, s. 130–131 samt Charles, Mirjalisa och Louhiala-Salminen, Leena (2007), "Vems språk talas, vilken är verksamhetskulturen? Intern kommunikation och språkval i finsk-svenska fusionerade företag".

46 Laine-Sveiby, Kati (1991), s. 130.

47 Kangasharju, Helena (2007), "Interaktion och inflytande: Finländare och svenskar vid mötesbordet".

företagsfusioner mellan svenska och finska företag.⁴⁸ Skillnaden i möteskultur kan enligt Kangasharju beskrivas med att den finska kommunikationen är sak- och resultatinkriktad, medan den svenska är inriktad på demokrati och människor.⁴⁹

Med tanke på hur svensk ledarskapskultur upplevs från en finsk horisont finns det anledning att gräva lite djupare i vad som kännetecknar svensk mentalitet. Två svenska forskare som undersökt denna är etnologen Åke Daun och statsvetaren Leif Lewin. Enligt Daun kännetecknas svenskar av att de är blyga, lite tillbakadragna, reserverade, konfliktundvikande och kollektivistiska.⁵⁰ Den svenska blygheten framträder exempelvis i att svenskar talar tyst, att de inte gillar att stå i centrum för andras uppmärksamhet och fäster stor vikt vid att ge ett gott intryck. Den svenska blygheten förklarar också varför svenskarna anses vara konfliktundvikande. Daun menar att beredskap och förmågan till kompromiss är något som hör till den svenska självbilden, medan finländarna är mer självständiga i såväl sin allmänna livshållning som på åsiktsplanet.⁵¹ Den svenska blygheten är emellertid relativt beroende på vem man frågar. Finländarna är, utifrån sina egna preferenser, betydligt mindre verbala än svenskar,⁵² vari Dauns uppfattning stämmer överens med Charles och Louhiala-Salminens iakttagelser om hur finländare ser på svenskarnas beteende i internationella sammanhang. De svenska forskarna, som förankrar sin slutsats bland annat i socialpsykologen Geert Hofstedes forskning, menar att den finska aggressiviteten och neuroticismen tar sig uttryck i att finländarna till skillnad mot svenskarna är mer öppna för aggressiva, vilket kan leda till att de lätt blir irriterade och förargade på andra människor.⁵³ Den mer konfliktundvikande hållningen och kollektivistiska traditionen som kännetecknar svenskarna har enligt Daun en lång tradition. Folkrorelsetraditionen har haft ett starkt inflytande på den svenska samhällsutvecklingen där, de tidiga byalagen, frikyrko-, nykterhets- och senare arbetarrörelsen kom att tjäna som mönster för den svenska kollektivismen. Till detta har det

48 Tienari, Janne och Vaara, Eero (2004), "Suomalaiset, ruotsalaiset ja yritysjärjestelyt: Miten kulttuurit eletään todeksi ja miten niitä voi yrittää johtaa."

49 Kangasharju, Helena (2007).

50 Daun, Åke (1998), *Svensk mentalitet: ett jämförande perspektiv*, s. 46–68, s. 92–111 och s. 121–127.

51 Daun, Åke (1998), s. 32, s. 57–73, s. 168 och s. 175.

52 Daun, Åke (1998), s. 49.

53 Daun, Åke (1998), s. 104, s. 146, s. 168 och s. 175.

socialdemokratiska partiets politik och regeringsställning kommit att forma det svenska samhällsbygget, vilket kännetecknats av den utsträckta handens politik, medan det finska präglats av agrarsamhället.⁵⁴ Den svenska folkrörelsetraditionen har även bidragit till den svenska idrottsmodellens framväxt och etablering, skriver idrottshistorikern Jan Lindroth.⁵⁵ En idrottsmodell företräddarna för svensk elitishockey alltså befinner sig i.

Summering: Det finns för- och nackdelar med både den svenska och finska beslutskulturen. Den svenska modellen, som kan uppfattas som mångtydig, snårig, trög och diskussionsvillig, skapar dock grund för medbestämmande, vilket också varit syftet med lagen om medbestämmande i arbetslivet (MBL). Den svenska modellen bidrar till eftertanke och mer genomtänkta beslut. Den hierarkiska finska modellen, med auktoritär styrning, har fördelen med raka beslut samt kortare beslutsprocess, men kan även leda till enkelspårighet i tillvägagångssättet.⁵⁶

54 Daun, Åke (1998), s. 104–112, s. 124 och s. 157; Lewin, Leif (2002), *Ideologi och strategi*, s. 29, s. 190 och s. 370 samt Kangas, Olli och Kangasharju, Helena (2007), "Introduktion".

55 Lindroth, Jan (1997), "Hundra år i idrottens tjänst: En historik över Sveriges Centralförening för Idrottens Främjande 1897–1997".

56 Jämför Kari Laine-Sveiby (1991), s. 94–96 och s. 114–115.

Metod

Denna avhandling har en komparativ ansats. En fördel med att tillämpa den komparativa metoden är att den öppnar upp för jämförelser och utblickar.⁵⁷ För denna avhandling gäller det i synnerhet mellan Sverige och Finland som också jämförs med USA–Kanada och Sovjet/Ryssland. Den komparativa metoden utgår från *tre grenar*: dels beskrivande studier, dels förklarande sådana och dels en konstitutionell ansats. Med beskrivande studier nöjer sig forskaren med att *konstatera* likheter/skillnader mellan länder. De förklarande studierna fortsätter analysen genom att ställa frågor om *varför* det finns likheter/skillnader och *hur* dessa kommit till. Den konstitutionella ansatsen å sin sida handlar om att *beskriva och jämföra* likheter/skillnader i olika länders lagstiftning.⁵⁸

Undersökningens empiriska material bygger på flera typer av källor. Källmaterialet är stort och varierat. Det ska också sägas att komparationen inte är fulländad, då tyngdpunkten väger över mot Sverige. Som grund för min analys har jag använt mig av tryckt och otryckt material, vilket kompletterats med intervjuer, internetkällor, mediearkiv samt samtal och kontakter. Även om det finns betänkligheter (som kan upplevas som osäkerhet och spretighet) med att använda flera källor, ger detta en bättre och mera nyanserad bild av undersökta fenomen.⁵⁹ Angående det finska källmaterialet ska nämnas att det mesta är på finska. Detta har jag själv översatt. Delar av finskt tryckt och otryckt material har jag gått igenom på arkiv i Finland.

En fördel med dokumentanalys är att empirin i regel är tillgänglig och ofta till lågt pris. På så vis ökar möjligheten till kontroll och replikastudier. Härjämte finns stor sannolikhet att materialet förekommer i någon form av tidigare bearbetning.⁶⁰ En vinst med tryckt och otryckt material från idrottsrörelsens olika organ (exempelvis protokoll och jubileumsskrifter), sport- och dagspress, memoarböcker och samtida

57 Denk, Thomas (2002), *Komparativ metod – förståelse genom jämförelse*, s. 7.

58 Denk, Thomas (2002), s. 8, s. 12 och s. 24.

59 Silverman, David (2010), *Doing qualitative research: A practical handbook*, s. 63–64.

60 Jämför Louis Cohen, Lawrence Manion och Keith Morrison (2009), *Research methods in education*, s. 182 och s. 201–204 samt Peter Esaiasson, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson och Lena Wängnerud (2012), *Metodpraktikan: Konsten att studera sambälle, individ och marknad*, s. 210–211.

litteratur är att det är särskilt lämpat som källa för att analysera de avsedda händelserna och tidsperioderna, hur debatterna tagit sig uttryck samt vilka bakgrunder och motiv som funnits för olika beslut.⁶¹ Genom att använda flertalet av dessa källor har jag kunnat få ett bra grepp om det jag velat undersöka. En aspekt att hålla i åtanke i detta sammanhang är att det kan vara svårt att bedöma trovärdigheten och sanningshalten i vissa publiceringar. Exempel på sådana utgivningar är jubileumsböcker och memoarer.⁶² Det finns således en risk, då de flesta skribenter tar ishockeyförbundets bild för att vara sann, att ny och motstridig kunskap tolkas, så att den stämmer överens med tidigare förståelse.⁶³ När jag analyserat dessa källor har det varit angeläget att försöka reflektera kring i vilket syfte materialet producerats, vem som är utgivare och författare, samt varför och i vilket sammanhang det skrivits.⁶⁴ För att minimera eventuella fel och tveksamheter har jag strävat efter att använda flera källor om samma fenomen, samtidigt som jag arbetat lugnt, metodiskt och noggrant.⁶⁵

Dokumentet

Förbundsmaterial från Svenska respektive Finska Ishockeyförbundet

Svenskt och finskt tryckt och otryckt förbundsmaterial har varit ett centralt och betydelsefullt källmaterial i min jakt på empiriskt forskningsunderlag om ishockeysportens ursprung, utveckling och omdaning. Genom att gå igenom förbundsmaterial har jag kunnat göra ett urval av uppgifter med relevans till studiens syfte (se fotnot).⁶⁶ Vid

61 Jämför Torbjörn Andersson (2002), s. 36–39.

62 Jämför Torbjörn Andersson (2002), s. 39 samt Tobias Stark (2010), s. 71.

63 Jämför Tobias Stark (2010), s. 76–77.

64 Jämför Torbjörn Andersson (2002), s. 34–40.

65 Jämför Louis Cohen, Lawrence Manion och Keith Morrison (2009), s. 201–204.

66 Av *Svenska Ishockeyförbundets* publikationer måste nämnas jubileumsböckerna *Pucken: en bok om svensk ishockey* (Berglund, Helge [red.], 1972) och *Svensk Ishockey 75 år: ett jubileumsverk i samband med Svenska Ishockeyförbundets 75-års jubileum*, Del I, *Historien om svensk ishockey* och Del II, *Faktadeln* (Stark, Janne [red.], 1997). Jubileumsböckerna som är i mer påkostat konstläder och guldtryck kom ut till ishockeyförbundets 50-års jubileum 1972 samt 75-års jubileum 1997. Jubileumsböckerna kompletterar effektivt Internationella Ishockeyförbundets (IIHF) *World of Hockey – Celebrating a Century of the IIHF* (Szemberg, Szymon och Podnieks, Andrew [ed.] [2007]). I *World of Hockey* gör det Internationella Ishockeyförbundet strategiska nedslag i ishockeysportens utveckling, vilket ger läsaren en bild av ishockeyns framväxt och omdaning. I den periodiska publikationen *Årets ishockey* som kommer ut årligen sedan 1957 sammanfattas av

sidan av dessa alster har jag gått igenom arkivmaterial vid Riksarkivet i Arninge (RA) och Finlands idrottsmuseum/arkiv i Helsingfors (FIM). Arkivmaterialet vid Riksarkivet har bestått av Svenska Ishockeyförbundets årsmötesprotokoll, styrelseprotokoll med bilagor och korrespondens. Arkivmaterialet vid Finlands idrottsmuseum/arkiv har bestått av Finska Ishockeyförbundets årsmötesprotokoll, styrelseprotokoll, dokumentation, korrespondens samt koncept och utkast.⁶⁷ Av det svenska arkivmaterialet måste Svenska Ishockeyförbundets serieutredning från 1974 lyftas fram.⁶⁸ Denna är kvalitativt mycket värdefull när det handlar om att få en bild av svensk elitishockeys omdaning och Elitseriens tillkomst. I serieutredningen genomlyses

ishockeyförbundet relevanta årliga svenska ishockeyhändelser såväl nationellt som internationellt samtidigt som det finns internationella utblickar. Tidskriften *Hockey* kom ut första gången 1965 under namnet *Hockey: Svenska ishockeyförbundets officiella organ* (1965–1974) för att sedan 1974 ges ut under namnet *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*. På universitetsbiblioteket vid Lunds universitet har jag gått igenom *Årets ishockey 50 år; Årets ishockey 1969–2014* (1997–1999 har jag fjärrlånat via Orkanenbiblioteket vid Malmö universitet) och alla nummer av tidskriften *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet 1975–2016*. Av *Finska Ishockeyförbundets* publikationer ska Szymon Szemberg och Andrew Podnieks (2011) *Jääkiekon maailma* (Ishockeyns värld) nämnas. Denna är emellertid i mångt och mycket en översättning av Internationella Ishockeyförbundets (IIHF) jubileumsbok *World of Hockey – Celebrating a Century of the IIHF* i vilken Finska Ishockeyförbundet ansvarar för den finska delen. I 50-årsjubileumsboken *Siniviiwalla: Suomalaisen jääkiekkoiulun kuumat vuodet* (På blålinjen: Finsk ishockeys heta år) av Aarne Honkavaara m.fl. (1978) sammanfattas betydelsefulla händelser inom finsk ishockey. Ett annat betydande verk är 60-årsjubileumsboken *Kaukalon leijonat – Suomalaista jääkiekkoa 60 vuotta* (Rinkens lejon – Finsk ishockey 60 år) av Aarne Honkavaara m.fl. (1989). I dessa jubileumsböcker finns historiska återblickar, beskrivande bakgrunder, kronologiska sammanställningar, artiklar, analyser liksom fångslande bilder. En observation vad gäller de finska jubileumsböckerna är att dessa är av enklare och billigare slag än Svenska Ishockeyförbundets *Pucken* och *Svensk Ishockey 75 år*. Andra betydelsefulla – och till det yttre lite mer påkostade – finska jubileumsböcker är Erkki Liesmäkis och Juhani Talas (1997) *Leijonille kultaa: MM-jääkiekko 1995–1997* (Guld till lejonerna: VM-ishockey 1995–1997); Ari Mennanders och Pasi Mennanders (2003) *Leijonien tarina: Suomen Jääkiekkoliiton historia 1929–2004* (Lejonens historia: Finlands Ishockeyförbunds historia 1929–2004); Ari Mennanders och Pasi Mennanders (2004) *Liigatahdet – Jääkiekon SM-liiga 30 vuotta 1975–2005* (Ligastjärnorna – Ishockeyns SM-liiga 30 år 1975–2005); Kimmo Leinonens (2013) *Leijonapolku: Jääkiekon maailma 2014* (Lejonens stig: Ishockeyns värld 2014) och Kimmo Leinonens (2015) *Jääkiekkoleijonat* (Ishockeylejonerna). Likt de svenska jubileumsböckerna är inte syftet med dessa finska motsvarigheter att framföra någon kritisk granskning. Det centrala är att framhäva ishockeyn.

Vid sidan av dessa jubileumsböcker har jag gått igenom de finska motsvarigheterna till den svenska tidskriften *Hockey*. Via Orkanenbiblioteket vid Malmö universitet har jag från Finland fjärrlånat följande tidsskrifter och år (alla nummer respektive år): *MAALI: Jääkiekkolehti* 1981 och 1983–1985, (1980 och 1982 förlagda med lånerestriktioner i Finland vilket medfört att dessa inte kunnat fjärrlånas); *Kiekkolehti* (Pucken) 1985–1993 och *Jääkiekkolehti* 1993–2015. Jag har inte gått igenom Finska Ishockeyförbundets officiella årsbok *Jääkiekkokirja* (1961–1995) samt den omdöpta Finska Ishockeyförbundets och SM-liigas (Suomen Jääkiekkoliitto ja SM-liiga) officiella årsbok *Jääkiekko: Suomen Jääkiekkoliiton ja SM-liigan virallinen kausijulkaisu* (1996–tills vidare). En bidragande orsak till detta val är att den periodiska publikationen till största del är statistikredovisning. I jämförelse är *Årets ishockey* innehållsmässigt mer kvalitativ.

67 Se referenser.

68 RA: Svenska Ishockeyförbundet (1974), *Protokoll Svenska Ishockeyförbundets extra årsmöte den 28 april 1974* samt Svenska Ishockeyförbundet (1974), *Extra årsmöte den 28 april 1974, Serieutredningens förslag till nytt seriesystem* (A1a:17).

behovet av en reform och modernisering av svensk elitishockey. Lika värdefullt finskt arkivmaterial är Finska Ishockeyförbundets utvecklingsrapport samt SM-liigas konstituerande stadgar, båda från 1975. Dessa dokument ger, likt den svenska serieutredningen, en återblick och sammanfattning av tankegångarna kring behovet av en modernisering och besluten som förändrade finsk elitishockey.⁶⁹

När det gäller förbundsmaterialet ska poängteras att det i högre grad finns material om svensk ishockey, vilket kan ses som en svaghet för helheten. Avsaknaden av en finsk motsvarighet till den svenska periodiska publikationen *Årets ishockey* har inneburit att jag inte fått samma underlag för finsk ishockeys årliga utveckling, även om det finns jubileumsböcker och tidskrifter. Denna brist har jag försökt kompensera genom att värdera innehållet i de finska källorna mot varandra, samtidigt som jag jämfört och förlitat mig på de svenska källorna när de behandlat finsk ishockey, allt för att kunna få en så god överblick som möjligt. När det gäller svensk och finsk ishockeys främsta debattorgan – tidskriften *Hockey* (som utkommer med 12 nummer per år) och de finska motsvarigheterna – är dessa kvalitetsmässigt likvärdiga. En finsk brist är att ishockeytidskrifterna kommit ut i flera olika varianter, med olika namn och utan utgivningssystematik. Det senare innebär att källmaterialet är mer omfattande för vissa år och mindre för andra. En aspekt man måste ha med sig när det gäller jubileumsböckerna och tidskrifterna är att vare sig Internationella, Svenska eller Finska Ishockeyförbunden framför någon kritisk granskning. I de historiska återblickarna sammanfattas viktiga händelser parallellt som förbunden lyfter fram och exponerar ishockeysporten samt förmedlar en officiell historiebeskrivning.

Dagstidningar och sportrelaterade tidskrifter

Material för att öka kunskapen och helhetsförståelsen om fenomenen svensk och finsk elitishockey har också varit dagspress. Av dags- och kvällstidningarna har jag lagt särskild tonvikt på *Aftonbladet*, *Dagens Nyheter*, *Expressen*, *Helsingin Sanomat* och *Ilta-Sanomat*

69 FIM: Suomen Jääkiekkoliitto (1975), JKS, *Jääkiekkoliiton kehittämissuunnitelma 1. Raportti, SJL:n organisaatiotoimikunta* (Hj1, 1970-l.) och FIM: Suomen Jääkiekkoliitto (1975), *SM-liigan yhdistyksen perustamiskirja*, toukokuun 24 päivä 1975 (Hj1, 1970-l.).

samt tidskriften *Idrottens Affärer*, som utifrån ekonomiska och affärsmässiga aspekter bevakat nationell och internationell sport, däribland ishockey.⁷⁰ Mitt beslut att fokusera på angivna tidningar grundas i att jag efter en sondering på området helt enkelt bedömde att dessa var de lämpligaste, då de skrev mest och bäst om Elitserien respektive SM-liiga. Dessa tidningar tillhör också de största i Sverige respektive Finland. Det ska också sägas att kvällspressen låg tätare på ishockeyn och att *Aftonbladets* sportfördjupning och -bilaga utkom från år 2000.⁷¹ På Nationalbiblioteket i Helsingfors har jag med anledning av Jokerits historiska presskonferens om flytt till KHL den 28 juni 2013 särskilt granskat *Helsingin Sanomat*, *Ilta-Sanomat* och *Iltalehti* för perioden 28 juni–10 juli 2013. Mitt val att fokusera på dessa tidningar har sin förklaring i att de är Finlands största dags- och kvällstidningar, vilka tätt bevakar huvudstadsklubben Jokerit. När jag analyserat detta källmaterial har min ambition varit att rikta uppmärksamhet på i vilket sammanhang materialet tillkommit.

70 Följande *svenska dagstidningar* och datum har vid olika tidpunkter undersökts vid Universitetsbiblioteket vid Lunds universitet: *Expressen* 15 mars 1953, 1 januari till 31 maj 1974, 1 januari till 31 maj 1975 och 1 augusti till 31 oktober 1975. *Aftonbladet* 1 september till 31 oktober 1975. *Dagens Nyheter* (DN) 15 mars 1953, 6 mars 1957, 1 september till 31 oktober 1975. Den bakomliggande orsaken till att granska 1974 är att Svenska Ishockeyförbundet fattade beslut om att bilda Elitserien den 28 april 1974 och förhoppningen att kunna följa en eventuell debatt om detta. Huvudskälet att granska 1 januari till 31 maj 1975 är att kunna ta del av en eventuell debatt om Elitserien som startade den 5 oktober 1975. Undersökningen av 1 september till 31 oktober 1975 har till syfte att följa debatten om elitseriestarten. För att kunna undersöka bolagiseringstrenden inom svensk ishockey har *Expressen* under 1 april till 21 oktober 1997 undersökts. I syfte att analysera debatten kring omvandlingen av klubbmärken under 1990-talet har följande dagstidningar och månader undersökts: *Gefle Dagblad*, *Jönköpings-Posten*, *Nya Wermlandstidningen*, *Värmlands Folkblad* september 1994, *Aftonbladet*, *GT* och *Göteborgs-Posten* september 1995, *Sydsvenska Dagbladet* februari 1996, *Expressen*, *Skånska Dagbladet*, *Sydsvenska Dagbladet* april 1996 och *Dagens Nyheter* september 1996. Härtill har nedslag gjorts i nämnda och andra dagstidningar och datum, se fotnoter.

För att kunna undersöka SM-liigas omdaning har följande *finska dagstidningar* granskats: *Helsingin Sanomat* 15 maj till 15 juni 1975, 3 augusti till 18 oktober 1975. *Ilta-Sanomat* 15 maj till 15 juni 1975, 1 augusti till 26 november 1975, 1 mars till 3 juni och 1 augusti till 14 oktober 2000. Bakgrunden till att granska de utvalda tidpunkterna var förhoppningen att kunna följa debatten när SM-liiga bildades den 24 maj 1975 samt när den första historiska omgången spelades den 18 september 1975. I syfte att fördjupa förståelsen av Finlands första historiska VM-guld i ishockey 1995 har jag granskat alla nummer av *Helsingin Sanomat* och *Ilta-Sanomat* i maj 1995. Att granska *Ilta-Sanomat* 1 mars till 3 juni och 1 augusti till 14 oktober 2000 hade sin grund i förhoppningen att kunna följa debatten till följd av organisationen SM-liigas beslut att stänga SM-liiga. Härtill har nedslag gjorts i nämnda och andra dagstidningar och datum, se fotnoter. Dessa finskspråkiga publikationer har jag med ett par förbehåll fjärrlänat i mikrofilmsformat från Finland och vid olika tidpunkter undersökt vid Universitetsbiblioteket vid Lunds universitet. Jag har vid Universitetsbiblioteket vid Lunds universitet gått igenom samtliga årgångar och nummer av *Idrottens Affärer* mellan 1988–2000.

71 *Aftonbladet* (2000-05-08).

Rörande åtkomst till innehållet i de ryskspråkiga källorna, har jag då min ryska är obefintlig, mycket att tacka Nikita Osokin för, verksam som chefspecialist på Center of Strategic Sport Research vid Plekhanov Russian University of Economics i Moskva. Under ett två timmars samtal med Osokin under konferensen Global Issues and New Ideas in Sport Management den 23 juni 2017 i Kaunas, Litauen, har jag fått en tydligare och djupare förståelse av KHL:s ägarstruktur och organisatoriska processer. Osokin har också över-satt delar av KHL:s ryskspråkiga material. Vid sidan av samtalet med Osokin har jag under World Hockey Forum i Moskva 14–15 december 2017 genom samtal, presentationer och deltagande fått nya intryck och kunskaper om rysk ishockey och KHL:s bildande, utveckling och omdaning. Framför allt har Sergey Altukhov, verksam som biträdande direktör på Sport Management Centre vid Lomonosov Moscow State University, delat med sig av sin kunskap om sovjetisk och rysk ishockey.⁷²

Under kategorin internetkällor finns exempelvis KHL:s engelskspråkiga hemsida (www.en.khl.ru) samt SM-liigas och YLE:s (www.liiga.fi och www.yle.fi) liksom *Helsingin Sanomats*, *Iltalehtis*, *Ilta-Sanomats* och *Kauppalehtis* nättidningar (www.hs.fi, www.iltalehti.fi, www.iltasanomat.fi och www.kauppalehti.fi). En betydelsefull funktion jag använt mig av för att kunna följa Jokerit i KHL har varit *Ilta-Sanomats* kommentarsfunktion. Funktionen ger läsare och supportrar möjlighet att kommentera artiklarna. För att hitta och kontrollera ekonomiska nyckeltal har databasen InfoTorg Företag, kreditupplysningsföretaget UC:s webbplats (www.allabolag.se) och den finska affärstidningen *Kauppalehtis* motsvarighet använts (www.kauppalehti.fi), liksom finska Patent- och registerstyrelsens företagsregister (www.prh.fi). Dessutom har jag regelbundet besökt olika bloggar, exempelvis Hockeysverige (www.hockeysverige.se). Detta för att kunna följa delar av debatten om rysk ishockey. På detta källmaterial har jag använt dokumentanalys. En del i denna har varit att reflektera kring i vilket syfte materialet producerats och framställts.

72 Samtalen med Nikita Osokin och Sergey Altukhov finns inte inspelade, men Osokin och Altukhov har via e-mail bekräftat dessa, vilka finns arkiverade hos Jyri Backman.

En utmaning har varit att hålla mig uppdaterad, då skrivandet på avhandlingen pågått sedan 2009 samtidigt som ny information, i synnerhet på internet, kontinuerligt skapats.

Rättsvetenskapligt källmaterial

Då det finns en juridisk infallsvinkel i avhandlingen har jag valt att i vissa avseenden komplettera dokumentanalysen med den rättsvetenskapliga forskningsprincipen. Detta innebär att tryckt juridiskt material – då det handlar om insamling av lagstiftning, rättspraxis, förarbeten och doktrin – analyserats med denna inom rättsvetenskapliga kretsar väl etablerade metod. Rörande analysen av juridiskt material är arbetet primärt kvalitativt.⁷³ Den rättsvetenskapliga forskningstraditionen har kommit till sin rätt när det gäller undersökning av ishockeyorganens styrdokument, bland annat stadgar, tävlingsbestämmelser samt andra regler och föreskrifter, vilka finns tillgängliga på organisationernas hemsidor www.finhockey.fi, www.iihf.com, www.nhl.com och www.swehockey.se. Vad gäller de ekonomiska nyckeltalen har jag tagit del av och jämfört elitserie-/SHL-klubbarnas årsredovisningar och verksamhetsberättelser med SM-liigaklubbarnas ekonomiska omsättning vid utvalda tidpunkter.⁷⁴ Under 2015–2016 offentliggjorde också revisionsfirmorna KPMG och EY sina ekonomiska analyser av finsk respektive svensk elitishockey.⁷⁵ Dessa är mycket värdefulla för att kunna få en professionellt genomarbetad sammanställning och överblick av den ekonomiska utvecklingen i de båda.

73 Peczenik, Alexander (2005), "Juridikens allmänna läror". Se även Olli Rauste (1997), *Urheiluoikeus*; Heikki Halila (1998), "Vad är kännetecknande för idrottsjuridiken?" samt Krister Malmsten (2007), "Idrottsjuridik – en teoretisk modell från en praktikers perspektiv" om den juridiska disciplinen idrottsjuridik.

Begreppet dogmatisk har avseende på dogmer som innebär "fasthållande vid en teoretisk synpunkt utan hänsyn till faktiska förhållanden", Molde, Bertil (1984), *Illustrerad svensk ordbok*, s. 231.

74 Primärt säsongerna 2009/2010, 2014/2015 och 2015/2016. De svenska klubbarnas årsredovisningar och verksamhetsberättelser finns tillgängliga via databasen InfoTorg Företag eller på respektive klubbs hemsida. Då SM-liigaklubbarna inte lägger ut sina årsredovisningar eller verksamhetsberättelser på hemsidorna har jag använt mig av finska Patent- och registerstyrelsens företagsregister och Finlands ledande affärs- och ekonomitidning *Kauppalehti*s nättidning (se associations/företags/dataregister) för att få fram de ekonomiska nyckeltalen.

75 KPMG (2015), *Jääkiekon vaikutus Suomen talouteen ja työllisyyteen* samt EY (2016), *Hur mår svensk elitishockey? En analys av den finansiella ställningen i SHL*.

Intervjuer

För att kunna sätta extra ljus över den övriga empirin samt tillföra sådan som svårigen varit möjlig att läsa sig till har jag genomfört nio kvalitativa intervjuer. Genom intervjuerna har bilden blivit tydligare, samtidigt som jag fördjupat förståelsen och analysen av de frågor och perspektiv mitt forskningsområde aktualiserar. Ett viktigt kriterium i urvalet har varit att intervjupersonerna är eller varit verksamma på ledande administrativa (och sportsliga) befattningar. Undantaget är journalisten Kaj Kunnas vid finska public service-bolaget YLE, som i sitt yrke under många år följt såväl finsk som svensk elitishockey på nära håll. En vinst med valet av intervjupersoner är att de i flera fall varit verksamma under många år, ibland flera årtionden, vilket gör att de kunnat följa utvecklingsförloppet från insidan under lång tid.⁷⁶

Informanterna har på olika sätt och i olika sammanhang varit i ishockeyns utvecklingscentrum. Dessa är:

- Tommy Boustedt, Svenska Ishockeyförbundets generalsekreterare och före detta utvecklingschef, tillika tränare i flera elitserieklubbar.
- Michael ”Mike” Helber, Linköping Hockey Clubs före detta klubbdirektör.
- Håkan Loob, Färjestad BK:s före detta sportchef, klubbdirektör och verkställande direktör, tillika svensk landslagsman och NHL-spelare i många år.
- Percy Nilsson, Malmö IF/IF Malmö Redhawks mångårig ordförande och en av svensk idrotts och ishockeys största välgörare och mecenater.
- Tommy Töpel, Hockeyligans före detta och numera pensionerade sportchef.
- Harry ”Hjallis” Harkimo, Helsingforsklubben Jokerits majoritetsägare.

⁷⁶ Jämför Runa Patel och Bo Davidsson (2011), *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, s. 74.

- Kalervo Kummola, SM-liigas före detta verkställande direktör, Finska Ishockeyförbundets före detta vice ordförande och ordförande och Internationella Ishockeyförbundets styrelseledamot.
- Göran Stubb, Idrottsföreningen Kamraterna, Helsingfors rf. (HIFK) ishockeysektions före detta ordförande, Finska Ishockeyförbundets före detta verkställande direktör och tillika European Scouting Services chef.

Vid sidan av dessa intervjuades:

- Kaj Kunnas, finsk journalist vid YLE.

Trots att de finska informanterna är färre till antalet vägs denna brist upp av intervjun med Kalervo Kummola. Denna slutsats då Kummola – som i finska ishockeykretsar under sin verksamhetstid gick under smeknamnet ”järnkanslern” – varit en av de mest centrala personerna på förbunds nivå från 1970-talets mitt fram till sin pensionering 2015.⁷⁷ Kummola har genom sitt mångåriga engagemang i och för finsk ishockey en unik inblick och kunskap om finsk elitishockeys utveckling och omdaning. När det gäller intervjun ska sägas att processen att få till den tog ett par år, efter att flera försök misslyckats. En bidragande orsak var Kummolas tids- och reseschema. Genombrottet skedde i samband med Junior-VM i ishockey i Malmö 2014, då jag vid entrén inför semifinalen mellan Sverige och Finland fick syn på den finska förbundsdelegationen. Efter att ha gått fram och presenterat mig på finska kunde intervjun till slut genomföras vid senare överenskommen tidpunkt. Likt i kontakten med Kummola har finska språket varit en nyckel för åtkomst till alla de övriga finska intervjupersonerna. Det bör också påpekas att intervjuerna genomfördes 2015–2016, medan empirin i stora delar fångar ett historiskt skeende. Trots att det kan upplevas problematiskt att väva in intervjuerna i historiska händelseförlopp är de viktiga för att kunna förstå svensk och finsk elitishockeys utveckling och omdaning. Här

77 Kalervo Kummola var SM-liigas verkställande direktör 1975–1987, Finska Ishockeyförbundets vice ordförande 1990–1997 och ordförande 1997–2015 samt Internationella Ishockeyförbundets styrelseledamot 1998–2015.

måste poängteras att alla intervjupersoner varit genuint intresserade av forskningsuppgiften och villigt delat med sig av sina kunskaper.

Vad avser de kvalitativa intervjuerna valdes semistrukturerade frågor och informanterna har därmed mycket stort utrymme att svara utifrån sin erfarenhet.⁷⁸ Frågeformulären byggdes upp kring tre teman: 1) svensk och finsk ishockeys organisations- och seriemodell, vilken innefattade den amerikanska Major League-modellen och den europeiska sportmodellen, 2) internationell utblick (NHL och KHL) samt 3) framtiden – där frågorna i stort sett var likartade, men i vissa avseenden justerades beroende på undersökningsområdets komplexitet och berörd informant. Totalt fanns i mina intervjumallar närmare 40 frågor (inklusive följdfrågor). Under intervjuerna justerades frågebatteriet – med följdfrågor och utelämnande av vissa – och ordningen efter hur intervjun formade sig.⁷⁹ Intervjun med Harkimo – frågeformuläret bestod av 18 frågor – genomfördes, till skillnad mot alla andra, som en skriftlig intervju genom Harkimos assistent. Denna lösning då Harkimo inte ville medverka i en telefonintervju, men väl kunde tänka sig svara skriftligt på frågor han kunde granska i förväg. I intervjun förbigicks frågorna om Jokerits affärer, skatter och deklarationer. Min bedömning var att denna typ av frågor hade kunnat uppfattas som känsliga, och riskerat att intervjun ställdes in. Intervjun med Harkimo kan av denna anledning i vissa avseenden upplevas som bristfällig då det inte fanns möjligheter till följdfrågor samtidigt som ett antal exkluderats. Detta till trots gav den skriftliga intervjun viktiga svar på hur Harkimo ser på ishockeyns kommersialiseringsprocess.⁸⁰ I jämförelse med Kummola och Harkimos var intervjuerna med Stubb och Kunns samt svenska elitishockeymakt-havarna okomplicerade att få till och genomföra, trots avsaknad av tidigare personlig kontakt. I syfte att öka förståelsen för hur svenska och finska beslut inom elitishockeyn kommit till och tagit

78 Patel, Runa och Davidsson, Bo (2011), s. 75–82.

79 Cohen, Louis, Manion, Lawrence och Morrison, Keith (2009), s. 361–373. Telefonintervjuerna med Boustedt, Kummola, Kunns, Loob och Töpel genomfördes mellan den 27 augusti och 7 september 2015. Göran Stubb telefonintervjuades den 4 oktober 2016. Michael ”Mike” Helber den 13 oktober 2016. Alla telefonintervjuer genomfördes från institutionen idrottsvetenskap vid Malmö universitet. Telefonintervjuerna varade mellan 41 minuter och 68 minuter. Percy Nilsson intervjuades den 2 november 2016 i Malmö Arena. Intervjun tog 50 minuter. Alla telefonintervjuer spelades in med hjälp av min Handy Recorder och samtliga ljudfiler är sparade och lagrade på mitt datakonto vid Malmö universitet.

80 Den skriftliga intervjun med Harkimo genomfördes 25 september 2015 genom att Harkimos assistent läste upp Harkimos svar över telefon.

sig uttryck, har jag i samband med intervjuerna frågat informanterna om deras erfarenheter angående hur svensk respektive finsk ishockeys organisationsmodeller påverkat beslutsprocesserna. På så vis kunde jag få fram en generell bild av hur makthavarna inom svensk och finsk elitishockey upplevt fördelarna och nackdelarna med respektive modeller, och alltså hur detta influerat besluten i utvecklings- och omdaningsprocesserna.

När det gäller intervjuerna hade ett flertal synnerligen intressanta och tilltänkta nyckelpersoner kunnat tillföra mycket muntlig historia om tiden före, under och efter Elitseriens respektive SM-liigas bildande, men dessa har tyvärr avlidit. Exempel är Svenska Ishockeyförbundets före detta ordföranden Helge Berglund, Ove Rainer, Arne Grunander och Rickard Fagerlund. Finska Ishockeyförbundets före detta ordförande Harry Lindblad, den mångårige finske landslagsmannen och -tränaren under finsk ishockeys tidiga år, tillika finsk ishockeys "grand old man" Aarne Honkavaara, Helsingforsklubben Jokerits före detta ordförande och mecenat, även den person som utlöste eskaleringen av spelarlönerna inom finsk elitishockey, Aimo Mäkinen samt den finske affärsmannen och miljonären Mikko J. Westerberg som "köpte" Tammerforsklubben Tappara 1970 (se SM-liiga bildas, utvecklas och omvandlas).

Etiska överväganden

En avhandling handlar i stor utsträckning om att göra metodologiska val, men också om etiska överväganden. Centrala lagar är lagen om (2003:460) etikprövning av forskning som avser människor och personuppgiftslagen (1998:204) (PUL), vilken från och med 25 maj 2018 ersätts med dataskyddsförordningen. Dessa kompletteras av Vetenskapsrådets (1990) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.

Gällande informationskravet blev respondenterna i samband med den inledande kontakten, (via telefon eller e-mail) informerade om syftet med min forskningsuppgift, liksom deras egen betydelse i projektet. Efter den inledande kontakten skickades mitt frågeformulär,

min licentiatavhandling och några av mina artiklar via post eller e-mail till respektive respondent. Genom att vid inledande kontakt ge nödvändig bakgrund – som upprepades innan intervjun påbörjades – samt fråga samtliga informanter om deras samtycke till att spela in respektive intervju, och om svaren med namn (oanonymiserat) kunde användas i forskningssyfte (nyttjande- och konfidentialitetskravet) minimerades risken för etiska tveksamheter. Samtliga informanter samtyckte till de etiska frågorna.⁸¹ I analysen av samtliga intervjuer har jag transkriberat betydelsefulla svar och citat direkt in i avhandlingen. Intervjuerna har inte transkriberats i sin helhet. Detta val då det inte finns någon bestämd metod för att analysera kvalitativa data. I stället har jag gjort anteckningar och noteringar om svar och tid i respektive frågeformulär under intervjun samt vid efterföljande genomlysningar. Genom detta arbetssätt har jag enkelt kunnat gå tillbaka till intervjun och lyssna på vad informanten sagt ordagrant – och därigenom analysera svarets innehåll i relation till avhandlingens syfte och frågeställningar – samtidigt som denna analysmetod helt enkelt passar mig.⁸² Ingen av informanterna, med undantag för Percy Nilsson har bett om att fått läsa vad jag skrivit om vederbörandes svar.

Mediearkiv, dokumentärer och filmer

Som komplement till nämnt källmaterial har jag tittat på dokumentärer, filmer och filmklipp som på något sätt berör mitt forskningsområde på Sveriges Television (SVT), SVT Play (www.svtplay.se), finska Yleisradios (YLE) digitaliserade mediearkiv YLE Elävä arkisto (<https://yle.fi/aihe/elava-arkisto>) samt webbplatsen och video-gemenskapen YouTube (www.youtube.com). Via YouTube har jag kunnat titta på exempelvis Jokerits presskonferens sommaren 2013 när Harkimo offentliggjorde att Jokerit skulle spela i KHL, Jokerits webbtvintervju med Harkimo om Jokerits flytt till KHL, Summit Series '72 och matchen mellan USA och Sovjet i Lake Placid-OS

81 Se även Runa Patel och Bo Davidsson (2011), s. 62–65 och s. 73–75 samt Louis Cohen, Lawrence Manion och Keith Morrison (2009), s. 153 och s. 379–383. När det gäller den skriftliga intervjun informerade Harkimos assistent att Harkimo gett tillstånd att använda svaren i forskningssyfte och forskningspublikationer.

82 Patel, Runa och Davidsson, Bo (2011), s. 120–122 samt Cohen, Louis, Manion Lawrence och Morrison, Keith (2009), s. 361–373.

1980, "Miracle on ice". Härtill har jag via tv och YouTube kunnat se hur sändningar och evenemang liknar och skiljer sig från varandra i NHL, KHL, SHL och SM-liiga.

Kontakter

För att ytterligare kunna nyansera mitt objektiv har undersökningen kompletterats med mer lediga telefon- och vanliga samtal.⁸³ Med lediga avser jag samtal där jag inte initialt kontaktat vederbörande för att vid senare överenskommen tidpunkt genomföra en inspelad intervju. I stället har jag presenterat mig, min forskning och forskningsuppgift samt frågat om informanterna kunnat ge ett förtydligande på en specifik fundering eller fråga jag haft som berört min avhandling. Till skillnad mot inför de kvalitativa intervjuerna har informanterna inte kunnat förbereda sig för dessa samtal. I samband med de informella kontakterna har jag frågat om samtycke att använda erhållen information med namn (oanonymiserat) i avhandlingen. Ingen har sagt nej, vilket kan förklaras med att informationen jag velat kontrollera i flera fall är offentlig och inte heller av känslig natur. Därutöver har jag ringt Bolagsverket och finska Patent- och registerstyrelsen samt de svenska och finska skattemyndigheterna för att kontrollera registeruppgifter om ishockeyaktiebolag (årsredovisningar, aktiebok, aktiekapital, röstvärdesskillnader, registreringsdatum med mera).

Från källa till analys

För att få en enhetlig berättelse har flera nivåer av källor använts, men de behandlas i texten lika. I avhandlingen blandas alltså 1:a-, 2:a- och 3:e-handskällor. Slutsatserna är för de flesta källor likartad. De olika nivåerna källmaterialet representerar skapar vid sidan av en enhetlig berättelse grunden för slutsatserna. Med detta är det dags att närma sig avhandlingens teoretiska ram.

83 Dessa är med journalisten Daniel Enestubbe vid *Smålandsposten*, avdelningschefen för ägarstyrning Björneborgs stad Jouni Lampinen; Oulun Kärpät Oy:s verkställande direktör Tommi Virkkunen samt HV71:s klubbdirektör Agne Bengtsson.

Teoretisk ram

Den teoretiska ramen bygger utöver på resonemangen om de kulturella skillnaderna mellan Sverige och Finland på två delar: 1) förändringsprocesser som modernisering och amerikanisering samt 2) diverse sportmodeller och deras betydelse för olika aspekter av svensk och finsk ishockey. För att kunna utveckla förståelsen av svensk och finsk elitishockey har historikern Martin Alms amerikaniseringsbegrepp använts – vilket inkluderar modernisering, då Amerika i mångt och mycket varit förebild för det nya och moderna. Vidare har den amerikanska Major League-modellen respektive den europeiska sportmodellen utgjort teoretisk ingång och analysverktyg. Alms bruk av amerikaniseringsbegreppet bygger på bland annat historikerna Ralph Willet och Reinhold Wagnleiters studier om USA:s påverkan på andra länder (amerikanisering) samt litteraturhistorikern Harald Elovson och idéhistorikern Ronny Ambjörnssons föreställningar om Amerika.⁸⁴ Min användning av Alms amerikaniseringsbegrepp är inspirerat av Tobias Starks avhandling.⁸⁵ Observera att jag i min undersökning använder mig av detta begrepp trots att ishockeyn är kanadensisk,⁸⁶ något historikern Bruce Kidd förordar. Enligt honom är amerikanisering en mycket mer användbar term än globalisering eller internationalisering i en kanadensisk kontext.⁸⁷ Det ska tilläggas att avhandlingens upplägg är av en mer abduktiv karaktär. En konsekvens av detta är att undersökningen har inslag av deduktion (teori utgör referensram som testas/appliceras mot verkligheten) och induktion (vedertagen teori är inte initialt förankrad, utan forskaren formulerar en teori utifrån empirin), där en teoretisk slutsats dras utifrån att teorierna provas empiriskt. Teorin appliceras på respektive ishockeykontext (avhandlingens empiri), samtidigt som det ur empirin formuleras en ökad teoriförståelse vad gäller svensk och finsk elitishockey.⁸⁸

84 Alm, Martin (2002), *Americanitis: Amerika som sjukdom eller läkemedel: svenska berättelser om USA åren 1900–1939*, s. 14, s. 26 och s. 33–39.

85 Stark, Tobias (2010), *Folkhemmet på is: Ishockey, modernisering och nationell identitet i Sverige 1920–1972*.

86 Gruneau, Richard och Whitson, David (1993), s. 37 och s. 63–67.

87 Kidd, Bruce (1991), "How Do We Find Our Own Voices in the "New World Order"? A Commentary on Americanization."

88 Patel, Runa och Davidsson, Bo (2013), s. 23–25.

1. Förändringsprocesser

Samhällen förändras – liksom idrotten – vilket bland annat tar sig uttryck i olika slags processer exempelvis rörande professionalism, kommersialism och synen på rationalitet. Makrosociologiska analyser (samhällsprocesser) har stor betydelse för att man ska kunna förstå dessa förändrings- och utvecklingsprocesser. Genom att koppla analysen på makronivå till processen och fenomen på mikronivå berikas den idrottssociologiska teoriutvecklingen med värdefulla och viktiga bidrag till förståelsen av samhällets utveckling och människors liv och förutsättningar. Makronivån i avhandlingen är analysen av sportmodeller, medan mikronivån kan vara undersökningen av arena- och bolagiseringsutvecklingen, klubbars ekonomiska framsteg. Den (idrotts)sociologiska teoriutvecklingen fungerar följaktligen som vägvisare för att kunna analysera social förändring inom elitidrott. En del i processen – en teknik jag tillämpar i avhandlingen – för att kunna förstå samtiden är att gå tillbaka i tiden och betrakta diverse historiska händelser, för att i nästa fas kunna spekulera över framtiden.⁸⁹ I det följande är den teoretiska delen av presentationstekniska skäl uppdelad.

1.1 Modernisering

Tillståndet modernitet framställs av sociologer som sammanhörande med den moderna period som efterträdde traditionella och feodala samhällen och institutioner. En samhällelig övergång från det gamla och odemokratiska till en tid av förändring och till synes oändliga framtidsmöjligheter. Enligt den framstegsinriktade moderniserings-teorin som växte fram med upplysningen och industrialiseringen, var USA:s samhällsmodell målet som alla andra borde sträva efter, ett samhällssystem som bygger på klart uppdelade samhällsformationer och institutioner. Kännetecknande för a) *modernitetens ekonomiska samhällsformation* är att denna bygger på privat ägande, kapitalism och masskonsumtion, vilket i ett idrottsligt perspektiv kan härledas till Major Leagues och principen om vinstmaximering. Urbanisering och lönearbete hör också hit. Till modernitetens ekonomiska samhälls-

89 Carlsson, Bo (2015), "Vad bör idrottssociologin göra?"

formation och kapitalismens sämre sidor hör att människor exploateras och betraktas som utbytbara handelsvaror på arbetsmarknaden. Denna logik har tillämpats inom idrotten, i synnerhet elitidrotten – spelare och tränare byts ut för att få så slagkraftiga lag som möjligt. Den b) *politiska samhällsformationen* kännetecknas av demokrati, parlamentarism och centralisering. Syftet är att skapa rättigheter, säkerhet och välfärd för medborgarna. För att kunna genomföra den politiska samhällsformationen har de suveräna nationalstaterna etablerat förvaltningsorgan som säkrar den suveräna lagstiftningsmakten, territoriella beskattningsrätten, våldsmonopolet och rättssystemet. Ett rättssystem som utmärks av legitimitet, rättssäkerhet och effektivitet, vilket i ett idrottsvetenskapligt perspektiv kan relateras till idrottens byråkratisering, organisationer, normsystem och administrativa handläggningsordningar. Vad gäller c) *kulturen och vetenskapen* är dessa fria och sekulariserade. Kulturen är samtidigt öppen för kommersiella krafter som utsätts för standardiseringar och effektiviseringar, styrda från företag i västvärlden – i synnerhet USA, vilket i ett idrottsvetenskapligt perspektiv kan sammankopplas med kommersialisering, specialisering och rationalisering. Slutligen är d) *vardagslivet och familjen* individualiserade och privata, vilket inom idrotten kommer till uttryck genom jämlikhet och sekularisering.⁹⁰

1.2 Amerikanisering

Amerika är bilden av det moderna. Enligt Martin Alm har Amerika efter dess upptäckt fungerat som en duk på vilken Europa projicerat sina drömmar och förhoppningar, men även farhågor. I samband med 1700-talets upplysningstänkande och det fria förnuftsstyrda tänkandets frammarsch kom Amerika för många att bli en plats där ett nytt, bättre och mer jämställt samhälle kunde byggas.⁹¹ En samhällssyn där ekonomisk frihet fungerade som drivfjäder.⁹² Under 1800-talet levde föreställningen om ett framtidsland kvar. I samband med USA:s ökade internationella inflytande under 1900-talet kom

⁹⁰ Engdahl, Oskar och Larsson, Bengt (2006), *Sociologiska perspektiv: grundläggande begrepp och perspektiv*, kapitel 18–22. Jämför Tobias Stark (2010), s. 42–43.

⁹¹ Alm, Martin (2002), s. 14–15.

⁹² Locke, John (1998), *Andra avhandlingen om styrelseskicket: en essä angående den civila styrelsens sanna ursprung, räckvidd och mål*, s. 14, s. 23–24 och s. 31.

debatten om Amerikas för- och nackdelar att intensifieras.⁹³ Själva begreppet *americanization* anses ha uppkommit i England under 1830-talet, i följderna av de ökade kulturella strömningarna från Amerika. I svenskan lär termen *americanization*, vilken då syftade på svenska Amerikaemigranternas tillägnande av amerikanska seder och bruk samt språket, ha uppkommit 1852 respektive termen *amerikanisering* 1883. Efter hand har amerikaniseringen blivit riktad mot svenskarna hemma i Sverige, och tanken slagit rot att de amerikanska impulserna från andra sidan Atlanten börjat utarma den genuina svenska kulturen. Alm menar i detta sammanhang att det går att utskilja en amerikaniseringsdiskurs ”som identifierar allt som är dåligt – lågt, vulgärt, ytligt – med det amerikanska”.⁹⁴

Enligt Alms tolkning har amerikaniseringsbegreppet i huvudsak använts med tre olika betydelser, varav alla är intressanta för min undersökning. Alms *första* betydelse innebär att begreppet *amerikanisering* uppfattas som att ett centrum- och periferiförhållande råder mellan USA och övriga världen. Man menar att USA i egenskap av världens mäktigaste stat genom sin ekonomiska och politiska styrka har exporterat sin kultur till övriga länder. I denna betydelse påtvingar USA andra länder sin egen kultur och sina värderingar, samtidigt som det amerikanska näringslivet gynnas.⁹⁵ I ett ishockeyperspektiv kan den första betydelsen sättas i relation till NHL:s i princip hegemoniska position. Centrum- och periferiförhållandet mellan NHL och svensk respektive finsk ishockey är en central del i mitt arbete. Enligt etnologen Tom O'Dell är begreppet *amerikanisering* också en metafor för ett flöde som huvudsakligen är enkelriktat – utåt från Amerikas förenta stater.⁹⁶ Den *andra* betydelsen innebär att begreppet *amerikanisering* inte handlar om någon egentlig amerikansk påverkan på omvärlden, utan om en gemensam utveckling av moderniseringsprocesser som försiggått i USA och Europa. Dessa moderniseringsprocesser har sedan förknippats med USA, då de framträtt särskilt tidigt och tydligt där, i synnerhet inom framväxten av det moderna konsumtionssamhället.⁹⁷ I ett ishockeyperspektiv kan ishockeyns omdaning till en del av upplevelse- och nöjesindustrin

93 Alm, Martin (2002), s. 14–15.

94 Alm, Martin (2002), s. 37.

95 Alm, Martin (2002), s. 37–39.

96 O'Dell, Tom (1997), *Culture unbound: Americanization and everyday life in Sweden*, s. 22.

97 Alm, Martin (2002), s. 37–39.

införas under denna betydelse. Verksamheten är nära förknippad med konsumtionssamhället. I Alms *tredje* betydelse avser amerikanisering internationell förmedling av värderingar, idéer samt bilder och symboler med uppenbart amerikanskt ursprung. Förmedlingen av dessa amerikanska impulser kan diskuteras i termer av ett centrum-periferiförhållande mellan USA och övriga världen. Utgångspunkten i Alms diskussion är att de amerikanska impulserna inte upptagits i oförändrat skick i mottagarländerna, utan dessa har anpassats efter och till rådande förhållanden i respektive mottagarland. I detta fall handlar det således inte om USA:s dominans, utan om vad respektive mottagarland valt att införliva av de amerikanska impulserna.⁹⁸ Man kan också i detta sammanhang tala om globalisering (men mer om detta nedan).⁹⁹ I ett ishockeyperspektiv kan den tredje betydelsen sättas i relation till trenderna och impulserna från NHL, som påverkat och strukturerat respektive lands ishockey. I den tredje betydelsen finns även den omvända strömmen, där Europa och Ryssland (Sovjetunionen) påverkar USA/Kanada genom exempelvis hjälmanvändningen (de europeiska och sovjetiska spelarna använde hjälm före spelarna i USA/Kanada) och att det europeiska och ryska (sovjetiska) spelet betraktas vara mer tekniskt. Detta är sammantaget anpassningar till en europeisk utvecklingsprocess. Då min avhandling undersöker hur företrädarna för svensk och finsk elitishockey inspirerats av NHL är den tredje betydelsen, det vill säga hur NHL-impulserna upptagits och anpassats i en svensk respektive finsk kontext, mest central.

En framstående forskare som närmare studerat amerikaniseringsprocesser är den amerikanske sociologen George Ritzer. Han har framför allt blivit uppmärksammas för sin teori om samhällets McDonaldisering. Med begreppet McDonaldisering avser Ritzer hur den amerikanska snabbmatskedjan i allt större omfattning kommit att dominera såväl det amerikanska samhället som övriga världen. Genom effektivitet, kalkylerbarhet, förutsägbarhet och kontroll har McDonald's enligt Ritzer skapat en norm för hur en amerikaniseringsprocess förverkligas.¹⁰⁰ En som borrar ner sig i hur begreppet McDonaldisering kan appliceras på den globala storfotbollen är

98 Alm, Martin (2002), s. 37–39.

99 Jämför Richard Giulianotti och Roland Robertson (2011), "The Globalization of Football: A Study in the Globalization of the 'Serious Life'".

100 Ritzer, George (2011), *The McDonaldisation of Society*, s. 1–22.

medieforskaren Cornel Sandvoss. Ritzers teori kan enligt Sandvoss förstås på följande sätt:

Effektivitet – sportklubbar vill maximera sina ekonomiska vinster genom att till fullo utnyttja sina resurser via en minimal användning av råvaror och mänsklig användning. Av denna anledning har matchantalet och biljettpiserna ökat, samtidigt som televisionen smörjer intresset och de ekonomiska vinsterna. Härtill bidrar supportrarna (konsumenterna) med ideellt arbete genom aktiv supporterkultur.

Kalkylerbarhet – genom kalkylerbarhet söker sportklubbar tillföra och öka kringvärdet och upplevelserna för supportrarna. En del i denna process är omfattande statistik om varje lag och spelare; vunna poäng, antal gjorda och insläppta mål med mera.

Förutsägbarhet – sportens attraktionskraft är generellt skapad och uppburen av oförutsägbara och osäkra resultat. Sporsevenemang har emellertid standardiserats. Matcharenor, sportligor och turneringar har likformats. Arenorna har omvandlats till bekväma upplevelsepalats med bland annat restauranger, andra former av försäljningsställen och egna numrerade stolar. Standardiseringen har vidare inneburit att reklamen i flera fall är likartad (exempelvis huvudsponsorer). Utformningen av matchprogram och biljetter regleras. Speldagar och matchtider är fasta, exempelvis spelas Champions League i fotboll på tisdagar och onsdagar med avspark 20.45 Centraleuropeisk tid.

Slutligen kontroll – ökad kontroll över produktion och supportrar. Säkra arenor, där matchupplevelsen inte ska störas av våld eller hot om våld. Kontroll över försäljning av biljetter, mat och dryck, supporterprodukter etcetera, allt i syfte att öka försäljningsintäkterna. Vidare kontrolleras spelare och löner genom avtal och kollektivavtal.¹⁰¹

Nära sammanlänkat med amerikanisering är begreppet globalisering. Enligt sociologerna Richard Giulianotti och Roland Robertson är globalisering en homogeniseringsprocess, där kraftfulla influenser såsom amerikanisering, kapitalism och McDonaldisering överöser

101 Sandvoss, Cornel (2003), kapitel 6.

inhemska kulturer på individuell, lokal och social nivå.¹⁰² Drivmotorn i dessa processer är det kapitalistiska USA – i en ishockeykontext NHL.¹⁰³ Till detta har den kapitalistiska devisen ”*Image isn’t everything; it’s the only thing*”¹⁰⁴ närt gigantismen genom en ökad (global) synlighet. De amerikanska impulserna har också fungerat som drivfjäder till att begreppet globalisering etablerats inom sportsammanhang. Globalisering syftar till att förklara hur symbiosen av lokalt och globalt samverkar samt skiljer sig åt med hänsyn till specifika kulturella omständigheter. Inom sportsammanhang blir globalisering tydligt inom exempelvis souvenirförsäljning och annan kringförsäljning i samband med sportevenemang. Lokala företrädare inom sportkulturer anpassar sig och omtolkar globala kulturella produkter för att passa de specifika behov, förutsättningar och traditioner som råder lokalt.¹⁰⁵ Globaliseringsutvecklingen ska även förstås mot bakgrund av att sport förblivit starkt förknippat med nationella och lokala ursprung.¹⁰⁶ Inom nordisk elitishockey syns denna bland annat i utvecklingen av logotyper, souvenirförsäljning, kringförsäljning, arenautvecklingen och bolagiseringstrenden.

En forskare som undersökt Sveriges amerikaniseringsprocess är etnologen Tom O’Dell. I sin avhandling analyserade O’Dell om ryktet att Sverige är världens mest amerikaniserade land stämde. Han kunde där inte bekräfta påståendet, även om det finns starka amerikanska impulser.¹⁰⁷ De amerikanska impulserna – som ofta förknippas med konsumtionskulturen – har efterlämnat djupa avtryck i exempelvis den svenska populärkulturen, med amerikaniserade veckotabloider, tuggumin, Coca-Cola, hamburgare, rock’n’roll med mera.¹⁰⁸ Amerikaniseringen har också, enligt nationalekonomerna Bo Sandelin och Sinimaaria Ranki samt medie- och kommunikationsvetaren Lars Nord, påverkat det svenska politiska debattklimatet liksom den ekonomiska utvecklingen.¹⁰⁹ Som för den svenska utvecklingen är

102 Giulianotti, Richard och Robertson, Roland (2009), s. 43–45.

103 Cantelon, Hart (2011), ”Have Skates, Will Travel: Canada, International Hockey, and the Changing Hockey Labour Market”.

104 Martin, Christopher R. och Reeves, Jimmie L. (2011), ”The Whole World Isn’t Watching (But We Thought They Were): The Super Bowl and U.S. Solipsism”, s. 125.

105 Giulianotti, Richard och Robertson, Roland (2011).

106 Cho, Youngha (2011), ”The Globalization of U.S. Sports in South Korea”.

107 O’Dell, Tom (1997), s. 8, s. 82, s. 105, s. 114 s. 197–198.

108 O’Dell, Tom (1997), s. 28.

109 Sandelin, Bo och Ranki, Sinimaaria (1997), ”Internationalization or Americanization of Swedish Economics?” samt Nord, Lars W. (2001), ”Americanization v. the Middle Way: New Trends in

amerikaniseringsprocessen intressant i ett finskt perspektiv. Enligt kommunikationsvetaren Laura Saarenmaa har Finland, trots den starka politiska och industriella interaktionen med Sovjetunionen, fått influenser från väst – läs amerikanisering – under kalla kriget och tiden efter Sovjetunionens kollaps.¹¹⁰ Amerikaniseringen var också påtaglig i en förändrad syn på kändiskultur och tabloider, liksom genom eskalerande tv-reklam under 1960- och 70-talet.¹¹¹ De amerikanska influenserna har enligt Saarenmaa samt politik-historikern Jukka Kortti framför allt märkts inom finsk populärkultur¹¹², till vilken ishockey hör.

2. Olika sportmodeller – som teori och kontext

För att kunna analysera avhandlingens problemställning, där relationerna mellan svensk och finsk elitishockey sätts i relation till den amerikanska Major League-modellen respektive den europeiska sportmodellen, är det nödvändigt att i nästa fas analysera hur dessa sportmodeller uppkommit och vad som främst kännetecknar dessa modeller i dag. Detta behov grundas i att de båda modellerna ger en förklaring till hur majoriteten av världens sportligor organiserats. Ett perspektiv som är angeläget att undersöka är framväxten och tillämpningen av stängda och öppna seriemodeller. Vidare har de arbetsrättsliga perspektiven och reglerna betydelse för förståelsen av sportmodellerna i fråga och hur dessa påverkar svensk och finsk elitishockey. För att kunna angripa min problemställning och ta avstamp i min förklaringsmodell om dessa sportligors utveckling krävs en historisk odysse i baseboll respektive engelsk fotboll, eftersom sporterna varit normerande för nämnda sportmodellers utveckling. Nästa kapitel lägger härvid vikt och tyngd på denna utveckling, och tjänar både som historisk bakgrund och teoretisk horisont.

Swedish Political Communication”.

110 Saarenmaa, Laura (2015), ”Between Sovietism and Americanization”.

111 Saarenmaa, Laura (2010), *Intiimin äänet: julkisuuskulttuurin muutos suomalaisissa ajanviitehdissä 1961–1975* samt Kortti, Jukka (2007), ”On the Cusp of Postwar Modernization: Americanization, International Culture, and Gender Roles in Finnish Commercials, 1955–1975”.

112 Saarenmaa, Laura (2015) samt Kortti, Jukka (2007).

ANDRA PERIODEN

Den amerikanska Major League-modellen respektive europeiska sportmodellen, och deras betydelse för ishockeyns utveckling

Inledning

För att förklara ishockeyns olika utvecklingslinjer, såväl den normerande nordamerikanska som den svenska och finska, är det nödvändigt att först ge en gedigen beskrivning av idrottens historiska utveckling, med baseboll i USA och engelsk fotboll i England som förebilder.

Under 1700-talets upplysningstid kom Amerika, ”den nya världen”, att ses som en reaktion på det demoraliserade Europa. Amerika ingav till skillnad mot Europa tro och hopp, samtidigt som det var framtidens och de nya möjligheternas land, där människan var fri, obunden och stolt. I Amerika kunde den fria människan förverkliga sig själv utan att vara förtryckt från stat, kollektiv och samhällsklasser. När USA, till följd av föraktet mot kolonialherraväldet, förkastade och bröt med monarkin och aristokratin, fick det inte bara politiska konsekvenser, utan även djupgående efterverkningar för den kommande amerikanska sportkulturen och dess organisation.¹¹³

113 Alm, Martin (2002), s. 14–15; Markovits, Andrei S. (1989), ”Tänk så lite soccer det finns i USA!” samt Dull, Jonathan R. (2004), ”Diplomacy of the Revolution, to 1783”.

Ursprunget: Sportmodeller

Idrottshistoriker är överens om att den moderna tävlingsidrottens vagga hittas i industrialismens England.¹¹⁴ I samband med etableringen av den fria lördagseftermiddagen under industrialiseringen kom entreprenörer och affärsmän till insikt om dess möjligheter: sport med entréavgift infördes på regelbunden basis. Som en effekt av detta uppstod och kommersialiserades under 1800-talet ett flertal sportaktiviteter i England och USA.¹¹⁵ Även om det under industrialiseringen fanns stora likheter mellan England och USA:s sporter fanns även stora skillnader. Runt sekelskiftet 1900 framträdde dessa främst mellan amerikansk baseboll och engelsk fotboll.¹¹⁶ Med tanke på de båda sporternas betydelse för de moderna sportligornas utformning, är det viktigt att gå tillbaka i historien för att mer i detalj se hur den amerikanska Major League-modellen respektive europeiska sportmodellen växte fram. En inledande fråga är varför baseboll fick en så central betydelse för organiseringen av dagens Major Leagues. Detta ska analyseras i det följande.

Major Leagues ursprung

Ett utmärkande drag för basebollen (och senare även den kanadensiska ishockeyn) är att de kommersiella och professionella inslagen ständigt varit närvarande.¹¹⁷ Under slutet av 1800-talet började USA framstå som ett föregångsland ekonomiskt och tekniskt. Ett USA som byggde på individers politiska och religiösa frihet, jämlikhet och kapitalism. Samhällsbygget lade de facto grunden för den moderna

114 Se exempelvis Tony Mason (1981), *Association football & English society 1863–1915*; Wray Vamplew (1988); Andrei S. Markovits (1989); Dean A. Sullivan (1995), *Early Innings: A Documentary History of Baseball, 1825–1908*; Andrei S. Markovits och Steven L. Hellerman (2001); Torbjörn Andersson (2002) samt Stefan Szymanski och Andrew Zimbalist (2005), *National Pastime: How Americans Play Baseball and the Rest of the World Plays Soccer*.

115 Se Tony Mason (1981); Wray Vamplew (1988); Andrei S. Markovits (1989); Dean A. Sullivan (1995); Andrei S. Markovits och Steven L. Hellerman (2001) samt Stefan Szymanski och Andrew Zimbalist (2005) om basebollens och den engelska fotbollens uppkomst och utveckling.

116 Markovits, Andrei S. (1989).

117 Se Andrei S. Markovits (1989); Dean A. Sullivan (1995); Stefan Szymanski (2006), "Baseball economics"; Andrei S. Markovits och Steven L. Hellerman (2001), s. 54–66 och s. 91–94; Stefan Szymanski och Andrew Zimbalist (2005), s. 87–99; Bruce Kidd och John Macfarlane (1972); Richard Gruneau och David Whitson (1993), s. 69 och s. 86–89 samt John Wong (2005), s. 18–20.

kapitalismen, där var och en var sin egen lyckas smed.¹¹⁸ Den liberala amerikanska marknadsekonomi gav upphov till att amerikanerna uppfattades som ”hänsynslösa penningdyrkare”.¹¹⁹ I detta kapitalistiska och industriella massamhälle hade en stor borgarklass växt fram. Då USA som nation i stor utsträckning skapades som en reaktion mot England, skapade man även sina egna identitetsskapande sporter i samma anda. Baseboll ur engelsk slagboll och cricket, amerikansk fotboll ur engelsk rugby och fotboll. Det var i en sådan samhällskontext basebollen utvecklades till Amerikas ”massfolksport och nationella fritidssysselsättning”.¹²⁰ Dess företrädare har dock alltid framhävt sig som anti-engelsk och anti-cricket och förnekat all släktskap och samhörighet med brittisk slagboll.¹²¹ Basebollens utveckling har sedermera varit vägledande för övriga Major Leagues utveckling.¹²² Den har också i vissa avseenden utgjort förebild till det populära finska spelet boboll (pesäpall), vilket kan ses som ett exempel på globaliseringens effekter. Motsatt har baseboll i Sverige haft ringa framgång och genomslagskraft, trots vissa PR-försök.¹²³ Detta kan tolkas som ett tecken på en större sportslig amerikanisering i Finland.

Basebollens ökande popularitet skapade behov av bra spelare. Samtidigt kom de första klubbarna till insikt om möjligheterna till och nödvändigheten av biljettintäkter; människor var beredda att betala för att se baseboll. Som en effekt av de kommersiella inslagen och ambitionen att vinna bildades det första professionella laget överhuvudtaget i modern internationell sport: Cincinnati Red Stockings 1869. Den första professionella ligan National Association of Profes-

118 Alm, Martin (2002), s. 36–38, s. 75–76 och s. 169.

119 Alm, Martin (2002), s. 93.

120 Markovits, Andrei S. (1989), s. 57.

121 Markovits, Andrei S. (1989); Sullivan, Dean A. (1995), kapitel 8 samt Fischer, David (2007), s. 8. Jämför Tobias Starks (2010) skrivning i kapitel fem om ishockeyns koppling till nationell identitet i Kanada.

122 Wong, John (2005), s. 9–10 samt Markovits, Andrei S. (1989).

123 Bobollens ursprung kan spåras till det gamla finska kungabollspelet. Detta spel hade spelats i flera århundraden i Finland, och var vid sekelskiftet det vanligaste spelet bland skolpojkar under sommarhalvåret. Kungabollspelet trängdes dock undan när moderna idrottsanläggningar anlades till den fria idrotten och fotbollen. Bobollen fick sitt namn och nuvarande moderna form av Lauri ”Tahko” Pihkala under 1920-talet. Pihkala, som hade inspirerats och blivit förtjust i baseboll under sina besök i Nordamerika i början av 1900-talet, anpassade basebollens spelregler efter finska förhållanden. Finska Bobollförbundet (Suomen Pesäpalloliitto) bildades den 10 oktober 1931. Pihkala, Lauri (1938), ”Boboll - Finlands populära bollspel” samt www.pesis.fi.

sional Base Ball Players, bildades 1871. Detta var den första ligan med Major League-ambition. Ligan kollapsade efter fem säsonger.¹²⁴

Det dröjde emellertid inte länge innan en ny professionell liga uppstod. År 1876 bildades National League, som fortfarande är världens äldsta och allttjämt fungerande professionella idrottsliga. Konstitueringen av National League innebar dock inte att organisationens företrädare hade kontroll över all professionell baseboll. Det fanns ett dussintal professionella klubbar som fortsatte sin verksamhet oberoende av National League.¹²⁵ En av de första spelarbegränsningsregler företrädarna för National League införde var den feodalliknande *reserve clause* (reserveringsklausulen) 1879. Principen var enkel: vid slutet av säsongen kunde varje klubb uppta spelare på en reserveringslista. Klubbägarna var då förhindrade att anställa eller hyra spelare som var upptagna på reserveringslistan av en annan klubb, om inte spelaren var direkt och/eller obegränsat släppt av sin klubb. Reserveringssystemet innebar också att en klubb kunde hålla kvar en spelare år efter år genom att återropa klubbens rätt till *reserve clause* när innevarande avtal var vid sitt slut. Orsakerna till reserveringsklausulens uppkomst var tre: 1) klubbarna ville göra basebollens affärsverksamhet permanent, 2) sänka lönekostnaderna samt 3) säkerställa att ligan blev ett monopol. Här kan man tycka att det borde varit mer lönsamt att sälja spelare för att tjäna pengar. Å andra sidan satt alla klubbägare ”i samma båt”, då ett monopol skapats. Inom en kartell finns ingen anledning att spendera mer pengar än nödvändigt. Pengarna tjänas från utomstående. Modellen med reserveringssystemet anammades senare av de övriga amerikanska proffssporterna.¹²⁶

Runt sekelskiftet 1900 hade konkurrerande ligor till National League uppstått. År 1901 bildades American League som genast tillskansade sig Major League-status efter att Western League (som bildats 1893) döpts om efter säsongen 1899. År 1903 undertecknade företrädarna för National League och American League ett fredsavtal, som innebar

124 Sullivan, Dean A. (1995); Markovits, Andrei S. (1989); Markovits, Andrei S. och Hellerman, Steven L. (2001), s. 39–51 samt Fischer, David (2007), *Smithsonian Q & A: Baseball: the ultimate question and answer book*, s. 6–13.

125 Sullivan, Dean A. (1995), s. 86–89 och s. 119; Markovits, Andrei S. (1989) samt Fischer, David (2007), s. 14–15.

126 Vamplew, Wray (1988), s. 212.

att ligorna skulle respektera varandras kontrakt och territoriella monopol. Dagens Major League Baseball (MLB) hade sett dagens ljus. Två år senare utökades samarbetet genom undertecknande av ett avtal om att spela en finalserie, bäst av sju matcher, mellan de båda ligornas segrare: World Series.¹²⁷

I och med att baseboll alltid verkat på en konkurrensutsatt marknad har professionella klubbar omlokaliserats och nya tillkommit, i jakten på de mest gynnsamma marknaderna. Tanken att man agerar på en marknad är således central. Första gången en professionell klubb omlokaliserades var 1902, då Milwaukee Brewers blev St. Louis Browns (som blev Baltimore Orioles 1954).¹²⁸

Basebollens verksamhet på en konkurrensutsatt marknad – den första amerikanska konkurrenslagstiftningen, Sherman Antitrust Act, antogs 1890 och har sedan dess stått som förebild för all senare – aktualiserade det juridiska regelverket i början av 1900-talet. Det har varit avgörande för utformningen av dagens Major Leagues.¹²⁹ Den amerikanska Högsta domstolen avkunnade 1922 en mycket viktig dom, som garanterade baseboll konkurrensrättslig immunitet. Detta var och är en viktig skillnad mot andra nordamerikanska sporter. Den stora konsekvensen av domen var att konkurrensreglerna fick en marginell betydelse inom den amerikanska proffssporten fram till omkring 1970. Först under detta decennium utsattes konkurrensreglerna för olika domstolsprocesser.¹³⁰ Bakgrunden till tvisten i 1922 års Federal Baseball case var att företrädarna för Federal League hävdade att konkurrentligorna American och National League, genom sitt införande av reserveringsklausulen förhindrat Federal League från att erhålla kvalitetsspelare. Målsägandena anförde att man inte kunde bli ekonomisk lönsam så länge spelarbegränsnings-

127 Sullivan, Dean A. (1995); Markovits, Andrei S. och Hellerman, Steven L. (2001), s. 64–66; Markovits, Andrei S. (1989) samt Fischer, David (2007), s. 14–15.

128 Fischer, David (2007), s. 16–17.

129 Federal Baseball Club of Baltimore Inc. vs. National League of Professional Baseball Clubs, 259 US 200 (1922). Westin, Jacob (2007), *Europeisk konkurrensrätt*, s. 15–18.

The Sherman Antitrust Act 15 USC Section 1 (1890) lyder: "Every contract, combination in the form of trusts or otherwise, or conspiracy, in restraint of trade... is declared to be illegal..."

The Sherman Antitrust Act Section 2 lyder: "Every person, who shall monopolize, or attempt to monopolize, or combine or conspire with any other person or persons, to monopolize any part of the trade or commerce..., shall be deemed guilty of a felony..."

130 Halgreen, Lars (2004), *European Sports Law – A Comparative analysis of the European and American Models of Sport*, s. 167–170 och s. 178–182.

regeln i fråga existerade. Det centrala i domen var att den amerikanska Högsta domstolen konstaterade att styrningen och aktiviteterna inom den organiserade basebollen inte föll inom reglerna för konkurrensreglerna i Sherman Antitrust Act, då baseboll inte var involverat i mellanstatlig handel, *interstate commerce*. Högsta domstolen påpekade att baseboll visserligen spelas i olika stater och städer samt att transporter sker över delstatsgränserna, men också att transporterna inte var det essentiella.¹³¹ Baseboll är följaktligen ett legalt monopol (och har därigenom en särställning i det amerikanska samhället). I amerikanska juridiska kretsar är detta känt under begreppet *baseball anomaly*.¹³² Som en följd av denna dom – basebollens legala monopol – har basebollspelarna inte varit berättigade att stämma Major League Baseball (MLB) med stöd av Sherman Antitrust Act.¹³³

Finns det andra arv från basebollens tidiga kommersiella verksamhet vi kan se i dag? Naturligtvis. Ett signifikativt kännetecken är att företrädarna för National League 1876 införde bestämmelser om territoriella rättigheter, som innebar att klubbar skulle vara ensamma representanter för städer med minst 75 000 invånare. Härigenom etablerades de begränsade marknaderna för sportklubbar.¹³⁴ Ett annat utmärkande drag för Major League-modellen är att televisionen tidigt sammankopplades med sport, även om den första tv-sända basebollmatchen i USA inte var en "big league"-match.¹³⁵ Matchen i fråga spelades 1939 på Columbia universitetets Baker Field, mellan Columbia och Princeton. På Major League-nivå tv-sändes den första matchen senare samma år från Ebbets Field när Brooklyn Dodgers tog emot Cincinnati Reds. Den kommersiella utvecklingen tog ytterligare ett kliv när reklam för en Bulova klocka visades i tv-kanalen NBC:s WNBT, innan basebollmatchen från Ebbets Field mellan Brooklyn Dodgers och Philadelphia Phillies 1941. Detta var första gången tv-sponsring förekom. Kostnaden för reklamen var fyra dollar (cirka 385 kronor 2018).¹³⁶ Sedan dess är relationen väletablerad, och har

131 Federal Baseball Club of Baltimore Inc. vs. National League of Professional Baseball Clubs, 259 US 200 (1922).

132 Markovits, Andrei S. och Hellerman, Steven L. (2001), s. 133–136 och s. 320.

133 Spengler, John O., Anderson, Paul M., Connaughton, Daniel P och Baker III, Thomas A. (2009), *Introduction to Sport Law*, s. 237–248.

134 Fischer, David (2007), s. 14.

135 Walker, James Robert och Bellamy, Robert V. (2003), "Baseball on Television: The Formative Years, 1939–51", s. 3.

136 Walker, James Robert och Bellamy, Robert V. (2003).

fungerat som drivfjäder i att sportevenemang omvandlats till marknadsplatser, även om den tv-sända sporten fick gå på sparlåga under andra världskriget – för att få nytt syre efter krigsslutet.¹³⁷ Med denna bakgrund ska jag nu analysera hur den engelska fotbollen utgjort mall för den europeiska sportmodellen.

Den europeiska sportmodellens ursprung

Allteftersom den engelska fotbollen spreds och ökade i popularitet tilltog behovet av att formalisera spelet. Som en effekt bildades fotbollsförbundet Football Association (FA) 1863.¹³⁸ Ett utmärkande drag för FA:s styrning var att det var den på privatskolor och Oxbridge (Oxford-Cambridge) utbildade eliten (gentlemännen) i det engelska samhällets övre skikt som kontrollerade förbundet.¹³⁹ Proffsklubbar, vilka etablerades under 1880-talet, ägdes i sin tur av entreprenörer och affärsmän, medan den stora mängden spelare och åskådare kom från arbetarklassen.¹⁴⁰ Det fanns framför allt, kopplat till ägarskapet, tre orsaker till proffsfotbollens genombrott och etablering under detta årtionde. En viktig orsak till att många engagerade sig i och stöttade fotbollen var att de helt enkelt gillade spelet. Av denna anledning blev den engelska fotbollen tidigt sammanlänkad med principen om nyttomaximering, snarare än den om vinstmaximering.¹⁴¹ I samband med att ett flertal engelska fotbollsklubbar ombildades till aktiebolag under 1880- och 1890-talen införde de inom fotbollen styrande amatörerna begränsningsregler för aktieutdelning. För att inte helt släppa in marknadskrafterna begränsades kommersialiseringen, med resultatet att det egentligen inte gick att tjäna pengar på att äga en fotbollsklubb. Principen om nyttomaximering hade därmed fått företräde framför principen om vinstmaximering.¹⁴² En som på djupet borrar sig ner i principerna om

137 Dahlén, Peter (2008), s. 223–232; Walker, James Robert och Bellamy, Robert V. (2003) samt Andrews, David L. (2004), "Sport in the Late capitalist Moment".

138 Dunning, Eric och Sheard, Kenneth (2005), *Barbarians, Gentlemen and Players, Second Edition, A sociological study of the development of rugby football*, s. 1–3; Mason, Tony (1981), s. 15. FA bildades av elva fotbollsklubbar där majoriteten av klubbarna var i eller runt London.

139 Andersson, Torbjörn (2002), s. 50–56; Vamplew, Wray (1988), s. 124–126 samt Dunning, Eric och Sheard, Kenneth (2005), s. 155–156.

140 Mason, Tony (1981), s. 255 samt Andersson, Torbjörn (2002), s. 41–57.

141 Andersson, Torbjörn (2002), s. 41–57.

142 Andersson, Torbjörn (2002), s. 41–57; Mason, Tony (1981), s. 34–49 samt Vamplew, Wray (1988), s. 77–80, s. 86 och s. 176. I syfte att skapa nya inkomstkällor vid sidan av de traditionella

vinst- och nyttomaximering är ekonomihistorikern Wray Vamplew. Enligt honom har företrädarna för nordamerikansk proffssport agerat enligt principen om vinstmaximering medan de engelska klubbeföreträdarna i stället agerat enligt motsatt princip. Det fanns dock, menar Vamplew, skillnader mellan engelsk och skotsk fotboll i kommersialiserings- och professionaliseringsprocessen, ligasystem och spektrumet mellan nytto- och vinstmaximering. Skotsk fotboll var mer nytto-baserad,¹⁴³ vilket visar på att såväl den amerikanska Major League som europeiska sportmodellen är idealtyper för hur sport kan organiseras och bedrivas. Inom ramen för ekonomiska teorier kan man också tala om sociologen Ferdinand Tönnies två tyska termer *gemeinschaft* och *gesellschaft*.¹⁴⁴ I relation till respektive sportmodeller finns det mer och tidigare *gesellschaft*-inslag i amerikansk sport. Engelsk fotboll är också *gesellschaft*-präglad, men med mer *gemeinschaft*-inslag.

Runt sekelskiftet 1900 kom några betydande händelser att påverka fotbollens framtida utveckling: den första var att gentlemännen i fotbollsförbundet 1885 motvilligt tvingades erkänna professionalismen.¹⁴⁵ Den andra var att den separata organisationen Football League bildades 1888, vilken stod bakom den nybildade proffsligan. Ett särdrag för den engelska fotbollen var att företrädarna för Football League erkände och beslutade sig för att vara kvar under FA:s ställning. På detta sätt kom gentlemännen i FA att behålla makten över den engelska fotbollen, även om Football League bedrev en egen intern agenda för de egna klubbarna. Den tredje händelsen var att Division 2 introducerades säsongen 1892/1893. De sämsta klubbarna i Football League kunde nu flyttas ned i seriesystemet, och de bästa klubbarna i Division 2 kunde flyttas upp till Football League.¹⁴⁶ Sportmodellen spreds från England till Europa. Grundfundamentet för den europeiska sportmodellen var därmed i princip

finansieringskällorna som entréavgifter, basarer och olika former av vadslagning ombildades ett flertal engelska fotbollsklubbar till aktiebolag under 1880-talet. Den stora boomen kom emellertid under 1890-talet och senare. Ett syfte med begränsningsregeln kan ha varit att de styrande organisationerna ville säkerställa sportens överlevnad. Man stoppade dock inte klubbarna från att ackumulera tillgångar. Amatörarvet inom den engelska fotbollen kunde hela tiden skönjas.

143 Vamplew, Wray (1988), s. 77–87 och kapitel 6.

144 Asplund, Johan (1991), *Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft*.

145 Mason, Tony (1981), s. 255 samt Andersson, Torbjörn (2002), s. 50–52.

146 Mason, Tony (1981), s. 16 och s. 213 samt Vamplew, Wray (1988), s. 124–138. Se också Szymanski, Stefan och Zimbalist, Andrew (2005), s. 34–44.

färdig, även om den kontinentala klubbfootbollen i betydelsen yrkesfotboll professionaliserades först under mellankrigstiden.¹⁴⁷ Den fjärde, och ett kontroversiellt regleringsinstrument som fotbollens styrande organisationer införde runt sekelskiftet 1900, var *retain and transfer*-systemet. Principen var enkel och feodalliknande: efter varje säsong uppställde klubbarna en lista med spelare som klubben ville behålla under nästa säsong (*retain*), och en andra lista med spelare som man inte ville behålla (*transfer*). Det feodalliknande, förutom att klubbarna kunde behålla vissa spelare, var att klubbarna kunde kräva ersättning för avtalslösa spelare uppsatta på transferlistan för att släppa dem till annan klubb. Detta alltså trots att klubbarna inte ville behålla dem.¹⁴⁸ Slutligen var den femte betydande händelsen att gentlemännen i FA inför 1901/1902 års säsong introducerade maximilöner, som i praktiken var något elastiska. Regleringen avskaffades först 1961.¹⁴⁹ Den engelska yrkesspelarens vardag präglades således av såväl kapitalistiska som feodala drag. En likhet mellan sportmodellerna värd att i detta sammanhang lyftas fram är att företrädarna för basebollens National League 1885 införde lönetak och 1879 det likaledes feodalliknande reserveringssystemet.¹⁵⁰ Åter till Europa var sedan transfersystemet, där moderföreningen alltså kunde kräva övergångspengar av den nya föreningen trots att något spelaravtal inte förelåg, i funktion inom den europeiska fotbollen större delen av 1900-talet. Systemet upphävdes först 1995 av EU-domstolen, genom Bosmandomen.¹⁵¹ Detta försköt makten från klubbarna till spelarna.

147 Andersson, Torbjörn (2002), s. 413.

148 Vamplew, Wray (1988), s. 212, s. 227 och s. 247.

149 Mason, Tony (1981), s. 97–99; Vamplew, Wray (1988), s. 129 och s. 224–225 samt Andersson, Torbjörn (2002), s. 52. Ett annat regleringsinstrument för att hålla tillbaka spelarsättningarna, och därigenom stärka klubbarnas ekonomi, var att the Football League beslutade att reglera sign-on bonusarnas storlek 1892.

I och med att fotbollsspelarna var en del av en professionell yrkeskår medvetandegjordes frågan om fackförbund. Det första försöket att etablera en spelarförening med syfte ”to protect professional interests” kom 1893. Inget kom dock ut av detta förslag, men fem år senare bildades National Union of Association Players, som dock lades ner innan 1900-talet hann börja. En mera permanent facklig aktivitet säkrades 1907 då the Association Football Players’ Union bildades. I början av 1900-talet väcktes även frågan om spelarstrejk. I och med införandet av the Trade Disputes Act 1906 hade spelarna en möjlighet att strejka för att uppnå bättre arbetsvillkor. FA hade dock ett effektivt motvapen; avregistrering av de spelare som gick ut i strejk. Vamplew, Wray (1988), s. 243–253.

En likartad utveckling fanns i USA när basebollspelarna sammanslöt sig i en intresseförening för första gången 1885. Sullivan, Dean A. (1995), s. 161, jämför s. 139 och s. 252–255.

150 Sullivan, Dean A. (1995), s. 111–113 och s. 139–140.

151 Bosmandomen (Mål 415/93) avkunnades den 15 december 1995. Huvudfrågan rörde den fria rörligheten för personer vilken är en av de fyra friheterna inom den europeiska unionen jämte

Ett utmärkande drag för den engelska fotbollens popularitet är den lokala identiteten och rivaliteten, som inneburit att varje stad kan ha flera klubbar i samma serie. Dess nära förankring med nytto-maximering har garanterat att någon omlokalisering av klubbar inte sker.¹⁵² Detta är också ett exempel på det amatöristiska arvet inom den engelska fotbollen, vilket senare förklarats vara en del av idrottens särart av EU-myndigheter. I jämförelse har amerikanska proffsklubbar tidigt flyttats i jakten på lukrativa marknader (även om det finns klubbar med stark lokal identitet).¹⁵³

Sammantaget kan konstateras att det under 1800-talet och 1900-talets början fanns avgörande skillnader i affärskultur mellan USA och England. Dessa kan förklara framväxten av och skillnaderna mellan sportligorna i USA och England. Under 1800-talets andra hälft utvecklades USA:s affärsliv och kännetecknades av självförtroende, arbetsetik samt en mer ohämmad och aggressiv individualism. England var då redan industrialiserat och upplevde sin verkliga storhetstid globalt sett.¹⁵⁴ En skillnad mellan länderna var att den brittiska medelklassen var tvingad att anpassa sig till aristokratin. En aristokratisk norm var pengaföraktet: pengar hade man bara via arv, jord eller släkt; det ansågs vulgärt att tjäna dem. Ett annat

varor, tjänster och kapital. Det EU-domstolen hade att avgöra var om det stod i strid med artikel 48 i EG-fördraget (nuvarande artikel 45 i FEUF) att tillämpa regler som idrottsförbund har utfärdat, efter att spelarens kontrakt med en förening löpt ut, kan anställas av en förening i en annan medlemsstat, endast om den sistnämnda betalar moderföreningen en övergångs-, utbildnings- eller utvecklingsersättning. Den andra frågan var om det stod i strid att tillämpa regler som idrottsförbund har utfärdat att endast låta ett begränsat antal professionella spelare som är medborgare i andra medlemsstater delta (principen om förbud mot diskriminering). Domstolen slog fast att reglerna som idrottsförbunden hade utfärdat stod i strid mot artikel 48 EG-fördraget. Domen innebar att idrottsföreningar inte kan förhindra spelartransfers för avtalslösa idrottsutövare när de söker ny idrottsförening (arbetsgivare) inom unionen. Domen innebar vidare att idrottsförbund inte kan uppställa regler som utesluter eller diskriminerar EU-medborgare från rätten att anta erbjudande om anställning hos förening inom EU, oavsett hur många EU-medborgare som finns i föreningen sedan tidigare. Det bör även påtalas att EU:s bestämmelser om fri rörlighet för personer inte enbart gäller för elitidrottare utan också för amatörer då EU-kommissionen anser att detta faller inom fördragets materiella tillämpningsområde. Det ska noteras att det sedan 2001 finns specialregleringar inom fotbollen som framförhandlats mellan FIFA/UEFA och EU-kommissionen, så kallad utbildnings- och solidaritetsersättning.

152 Elias, Norbert och Dunning, Eric (1986), "Folkliga fotbollsspel i England under medeltiden och begynnelsen av den nyare tiden"; Vamplew, Wray (1988), s. 5 samt Andersson, Torbjörn (2002), s. 41. Även om engelsk fotboll av tradition är starkt förknippad med lokal identitet och rivalitet har det förekommit ett par omdebatterade omlokalisering av klubbar; ett exempel är Londonklubben Arsenal Football Club, efter att Sir Henry Norris i början av 1900-talet flyttade Woolwich Arsenal från söder om Themsen till Highbury i norra delarna av staden, för att öka publikintresset och därigenom tjäna pengar. Mason, Tony (1981), s. 46 om Arsenal FC:s flytt inom London.

153 Fischer, David (2007), s. 16–17 samt Wong, John (2005), s. 78–79.

154 Szymanski, Stefan och Zimbalist, Andrew (2005), s. 44–51.

kännetecken på aristokratins normer (gentlemannasporten) var att det ansågs fult att tjäna pengar på sport. Samtidigt var det fullt naturligt att fattiga arbetare skulle ta varje chans de fick att tjäna pengar på sin hobby. I Amerika, den nya världen, fanns å andra sidan inte några etablerade samhällssystem som kunde låta inrätta en aristokrati.¹⁵⁵ Att sportligorna i USA och England organiserats på olika sätt har följaktligen sin grund i att det fanns skillnader i sociala strukturer, samhällenas kultur samt invånarnas personlighet.¹⁵⁶ Med denna historiska odysse i minnet gör sig följande frågor gällande: Vad kännetecknar den nutida amerikanska Major League-modellen respektive den europeiska sportmodellen? Vilka likheter/skillnader finns mellan dessa i dag? Detta ska analyseras i följande avsnitt.

155 Dunning, Eric och Sheard, Kenneth (2005), s. 231; Markovits, Andrei S. (1989) samt Andersson, Torbjörn (2002), s. 41–57.

156 Szymanski, Stefan och Zimbalist, Andrew (2005), s. 44–51.

Nutida kännetecken på organisationsstyrning

Major Leagues

USA har slagit in på en annan väg än flera andra länder när det handlar om att utveckla elitidrott. Den amerikanska regeringen har valt att delegera utvecklingen av elitidrott till idrottsorganisationerna och avstå från idrottslig inblandning. Då det inte finns något system för utveckling av elitidrott i USA, har varje enskild sport olika utmaningar att bemästra, liksom varje stat som har rätt att formulera sin egen idrottspolicy.¹⁵⁷

Signifikativa drag för nordamerikansk idrott är den starka maktposition som Major Leagues innehar och att det finns en klar åtskillnad mellan amatör- och proffsidrott.¹⁵⁸ Lägre nivåer täcks upp av underligorna Minor Leagues (se mera nedan), high school-, college-, universitets- och amatörsport.

Monopolkapitalism

En okontroversiell beskrivning av Major Leagues är att dessa kan framställas som sportindustrier nära sammanlänkade med upplevelseindustrin och monopolkapitalismen. Begreppet monopolkapitalism innebär att kapitalistiska entreprenörer format ett monopol som äger, organiserar och kontrollerar en sportindustri, med mål att maximera avkastningen. Det ekonomiska incitamentet är med andra ord drivkraften. Monopolkapitalism är nära sammanlänkad med principen om vinstmaximering, vilket innebär att klubbägarna vill uppnå största möjliga finansiella lönsamhet. Principen om nyttomaximering innebär å sin sida att finansiell lönsamhet underordnats klubbarnas strävan att vinna sportsliga framgångar, vilket indikerar att de är

157 Houlihan, Barrie och Green, Mick (2008), *Comparative elite sport development: systems, structures and public policy*, s. 243 och s. 251.

158 Halgreen, Lars (2004), s. 71–80. Se Torbjörn Andersson (2002), s. 44 om den engelska skolfotbollen.

mindre ineffektiva i sin vinstmaximering, det vill säga klubbarna kan ha gjort stora förluster då det finns andra mål med högre prioritet.¹⁵⁹

Det utmärkande för respektive Major League-liga är att var och en är en konfederation sammanbunden av stadgar (*constitution*), lagar och regler bestående av ett antal licenser (*franchises*), som ägs av mycket förmögna individer, företag eller andra organisationer/associationer. Då ägarna för respektive Major League kontrollerar antalet licenser, kontrollerar man också antalet klubbar och vilka städer som ska få Major League-status.¹⁶⁰ Vidare kontrolleras möjligheten att köpa/sälja och flytta klubbar. Någon sportslig förutsättning för upp- eller nedflyttning i seriesystem finns inte, endast möjligheten att köpa in sig för att bedriva ”sport” i en franchise. Genom att vägra nya ansökningar minskas potentiell konkurrens från nya klubbar, samtidigt som existerande konkurrenter hålls stängna (exempelvis NHL:s konkurrentliga 1972–1979, World Hockey Association [WHA]).¹⁶¹ Då ägarna till Major Leagues bygger sin verksamhet på principen om monopolkapitalism använder sig dessa av flera åtgärder, förutom licensförfarandet, för att strypa konkurrensen på den gemensamma marknaden. I syfte att skydda den egna affärsverksamheten är några av verktygen: 1) *cross-ownership*-regler, vilket innebär förbud att ha ägarintressen i mer än en franchise i samma sport (intressekonflikt)¹⁶², och regler för att begränsa investeringskapital, 2) regler för att förhindra spelarförvärv genom reserveringsklausulen (*reserve clause*), 3) ingåendet av långa tv-avtal som begränsar konkurrenternas medicalexponering samt 4) beslut om att expandera ligan och/eller kontroll av arenafaciliteterna för att begränsa tillgängligheten för rivaliserande

159 Braverman, Harry (1998), *Labor and monopoly capital: the degradation of work in the twentieth century*, s. 175. Se också Wray Vamplew (1988), s. 77–79; Andrei S Markovits och Steven L. Hellerman (2001), s. 44–51; Mark Lavoie (2004), ”Economics and Sport” samt George H. Sage (2004), ”Political Economy and Sport”.

160 Rosentraub, Mark S. (1999), *Major League losers: the real cost of sports and who's paying for it*, s. 5; Markovits, Andrei S. och Hellerman, Steven L. (2001), s. 183; Halgreen, Lars (2004), s. 75–80 och s. 135–137; Sage, George H. (2004); Szymanski, Stefan och Zimbalist, Andrew (2005), *National Pastime: How Americans Play Baseball and the Rest of the World Plays Soccer*, s. 117–128; Sharp, Linda A., Moorman, Anita M. och Claussen, Cathryn L. (2010), *Sport law: a managerial approach*, s. 270–277 samt Champion, Walter T. (2009), *Sports law in a nutshell*, s. 100–103.

161 McKinley, Michael (2006), s. 231 samt Diamond, Dan (1991, b), ”Expansion time”, s. 206, s. 216–217 och s. 242–243.

162 Sharp, Linda A., Moorman, Anita M. och Claussen, Cathryn L. (2010), s. 272 och 276. Ingen av Major Leagues (NHL, MLB, NFL och NBA) förbjuder cross-ownership i olika sporter.

klubbar.¹⁶³ Det kan i detta sammanhang poängteras att detta med att inte tillåta fri konkurrens i vissa avseenden närmast kan ses som antikapitalistiskt, vilket utgör en paradox i USA:s fall.

En aspekt värd att notera är att likviditetsproblem i Major Leagues i regel leder till att franchises flyttas geografiskt eller att en klubb tvingas lämna ligan. Härtill kan hela ligor läggas ner, om likviditetsproblemen blir för stora. I ett historiskt perspektiv har obeståndssituationer varit relativt vanliga i Major Leagues, men är numera mycket sällsynta.¹⁶⁴ Ett exempel på när en hel liga lades ner på grund av ekonomiska problem var när NHL:s konkurrentliga WHA upplöstes inför säsongen 1979/1980.¹⁶⁵

Minor Leagues

För att upprätthålla sitt monopol har Major League-ägarna etablerat Minor League-systemet. Utmärkande kännetecken för det är att de flesta Minor League-klubbarna verkar i mindre städer, som Major League-ägare inte ville ha franchises i. Genom regler om att ägarna till Major League-klubbar ska ha exklusivitet till lokala marknader, har Major League etablerat praxis om att vara den enda ligan som kan tillhandahålla toppidrott i ett visst geografiskt område. Med införandet av Minor Leagues har också kontrollen över spelarna utökats. I och med att Minor League-systemet införts styr Major League-ägarna indirekt en sekundär marknad, genom att inte släppa in nya icke önskvärda franchises och städer i systemet. Minor League blir också en buffertzona för Major League gentemot amatörligorna, och därigenom kontrolleras spelarna än mera.¹⁶⁶

Sportslig jämvikt

För att upprätthålla sin maktposition och tjäna så mycket pengar som möjligt eftersträvar ägarna till Major Leagues sportslig jämvikt,

163 Sharp, Linda A., Moorman, Anita M. och Claussen, Cathryn L. (2010), s. 272–277.

164 Andreff, Wladimir (2006), s. 697.

165 McKinley, Michael (2006), s. 231.

166 Wong, John (2005), s. 107–120. Se också Kidd, Bruce och Macfarlane, John (1972), s. 114–121 samt Gruneau, Richard och Whitson, David (1993), s. 153–168.

som i mångt och mycket bygger på draftsystemets uppbyggnad (se mera nedan) samt numera lönetaket. Lönetaket är ett kommersiellt styrmedel, med syfte att uppnå en mer oförutsägbär och därmed, helhetsmässigt (hela ligan), mer kommersiellt intressant produkt.¹⁶⁷ Ett medel för att uppnå samverkan i affärsverksamheten är att ägarna fördelar intäkterna från tv och media samt merchandiseförsäljning jämnt,¹⁶⁸ vilket emellertid inte alltid varit fallet. Det ska dock också sägas att Major League-klubbarna har egna lokala tv- och medieintäkter samt att omfördelningssystem för entréintäkter varierar.¹⁶⁹

Spelarbegränsningarna och den rättsliga regleringen av dessa

Då spelarbegränsningar av tradition varit ett inslag i Major Leagues blir det angeläget att analysera hur den arbetsrättsliga regleringen ser ut. Två av de mest centrala och kända regleringsinstrumenten är reserveringsklausulen, *reserve clause* (vilken tidigare behandlats) och *draft*-systemet. *Draft*-systemet innebär att Major Leagues har regler för var nya spelare från Minor Leagues, universitet, gymnasium eller utlandet, som ska in i ligan, ska spela. Det övergripande syftet är att jämna ut de sportsliga aspekterna i ligorna. I ett historiskt perspektiv har systemet vuxit fram som ett sätt för ägarna att kontrollera spelarna. På så sätt har ägarna kunnat pressa ner lönerna och stärka sina marknadsandelar, vilket för spelarnas vidkommande nästan inneburit en sorts livegenskap. Genom att de sämst placerade klubbarna i föregående års liga får reservera spelare först och de bäst välja sist, kan den sportsliga balansen klubbar emellan upprätthållas. För spelarna är en nackdel med draftsystemet att det innebär arbetsrättsliga begränsningar för dem.¹⁷⁰ Vidare kan systemet hota den lokala identiteten för spelarna, klubbarna och supportrarna. Detta då spelarna inte kan välja vilken klubb de vill spela för; de blir placerade i den som tillförsäkrat sig rätten. Därjämte finns spelarbegränsningar som exempelvis *free agency* (kontraktslösa spelare) och *trade* (byte). *Free agency* innebär att de spelare som inte blir kvarhållna av sina

167 En slutsats efter samtal med professor Bo Carlsson.

168 Halgreen, Lars (2004), s. 79–80.

169 Halgreen, Lars (2004), s. 79–80.

170 Halgreen, Lars (2004), s. 174–175 och s. 209–220 samt NHL–NHLPA (2013), *Collective bargaining agreement between National Hockey League and National Hockey League Players' association 2012–2022*, article 8.

klubbar med reserveringsklausulen blir fria att förhandla med andra och gå var de vill. I de nuvarande kollektivavtalen ges en större frihet för avtalslösa spelare än vad som varit fallet tidigare. Men friheten är inte obegränsad. Fortfarande finns avsevärda begränsningar. Av Major Leagues har NHL de mest restriktiva reglerna för free agency. Det nuvarande NHL-systemet är flerdelat och innehåller fem olika spelarkategorier – exempelvis har spelare som spelat färre än tre år i NHL inte några free agency rättigheter. Ett signifikativt kännetecken för den amerikanska proffssportmodellen, och regleringen av spelarmarknaden, är att avtalsbundna spelare kan bli *traded* (bortbytta) till en ny klubb. Att bli det innebär att som avtalsbunden spelare bli såld eller ingå i en bytesaffär under pågående säsong. Det bör dock påpekas att spelare kan ha så kallade no-trade- eller no-move-klausuler inskrivna i sina avtal.¹⁷¹

Vid sidan av reglerna för *draft*, *free agency* och *trade* har begränsningsregler för att minska lönekostnaderna införts. Två exempel är *salary cap* (lönetak), och *luxury tax* (lyxskatt). Syftet med lönetak och lyxskatt är att minska de högsta spelarsättningarna och förhindra att klubbarna bjuder över varandra för att kontraktera de bästa spelarna. Lönetaken är en reaktion mot reserveringsklausulens (*reserve clause*) minskade betydelse efter arbetsrättsliga processer under 1990-talet. I och med att de arbetsrättsliga processerna stärkt den enskilda individens rättigheter på arbetsmarknaden, har lönetaken blivit ett instrument för arbetsgivarna att reglera risken för en okontrollerbar lönesättning och utgiftspost, och skapa en kommersiellt intressant produkt. Det finns två former av lönetak, *soft cap* (mjukt) och *hard cap* (hårt). NHL använder sig av hårt lönetak, vilket innebär att lönetaket inte under några förhållanden får överskridas. Lyxskatten innebär att en klubb kan bli bestraffad om spelarsättningar blir högre än överenskommet inom ligan, vilket varit ett kontroversiellt regleringsinstrument. Det är ett relativt nytt inom professionell sport, och har företrädesvis använts av MLB och NBA.¹⁷²

171 Halgreen, Lars (2004), s. 174–175 och s. 209–220 samt NHL–NHLPA (2013), *Collective bargaining agreement between National Hockey League and National Hockey League Players' association 2012–2022*, article 10.

172 Halgreen, Lars (2004), s. 174–175 och s. 209–220; Marburger, Daniel R. (2006), "Chasing the elusive salary cap"; Gustafsson, Elizabeth (2006), "The luxury tax in professional sports"; Korhonen, Erkki (2008), "Palkkakatto joukkueurheilussa – palkkakaton soveltumisesta suomalaisen joukkueurheilun", s. 73–107 samt samtal med professor Bo Carlsson.

För att undvika arbetsrättsliga konflikter har centrala kollektivavtal etablerats inom de amerikanska proffssporterna. Efter flera årtionden präglade av tvister och stämningar inom *antitrust* (konkurrensrätt), förhandlingar, strejker och lockouts, har kollektivavtalen inom Major Leagues utvecklats till omfattande och komplexa juridiska dokument. I kollektivavtalen har, förutom lönefrågorna, bland annat draftsystemet, free agency och spelarövergångar (trade) reglerats.¹⁷³ I detta sammanhang är det värt att nämna att kollektivavtalen skrivs på några år, och att innehållet kan förändras vid nästa avtalsförhandling.

En fråga som här gör sig gällande är hur länge fackförbund och kollektivavtal förekommit inom de amerikanska proffssporterna. Även om fackförbund (spelarföreningen i NHL är the National Hockey League Players' Association, NHLPA) för professionella idrottsmän existerat i mer än ett sekel i amerikansk proffssport (den första spelarföreningen etablerades inom baseboll 1885) är kollektivavtal en relativt ny metod för att lösa de branschspecifika krav nordamerikanska proffssportligor uppställer. Även om spelarföreningarna i Major Leagues blev bättre organiserade och aktiva under 1950- och 1960-talen lyckades klubbägarna och ligorna förhindra spelarföreningarnas krav om kollektivavtal till mitten av 1960-talet. Först i slutet av 1960-talet erkändes spelarföreningarna i respektive Major League som exklusiva förhandlingspartners för spelarna. Nästa fas i den arbetsrättsliga utvecklingen inträffade 1969, då National Labor Relation Board (NLRB) fastslog att de hade jurisdiktion över professionell sport.¹⁷⁴ Juridifieringen är följaktligen del i USA:s modell.

Kollektivavtalen har som vi sett numera en mycket viktig funktion för att reglera de branschspecifika förhållanden som råder inom

I de mjuka lönetaken ges klubbarna tillåtelse att överskrida lönetaket. Undantagen har till syfte att ge klubbarna möjlighet att behålla de egna stjärnspelarna genom att erbjuda dessa konkurrenskraftiga löner, som annars inte skulle vara möjligt. En nackdel med de mjuka lönetaken är att lönetakens effektivitet blir lidande. Korhonen, Erkki (2008), s. 75–76. Se också Halgreen, Lars (2004), s. 174–175 och s. 209–220; Marburger, Daniel R. (2006) samt Gustafsson, Elizabeth (2006).

173 Halgreen, Lars (2004), s. 174–175 och s. 209–220 samt NHL–NHLPA (2013), *Collective bargaining agreement between National Hockey League and National Hockey League Players' association 2012–2022*.

174 Halgreen, Lars (2004), s. 209–211; Szymanski, Stefan och Zimbalist, Andrew (2005), s. 56 samt Sullivan, Dean A. (1995), s. 161–170. I slutet av 1960-talet ingick Major League Baseball, amerikansk fotboll och basketboll – ishockey 1975 – och dess motpart, spelarfacken, avtal som reglerade basvillkoren.

Major Leagues. Det är dock inte enbart genom kollektivavtalen de arbetsrättsliga frågorna regleras. Som en effekt av de kraftfulla sanktionerna Sherman Antitrust Act kan ålägga, har de flesta idrottsrelaterade tvister inom det amerikanska rättssystemet berört de arbetsrättsliga undantagen från denna lagstiftning.¹⁷⁵ De federala lagarna som innehåller undantag är Clayton Act, Norris-La Guardia Act och National Labour Relation Act.¹⁷⁶

Med Major League-modellen i färskt minne kan man ställa sig frågan varför inte en europeisk idrottsmodell fått fotfäste i Amerika. Det finns naturligtvis flera orsaker, men några är att Amerika är för stort, för annorlunda, för decentraliserat, och för styrt av en marknads ekonomi med för tävlingsinriktade konkurrensregler.¹⁷⁷ Med detta är det dags att analysera vad som kännetecknar den europeiska sportmodellen i dag. Dessutom blir det angeläget att analysera hur europeisk sport regleras rättsligt och vad företrädarna för svensk respektive finsk ishockey har att förhålla sig till i ett europarättsligt perspektiv.

175 Halgreen (2004), s 182–184 samt Spengler, John O., Anderson, Paul M., Connaughton, Daniel P. och Baker III, Thomas A. (2009), *Introduction to Sport Law*, s. 245–246.

Trots att spelarna utgör det viktigaste inslaget för att kunna bedriva sport dröjde det till början av 1970-talet innan stämningar väcktes, av spelare och deras fackförbund, mot Major Leagues i syfte att undanröja olika former av spelarbegränsningar. *Radovich vs. National Football League*, 352 US 445 (1957). Se även Lars Halgreen (2004), s. 169.

176 Halgreen, Lars (2004), s. 182–184.

Clayton Act, som tillkom 1914, begränsar användandet av Sherman Antitrust Act (konkurrenslagstiftningen) gentemot mänsklig arbetskraft, genom att begränsa användandet gentemot fackförbund. I sektion 6 av Clayton Act fastslås att människor inte är handelsvara eller gods i handel. Därför kan professionella spelare hävda att försäljning eller anställning av professionella spelare inte utgör varuhandel inom den nationella handeln. I Norris-La Guardia Act, som tillkom 1932, utesluts de federala domstolarna att intervensera i arbetsrättsliga tvister. Spelare eller fackförbund som anser att spelarrestriktioner, i form av att spelare är låsta/bundna genom exempelvis draft (val av spelare) eller reserve system (reservationssystemet), är illegala kan åberopa antingen Norris-La Guardia Act eller Clayton Act. Såväl Norris-La Guardia Act och Clayton Act är till för att skydda facklig verksamhet, och inte arbetsgivarna. Syftet med National Labour Relations Act är att uppmåna arbetsgivarna och fackförbunden att framförhandla kollektivavtal. I syfte att överbygga klyftan mellan antitrust- och arbetsrättslagstiftningen har U.S. Supreme Court (Högsta domstolen) utvecklat doktrinen om "non-statutory labour exemption" (icke lagstadgade arbetsrättsliga undantag). Sharp, Linda A., Moorman, Anita M. och Claussen, Cathryn L. (2010), s. 194–199 samt Halgreen, Lars (2004), s. 182–189.

I och med kongressens antagande av Curt Flood Act 1998 fick basebollspelarna en förstärkt arbetsrättslig ställning. Med Curt Flood Act kan basebollspelarna stämma MLB om de anser att några villkor i deras anställning kan överträda konkurrenslagarna. Andra affärsperspektiv inom baseboll är däremot fortfarande skyddade genom konkurrensundantaget (antitrust exemption). The Curt Flood Act (15 U.S.C. § 27 (a)), Halgreen (2004), s. 178–189 samt Spengler, John O., Anderson, Paul M., Connaughton, Daniel P. och Baker III, Thomas A. (2009), s. 245–246.

177 Markovits, Andrei S. och Hellerman, Steven, L. (2001), s. 104.

Den europeiska sportmodellen

Under EG och EU:s framväxt har idrotten flyttat fram sina positioner. Från att ofta ha varit en ren amatöriddrott har idrotten i vissa delar blivit en strikt kommersiell och professionell verksamhet, nästan likt vilken annan näringsverksamhet som helst. Det är dock viktigt att vara medveten om att den europeiska amatöriddrottens övergång till kommersiell och professionell verksamhet skett långt före EU:s bildande. Av Europas sporter är det framför allt den engelska fotbollen och bildandet av Premier League 1992 som drivit på den europeiska idrottens kommersiella och professionella utveckling.¹⁷⁸ Den politiska diskussionen om idrottens ställning inom EG och EU började ta fart på allvar under 1990-talet. En bidragande orsak till det politiska intresset var kommersialiseringen av europeisk sport, vilken intensifierades av avregleringar på tv-marknaden och ökade spelarsättningar.¹⁷⁹ Kommersialiseringprocessen kan förstås mot bakgrund av att den europeiska sporten blev alltmer influerad av nyliberalismen under 1980- och -90-talen. Denna utveckling är tydlig inom exempelvis Premier League. Allteftersom har EU:s utveckling dock inneburit att EU även vid ett flertal tillfällen poängterat idrottens sociala betydelse – och vikten av att bevara den, vilket är en viktig politisk signal.¹⁸⁰ Med andra ord: EU:s politiska tal om idrottens särart (se mera nedan) värnar den europeiska sportmodellen trots att europeisk sport i sin utveckling kommit att likna USA:s såtillvida att exempelvis juridiken dragits in.

Idrottens särart

Genom EU:s historia har ett flertal politiska dokument, exempelvis *Adoninorapporten* (1985), *Amsterdamfördragets förklaring om idrott* (1997), *Helsingforsrapporten om idrott* (1999) och *Idrottsdeklarationen* (2000), arbetats fram i syfte att förstå idrottens betydelse i det europeiska samhället.¹⁸¹ Första gången EU lade fram

178 Gerrard, Bill (2004), "Media Ownership of Teams: The Latest Stage in the Commercialisation of Team Sports", jämför s. 260–264.

179 Halgreen, Lars (2004), kapitel 4.3 och kapitel 5.

180 Jämför *Vitbok om idrott*.

181 Det första EG-dokumentet som erkände idrottens betydelse i det europeiska samhället var *Adoninorapporten* 1985 (A 10.04 COM 85, SN/2536/3/85). Se även EU commission (2007),

en helhetsvision för framlyftandet av idrottens sociala betydelse på högsta politiska nivå var *Amsterdamfördragets förklaring om idrott* (punkt 29).

Konferensen betonar idrottens sociala betydelse, särskilt för att skapa identitet och gemenskap människor emellan. Konferensen uppmanar därför Europeiska unionens organ att beakta synpunkter från idrottssammanslutningar när det gäller viktiga frågor som rör idrott. I samband därmed bör särskild uppmärksamhet ägnas det som är särskilt kännetecknande för amatöridrott.¹⁸²

I *Helsingforsrapporten om idrott* erkänner EU utöver idrottens framstående roll i samhället att systemet med upp- och nedflyttning i seriesystemen är ett kännetecken för europeisk idrott. I Europeiska rådets slutsatser i *Idrottsdeklarationen* från toppmötet i Nice framhåller det idrottsorganisationernas autonomi och deras rätt att själva skapa, leda och fördela sitt arbete genom kompetenta och lämpliga föreningsstrukturer. I alla dessa dokument har de politiska maktbärarna lyft fram idrottens sociala betydelse. Dessa politiska dokument introducerar tanken om ett politiskt motstånd mot ökad kommersialisering av europeisk sport. Med tanke på att den europeiska idrotten har en unik blandning av sociala värden och amatörism, parallellt med en fullt utvecklad kommersiell verksamhet, har det inom EU uppstått behov av att genomlysas denna på olika politiska nivåer.¹⁸³ Ett steg i processen blev EU-kommissionens arbete med att ta fram *Vitbok om idrott* (2007). Notera att vitboken inte är någon lagtext, utan ett politiskt dokument. I vitboken konstaterar EU-kommissionen att idrotten har vissa egenheter som ofta betecknas som idrottens särart, och kan ses på följande två sätt:

Särarten i idrottsverksamhet och idrottsregler, till exempel separata tävlingar för kvinnor och män, begränsningar av antalet deltagare i tävlingar, eller behoven att se till att resultaten är osäkra och att behålla en jämvikt mellan klubbar som deltar i en och samma tävling.

Commission staff working document, Accompanying document to the White Paper on Sport, s. 6 samt Joseph Maguire (1999), *Global sport: identities, societies, civilizations*, s. 88.

182 Amsterdamfördragets förklaring om idrott (punkt 29).

183 *Vitbok om idrott* (2007), s. 13, svensk version.

Särarten i idrottsstrukturen, inbegripet idrottsorganisationernas självständighet och mångfald, en pyramidstruktur för tävlingar från gräsrotsnivå till elitnivå och organiserade omfördelningsmekanismer mellan de olika nivåerna och aktörerna, den nationella organisationen av idrott och principen om ett enda förbund per idrottsgren.¹⁸⁴

En anmärkningsvärd aspekt i detta politiska dokument är fastslåendet av ”behoven att se till att resultaten är osäkra och att behålla en jämvikt mellan klubbar som deltar i en och samma tävling”. Denna ståndpunkt kan te sig vara närmare Major League-modellen än vissa delar av den europeiska klubbblagsfotbollen, vilken i somliga avseenden är mycket förutsägbart. Denna förutsägbarthet märks av att det generellt sett bara är ett fåtal klubbar som kan vinna olika sportligor. Exempel på detta är de högsta fotbollsserierna i England, Tyskland, Spanien och Italien, även om det förekommer undantag (exempelvis Leicester City FC som mot alla odds vann Premier League säsongen 2015/2016). Samtidigt går det inte att bortse från tanken som gör sig gällande, att vitboken kan peka på en okunskap om den amerikanska Major League-modellen hos EU:s myndigheter.

Oavsett det tveksamma i begreppet ”idrottens särart” när det gäller den idrottsliga förutsägbarheten i vissa idrotter, och speciellt de med mycket stora nyliberala kapitalistiska inslag, har EU-kommissionen i sina ställningstaganden och EU-domstolen i sina beslut bevakat nämnda särart, exempelvis alltså i *Vitbok om idrott* och *Meca-Medina* (mål 519/04). Å andra sidan har – de båda institutionerna konstaterat att även om de erkänner idrottens särart kan detta inte få ”uppfattas som en motivering för ett allmänt undantag från tillämpningen av EU-rätten”.¹⁸⁵ Frågan som måste ställas i detta sammanhang är om inte begreppet idrottens särart, vad anbelangar den kommersialiserade och professionaliserade europeiska idrotten – och i synnerhet fotboll och ishockey – enbart avser upp- och nedflyttning i seriesystemen. Detta då den europeiska klubbblagsfotbollen och ishockeyn i så stor utsträckning närmat sig den amerikanska Major League-modellen. Till exempel har fotbolls- och ishockeyklubbar helt köpts upp av amerikanska privatpersoner eller företag (notera att det finns ameri-

184 *Vitbok om idrott* (2007), s. 13, svensk version.

185 *Vitbok om idrott* (2007), s. 13, svensk version.

kanska ägare till både Major League-franchises och europeiska lag). Dessutom har försäljning av klubbprodukter blivit en bestående del av klubbarnas intäkter, ett kommersiellt grepp som ursprungligen var mer förknippat med USA:s sport. Den europeiska idrottens dragning åt Major League-modellen torde ha stärkts av att EU-domstolen i målet *Meca-Medina* fastslagit att idrottens särart inte berättigar till något allmänt undantag från EU-rätten och att bedömningen ska ske från fall till fall.¹⁸⁶ Här är det viktigt att påtala att det inom EU finns idrotter som infört totalt eller delvis stängda seriemodeller, såsom ursprungligen nordamerikanska sporter som ishockey och basket samt motorsport och cykling. Den traditionella pyramidstrukturen för europeisk idrott är således redan starkt reducerad i vissa europeiska idrotter.¹⁸⁷ Till exempel har den svenska Basketligan för herrar varit stängd under säsongerna 1992/1993–2012/2013. Detta beslut har baserat sig på ekonomiska grunder.¹⁸⁸ Hela denna utveckling visar på komplexiteten inom europeisk sport.

Det ska också nämnas att den europeiska sportmodellens på sportsliga grunder öppna ligor (till skillnad mot Major League-modellen) i större omfattning riskerar att försätta klubbarna i likviditetsproblem, vilket kan leda till konkurser, rekonstruktioner och löneminskningar.¹⁸⁹ Inom europeisk sport är det primärt klubbarna som får ekonomiska svårigheter. Ligorna läggs inte ner. Med detta i beaktande kan det diskuteras om inte den europeiska sportmodellens pyramidstruktur i huvudsak kan anses vara "idealtypen" för hur europeisk idrott bör bedrivas och organiseras. Min bedömning är att så är fallet. Sammantaget är det värt att väcka tanken att de idrottsrelevanta EU-dokumenterna, om än inte EU-domstolens praxis, i viss mån är ett luftslott.

186 Case C-519/04P *Meca-Medina & Majcen vs. Commission* (2006) samt *Vitbok om idrott* (2007), s. 14.

187 EU commission (2007), *Commission staff working document: Accompanying document to the White Paper on Sport*, s. 40–42.

188 Svenska Basketbollförbundet (2017), "Förslag på förändringar i serieträdet för förbundsserierna herr inför säsongen 2017–2018" samt Svenska Basketbollförbundet (2012), "Protokoll Extra Förbundsmöte 2012".

189 Jämför Bo Carlsson och Jyri Peter Backman (2015) samt Lars Halgreen (2004), s. 42–45.

Lagstiftningen och rättspraxis

För den europeiska idrotten skedde ett lagstiftningstekniskt genombrott i samband med att *Lissabonfördraget* trädde i kraft den 1 december 2009. Genom revideringen av EU:s lagstiftning har idrotten för första gången fått nya idrottsanpassade justeringar i *Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt* (FEUF). Dessa finns i FEUF:s artikel 6 och artikel 165.¹⁹⁰

Artikel 6: Unionen ska ha befogenhet att vidta åtgärder för att stödja, samordna eller komplettera medlemsstaternas åtgärder. Områdena för dessa åtgärder ska på europeisk nivå vara [...] e) utbildning, yrkesutbildning, ungdomsfrågor och idrott [...].

Artikel 165, p. 1, st. 2: Unionen ska bidra till att främja europeiska idrottsfrågor och ska då beakta idrottens specifika karaktär, dess strukturer som bygger på frivilliga insatser samt dess sociala och pedagogiska funktion.

Artikel 165, p. 2, sista strecksats: – utveckla idrottens europeiska dimension genom att främja rättvisa och öppenhet i idrottstävlingar och samarbetet mellan organisationer och myndigheter med ansvar för idrott samt genom att skydda idrottsutövarnas fysiska och moraliska integritet, särskilt när det gäller de yngsta utövarna.

Dessa fördragsändringar, som lagstiftningstekniskt lyfter och tydliggör idrottens roll i det europeiska samhället – i synnerhet det amatöriska och sociala perspektivet – torde kunna föranleda legala, institutionella och ekonomiska konsekvenser för idrotten.¹⁹¹ Hur de legala konsekvenserna i längden kommer att påverka elitidrottens affärer är oklart, men effekter på områden som arbets- och avtalsrätt samt vid förhandlingar och ingående av medierättigheter är möjliga.¹⁹² Det kan dock också visa sig att de idrottsrelevanta justeringarna inte leder till något direkt konkret.

¹⁹⁰ Utöver detta har FEUF artikel 165 punkt 3 (EGF artikel 149) ersatt orden ”på utbildningsområdet” med ”på utbildnings- och idrottsområdena”.

¹⁹¹ Petry, Karen, Gütt, Matthias och Fischer, Christoph (2008), ”European Education Policy and the Implementation of the Bologna process in Sport”, s. 10–14.

¹⁹² Beech, John och Chadwick, Simon (2013), ”Introduction: the commercialization of sport”.

Även om idrottens ställning fått större fokus av fördragsändringarna är det framför allt EU-domstolen som direkt påverkat formandet av den europeiska idrotten och härigenom svensk respektive finsk ishockey. Att EU-domstolen avgjort idrottsrelaterade tvister kan ses som en följd av den tilltagande kommersialiseringen och professionaliseringen av idrott, i synnerhet inom den europeiska fotbollen, vilket också påverkat ishockeyn i allra högsta grad. Av de idrottsrelaterade tvister EU-domstolen avgjort har den fria rörligheten för arbetstagare inom unionen i flera fall varit den centrala frågan att klargöra. Till skillnad mot i den amerikanska rätten har de arbetsrättsliga frågorna varit EU-domstolens tyngdpunkt, medan de konkurrensrättsliga tvisterna redan tidigt avgjorts i amerikansk rätt. Fördelningen innebär att det i Nordamerika är kapitalet och ägarna som står i centrum, medan det i Europa är arbetstagarna. I Major League-modellen är spelarna hårt reglerade, vilket blir tydligt genom draftreglerna och att spelarna inte får spela var de vill. Att företrädarna för svensk och finsk elitishockey börjat ta fasta på Major League-modellen är ett tecken på att man även i dessa länder inlett tänk i företag- och vinstmaximeringstermer.

EU-domstolen har vid ett flertal tillfällen konstaterat att den europeiska idrotten omfattas av EU-rätten, då idrott utgör en ekonomisk aktivitet. Därigenom är EU-domstolen behörig att intervensera på idrottens spelplan. Bosmandomen var en banbrytande dom, som med rätta kan anses vara det mest kända idrottsrelaterade rättsfallet i EU-domstolen. Dess effekt för den europeiska idrotten blev så stora att man kan tala om tiden före och efter Bosman, vilket gör att Bosmandomen kan ses som startskottet för idrottsjuridiken och -policyn inom EU. Likafullt hade myndigheterna tidigare intresserat sig för idrottens affärer. Enligt juristen Richard Parrish etablerade EU-domstolen 1974 i rättsfallet Walrave principen om att utövandet av sport lyder under gemenskapsrätten, i detta fall utgör själva utövandet en ekonomisk aktivitet; ”an economic activity”.¹⁹³ Begreppet ekonomisk aktivitet är betydligt mycket vidare än det svenska begreppet näringsverksamhet och i och med det bör den ekonomiska

193 Parrish, Richard (2003), *Sports law and policy in the European Union* s. 8 samt Case C-36/74 B.N.O. Walrave, L.J.N. Koch vs. Association Union cycliste internationale, Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie and Federación Española Ciclismo (1974); Case C-13/76 Gaetano Donà vs. Mario Mantero, (1976); Case C-415/93 Union Royale Belge des Sociétés de Football Association, Royal Club Liégeois, UEFA vs. Bosman (1995).

gränsen vara så låg att de flesta idrottsföreningar omfattas.¹⁹⁴ Två år senare valde EU-domstolen i rättsfallet Donà att skydda den nationella landslagsidrotten. Genom Donàdomen slog EU-domstolen fast att det inte är oförenligt med EU-rätten att ha begränsningsregler för hel- eller halvprofessionella spelare i landslagssammanhang, då de ekonomiska frågorna där inte är de centrala. Denna slutsats eftersom det sportsliga vid landskamper är överordnat det ekonomiska.¹⁹⁵ Dessa två viktiga domar lade grunden för och styr, enligt Parrish, förhållandet mellan sport och EU.¹⁹⁶ Med dessa domar i beaktande var inte utgången i Bosmandomen alltför överraskande.

Efter Bosmandomen har EU-domstolen avkunnat flera vägledande avgöranden om hur idrotten ska förstås inom unionen.¹⁹⁷ Ett av dessa var Lehtonendomen.¹⁹⁸ Där klargjorde EU-domstolen hur övergångsregler under vissa förutbestämda tidsperioder, så kallade transfer windows eller transferfönster, ska tolkas. Transferfönster har till syfte att reglera de sportsliga förutsättningarna som tillämpas i flera europeiska sportligor, liksom Major Leagues.¹⁹⁹ Det centrala i Lehtonenmålet är att det inte är tillåtet att ha transferfönster (övergångsregler) som diskriminerar unionsmedborgare gentemot medborgare från tredje land. 1990-talet kan följaktligen ses som ett årtionde då juridiken fått fäste i europeisk sport och den i så måtto alltmer kommit att likna amerikansk sport. Då inspirationen till den intensifierade juridifieringen kommit från EU och EU-domstolen är det dock berättigat att väcka frågan om detta kan kallas för en amerikanisering eller mer är att likna vid en allmän moderniseringsprocess. Oavsett synen och begreppet på den intensifierade juridifieringen av europeisk sport har EU-domstolens avgöranden med tiden påverkat svensk och finsk ishockey i allra högsta grad. De främsta exemplen är ökad spelarrörlighet och ökade spelarsättningar. Jämförelsevis började stämningar mot Major Leagues användande av olika former

194 Malmsten, Krister och Pallin, Christer (2005), *Idrottens föreningsrätt*, s. 143–150.

195 Case C-13/76 Gaetano Donà vs. Mario Mantero (1976). Nuvarande FEUF-artikel 223–287.

196 Parrish, Richard (2003), s. 8–21.

197 I målen C-51/96 and C-191/97 Christelle Deliège vs. Ligue francophone de judo et disciplines associées ASBL et. Al. (2000) konstaterade EU-domstolen att det är tillåtet för nationella idrottsförbund att sätta upp regler – utan att det står i strid med EU-rätten – för deltagare att kunna delta i en internationell idrottstävling vilken inte utgör landskamp.

198 Case C-176/96 Jyri Lehtonen and Castors Canada Dry Namur-Braine ASBL vs. Fédération Ryale Belge de Sociétés de Basketball ASBL (2000).

199 Jämför NHL–NHLPA (2013), *Collective bargaining agreement between National Hockey League and National Hockey League Players' association 2012–2022*.

av spelarbegränsningar väckas i början av 1970-talet i USA, trots det amerikanska domstolssystemets intervenering inom sportområdet ända sedan 1920-talet. Noteras bör att transfer- eller övergångsersättningar är en del av den europeiska sportmodellen. Ett liknande system tillämpas inte inom Major Leagues. Däremot finns det ett omfattande regelverk (som reglerar exempelvis spelarövergångar och klubbyte (*trade*) samt kontraktslösa spelare (*free agent*) i kollektivavtalen inom respektive Major League (mellan NHL och NHLPA inom ishockeyn).

Även om EU tagit stora steg mot att reglera europeisk sport kvarstår frågan varför sporten är mera liberal i det mer statliga och reglerade Europa, än i det mer liberala oreglerade USA. Ska man nöja sig med att konstatera att det är så? Tveksamt. Hur ska man försöka tolka och förstå innebörden av detta? Ett sätt är att betona att USA:s sportsystem är storföretagarvänligt och bygger på principen om vinstmaximering, medan Europas är spelarvänligt och bygger på den om nyttomaximering. En viss pendelförskjutning i riktning mot den nordamerikanska modellen kan detta till trots skönjas även i Europa. Vilka nutida likheter och skillnader kan då skönjas mellan den amerikanska Major League-modellen respektive den europeiska sportmodellen? Detta visas nedan i tabell 1 såsom jag, ekonomen Peter J. Sloane och juristen Erkkko Korhonen uppfattar dem.²⁰⁰ Mitt tillskott består av empiriutveckling av respektive del, bolagiseringsutvecklingen samt kopplingen till den engelska fotbollen.

200 Mallen bygger på Peter J. Sloanes (2006), "The European model of sport", Erkkko Korhonen (2008), "Palkkakatto joukkueurheilussa – palkkakaton soveltumisesta suomalaisen joukkueurheiluun" och mina egna slutsatser.

Tabell 1: Likheter och skillnader mellan den amerikanska Major League-modellen och den europeiska sportmodellen²⁰¹

	Den amerikanska Major League- modellen	Den europeiska sportmodellen
Delning mellan amatörism och professionalism på politisk nivå	Betydande.	Ej relevant.
Organisations- uppbyggnad	Respektive Major League ansvarar för sin egen verksamhet. Monopolkapitalism som bygger på franchiseprincip.	Nationella och internationella idrotts- förbund ansvarar för serieuppbyggnader enligt pyramidstruktur.
Struktur	Stängda ligor. Ingen upp- eller nedflytt- ning på rent sportsliga grunder. I respektive Major League spelar samma franchises varje år. Utökning av franchises kan bara ske via kabi- nettsbeslut av respektive Major Leagues franchiseinne- havare.	Öppna ligor med upp- och nedflyttning. De sämst placerade klubbarna direktde- graderas eller tvingas kvalspela för att undvika degradering. De bäst placerade klubbarna i serierna under högsta ligan direktuppflyttas eller tvingas kvalspela om avancemang. I seriesystemen finns flera divisioner.

²⁰¹ Mallen bygger på Peter J. Sloanes (2006), "The European model of sport", Erkki Korhonen (2008), "Palkkakatto joukkueurheilussa – palkkakaton soveltumisesta suomalaisen joukkueurheilun" och mina egna slutsatser.

Verksamhetsmål	<p>Vinstmaximering.</p> <p>Respektive Major League är en affärskartell som bygger på franchiseprincipen.</p> <p>Respektive Major League har monopol på verksamheten.</p> <p>Ägarna strävar efter största möjliga ekonomiska vinst där sport är ett medel i affärsverksamheten.</p>	<p>Nyttomaximering.</p> <p>Mycket stora kapitalistiska inslag, i synnerhet inom fotboll och ishockey.</p> <p>Ekonomisk vinst ska återinvesteras i den idrottsliga verksamheten.</p> <p>Klubbföreträdare och -ägare har inte som mål att generera ekonomisk vinst av sitt engagemang.</p>
	<p>Storlek</p> <p>Begränsat antal klubbar per invånare.</p> <p>Principen om tillgång och efterfrågan styr. Bättre med en lokal/regional marknad utan konkurrens.</p>	<p>Stort antal klubbar per invånare.</p> <p>I samma stad/region kan flera klubbar spela i samma liga. Den sportsliga logiken lägger inga hinder för antalet lag från samma stad.</p>

Geografiskt mönster	Exklusivt territorium, men franchisemobilitet.	Ej geografiska restriktioner.
	Franchises (klubbarna) placeras i städer och regioner där de har bäst förutsättningar att gene- rera ekonomisk vinst till ägarna av respektive Major League.	Ytterst begränsad klubbmobilitet. Arsenal FC (inom stad) och Wimbledon FC (mellan städer) har flyt- tats i engelsk fotboll.
	I NHL är flera franchi- ses placerade i södra USA. Befolkningsunder- laget och tv-avtalen är mest gynnsamma där.	Klubbarna har i regel lokal identitet.
Bolagisering	Licensförfarande.	Relativt nytt.
Aktiebolag	Licenserna ägs av mycket förmögna privat- personer eller företag.	I engelsk fotboll var det tillåtet med AB i slutet av 1800-talet.
Börsintroduktion	Klubbarna ingår i regel i ägarnas företagskoncerner.	Relativt ny. Tottenham Hotspurs FC var första fotbollsklub- ben att börsintroduceras 1983.

Inkomstfördelning	Omfattande.	Begränsad.
	<p>Ägarna av respektive Major League har ekonomiska omfördelningsnycklar där inkomster (exempelvis tv-avtal och merchandising) delas mellan alla franchises.</p> <p>Omfördelningsreglerna upprätthåller ekonomisk och sportlig balans mellan franchises.</p>	<p>Långtgående ekonomiska omfördelningsnycklar saknas.</p> <p>Inkomsterna från tv-avtal fördelas enligt uppställda nycklar. I europeisk sport används två system: solidarisk försäljning (gemensam/kollektiv försäljning och fördelning) och individuell försäljning (varje klubb säljer sina egna rättigheter och behåller likaledes intäkterna).</p>
Internationell tävlan	Obefintlig.	Viktig på klubb- och landslagsnivå.
	<p>Respektive Major League hävdar dominans över alla andra sportligor och internationella tävlingar.</p> <p>Mästerskapspokalen i respektive Major League det förnämsta och viktigaste. I NHL: Stanley Cup-pokalen.</p>	<p>Internationell <i>klubb-lagstävlan</i> viktig inom fotboll (Europacupen/Champions League). Inte lika viktig inom ishockey.</p> <p>Internationell <i>landslagstävlan</i> viktig i såväl fotboll som ishockey. I ishockey ishockey-VM och OS.</p>

Spelardrafts (spelarreservering)	<p>Omfattande.</p> <p>Genom spelardrafts fördelas spelare enligt principen om att "worst to pick first". Sist placerad klubb får välja spelare först i efterföljande draft. Draftreglerna har till syfte att upprätthålla oförutsägbara resultat och sportslig balans.</p> <p>Skyddsregler för minderåriga.</p>	<p>Inga.</p> <p>Reservering och placering av spelare enligt Major League-modell är inte tillåtet inom EU.</p> <p>Fri rörlighet för avtalslösa spelare (unionsmedborgare) inom EU.</p> <p>Skyddsregler för minderåriga.</p>
Lönetak (salary cap)	<p>Omfattande.</p> <p>Respektive Major League har regler om hur stor lönebudget varje franchise får ha.</p> <p>I reglerna finns såväl lönetak (maximilön) som lönegolv (minimilön).</p>	<p>Begränsat, men ökar.</p> <p>Klubbarna har inga begränsningar för hur mycket de kan spendera på spelarlöner.</p> <p>Anmärkning: Inom engelsk fotboll fanns lönetak runt sekelskiftet 1900 till 1961.</p>
Begränsningar (free agency, trade) för spelartrupper	<p>Omfattande.</p>	<p>Inga (vissa begränsningar inom fotboll).</p>

Spelarförsäljning ²⁰²	Restriktioner för spelarförsäljning för kapital.	Spelarförsäljning för kapital vanligt.
Spelarföreningar (fackförbund)	Starka. Spelarföreningarna har kollektiv förhandlingsrätt mot respektive Major League.	För tillfället relativt svaga. Kollektivavtal förekommer.
Maktanvändning	Ägarna av respektive Major League samt kommissionären.	Nationella och internationella idrottsförbund.

Som sammanställningen (tabell 1) visar finns det såväl likheter som skillnader i sportmodellerna. Inom Major League-modellen kan klubbar flyttas även över nationsgränser (USA/Kanada). Den enskilt viktigaste skillnaden i modellerna är principen om vinst- kontra nyttomaximering, utifrån vilket talet om en eventuell amerikanisering av europeisk sport bör ses.

Powerbreak: Innan andra perioden ska in i sin sista del är det dags att gå tillbaka och påminna om frågeställningarna. Den första delen ska besvara i vilken utsträckning den amerikanska Major League-modellen respektive europeiska sportmodellen påverkat svensk och finsk herrelitishockeys övergripande moderniseringsprocess vad gäller organisation, ekonomi och juridik. I denna andra periodens avslutande del ska svensk och finsk idrottsorganisation få mer utrymme, samtidigt som NHL:s bildande, utveckling och omdaning undersöks.

²⁰² Spelarförsäljning av spelare under avtal är vanligt förekommande inom europeisk fotboll och kan omsätta mycket stora belopp.

Svensk och finsk idrottsorganisation

Då Sverige och Finland sedan 1995 är medlemmar i Europeiska unionen är det i denna fas angeläget att tränga lite djupare in i de svenska respektive finska idrottsmodellerna. Detta då jag vill se hur länderna byggt upp sina (europeiska) sportmodeller, vilket bidragit till hur svensk och finsk elitishockeys omdaning tagit form.

Sverige

I Sverige har den traditionella organiseringen av idrott och ishockey – likt den europeiska sportmodellen – varit en pyramidstruktur, som bygger på en lång västerländsk demokratisk tradition.²⁰³ Man har strävat efter en enhetlig idrottsrörelse med ideologisk grund i amatörism, folkrörelsedemokrati i idealitet och social gemenskap. Denna idrottsliga konstruktion bygger på frivillighet och en självständighet från staten (även om staten tilldelar ekonomiska anslag), vilken är fundamentet för samhällsnyttan. I Sverige är Sveriges Riksidrottsförbund, bildat 1903, centraladministration/paraplyorganisation för hela den svenska idrottsrörelsen. Totalt omfattade den svenska idrottsrörelsen 2017 mer än 3 miljoner fysiska personer och drygt 20 000 idrottsföreningar sammanslutna i 71 stycken specialidrottsförbund, i vilken principen är ett specialidrottsförbund per idrott. Till Riksidrottsförbundet och specialidrottsförbunden finns även regionala idrottsförbund och specialdistriktsditen, som fungerar som administrativa organ för förbunden ute i distrikten. Den svenska idrottsmodellen kännetecknas vidare av att amatör-, barn- och ungdoms- och motionsidrott samsas med kommersiell och professionell sport i samma organisation. Riksidrottsförbundet har enligt lagen (1995:361) om överlämnande av förvaltningsuppgifter till Sveriges Riksidrottsförbund till uppgift att fördela statsbidraget till svensk idrott. Däri är den sportsliga logiken om upp- och nedflyttning i seriesystemen central och vedertagen. Väl etablerad är också principen om allmännyttigt ändamål (*non-profit*), där ekonomisk vinst ska återinvesteras i den idrottsliga verksamheten, vilket

203 Malmsten, Krister och Pallin, Christer (2005), s. 14.

bekräftas av att den allmännyttiga ideella idrotten är skattegynnad.²⁰⁴ De frikostiga skattefördelarna för idrotten bygger på principen om allmännyttig ideell verksamhet. De lagtekniska rekvisiten (ändamåls-, verksamhets-, fullföljds- och öppenhetskrav) finns i inkomstskattelagens (1999:1229) 7 kap. I jämförelse har ett aktiebolag enligt aktiebolagslagens (2005:551) 3 kap. 3 § som syfte att generera vinst till aktieägarna, även om det i bolagsordningen får göras undantag från detta krav.²⁰⁵

Finland

Som en effekt av idrottens inträde i Finland och behovet av att samla denna bildades Finlands Gymnastik och Idrottsförbund²⁰⁶ 1906; notera att detta ägde rum innan Finlands självständighet 1917. Finlands Gymnastik och Idrottsförbund blev 1961 den registrerade föreningen icke-socialistiska Finlands Riksidrottsförbund rf. (SVLU).²⁰⁷ SVUL var verksamt 1906–1993. Det var dock inte det enda självständiga idrottsförbundet under 1900-talet, flera andra fanns som kunde hävda sig som självständiga sådana. Denna utveckling hade sin förklaring i att Arbetarnas Idrottsförbund i Finland AIF rf.²⁰⁸ bildades 1919, efter att de medlemsföreningar som stridit på de rödas sida under inbördeskriget uteslöts från SVUL i november 1918. Denna separering skulle också komma att prägla finsk idrott lång tid framöver. När meningsskiljaktigheterna blivit för stora i Arbetarnas Idrottsförbund i Finland AIF rf. bildade de socialdemokratiska falangerna 1959 Arbetaridrottens Centralförbund rf.²⁰⁹ De båda arbetaridrottsförbunden fusionerades in i Arbetarnas Idrottsförbund i Finland AIF rf. 1979. Språkkonflikten mellan finskan och svenskan och frågan om vem som skulle styra Finlands Riksidrottsförbund rf. (SVLU) resulterade i att Finlands svenskspråkiga idrott 1945 organiserades i en egen centralorganisation: Finlands Svenska

204 Malmsten, Krister och Pallin, Christer (2005), *Idrottens föreningsrätt*; European Commission (1998), *The European model of sport. Consultation document of GD X*; Vitbok om idrott; Europeiska gemenskapernas kommission (1999), *Helsingforsrapporten om idrott*, s. 10–11 samt Riksidrottsförbundet (2017), *Verksamhetsberättelse med årsredovisningar*.

205 Se proposition 2004/05:85, kapitel 4.11.

206 Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto.

207 Suomen Valtakunnan Urheiluliitto ry. (SVUL).

208 Suomen Työväen Urheiluliitto TUL ry.

209 Työväen Urheiluseurojen Keskusliitto ry. (TUK).

Centralidrottsförbund rf. Utöver detta hade Finlands Bollförbund rf. (fotbollsförbundet) och Finlands Olympiska Kommitté rf. 1907 bildats som självständiga idrottsförbund. I ett historiskt perspektiv har klyvningen av den finska idrottsrörelsen inte bara skett på horisontell nivå, mellan sektorerna/specialidrotterna, utan även på riks-, regional och klubbnivå.²¹⁰

För att komma till rätta med den finländska idrottens splittring ville Finlands Riksidrottsförbund rf. (SVLU) under 1980- och 1990-talen konsolidera denna med stöd av en politisk intervention. Ett steg i denna process var att den första finska idrottslagen (984/1979) antogs 1979, vilken trädde i kraft 1 januari 1980. Den nya idrottslagen bidrog till att den finska idrotten efter en 70 år lång process kunde få en enhetlig organisation. Mellan 1919 och 1989 hade Finlands Riksidrottsförbund rf. (SVLU), Arbetarnas Idrottsförbund i Finland AIF rf., Finlands Svenska Centralidrottsförbund rf. och andra centrala idrottsorganisationer genomfört förhandlingar, där mer än trettio olika modeller för den finska idrottens organisation diskuterats och avhandlats. I samband med den politiska interventionen under 1980- och 1990-talen krävde dock den finländska 90-talskrisen sitt offer, då Finlands Riksidrottsförbund rf. (SVLU) gick under på grund av mycket dåliga finanser. I stället bildades 1993 Finlands Idrott rf.²¹¹ (SLU) som riksidrottsförbund, med syfte att verka som representativt serviceorgan för finsk idrott. Till Finlands Idrott rf. anslöt alla de nationella specialidrottsförbunden och 8 självständiga regionala organisationer, som senare ökade till 15.²¹²

I syfte att skapa en än mer enhetlig idrottsorganisation bildade Finlands Idrott rf., Unga Finland rf.,²¹³ Motionsidrottsförbundet rf.²¹⁴ och Finlands Olympiska Kommitté rf. sommaren 2012 Valo Finlands

210 Kokkonen, Jouko (2013), s. 11, s. 36–50 och s. 84; Kokkonen, Jouko (2015), s. 131–139 och s. 200–2006; Wuolio, Eija-Leena (1982), *Suomen liikuntahistoria*, s. 116 och s. 120; Heikkinen, Petri (2011), "Organisationsstyrning i specialidrottsförbund"; Mäkinen, Jarmo (2011), "Idrottsorganisation och offentligt stöd: En jämförelse mellan Finland, Norge och Sverige"; Lämsä, Jari (2012, a), "Finnish elite sport – from class-based tensions to pluralist complexity"; Ahde, Matti och Hakkarainen, Timo (2013), *Matti Ahde: sähkömies*, kapitel Urheilu: eheytystä ja mutapainia.

211 Suomen Liikunta ja Urheilu ry. (SLU).

212 Finska propositionen RP 236/1997 rd., s. 3 samt Lämsä, Jari (2012, a).

213 Nuori Suomi ry.

214 Kuntoliikuntaliitto ry.

Idrott rf.²¹⁵ Genom att bilda en paraplyorganisation ville de fyra stiftarna utveckla finsk idrott både på bredden och toppen, i synnerhet barn- och ungdoms- samt folkrörelseidrotten. I samband med att Valo Finlands Idrott rf. började sin formella verksamhet 1 januari 2013 upplöstes Finlands Idrott rf. Specialidrottsförbund och andra idrottsorganisationer inbjöds att ansluta till Valo Finlands Idrott rf. under våren 2013. De stora specialidrottsförbunden (exempelvis Finlands Ishockeyförbund rf. och Finlands Bollförbund rf. [fotbollförbundet]), Finlands Svenska Idrott rf. och flera andra svenskspråkiga specialidrottsförbund samt Arbetarnas Idrottsförbund i Finland AIF rf. avvaktade inledningsvis, för att ansluta sig hösten 2014. Valo Finlands Idrott rf. var verksamt 2013–2016, men ersattes 1 januari 2017 av Finlands Olympiska Kommitté rf. som paraplyorganisation för all finsk idrott, i samband med att de båda fusionerades. Trots inordnandet under paraplyorganisationerna har specialidrottsförbunden och andra medlemsorganisationer mycket stor autonomi och självbestämmanderätt i frågor som rör den egna verksamheten. Förutom stiftarnas önskan att en gång för alla samla alla under en enda opolitiskt färgad paraplyorganisation, hade fusionen ekonomiska orsaker. Då finsk idrott till allra största delen finansieras av statliga medel via Utbildnings- och kulturministeriet, effektiviseras användningen av de statliga bidragen med en paraplyorganisation. Notera att finsk idrott överlag, ishockeyn undantagen, saknar stora sponsorer förutom de statliga bidragen, vilka kommer från Oy Veikkaus (motsvarigheten till AB Svenska Spel) ekonomiska överskott. Finsk idrottsrörelse är uppdelad på lokal, regional och nationell nivå. År 2014 och 2018 bestod finsk idrott av ungefär 1,2 miljoner medlemmar, 10 000 föreningar i vilken 6 000–7 000 är berättigade till kommunala bidrag. I forskaren Jari Lämsäs genomgång av finsk idrottsorganisation från 2015 fanns dessutom 15 regionala idrottsorganisationer, 14 idrottsinstitut samt ett flertal andra idrottsorganisationer. På riksnivå fanns 70 specialidrottsförbund samt 38 andra nationella idrottsorganisationer

215 Valo, Valtakunnallinen liikunta ja urheiluorganisaatio ry. konstituerades 9 juli 2012. Valtion liikuntaneuvosto (2015), *Asiantuntialausunto Valtakunnallisen liikunta- ja urheiluorganisaatio, Valo ry:n toiminnasta valtionavustuspolitiikan näkökulmasta*. Jämför Allen Guttman (2004), *From Ritual to Record: The Nature of Modern Sports*, s. 47 om idrottens byråkratisering.

(varav 8 svenskspråkiga specialidrottsförbund).²¹⁶ Allmännyttiga ideella idrottsföreningar är i Finland likt de svenska skattegynnade.²¹⁷

Den finska idrottslagen (10.4.2015/390), som trädde i kraft den 1 maj 2015, reglerar främjandet av idrott och elitidrott, det offentligas stöttning och ansvar och statsfinansieringen inom idrotten. En skillnad mellan Finland och de övriga nordiska länderna är att dessa saknar en idrottslag motsvarande den finska. Vad gäller rätten till statsbidrag för organisationer som främjar idrott stadgar den finska idrottslagens 10 § att av specialidrottsförbunden kan endast ett riksomfattande förbund inom varje gren godkännas som berättigat. För att specialidrottsförbundet ska uppfylla rekvisitet för godkännande till statsbidrag krävs att det för sporten finns en internationell organisation eller ett internationellt tävlingssystem, alternativt att idrottsgrenen är nationellt betydande. Denna lagreglering är intressant, då det inte fanns en lika tydlig formulering i den tidigare finska idrottslagen (18.12.1998/1054).²¹⁸ Den finska statsmakten och lagstiftarens hållning samt kursändringen inom finsk idrott kan ses som ett närmande mot den europeiska sportmodellens pyramidstruktur, även om inget sägs om dess signifikativa kännetecken om upp- och nedflyttning i seriesystemen. Samtidigt finns sedan tidigare en mindre väletablerad pyramidstruktur inom finsk idrott, då individer blir medlemmar i idrottsföreningar som i sin tur är medlemmar i specialidrottsförbund, exempelvis Finska Ishockeyförbundet. Svensk idrott har följaktligen varit enhetlig och centraliserad från start till i dag, jämfört med Finlands myller av idrottsorganisationer. Det svenska samhället och

216 Finska propositionen RP 190/2014 rd., s. 10; finska propositionen RP 236/1997 rd., s. 3; faktauppgift på Finlands Olympiska Kommittées hemsida – seuratoiminta/persupalvelut/tietoa-peruspalveluista (2018-06-17); Opetus- ja kulttuuriministerö (2017), *Valtion roolin ja ohjauskeinojen selkeyttäminen suomalaisessa liikunta- ja urheilukulttuurissa*, s. 39–40; Lämsä, Jari (2017), "Threatend Legitimacy: Stakeholders Criticism Towards The Finnish Olympic Committee"; Finlands Olympiska Kommitté (2016), "Suomalaisen liikunnan ja urheilun yhteinen menestysuunnitelma (2016-06-20)"; Valtion liikuntaneuvosto (2015), *Asiantuntialausunto Valtakunnallisen liikunta- ja urheiluorganisaatio, Valo ry:n toiminnasta valtionavustuspolitiikan näkökulmasta*; Valo (2013), *Valtakunnallisen liikunta- ja urheiluorganisaatio ry:n säännöt*; Lämsä, Jari (2015), "(Elite) sport in Finland; Trends, resources and organization"; Patentti- ja rekisterihallitus (finska Patent- och registerstyrelse) – se grundregistret för sammanslutningar; finska idrottslagen (10.4.2015/390), 16 § samt finska lotterilagens (23.11.2001/1047) 4 kap. för procentfördelning.

217 Finska inkomstkattelagen (30.12.1992/1535), II avd., 3 kap. 22–23 §§. Praxis: finska Högsta förvaltningsdomstolens avgörande KHO:27.8.1985/3560 i vilken ett allmännyttigt travsällskaps försäljnings- och reklamintäkter inte ansågs som näringsinkomster och därmed skattebefriade.

218 Jämför finska idrottslagen (18.12.1998/1054), § 7 samt finska propositionen RP 190/2014 rd., s. 16–18 och s. 20.

idrotten är mer konsensusorienterade, medan Finlands historia varit mer konfliktorienterad – därav fler idrottsorganisationer. I tabell 2 nedan visas de stora centrala självständiga idrottsförbunden i Finland under 1900-talet och 2000-talets första årtionden.

Tabell 2: De stora centrala självständiga idrottsförbunden i Finland under 1900-talet och 2000-talets första årtionden²¹⁹

Idrottsförbund	Stiftat	Upphört
Finlands Gymnastik och Idrottsförbund senare Finlands Riksidrottsförbund rf. (SVUL)	1906 namnbyte 1961	1993
Finlands Idrott rf. (SLU)	1993	2013
Valo Finlands Idrott rf.	2013	2016
Finlands Fotbollförbund rf.	1907	
Finlands Olympiska Kommitteé rf.	1907	
Arbetarnas Idrottsförbund i Finland AIF rf.	1919	
Arbetaridrottens Centralförbund rf.	1959	1979
Finlands Svenska Centralidrottsförbund rf. senare Finlands Svenska Idrott rf.	1945 namnbyte 2005	

²¹⁹ Min sammanställning.

Med dessa nordiska idrottsmodeller i minnet är det dags att vända blicken mot ishockeyn och NHL. Analysen av NHL är av betydelse för förståelsen av hur den nordamerikanska ishockeysporten inverkat på den svenska respektive finska ishockeyns utveckling. Därmed blir det även angeläget att analysera under vilka betingelser företrädarna för svensk och finsk ishockey verkade, när ishockeysporten introducerades i de båda länderna. Innan undersökningen går över i analysen av NHL måste dock nämnas att den internationella ryska proffsis-hockeyligan Kontinental Hockey League (KHL) också är en specifik sportmodell, men denna behandlas senare av presentationstekniska skäl.

NHL: En modell för global ishockey

Ursprunget

Även om ishockeyns ursprung inte är helt klarlagd anser de flesta forskare i dag att den första regelrätta ishockeymatchen spelades i Montreal den 3 mars 1875, mellan två lag bestående av vardera nio spelare. Den första ligan ska ha genomförts 1885 i Kingston i Kanada, med fyra deltagande lag, och 1886 bildades det första officiella förbundet, the Amateur Hockey Association of Canada (AHAC).²²⁰ Då den kanadensiska ishockeyn runt sekelskiftet 1900 engagerade allt fler, beslutade sig den engelske generalguvernören Frederick Arthur, Lord Stanley of Preston, att 1892 skänka en pokal vilken Kanadas bästa amatörlag fick spela om.²²¹ I takt med att ishockeyn ökade i popularitet blev Stanley Cup i Kanada en maktsymbol för de segrerika lagen, städerna och ishockeyorganisationerna.²²²

Som en effekt av det allt större intresset för ishockey i Kanada växte under samma period flera konkurrerande ishockeyorganisationer fram.²²³ Dessa började använda sig av olika begränsningsregler, inspirerade av USA:s sportmodell (baseboll). Exempel på dessa är lönetak, spelarkontrakt, transferregler (regler om övergång under begränsade tider), krav på $\frac{3}{4}$ -delars majoritet för att tillåta nya medlemmar i en ishockeyorganisation (förbund) och införande av *expulsion clause* (uteslutningsklausul vilken uteslöt en spelare som hoppade över till ett annat förbund). I takt med de allt större ekonomiska inslagen blev den kommersialiserade ishockeyn då också uppdelad i två delar: amatör- och professionaliserad ishockey. Den kanadensiska amatörishockeyn hade sin ideologi i strikt amatörism, även om dess lag arrangerade matcher för att få in pengar att driva verksamheten med, och många gånger betalade pengar under bordet till spelare för

220 För fördjupning om NHL se Bruce Kidd och John Macfarlane (1972); Richard Gruneau och David Whitson (1993); John Wong (2005) samt Michael McKinley (2009). Se även Arthur Pincus (2001), *The official illustrated NHL history* samt Tobias Starks avhandling om ishockeyns ursprung och utveckling, s. 97–115.

221 Wong, John (2005), s. 16; MacFarlane, Brian (1991), "The Making of the NHL" samt Strömberg, Arne (1975), "NHL genom åren. Det startade med fyra lag från Kanada 1917...", s. 22.

222 Wong, John (2005), s. 32.

223 Wong, John (2005), s. 31–39. Se också McFarlane, Brian (1991) samt McKinley, Michael (2009), kapitel 1.

att kunna ställa starkast möjliga lag på skridskor. Den professionella ishockeyn hade å sin sida en mera liberal syn på pengar, och kom att kännetecknas av att den skulle skötas enligt strikt affärsmässiga metoder. Efter delningen har dessa två ishockeytraditioner gått sina egna vägar.²²⁴ Den amatöristiska ishockeyn fostrar dock spelare till den professionella samtidigt som en exploatering pågår på andra hållet. Sammantaget kan konstateras att ett utmärkande drag för den kanadensiska ishockeyn är att de kommersiella incitamenten alltid varit en av de mest grundläggande drivkrafterna bakom ishockeyns framväxt.²²⁵

NHL bildas och tar form

Särskiljande för NHL är att organisationen allt sedan bildandet 1917 byggts på kommersiella intressen, där ishockeysportens popularitet möjliggjort de ekonomiska förtjänsterna. De fyra klubbar som träffades på Windsor hotell i Montreal och undertecknade NHL:s konstitution var: Montreal Canadiens, Montreal Wanderers, Ottawa Senators samt Quebec Bulldogs. Vid den tiden var den professionella ishockeyn emellertid i mycket dåligt skick, även om franchiseägarna i samband med NHL:s bildande konstaterade att man nu kunde börja göra affärer och tjäna pengar.²²⁶ Av denna anledning etablerade NHL-ägarna principen om ömsesidigt beroende, en princip ägarna arbetat efter sedan dess. I början av 1920-talet hade NHL utvecklats till en regional affärsverksamhet, om än tämligen stabil. NHL var nu en liten, men vinstgivande affärsverksamhet i den kommersialiserade ishockeyindustrin.²²⁷ Första gången en NHL-klubb såldes (för Can\$5 000, cirka 410 000 kronor 2018) och omlokaliserades var 1920, när Quebec flyttades till Hamilton i Kanada.²²⁸

224 Wong, John (2005), s. 28–57.

225 Wong, John (2005), s. 19–20 och s. 27. Se också Richard Gruneau och David Whitson (1993), kapitel 3–4 samt Bruce Kidd och John Macfarlane (1972).

226 Wong, John (2005), s. 71–77.

Det historiska datumet då NHL officiellt bildades, efter att den åtta år gamla NHA omorganiserades i NHL, var den 26 november 1917. NHL spelades för första gången säsongen 1917/1918. Wong, John (2005), s. 71–77 samt McKinley, Michael (2009), s. 77.

227 Wong, John (2005), s. 71 och s. 80–81 samt Gruneau, Richard och Whitson, David (1993), s. 99 och s. 103.

228 Wong, John (2005), s. 78–79.

Allteftersom den kommersiella ishockeyn utvecklades ville dess ägare öka intäkterna, och ett sätt var att försöka saluföra ishockeyn i USA. NHL-ägarna kunde genom expansionen till USA utnyttja den professionella kanadensiska ishockeyns arbetarklassrötter och spelets samhälleliga traditioner i saluföringen. Genom radion – och senare televisionen – kunde kanadensarna genom frivillig amerikanisering, närmast religiöst hängivet, följa NHL från de stora amerikanska städerna och den flärd, kommers och underhållning som NHL och den stora världen erbjöd.²²⁹ Enligt Gruneau och Whitson blev NHL en symbol för amerikaniseringen av den kanadensiska kulturen.²³⁰ Enligt historikern John Wong var det, förutom möjligheterna, hoten från andra ligor som föranledde NHL:s expansion till USA. Det första amerikanska NHL-laget, Boston Bruins, såg dagens ljus 1924 då Charles Adams köpte in sig i ligan.²³¹ Efter att ishockeyn på allvar etablerats i USA blev ligan i viss mån unik, då NHL-klubbar fanns i både Kanada och USA. Detta kan ses som ett ytterligare signum för Major League-modellen – att klubbar i två länder är med i samma liga. Under tidsperioden hade NHL också lyckats eliminera konkurrensen från övriga professionella ishockeyligor och kontrollerade Stanley Cup.²³² I samband med NHL:s expansion söderut under 1920-talet påverkades inte enbart NHL, utan hela den professionella ishockeykartan ritades om. Enligt vissa forskare köptes och flyttades Hamilton som första kanadensiska ishockeyklubb över gränsen till USA 1925. Hamilton Tigers blev New York Americans och en del i Madison Square Gardens nöjesutbud. NHL:s monopol över ishockeyn började ta form.²³³ Första gången en NHL-klubb i USA flyttades över den norra gränsen till Kanada, var när Atlanta Flames blev Calgary Flames 1980.²³⁴

Enligt John Wong var det NHL:s skapande av Minor League-system under 1930-talet, parallellt med ökade inträdesavgifter till NHL för

229 Kidd, Bruce och Macfarlane, John (1972), s. 109; Gruneau, Richard och Whitson, David (1993), s. 274–275 samt Wong, John (2005), s. 85–86.

230 Gruneau, Richard och Whitson, David (1993), s. 275.

231 Wong, John (2005), s. 85–86 och s. 82–106 samt Kidd, Bruce och Macfarlane, John (1972), s. 110.

232 Wong, John (2005), s. 82–106; Gruneau, Richard och Whitson, David (1993), s. 99 samt Kidd, Bruce och Macfarlane, John (1972).

233 Gruneau, Richard och Whitson, David (1993), s. 92–106 samt Wong, John (2005), s. 87–99 och s. 107–120 samt McKinley, Michael (2009), *Hockey: A People's History*, s. 90–98.

234 Diamond, Dan (1991, c), "The 99 Era", s. 258. Detta är en egen notering som inte framkommer av referensen.

nya franchiser, som lade grunden för NHL:s monopolistiska ställning.²³⁵ Det avgörande blev att den sista fristående och betydelsefulla amatörishockeyorganisationen i Kanada 1936 underordnade sig NHL.²³⁶ En orsak till att Canadian Amateur Hockey Association (CAHA) var beredd att ingå farmaravtal med NHL var pengar. CAHA behövde pengar – och NHL kunde tillgodose behovet.²³⁷ Genom 1936 års NHL-CAHA-avtal hade NHL säkerställt sin position inom ishockeyindustrin, och genom ishockeymonopolet kontrollerades spelarna.²³⁸ År 1936 började också etermedia på allvar intressera sig för NHL-ishockeyn. Det mycket populära lördagsnöjet *Hockey Night in Canada*, vilket sponsrades av Imperial Oil, skulle bli kvar i radio fram tills programmet flyttade till televisionen 1952.²³⁹ Medvetenheten om publikens betydelse resulterade i att NHL-ledningen fattade två viktiga beslut vid denna tidpunkt. I syfte att underlätta för publiken att följa pucken bestämdes 1949 att den grå isen skulle färgas vit. Detta också för att underlätta kommande tv-sändningar, även om man inte då trodde så mycket på televisionen. Några år senare, närmare bestämt 1956, fattades ett epokgörande beslut. Den nya regeln innebar att en utvisad spelare skulle släppas in direkt vid första baklängesmålet. Skälet till förändringen framkallades av att en utvisning vid denna tid varade i två minuter, oavsett hur många mål motståndaren gjorde under det numerära övertaget.²⁴⁰ En regeländring för att göra spelet jämnare alltså.

Under 1960-talet kom NHL att förändras. NHL hade ju tidigt insett betydelsen av en oviss och jämn liga, men nu ställdes dess ägare inför nya utmaningar. Den ekonomiska obalansen mellan klubbarna började märkas i matcherna och serietabellen. Detta var naturligtvis inte gångbart. Hur skulle NHL-ägarna komma till rätta med den hotande obalansen och därigenom risken för minskade intäkter? Enda vägen att gå var att ännu en gång reglera spelarmarknaden – den enskilt största utgiftsposten för ägarna. NHL-ägarna beslutade således att tidigt under säsongen 1962/1963 införa draft-reglerna.

235 Wong, John (2005), s. 107–120.

236 Wong, John (2005), s. 143–151.

237 Kidd, Bruce och Macfarlane, John (1972) s. 55.

238 Wong, John (2005), s. 143–151 samt Kidd, Bruce och Macfarlane, John (1972), s. 55 och s. 114–121.

239 McKinley, Michael (2012), *Hockey Night in Canada: 60 Seasons*, s. 28; McKinley, Michael (2009), s. 144–145 samt Gruneau, Richard och Whitson, David (1993), s. 100–101 och s. 103–106.

240 Persson, Gunnar (2008), "NHL i täten för ishockeyns ständiga förändring".

Med dessa kunde NHL-ägarna fördela nya spelare till de sämsta klubbarna först. Grundprincipen är enkel: *worst-to-first*. Genom att införa förfarandet i fråga jämnade ägarna till NHL ut obalansen mellan klubbarna, och därigenom verkade man för att göra ligan mer spännande.²⁴¹ Genom entry draft utesluter inte ägarna till NHL någon spelare som är tillräckligt bra. För den enskilde ishockeyspelaren är draft-reglerna däremot en ytterligare begränsning av den fria arbetsmarknaden – men de uppfyller sin funktion att upprätthålla balansen mellan klubbarna. De arbetsrättsliga aspekterna är sekundära.

Draft-reglerna var inte den enda nyheten under 1960-talet. En stor nyhet var att NHL säsongen 1967/1968 utökades med sex nya klubbar. Denna expansion går under benämningen ”den stora expansionen”, då NHL sedan säsongen 1942/1943 hade utgjorts av sex klubbar, *Original Six*: Boston Bruins, Chicago Blackhawks, Detroit Red Wings, Montreal Canadiens, New York Rangers och Toronto Maple Leafs.²⁴² För att ägarna till de sex nya klubbarna – California Seals, Los Angeles Kings, Minnesota North Stars, Philadelphia Flyers, Pittsburgh Penguins och St. Louis Blues – skulle få tillträde till NHL var de villiga att betala US\$ 2 miljoner (ungefär 95 miljoner kronor 2018) vardera i inträdesavgift. Utöver denna expansion var NHL stängd för utomstående.²⁴³ Vilka var då de avgörande faktorerna för en expansion? Det fanns flera, men den kanske enskilt viktigaste orsaken var att klubbägarna till Original Six kommit till insikt om att man var tvungen att spela ishockey i fler än fyra amerikanska städer för att kunna bibehålla lukrativa avtal med de amerikanska tv-bolagen, samtidigt som man utökade ishockeyns popularitet i Nord-

241 Diamond, Dan (1991, a), ”Six-Team Stars”, s. 159.

NHL:s Amateur Draft genomfördes första gången 1963 i Montreal och i juni 1969 införde NHL sin första universella amatördraft. År 1979 ändrades namnet till NHL Entry Draft. Sedan början av 1980-talet (med vissa undantag i slutet av 1980-talet och början 1990-talet) kan alla 18-, 19- och 20-åringar bli draftade. Icke nordamerikanska spelare som inte blivit draftade kan klubbarna signa som free agents när de fyllt 22 år. Den första direktsända NHL Entry Draft i Kanada genomfördes 1984 av Canadian Broadcasting Corporation (CBC) och Radio-Canada; i USA genomfördes den första direktsändningen 1989 av SportsChannel America. Diamond, Dan (1991, b), s. 188; NHL–NHLPA (2013), *Collective bargaining agreement between National Hockey League and National Hockey League Players’ association 2012–2022*, article 8 samt NHL, ”NHL Draft History”.

242 Diamond, Dan (1991, a), s. 170; Diamond, Dan (1991, b), s. 179–184 samt Pincus, Arthur (2001), s. 103–104.

243 Pincus, Arthur (2001), s. 104. Se även Brian O’Neill (1991), ”Clarence Campbell and Expansion ‘67”.

amerika.²⁴⁴ För att tillgodose kravet på fler ishockeyspelare började NHL-ägarna nu också snegla mot den europeiska kontinenten.²⁴⁵ Den europeiska invasionen av NHL – även spelare från andra sidan järnridån – påbörjades under 1980-talet. Detta var en tid då NHL:s globala hegemoni stärktes. Expansionen skulle också komma att få stora konsekvenser för spelarsättningarna. Fler klubbar fanns att bjuda på de bästa spelarna.²⁴⁶ Under denna tid väcktes även tanken på och arbetet med att bilda fackförbund. Utvecklingen av spelarfacket skulle komma att få stor betydelse framöver, detta då spelarna sedan NHL bildats varit i ägarnas händer.²⁴⁷

NHL:s ekonomiska styrka har i dag ett starkt samband med televisionens utveckling.²⁴⁸ År 1951 tv-sändes i CBC den första NHL-matchen någonsin mellan Toronto Maple Leafs och Montreal Canadiens. Sedan dess har ägarna till NHL sett betydelsen och fördelarna av televisionen: mera pengar.²⁴⁹ Den första direktsända NHL-matchen sändes den 11 oktober 1952, då mellan Montreal Canadiens och Detroit Red Wings.²⁵⁰ Premiären för *Hockey Night in Canada* på engelska sändes 1 november 1952, då mellan Montreal Canadiens och Toronto Maple Leafs. Därefter sändes NHL-matcher på engelska regelbundet på tv.²⁵¹ Spridningseffekterna av ishockey via televisionen innebär därtill att NHL-klubbarnas ägare aldrig behöver betala för marknadsföring. Medierna (framför allt tidningarna) följer NHL gratis, en slutsats som inte gäller för de lukrativa sändningsrättigheterna.²⁵² En kvarleva från tiden då CBS *Games of the Week* började sändas från de amerikanska NHL-lagens städer säsongen 1956/1957 är de kommersiella avbrotten under matcherna, som innebär att

244 Gruneau, Richard och Whitson, David (1993), s. 103–106 samt Kidd, Bruce och Macfarlane, John (1972), s. 37–38.

245 En europé som tidigt lyckades i NHL var Börje Salming, som började spela för Toronto Maple Leafs säsongen 1973/1974.

246 Kidd, Bruce och Macfarlane, John (1972), s. 37, s. 113 samt Gruneau, Richard och Whitson, David (1993), s. 258–259.

247 Gruneau, Richard och Whitson, David (1993), s. 124–130; Kidd, Bruce och Macfarlane, John (1972), s. 60. Jämför NHL–NHLPA (2013), *Collective bargaining agreement between National Hockey League and National Hockey League Players' Association 2012–2022*. För fördjupning om NHL-strejken säsongen 2004/2005, se Michael McKinley (2009), s. 328–331.

248 Kidd, Bruce och Macfarlane, John (1972), s. 31–33 samt Gruneau, Richard och Whitson, David (1993), s. 105–106.

249 Diamond, Dan (1991, a), s. 106–107.

250 McKinley, Michael (2012), s. 28.

251 McKinley, Michael (2009), s. 144–146.

252 Kidd, Bruce och Macfarlane, John (1972), s. 135.

det blev tillåtet med tre 30-sekunders och ett 60-sekunders reklam-uppehåll i varje period. Toronto-sportkrönikören Ted Reeve skrev bland annat: "Gather round chillun and observe the way The N-H-L rules the C-A-H-A, and while you're at it you can see as well How the C-B-S rules the N-H-L."²⁵³

Att ishockey var populärt i televisionen innebar att de stora amerikanska tv-bolagen började visa allt större intresse för att få sända NHL-hockey. Och NHL-ägarna var inte sena att förstå detta. Inför NHL:s 50-årsjubileum tecknade NHL och CBS, som en del av expansionen från kust till kust, 1967 ett kontrakt värt US\$ 3,5 miljoner (vilket motsvarar ungefär 166 miljoner kronor 2018) för *Game of the Week*.²⁵⁴ För att ytterligare öka intresset för matcherna och NHL:s attraktionskraft introducerade NHL 1968 en stor regeländring. Spelet fick nu en helt ny dimension. Det blev tillåtet att tackla över hela banan; innan dess var det enbart tillåtet på egen planhalva.²⁵⁵ Vid denna tidpunkt saknade sargerna och isytan i NHL reklam, vilket kan te sig märkligt. Svenska Ishockeyförbundets hedersledamot Rudolf "R:et" Eklöw hade sin analys över situationen klar då han i *Årets ishockey 1973* mycket riktigt konstaterade att det var televisionen som fick betala kalaset i Nordamerika när sargerna och isytan inte visade reklam. Enligt uppgift kunde det röra sig om så mycket som US\$ 27 000 per minut (cirka 800 000 kronor 2018).²⁵⁶

Som en effekt av de ökade kommersiella inslagen utökades NHL under 1970-talet med nya franchiser.²⁵⁷ Underhållning som kommersiellt medel blev centralt. Fler matcher kräver fler underhållare. Av denna anledning utvidgade NHL-ägarna sin jakt på europeiska spelare. European Central Scouting, som är en del av NHL Central Scouting (etablerat säsongen 1975/1976), öppnades med syfte att dammsuga den globala spelarmarknaden.²⁵⁸ Det är ett mycket

253 Kidd, Bruce och Macfarlane, John (1972), citat s. 32 och s. 36.

Jämför Andrei S. Markovits och Steven L. Hellerman (2001), s. 154–159.

254 Markovits, Andrei S. och Hellerman, Steven L. (2001), s. 154–155.

Vad gäller penning- och valutaomräkning har jag genomgående använt mig av Myntkabinettets prisomvandlare, www.myntkabinettet.se.

255 Kidd, Bruce och Macfarlane, John (1972), s. 26–37; Persson, Gunnar (2008), s. 24 samt Kuperman, Igor (2007), "Tarasov's Unstoppable Dynasty", s. 55.

256 Eklöw, Rudolf "R:et" (1973), "Utbytet med team Canada: Sekundjäkt i århundradets matchserie", s. 35–36.

257 Diamond, Dan (1991, b), s. 215. År 1972.

258 NHL Central Scouting (2016-02-21).

väl utbyggt system, enligt European Scouting Services chef Göran Stubb.²⁵⁹ Under 1970-talet försökte också en konkurrerande liga, World Hockey Association (WHA) bildad 1972, ta upp kampen med NHL. En bidragande orsak till att WHA åtta år senare gick under var den ekonomiska pressen.²⁶⁰ Sedan WHA, som uppstod ur av svårigheterna att köpa NHL-lag, konkurrerades ut av NHL, har det inte funnits någon reell konkurrens på den nordamerikanska kontinenten. Här måste poängteras att alla farmarlag inte ägs av NHL-lag – det finns således fria aktörer. Det bör dock också poängteras att det nordamerikanska ishockeylandskapet är uppbyggt i ett hierarkiskt klustersystem, som innebär att NHL-lagen har tentakler ut i sportens minsta ungdomsklubb och organisation.

En del i det ökade amerikanska ishockeyintresset får tillskrivas Wayne Gretzkys övergång 1988 från Edmonton Oilers till Los Angeles Kings, som också kallades ”the trade of the century”. En effekt av Gretzkys flytt blev att ishockey alltmera exponerades i den amerikanska televisionen, genom kanaler som ABC, Fox och ESPN.²⁶¹ Sportkrönikören Al Strachan på *Toronto Sun* hade sin bild klar över NHL-ägarnas expansionsplaner till USA. ”The National Hockey League would sell its soul to get a large television audience in the United States.”²⁶² Ishockey och televisionen hade nu definitivt funnit varandra, och mediet är numera en av de enskilt största inkomstkällorna för NHL. Att det började handla om riktigt stora pengar bekräftas av att ABC/ESPN/ESPN2 betalade US\$ 600 miljoner för sändningsrättigheterna till NHL för säsongerna 1999/2000–2003/2004. I Kanada sänds ishockey numera i bland annat kanaler som TSN och Rogers Sportsnet.²⁶³ Med televisionens hjälp utökades intresset och marknaden för ishockeyn, vilket i sin tur avspeglas i försäljningsstrategier.²⁶⁴

259 Telefonintervju Göran Stubb (2016-10-04).

260 Diamond, Dan (1991, b), s. 206–207 s. 215–219 och s. 226–243. Se även Gross, George (1978), ”USA och Kanada” samt Gruneau, Richard och Whitson, David (1993), s. 226, s. 231 och s. 242.

261 svtplay.se (2015), *Wayne Gretzky – flytten till LA*; Diamond, Dan (1991, c), s. 302–303; Pincus, Arthur (2001), s. 167–171 samt Gruneau, Richard och Whitson, David (1993), s. 133–138.

262 McKinley, Michael (2006), s. 281.

263 Gruneau, Richard och Whitson, David (1993), s. 105; Pincus, Arthur (2001) s. 90–91; Andrews, David L. (2004), s. 9 samt Whitson, David, Harvey, Jean och Lavoie, Marc (2004), ”Government Subsidisation of Canadian Professional Sport Franchises: A Risky Business”, s. 87. Jämför Bruce Kidd och John Macfarlane (1972), s. 31–34.

264 Försäljning (merchandising) har utgjort ett betydelsefullt inslag i NHL:s intäkter. Allt kan säljas till supportrar: matchtröjor, t-shirts, kepsar, mössor, halsdukar, begagnade klubbor, puckar, kaffekoppar, nyckelringar, golfbollar, signerade och osignerade tavlor samt porträtt, vimplar, pennor, bilar med mera. Jämför Bruce Kidd och John Macfarlane (1972).

För att ytterligare öka möjligheterna till inkomster via försäljning (*merchandising*) öppnade ägarna till NHL 1966 ett dotterbolag, National Hockey League Services, i syfte att administrera försäljningen centralt.²⁶⁵

Under 1990-talet genomgick NHL en omvandling. Ligan blev allt större och mäktigare. Den växte så mycket att NHL skulle nämnas med de övriga i Major Leagues – MLB, NFL och NBA²⁶⁶ – även om NHL var och är mindre än de övriga, vilket framkommer av *Forbes* årliga rankingslista. Vid millenieskiftet utökades NHL återigen, nu till att omfatta 30 klubbar (franchises). Expansionen innebar en tillväxt av klubbägarnas ekonomiska återbäring, men i gengäld fick de arbetsrättsliga problem med spelarna och spelarfacket (the National Hockey League Players' Association, NHLPA). Samma årtionde blev det också allt svårare för de kanadensiska klubbarna att konkurrera med de amerikanska. De amerikanska städernas storlek och den amerikanska dollarns starkare ställning ökade svårigheterna för de kanadensiska klubbarnas franchises att klara konkurrensen. Nya arenor i de nya ishockeystäderna växte fram, och många gånger bekostades dessa av skattebetalarna.²⁶⁷ Det finns flera exempel på hur ägare till NHL-klubbar i det avseendet utnyttjat sin maktposition för att få sin vilja igenom och därmed kunna tjäna mera pengar.²⁶⁸ Ägarna av NHL har agerat efter mottot: "To stay in business, you place your operations in places that will keep you in business."²⁶⁹ Det senaste rekordlånga tioåriga tv-avtalet (till och med säsongen 2020/2021) mellan NHL och NBC värderas enligt information publicerad på NHL:s officiella hemsida till totalt US\$ 2 miljarder (motsvarande 14 miljarder kronor 2018).²⁷⁰

I dag är NHL inte enbart en paraplyorganisation för de skilda NHL-lagens ägare. NHL är en industri. En industri som omsätter miljarder

265 Kidd, Bruce och Macfarlane, John (1972), s. 130.

266 Pincus, Arthur (2001), s. 168–171. Jämför Michael McKinley (2006), s. 278–280 samt Mark S. Rosentraub (1999), s. 37.

267 Gruneau, Richard och Whitson, David (1993), s. 207 och s. 230–235 och Pincus, Arthur (2001), s. 168–171. Jämför Bruce Kidd och John Macfarlane (1972), s. 168–169 samt Mark S. Rosentraub (1999).

268 Jämför Mark S. Rosentraub (1999). För fördjupning se också Richard Gruneau och David Whitson (1993), s. 224 och s. 229–230.

269 Kidd, Bruce och Macfarlane, John (1972), s. 164.

270 Condor, Bob (2011), "NHL, NBC sign record-setting 10-year TV deal".

dollar varje år. Enligt den amerikanska affärstidningen *Forbes* årliga granskning av NHL:s affärer var New York Rangers 2016 högst värderat till ett värde av US\$ 1,25 miljarder. Lägst värderat var Carolina Hurricanes, till motsvarande US\$ 230 miljoner. Totalt värderades alla NHL-franchises av *Forbes* 2016 till US\$ 15,52 miljarder.²⁷¹ Dessa ekonomiska siffror bekräftar den realekonomiska verkligheten. NHL har i princip en hegemonisk position inom världsishockeyn, vilket gör det mycket svårt för andra ishockeyorganisationer att på allvar utmana den nordamerikanska jätten. Dessutom kan franchises ingå i en större koncern, där ägaren förvärvat klubben som en del i att kunna dra nytta av skattesystemet, så kallad *vertical integration*.²⁷² Här kan noteras att även om den ekonomiska vinsten är central finns det numera också tecken på det omvända. År 2009 nödsakades NHL köpa och ta över driften av Phoenix Coyotes på grund av klubbens dåliga finanser, tills ny ägare tog över driften 2013.²⁷³ I sammanställningen (tabell 3) nedan ges information om NHL-franchisen säsongen 2017/2018.

271 Forbes (2017), "NHL Team Values 2016".

272 Gerrard, Bill (2004), s. 256–259.

273 Compton, Brian (2013), "Optimistic new owners take over Phoenix Coyotes". Enligt olika uppgifter för 140 miljoner dollar.

Tabell 3: NHL säsongen 2017/2018 – klubb (franchise), stad, befolkning avrundad till närmsta lämpliga tusental samt arena, byggår och kapacitet²⁷⁴

Eastern Conference	Western Conference
Atlantic division	Central division
Boston Bruins, Boston Metro Area (2 000 000), TD Garden Arena (1995, 17 565)	Chicago Blackhawks, Chicago Naperville-Elgin Metro Area (9 500 000), United Center (1994, 21 640)
Buffalo Sabres, Buffalo-Cheektowaga-Niagara Falls Metro Area (1 130 000), KeyBankCenter (1996, 19 070)	Colorado Avalanche, Colorado Springs (710 000), Pepsi Center (1999, 18 007)
Detroit Red Wings, Detroit-Warren-Dearborn Metro Area (4 300 000), Joe Louis Arena (1979, 20 027) Detroit Events Center (2017, 20 000)	Dallas Stars, Dallas-Fort Worth-Arlington Metro Area (7 200 000), American Airlines Center (2001, 18 544)
Florida Panthers, Miami-Fort Lauderdale-West Palm Beach Metro Area (6 100 000), BB&T Center (1998, 19 250)	Minnesota Wild, Saint Paul City (300 000), Xcel Energy Center (2000, 18 064)

²⁷⁴ Min sammanställning bygger på information från NHL:s hemsida, NHL-klubbarnas och arenornas hemsidor, www.hockeyattendance.com; www.census.gov (U.S. Census Bureau är del av U.S. Department of Commerce, 2017-10-03) samt Statistics Canada, www.statcan.gc.ca (2017-10-03). Sammanställningen visar inte klubbarnas associationsrättsliga ställning. Ha i åtanke att befolkningsunderlaget är avrundat och baserar sig på Metro Area, exempelvis Anaheim Ducks som är del av Los Angeles Metro Area och New Jersey Devils som är del av New York Metro Area

Montreal Canadiens, Montreal Metro Area (4 000 000), Bell Centre (1996, 21 288)	Nashville Predators, Nashville-Davidson-Murfreesboro- Franklin Metro Area (1 870 000), Bridgestone Arena (1996, 17 113)
Ottawa Senators, Ottawa-Gatineau Metro Area (1 350 000), Canadian Tire Center (1996, 19 153)	St. Louis Blues, St. Louis County (1 000 000), Scottrade Center (1994, 19 150)
Tampa Bay Lightning, Tampa-Saint Petersburg-Clearwa- ter Metro Area (3 000 000), Amalie Arena (1996, 19 204)	Winnipeg Jets, Winnipeg Metro Area (810 000), MTS Centre (2004, 15 004)
Toronto Maple Leafs Toronto Metro Area (6 250 000), Air Canada Center (1999, 18 800)	

Metropolitan division	Pacific division
Carolina Hurricanes, Raleigh City (460 000), PNC Arena (1999, 18 680)	Anaheim Ducks, Los Angeles-Long Beach-Anaheim Metro Area (13 300 000), Honda Center (1993, 17 190)
Columbus Blue Jackets, Columbus Metro Area (2 050 000), Nationwide Arena (2000, 18 144)	Arizona Coyotes, Phoenix-Mesa-Scottsdale Metro Area (4 650 000), Gila River Arena (2003, 17 125)

New Jersey Devils, New York-Newmark-Jersey City Metro Area (20 100 000), Prudential Center (2007, 16 514)	Calgary Flames, Calgary Metro Area (1 500 000), Scotiabank Saddledome (1983, 19 289)
New York Islanders, New York-Newmark-Jersey City Metro Area (20 100 000), Barclays Center (2012, 18 103)	Edmonton Oilers, Edmonton Metro Area (1 400 000), Rogers Place (2016, 18 641)
New York Rangers, New York-Newmark-Jersey City Metro Area (20 100 000), Madison Square Garden (1968, 18 006)	Los Angeles Kings, Los Angeles-Long Beach-Anaheim Metro Area (13 300 000), Staples Center (1999, 18 119)
Philadelphia Flyers, Philadelphia-Camden-Wilmington Metro Area (6 070 000), Wells Fargo Center (1996, 19 537)	San Jose Sharks, San Jose-San Francisco-Oakland Metro Area (8 750 000), SAP Center at San Jose (1993, 17 562)
Pittsburgh Penguins, Pittsburgh Metropolitan Area (2 350 000), PPG Paints Arena (2010, 18 387)	Vancouver Canucks, Vancouver Metro Area (2 550 000), Rogers Arena (1995, 18 910)
Washington Capitals, Washington-Arlington-Alexandria Metro Area (6 150 000), Verizon Center (1997, 18 506)	Vegas Golden Nights, Las Vegas-Henderson-Paradise Metro Area (2 150 000), T-Mobile Arena (2016, 17 500)

Ur sammanställningen (tabell 3) kan utläsas att NHL-ägarna placerat sina franchises i städer och regioner där befolkningsunderlaget skapar grund för stora tv-marknader och ekonomisk vinst, samtidigt som det fortfarande finns stora tv-marknader i USA utan NHL-lag säsongen 2017/2018. Hit hör staterna Idaho, Montana, Oregon, Washington samt North och South Dakota i nordvästra USA. Härtill saknades NHL-lag i flera stater i mellersta och sydöstra USA. Ökendelstaten Nevada och spelstaden Las Vegas fick ett NHL-lag just säsongen 2017/2018, den första NHL-expansionen sedan Columbus Blue Jackets och Minnesota Wild fick franchises säsongen 2000/2001.²⁷⁵ Vidare kan konstateras att arenautvecklingen intensifierades under 1990-talet, och att ny generation evenemangsarenor börjat uppföras under 2010-talet. Kvarstår klassikern Madison Square Garden i New York.

När det gäller ambitionen att upprätthålla sportslig jämvikt och oförutsägbarhet som ett medel i den ekonomiska verksamheten, måste nämnas att det i NHL ändå funnits tongivande lag. Sedan expansionen säsongen 1967/1968 har Montreal Canadiens vunnit tio Stanley Cup. Under 1980-talet vann New York Islanders fyra Stanley Cup i rad och samma decennium gav Edmonton Oilers lika många titlar. Sedan 1990-talet har det inte funnits några dynastier i NHL, även om vissa klubbar lyckats vinna Stanley Cup flera gånger. Notera att Internationella Ishockeyförbundet inte tror på att NHL kommer att genomföra en expansion till Europa. Denna slutsats drogs då ligan, enligt Internationella Ishockeyförbundets informationschef Szymon Szemberg, hade expansionsplaner på 1970-talet – då Detroitägaren Bruce Norris satte upp London Lions, med målet att etablera en Europaliga för NHL. Enligt Szemberg insåg NHL-företrädarna vid denna tidpunkt att det inte gick att skapa några Stockholm Vikings eller Helsinki Hurricanes, eftersom det redan fanns lag i Stockholm och Helsingfors.²⁷⁶ I början av 1990-talet fanns också amerikanska intressen i att skapa ett Global Hockey League,²⁷⁷ planer som inte förverkligades.

²⁷⁵ Rosen, Dan (2016), "Las Vegas awarded NHL franchise".

²⁷⁶ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet, Nr. 3, 2011.

²⁷⁷ Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet, Nr. 12, 1991.

Som nyss visats har NHL:s strukturer, ägarnas incitament och deras internt upprättade skyddsvallar för affärsverksamheten stora likheter med baseboll. En skillnad mellan baseboll och ishockey är att baseboll däremot inte alls är lika etablerat och populärt i Europa och Ryssland. Med NHL:s utveckling och i princip hegemoniska position i minnet är det dags att i nästa avsnitt analysera när och hur ishockeyn kom till Sverige, respektive Finland.

Ishockeyn kommer till Europa och Norden

Hur och när kom den kanadensiska ishockeyn till Europa? Enligt historikern Tobias Stark är detta omtvistat. En uppgift är att den första regelrätta ishockeymatchen i Europa spelades i St. Moritz 1885, mellan två engelska universitetslag. En annan uppgift är att Lord Stanleys son tog med sig spelet till Europa 1895. Oavsett det korrekta i denna historieskildring började ishockey spridas på den europeiska kontinenten. Ett märkesår var när Internationella Ishockeyförbundet (IIHF) bildades 1908.²⁷⁸

Svensk ishockey

Den dominerande uppfattningen i svensk ishockeylitteratur är att den amerikanske filmdirektören Raoul Le Mat introducerade ishockeysporten i Sverige i samband med landets deltagande i Antwerpen-OS 1920, som slutade med en fjärdeplats. Detta kan ses som en tidig form av amerikanisering. Enligt Tobias Stark ger denna introduktion en förenklad bild.²⁷⁹ Även om Le Mat haft en viktig roll bör, enligt Starks förmenande, Svenska Fotbollförbundets sekreterare Anton Johansson och den olympiska kommitténs skattmästare Sven Hermelin lyftas fram som satsningens huvudmän. Under denna tid fanns det emellertid ingen ishockeyledning i dagens mening, även om Svenska Fotbollförbundet fått inträde i Internationella Ishockeyförbundet 1912.²⁸⁰ Allteftersom ishockeysporten ökade i popularitet väcktes tanken om en separering från fotbollen. Den slutgiltiga separationen mellan fotbollen och ishockeyn skedde 1922: Svenska Ishockeyförbundet var stiftat.²⁸¹ Svenska Ishockeyförbundet är sedan dess huvudman för svensk ishockey, med uppgift att främja, utveckla och administrera sporten, tillika rättighetsinnehavare till det svenska mästerskapet i ishockey.²⁸²

278 Stark, Tobias (2010), s. 98–115 samt Stark, Tobias (2006), "Folkhemmet på is: Nedslag i den svenska ishockeyns historiska utveckling, 1920–1970".

279 Stark, Tobias (2010), s. 37, s. 154–175.

280 Stark, Tobias (2010), s. 154–173 samt Jansson, Ulf (1997), "En sport med rötter i stenåldern och modern vagga i Canada".

281 Stark, Tobias (2010), s. 203 samt Jansson, Ulf (1997), "Ishockeyn etableras i Sverige: Första OS, första EM, första SM, första...", s. 28.

282 Svenska Ishockeyförbundet (2017), *Stadgar*, 1 kap. 1 §. Se även Svenska Ishockeyförbundet (2017), *Tävlingsbestämmelser 2018/2019*, kapitel 7.

Det finns lite olika bud på när ishockey kom till Finland. En uppgift är att ishockey spelades i Helsingfors första gången 1899; en annan att det var Leonard Borgström som försökte introducera sporten i slutet av 1800-talet.²⁸³ Det finns även uppgifter om att det var Yrjö Salminen som introducerade ishockeyn i landet så sent som under 1920-talets andra hälft efter att ha lärt känna spelet i Kanada.²⁸⁴ Oavsett exakt årtal var starten för den nya sporten ishockey i Finland inte helt problemfri. Mellankrigstiden var en svår tid, inte minst ekonomiskt. Folket hade annat att tänka på än att spela ishockey.²⁸⁵ Till skillnad mot Sverige deltog inte Finland i Antwerpen-OS 1920. Anledningen till att Finland avstod medverkan var att man i Finland tyckte att de främmande reglerna och träningsvårigheterna gjorde ett deltagande omöjligt.²⁸⁶

Ett stort steg i formaliseringen av den finska ishockeyn var att spelet 1927 inordnades under Finska Skridskoförbundet, som också utgav de första finska spelreglerna, baserade på Internationella Ishockeyförbundets regler.²⁸⁷ Finland upptogs genom Finska Skridskoförbundet som medlem i Internationella Ishockeyförbundet 1928.²⁸⁸ Småningom började sporten få fotfäste, och den organiserade ishockeyn i Finland ta form. Den första historiska landskampen mellan Sverige och Finland spelades i Helsingfors den 29 januari 1928 och slutade med en klar svensk seger: 8–1.²⁸⁹ På det organisatoriska planet togs ett stort steg 1929, då Finska Ishockeyförbundet bildades.²⁹⁰ Sedan dess är Finska Ishockeyförbundet huvudman för finsk ishockey med syfte att främja och utveckla finsk ishockey, tillika rättighetsinne-

283 FIM: Suomen Jääkiekkoliitto (1974), *Suomen Jääkiekkoliitto 45 vuotta*, Dd3 (1973–1976); Otila, Jyrki (1989, a) samt Kuperman, Igor, Szemberg, Szymon och Podnieks, Andrew (2007), "History of IIHF and Member Associations", s. 181.

284 FIM: Suomen Jääkiekkoliitto (1974), *Suomen Jääkiekkoliitto 45 vuotta*, Dd3 (1973–1976); Otila, Jyrki (1989, a); Mesikämmen, Jani (2001) samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2003), *Leijonien tarina: Suomen Jääkiekkoliiton historia 1929–2004*, s. 71–74.

285 Mesikämmen, Jani (2001), s. 22–23.

286 Stark, Tobias (2010), s. 167–168.

287 Kuperman, Igor, Szemberg, Szymon och Podnieks, Andrew (2007), s. 181; Otila, Jyrki (1989, a) samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2003), s. 68.

288 Honkavaara, Aarne (1978), "Menneet vuodet".

289 Stark, Janne [red.] (1997), *Svensk Ishockey 75 år, Del II, Faktadelen*, s. 19.

290 Otila, Jyrki (1989, a) samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2003), s. 73.

havare till det finska mästerskapet i ishockey.²⁹¹ Åren 1929–1936 var Finska Ishockeyförbundet helt autonomt, eftersom det inte var medlem i Finlands Riksidrottsförbund rf. (SVUL), som bildats 1906.²⁹² Sedan dess är man medlem av Finlands Riksidrottsförbund rf. och Internationella Ishockeyförbundet samt Finlands Olympiska Kommitté rf.²⁹³ I samband med sportens framväxt började ishockeyn koncentreras till de större städerna.²⁹⁴ Sammantaget kan konstateras att ishockeyn etablerades ungefär tio år senare i Finland än i Sverige. OS-debuten i Oslo 1952, vilket var 32 år senare än Sveriges slutade med en sjundeplats.²⁹⁵

Svensk ishockeys tidiga år

Även om den första nationella ishockeyserien spelats redan 1921, fick svensk ishockey organisatorisk stadga först i samband med Svenska Ishockeyförbundets bildande 1922. Det dröjde dock fyra år innan någon SM-pokal för första gången utdelades till segraren. Pokalen hade Raul Le Mat tagit fram, med pengar från filmbolaget Metro Goldwyn Meyer. På den internationella ishockeyarenan lyckades Sverige i St. Moritz-OS 1928 vinna sin första OS-medalj i ishockey (silver).²⁹⁶

Under 1930-talet utökade ishockeyförbundet sina ansträngningar för att etablera ishockeyn utanför Stockholmsområdet. Mycket vanns i och med att den första konstisbaneförsedda inomhushallen Ispalatset 1931 uppfördes i Lindarängen, i Stockholms stads flyghangar vid Värtahamnen. Ispalatset var emellertid bara i bruk till 1938 och hallen blev aldrig det riktiga ishockeynav man hade hoppats på. Det fanns flera bidragande orsaker till detta, en var att Ispalatset primärt var en flyghangar, där flygmaskiner alltså förvarades. Under denna tidpunkt var den ekonomiska situationen allt annat än angenäm för de tidiga ishockeypionjärerna. Ishockeyförbundet led ständig brist på

291 Suomen Jääkiekkoliitto (2017), *Toimintasäännöt*. Se även Suomen Jääkiekkoliitto (2018), *Kilpailusäännöt*, kapitel 6.

292 Honkavaara, Aarne (1978).

293 Suomen Jääkiekkoliitto (2017), *Toimintasäännöt* samt Honkavaara, Aarne (1978).

294 Mesikämnen, Jani (2001), s. 26.

295 Se World of Hockey (2007), "Results and Statistics".

296 Stark, Tobias (2010), s. 199.

pengar. För klubbarna var den ekonomiska verkligheten minst lika brydsam. För att kunna bedriva ishockey fick klubbarna förlita sig på olika former av sidoaktiviteter, ideell arbetskraft samt ekonomisk stöttning från välvilliga privatpersoner och företag. Andra världskrigets utbrott präglade naturligtvis också Sverige. Under krigsåren spelades ändå SM, och Sverige hade ett anmärkningsvärt stort antal internationella utbyten trots de svåra åren.²⁹⁷

Som Tobias Stark visat expanderade breddishockeyn i Sverige under 1950-talet, samtidigt som intresset för elitlagen ökade – även om det dröjde till mitten av årtiondet innan ishockeyns publiksiffror översteg bandyns.²⁹⁸ Det fanns flera faktorer till ishockeyns expansion under 1950-talet. Några av dessa var att ishockeyspelarna och klubbarna, liksom isrinkarna blev fler, samt att kanadensiska tränare och proffsklubbar influerade den svenska ishockeyn.²⁹⁹ Ett steg i omdaningen mot en mer kommersiell verksamhet var att den första tv-sända klubbblagsmatchen 1954 sändes från DM-finalen, mellan Djurgårdens IF och Matteuspojkarna.³⁰⁰ Ett genombrott i utvecklingen av de sportsliga förutsättningarna var när Sveriges första inomhushall för ishockey, Rosenlundshallen i Jönköping, invigdes 1958.³⁰¹ Att ishockeyn började positionera sig som en av de mest populära sporterna i Sverige innebar också att företräda för elitishockeyklubbarna kom till insikt om värdet av att skapa en intresseförening. Svenska Serieföreningen (medlemmar var klubbarna i Division 1 och 2) bildades 1955. För att framhäva elitishockeyn ändrade man 1957 namn till Serieföreningen Elitishockey.³⁰² Inom den mer traditionstygda fotbollen hade de allsvenska klubbarna sammanslutit sig i intresseföreningen Svenska serien Division 1/Serieföreningen 1928, sedermera Föreningen Svensk Elitfotboll.³⁰³ På den internationella arenan gjorde Tre Kronor internationellt genombrott då man vann Sveriges första VM-guld i ishockey 1953 i Schweiz, även om både Kanada och USA

297 Stark, Tobias (2010), s. 201 och s. 215–221.

298 Stark, Tobias (2010), s. 307–327. Se även Ulf Jansson (1997, a), "Ahearne Cup, Norrländsk ishockeyvecka, Sovjet, Ed Reigle och dubbla VM-tecken" samt Lars Östman (1996), *Från byalagen till Leksand Stars*, s. 32.

299 Stark, Tobias (2010), s. 307–327 samt Jansson, Ulf (1997, a). I syfte att stärka den svenska ishockeyns framtid och utveckling spelades 1959 TV-pucken för första gången.

300 Stark, Tobias (2010), s. 354.

301 Östman, Lars (1996), s. 32.

302 Östman, Lars (1996), s. 52 samt SHL (2016), "Om SHL".

303 Peterson, Tomas (1993), s. 51 och s. 224.

saknades, liksom Sovjetunionen, då ryssarna ännu inte gjort sitt intåg världsishockeyn. Fyra år senare var det dags igen för Tre Kronor att skriva in sig i den svenska idrottshistorien, genom att vinna VM-guld i Moskva.³⁰⁴

Under 1950- och -60-talen började nya intäktsmöjligheter, vid sidan av de rent sportsliga, såsom entréintäkter, öppna sig. En av de stora förändringarna var att Svenska Ishockeyförbundet från säsongen 1959/1960 gav klubbarna tillåtelse att använda tröjreklam under en försöksperiod på två år.³⁰⁵ Uppslaget till dräktreklam kom från Tore Demnert, verksam i Hammarby IF. En som var snabb att inse möjligheterna och tog efter konceptet var Djurgårdens IF:s Arne Grunander, som i sin tur övertygade dåvarande förbundsordföranden Helge Berglund om fördelarna med dräktreklam. En ny affärsidé var etablerad.³⁰⁶ Tillstånd gavs även till rinkreklam. Rinkreklamen är för övrigt inte någon del av en amerikaniseringsprocess, då NHL tillät sådan först inför säsongen 1978/1979. Den första NHL-klubben som använde sig av rinkreklam var Minnesota North Stars 1980.³⁰⁷ Detta är ett exempel på att europeisk sport på ett plan – i fråga om rink- och dräktreklamen – kan vara mer kommersialiserad än amerikansk. Reklamen fick i Sverige omedelbar effekt redan första säsongen, då samtliga klubbar i Division 1 utnyttjade möjligheten till intäkter via tröjreklam.³⁰⁸ Samtidigt var reklamgreppet hårt bevakat under de första åren, då idén ju var tänkt som en kortvarig försöksverksamhet.³⁰⁹ Då Svenska Ishockeyförbundet avreglerat reklamförbudet ökade intäkterna. Ett exempel på sponsringens ökade betydelse visar Lars Östman på, i sin studie av Leksands IF. Säsongen 1960/1961 fick dalaklubben 12 000 kronor från Gevalia i sponsringsersättning (cirka 145 000 kronor 2018) för reklamutrymme. De närmsta åren ökade reklamintäkterna snabbt, för att säsongen 1964/65 vara uppe i 47 000 kronor.³¹⁰ Tillståndet för dräktreklam kom sedermera att kvarstå och utgöra en viktig faktor för den svenska ishockeyns kom-

304 Hammarlund, Ulf (1997), "VM 1953 Tre Kronor mästare "i kavaj"; Hammarlund, Ulf (1997), "VM 1957 Kämpamatch mot Sovjet gav guld" samt Jansson, Ulf (1997, a).

305 Östman, Lars (1996), s. 71.

306 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 1, 1985.

307 Östman, Lars (1996), s. 71 samt Vito Deluca, Joseph (2015), "A Brief History of Rinkside Advertising".

308 Östman, Lars (1996), s. 71.

309 Stark, Tobias (2010), s. 324.

310 Östman, Lars (1996), s. 71.

mersiella utveckling. När Svenska Ishockeyförbundets styrelse 1975 beslutade om utökning av dräktreklamen till att även omfatta hjälm och byxor ökade man möjligheterna till reklamintäkter än mera.³¹¹ Tobias Stark har här till konstaterat att när amatörfrågan var en ständig stötesten inom svensk idrott under 1900-talets första hälft, och speciellt för fotbollen, var denna närmast en icke-fråga inom ishockeyn. Ett tecken på detta var att förbundsstyrelsen 1929 förpassade Riksidrottsförbundets fråga om hur Svenska Ishockeyförbundet såg på de nya amatörbestämmelserna till handlingarna utan någon överläggning.³¹² Ishockeyförbundets hållning kan enligt min mening tolkas på två sätt: 1) att man inte hade råd att bryta mot amatörreglerna på grund av dålig ekonomi eller 2) att man bröt mot reglerna mer eller mindre medvetet.

Under 1960-talet bidrog tv-sändningarna från VM och OS till att ishockeyn och Tre Kronor fick stor nationell uppmärksamhet. Ishockeyns ökade popularitet avspeglade sig förutom i mer frekvent spelande också publikmässigt; 1961 kom hela 22 307 åskådare till utomhusmatchen mellan Västra Frölunda IF och Djurgårdens IF, och året efter drog samma lag 23 192 åskådare. År 1963 trädde en av svensk ishockeys första mecenater in på arenan. När Gösta "Pollenkungen" Carlsson började sin satsning i Ängelholmsklubben Rögle BK fick svensk ishockey en föraning om framtiden och vad pengar kunde åstadkomma. "Pollenkungens" direkta engagemang avslutades 1969, även om hans företag fortsatte sponsra Rögle BK. 1960-talet var också ett årtionde då frågan om den ekonomiska ersättningen till spelarna medvetandegjordes. Ishockey började vid slutet av 1960-talet ta sina första kliv mot att bli en yrkesprofession som utövades på heltid, framför allt för landslagsspelarna. Fram till dess att Riksidrottsförbundet 1967 avskaffade amatörreglerna fanns det, till skillnad från i dag, på nationell nivå inga skriftliga kontrakt mellan spelarna och arbetsgivarna, samtidigt som spelarna hade vanliga arbeten. Några fasta ersättningar i års- eller månadslöner förekom inte, utan ersättningen baserades alltså per match. Att de svenska ishockeyspelarna var bra började märkas internationellt. Ulf Sterner blev Sveriges första NHL-proffs, när han säsongen 1964/1965

311 RA: Svenska Ishockeyförbundet (1973), *Styrelseprotokoll* Nr. 6 1973 (A2a:12).

312 Stark, Tobias (2010), s. 221.

spelade för New York Rangers.³¹³ Detta var också ett årtionde då ishockeyn, till skillnad mot den mer konservativa svenska fotbollen, även tillät utländska spelare i högsta serien,³¹⁴ vilket kan tolkas som att ishockeyn var mer positiv till globaliseringen.

Inför säsongstarten hösten 1968 fördes i *Dagens Nyheter* förslaget fram, om det inte var dags att bilda en elitserie bestående av tolv lag i stället för två åttalagsserier. Sexton allsvenska lag var för mycket, om spelkvalitén skulle kunna behållas.³¹⁵ En av dåtidens mest prominenta sportjournalister Bobby Byström menade på att tiden var inne att följa fotbollen och införa spelarkontrakt samt en ny allsvenska med tolv eller fjorton lag. Den enda farhågan med spelarkontrakt var enligt Byström att detta skulle diskvalificera Tre Kronor från den olympiska ishockeyn.³¹⁶ Något beslut om att införa en elitserie fattades inte av Svenska Ishockeyförbundet, trots önskemålen. Dess styrelse valde i stället en kompromiss några år senare, genom att införa ett utökat slutspel säsongen 1973/1974.³¹⁷ Även om förbundet efterföljande säsong justerade Division 1, skulle svensk elitishockeys stora reformering med skapandet av Elitserien sjösättas säsongen 1975/1976. Inom fotbollen intensifierade vissa klubbar under 60-talet en gradvis övergång från amatörismen, men det dröjde ända till 70-talets andra hälft innan den ekonomiska utvecklingen verkligen började synas. Den första svenska fotbollsklubb som skrev kontrakt med sina spelare var Östers IF. Växjöklubbens spelare fick då, 1968, status som halvprofessionella.³¹⁸ Svenska Fotbollförbundets dåvarande ordförande Tore Brodd menade på att pengarna var motiverade om de möjliggjorde träning på halv- eller heltid under den

313 Stark, Tobias (2010), s. 315–316; Andersson, Hasse (2007), *Rögle BK: hockeykultur till tusen*, s. 14–17; Jansson, Ulf (1997), ”Tredje VM-guldet och Hylands klassiska referat Uffe Sterner debuterar i landslaget”; Jansson, Ulf (1997), ”Ulf Sterner”, s. 182–183 samt Östman, Lars (1996), s. 72.

314 Se Tobias Stark (2010), s. 320 samt Torbjörn Andersson (2016), *”Spela fotboll bondjävlar!”: en studie av svensk klubbkultur och lokal identitet från 1950 till 2000-talets början, Del 2, Degerfors, Åtvidaberg, Södertälje, Stockholm och Umeå*, s. 168.

År 1974 ändrades reglerna så att utländska medborgare kunde spela i allsvenskan – högst två per klubb – under förutsättning att de varit kyrkobokförda i Sverige under minst ett år. År 1979 togs ettårsregeln bort och sedan dess har de allsvenska klubbarna kunnat värva utländska spelare direkt. Andersson, Torbjörn (2016), s. 168.

315 *Dagens Nyheter* (1968-10-17, 1968-12-10 och 1968-12-24);

316 *Dagens Nyheter* (1969-08-27).

317 *Dagens Nyheter* (1973-05-28) samt Stark, Janne [red.] (1997), *Svensk Ishockey 75 år, Del II, Faktadeln*, s. 150.

318 Peterson, Tomas (1989), s. 58 samt Peterson, Tomas (1993), s. 129–130.

mest hektiska spelperioden. Samtidigt konstaterade Brodd cyniskt att pengar i sig inte gör någon idrottsman bättre.³¹⁹ I efterdyningarna av ishockeyns och fotbollens proffsdebatter förde fotbollslandslaget och Östers IF Tommy Svensson i *Dagens Nyheter* fram åsikten att det kunde vara läge att ombilda föreningarna till aktiebolag. De kunde ju då drivas som företag.³²⁰ Detta förslag var svensk idrott vid denna tid inte mogen för. Oavsett synen på relationen idrott och pengar, blev pengarnas intåg direkt synligt när fotbollen tillät tröjreklam 1972.³²¹ Tröjreklamen visar på ishockeyns tidiga kommersialisering, då denna där som nämnts introducerades säsongen 1959/1960.

Tre Kronor, som redan 1928 lyckats bärga den första internationella mästerskapsmedaljen, befäste sin nationella popularitet genom att vinna Sveriges tredje VM-guld i Colorado Springs 1962, från vilket Lennart Hylands klassiska referat: ”Den glider in i MÅÅL!” för evigt etsat sig fast i svensk idrottshistoria.³²²

Finsk ishockeyns tidiga år

Säsongen 1933/1934 spelades den första *SM-sarja* i serieform. Av naturliga skäl avspeglade sig andra världskriget och tiden efter krigsslutet i hela det finländska samhället. Trots fasorna under kriget och de svåra år som följde fick ishockeyn så sakteliga ett genombrott i Finlands södra städer.³²³ Under den finska ishockeyns tidiga utveckling gav Svenska Ishockeyförbundet också ett välbehövligt stöd – speciellt viktig var hjälpen efter andra världskriget.³²⁴ Landskampen mellan Finland och Tjeckoslovakien den 16 februari 1948 går till historien, då Finland för första gången spelade med en blå matchtröja, där den finska flaggan på bröstet hade ersatts av republikens lejonsymbol.³²⁵ Så tidigt som 1949 diskuterades om en finsk pro-

319 *Dagens Nyheter* (1970-03-07).

320 *Dagens Nyheter* (1970-03-07).

321 Andersson, Torbjörn (2016), s. 127.

322 Hammarlund, Ulf (1997), ”VM 1962 Pucken gled... vår väg”.

323 Otila, Jyrki (1989), ”Tästä se alkoi”; Otila, Jyrki (1989, b), ”Varjosta valoon”; Honkavaara, Aarne (1989), ”Sotakaan ei estänyt pelaamasta”. Se även Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2003), s. 68–78 och s. 94–95 samt Mesikämmen, Jani (2001), s. 22–23.

324 Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2003), s. 108–114. Se också RA: Svenska Ishockeyförbundet (1974), *Extra årsmöte den 28 april 1974* (A1a:17).

325 Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2003), s. 86–87.

fessionell ishockeyliga skulle bildas. I denna liga skulle Tarmo från Tavastehus, Tammerfors Bollklubb (TBK, sedermera Tappara) och TBK:s lokalkonkurrent Ilves spela. Detta förslag blev det emellertid inget av.³²⁶

Trots att ishockey spelats i organiserad form under flera årtionden dröjde det några år innan Finlands förnämsta nationella ishockeytrofé *Kanada-malja* (Kanada-pokalen), med smeknamnet *Poika* (pojken), inrättades. Dess historia började 1950, med att kanadafinländare satte upp vandringspokalen till Finlands bästa ishockeyklubb. Namnet gavs vid en tidpunkt då företrädarna inom finsk ishockey fortfarande hade en uppfattning om att all kunskap om sporten var av kanadensiskt ursprung. När SM-liiga bildades 1975, och mycket förändrades, förblev Kanada-pokalen den mest exklusiva symbolen inom finsk mästerskapsishockey.³²⁷ Detta är ett första tydligt tecken på det transatlantiska inflytandet på finsk ishockey.

Som en effekt av bland annat de dåliga statsfinanserna efter andra världskriget dröjde det ett årtionde innan Finland fick sin första konstisbana utomhus, i Tammerfors 1956, och den andra, i Helsingfors två år senare.³²⁸ I jämförelse fick Sverige sin första konstisbana inomhus med flyghangaren Lindarängen 1931 och en inomhushall med Rosenlundshallen 1958.³²⁹ Trots att den finska ligan var väl-etablerad och att landslaget började delta i det internationella utbytet alltmer frekvent uppfördes inte några nya konstisbanor förrän under 1960-talet. Uppförandet av konstisbanorna blev efter hand en viktig faktor för den finska ishockeyns utveckling,³³⁰ precis som i Sverige. Under 1950-talet förekom att biografer innan visningarna visade matchsammandrag från ishockeylandskamper som YLE sammanställt. Rörliga tv-bilder från internationella ishockeyturneringar, vid sidan av sporadiska glimtar från klubbblagsishockeyn, började under 1960-talet ta plats i finsk etermedia. Ett stort steg i finsk tv-sporthistoria var när *Urheiluruutu* (Sportspegeln) för första gången

326 Otila, Jyrki (1989, b).

327 Otila, Jyrki (1989, b); *Jääkiekkolehti*, Nro. 3, 2003 samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), *Liigatähdet – Jääkiekon SM-liiga 30 vuotta 1975–2005*, s. 7.

328 Wallenius, Pekka (1989), ”Taso nousee ja laajenee Hämeenlinnan matka pitkään yöhön”, s. 38–41. Se även Mesikämmen, Jani (2001), s. 22.

329 Stark, Tobias (2010), s. 215 samt Eklöw, Rudolf ”R:et” (1972), ”Milstolpar - svensk ishockey genom åren”, s. 29.

330 Wallenius, Pekka (1989), s. 38–41. Se även Mesikämmen, Jani (2001), s. 22–23.

sändes 1963.³³¹ I jämförelse sändes Sportspegeln i Sverige första gången 1961, med bland annat nyhetsinslag från ishockeylandskampen mellan Sverige och Sovjetunionen.³³²

Ett stort genombrott i den finska ishockeyns tilltagande kommersialiseringssprocess inträffade när TPS Åbo som första klubb 1959 fick tillstånd av Finska Ishockeyförbundet att använda dräktreklam, efter att man tagit till sig det svenska försöket med tröj- och sargreklam.³³³ Beslutet banade väg för en ny tid i finsk ishockey. Under 1960-talet, ett årtionde som enligt historikern Jani Mesikämnen blev upptakten till den finska ishockeyns verkliga kommersialisering, eskalerade reklamen bland ligaklubbarna. När väl spelarnas utrustning blivit en marknadsplats dröjde det inte länge innan reklam började uppföras på sargerna och andra utrymmen i arenorna. Isytan var nästa reklamplats som kunde utnyttjas.³³⁴ En iakttagelse i detta sammanhang är att den finska ishockeyns kommersialisering tog sina första skär innan den första inomhushallen uppförts. På den internationella arenan introducerades sargreklam av Internationella Ishockeyförbundet under ishockey-VM i Schweiz 1961. Ett skäl till sargreklamen var att VM i Schweiz var första gången televisionen var med. Sargreklamen var dock inte helt okontroversiell, då EBU (European Broadcasting Union) och Internationella Ishockeyförbundet hade olika syn på den. Till slut gav EBU med sig och sände ishockey-VM.³³⁵

År 1962 erhöll Finland sin första internationella medalj genom att vinna silver i EM. Det skulle komma att dröja flera årtionden innan Finland lyckades vinna någon ädlare medalj i OS eller VM. Den sportsliga utvecklingen hänger samman med bättre förhållanden. Ett stort steg i dessa var när Finlands första ishall invigdes 1965 i Tammerfors, och i Helsingfors uppfördes landets andra inomhushall året efter, alltså över tre årtionden efter Sveriges. Förutom fördelarna av att inte vara väderberoende medförde inomhushallarna ökade

331 Lindfors, Jukka (2013), "Urheiluruudusta tuli vuonna 1963 penkkiurheilijoiden pyhähetki", se den historiska sändningen på YLE Elävä arkisto; Mesikämnen, Jani (2001), s. 24 samt *Jääkiekkolehti*, Nro. 7, 1999.

332 SVT (2015), "Premiär för nya #sportspegeln".

333 Stark, Tobias (2010), s. 323; Mesikämnen, Jani (2001), s. 24 samt Östman, Lars (1996), s. 71.

334 Mesikämnen, Jani (2001), s. 24.

335 Eklöv, Rudolf [red.] (1972), "Två tusenlappar för en landskamp", s. 157 samt Finska Ishockeyförbundets officiella hemsida – se historia.

publikintäkter. Med de bekvämare arenorna ökade entréavgifterna. Detta har i sin tur inverkat positivt på marknads- och tv-intresset. En bidragande orsak till att inomhusarenor inte byggdes tidigare var statsfinanserna. Rekonstruktionen av det finska samhället efter andra världskriget började märkas först under 1950- och 1960-talen. När statsfinanserna förbättrades och välfärdsstaten Finland började ta form fanns mera kapital att tillgå för idrott. Under denna tid fanns det flera idrottsgrenar som gjorde anspråk på statens penningpåse, och ishockeyn var, till skillnad mot i dag, inte någon speciellt stor idrott i Finland. De traditionella individuella idrotterna stod fortfarande starka.³³⁶

En stor sportslig händelse, som skulle komma att förändra finsk elitishockey under 1960-talet, var när Idrottsföreningen Kamraterna, Helsingfors rf. (HIFK) lyckades kontraktera en av NHL:s superstjärnor och bästa försvarare. När kanadensaren Carl Brewer kom till den finska huvudstaden hösten 1968 förändrades inte bara HIFK:s spelstil, utan även synen på elitishockey i Finland. Carl Brewer, som var spelande tränare, introducerade en hårdför, tacklingsvillig och kanadainspirerad ishockey, som skulle leda till att HIFK 1969 blev finska mästare. En bidragande orsak till att denne flyttade till Finland och HIFK var att ishockeysektionens ordförande Göran Stubb såg ett behov av professionalisering och därför började prata med Brewer i samband med VM i Wien 1967.³³⁷ Dessutom ville Brewer pröva på något nytt, samtidigt som han kunde fortsätta sina studier och spela för det kanadensiska landslaget. Av denna anledning kunde han inte återvända till NHL, där spelarna var mer eller mindre livegna. En annan förklaring till att värvningen lyckades, var att dåtidens löneskillnad mellan NHL och finsk ishockey inte var lika stor som i dag.³³⁸ Enligt uppgift betalade HIFK Brewer 20 000 dollar netto, samt fri bostad och bil.³³⁹

336 Wallenius, Pekka (1989); Mesikämmen, Jani (2001), s. 22–23 samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2003), s. 124–142.

337 Telefonintervju Göran Stubb (2016-10-04). Se också Aalto, Seppo (1992), s. 37 samt Wickström, Mika (2012), *HIFK-JOKERIT: Taistelu helsingin herruudesta*, s. 23–29.

338 Telefonintervju Göran Stubb (2016-10-04); Aalto, Seppo (1992), s. 37 samt Wickström, Mika (2012), s. 23–29.

339 Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2003), s. 170.

Att det fanns skillnader i förutsättningarna mellan svensk och finsk ishockey i början av 1970-talet framkommer av att det i Finland fanns endast två ishallar och ett fåtal konstfrusna isbanor. I Sverige fanns under samma tidpunkt 32 ishallar och 124 konstfrusna isbanor.³⁴⁰ Första gången Finland lyckades besegra Sverige i OS, VM eller Canada Cup-sammanhang var i Stockholms-VM 1970 (3–1).³⁴¹ Då hade Sverige redan vunnit tre VM-guld. Sammanfattningsvis uppställs i följande tabeller (nummer 4–5) några likheter och skillnader mellan svensk respektive finsk ishockeys tidiga år. Ha i åtanke att utvecklingen från 1970-talet och framåt undersöks framöver.

340 Mesikämmen, Jani (2001), s. 22.

341 Stark, Janne [red.] (1997), *Svensk Ishockey 75 år, Del II, Faktadeln*, s. 49.

Tabell 4: Likheter och skillnader mellan svensk och finsk ishockeys tidiga år³⁴²

	Svensk ishockey	Finsk ishockey
Organisations- uppbyggnad	Organisatoriskt under Svenska Ishockeyför- bundet och Sveriges Riksidrottsförbund	Organisatoriskt under Finska Ishockeyförbundet
Första konstisbana	1931	1958
Första ishall	1958	1965
Första nationella SM	1922	1928
Första nationella serie	1921	1933
Mästerskapspokal instiftades	1926	1950
Reklam tilläts	1959	1959
Första NHL-proffs	1964	1976
Första NHL-draftade spelare	1974	1969
Första WHA-proffs	1974	1974

³⁴² Min sammanställning.

Tabell 5: Likheter och skillnader mellan svensk och finsk ishockeys landslagsutveckling³⁴³

Landslag	Sverige	Finland
VM		
Deltagande i första VM	1920	1939
Första VM-medalj	1928 (silver)	1992 (silver)
Första VM-guld	1953	1995
OS		
Deltagande i första OS	1920	1952
Första OS-medalj	1928 (silver)	1988 (silver)
Första OS-guld	1994	–
Första internationella medalj	1928 (OS-silver)	1962 (EM-silver)
Canada Cup		
Första deltagande	1976	1976
Första medaljplacering	1984 (silver)	1991 (brons)
Bästa medaljplacering	1984 (silver)	2004 (silver, World Cup)

³⁴³ Min sammanställning.

Av dessa tidsscheman kan konstateras att båda länderna tidigt blir kommersiella inom ishockeyn. Vidare kan utläsas att den finländska i stort släpat efter den svenska ishockeyns utveckling. En bidragande orsak till eftersläpningen, förutom att ishockeyn infördes senare i Finland, kan till viss del förklaras av landets 1900-talshistoria. Inbördeskriget, Finlands indragning i andra världskriget och den fattiga efterkrigstiden innebar att de finländska statsfinanserna var i mycket dåligt skick, vilket ledde till att det allmänna prioriterade annat än konstfrusna banor eller ishallar.

Nu när spelet satt sig efter två långa perioder ska matchen – efter välbehövlig paus – in i sitt avgörande skede: Tredje perioden. I denna slutperiod ska jag undersöka hur svensk och finsk elitishockeys serie-modeller bildats, utformats och utvecklats. Här undersöks även hur influenserna från NHL tar sig uttryck, och frågeställningarna ges en tydligare konkretisering.

TREDJE PERIODEN

Inledning

I efterdyningarna av oljekrisen under 1970-talet genomgick de liberala marknadsekonomierna i de stora industriländerna en förändring, som även avspeglade sig i Sverige och Finland.³⁴⁴ Sverige vilade vid denna tidpunkt på det socialdemokratiska partiets folkhemsideal – ”den svenska modellen” – som byggde på en kompromiss mellan staten, arbetsgivarna och arbetstagarna och där samförstånd låg till grund för samhällsutvecklingen.³⁴⁵ Detta bygge skulle möta nya tider. Den svenska samförståndspolitiken som etablerats mellan näringsliv och stat, ledd av arbetarrörelsen, under 1950- och 1960-talen skiftade stämning under 1970-talet. Ideologiska skillnader och strider började bli allt tydligare. Kampen om löntagarfonderna kom att bli het och Olof Palme blev varse om att den socialdemokratiska utsträckta handen inte kunde räkna med någon varm borgerlig hand, när det handlade om att införa socialistiska idéer. Det ökade energibehovet förstärkte också de politiska ideologierna och spänningarna. Kärnkraftsfrågan blev symbolen för de ideologiska skillnaderna.³⁴⁶ Nu började också kapitalmarknaderna reformeras i ett antal steg, trots en viss svensk fördröjning. Den svenska kreditmarknaden blev helt avreglerad 1986 och valuta- och kapitalmarknaderna 1993.³⁴⁷

Finland var jämförelsevis en relativt ny självständig nation, där frigörelsen från Ryssland, inbördes- och världskriget samt språkfrågan mellan finskan och svenskan splittrat samhället.³⁴⁸ Ett av tidens tydligare tecken, på det samhälleliga planet, var att Finlands västintegration blev lättare att uppfatta i skuggan av den stora och mäktiga grannen i öst. Under 1970-talet började den finska ekonomin bli bättre. Ett stort kliv i denna utveckling var att Finland ingick frihandelsavtal med Europeiska ekonomiska gemenskapen (EEG) 1973, även om landets export till Sovjetunionen fortsatt hade mycket stor

344 Andersson, Lars Fredrik och Krantz, Olle (2006); Aunesluoma, Juhana (2006); Andersson, Lars Fredrik (2006), ”Vägen till välstånd i Botniaområdet: Utrikeshandelns betydelse för ekonomisk utveckling”; Lewin, Leif (2002), s. 313 samt Henrekson, Magnus och Jakobsson, Ulf (2008), *Globaliseringen och den svenska ägarmodellen*, s. 38

345 För fördjupning om Sveriges politiska historia se Leif Lewins *Ideologi och strategi* (2002), citat s. 312. Se också Martin Alm (2002), s. 144.

346 Lewin, Leif (2002), kapitel 8–9.

347 Henrekson, Magnus och Jakobsson, Ulf (2008), s. 38–39.

348 För fördjupning om Finlands historia se Osmo Jussila, Seppo Hentilä och Heikki Nevakivi (2000), *Finlands politiska historia 1809–1999* samt Max Jakobson (1999), *Finlands väg 1899–1999: från kampen mot tsarväldet till EU-medlemskap*.

betydelse för utrikeshandeln.³⁴⁹ År 1975 stod Finland värd för det storpolitiska mötet Europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen (KSSE-mötet), med världens alla mäktigaste ledare på plats. KSSE-mötet var för Finland en mycket stor prestigesegev internationellt, vilken bidrog till att Finland kunde börja nosa sig ut ur den sovjetiska skuggan.³⁵⁰

1970-talet var en samhälls- och brytningstid som också kom till uttryck inom svensk och finsk elitishockey. För att öka presentationens överskådlighet i det följande, illustrerar tidslinjen inledningsvis några betydelsefulla ishockeyrelaterade svensk-finska händelser under olika årtionden.

Läsaren bör ha i åtanke att framställningen i tredje perioden till största delen är kronologisk, men även tematisk (som bolagiseringsfrågan), där vissa teman dyker upp med regelbundna intervall. Utvecklingen och omdaning av svensk elitishockey är en mer jämn och utdragen moderniseringsprocess, vilket innebär att problem återkommer regelbundet, såsom det om bolagisering. Finska beslutsprocesser är inte lika utdragna, moderniseringsprocessen är där intensivare.

349 Aunesluoma, Juhana (2006).

350 SVT (2017-04-02), *Finland 100 år*.

Elitserien bildas, utvecklas och omvandlas

I Sverige var ishockeyintresset vid 1970-talets inledning större än någonsin, och i synnerhet engagerade Tre Kronor det svenska folket. Den allt större uppmärksamheten Sveriges Radio och Sveriges Television gav sporten stärkte det redan stora ishockeyintresset i landet. Att Tre Kronor engagerade blev tydligt av att den tv-sända matchen mellan Tre Kronor och Sovjet (annandag påsk) i ishockey-VM i Stockholm 1970 lockade drygt 5 miljoner tv-tittare, vilket motsvarade hela 82 procent av befolkningen – ett nytt svårslaget tittarrekord.³⁵¹

Samtidigt började ishockeysportens ökade kostnadsläge och utvandringen av spelare till de nordamerikanska proffsishockeyligorna National Hockey League (NHL) och World Hockey Association (WHA) försvaga de svenska klubblagen och Tre Kronor. Vid denna tidpunkt började det bli alltmer tydligt för de svenska spelarna att de inte kunde konkurrera med de sovjetiska och i viss mån tjeckoslovakiska spelarna i de internationella rinkarna, då dessa spelade ishockey på heltid. Sovjet och Tjeckoslovakien blev inte heller dränerade på spelare till NHL eller WHA. Som en effekt av detta blossade debatten upp om ishockeyspelarnas möjlighet att prestera på toppnivå, då de flesta spelarna hade civila jobb vid sidan av ishockey.³⁵² En proffsdebatt som enligt TV2:s *Kvällsöppet* 1973 visade att ungefär 75 procent av de fyra tusen tillfrågade ville ha en proffsishockey – under förutsättning att denna bedrevs under Svenska Ishockeyförbundets regi.³⁵³ Ungefär samtidigt startade en liknande debatt i Finland.³⁵⁴ Parallellt sjösattes också inom svensk elitfotboll ett omfattande och strategiskt förändringsarbete: Fotboll 70. Fotbollens omstrukturering gick ut på att få bättre bredd och elit. Även om elitfotbollen fick större fokus förlorade breddfotbollen dock inte sitt inflytande. Amatörarvet inom fotbollen bidrog till att förslag om moderniseringar hölls tillbaka,³⁵⁵ vilket resulterade i en eftersläpning gentemot

351 Stark, Tobias (2010), s. 356–360 samt Jansson, Ulf (1997, b), ”Tre olika förbundsordföranden: Fem olika förbundskaptener: Elitserien kommer till”.

352 Jansson, Ulf (1997, b); Berglund, Helge (1972), ”Mitt kvartssekel med ishockeyn” samt *Expressen* (1975-03-04 och 1975-09-13).

353 *Nerikes Allehanda* (1973-03-14).

354 Mesikämmen, Jani (2001) samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 19–32.

355 Peterson, Tomas (1993), s. 101–110.

ishockeyn. Framöver kom ishockeyn definitivt att leda den svenska lagidrottens modernisering.

Hur skulle man då gå till väga för att ishockeyn skulle behålla sin popularitet och Sverige stanna i världstoppen? En av de som kastade sig in i debatten var dåtidens kanske mest prominente ishockeyjournalist Ulf Jansson. Enligt Jansson fanns bara ett alternativ: att göra spelarna till professionella yrkesmän på heltid och samarbeta med NHL.³⁵⁶ Det senare alternativet tog sikte på NHL och konkurrentligan WHA:s ökade intresse för svenska spelare. Genom att samarbeta med de nordamerikanska proffsishockeyligorna var tanken att utarmandet skulle minska. Ett steg i denna process var att få till ett avtal som reglerade spelarövergångar. Svenska Ishockeyförbundet påbörjade med den avsikten överläggningar med WHA 1972. Det svenska initiativet togs dock kyligt emot. WHA var inte intresserade av en överenskommelse. Däremot var WHA intresserade av att spela matcher mot svenska lag och positivt inställda till svenska spelare. Men att betala för spelare, nej tack.³⁵⁷ Inte heller var WHA:s konkurrentliga NHL intresserade av att betala för spelare. Det som fick NHL-ägarna att ändra attityd var att NHL-spelarna genom spelarföreningen ville få till World Cup-turneringen. Tanken med World Cup var att proffsen i Nordamerika vart fjärde år skulle spela ett öppet världsmästerskap mot Finland, Sovjet, Sverige och Tjeckoslovakien. För att få till stånd World Cup med de europeiska länderna blev NHL tvunget att ge vika. Av denna anledning tecknade NHL ett avtal med Svenska Ishockeyförbundet, som garanterade de svenska moderklubbarna US\$ 25 000 en svensk spelare skrev på för en NHL-klubb. Dessutom skulle berörd svensk klubb få ytterligare US\$ 15 000 efter 40 spelade matcher i NHL. Avtalet gav alltså totalt US\$ 40 000 (vilket 1974 motsvarade ungefär 178 000 kronor, eller 1 055 000 kronor 2018).³⁵⁸ De nordamerikanska proffsishockeyjättarnas hegemoni befästes via denna kompromiss nu ytterligare. Efter att Svenska Ishockeyförbundet ingått avtal med NHL ökade pressen på WHA. Inget avtal, ingen World Cup. Den hårda WHA-hållningen, som vid tidigare förhandlingar blivit tydlig genom att dess

356 Jansson, Ulf (1973), "Säsongen som gick - Ishockeyn befinner sig i en brytningstid", s. 12.

357 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 10, 1974.

358 RA: Svenska Ishockeyförbundet (1974), *Styrelseprotokoll Nr. 12 1974* (A2a:12-13); FIM: Suomen Jääkiekkoliitto (1974), *Muisto*, 1974-08-15 (Cb4); *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 7, 1974 samt *Expressen* (1974-05-07, 1975-08-30 och 1975-09-19).

representanter helt sonika förklarat för de svenska att de varit generösa genom att överhuvudtaget sätta sig ner vid förhandlingsbordet, började mjukna. WHA:s initiala hållning byggde på att ligan kunde locka till sig svenska spelare utan att deras klubbar fick betalt.³⁵⁹ I augusti 1974 träffades till slut avtal med WHA om US\$ 40 000, fördelat på tre utbetalningsdatum – alltså samma summa konkurrenten NHL skulle betala.³⁶⁰

Under mitten av 1970-talet började även den finska spelarmigrationen till Nordamerika. År 1974 blev Veli-Pekka Ketola och Heikki ”Hexi” Riihiranta Finlands första proffs, i WHA-klubben Winnipeg Jets. Två år senare blev Matti Hagman Finlands första NHL-proffs, när Boston Bruins värvade den spelskicklige centern – drygt ett årtionde efter att Ulf Sterner lämnat Sverige för New York Rangers.³⁶¹ Av denna anledning ingick finsk elitishockey parallellt med den svenska avtal med NHL och WHA. Även om svensk och finsk elitishockeys företrädare gemensamt agerat för att få till ett transferavtal, var det Svenska Ishockeyförbundets förtjänst att avtalen med NHL och WHA kom till.³⁶² Vid detta laget var det inte enbart de nordamerikanska proffsishockeyligornas förmenta rovjakt på spelare som bidrog till ökad spelarutvandring. Även det svenska skattesystemets utformning uppmärksammades, då detta skapade ett hinder i konkurrenskraften mot NHL och WHA.³⁶³ I efterdyningarna av den ökade exporten av svenska ishockeyspelare till Nordamerika började svenska klubb företrädare snegla mot Finland, vars spelare i allt större omfattning kom att ersätta vakanserna utvandringen skapat. För de finska spelare NHL eller WHA inte var intresserade av var spel i Sverige ett attraktivt alternativ, då de där fick bättre betalt än hemma.³⁶⁴

359 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 7, 1974.

360 FIM: Suomen Jääkiekkoliitto (1974), *Muisto*, 1974-08-15 (Cb4); *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 7, 1974 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 10, 1974.

361 Kauhala, Hannu (1989, b), ”Pohjois-Amerikan ammattilaisjälle”.

362 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 10, 1974.

363 *Expressen* (1974-01-13 och 1974-04-07).

364 Leinonen, Kimmo (1989), ”Ulkomaat alkoivat kiinnostaa”.

Tanken att bilda en elitserie med de bästa lagen var inte ny. Arne Grunander i Djurgårdens IF hade väckt denna idé redan 1956.³⁶⁵ En orsak till dennes hållning var att han ansåg det dåligt för svensk ishockey om ett eller några få lag blev för överlägsna. Detta riskerade att urholka ishockeyintresset. Grunander ville av denna anledning ”sortera bort lag med sekundärstämpel”.³⁶⁶ Vad angår namnet Elitserien var detta heller inget nytt, då det använts redan under 1920-talet. Bakgrunden till dess bruk säsongen 1927/1928 var att seniorverksamheten utökades till fyrtiosju lag samtidigt som Stockholmsserien, bestående av fyra lag vilka spelade i en dubbelserie, utökades med en ny högre division: Elitserien.³⁶⁷

Det var vid Svenska Ishockeyförbundets extra insatta årsmöte den 23 maj 1973 förbundsstyrelsen fick i uppdrag att tillsätta en kommitté för att utreda ett nytt seriesystem. Arbetsgruppen fick namnet Serieutredningens förslag till nytt seriesystem. Frågan om ett nytt seriesystem för svensk ishockey inför säsongen 1975/1976 skulle, efter föredragning av Grunander, nu utredningens ordförande, behandlas vid Svenska Ishockeyförbundets återigen extrainsatta årsmöte den 28 april 1974, med borgarrådet Torsten Sundström som mötesordförande. Man beslutade, efter förbundsstyrelsens förslag till ny seriesammansättning, att Elitserien skulle spelas i en grupp om tio lag.³⁶⁸ Reformförslaget hade stort stöd av remissinstanserna; endast tre röstberättigande föreningar ville inte medverka till en ny elitserie.³⁶⁹ Det fanns enligt Serieutredningen två huvudskäl till varför Elitserien skulle bildas: 1) elitseriekubbarna skulle med Elitserien väsentligt öka sina intäkter och 2) spelarstandarden skulle i hög grad

365 Byström, Bobby (1975).

366 Byström, Bobby (2000), s. 134.

367 Stark, Tobias (2010), s. 199.

368 RA: Svenska Ishockeyförbundet (1974), Extra årsmöte den 28 april 1974, *Serieutredningens förslag till nytt seriesystem* (A1a:17).

De två sist placerade lagen skulle degraderas till Division 1. Beslutet innebar också att Division 1 skulle bestå av totalt 48 lag fördelade på 4 grupper där segrarna i respektive grupp skulle spela i en kvalificeringsgrupp där de 2 först placerade lagen skulle kvalificera sig för spel i Elitserien nästkommande spelår.

369 Dessa var IF Björklöven, Modo AIK och Mora IK. RA: Svenska Ishockeyförbundet (1974) Extra årsmöte den 28 april 1974, *Serieutredningens förslag till nytt seriesystem* (A1a:17), se sammanställning av remissvar sist i utredningen.

höjas, i synnerhet de landslagsaktuella spelarnas.³⁷⁰ Genom att ta bort de sämsta klubbarna skulle man förbättra spelkvalitén. För många betydelselösa matcher hade inneburit att publikintresset och därigenom intäkterna minskat. Med färre och jämnare lag organiserade företrädarna en elitserie där matcherna skulle bli mer oförutsägbara. Härigenom skulle publikintresset och intäkterna öka,³⁷¹ vilket kan ses som en NHL-influerad tanke. Enligt Serieutredningen hade det gamla seriesystemet också undantagslöst varit utsatt för kritik i massmedia. Kritiken gick ut på att matcherna var mer eller mindre ointressanta, vilket i sin tur påverkade klubbarnas ekonomi negativt.³⁷² Betydelsen av oförutsägbara matcher framhölls också av Serieutredningen i deras rapport, där utredarna konstaterade att en 10-lagsserie även i fortsättningen kunde bli ojämn men att det nu föreslagna systemet skulle ha en viss fördel.³⁷³

Att den sportsliga oförutsägbarheten var en bidragande orsak till serieomorganiseringen kan utläsas av vad *Aftonbladets* Nic Åslund skrev inför elitseriepremiären: ”Matcher där utgången är given på förhand är en styggelse.”³⁷⁴ Att Elitserien hade fördelar var de flesta överens om, men man blev snabbt medveten om dess nackdelar. I *Expressen* konstaterades att det nya systemet knappast skulle inbjuda till offensivt skönspele, då sex-sju lag skulle få slåss för sin existens.³⁷⁵ Degradering ur Elitserien blev ett reellt hot mot flera klubbar, som tidigare inte varit utsatta för den risken. De ekonomiska följderna av en degradering ur Elitserien var då som nu kännbara. Att inte vara en av landets främsta ishockeyklubbar får konsekvenser beträffande medial uppmärksamhet, publik, sponsorer och attraktionskraft hos spelarna. En klubb som inte spelar i Elitserien kan få svårt att hävda sig i konkurrensen.³⁷⁶ För att eliminera degraderingsrisken hade ett alternativ varit att låta de två sista lagen kvala mot de fyra Division 1-vinnarna, en modernisering som i sådana fall kunnat ses som ett

370 RA: Svenska Ishockeyförbundet (1974), Extra årsmöte den 28 april 1974, *Serieutredningens förslag till nytt seriesystem* (A1a:17).

371 RA: Svenska Ishockeyförbundet (1974), Extra årsmöte den 28 april 1974, *Serieutredningens förslag till nytt seriesystem* (A1a:17). Jämför Lars Östman (1996), s. 149.

372 RA: Svenska Ishockeyförbundet (1974), Extra årsmöte den 28 april 1974, *Serieutredningens förslag till nytt seriesystem*, s. 9–10 (A1a:17).

373 RA: Svenska Ishockeyförbundet (1974), Extra årsmöte den 28 april 1974, *Serieutredningens förslag till nytt seriesystem* (A1a:17).

374 *Aftonbladet* (1975-10-02), se förstasidan i *Aftonbladets Hockey-Extra*, s. 23.

375 *Expressen* (1975-10-17).

376 Östman, Lars (1996), s. 149.

närmande mot NHL-modellen. I samband med diskussionen om risken med degradering blev det synbart att Stockholm och Göteborg kunde bli utan elitserieklubbar. Under denna tid hade en annan nordamerikansk sport, basketen, också under vintertid blivit en reell konkurrent för ishockeyn om både åskådare och publicitet. För att säkerställa ishockeyns övertag ansåg journalisten Bobby Byström att förbundet starkt skulle minska beskattningen av klubbarna (vilken innebar att klubbarna betalade förbundet av sitt ekonomiska matchöverskott). Till skillnad mot i Finland, där förbundet beskattade klubbarna med 5 procent, beskattade Svenska Ishockeyförbundet sina klubbar med 20 procent. En förklaring till den stora skillnaden i beskattning var att de finska klubbarna fick sämre förbundsservice och i större omfattning tvingades klara sig själva,³⁷⁷ vilket kan tolkas som ett tecken på en mer homogen och centraliserad svensk ishockeyrörelse, i linje med den svenska idrotten i stort.

I samband med elitseriestarten fanns också bedömare som ansåg att det skulle bli svårare för klubbar att slå sig in bland de etablerade, och att Elitserien skulle få en konserverande effekt på topplagen inom svensk ishockey.³⁷⁸ Serieutredningen föreslog även i samband med serieomläggningen att alla lag som kvalificerat sig för spel i Elitserien ovillkorligen skulle vara tvungna att förfoga över en av förbundet godkänd inomhushall – vilket alla klubbar i Elitserien uppfyllde – med anledning av att lag utan sådan kunde tänkas kvalificera sig.³⁷⁹ Detta innebar att förbundet inte enbart accepterade den sportsliga logiken för kvalificering. Ett sätt att tolka detta är att Svenska Ishockeyförbundet var angeläget om att påskynda och bevaka den svenska ishockeyns kommersialisering och professionalisering, vari ett rekvisit var och är arenafaciliteter.

Då Elitserien skulle introduceras säsongen 1975/1976 ändrades spelformerna inför säsongen 1974/1975. Alla sexton lag i de två Division 1-grupperna (åtta lag i respektive) sammanfördes till en enda sextonlagsserie med hemma- och bortamatcher, där varje lag spelade 30 matcher i grundserien. De åtta bäst placerade lagen direktkvalifice-

377 Byström, Bobby (1975), "Säsongen som gick".

378 *Aftonbladet* (1975-10-02).

379 RA: Svenska Ishockeyförbundet (1974), Extra årsmöte den 28 april 1974, *Serieutredningens förslag till nytt seriesystem*, (A1a:17).

rades till Elitserien, varav de fyra främst placerade gick till playoff, medan lag 9–10 skulle spela i norra respektive södra kvalserien, då ytterligare två klubbar skulle kvalificera sig.³⁸⁰ Allsvenskan i fotboll bestod i jämförelse mellan 1924–1972 av 12 lag, som säsongen 1973 utökades till 14 lag, med den inom fotbollen väl nedärvda seden om direktdegradering för de två sista lagen.³⁸¹ Fotbollen och ishockeyn hade således omvänd utveckling i utformningen av antalet lag i högsta serien vid denna tid. Tio klubbar tog plats i Elitserien: AIK, Brynäs IF, Djurgårdens IF, Färjestad BK, Leksands IF, Modo AIK, Skellefteå AIK, Södertälje SK, Timrå IK och Västra Frölunda IF. I Elitserien gick lagen på plats 1–4 till playoff, de på plats 5–8 stannade kvar i nästa säsongens elitserie och de på plats 9–10 åkte ur. Den första Elitserien startade den 5 oktober 1975 under namnet *Elitserien om Volvo Cup* – med totalt 36 omgångar och 180 matcher.³⁸² Inför den historiska premiäromgången ökade också mediebevakningen. *Aftonbladet* satte extra ljus på Elitserien med bilagan *Hockey-Extra* torsdagen den 2 oktober 1975. Konkurrenten *Expressen* introducerade å sin sida en fullständig nyhet: varje elitseriematch bevakades av medarbetare med en enda uppgift – att sammanställa en objektiv statistikbedömning om varje enskild spelare i tidningen dagen efter: den så kallade ”Stingligan”. *Expressens* initiativ byggde på influenser från Kanada.³⁸³ Elitseriens första omgång drog 29 108 åskådare, med 8 713 som toppnoteringen i Stockholmsderbyt mellan Djurgårdens IF och AIK.³⁸⁴

Under 1970-talet satsade Volvo och SAS hårt på ishockey. När Elitserien 1975 döptes till *Elitserien om Volvo Cup* betalade bilföretaget Volvo enligt *Dagens Nyheter* och *Aftonbladet* 150 000 kronor (ungefär 810 000 kronor 2018) plus en bil till Svenska

380 RA: Svenska Ishockeyförbundet (1974), *Protokoll Svenska Ishockeyförbundets extra årsmöte den 28 april 1974* samt Svenska Ishockeyförbundet (1974), *Extra årsmöte den 28 april 1974, Serieutredningens förslag till nytt seriesystem* (A1a:17); Jansson, Ulf (1997, b); *Expressen* (17 april 1974 och 20 februari 1975) samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 6, 1975.

381 Se Svenska Fotbollförbundets och Sveriges Fotbollshistoriker och Statistikers hemsidor, www.svenskfotboll.se respektive www.bolletinen.se (2018-05-07).

382 Östman, Lars (1996), s. 148 samt *Dagens Nyheter* (25 september 1975 och 5 oktober 1975). Se även Janne Stark [red.] (1997), *Svensk Ishockey 75 år, Del II, Faktadeln*, s. 172 och s. 150.

383 *Expressen* (1975-10-05), s. 50. Idrottens sammanlänkning med statistik har nödvändigtvis inte ett amerikanskt ursprung, men är ändå kännetecknande för USA, vilket Allen Guttman skrivit om i *From Ritual to Record: The Nature of Modern Sport* (2004).

384 *Dagens Nyheter* (1975-10-06).

Ishockeyförbundet. Dessutom ingick Volvo och Svenska Ishockeyförbundet ett avtal för hjälpreklam hos Tre Kronor värt 75 000 kronor, och förbundet fick i nettobehållning 280 000 kronor för Gevalias ensamrätt för Tre Kronors tröj- och byxreklam.³⁸⁵ Division 1 döptes till SAS Cup då SAS bidrog med 50 000 kronor till denna, av vilka de två klubbar som gick upp i Elitserien fick vardera 25 000 kronor.³⁸⁶ Genom sponsringen skulle SAS exponeras i större omfattning, bland annat i programmet för landskamper och matcharrangemang mot Winnipeg Jets.³⁸⁷ En som var kritisk till att man sålt ut namnrättigheten till Elitserien så billigt till Volvo var Rickard Fagerlund, Södertälje SK:s dåvarande ordförande och sedermera Svenska Ishockeyförbundets ordförande. Dessutom var Fagerlund förstäligt kritisk, då Södertälje SK sponsrades av Saab Scania. AIK:s dåvarande ordförande Lars Norrman konstaterade krasst att man inom elitishockeyn var nödsakad att se sporten helt kommersiellt, vilket kan tolkas som ett närmande mot NHL-modellens ideologiska affärsgrund, i vilken den ekonomiska vinsten är det centrala. Till *Dagens Nyheter* sa AIK-basen rakt på sak – vilket lika väl i en nordamerikansk kontext kunnat vara NHL-ägarnas ord – att det enda som räknades var pengar.³⁸⁸ Elitishockeyns hållning till pengar och affärer började bli allt synligare för den breda allmänheten. Kapitaltillskott var inte enbart välkommet – det var också nödvändigt. I samband med Volvos köp av namnet Elitserien framfördes också funderingar över när ett företag skulle köpa en hel klubb för första gången.³⁸⁹ Med Volvopengarna hoppades Svenska Ishockeyförbundet också kunna erbjuda landslagsspelarna så gynnsamma ekonomiska villkor att de skulle avstå från att skriva proffskontrakt med klubbar i NHL eller WHA.³⁹⁰ Enligt *Dagens Nyheter* gick ishockeyn i detta sammanhang i bräsch för kommersialiseringen inom svensk idrott:

385 *Dagens Nyheter* (1975-09-25); *Aftonbladet* (1975-10-02); RA: Svenska Ishockeyförbundet (1974), "SN/RT – S 453", Korrespondens – yngre E2:22 (1974–1976) samt Svenska Ishockeyförbundet (1975), "Avtal 750830, Picture & Sound promotion PSP AB", Korrespondens – yngre E2:22 (1974–1976).

Fördelning av sponsorbidraget såg ut som följande; segraren av Elitserien fick 10 000 kronor plus bilen, tvåan fick 30 000 kronor, trean 25 000 kronor, fyran 15 000 kronor samt femman 10 000 kronor. Dessutom fick övriga klubbar 5 000 kronor per klubb. *Aftonbladet* (1975-10-02).

386 *Expressen* (1975-09-24).

387 RA: Svenska Ishockeyförbundet (1975), "SN/RT – S 435", Korrespondens – yngre E2:22 (1974–1976).

388 *Dagens Nyheter* (1975-09-25).

389 *Dagens Nyheter* (1975-09-25).

390 *Expressen* (1974-01-13, 1974-04-07, 1974-05-07, 1975-08-30 och 1975-09-19).

ingen hade nämligen tidigare lyckats sälja namnet på sin högsta serie.³⁹¹ Att ishockeyn var tidigt ute bekräftas av att riksidsrottsförbundet gav sitt slutgiltiga klartecken för sponsring först 1978, enligt sponsringsexperten Uno Grönkvist.³⁹²

Inför seriestarten var de ansvariga nästan undantagslöst eniga om att Elitserien skulle bli en succé samt att nyordningen på sikt var den riktiga för att stärka Tre Kronor internationellt.³⁹³ Det fanns dock också åsikter om att den kom igång sju år för sent, och att det skulle bli bra om elitserieklubbarna gjorde som i Finland och bildade en egen NHL-influerad organisation – ”en stat i staten”.³⁹⁴ Denna ståndpunkt hade däremot inget stöd hos de ansvariga inom svensk ishockey, då de var överens om att behålla dess traditionella utformning. Hållningen hade också fått stöd från riksidsrottsförbundet.³⁹⁵ Enligt *Dagens Nyheter*s Bobby Byström var tidpunkten att lansera Elitserien inte den bästa. När debatten förts om att skapa elitserien fem–sex år tidigare hade förutsättningarna varit annorlunda. Då hade man eftersträvat ett starkare Tre Kronor, som kunde konkurrera med Sovjet och Tjeckoslovakien, genom att höja kvalitén i Elitserien. Under 1970-talets mitt var situationen emellertid förändrad. De bästa svenska spelarna hade lämnat Sverige för att bli proffs, och det fanns farhågor om att fler skulle följa efter. Det var mer angeläget att slå vakt om klubbarna. Tre Kronors betydelse hade i detta perspektiv börjat hamna i bakgrunden.³⁹⁶ Geografiskt skulle den idealiska Elitserien enligt Serieföreningens ordförande Lars Ahlvarsson ha så stor spridning som möjligt i landet.³⁹⁷

När Elitserien summerades våren 1976 hade de 188 matcherna totalt lockat 820 413 åskådare, vilket motsvarade i snitt 4 557 åskådare

391 *Dagens Nyheter* (1975-09-25).

392 Andersson, Torbjörn (2011), ”Spela fotboll bondjävlar!”: en studie av svensk klubbkultur och lokal identitet från 1950 till 2000-talets början, Del I, Helsingborg, Landskrona, Malmö, Listerlandet, Växjö och Göteborg, s. 177.

393 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 6, 1975 samt *Expressen* (1975-10-10).

394 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 5, 1976, citat s. 36 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 6, 1975, s. 15.

395 RA: Svenska Ishockeyförbundet (1974), Extra årsmöte den 28 april 1974, *Serieutredningens förslag till nytt seriesystem*, s. 9 (A1a:17).

396 Byström, Bobby (1975).

397 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 2, 1975.

per match.³⁹⁸ Jämförelsevis hade matcherna i fotbollsallsvenskan spelsäsongerna 1975 respektive 1976 i snitt 6 596 respektive 6 950 åskådare.³⁹⁹ Den allsvenska fotbollen fick följaktligen ingen negativ effekt av ishockeyns reformering publikmässigt. Det första historiska elitserieguldet vanns av Brynäs IF från Gävle.⁴⁰⁰ Klubbens framgångsrika spelmodell byggde på en hård och kraftfull transatlantisk spelidé, sjösatt och styrd av Tommy Sandlin. En modernisering av det framgångsrika klapp-klapp-spel Brynäs IF på 60-talet vann stora framgångar med.⁴⁰¹

Allt större spelarsättningar

Att spelarsättningarna ökade under mitten av 1970-talet framkommer av att svenska landslagsspelare i ishockey ska ha tjänat i snitt cirka 20 000 kr brutto årligen (runt 120 000 kronor 2018) på sitt extraknäck.⁴⁰² Stjärnspelare som Leksands IF och landslagets Mats Åhlberg hade enligt *Expressen* en årslön inklusive alla förmåner på över 100 000 kronor brutto (ungefär 600 000 kronor 2018). Informationen gör gällande att Åhlberg tjänade 30 000 kronor för spel i Tre Kronor samt ungefär 15 000 kronor i Leksands IF. Resterande inkomster härstammade från anställningen som produktutvecklare på det av Volvo ägda sportföretaget Jofa i Malung och olika sponsorintäkter och förmåner. Jofa-jobbet hade Åhlberg, likt Dan Labraaten och Dan Söderström, fått genom Svenska Ishockeyförbundet. Jobbet som produktutvecklare medförde att de kunde koncentrera sig på ishockeyn nästan på heltid. Anställningarna innebar utveckling av ishockeyprodukter, med flexibla arbetstider för förberedelse, träning och matcher. Banktjänstemannen Åhlberg blev, likt Labraaten och Söderström, genom det nya jobbet en form av proffsspelare på hemmaplan, med en lön motsvarande vad ett vanligt civilt arbete betalade.⁴⁰³ Detta var en tid då elitseriespelarna hade civila jobb

398 *Årets ishockey* 1976, s. 146–147; Bodin, Stig (1976), "Elitserien", s. 146; Svenska Ishockeyförbundet (1976), *Årsberättelse 1975/76*, utdrag publicerad i *Årets ishockey* 1976, s. 365.

399 <http://www.european-football-statistics.co.uk/attn.htm> (2018-02-12).

400 *Årets ishockey* 1976, s. 146–147 samt Bodin, Stig (1976), s. 144–145. Brynäs IF vann efter att ha besegrat Färjestad BK i SM-finalen med 2–0 i matcher (6–1, 6–5).

401 Wedén, Anders (1976), "Svenska mästarna".

402 *Expressen* (1974-01-13).

403 *Expressen* (1975-02-20) samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 2, 1975.

som huvudsysselsättning.⁴⁰⁴ En kommunalanställd tjänade då mer än en genomsnittlig elitseriespelare, med undantag för de bästa. Den genomsnittliga månadslönen för kommunalanställda var enligt Statistiska centralbyrån 3 746 kronor 1975, vilket motsvarade närmare 45 000 kronor brutto i årsinkomst.⁴⁰⁵ Svenska Ishockeyförbundets samarbete med Jofa skulle emellertid stöta på ett oväntat problem i mitten av 1970-talet. Näringsfrihetsombudsmannen kom att intressera sig för monopolställningen Jofa skulle få på den svenska marknaden. Denne ansåg det oroande att Svenska Ishockeyförbundet skrev avtal som inte gynnade konsumenterna. En konsekvens av Näringsfrihetsombudsmannens intresse för avtalet blev att det, i samförstånd mellan Ishockeyförbundet och Jofa, hävdades.⁴⁰⁶ Föregångaren till Konkurrensverket intresserade sig följaktligen tidigt för ishockeyns affärer, vilket understryker sportens förhållandevis högt utvecklade kommersialisering.

Samtidigt fanns klubbar som drev en annan lönepolicy än Leksands IF. I antagonistklubben Brynäs IF från Gävle tjänade alla spelare lika mycket. Detta var en regel som enligt Tobias Stark ska ha baserats på klubbens socialdemokratiska grundvärderingar.⁴⁰⁷ Trots att det fanns vitt skilda synsätt på ersättningsmodeller och – nivåer, var det ändå en realitet att de ökade ekonomiska inslagen skapade nya förutsättningar och lösningar.

I mitten av 1970-talet var frågan om svenska idrottares ställning som amatör eller professionell inte helt problemfri, trots att Sveriges Riksidrottsförbundet avskaffat amatörbestämmelserna 1967. Att proffsfrågan var infekterad ställdes på sin spets när Sverige avstod från de olympiska spelen i ishockey i Innsbruck 1976.⁴⁰⁸ Dåvarande förbundsordföranden (1973–1978) Ove Rainer hänvisade utan omsvep till att spelarna i Elitserien var proffs. De hade betalt.⁴⁰⁹ En andra förklaring som förbundsbasen förde fram i samband med debatten, var att proffsspelarna i Elitserien inte klarade av att spela

404 Jansson, Ulf (1997, b).

405 Statistiska centralbyrån (2016), "Genomsnittlig månadslön 1973–2015".

406 RA: Svenska Ishockeyförbundet (1975), "Näringsfrihetsombudsmannen Dnr 280/74", Korrespondens – yngre E2:22 (1974–1976).

407 Stark, Tobias (2010), s. 318.

408 RA: Svenska Ishockeyförbundet (1974): *Styrelseprotokoll Nr. 6 1974* (A2a:12–13) samt Strömberg, C A. m.fl. [red.] (1976), "I centrum".

409 Jansson, Ulf (1997, b).

både ishockey-VM och OS samma år vid sidan av det nationella seriespelet, då detta tog för mycket tid i anspråk.⁴¹⁰ Enligt Tobias Stark hade Rainers hållning inte handlat om amatörfrågan, utan var snarare en förevändning för att slippa spela båda turneringarna, då detta befarades slå undan benen på den inhemska säsongen och intäkterna seriespelet skulle generera.⁴¹¹ Detta kan ses som ett litet steg mot NHL-modellen, landslagsishockeyn är sekundär för NHL-ägarna. Starks iakttagelse bekräftas av att Internationella Ishockeyförbundet på svenskt initiativ moderniserat amatörbegreppet på förbundskongressen 1970 vilket innebar att en spelare ansågs vara amatör ”så länge han [hade] ett civilt yrke varav han [erhöll] sin huvudsakliga försörjning”.⁴¹² Det känsliga proffsbegreppet behandlades också av journalisten Gunnar Säfsten i tidskriften *Hockey* 1975. Enligt denne förekom proffsspelare i Sverige vid denna tidpunkt, men dessa var inte som i Kanada renodlade yrkesmän. Säfsten menade att det var mycket som skiljde, även om grundtanken för spelarna var densamma – ishockeyn gick i första hand.⁴¹³ Serieföreningen Elitishockeys ordförande Lars Ahlvarsson sa också rakt på sak i samma nummer att Sverige var för litet för proffsishockey så länge det inte fanns kommersiell TV. Enligt Ahlvarsson var tanken på proffslag i Stockholm och Göteborg illusioner.⁴¹⁴ Oavsett synen på proffsbegreppet svängde pendeln fyra år senare. De svenska ”amatörerna” deltog åter i OS, nu i Lake Placid. Den infekterade svenska proffsdebatten och det svenska amatöridealets långa hegemoni har också, enligt Torbjörn Andersson, hämmat fotbollens kommersialisering i högre utsträckning än vad som gäller för ishockeyn. En bidragande orsak till denna utveckling är att folk med pengar drog sig för att sponsra fotbollen ur egen ficka. När sponsringen blev mer etablerad under 1980-talets finansboom bidrog fotbollsrörelsens skeptiska inställning till pengar och fotbollens publikkras till att mer pengastinna individer drog sig till sporter som tennis, golf, segling och ishockey, skriver Andersson.⁴¹⁵

410 Jansson, Ulf (1997, b).

411 Jag tackar Tobias Stark för denna tolkning.

412 Stark, Tobias (2010), s. 301–302, citat s. 302.

413 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 2, 1975.

414 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 2, 1975.

415 Andersson, Torbjörn (2016), s. 131–132.

Färjestad BK bryter ny mark samtidigt som den fackliga positionen flyttas fram

Ett kliv i Elitseriens utveckling till professionell ishockeyliga var att Färjestad BK under ledning av ordförande Kjell Glennert till säsongen 1975/1976 introducerade att A-lagsspelarna skulle bli halvtidsproffs.⁴¹⁶ A-lagsspelarna skulle avlönas med 2 500 kronor brutto per månad (cirka 13 500 kronor 2018) under tio av årets tolv månader, en andra grupp med 1 500 kronor, enligt *Expressen*.⁴¹⁷ En effekt av Karlstadklubbens nymodighet var att de fackliga positionerna började flyttas fram för elitishockeyspelarna. Genom bildandet av Sveriges Ishockeyspelares Centralorganisation (SICO) 1977 stärktes spelarnas arbetsrättsliga rättigheter, vilket inkluderade rättsskyddet kring socialförsäkring liksom utbildning för karriärövergång.⁴¹⁸ Professionaliseringsprocessen, som flyttade fram de arbetsrättsliga frågorna inom ishockeyn, löpte parallellt med fotbollens. Av denna anledning bildades 1975 Svenska fotbollsspelares centralorganisation.⁴¹⁹ Ishockeyn och fotbollen som de stora lagidrotterna hade följaktligen i detta avseende en likartad utveckling under 70-talet.

De svenska planerna på att bilda en fackförening inom ishockeyn hade gått om intet både 1969 och 1971. Det första försöket havererade då det inte fanns tillräckligt med intresse från spelarnas sida. Det andra då Tre Kronors misslyckande i VM i Genève 1971 skapade en intern konflikt på ishockeyförbundet mellan Helge Berglund, Arne Strömberg och Bertil Rönnberg. Dessutom ansåg spelarna att de hade en bra dialog med klubbarna. Parallellt visade Serieföreningen intresse för spelarnas frågor. Frågan om att bilda en spelarförening hamnade långt ner på dagordningen.⁴²⁰ Något svenskt kollektivavtal tecknades dock inte förrän ett par årtionden senare (mer om detta längre fram). Jämförelsevis hade spelarföreningen för NHL-spelarna, NHLPA, bildats 1967, och det första kollektivavtalet mellan parterna ingåtts 1975.⁴²¹ Det ska noteras att spelarföreningarna (fackförbun-

416 *Expressen* (1975-04-23).

417 *Expressen* (1975-04-23).

418 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 7, 1978.

419 Peterson, Tomas (1993), s. 229 och s. 263.

420 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 7, 1978.

421 Kidd, Bruce och McFarlane, John (1972), s. 61 samt www.nhlpa.com (2018-06-02), se Frequently asked questions (FAQ).

den) i svensk men även finsk elitishockey, till skillnad mot NHLPA, ännu idag inte uppnått samma förhandlingsstyrka. Samtidigt ska det nämnas att det tog lång tid för NHLPA att vinna styrka, även om det finns tecken på att man inte är fullt så eniga och starka nu heller. Min uppfattning är detta till trots att fackförbunden i Major League-modellen är bland de starkaste på den amerikanska arbetsmarknaden överlag, vilket bekräftas av exempelvis NHL-lockouterna 2004/2005 och 2012/2013. Denna utveckling då det amerikanska samhällsbyggets kapitalistiska grund resulterat i att fackföreningarna generellt har mindre inflytande på arbetsmarknaden⁴²² än vad fallet är i Norden. Det finns således ett omvänt förlopp när det gäller fackförbundens och kollektivavtalens betydelse inom nordisk respektive amerikansk arbetsmarknad, vilken också gäller för elitishockeyn. Efter denna reflektion är det dags att gå vidare i analysen av moderniseringen av svensk elitishockeys seriemodell. Ett nytt inslag blev synligt efter ett par säsonger – en nyhet som kan ses som ett närmande mot ett av den amerikanska sportmodellens mest signifikativa kännetecken.

Ett steg mot att direktdegraderingen elimineras

En första åtgärd i syfte att eliminera hotet om direktdegradering gjordes inför säsongen 1977/1978, och den gick ut på att det sist placerade laget i Elitserien skulle direktdegraderas medan det näst sista skulle spela nedflyttningskval.⁴²³ Denna modernisering kan ses som ett litet avsteg från den europeiska sportmodellen. En bidragande orsak till reformen var de allt större spelarersättningarna. De pressade elitserieklubbarna ekonomiskt varför Västra Frölunda IF:s starke man Rune Kristiansson hösten 1977 utbrast: ”Svensk elitishockey är ett enda stort vanvett!”⁴²⁴ För att kunna bedriva verksamheten 1977 var elitserieklubbarna nödsakade att få in mellan 5 och 7 miljoner kronor utöver de traditionella publikintäkterna. Detta var en stor utmaning för klubbledarna. För att lyckas med detta kunde man enligt Kristianssons ironiska kommentar alltid vända sig till ”en gigantisk Ebberöds Bank”.⁴²⁵ Även om Frölundas bas hade fog för sin

422 Ann C. Hodges (2016), ”Imagining U.S. Labor Relations without Union Security”.

423 Henriksson Roy, Carlin, Lena och Lindberg, Thomas (2005), ”Elitserien 30 år”.

424 Byström, Bobby (2000), ”Grattis Elitserien 25 år!”, s. 136.

425 Byström, Bobby (2000), s. 136.

kritik över de skenande kostnaderna inom Elitserien fanns det kollegor inom ishockey-Sverige som skadeglatt smålog över hans ord, då Frölundas skulder var bland de största, orsakade av ett vilt bjudande på spelarmarknaden. Oavsett den förhandlingsteknik elitserieklubbarnas företrädare använde sig av i den alltmer intensifierade spelarjakten och löneeskaleringen, var en tilltagande kommersialisering och professionalisering av svensk ishockey nödvändig. Pengarna var med andra ord centrala. Ett faktum som stöddes av Svenska Ishockeyförbundets dåvarande ordförande Helge Berglund.⁴²⁶ Denne hade också en klar bild av hur svensk ishockey skulle stå sig i förhållande till fotbollen framöver, trots att de ekonomiska hjulen snurrade allt snabbare. Fotbollen skulle i princip komma att stå still, medan ishockeyn skulle locka till sig allt fler anhängare.⁴²⁷ Framtidstron var stor hos ishockeyns makthavare.

Utöver proffsfrågan genomfördes under 1970-talet genomgripande moderniseringar som skulle förändra svensk ishockey i grunden. Den första nyheten var 1970 års offensiva tacklingsregel (tidigare fick enbart det försvarande laget tackla på egen planhalva). I och med denna förändring blev förutsättningarna nu ungefär likadana som i Nordamerika och NHL. Den andra stora nyheten, och kanske viktigaste, var att Elitserien bildades, och för första gången spelades säsongen 1975/1976.⁴²⁸ Reformen att helt undanröja hotet om direktdegradering dröjde dock, vilket kan ses som ett fasthållande vid den europeiska sportmodellen. Effekterna av nymodigheten sporrade däremot Svenska Ishockeyförbundet. Några säsonger efter att den nya serien bildats konstaterade förbundsbasen (1978–1983) Arne Grunander stolt i en intervju i tidskriften *Hockey* att Elitserien var ”det viktigaste och bästa SOM HÄNT SERIEHOCKEYN”.⁴²⁹ En orsak till glädjen var att publiktillströmningen var stabil, vilket ökade bruttointäkterna. Intäkterna behövdes för att täcka de växande spela-

426 Eklöw, Rudolf ”R:et” (1972).

427 Berglund, Helge (1972).

428 RA: Svenska Ishockeyförbundet (1974), *Protokoll Svenska Ishockeyförbundets extra årsmöte den 28 april 1974* (A1a:17).

Kroppstäcklingar över hela planen godkändes på Internationella Ishockeyförbundets kongress i juni 1969. Se *Årets Ishockey 1969*, s. 294.

I NHL togs den offensiva tacklingsregeln i bruk 1968. Persson, Gunnar (2008), s. 24

429 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 1, 1978, s. 25.

ersättningarna.⁴³⁰ 1970-talet kan följaktligen ses som en vattendelare inom svensk elitishockey där professionaliseringen och kommersialiseringen blev allt tydligare.

1980-talet: Ishockey på heltid för allt fler

Några starkt bidragande orsaker till att sportevenemang under 1900-talets sista årtionden omvandlats till marknadsplatser är globaliseringen, liberaliseringen, marknadsavregleringen och televisionen. Dragloket var Ronald Reagans USA, understött av Storbritanniens dåvarande premiärminister Margaret Thatcher. USA hade efter andra världskriget i allt snabbare takt drivits in i en företagsbaserad konsumentkapitalism, där marknadskrafterna trängt allt djupare in i alla samhällsdelar, inklusive sport. Den liberala amerikanska marknadsekonomins kraft lockade med sig de företagsvänliga krafterna i Västeuropa, Japan och Australien, vilket understödde omvandlingen – och en gång för alla underminerade föreställningen om att sport hade en semiautonom funktion i relation till den politiska ekonomin.⁴³¹ Denna utveckling gällde dock inte svensk idrott, då Sveriges Riksidrottsförbund stod fast som centraladministration. Under 1980-talet, en tid som benämndes ”det glada 80-talet”, och 1990-talet genomgick dock även de svenska respektive finska samhällena en marknadsomvandling. Avreglering av finansmarknaden var nyckeln till den ekonomiska boomen, vilken bidrog till ökad kreditgivning och skuldsättning hos privatpersoner och företag.⁴³²

Effekterna av den USA-influerade och -drivna samhällsutvecklingen började under 1980-talet bli allt tydligare inom svensk elitishockey, liksom inom den mer konservativa fotbollen då Allsvenskan fick ett slutspel 1982–1992.⁴³³ Ett synligt exempel på detta var att elit-

430 Se Harry Näsström (1980), ”Summering Elitserien och Play off”, s. 117 samt Svenska Ishockeyförbundet (1980), ”Årsberättelse 1979/80” publicerad i *Årets ishockey* 1980, s. 375.

431 Giulianotti, Richard och Robertson, Roland (2009), s. 95; Andrews, David L. (2004) samt Jones, Daniel Stedman (2012), ”The lessons of neo-liberalism”.

432 Ds 1996:37, s. 141, Sveriges Riksbank avreglerade kreditmarknaden 1985 genom den så kallade novemberrevolutionen; Jonung, Lars, Kiander, Jaakko och Vartia, Pentti (2008), *The great financial crisis in Finland and Sweden: the dynamics boom, bust and recovery 1981–2000*, s. 12–21 samt Jussila, Osmo, Hentilä, Seppo och Nevakivi, Heikki (2000), s. 370–378.

433 Se Svenska Fotbollförbundets och Sveriges Fotbollshistoriker och Statistikers hemsidor, www.svenskfotboll.se respektive www.bolletinen.se (2018-05-07).

serieklubbarna i allt större omfattning började bli professionella och spelarna få en allt högre ekonomisk ersättning.⁴³⁴ Vid denna tid reglerades samtliga förhållanden mellan klubbar och spelare av individuella kontrakt, och i Elitserien hade nio klubbar av tio månadslöner. Övergången till renodlade kommersiella och professionella verksamheter krävde mer pengar. Under säsongen 1983/1984 hade elitserieklubbarnas ekonomiska omsättning ökat till mellan 3,5 och 10 miljoner kronor per klubb, och av deras totala kostnader utgjorde spelarlönerna enligt tidskriften *Hockey* 30–35 procent.⁴³⁵

De ökade ekonomiska inslagen inom ishockeyn drev på proffsfrågan än mera. Under mitten av 1980-talet började även ishockeyns sponsor- och tv-avtal ge klirr i kassan. Hösten 1984 offentliggjordes det stora sponsoravtalet, värt 12 miljoner kronor, mellan Svenska Ishockeyförbundet och försäkringsbolaget Trygg-Hansa. Avtalet, som avsåg tre säsonger, skulle komma att stärka eliten, Tre Kronor och de andra landslagen i deras kamp i den internationella konkurrensen.⁴³⁶ Även Flygvapnet och Systembolaget sällade sig till skaran som tecknade samarbetsavtal med förbundet.⁴³⁷ Det ökade intresset från sponsorer innebar att de tio elitserieklubbarna inför säsongen 1984/1985 fick dela på 6 miljoner kronor i reklampengar.⁴³⁸ De ökade sponsorintäkterna var välbehövliga, då Volvos engagemang inom svensk ishockey avtog i slutet av 1980-talet. Dåvarande moderatledaren och djurgårdaren Ulf Adelsohn gick ut offentligt och anklagade i *Idrottens Affärer* Volvo för att enbart satsa på lyxsporter såsom segling, golf och tennis.⁴³⁹ Att ishockeyn attraherade sponsorerna och gick i bräsch kommersiellt inom svensk idrott blir tydligt av att storklubben Malmö FF:s sponsor- och reklamintäkter 1985 var två miljoner kronor.⁴⁴⁰ IFK Göteborgs sponsor- och reklamintäkter var trots stora internationella framgångar under 1980-talet med segrar i UEFA-cupen 1982 och 1987 blygsamma då dessa 1987 uppgick till

434 Jansson, Ulf (1997), "Första VM-guldet på 25 år: Silver i Canada Cup: Succé-VM i Stockholm 1989".

435 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 12, 1984.

436 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 3, 1984 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 5, 1984.

437 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 1, 1992 samt RA: Svenska Ishockeyförbundet (1988), *Styrelseprotokoll 4–5 mars 1988* (A2a:22).

438 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 7, 1984.

439 *Idrottens Affärer* (Nummer 3, 1989).

440 Andersson, Torbjörn (2011), s. 168.

3,5 miljoner kronor. Högst sponsor- och reklamersättningar i Allsvenskan hade sensationellt IK Brage från Borlänge med 4 miljoner kronor.⁴⁴¹ I mitten av 1980-talet förändrades även de ekonomiska förutsättningarna inom ishockeyn (och fotbollen) med krav på en betydande och obudgeterad kostnad.

Socialförsäkringssystemet blir en del av svensk elitishockey

Ökad kommersialisering och de stigande spelarsättningar som tagit fart inom svensk elitishockey skulle med ett vägledande rättsavgörande gå in i en ny epok – vilket kan ses som en form av amerikanisering på juridisk grund, då de amerikanska rättsinstanserna tidigt intresserat sig för basebollens affärer. Den rättsliga prövningen av Frölundaspelaren Benny Westbloms ersättning och pensionsförmåner blev slutligen avgjord 1985. Skatteprocessen hade sin grund i att Västra Frölunda IF 1978 betalat målvakten sammanlagt 39 645 kr, motsvarande ungefär 3 300 kronor i månadslön (omkring 13 200 kronor 2018). Efter att det för elitidrotten och -ishockeyn mycket viktiga skattemålet vandrat upp i rättsinstanserna avgjorde Högsta förvaltningsdomstolen, HFD, (före detta Regeringsrätten) slutligen hur frågan om spelarsättningar skulle förstås. HFD kom till slutsatsen att Westbloms ersättningar från Västra Frölunda IF var att jämställa med ersättning för förvärvsarbete på grund av anställning.⁴⁴² Konsekvensen av HFD:s dom blev att idrottsföreningar måste betala arbetsgivaravgifter, vilket bland annat berättigade spelare till pension. Ishockeyspel var nu ett reguljärt yrke, även om de flesta också hade vanliga jobb. I jämförelse tjänade en genomsnittlig kommunalanställd 1978 dock fortfarande mer än vad en genomsnittlig hockeyspelare fick ut av ishockey, 5 046 kronor i månaden.⁴⁴³ 1980-talet var med andra ord ett årtionde under vilket den svenska skattemyndigheten i allt större omfattning började rikta sina blickar och intresse mot elitishockeyns affärer, skatter och deklarationer, vilket också spillde över på fotbollen.

441 Sund, Bill (2007), *Fotbollsindustrin*, s. 94 samt Andersson, Torbjörn (2011), s. 367 och kapitel 7.

442 RÅ 1985 1:39.

443 Statistiska centralbyrån (2016), "Genomsnittlig månadslön 1973–2015".

Långtidskontrakt introduceras

I samband med att spelarna i allt större omfattning började ha ishockey som heltidsarbete i mitten av 1980-talet började även en ny anställningsform märkas på spelarfronten, långtidskontrakt. Färjestad BK, som under ordföranden Kjell Glennert arbetade strategiskt och professionellt, skrev exempelvis treårsavtal med landslagsmålvakten Peter ”Pekka” Lindmark och Thomas Rundqvist. Dessutom skrev Karlstadklubben fyraårsavtal med Fredrick Olausson och Leif Carlsson, vilket enligt Olle Öst i ledningen var ett genombrott, då man aldrig tidigare lyckats med detta. Färjestad BK:s framförhållning och satsning resulterade bland annat i att klubben vann SM-guld säsongerna 1985/1986 och 1987/1988.⁴⁴⁴ Inför säsongen 1988/1989 fick sponsringen inom ishockeyn ny mening när affärsmannen Curt Wigfors ville sätta Vetlandaklubben Boro/Vetlanda HC på hockeykartan. Hustillverkaren Team Boro AB skulle genom kraftig sponsring lyfta Vetlandaklubben till nya sportsliga höjder samtidigt som den ökade medieexponeringen gav företaget mycket reklam. Vetlandaklubben – som ändrade namn till Team Boro Hockey Club – var mycket nära att avancera till Elitserien innan 90-talskrisen försatte hustillverkaren i konkurs 1991.⁴⁴⁵ 1980-talet var också ett årtionde innan den fria rörligheten inom EU (lex Bosman) etablerats. En spelare som, innan centrala skiljenämnder inom ishockeyn inrättats och Bosmandomen etablerats av EU-domstolen, drabbades av övergångsregelverkets negativa sidor var HV71-spelaren Peter Madach. Han blev ett så kallat ettårsfall, då HV71 och AIK inte kom överens om övergångssumman.⁴⁴⁶

Elitseriens seriesystem moderniseras

Inför säsongen 1986/1987 uppdaterades Elitseriens seriesystem ytterligare. Lag tio, sista laget efter grundseriens 36 omgångar, blev inte direkt degraderat till Division 1. I stället skulle det spela ned-

444 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 6, 1985; Ekholm, Ragnar (1986), ”Glennert håller i trådarna – då blir det SM-guld” samt Kalitzki, Jörgen (1988), ”Svenska mästare – I Karlstad har man ”näsa för di bra spelare””.

445 *Idrottens Affärer* (Nummer 7, 1990) samt Boro Vetlanda HC hemsida.

446 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 8, 1985. Ettårsfall innebär att en spelare inte får spela för (representera) sin nya klubb under ett år.

flyttningskval, ett system som numera är väletablerat. I tidskriften *Hockey* konstaterades 1986: 'Elitseriens 12:e årgång – »serien där ingen åker ur« – har alla möjligheter att bli en av de mest raffinerade genom tiderna!’⁴⁴⁷ Seriemodellen där den sportsliga logiken med direktdegradering eliminerats hade skapats och ett steg mot en stängd liga var taget. För att ytterligare stärka och skydda elitklubbarnas verksamhet utökades Elitserien med två klubbar inför säsongen 1987/1988. Elitserien bestod numera av tolv klubbar, där de åtta främsta gick till slutspel.⁴⁴⁸ Fler klubbar fick härigenom chansen att spela fler matcher, inför fler åskådare och större mediebevakning. En symbios som gynnade klubbarnas ekonomi, vilket i sin tur gynnade spelare och tränares sportsliga förutsättningar. Fler klubbar medförde också att degraderingsrisken minskades. En annan orsak till utökningen var att en 10-lagsserie ansågs för tuff rent sportsligt, för att klubbledningarna skulle kunna våga släppa fram unga spelare. En utökning av Elitserien skulle ge större arbetsro, var det tänkt.⁴⁴⁹ När debatten om att utöka Elitserien pågick 1986 framfördes som positiv effekt att »inga degraderingsspöken flåsar i nacken och hetsar till köttmurar i egen zon».⁴⁵⁰ Det fanns å andra sidan elaka tungor som hävdade att utökningen berodde på att bottenstriden var för jämn och spännande, och att »det var många som argumenterade för sin egen sjuka mor».⁴⁵¹ Elitserieklubbarnas företrädare värnade med andra ord sina egna klubbar. Ju fler klubbar i Elitserien desto mindre risk att åka ur. Den demokratiska processen inom ishockeykretsar hade sin gång. Röstsiffrorna blev 124–118 till förmån för en utökning av Elitserien.⁴⁵² Affärslogiken styrde – vilket kan ses som ytterligare ett närmande mot NHL-modellen.

Den svenska seriemodellen var något som också uppmärksammades i den finska ishockeytidskriften *Kiekkolehti*. I sin europeiska utblick fäste *Kiekkolehti*s skribent ögonen på att lag från Göteborg och Malmö säsongen 1985/1986 saknades i Elitserien,⁴⁵³ alltså från svenska städer där fotbollen dominerade. Det som i finska ögon

447 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 9, 1986, s. 8. Se också Roy Henriksen, Roy, Carlin, Lena och Lindberg, Thomas (2005).

448 Stark, Janne [red.] (1997), *Svensk Ishockey 75 år, Del II, Faktadeln*, s. 151 och s. 177.

449 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 1, 1990.

450 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 6, 1986, s. 7.

451 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 6, 1986, s. 6.

452 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 6, 1986.

453 *Kiekkolehti*, 9/85.

förvånade när det gällde ishockeyn i Göteborg och Malmö, var att de flesta elitserielag var från mellanstora och mindre städer, vilket inte var fallet i Finland. Konfunderad undrade den finske skribenten varför företrädarna för svensk elitishockey inte valt att omorganisera seriestrukturen till att i större omfattning likna NHL-modellen, i samband med att Elitserien bildades säsongen 1975/1976.⁴⁵⁴ Detta var ju något man gjort i Finland.

När Tre Kronor började prestera lite sämre runt 1990 riktades blickarna åter mot seriesystemet. Dåvarande förbundsordföranden Rickard Fagerlund gav inte mycket för kritiken, och skrädde inte orden om vad han ansåg vara gnället mot den svenska seriemodellen: ”Kära vänner – idrottens idé bygger på att vinna och förlora. Den som vill ha både hängslen och svängrem skall pyssla med något annat än idrott.”⁴⁵⁵ Svenska Ishockeyförbundets styrelseledamot Bo Tovland stöttade förbundsbasen genom att i tidskriften *Hockey* propagera för att ishockeyn hade ett näst intill fulländat seriesystem.⁴⁵⁶ Signalen var klar. Svenska Ishockeyförbundet värnade seriemodellen med osäkra och oförutsägbara matchresultat och ligatabeller. I jämförelse håller NHL-ägarna intresset uppe genom att ha ett lägre antal lag i serien i relation till de befolkningsrika städerna och regionerna i Nordamerika, även om de expanderat ligan flera gånger. Denna utvecklingstendens ska delvis förstås mot bakgrund av franchising-systemets vinstmaximering, med dess kapitalistiska grund.⁴⁵⁷ Runt 1990 blossade åter proffsdebatten upp och en som blandade sig i den var Tre Kronors före detta förbundskapten, stjärntränaren Tommy Sandlin. Denne menade att proffsishockeyn inte passade ett litet land som Sverige, med höga skatter.⁴⁵⁸ Amatörismen och folkrörelsetraditionen var ännu normen. Det ska dock tilläggas att Sandlin hade uttalat socialdemokratiska värderingar, och att han styrde ”sosseklubben” Brynäs IF.⁴⁵⁹ Utvecklingen skulle dock inte gå att stoppa. Ett spektakulärt arenaprojekt och en byggherre i Malmö skulle gå i bräsch för framtiden.

454 *Kiekkolehti*, 9/85.

455 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 1, 1990, s. 24.

456 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 4, 1991.

457 Baldwin, Peter (2009), *The narcissism of minor differences: how America and Europe are alike*, s. 132.

458 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 1, 1990.

459 Stark, Tobias (2010), s. 318.

Globen – och byggherren i Malmö – visar vägen mot framtiden

År 1989 fick Tre Kronor en ny modern nationalarena i Stockholm – Globen – som en del i ett större infrastrukturprojekt, vari utvecklandet av Johanneshov till ett stort och modernt sport- och kulturcentrum ingick. Globens klotformade kupol, med 85 meter i takhöjd och 112 meter i diameter, gav Stockholm en ny siluett. Arenan invigdes till hemma-VM 1989 till en byggkostnad, beroende på vem man frågar, av 400–800 miljoner kronor.⁴⁶⁰ Globens tillkomst var del i en utökad stockholmsk underhållningsindustri, som senare fick amerikanska ägare. Med Globen tog den moderna svenska arenautvecklingen fart, trots att byggherren i Malmö redan gjort entré.

Det var 1983 Percy Nilsson klivit in i svensk elitishockey. Malmö Ishockeyförening (Malmö IF) skulle komma att få en ordförande som gick i bräsch för svensk ishockeys accelererande kommersialiseringsprocess – vilket återigen kan ses som ett närmande mot NHL-modellen. Under Nilssons ledning skulle Malmö IF ta sig från svensk elitishockeys bakgård till den yttersta toppen, en omdaning där sportsliga framgångar och motgångar skulle varvas med vidlyftiga ekonomiska affärer.⁴⁶¹ Engagemanget som ordförande för Malmö IF skulle enligt ursprungsplanen vara ettårigt. Att Nilsson alls tog sig an utmaningen 1984 berodde på att han hade en annan uppfattning än dåvarande ordförande Nils Yngvesson, om hur en ishockeyförening skulle drivas på bästa sätt. Det ettåriga förtroendeuppdraget skulle komma att sträcka sig i totalt över två decennier – 23 år. En bidragande orsak till det långvariga och hängivna engagemanget, var enligt Nilsson själv att ishockeyn gav många nya vänner och väldigt mycket glädje. En annan orsak var att Nilssons personlighet präglats av att, som han själv uttrycker det, ”påbörjade projekt ska slutföras”.⁴⁶²

Efter att Malmö IF:s skulder på några år vänts till en ekonomi i balans påbörjade Percy Nilsson 1988 satsningen mot Elitserien. Detta

460 *Dagens Nyheter* (1986-12-19); *Aftonbladet* (1989-02-18); *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 5, 1986; *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 1, 1989; *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 1, 1991; *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 9, 1991 samt *Vi i Vasastan* (2014, 22–28 februari). Osäkerheten om den exakta byggkostnaden är orsakad av flera juridiska tvister. Totalt kostade Globens hela infrastrukturprojekt ungefär 2,5 miljarder kronor.

461 Stolt, Åke (2008), *Man lever bara två gånger: berättelsen om Percy*, s. 63 och s. 82–85.

462 Intervju Percy Nilsson (2016-11-02).

var en sportslig möjlighet den svenska ishockeyns seriemodell med upp- och nedflyttning i seriesystemen lade grund för. Den första – och kanske viktigaste – byggstenen var värvningen av landslagsmålvakten Peter ”Pekka” Lindmark från Färjestad BK. Med Lindmark i målet kom Malmö IF att vinna SM-guld 1992 och 1994 och Europacupmästerskapet 1993. Åren som följde skulle komma att bli en berg- och dalbana såväl sportsligt som ekonomiskt; den ekonomiska orsakad av vidlyftiga spelarvärvningar, sparkade tränare, agenter och en allmänt upptrissad löneeskalerings. En lång och seglivad skattetvist följde i kölvattnet av att Malmö IF bland annat hyrde spelare av ett utländskt bolag, och härigenom ville slippa betala arbetsgivaravgifter för dessa. Detta skatteupplägg var vanligt vid denna tidpunkt och förespråkades av skattejurister och -experter.⁴⁶³ Skattekonstruktionen var ett direkt resultat av att klubbens företrädare och supportrar drevs med i jakten på sportsliga framgångar i en alltmer kommersiell elitishockey. Högsta förvaltningsdomstolen underkände slutligen skattekonstruktionen 2001, genom den så kallade Brynäsdomen (RÅ 2001 ref. 50).⁴⁶⁴

Sett i backspegeln hade en tidigare klarlagd rättspraxis kring ishockeyns affärer och skatter underlättat planeringen och framförhållningen för de svenska klubbeföreträdarna i den ökat penningstinna miljön. För Percy Nilsson själv – som en av svensk idrotts och ishockeyns största mecenater – har det inte blivit någon ekonomisk vinst, enligt den väl nedärvda principen om vinstmaximering NHL-ägarna arbetar efter. Den svenska idrottsmodellen, med sin fasta förankring i den amatöristiska ideologin och ”non-profit”, har i stället krävt pengar. Hur mycket Nilsson pumpat in i Malmöklubben vet bara han själv. Enligt hans egna ord är det: ”våldigt mycket pengar – men jag brukar säga jag har det på ett marknadskonto”.⁴⁶⁵ Enligt journalisten Åke Stolt, som skrivit en bok om Nilsson, handlar det om mer än 100 miljoner kronor.⁴⁶⁶ Det amatöristiska ursprunget svensk idrott vilar på är också synligt inom svensk fotboll. Affärsmannen Rune Andersson ska som en av svensk fotbolls största mecenater ur egen

⁴⁶³ Stolt, Åke (2008), s. 81–88 och s. 123–149.

⁴⁶⁴ RÅ 2001 ref. 50 ”Brynäsdomen”. Se även Stolt, Åke (2008), s. 123–149.

⁴⁶⁵ Intervju Percy Nilsson (2016-11-02).

⁴⁶⁶ Stolt, Åke (2008), s. 136.

ficka ha investerat närmare 100 miljoner kronor i Trelleborgs FF.⁴⁶⁷ I jämförelse har Jussi Salonoja i Esbo Blues, enligt egen uppgift i finsk media, som finsk ishockeys och idrotts största mecenat pumpat in närmare 25 miljoner euro (vilket motsvarar 250 miljoner kronor 2018) i Esboklubben, varav barn- och ungdomsishockeyn varit en viktig drivkraft för Salonoja.⁴⁶⁸

1990-talet: Kommersialiseringen och pengarullningen tar fart

Ur en kommersiell aspekt är 1990-talet ett årtionde som förändrade svensk elitishockey. Under detta decennium kom televisionen, Bosmandomen, bolagiseringsfrågan, en ökad sponsring och (medie) exponering vid sidan av de traditionella publikintäkterna att intensifiera den kommersiella utvecklingen inom svensk elitishockey. Detta skulle resultera i att svensk elitishockey i detta avseende gjorde ett kommersiellt ryck gentemot övriga nationella sporter. Lagstiftningsmässigt infördes ny skattelagstiftning med syfte att öka svensk idrotts attraktionskraft i en alltmer globaliserad och konkurrensutsatt elitidrott.

Att lagen (1991:586) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta artister m.fl. (A-SINK, den så kallade artistskattelagen) infördes 1991 var ett resultat av att de gamla reglerna i lagen (1908:128 s. 1) om bevillingsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter ansågs föråldrade. Regler som var knutna till kungörelsen (1913:380) om rätt för den som är bosatt i utlandet att giva eller medverka i offentlig föreställning i Sverige m.m.⁴⁶⁹ Sedan A-SINK infördes 1991 har spelare (artister) som är bosatta utomlands (begränsat skattskyldiga) möjlighet att spela i Sverige till reducerad skattesats (så kallad källskatt) motsvarande 15 procent av förvärvsinkomsten. För att kunna åtnjuta den reducerade skattesatsen krävs att vistelsen i Sverige inte överstiger 183 dagar (6 månader) under en 12-månaders period utan hänsyn till årsskiftet. Vad gäller vistelsetiden är det enligt Högsta förvaltningsdomstolen (RÅ Aa-4/81) avgörande var dygnsvilan varit

467 Lundh, Olof (2018), "TFF-miljardären vill ge nya miljoner till nykomlingen: "Kan mycket väl bli det dubbla"

468 ruutu.fi (2016), "Jussi Salonoja paljastaa kuinka monta miljoonaa häneltä on uponnut Bluesiin".

469 Proposition 1990/91:159, s. 18–20 samt SOU 1989:9.

eller möjlighet till dygnsvila funnits. Den 1 januari 2010 ändrades synen på skattebefrielsen för de lagstadgade arbetsgivaravgifterna på utbetalda löner och ersättningar som varit i bruk sedan A-SINK tillkommit. Skattereformen som ökade klubbarnas kostnader regleras i socialavgiftslagen (2000:980) och inte i A-SINK. Överstiger vistelsen 183 dagar (6 månader) anses spelare (artist) ha väsentlig anknytning till riket och blir fullt skattepliktig. Enligt lagmotiven innefattades inte tränare under artistrekvisitet då dessa tränar laget och inte framträder inför publik.⁴⁷⁰ Här ska noteras att så kallad ”sign on fee” eller ”signing bonus” – som har till syfte att locka till sig utländska spelare till svensk elitidrott – enligt Skatteverkets ställningstagande ska beskattas enligt reglerna för A-SINK om ersättningen utbetalas till spelare bosatt utomlands (begränsat skattskyldig) i samband med undertecknandet av avtal med en svensk klubb. Skatteverkets hållning är att ”signing bonus” i dessa fall är att anses som ersättning för den kommande idrottsliga verksamheten i Sverige, enligt 7 § A-SINK.⁴⁷¹ En spelare måste också – i de fall anställningsavtalet överstiger 183 dagar (6 månader) och denne härigenom blir obegränsat skattskyldig – få en marknadsmässig lön under hela kontraktstiden i den nya svenska klubben. Det förekommer också att spelare inom elitishockeyn och -fotbollen får så kallad ”sign off” när avtalet löpt ut. ”Sign off” kan bli beskattad med A-SINK under förutsättning att spelaren flyttat ut från riket, och denne blivit begränsat skattskyldig, och att betalningstillfället enligt kontantprincipen sker då. Betalas ”sign off” ut innan beskattas denna som vanlig förvärvsinkomst enligt inkomstskattelagen. Lagstiftningen och rättspraxis är i detta avseende svåröverskådlig.

Vad gäller pengainflödet startade denna ökning, enligt Svenska Hockeyligans före sportchef Tommy Töpel åren 1992–1993, som sedan dess bara blivit större. En bidragande orsak till den kommersiella eskaleringen var att olika mediebolag i allt större omfattning var beredda att betala alltmer för sändningsrättigheterna,⁴⁷² även om

470 Proposition 1990/91:159, exempelvis s. 24–29; proposition 2008/09:182, s. 45–46 och kapitel 7.2 samt Skatteverket (2005), Skatteverkets ställningstaganden, 2005-02-14, Dnr. 130 92654-05/111, Vad är ”tillfälligt avbrott” i en stadigvarande vistelse?

471 Skatteverket (2006), Skatteverkets ställningstaganden, 2006-03-28, Dnr. 131 187591-06/111, ”Sign on fee” till idrottsmän bosatta i utlandet; Skatteverket (2016), Skatteverkets ställningstaganden, 2016-12-07, Dnr. 131 473430-16/111, Sign on fee till idrottsmän bosatta i utlandet samt Kammarrätten i Göteborg (2013), mål nr 428-12 (2013-01-09).

472 Telefonintervju Tommy Töpel (2015-09-01).

svensk etermedia haft och har stort inslag av public service. Detta kan ses som ett led i en amerikanisering, då den reklamburna televisionen är avgörande för den amerikanska sportmodellen och dess tankar om vinstmaximering.⁴⁷³ TV-sändningar i kommersiella kanaler är följaktligen upplagda efter amerikanskt mönster.⁴⁷⁴ Enligt medievetaren Ulf Jonas Björk har televisionen enligt NHL-modell direkt bidragit till att elitishockey blivit en del av underhållningsbranschen.⁴⁷⁵

En effekt av att ishockey var ett populärt tv-nöje i Sverige var att Sveriges Television (SVT) hösten 1985 började sända Hockeykväll, med elitseriematcher. Detta var en idé som hämtats från NHL:s *Hockey-Nights*.⁴⁷⁶ I jämförelse sände Sveriges Television Fotbollskväll första gången 1993.⁴⁷⁷ Sportens popularitet innebar också att tv-intäkterna började bli en betydande inkomstkälla för ishockeyns organisationer, exempelvis Svenska Ishockeyförbundet och Serieföreningen Elitishockey (sedermera Svenska Hockeyligan). Det som möjliggjorde den stora ökningen av tv-intäkter var att Sveriges Televisions monopol på tv-sändningar 1987 bröts. När TV3 som första satellitkanal riktade sändningarna mot Sverige öppnades en ny marknad.⁴⁷⁸ TV3 köpte också, som första reklamfinansierade tv-kanal, rättigheterna till ishockey-VM 1989 av det schweizisk-tyska bolaget CWI.⁴⁷⁹ Men nu blev övertagandet av rättigheterna till ishockey-VM inte helt problemfritt. Det skulle nämligen visa sig att TV3 inte skulle klara av att sända och producera ishockey-VM på egen hand. För att lösa detta vände sig TV3 till Sveriges Television och föreslog ett samarbete om den tekniska lösningen. I gengäld skulle Sveriges Television få sända matcherna med 15 minuters fördröjning. Denna uppgörelse banade väg för en ny tv-tid i Sverige: sport i olika kanaler.⁴⁸⁰ Enligt Torbjörn Andersson låg ishockeyn tätare på media – och i synnerhet

473 Silk, Michael (2004), "Televised Sport in a Global Consumer Age".

474 Jämför Bo Reimer (2002), *Uppspel: den svenska TV-sportens historia*, s. 228–231.

475 Björk, Ulf Jonas (2016), "An NHL Touch": Transnationalizing Ice Hockey in Sweden, 1994–2013".

476 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 8, 1985, s. 86.

477 SVT (2013), "Fotbollskväll firar 20 år".

478 SOU 1997:60, s. 15.

479 Reimer, Bo (2002), s. 154; Dahlén, Peter (2008), s. 234 samt Ewertsson, Lena (2002), "TV 3 och myten om en teknikdriven utveckling: Historien om hur Jan Stenbeck rörde om i en gryta som andra satt på kokning".

480 Reimer, Bo (2002), s. 154.

televisionen – än fotbollen, vilket hämmat fotbollens kommersiella utveckling.⁴⁸¹

Sedan Sveriges Televisions monopol bröts har antalet direktsända matcher och tv-intäkterna ökat snabbt. Att det handlade om nya tider bekräftas av Tommy Töpel. När TV3 och TV4 kom in i bilden – och i synnerhet runt 1992/1993 – började ”pengarna bara rasa in och sen har det ju bara ökat hela tiden”.⁴⁸² Enligt Töpel resulterade avregleringen i att svensk elitishockey fick 45 miljoner kronor i tv-ersättning från TV4. Detta var mycket mer än vad hockeyligan tidigare fått.⁴⁸³ I tidskriften *Hockey* exemplifierades den ökade takten av att serieföreningen och hockeyligans sponsor- och tv-avtal från 1987, med ett sammanlagt försäljningsvärde på 1,2 miljoner kronor, ökat till ungefär 70–75 miljoner ett årtionde senare.⁴⁸⁴ Det finns också uppgifter om att det fyraåriga tv-avtalet som 1997 tecknades mellan Svenska Hockeyligan och ISPR beräknades ge elitseriekлубbarna cirka 200 miljoner kronor.⁴⁸⁵ TV-pengarna skulle också enligt *Idrottens Affärer* bli 1990-talets stora fråga.⁴⁸⁶ Svenska Hockeyligans verkställande direktör Tommy Gustafsson var en av de ishockeymakthavare som hade sin bild klar. Enligt honom skulle televisionen, likt för NHL, bidra till att elitishockey kom att identifieras som underhållning och ingå i nöjesindustrin.⁴⁸⁷ Spådomen har slagit in – vilket medievetaren Björk visat i sin forskning – även om det fanns en mera fientlig syn på sporten i tv-rutan under televisionens barndom, som tog sig uttryck i att vissa journalister i mediedebatten menade att ishockey inte passade som tv-underhållning.⁴⁸⁸ Sedan TV3 bröt Sveriges Televisions monopol har ishockey-VM sänts i TV3, TV6, Viasat Sport, TV4-Gruppen och SVT.⁴⁸⁹

Enligt kulturgeografen Hans Aldskogius bidrog televisionen direkt till att sponsringen blev den enskilt största intäktsposten för Leksands

481 Andersson, Torbjörn (2016), s. 482–483.

482 Telefonintervju Tommy Töpel (2015-09-01).

483 Telefonintervju Tommy Töpel (2015-09-01).

484 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 2, 1998.

485 SOU 1997:60, s. 45.

486 *Idrottens Affärer* (Nummer 6, 1989; Nummer 6, 1990; Nummer 4, 1991; Nummer 6, 1991 och Nummer 5, 1992).

487 *Idrottens Affärer* (Nummer 4, 1999).

488 Stark, Tobias (2010), s. 354; Byström, Bobby (1975) samt Björk, Ulf Jonas (2016).

489 *Expressen* (2011-02-14 och 2015-07-08) samt *Idrottensaffärer* (2011), ”TV4 erövrar hockey-VM 2012–2017”.

IF i början av 1990-talet.⁴⁹⁰ Sponsringen stod överlag för ungefär 40 procent av Elitseriens totala omsättning, som säsongen 1990/1991 enligt *Idrottens Affärer* var 274 miljoner kronor.⁴⁹¹ Att pengarna började rulla på allvar under 1990-talets mitt framkommer av att elitserieklubbarna totalt för första gången omsatte mer än 300 miljoner kronor säsongen 1994/1995.⁴⁹² Större ekonomi gav bättre sportsliga förutsättningar.

Färjestad BK heltidsanställer alla spelare

Med det allt frekventare matchspelandet, Bosmandomen och att de ekonomiska hjulen snurrade allt snabbare i Elitserien fortsatte spelarlönerna öka.⁴⁹³ Månadslöner var i snitt 1990 enligt tidskriften *Hockey* 10 000 kronor, med undantag för vissa spelare som kunde tjäna 20 000 kronor i månaden.⁴⁹⁴ I syfte att bibehålla och utveckla sin position inom ishockey-Sverige introducerade Färjestad BK under ledning av Kjell Glennert en nyhet i mitten av 90-talet. Genom att 1995 heltidsanställa alla spelare fick de alla möjligheten att enbart ha ishockeyn som förvärvskälla, ytterligare ett nytt kliv i den svenska elitishockeyns professionaliseringsprocess hade nu tagits. Nymodigheten var dock inte gratis för Karlstadklubben, då lönekostnaderna direkt ökade med 40 procent.⁴⁹⁵ Även om Färjestad BK gick i bräsch inom svensk ishockey, hade fotbollsklubben Malmö FF gjort en proffssatsning redan 1989–1993. Malmö FF:s övergång till att erbjuda de spelare som så önskade att bli helprofessionella avslutades av ekonomiska orsaker.⁴⁹⁶ Ishockeyn tog täten i proffsfrågan.

Den ökade exporten av spelare till NHL innebar också att företrädarna för svensk elitishockey var angelägna om att få till ett justerat

490 Aldskogius, Hans (1993), *Leksand, Leksand, Leksand! En studie av ishockeyns betydelse för en bygd*, s. 59.

491 *Idrottens Affärer* (Nummer 1, 1992).

492 *Idrottens Affärer* (Nummer 6/1, 1995-96).

493 *Jämför Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 4, 1990.

494 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 4, 1990, s. 64.

495 Kalitzki, Jörgen (1998), *Pappas pojkar: En gultsaga om Färjestads BK*, kapitel 7-8; Kalitzki, Jörgen (2007), "Lars Glennert: från köksbordskassör till mångmiljons-VD", s. 94-95. *Jämför Stig Dahlén* (2007), "Från kung på isen till hyllad sportchef: Håkan Loob – tidernas rekordman" samt *Jääkiekkolehti*, Nro. 1, 1999.

496 Billing, Peter, Franzén, Mats och Peterson, Tomas (1999), *Vem vinner i längden? Hammarby IF, Malmö FF och svensk fotboll*, s. 134-144.

avtal med den nordamerikanska ishockeyjätten 1990.⁴⁹⁷ Trots det nya avtalet skulle NHL:s jakt på svenska spelare fortsätta under hela 90-talet. Det gick så långt att MoDo-tränaren Per Bäckman i tidskriften *Hockey* 1999 röt ifrån med orden: "Fortsätter det så här tar NHL död på ishockeyn."⁴⁹⁸ Bäckmans reaktion var ett direkt resultat av NHL:s intensifierade jakt på svenska spelare, som nådde sin kulmen under NHL-draften sommaren 1999. De svenska elitishockeymakthavarna var unisont överens om att detta inte kunde få fortsätta. Någon lösning kunde de emellertid inte komma fram till, då NHL-ägarna inte visade något som helst intresse för svenskarnas problem.⁴⁹⁹

De allt större kommersiella inslagen föranledde också att Serieföreningen Elitishockey i moderniseringssyfte 1995 döptes om till det amerikanskt klingande Svenska Hockeyligan, med formen ideell förening. Serieföreningen hade sedan Elitserien startade 1975 bestått av de klubbar som kvalificerat sig för spel i högsta serien.⁵⁰⁰ Den ökade kommersialiseringen och professionaliseringen svensk elitishockey genomgick vid denna tidpunkt innebar också att synen på förvärvskällor förändrades. Man kunde ju också tjäna pengar genom häftiga klubbprodukter. Detta var något man gjorde i NHL.

En "NHL-touch" – klubbmärken blir kommersiella verktyg

1990-talet var även ett årtionde då globaliseringen fick ny innebörd inom svensk elitishockey. Med systematiska och regelbundna marknadsresor till Nordamerika under 1990-talets första hälft ville Serieföreningen Elitishockey och dess medlemsklubbar öka och modernisera exponeringen av svensk elitishockey. Genom att närma sig NHL:s försäljningsmetoder skulle amerikaniseringen av svensk elitishockey ta nya kliv.⁵⁰¹ I Nordamerika studerades marknadsfrågor i sin helhet innefattande sponsring, försäljning, medierättigheter, varumärken och logotyper. Behållningen av de nordamerikanska studiebesöken, som enligt Tommy Töpel sju sattes runt säsongen

497 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 11, 1990.

498 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 5, 1999, s. 5.

499 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 5, 1999.

500 SHL (2016).

501 Björk, Ulf Jonas (2016).

1989/1990, blev att serieföreningen inför spelsäsongen 1994/1995 rekommenderade sina medlemsklubbar att skapa kommersiella smeknamn och logotyper som skulle appliceras på kläder, dekaler och allt som gick att sälja.⁵⁰² Att de svenska elitishockeyklubbarna ville anamma NHL:s souvenirförsäljningskoncept var för att man enligt tidskriften *Hockey* sålde souvenirer för flera miljarder kronor varje år. De svenska klubbföreträdarna ville tjäna pengar – även om de insåg att de inte hade någon global marknad eller skulle kunna uppnå NHL:s försäljningsvolym.⁵⁰³

Ett flertal företrädare för elitserieklubbarna nappade på de nord-amerikanska idéerna, exempelvis Brynäs IF, Djurgårdens IF, Färjestad BK, HV71, Leksands IF, Luleå HF, Malmö IF och Västra Frölunda HC. Luleå HF var enligt Töpel en av de mer drivande klubbarna i omdaning.⁵⁰⁴ En klubb där företrädarna emellertid inte drogs med i amerikaniseringsivern var AIK från Stockholm/Solna, en förklaring som med stor sannolikhet förklaras av att AIK är en anrik förening med hängivna fotbollssupportrar, djupt förskansade i den europeiska sportmodellen. Till skillnad mot flera elitserieklubbar skulle Luleå HF, likt Malmö IF och Västra Frölunda HC, lyckas med att etablera en ny kommersiell logotyp, som ännu i skrivande stund är klubbarnas igenkänningstecken. För klubbar som Brynäs IF, Djurgårdens IF, Färjestad BK, HV71 och Leksands IF blev experimentet med de nya moderna NHL-inspirerade logotyperna misslyckat; de globala idéerna fungerade inte lokalt. Av denna anledning har företrädarna för dessa klubbar vid olika tidpunkter valt att ta tillbaka klubbarnas ursprungliga klubbmärken (logotyper) – med undantag för Leksands IF, som skulle stöta på ett oväntat problem (mer om detta senare).

Åter till Norrbotten. Efter att Luleå HF introducerat en björnlogotyp och en ny souvenirshop öppnats i centrala Luleå, ökade klubbens souvenirförsäljning med hela 1 720 procent. I reda pengar motsvarade detta en ökning från ungefär 200 000 kronor till 4,3 miljoner kronor.⁵⁰⁵ Att det var en spektakulär skapelse som introducerades i Luleå blev tydligt när hemmaspelarna skred ut till match ur en

502 Telefonsamtal med Tommy Töpel (2015-05-12).

503 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 8, 1996.

504 Telefonsamtal med Tommy Töpel (2015-05-12).

505 *Dagens Nyheter* (1996-09-14)

vidöppen björnkäft, som symboliskt skulle slita sina motståndare i bitar. Likt Luleå HF förlitade sig representanterna för Färjestad BK på ett lokalt rovdjur: vargen. Genom att ta fram nya vargprodukter och öppnandet av souvenirbutikerna Varglyan 1 och Varglyan 2 i ishallen skulle försäljningen enligt planerna öka från 700 000 kronor per år till 3 miljoner.⁵⁰⁶ Vargens popularitet resulterade i att den som mest genererade klubben intäkter på runt 5 miljoner kronor per år, för att under 2000-talets första årtionde vara ”utrotningshotad” och enbart finnas kvar i en snällare utformning, på souvenirer riktade till de yngsta fansen och som namn på supporterklubben Wolfpack.⁵⁰⁷ En klassisk klubb där företrädarna valde att associeras med ett i Sverige främmande rovdjur, var Gävleklubben Brynäs IF. Deras val föll på en tiger. Nu var NHL-impulser inget nytt i Brynäs IF, då dess företrädare hämtat inspiration från andra sidan Atlanten, redan 1949 i samband med att klubben tagit fram sin blå dräkt. New York Rangers matchtröja med bokstäver hade fungerat som mall för en nästan identisk Brynäströja. Klubbens tidiga koppling till New York bidrog också till att det kommersiella smeknamnet Brynäs Tigers antogs inför spelsäsongen 1994/1995. Namnet härstammade från klubbens tidigare smeknamn Brooklyn Tigers, vilket härstammade från arbetarstadsdelen Brynäs numrerade tvärgator, lokalt kallad Brooklyn. Stadsdelens tigerassociation har även enligt vissa varit influens till Brynäs IF:s klassiska tröjor.⁵⁰⁸ Rovdjur som idrottsliga logotyper är för övrigt enligt amerikanska varumärkesforskare ett bra val ur ett image- och försäljningsperspektiv. Detta då dessa logotyper är lätta att uttala, samtidigt som de med lätthet kan omarbetas till kramgoda djur i snällare variant till den yngre supporterskaran.⁵⁰⁹

Säsongspremiären mellan Västra Frölunda HC⁵¹⁰ och Rögle BK i Scandinavium hösten 1995 präglades av en ny koreografi hemma-publiken inte var van vid. I ett nedsläckt Scandinavium gjorde Frölundas ishockeyhjältar till publikens vrål entré ur en indians mun. *Göteborgs-Postens* Jan Hansson konstaterade dagen efter i

506 Nya Wermlandstidningen (1994-09-08).

507 Kalitzki, Jörgen och Dahlén, Stig (2007), ”Från älghorn och varg till klubbssköld & krans” samt Olsson, Kenneth (2007), ”Wolfpack fixar rätta trycket i arenan”.

508 Kriström, Ulf (2012), *BRYNÄS 100 ÅR: 1912–2012*, s. 122–125 samt *Gefle Dagblad* (1994-09-16).

509 Dalakas, Vassilis och Rose, Gregory (2014), ”Developing Brand Identity in Sport: Lions and Tigers, and Bears Oh my”.

510 Frölunda Hockey Club sedan 2004.

tidningen att ”indianen är fräck” och att klubben var på rätt väg, då det numera handlade om att skapa en gnistrande show med häftig musik och synliga symboler som sålde souvenirer.⁵¹¹ Att det just blev en indian som skulle sälja Västra Frölunda HC var inte en självklarhet, eftersom klubben genom åren gått under smeknamnet Vilda Västern. Att det blev en indian och inte en cowboy, som hade varit mer naturligt, berodde på att klubbföreträdarna inte ville att föreningen skulle förknippas med skjutvapen.⁵¹² I Nordamerika har i jämförelse Major Leagues stöld av ursprungsbefolkningens symboler för kommersiell exploatering väckt irritation hos minoritetetsgrupperna, enligt sociologen Howard Nixon.⁵¹³ Av denna anledning bör kontroversiella och stötande namn undvikas.⁵¹⁴ I kölvattnet av att indianen togs i bruk hotade Morning Star Institute, en organisation som bevakar och tillvaratar ursprungsbefolkningens rättigheter i USA, Västra Frölunda HC med rättsliga åtgärder för att klubbens nya namn och logotyp byggde på en rasistisk idé.⁵¹⁵ Ett hot som ännu inte realiserats. Indianen har blivit synonym med Västra Frölunda HC. När säsongen 1995/1996 summerades hade de kommersiella smeknamnen och logotyperna starkt bidragit till kassaflödet för elitserieklubbarna – de nya souvenirerna sålde för motsvarande 27 miljoner kronor. Detta var rekord.⁵¹⁶

Till elitseriestarten hösten 1996 gjorde en rödhök (redhawk) från Malmö entré, som alltså är i bruk. Rödhöken var ett resultat av att Malmö Ishockeyförenings flerårige ordförande och mecenat Percy Nilsson drivit på Skåneklubbens tilltagande kommersialiserings- och professionaliseringsprocess.⁵¹⁷ På en mycket spektakulär presskonferens, eller snarare amerikansk show i bästa Las Vegas-stil, på Slagthuset i Malmö våren 1996 presenterades en ny helsvart matchdräkt och en ny klubbssymbol: en rödhök.⁵¹⁸ Enligt planerna skulle det säljas souvenirer som aldrig förr.⁵¹⁹ Att det var en presskonferens med syfte att öka dramaturgin tydliggjordes av att Nilsson till dånande musik

511 *Göteborgs-Posten* (1995-09-22), s. 42.

512 *Göteborgs-Posten* (1995-09-21).

513 Nixon II, Howard L. (2016), *Sport in a changing world*, s. 84.

514 Dalakas, Vassilis och Rose, Gregory (2014), s. 115.

515 *Göteborgs-Posten* (1995-09-21) samt *Aftonbladet* (1995-09-22).

516 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 8, 1996, s. 66.

517 Intervju Percy Nilsson (2016-11-02).

518 *Månadens Affärer* (1996, nr. 7/8 juli/augusti), s. 20.

519 *Sydsvenska Dagbladet* (1996-04-15).

och rök steg ur en egyptisk sarkofag omgiven av halvnakna väktare i leopardskinn.⁵²⁰ Stjärnmålvakten Peter ”Pekka” Lindmark bars i sin tur fram likt en forntida egyptisk farao i en leopardklädd bärstol. Vid samma presskonferens presenterades även sju nya spelare. Signalen om att en ny era skulle påbörjas i Malmö var klar, och onekligen var detta en show svensk idrott inte var van att bevittna. Enligt Percy Nilsson själv ville han bara öka exponeringen.⁵²¹ Samtidigt var det kanske en föraning om vad framtiden skulle föra med sig till svensk elitishockey, när de kommersiella krafterna fick verka fullt ut. *Sydsvenska Dagbladets* sportkrönikör Åke Stolt konstaterade dagen efter: ”Det är så här det går till. Det är sannolikt så här det måste gå till om idrottsklubbar vill göra anspråk på att synas.”⁵²² Journalisten Hasse Andersson svarade uppgivet i efterdyningarna av ”rödhökar-nas” intåg att ”djurparken” i Elitserien bara blivit större.⁵²³ Södertälje SK:s eldsjäl Peter Forsberg sade själv i tidskriften *Hockey* träffsäkert att ”det här amerikanska ligger i tiden”.⁵²⁴

Medvetenheten om det amerikanska nådde även Dalarna och anrika Leksands IF. Till skillnad mot sina elitseriekollegor skulle företrädarna för Leksands IF dock få känna på den nordamerikanska mentaliteten i juridiskt hänseende. När ishockeyjätten NHL fick reda på att Leksands IF i sin marknadsföring sedan 1994 använt tilltalsnamnet Stars i en tidig form av amerikaniseringsiver – stjärnorna i logotypen härrörde från säsongen 1946/1947 – väcktes nämligen blodtörsten. NHL valde, utan hänsyn till dalaklubbens tradition och småskalighet, att 2005 stämma Leksands IF för varumärkesintrång på ligans registrerade varumärke Dallas Stars. Den rättsliga prövningen fick emellertid en oväntad utgång i första instans, Patent- och registreringsverket (PRV), då PRV gav Leksands IF rätt. Förklaringen var att PRV inte ansåg det förelåg någon förväxlingsrisk; man menade att Dallas Stars var otillräckligt känt i Sverige eller inom EU. Detta i nordamerikanska ögon besvärande beslut överklagades till Patentbesvärsrätten, som 2008 gjorde en helomvändning och upphävde Leksands IF:s varumärkesregistrering. Det fanns inget annat val för dalaklubbens företrädare, än att återgå till dess traditionella namn

520 *Månadens Affärer* (1996, nr. 7/8 juli/augusti), s. 20.

521 Intervju Percy Nilsson (2016-11-02).

522 *Sydsvenska Dagbladet* (1996-04-15), s. C4.

523 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 4, 1996, s. 30.

524 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 8, 1996, s. 67.

och stjärnemblemet i marknadsföringen.⁵²⁵ Enligt medievetaren Ulf Jonas Björk är Leksandsfallet ett tydligt bevis på ishockeyns ökade transnationella utveckling.⁵²⁶ Experimenten med logotyper var nu inte den enda kommersiella nymodigheten inom svensk elitishockey under 1990-talet. Under detta årtionde började företrädarna för svenska och finska elitishockeyklubbar i allt större omfattning inse fördelarna med att implementera det inom näringslivet beprövade kapitalanskaffningsverktyget aktiebolag i elitishockeyn.

Bolagisering – en ny verksamhetsinriktning introduceras

Genom att ta lärdom av affärsvärlden började företrädarna för svensk elitishockey under 1990-talets andra hälft driva och sjösätta processen att bolagisera verksamheterna.⁵²⁷ Med detta ville man inte enbart separera ideell (barn- och ungdomsishockey) och kommersiell verksamhet, utan även öka kapitaltillförseln och få ta del av de klara skatteregler aktiebolag har med avdragsrätt för intäkternas förvärvande, in och utgående moms, periodiseringsfonder med mera. Att processen inleddes vid denna tidpunkt kan delvis förklaras av att 1990-talet generellt medförde kraftigt stigande aktiekurser.⁵²⁸ Detta tidssammanhang har således betydelse för vilka lösningar som tedde sig naturliga för de samtida aktörerna.

Under andra halvan av 1990-talet hade flera klubbar kommit till insikt om vilka möjligheter en börsintroduktion skulle kunna medföra. De klubbar som kommit längst i sin planering var Djurgårdens IF Ishockeyförening och Leksands IF. Tillika ansåg börsexperter att Djurgården Hockey AB:s (publ.) börsintroduktion 1997 bara var början, och att allt fler ishockeyklubbar skulle komma att följa efter. Att Leksands IF (ett lag som på sikt nog inte platsar i en vinstbaserad NHL-modell) var angeläget om att komma in på börsen framkommer av att dåvarande ordföranden Björn Doverskog rakt och klart i *Expressen* 1997 konstaterade att det enda som räknades för klubben

525 Östman, Lars (1996), s. 250, Patentbesvärshörsningen mål 06–350 (2008–06–30) samt Patent- och registreringsverket, invändningsärende 2005/0068/0001 (2006–10–11).

526 Björk, Ulf Jonas (2016).

527 Jämför *Idrottens Affärer* (Nummer 3, 1997 och nummer 5, 1997).

528 Bäckström, Urban (1999), ”Några tankar om tillgångspriser”.

var just denna börsintroduktion.⁵²⁹ De främsta företrädarna för bolagisering representerade två klubbar med helt olika geografisk bas: stora Stockholm och lilla Leksand. På frågan om det var rätt av Djurgårdens IF Ishockeyförening att bilda aktiebolag och gå in på börsen svarade dåvarande idrottsministern, socialdemokraten Leif Blomberg: ”Det kan det vara. Nåt måste de kanske göra för att hänga med. Men då kan de inte räkna med några bidrag från staten.”⁵³⁰ Fördelarna med den väletablerade svenska idrottsmodellen var också något Tre Kronors före detta förbundskapten Tommy Sandlin poängterat, innan bolagiseringsdebatten började ta fart på allvar. Enligt honom var den svenska modellen unik i världen – och detta skulle det svenska samhället och idrotten vara rädd om. En förklaring till Sandlins ståndpunkt var att Sverige var ett litet land med andra förutsättningar. Av denna anledning kunde den svenska idrottsmodellen aldrig bli en kopia av vare sig amerikansk proffssport eller öststatsidrott.⁵³¹

Det var på årsmötet 1997 Djurgårdens IF Ishockeyförening presenterade förslaget att börsintroducera Djurgården Hockey AB (publ.) på Stockholms Fondbörs O-lista.⁵³² Klubben hade redan av Svenska Ishockeyförbundet fått ett positivt principbeslut på sin ansökan om tillstånd att bedriva verksamhet i aktiebolag.⁵³³ I ansökan angav Djurgårdens IF Ishockeyförening att man önskade:

till bolaget överföra den kommersiella verksamhet, och därtill hörande tillgångar och skulder, som är förknippade med föreningens elitverksamhet, det vill säga A-laget för seniorer. Detta innefattar: – matcharrangemang – reklam- och sponsoravtal – merchandising, det vill säga försäljning av souvenirer, bilder m.m.⁵³⁴

Däri betonade man även att den allmännyttiga idrottsföreningen avsåg att bibehålla ”ett väsentligt inflytande över bolagets verksamhet”.⁵³⁵

529 *Expressen* (1997-04-17).

530 *Expressen* (1997-10-10), s. 43.

531 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 1, 1990.

532 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 10, 1997 samt *Expressen* (1997-06-04).

533 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 10, 1997.

534 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 10, 1997, s. 28.

535 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 10, 1997, s. 28.

Vad som avses med väsentligt inflytande är inte helt enkelt. Högsta förvaltningsdomstolen har dock i RÅ 2002 not 150 konstaterat att 10 procents ägande i ett börsnoterat bolag inte anses tillräckligt för väsentligt inflytande.

Processen med att börsintroducera Djurgården Hockey AB (publ.) löpte väl ut under tiden fram till introduktionsdatumet den 20 oktober 1997. Intresset att teckna aktien, för 75 kronor, var så stort att man blev övertecknade, och kalkylerna om att genom börsintroduceringen inkassera 45 miljoner kronor uppnåddes. Genom ombildningen hade Djurgårdens IF Ishockeyförening omvandlat sina skulder på 7,5 miljoner kronor till ett rejält överskott. Djurgården Hockey AB skulle nu bli den elitserieklubb med störst kapitalbas. Då introduktionsdatumet närmade sig började emellertid kritiska röster inom idrotts-Sverige höras. Bland de främsta kritikerna fanns fotbollförbundets ordförande Lars-Åke Lagrell. Krav på uteslutning av Djurgårdens IF Ishockeyförening ur Elitserien framfördes. Riksidrottsstyrelsen beslutade att behandla börsintroduceringen, och kom till slutsatsen att den stred mot Sveriges Riksidrottsförbunds stadgar. Därmed uppstod ett direkt hot om att utesluta Djurgårdens IF Ishockeyförening från Svenska Ishockeyförbundet. I ett försök att komma till rätta med problemet ändrade Djurgårdens IF Ishockeyförening i driftsavtalet med Djurgården Hockey AB, men fann ingen nåd för detta i Riksidrottsstyrelsens presidium. Snart fick Svenska Ishockeyförbundet besked om att börsintroduktion av Djurgården Hockey AB avbrutits. En effekt av att bolagiseringen underkändes var att Djurgården Hockey AB tvingades betala tillbaka alla 45 miljoner kronor, plus ränta motsvarande 6 miljoner kronor, till aktieägarna. Efter att Sveriges Riksidrottsförbund svängt i frågan, och senare samma år kom att tillåta en bolagiserad verksamhet med majoritetsrestriktion, lämnade Djurgårdens IF Ishockeyförening in en stämningsansökan mot Svenska Ishockeyförbundet, men lyckades inte i denna tvist visa att förbundets agerande varit avgörande för att man tvingats avbryta sin börsintroduktion. Reaktionerna över förbudet mot bolagisering var från några klubbar och spelare hård. Leksands IF ville till exempel lämna Svenska Ishockeyförbundet och bilda en egen liga, medan landslagsmålvakten och djurgårdsspelaren Tommy Söderström hotade att bojkotta Tre Kronor. Svenska

Ishockeyförbundets dåvarande ordförande Rickard Fagerlund gav inte mycket för Leksands IF:s planer. Denne menade att man kunde lösa bolagiseringsfrågan inom idrottsfamiljen och Riksidrottsförbundet.⁵³⁶ Konsensusandan dominerade svensk idrott.

Enligt förbundsordföranden var Svenska Ishockeyförbundets hållning klar i denna fråga, även om hotet om utbrytning togs på allvar. Det var förbundet som ägde rätten att kora svenska mästare i ishockey och det tänkte inte vika sig.⁵³⁷ Det ska dock också sägas att även om Fagerlund var tydlig i sitt budskap, hade han reformplaner som kan tolkas i termer av en amerikanisering: en elitserie med tio lag. På samma vis upprätthåller NHL-ägarna intresset för sin liga med färre lag. Efterfrågan ska vara större än utbudet. Leksands IF dåvarande ordförande Björn Doverskog reagerade likväl starkt och gav Fagerlund svar på tal: ”Han ska inte hålla på och försöka ta bort två elitklubbar. Inom hockeyligan stöttar alla tolv klubbarna varandra.”⁵³⁸ Det blev vare sig någon minskning av antalet lag i Elitserien eller en utbrytning, även om Svenska Hockeyligan under denna tidsperiod stärkte sin ställning.

I efterdyningarna av den ökade kommersialiseringen och bolagiseringsdiskussionerna konstaterade *Expressen* att ”Elithockeyklubbarna borde bilda eget nu” och sedan ”får vi andra fortsätta att koka kaffe och sälja bingolotter åt våra gårdsgårdsgång som om ingenting – eller, nja kanske nåt litet – har hänt”.⁵³⁹ Håkan Loob menade när debatten var som hetast på att det är ”nu eller aldrig vi ska besluta om vi ska ta steget över i en egen liga”, byggt som ett ”mini-NHL”.⁵⁴⁰ Vart och ett av de tilltänkta 16 lagen skulle betala 5 miljoner kronor i inträdesavgift.⁵⁴¹ En annan som gav sig in i debatten var *Idrottens Affärers* chefredaktör Jan Larsson. En berättigad fråga Larsson ställde i samband med Djurgårdens IF Ishockeyförenings bolagiseringsplaner var varför Riksidrottsförbundet egentligen satte

536 *Expressen* (1997-04-12, 1997-04-17, 1997-06-05, 1997-09-04, 1997-09-09, 1997-09-18, 1997-09-26, 1997-10-11, 1997-10-13, 1997-10-14, 1997-10-15, 1997-10-17, 1997-10-19, 1997-10-21 och 1997-10-23); *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 10, 1997 samt www.difhockey.se (2010-09-24).

537 *Sydsvenska Dagbladet* (1996-02-27).

538 *Expressen* (1997-04-12), s. 24.

539 *Expressen* (1997-10-21), s. 37.

540 Kalitzki, Jörgen (1998), s. 152.

541 Kalitzki, Jörgen (1998), s. 152.

sig ”emot en bolagisering av den kommersiella idrotten när ledamöterna alltid propagera[de] för något helt annat”.⁵⁴² Förbundsordförandens hårda hållning skulle inte desto mindre emellertid mjukna med tiden, och till och med ändras. Ett par år senare ansåg Fagerlund att samförståndskulturen inom den svenska idrottsrörelsen skapade problem för elitishockeyn. Denne hade vänt så till den milda grad att han ansåg att respektive specialidrottsförbund skulle äga och besluta om ägar- och formaliafrågor, och att allt annat handlade om ”överförmynderi” från Riksidrottsförbundet.⁵⁴³

Som en konsekvens av den emellanåt häftiga bolagiseringsdebatten fattade Riksidrottsstämman i maj 1999 slutligen det historiska beslutet, att tillåta specialidrottsförbund att genom stadgeändring ge medlemsföreningar möjlighet att upplåta rätten att delta i specialidrottsförbunds tävlingsverksamhet till ett idrottsaktiebolag. Villkoret var dock att medlemsföreningen skulle inneha röstmajoritet i idrottsaktiebolaget, den så kallade 51-procentsregeln. Huvudsaklig bakgrund till beslutet var svårigheterna att kombinera den ideella föreningsverksamheten med den tilltagande kommersialiseringen av svensk idrott. Riksidrottsmötet ansåg att beslutet var nödvändigt för att kunna fortsätta som en samlad idrottsrörelse. Detta historiska beslut har i viss mån förändrat förutsättningarna inom svensk idrott.⁵⁴⁴ Samtidigt kan det diskuteras om förändringarna varit så genomgripande som de utmålats. Oavsett har, enligt generalsekretären Tommy Boustedt, Svenska Ishockeyförbundet sin syn klar i bolagiseringsfrågan.

⁵⁴² *Idrottens Affärer* (Nummer 3, 1997), s. 3.

⁵⁴³ *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 4, 1999 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 5, 1999, s. 3.

⁵⁴⁴ Malmsten, Krister och Pallin, Christer (2005), s. 123–125. De allmänna förutsättningarna för upplåtelse av tävlingsverksamhet till idrottsaktiebolag finns i Sveriges Riksidrottsförbunds stadgar (2017, kap. 11 kap.) och Svenska Ishockeyförbundets stadgar (2013, kap. 11 kap.).

Eftersom elitishockeyn är så kommersialiserad som den är och den omsätter så stora värden så borde den också följa regelverket i samhället i övrigt, alltså med möjlighet till bolagisering och liknande [...] vi tycker att det borde vara upp till varje förening att bestämma hur man vill ha det i sin förening [...] vi känner att det är fel att det är andra idrotter som ska besluta om hur ishockeyn ska agera och ställa sig i den här frågan [...] men vi har inte nått majoritet än inom RF-familjen och jag är inte säker på att vi kommer att göra det framöver heller.⁵⁴⁵

Onekligen är det så att företrädarna för elitishockeyklubbarna är lojala mot den svenska idrottsrörelsen. Detta trots att de har ekonomiska förutsättningar att bilda en från Sveriges Riksidrottsförbund autonom liga och verksamhet. Något riktigt intresse att ändra denna ordning finns inte, åtminstone inte vid denna tidpunkt.

I tabellen (nummer 6) nedan visas delar av bolagiseringstrenden i SHL säsongen 2017/2018. Uppställningen har till syfte att åskådliggöra vilka SHL-klubbar som bedriver sin elitverksamhet som idrottsaktiebolag samt vilka som är del- eller helägare i aktiebolag. I tabellen listas också de SHL-klubbar som har holdingbolag. Ett holdingbolags kommersiella syfte är att vara moderbolag i en koncern med flera juridiskt oberoende dotterbolag, genom att äga röststarka aktier i dessa.

545 Telefonintervju Tommy Boustedt (2015-08-28).

Tabell 6: Bolagiseringstrenden i SHL säsongen 2017/2018⁵⁴⁶

Moderförening: Allmännyttig ideell idrottsförening	Idrottsaktiebolag (IdrottsAB) 51-procentsregel	Hel- och/eller delägda aktiebolag samt holdingbolag
Brynäs IF Ishockeyförening (Gävle)	NEJ	JA
Djurgården IF Ishockeyförening (Stockholm)	JA Djurgården Hockey AB (publ.)	JA
Frölunda Hockey Club (Göteborg)	NEJ	JA
Färjestad Bollklubb Ideell Förening (Karlstad)	NEJ	JA
HV71 (Jönköping)	NEJ	JA
Karlskrona Hockey Klubb	JA Karlskrona Hockey Klubb Idrott AB	JA Holdingbolag: Karlskrona Hockey Holding AB
Linköping Hockey Club	JA Linköping Hockey Club AB	JA Holdingbolag: Linköping Hockey Club AB
Luleå Hockeyförening	NEJ	JA

⁵⁴⁶ Min sammanställning. Läsaren bör ha i åtanke att ägarförhållandena kan ändras.

Mora IK	NEJ	JA
IF Malmö Redhawks	JA Malmö Redhawks Ishockey AB	JA Holdingbolag: Malmö Redhawks Holding AB
Rögle Bandyklubb (Ängelholm)	NEJ	JA
Skellefteå AIK Hockey	NEJ	JA
Växjö Lakers Hockey, VLH	JA Växjö Lakers Idrott AB	JA Holdingbolag: Sport Utveckling Sweden AB
Örebro Hockey Klubb	JA Örebro Elithockey AB	JA Holdingbolag: Örebro Hockey Holding AB
Degraderad ur SHL säsongen 2016/2017 Leksands IF Ishockey	JA Leksands IF Ishockey AB (publ.)	JA

Av sammanställningen kan utläsas att tendensen är tydlig. Elitverksamheten har bolagiserats i sju av SHL-klubbarna samtidigt som användandet av dotterbolag är norm. Dessutom har flera klubbar holdingbolag, en utvecklingstendens som ökat. Inom svensk elitishockey kan holdingbolagen fungera som moderbolag för företag som exempelvis bedriver ishockeyverksamhet, fastighetsförvaltning, souvenirförsäljning, restaurang- och kiosk- samt konferensverksamhet och postorderverksamhet. Märk väl att Djurgården Hockey AB (publ.) är ett publikt aktiebolag, men inte registrerat för handel på reglerad marknad (börsen), liksom Leksands IF Ishockey AB (publ.) – som för övrigt degraderades ur SHL säsongen 2016/2017. Resterande idrottsaktiebolag är privata aktiebolag.⁵⁴⁷ Enda idrottsaktiebolag i svensk elitidrott som var börsnoterat 2017 var AIK Fotboll AB (publ.), på Nordic Growth Market (NGM).

Då frågan om idrottskoncerner är viktig för svensk elitishockey och -idrott överlag samt avhandlingen i sin helhet – och i synnerhet när 51-procentsregeln problematiseras under avhandlingens andra fråga – är det nödvändigt att i det följande ge en lite mera utförlig kommentar om hur ishockeyns affärer nödsakar till (avancerad) juridisk planering.

Enligt aktiebolagslagens (2005:551) (ABL) 1 kap. 11 § är ett aktiebolag moderbolag och en annan juridisk person dotterbolag, om aktiebolaget innehar mer än 50 procent av rösterna eller andelarna i dotterbolaget. Ett så kallat moder–dotter-förhållande. Om moder–dotter-förhållandet är uppnått uppstår en så kallad *äkte koncern*.⁵⁴⁸ Om inte koncerndefinitionen i ABL är uppfylld uppstår i stället en *oäkte koncern*. Till kategorin oäkte koncern hör idrottskoncerner med en allmännyttig ideell idrottsförening som moderbolag då moderbolaget ska vara ett aktiebolag.⁵⁴⁹ För att kunna resultatutjämna med koncernbidrag krävs att en äkte koncern föreligger och att moderföretaget äger mer än 90 procent av andelarna – det

⁵⁴⁷ Det är endast de publika aktiebolagen som kan handlas på reglerad marknad (börsen), se aktiebolagslagens (2005:551) 1 kap. 7–8 §§ och 28 kap. 7 § om att ett publikt aktiebolag måste följas av beteckningen (publ.).

⁵⁴⁸ Liknande regler finns i årsredovisningslagens (1995:1554) (ÅRL) 1 kap. 4 §.

⁵⁴⁹ Proposition 1975:103, s. 278–279.

räcker inte med röstetalet – i dotterbolag vilket, enligt Högsta förvaltningsdomstolens praxis uppnås med 90,1 procent.⁵⁵⁰

Huvudskälet till att öakta idrottskoncerner med allmännyttiga ideella idrottsföreningar som moderbolag inte tillåts resultatutjämna med koncernbidrag är att bolagsinkomst och skatt skulle undgå beskattning, vilket skulle innebära en alltför långtgående lättnad för de skattebefriade skattesubjekten. Dessutom skulle konkurrensen snedvridas gentemot andra företagsformer med andra ägare.⁵⁵¹ En som med dessa fakta för handen funderat kring de bakomliggande skälen till idrottens ökade omstruktureringstrend är Bengt Ågren, rättslig specialist vid Skatteverket. Denne menar att övergången från den skattegynnade ideella sektorn till den fullt ut skattepliktiga bolagssfären drivits av finansiella skäl och internationella influenser. Genom att införliva fördelarna med aktiebolag och kombinera dessa med internationella influenser, vill företrädarna för svensk elitidrott bli konkurrenskraftiga. Samtidigt skapar den svenska skattelagstiftningen, enligt Ågren, utmaningar för svensk idrott med 51-procentsregeln, vilket kan resultera i obehagliga skattekonsekvenser vid ogenomtänkta omstruktureringar.⁵⁵² Konkret innebär detta att internationella influenser i ett skattehänseende inte per automatik är överförbara och tillämpbara inom svensk elitidrott. Vid millenieskiftet kom också ett vägledande avgörande från Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) vad gäller idrottskoncerner inom elitfotbollen, som har stor betydelse för elitishockeyn. I den så kallade HIF-domen (RÅ 2000 ref. 50) slog HFD fast att en verksamhet bedriven i aktiebolag utanför idrottsförening inte kan åtnjuta de generösa skatteregler en allmännyttig ideell idrottsförening har. Skattetekniska spärregler för kapitalöverflyttning föreligger i en öakta idrottskoncern, vilket den svenska 51-procentsregeln tillämpad på fall med en allmännyttig ideell idrottsförening

550 Inkomstskattelagen (1999:1229), 35 kap. 2 § samt RÅ 2002 ref. 24 och RÅ 2004 ref. 87. Den lagstadgade skatterättsliga definitionen av koncernbegreppet finns i inkomstskattelagens (1999:1229) 2 kap. 5 §. Den skattemässiga utgångspunkten i Sverige är att det inte finns någon koncernbeskattning utan varje juridisk person i en koncern är ett eget skattesubjekt. Inkomstskattelagens 35 kap. öppnar emellertid upp möjlighet för företag som ingår i samma koncern att under vissa förutsättningar lämna en renodlad vinstöverföring eller resultatutjämning mellan företag i samma koncern. Tillvägagångssättet vid koncernbidrag är att givande företag gör en värdeöverföring och erhåller avdrag för motsvarande belopp medan mottagande företag ska ta upp motsvarande belopp till beskattning och att redovisningen är öppen (inkomstskattelagens 35 kap. 1 § och 3 §).

551 Proposition 1998/99:7, s. 24–25.

552 Ågren, Bengt (2011), "Beskattning av idrottskoncern".

som moderbolag ger. Detta är en av orsakerna till att holdingbolag etablerats inom svensk elitishockey.

Härnäst vänds blicken mot Småland och Växjö. Figuren (nummer 7) och redogörelsen visar hur Växjö Lakers Hockey, VLH, koncern är uppbyggd. Urvalet baserar sig på att Smålandsklubben är i framkant när det gäller koncernutvecklingen inom svensk elitishockey. Mitt exempel visar hur koncernlösningar inom svensk elitishockey skapar nya förutsättningar samtidigt som de öppnar upp möjligheten för vinstmaximering enligt NHL-modell trots svensk idrotts djupa och fasta förankring i principen om nyttomaximering. Den ökade kommersialiseringen inom svensk elitishockey skapar följaktligen nya lösningar organisatoriskt, ekonomiskt och juridiskt.

I Växjö ägde 2017 den allmännyttiga ideella föreningen Växjö Lakers Hockey, VLH, genom innehavet av A-aktierna i det privata aktiebolaget Växjö Lakers Idrott AB (stiftat 2008), 51-procent av aktierösterna. Växjö Lakers Hockey, VLH – i vilken barn- och ungdomsishockeyn bedrivs – är även helägare (100 procent) till fastighetsbolaget Växjö Lakers Fastighets AB, som äger och förvaltar Vida Arena, träningshallen och gamla ishallen. Växjö Lakers Idrott AB är, under förutsättning att 51-procentsregeln upprätthålls, innehavare av elitlicensen för rättigheten att delta i det svenska seriespelet. Det privata holdingbolaget Sport Utveckling Sweden AB (SUSAB) (stiftat 2014) är enligt regeln för idrottsaktiebolag – den så kallade 51-procentsregeln – med de röstsvaga B-aktierna storägare i Växjö Lakers Idrott AB.⁵⁵³ Det finns totalt 91 stycken A-aktier (stamaktier) och 909 B-aktier (preferensaktier) med röstvärde 1:10 i Växjö Lakers Idrott AB. Röstvärdesgradering baserar sig enligt aktiebolagslagens (2005:551) 4 kap. 5 § på att röstvärdesskillnaden inte får överstiga tio gånger röstvärdet för någon aktie. Totalt blir röstvärdesviktningen med detta upplägg alltså 910 respektive 909 röster, vilket upprätthåller kravet om 51-procentsregeln.⁵⁵⁴ Jämförelsevis fanns samma år i Leksands IF Ishockey AB (publ.) totalt 976 602 aktier, varav

553 Växjö Lakers (2014), *Informationsmaterial avseende omstruktureringen av Växjö Lakers-koncernen*; Växjö Lakers Hockey, VLH, (2017, a), *Årsredovisning och koncernredovisning 2017 för Växjö Lakers Hockey*, s. 1; Växjö Lakers Idrott AB (2017, b), *Årsredovisning för Växjö Lakers Idrott AB 2016-05-01 – 2017-04-30*; RÅ 2002 ref. 24; RÅ 2004 ref. 87 samt information hämtad från databasen InfoTorg Företag (2017-12-21). Se även *Smålandsposten* (2016-06-01).

554 Växjö Lakers (2014).

400 000 A-aktier (samtliga ägda av den allmännyttiga ideella idrottsföreningen Leksands Idrottsförening Ishockey) – vilket motsvarade 87,4 procents rösträttsandel, och 576 602 B-aktier (fördelade på 755 aktieägare).⁵⁵⁵ Spännvidden är således stor inom den bolagiserade elitishockeyn. I Växjö Lakers-koncernen ska holdingbolaget Sport Utveckling Sweden AB (SUSAB) enligt registreringen hos Bolagsverket ”bedriva affärsutveckling och holdingverksamhet inom restaurang- och idrottsverksamhet och därmed förenlig verksamhet”.⁵⁵⁶ Storägare i holdingbolaget Sport Utveckling Sweden AB är Anders Öman Holding AB och Egostocks AB, med vardera 25 procent. Övriga 50 procent är fördelade på flera aktieägare.⁵⁵⁷

Figur 7: Koncernstruktur Växjö Lakers Hockey, VLH (2017)⁵⁵⁸

En kommersiell fördel med det upplägg som tillämpas i Växjö Lakers-koncernen är att primärt kapitalaktier (B-aktier) möjliggör nyemissioner – det vill säga när ett aktiebolag ger ut nya aktier, att tecknas av befintliga eller nya aktieägare – vilket stärker det egna kapitalet. Det bör noteras att en nyemission av B-aktierna i Växjö-

⁵⁵⁵ Leksands IF Ishockey AB (publ) (2017), *Årsredovisning och koncernredovisning för räkenskapsåret 2016-05-01–2017-04-30*, s. 5. Jämför Leksands IF Ishockey (2013), *Information till investerare*, s. 7.

⁵⁵⁶ Informationen hämtad från databasen InfoTorg Företag (2017-12-21), sidhänvisning saknas.

⁵⁵⁷ Växjö Lakers (2014).

⁵⁵⁸ Min sammanställning bygger på Växjö Lakers (2014); Växjö Lakers Hockey, VLH, (2017, a); RÅ 2002 ref. 24; RÅ 2004 ref. 87; databasen InfoTorg Företag; allabolag.se; *Smålandsposten* (2016-06-01) samt telefonsamtal med journalisten Daniel Enestubbe (2017-10-09). Läsaren bör ha i åtanke att ägarförhållandena kan ändras.

koncernen även kräver en nyemission av A-aktierna, då röstviktningen – 51-procentsregeln – annars skulle rubbas. Holdingbolag – exempelvis Sport Utveckling Sweden AB (SUSAB) – kan även genom nyemissioner ”buffra upp” eget kapital, som vid behov kan tillskjutas i form av aktieägartillskott, samtidigt som koncernbidrag kan ges under villkor att andelsförutsättningarna om mer än 90 procent i dotterbolaget – här Växjö Lakers Idrott AB – är uppfyllda.⁵⁵⁹ Detta är en koncernstruktur lik de som tillämpas i andra SHL-klubbar med holdingbolag.⁵⁶⁰ Övergången från en ideell verksamhet till en bolagiserad verksamhet skapar också en del bokföringstekniska utmaningar (så kallad värderingsproblematik). En är hur en ideell ishockeyförenings beviljade elitlicens ska värderas till fastställt marknadsvärde vid överflyttning till idrottsaktiebolag. En annan problematik – som följer med den svenska modellen med upp- och nedflyttning i seriesystem – är hur en elitlicens ska värderas bokföringsmässigt om en bolagiserad SHL-klubb åker ur SHL. Det är inte helt enkelt för en revisor att ta ställning till hur värdefull en elitlicens är i HockeyAllsvenskan. En övergång till bolagiserad verksamhet måste – vilket revisionsfirman EY mycket riktigt påpekar i sin ekonomiska analys av svensk elitishockey – analyseras inte bara sportsligt. En analys måste även ske skatterättsligt och redovisningstekniskt.⁵⁶¹

Växjö Lakers-koncernen – och andra SHL-klubbars – visar att det skett en förflyttning från svensk elitishockeys traditionella uppbyggnad till en mer strikt näringslivsanpassad verksamhet, vilken öppnar upp möjligheten för vinstmaximering. Denna slutsats då man i bolagsordningen – vilken ska registreras hos Bolagsverket – kan reglera om att olika typer av aktier ska ha olika rätt till företagets vinst och

559 Se aktiebolagslagens (2005:551) 13 kap. om nyemission av aktier och inkomstskattelagens (1999:1229) 35 kap. om koncernbidrag. Såvitt gäller aktieägartillskott finns väldigt lite lagstiftning. För fördjupning om aktieägartillskott se Skatteverkets hemsida, www.skatteverket.se.

560 Malmö Redhawks Holding AB (2016), *Årsredovisning Malmö Redhawks Holding AB 2015-05-01–2016-04-30*; Malmö Redhawks Ishockey AB (2016), *Årsredovisning Malmö Redhawks Ishockey AB 2015-05-01–2016-04-30*; Karlskrona Hockey Klubb Holding AB (2017), *Årsredovisning för Karlskrona Hockey Klubb Holding AB 2016-05-01–2017-04-30*; Linköping Hockey Club AB (2017), *Årsredovisning för Linköping Hockey Club AB 2016-05-01–2017-04-30*; Örebro Hockey Holding AB (2017), *Årsredovisning för Örebro Hockey Holding AB 2016-05-01–2017-04-30* samt information på databasen InfoTorg Företag.

561 EY (2016), s. 56–57. Se inkomstskattelagen (1999:1229), kap. 17 och kap. 22–23; bokföringslagen (1999:1078) och årsredovisningslagen (1995:1554) samt Bokföringsnämndens vägledning (BFNAR 2012:1, Årsredovisning och koncernredovisning [K3], kapitel 18, elitlicens redovisas som immateriella tillgångar).

utdelning.⁵⁶² Konkret att preferensaktier (i dessa exempel B-aktier) möjliggör för holdingbolag att få del och förtur till eventuell aktieutdelning. Upplägget är dock inte kutym inom svensk elitishockey, vilket innebär att B-aktierna kan ses som en sorts nyttomaximering då det är ett tekniskt sätt att få in pengar. Vidare kan holdingbolag göra aktieutdelningar till sina ägare. Förskjutningen mot renodlad näringsverksamhet förstärks av investeringen av riskkapital i svensk elitishockey (och fotboll), liksom användandet av vinst- och kapitalandelslån samt konvertibla skuldebrev (företagslån).⁵⁶³ Riskkapital som i normalfallet investeras gentemot ägande i aktier (A-, B- eller preferensaktier), men även konvertibla skuldebrev (företagslån) och teckningsoptioner.⁵⁶⁴ Dessa kommersiella lösningar är en direkt effekt av att allmännyttiga ideella föreningar inte kan få in tillräckligt med (nytt) kapital genom aktieutgivning. De föreningar som ombildats till idrottsaktiebolag har förvisso möjlighet att ge ut (nya) aktier, men har ändå på grund av den svenska 51-procentsregeln svårigheter att i tillräcklig omfattning locka riskvilliga investerare.⁵⁶⁵

Med tanke på nyss behandlade koncernstrukturer och hur omfattande användningen av aktiebolag är inom svensk elitishockey, måste man ställa sig frågan varför företrädarna för svensk elitishockey inte vill ta bort 51-procentsregeln. Fördelarna med en full näringslivsanpassning är flera. Vid sidan av koncernbidragsreglerna underlättas kapitalanskaffning med utökad ägarbas, samtidigt som den ekonomiska risken sprids. Dessutom brukar investeringslusten öka med aktiebolag, då investerare inte har personligt ansvar. Till detta kan välbehövligt kapital tillföras med aktieägartillskott och nyemissioner,

⁵⁶² Aktiebolagslagen (2005:551), kap. 3–4.

⁵⁶³ Se aktiebolagslagens (2005:551) 11 kap. 11 § om vinst- och kapitalandelslån. Vinst- och kapitalandelslån är ett lån där räntan bestäms av bolagets vinst eller fastställd utdelning. Ett konvertibelt skuldebrev (företagslån) är en skuldförbindelse som ett aktiebolag ger ut i vilket riskvilligt kapital lånas ut gentemot att fordran kan lösas in mot aktier i företaget (s.k. konvertering). Se Nyman, Michael (2002), *Riskkapital: private equity- och venture capital-investeringar*, kapitel 4; Nilsson, Martin (2010), "Finansiering genom vinst- och kapitalandelslån – något för idrotten?"; Backman, Jyri (2007), "Riskkapital och idrottens självständighet"; Djurgården Hockey AB (2016), "Årsredovisning för Djurgården Hockey AB 2015-05-01 – 2016-04-30", s. 3;

⁵⁶⁴ Nyman, Michael (2002), kapitel 4. Om konvertibelt skuldebrev (företagslån) se ovan. En teckningsoption, som är ett värdepapper, ger innehavaren en rätt att under viss tid till förbestämt pris köpa en nyemitterad aktie. Ett konvertibelt skuldebrev och teckningsoption är förenat med lägre risk än aktier.

⁵⁶⁵ Nilsson, Martin (2010); Backman, Jyri (2007); Djurgården Hockey AB (2016), *Årsredovisning för Djurgården Hockey AB 2015-05-01 – 2016-04-30*, s. 3; Sveriges Riksidrottsförbund (2010), *Idrotts-AB-utredningen: Angående upplåtande förenings rösträtt*, s. Bilaga 3.

samtidigt som fördelarna med periodiseringsfonder och in- och utgående moms kan nyttjas fullt ut. Myntet har dock två sidor. Nackdelen med en fullt bolagiserad verksamhet utan spärregler är att en utökad ägarbas kan urholka den lokala identiteten samt splittra medlems- och supporterengagemanget, samtidigt som en eller ett fåtal ägare får (majoritets)kontroll. En ny ägare kan "amerikanisera" ett lag, byta dess färger, logotyp eller rent av flytta det etcetera. Därutöver försvinner möjligheten att använda den så kallade halva prisbasbeloppsregeln, som allmännyttiga ideella idrottsföreningar har.⁵⁶⁶ En annan inte obetydlig fördel med att bedriva verksamheten som allmännyttig ideell idrottsförening är gynnsam skattelagstiftning. Den för idrotten generösa skattelagstiftningen är en klar politisk signal om att det allmännyttiga ideella engagemanget ska belönas. Det finns således en politisk vilja att hålla svensk idrottsrörelse i trygg famn. En annan orsak att inte bolagisera fullt ut, är att det offentliga kan involveras på ett annat sätt i en allmännyttig ideell förening än i ett aktiebolag. Svenska Hockeyligans före detta sportchef Tommy Töpel menar på att ett avskaffande av 51-procentsregeln skulle kunna utarma den svenska ishockeyn, då de ekonomiska skillnaderna skulle kunna bli mycket stora. Klubbar i de lägre seriesystemen skulle helt enkelt kunna tappa de sportsliga ambitionerna.⁵⁶⁷ De skulle enligt NHL-modell bli Minor Leagues-klubbar med en enda uppgift. Leverera talanger till SHL-klubbarna.

Förutom bolagiseringsfrågan aktualiserades vid millenieskiftet ett flertal andra viktiga frågor inom svensk elitishockey: ett ökat samarbete mellan Svenska Ishockeyförbundet och Svenska Hockeyligan, licenskrav, kollektivavtal och arenautveckling. Organisatoriskt närmade sig de båda organisationerna varandra i samband med att Svenska Hockeyligan, genom det första avtalet dem emellan, fick representation och full insyn i förbundets verksamhet 1998.⁵⁶⁸ Inför Svenska Ishockeyförbundets årsmöte 1999 lade Svenska Hockeyligan (SHL) ett mycket kontroversiellt förslag, som efter intensiva

566 Halva prisbasbeloppregeln innebär att en allmännyttig ideell idrottsförening som uppfyller rekvisiten i inkomstskattelagens (1999:1229) 7 kap. enligt socialavgiftslagens (2000:980) 2 kap. 19 § inte behöver betala arbetsgivaravgifter upp till ett halvt prisbasbelopp till idrottsutövare vilket innefattar även tränare/instruktörer, lagledare, domare/linjemän, materialförvaltare och tävlingsfunktionär.

567 Telefonintervju Tommy Töpel (2015-09-01).

568 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 11, 2008.

förhandlingar justerades. De ville nämligen stänga Elitserien under tre säsonger. SHL:s initiala förslag grundade sig på ekonomi, då detta skulle ge klubbarna en möjlighet att sanera denna. För att undvika en cementering av Elitserien – vilket definitivt varit ett avgörande närmande till NHL-modellen – behandlade årsmötet i fråga kompromissförslaget att bara ett lag skulle tvingas spela i kvalserien. Även denna motion mötte starkt motstånd hos de allsvenska klubbarna. Genom ett kraftfullt lobbyarbete natten före årsmötet lyckades man trots allt enas: två lag skulle kvala.⁵⁶⁹ Efter det laddade årsmötet – som splittrat hockey-Sverige – konstaterade tidskriften *Hockeys* krönikör Hasse Andersson att svensk idrott åter visade sin starka demokratiska tradition och förankring. Enligt honom var svensk idrott en folkrörelse i vilken bredd- och elitverksamhet samsas ”och därmed basta”.⁵⁷⁰ Andersson lade dock in en reservation, och frågade sig hur länge den svenska idrottens demokratiska arv skulle bestå.⁵⁷¹

År 1999 öppnades också möjligheten för svenska och finska staten att genom TV-direktivet i televisionen föra upp för allmänheten viktiga sportevenemang på EU:s skyddslista. Trots ishockeyns starka ställning i Sverige har den svenska staten valt att inte göra detta. Finska staten har i jämförelse bland annat skyddat ishockey-VM för herrar, där det finska ishockeylandslagets matcher måste direktsändas i sin helhet.⁵⁷² Förklaringen till den svenska regeringens ovilja att föra upp ishockeyn på skyddslistan är att idrottsrörelsen äger frågan med tv-bolagen. En bidragande orsak till regeringens hållning är att remissinstanserna, och i synnerhet den svenska idrottsrörelsen, ifrågasatt behovet.⁵⁷³ Efter att frågan om evenemangslista under 2010-talet åter seglat upp lämnade hösten 2016 Sveriges Riksidrottsförbund sitt remissvar till regeringen – vilket visar på dess hegemoni och makt i

569 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 6, 1999.

570 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 6, 1999, s. 7.

571 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 6, 1999.

572 Direktiv 89/552/EEG, *Television utan gränser*; proposition 1997/98:184, s. 36–38; radio- och tv-lagen (2010:696), 5 kap. 9 § samt Europeiska unionens officiella tidning (2008), *Konsoliderad förteckning över evenemang av särskild vikt som anmälts av medlemsstaterna enligt artikel 3a*, C17/8, 24.1.2008.

573 Myndigheten för press, radio och tv (2015), *Evenemangslista: Rapport med förslag till en evenemangslista, utkast*; Myndigheten för press, radio och tv (2016), *Evenemangslista: Rapport med förslag till en evenemangslista*, Dnr: 15/03089; proposition 1997/98:184, s. 37–38; Sveriges Riksidrottsförbund (2016), *Remissvar rapporten Evenemangslista Ku2016/00533/MF*; Myndigheten för press, radio och tv (2016), *Evenemangslista: Rapport med förslag till en evenemangslista*, Dnr: 15/03089; *Dagens Nyheter* (2012-02-03) samt Sportnytt i SVT den 2 februari 2012.

svensk idrott. Enligt Riksidrottsförbundet skulle en politisk intervention vara ”ett klart avsteg från den tydliga ideologiskt grundmurade hållning[en] inom svensk idrottspolitik att idrottsrörelsen ska vara fri och självständig”.⁵⁷⁴ Frågan är likväl hur självständig den svenska idrottsrörelsen i realiteten är, då det allmännas ekonomiska stöttning är betydande.⁵⁷⁵ Samtidigt är en politisk intervention och samhällelig evenemangslista ett ingrepp i äganderätten och på den avtalsrättsliga grundprincipen om avtalsfrihet.

Den allt häftigare kommersialiseringen renderade i att ekonomin runt millenieskiftet blev alltmer bekymmersam för ett flertal av elitserieklubbarna och de i Allsvenskan, trots att de förstnämnda fick ett betydande ekonomiskt tillskott (motsvarande 5 miljoner kronor per klubb) i centralt stöd från Svenska Hockeyligan. För att komma till rätta med det ekonomiska underskottet – huvudsakligen drivet av de ökade spelaresättningarna – och härigenom säkerställa ekonomisk stabilitet och hållbarhet, infördes krav på elitlicens inom svensk elitishockey säsongen 1999/2000.⁵⁷⁶ År 1999 införde jämförelsevis svensk fotboll också en ”elitlicens” efter att Svenska Fotbollförbundets Revisionsnämnd (RevN) skärpte kvalitetskraven rörande föreningsekonomi. Inom svensk fotboll hade de första ekonomiska kvalitetskraven införts 1993 efter att UEFA ställt krav på medlemsförbunden att ta ansvar för den ekonomiska utvecklingen. Svenska Fotbollförbundets RevN hade sedan dess infordrat och analyserat resultat- och balansräkningarna från klubbarna i Allsvenskan och Division 1.⁵⁷⁷ Den ökade interna idrottsliga juridifieringen skulle komma att komplettera årsredovisningslagen (1995:1554) och bokföringslagen (1999:1078). I inledningsfasen var enbart de klubbar som var aktuella för spel i Elitserien innefattade i det nya regelverket. Förbundsmötet ansåg dock att motsvarande regelverk skulle införas för spel i Allsvenskan. Kontrollorganet som inrättades av Svenska Ishockeyförbundet och Svenska Hockeyligan var Liganämnden för

574 Sveriges Riksidrottsförbund (2016), *Remissvar rapporten Evenemangslista Ku2016/00533/ME*, s. 2.

575 Jämför SOU 2006:23, *Nya skatteregler för idrotten*, exempelvis s. 58–60 och kapitel 3 samt SOU 2008:59, *Föreningsfostran och tävlingsfostran: En utvärdering av statens stöd till idrotten*, kapitel 3 och kapitel 5.

576 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 5, 1999 och Nr. 10, 1999 samt Carlsson, Bo och Backman, Jyri Peter (2015).

577 Tallinger, Khenneth (2000), ”Ekonomikriterier m m, för elitfotbollsöreningar”.

Elitserien,⁵⁷⁸ sedermera Svenska Ishockeyförbundets Licensnämnd för Svenska Hockeyligan och HockeyAllsvenskan. Regelverket kring ekonomisk stabilitet och hållbarhet innebär i korthet att klubbar på obestånd, eller med negativt eget kapital under två på varandra följande år, ska tvångsnedflyttas.⁵⁷⁹ Ingen balans på ekonomin inget spel i de högsta serierna. Man kan också tala om att stävja ”ekonomisk dopning”, vilket innebär ekonomiskt risktagande utan bärighet. Med licenskraven ville företrädarna skapa en mer solid och ekonomiskt hälsosam kommersialiseringsprocess.⁵⁸⁰ Licenssystemet kan för övrigt ses som ett närmande till Major League-modellen, då franchiseägarna i det arbetar efter principen om vinstmaximering – vilket förutsätter ekonomisk vinst.

Att det fanns behov av ett ekonomiskt regelverk blir tydligt av att Team Boro HC 1994, IK Vita Hästen 1996, Örebro IK 1999 samt Västerås IK 2000 försattes i konkurs.⁵⁸¹ Konkurs och företagsrekonstruktioner som också vid senare likartade tillfällen – exempelvis Malmö Redhawks Ishockey AB och Leksands IF Ishockey AB 2012 samt Timrå IK 2013 – aktualiserat frågan om statlig lönegaranti.⁵⁸² Den i ökande grad sammanflätade relationen elitishockey och affärer, desto synligare under 1990-talets senare del, föranledde Malmö IF:s/ IF Malmö Redhawks dåvarande ordförande Percy Nilsson att i ett berömt citat säga att det var ”för mycket sport inom idrotten”.⁵⁸³ Nilsson menade att svensk elitishockeys organisationsmodell skapade kommersiella hinder, och att företrädarna för elitishockeyklubbar måste tänka och agera mer egoistiskt, kommersiellt och professionellt för att nå sportsliga framgångar. Viktiga ekonomiska beslut skulle baseras på affärsmässiga grunder och inte hjärta. Enligt Nilsson själv ville han förändra denna attityd, då de ekonomiska inslagen började bli betydande.⁵⁸⁴

578 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 5, 1999 och Nr. 10, 1999 samt Carlsson, Bo och Backman, Jyri Peter (2015).

579 Svenska Ishockeyförbundet (2014), *Reglemente för licensnämnden*. Innan den 30 april 2004 fanns det möjlighet till dispens från de ekonomiska kraven.

580 Carlsson, Bo och Backman, Jyri Peter (2015). Se lönegarantilagen (1992:497).

581 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 5, 2010.

582 Carlsson, Bo och Backman Jyri Peter (2015).

583 *Aftonbladet* (2013-10-18), citat Sportbladet s. 2 samt intervju Percy Nilsson (2016-11-02).

584 Intervju Percy Nilsson (2016-11-02).

Kollektivavtal introduceras

De ökade kommersiella och professionella inslagen under 1990-talet förändrade även spelarnas vardag. Den arbetsrättsliga processen inbegripet stärkandet av de fackliga rättigheterna tog fart 1991, då Sveriges Ishockeyspelares Centralorganisation (SICO) och Handels-tjänstemannaförbundet (HTF) tecknat ett fackligt associeringsavtal.⁵⁸⁵ Hösten 1996 väcktes frågan om ett eget kollektivavtal. SICO:s ambition var att inför säsongen 1997/1998 få till ett kollektivavtal, men av olika skäl skedde ej så. Efter att detta försök strandat tog SICO ett nytt initiativ sensommaren 1998. SICO:s arbete gav slutligen frukt då det första svenska kollektivavtalet för ishockeyspelare – vilket också var svensk idrotts första – 1999 tecknades mellan UNIONEN/ SICO och Arbetsgivaralliansen/Svenska Hockeyligan. Det historiska tvååriga kollektivavtalet omfattade alla spelare i Elitserien och deras klubb arbetsgivare. I kollektivavtalet reglerades bland annat anställningsform, lön, semester, arbetsgivarens informationsplikt, sekretess, spelarnas reklam- och sponsoraktivitet samt bisysslor, försäkrings-skydd och det att klubbarna skulle ta ett större socialt ansvar för sina spelare efter att karriären avslutats.⁵⁸⁶ Kollektivavtalet har med tiden förfinats gällande sjuklön, försäkringar med mera.⁵⁸⁷ Parallellt med den kollektiva arbetsrättsliga utvecklingen drev den allt häftigare kommersialiseringen också på arena-utvecklingen.

Nya moderna arenor växer fram

Runt millennieskiftet började nya moderna evenemangsarenor upp-föras, exempelvis Kinnarps Arena i Jönköping, Löfbergs Arena i Karlstad, Saab Arena (tidigare Cloetta Center) i Linköping och Fjällräven Center (tidigare Swedbank Arena) i Örnsköldsvik. Denna utveckling var en del i omvandlingen av svensk elitishockey till underhållningsidrott och upplevelseindustri, en omdaningsprocess som företagsekonomen Hans Lundberg analyserat. Moderna arenor

⁵⁸⁵ *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 2, 1991.

⁵⁸⁶ *Idrottens Affärer* (Nummer 4, 1999); *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 10, 1999 samt samt www.sico.nu (2009-09-12). SICO är dessutom medlem i International Ice Hockey Players' Association (IIHPA), grundat 1995.

⁵⁸⁷ Arbetsgivaralliansen Branschkommitté Idrott och Utskottet för elitishockey Unionen (2016), *Förhandlingsprotokoll 2016-11-24 [Kollektivavtal SHL 2016–2019]*.

skulle ge ett bättre ”event”, i amerikansk stil. Med implementeringen av de idéer George Ritzer benämnt som *McDonaldisering* förhöjs upplevelsen genom standardisering av arenafaciliteter.⁵⁸⁸ En nyhet i den svenska utvecklingen var att de nya moderna arenorna i flera fall skulle ägas och drivas i egen regi, samtidigt som investerare skulle betala största möjliga del.⁵⁸⁹ Denna utvecklingstrend är/har inte varit kutym i NHL, där det offentliga i regel är huvudfinansiär, ett förhållande som ekonomen Mark S. Rosentraub undersökt.⁵⁹⁰ Att ishockeyn åter gick i bräsch inom svensk idrott blir tydligt av att den allsvenska fotbollens arenautveckling tagit fart först efter det att Borås Arena stod klar 2005.

En klubb som gick i bräsch, och bröt den gängse normen med det offentliga som finansiär var Jönköpingslaget HV71. Detta trots att Färjestad BK redan i slutet av 80-talet hade långtgående planer på att bygga en ny arena med IKEA, som skrotades då Ingvar Kamprad inte fick bygga den där han ville. För att kunna realisera projektet köpte HV71 1996 Rosenlundshallen från Jönköpings kommun till marknadspriset 7 miljoner kronor. Nödvändigt kapital för själva bygget tryggades genom att det privata aktiebolaget Kinnarps AB till klubben lånade ut 75 miljoner kronor. I gengäld ska HV71 betala räntor och amorteringar motsvarande 4 miljoner om året tills lånet är betalt. En bidragande orsak till att HV71 tog ett lån hos Kinnarps AB var att bankerna i mitten av 1990-talet inte ville låna ut de nödvändiga pengarna. Som en del i affärssuppgörelsen döptes arenan till Kinnarps Arena. En grundförutsättning för affärstransaktionen var att Jönköpings kommun behöll kommunala istider i arenan. För att säkerställa driften garanterade kommunen också ett årligt driftbidrag på motsvarande 1,8 miljoner kronor till HV71.⁵⁹¹ För att minimera den ekonomiska risken, samtidigt som skattefördelarna med aktiebolag skulle kunna utnyttjas fullt ut, bildade HV71 det helägda dotterbolaget HV71 Fastighets AB som ägare till Kinnarps

588 Jämför George Ritzer (2011), s. 15 och s. 37–40 samt Cornel Sandvoss (2003), kapitel 6.

589 Hans Lundberg (2009), se kapitel 4.

590 Rosentraub, Mark S. (1999), *Major League losers: the real cost of sports and who's paying for it*.

591 Jönköpings kommun (1998), ”Avtal om överlåtelse av Rosenlundshallen m.m.”; *Jönköpings-Posten* (2017-01-03); HV71 (2011), *Hv71 Verksamhetsberättelse 10/11*; SOU 2008:59, om offentligt anläggningsstöd se exempelvis s. 88, s. 95–100, s. 109 och s. 156 samt Alm, Jens (2017), *Hög standard? : en studie om kommunal anläggningspolitik och elitfotbollens standardiserade arenakrav*, s. 15 och s. 29.

Arena.⁵⁹² Effekterna av nya moderna arenan var direkta. Den större publikkapaciteten (från 4 200 till 6 300⁵⁹³) ökade biljettintäkterna och försäljningen. Dessutom fick man helt nya intäkter och affärsmöjligheter via de nya logerna.⁵⁹⁴ Enligt Kinnarpskoncernens ägare Henry Jarlsson var det en ”kanonaffär” för företaget att låna ut pengarna till HV71. Kinnarps har under åren fått mycket bra reklam och HV71 fick en modern arena.⁵⁹⁵ Med Kinnarps Arena som förebild växte allt fler evenemangsarenor fram inom ishockeyn. Nya bekväma sådana, där publikupplevelsen var i centrum. Ishockeysporten hade blivit en del i en amerikaniserad underhållningsbransch. I sammanställningen nedan (tabell 8) visas SHL-klubbarnas arenor säsongen 2017/2018.

592 HV71 (2017), *Verksamhetsberättelse 2016/2017*, s. 24–25 samt Kalitzki, Jörgen (1998), 46–47.

593 Kinnarps Arena har byggts ut 2004 till en publikkapacitet på 7 000 åskådare. Se HV71:s hemsida.

594 Bäckström, Göran (2001), ”HV71”.

595 *Jönköpings-Posten* (2017-01-03), Del 2, s. 9.

Tabell 8: SHL-klubbarnas arenor säsongen 2017/2018⁵⁹⁶

SHL-klubb (kommun och befolkning)	Arena (invigd/kapacitet)
Brynäs IF (Gävle, 99 000)	Gavlerinken Arena 2006/7 909
Djurgården Ishockey AB (publ.) (Stockholm, 925 000 [ej Storstockholm])	Hovet 1962/renoverad/8 094 Globen 1989/13 850
Frölunda HC (Göteborg, 550 000)	Frölundaborgs Isstadion 1967/renoverad 2009/6 044 Scandinavium 1971/12 044
Färjestad BK (Karlstad, 90 000)	Löfbergs Arena 2001/8 250
HV71 (Jönköping, 133 000)	Kinnarps Arena 2000/renoverad 2004/7 000
Karlskrona Hockey AB (65 000)	NKT Arena Karlskrona 2005/5 050
Linköping HC (153 000)	Saab Arena 2004/8 500
Luleå HF (76 000)	Coop Norrbotten Arena 1977/ ombyggd 2002 och 2009/6 300
Malmö Redhawks Ishockey AB (325 000)	Malmö Arena 2008/12 600
Mora IK (20 000)	JALAS Arena 1967/ombyggd 2004/4 500
Rögle BK (Ängelholm, 40 000)	Lindab Arena 2008/5 150
Skellefteå AIK (72 000)	Skellefteå Kraft Arena 1966/ombyggd 2008/5 801

⁵⁹⁶ Min sammanställning bygger på Statistiska centralbyrån (2016), "Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2015 och befolkningsändringar 1 oktober–31 december 2015" (avrundat till lämpligt tusental); SHL:s, klubbarnas och arenornas officiella hemsidor samt medieuppgifter på internet.

Växjö Lakers Idrott AB (88 000)	Vida Arena 2011/5 750
Örebro Elitishockey AB (145 000)	Behrn Arena 1965/ombyggd 2011/5 500
Degraderad ur SHL säsongen 2016/2017 Leksands IF Ishockey AB (publ.) (15 000)	Tegera Arena 2005/7 650

Ur sammanställningen (tabell 8) kan utläsas att det i SHL finns flera nya moderna multiarenor; publikkapaciteten varierar. Notera att Leksands IF hemmaarena Tegera Arena har en publikkapacitet som motsvarar hälften av befolkningsunderlaget i Leksands kommun. Ingen annan klubb eller kommun är i närheten av detta förhållande, med viss reservation för Mora IK. Med detta är det dags att tränga djupare in i svensk elitishockeys affärer under 2000-talet.

2000-talet: Affärerna blir allt större

Under 2000-talet har svensk elitishockeys kommersialisering och professionalisering intensifierats ytterligare. I sin årskronika i *Årets ishockey 2001* frågade sig exempelvis journalisten Ulf Jansson om inte elitidrotten och -ishockeyn vid detta lag lämnat den traditionella idrotten för att – likt NHL – vara en show i underhållningsindustrin. Bakgrunden till Janssons reflektion var den allt häftigare kommersialiseringen, med bolagisering och växande utländska affärsintressen inom svensk elitishockey (mer om detta längre fram).⁵⁹⁷ Att de ekonomiska hjulen började snurra ordentligt under 2000-talets första spelsäsonger bekräftas av siffrorna i tabell 9.

⁵⁹⁷ Jansson, Ulf (2001), "Årskronika".

Tabell 9: Elitserieklubbarnas totala ekonomiska omsättning i början av 2000-talet (avrundad)⁵⁹⁸

1999/2000	400 miljoner kronor
2002/2003	600 miljoner kronor
2004/2005	870 miljoner kronor

En starkt bidragande orsak till den ekonomiska ökningen var reklam- och sponsorintäkter. Dessa är för elitishockeyn, och elitidrotten överlag, viktiga inkomstkällor som för näringslivet aktualiserar frågan om avdragsrätt i bokföringen. Den skatterättsliga grundförutsättningen är att avdrag medges för omkostnaderna för intäkternas förvärvande och bibehållande enligt inkomstskattelagens (1999:1229) 16 kap. 1 §. Vid millenieskiftet hade också den för elitishockeyn (och övriga elitidrotten) viktiga skatterättsliga tolkningen klarnat, efter att Högsta förvaltningsdomstolen, HFD, 2000 slutligen avgjort frågan om avdragsrätt för så kallad kultursponsring.⁵⁹⁹ I det vägledande avgörandet klargjorde HFD bland annat hur begreppet *sponsring* ska tolkas. Enligt HFD ska sponsring förstås som att "ett företag (sponsorn) lämnar ekonomiskt stöd till en verksamhet av idrottslig, kulturell eller annars allmännyttig verksamhet".⁶⁰⁰ Efter att den begreppsmässiga tolkningen klargjorts, slog HFD fast – det centrala i domen – att för avdragsrätt i sponsorns bokföring krävs direkt eller indirekt motprestation i relation till sponsorersättningen. Motprestationen kan enligt HFD bestå av såväl direkta tjänster som reklam, eller sådana som indirekt kommer sponsorn till godo genom stark anknytning mellan sponsorns och mottagarens verksamheter. Föreligger ingen motprestation blir stödet skattetekniskt gåvoklassat, vilket inte är avdragsgillt i bokföringen.⁶⁰¹ HFD:s dom är av mycket stor betydelse för såväl sponsorer som all elitidrott, gällande hur samarbetet måste avtalsregleras för gynnsam skatteeffekt. Skattelagstiftningen kan – om den hanteras korrekt – bidra till att attrahera sponsorer, och härigenom ge en ökad kommersialisering.⁶⁰² Frågan om sponsring är också central inom finsk elitishockey. Huvudregeln

598 Min sammanställning bygger på Byström, Bobby (2000); SOU 2003:65, s. 60 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 8, 1999 och Nr. 8, 2004.

599 RÅ 2000 ref. 31.

600 RÅ 2000 ref. 31. Citatet finns under Regeringsrättens domskäl (finns ingen sidnumrering).

601 Inkomstskattelagen (1999:1229) 16 kap. 1 §.

602 RÅ 2000 ref. 31.

i Finland är likt i Sverige att avdrag medges för omkostnaderna (sponsring) för intäkternas förvärvande och bibehållande. De finska reglerna finns i lagen (24.6.1968/360) om beskattning av inkomst av näringsverksamhet, 2 avd. 2 kap. 7–8 §§. Vid sidan av det skattek tekniska och redovisningsmässiga tillskjuter också mecenater egna pengar i form av gåvor in i svensk och finsk elitishockey. Verksamheter som i grunden vilar på nyttomaximering. Mecenater som Percy Nilsson i Malmö Redhawks och Ejendalsfamiljen i Leksands IF, Vincent Manngård i Ilves och Jussi Salonoja i Esbo Blues. För dessa privatpersoner finns andra än skattetekniska drivkrafter bakom engagemanget.

Den ökade sponsringen – som blev allt tydligare runt millenieskiftet – innebar att sponsorintäkterna för säsongen 2002/2003 motsvarade 200 miljoner kronor av elitserieklubbarnas totala årsomsättning på 600 miljoner. I genomsnitt omsatte klubbarna 50 miljoner kronor vardera.⁶⁰³ Symbiosen ishockey och reklam var inte bara väletablerad – den drev på kommersialiseringen. De 14 klubbarna i fotbollsallsvenskan omsatte utan spelarförsäljningar i jämförelse 2002 och 2003 totalt 533 respektive 551 miljoner kronor. Reklam- och sponsorintäkterna var 2002 och 2003 uppe i 174 respektive 195 miljoner kronor.⁶⁰⁴

De växande ekonomiska inslagen gav effekt på spelarlönerna. Enligt journalisten Bobby Byström (och faktauppgifter baserade på dennes intervju med Tommy Töpel i *Årets ishockey* 2000) var den genomsnittliga månadslönen i Elitserien säsongen 1999/2000 uppe i 40 000 kronor brutto; fem år tidigare hade den varit 28 000 kronor. Bäst betald var Djurgården Hockey AB:s Espen Knutsen, med en månadslön motsvarande 200 000 kronor. Under samma tidpunkt var genomsnittslönen dock cirka 20 procent högre i SM-liiga. Förklaringen till detta var att Helsingforsklubben Jokerit trissade upp de finska lönerna. Härtill smörjde Bosmandomen spelarutbytet mellan Sverige och Finland. Avtalslösa spelare kunde söka ny klubb och på så vis få bättre betalt för spel i en annan liga.⁶⁰⁵ I jämfö-

603 SOU 2003:65, s. 60.

604 Svenska Fotbollförbundet (2003), *Analys av allsvenska föreningarnas ekonomi* 2003, s. 5 och s. 7.

605 Byström, Bobby (2000) samt Jansson, Ulf (2000), "Espen toppar svenska löneligan".

relse var, enligt Statistiska centralbyrån, 1999, den genomsnittliga månadslönen för kommunalanställda i Sverige 16 960 kronor.⁶⁰⁶ I snitt tjänade nu en genomsnittlig svensk elitseriespelare mer än dubbelt så mycket som en kommunalanställd. För att komma till rätta med löneskaleringen föreslog journalisten Ulf Jansson i sin årskrönika i *Årets ishockey 2002* att man vände blickarna mot den finska serie-modellen. Detta även om denna – med sin NHL-inspirerade stängda liga – gick tvärs emot den svenska idrottens essens. Med en stängd liga skulle lönenivåerna kunna pressas ner, samtidigt som juniorer skulle kunna få speltid. Klubbarna skulle då också kunna tänka långsiktigt i sitt talangutvecklingsarbete. Kortsiktiga panikvärvningar skulle inte behövas. Den stängda finska modellen befarades oavsett även påverka Elitserien, då finska spelare kunde pressa upp lönerna genom att välja spel i Sverige.⁶⁰⁷ Bosmandomen skapade visserligen nya utmaningar men en sak var sig lik: spelarflykten till NHL.

Ett nytt NHL-avtal

Den ökade utvandringen till Nordamerika innebar att företrädarna för svenska och finska elitishockeyklubbar ville ha betalt för spelarna när de lämnade för NHL. Naturligtvis ville NHL-ägarna ha goda relationer till talangfabrikerna, samtidigt som de dikterade villkoren. NHL-avtalet från millenieskiftet innebar att en elitserieklubb för en spelare hade rätt till US\$ 50 000 (vid denna tidpunkt motsvarande 450 000 kronor) och en bonus, som baserades på antal matcher (US\$ 550 per match i maximalt två år). Detta NHL-avtal ansågs vara dåligt, men klubbarna fick i alla fall ersättning.⁶⁰⁸ Exempelvis konstaterade journalisten Hasse Andersson krasst: ”Bråkar man mycket mera från svensk sida kanske slutet blir att NHL bara hämtar spelarna härifrån – utan att betala.”⁶⁰⁹ Svenska Ishockeyförbundets före detta ordförande Rickard Fagerlund var lika krasst när han år 2000 menade att Europa och Kanada försörjer NHL med spelare och att något annat vore naivt att tro. Grund för förbundsbasens konstaterande var att utvecklingen gick åt fel håll, då Modo Hockey

606 Statistiska centralbyrån (2016), ”Genomsnittlig månadslön 1973–2015”.

607 Jansson, Ulf (2002), ”Årskrönika”.

608 Jansson, Ulf (2000).

609 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 8, 1998, s. 6.

1994 jämförelsevis fått 1,8 miljoner kronor av Quebec Nordiques när Peter Forsberg lämnade Sverige för NHL. Under denna tidpunkt hade det inte existerat något avtal mellan NHL och Internationella Ishockeyförbundet, utan ersättningen baserades på en intern förhandling.⁶¹⁰ Forsbergs ersättning får anses vara god. Detta tydliggörs av övergångens tidpunkt och att Modo enligt avtalets senare tariff fått US\$ 50 000 för var och en av bröderna Daniel och Henrik Sedin, när de lämnade för Vancouver Canucks år 2000. Som mest kunde Modo få totalt 2,5 miljoner kronor i ersättning för bröderna Sedin, i det fall de tillsammans spelade 320 matcher under sina två första år i NHL.⁶¹¹ Ersättningsnivån hade pressats ned av NHL-ägarna.

När Internationella Ishockeyförbundet ihop med Svenska Ishockeyförbundet, Svenska Hockeyligan AB samt alla ishockeyförbund och ligor från Finland, Ryssland, Tjeckien, Slovakien, Tyskland och Schweiz förhandlade fram ett nytt avtal med NHL 2002 framfördes kritik även mot detta: ”Det är skit. Vi måste gå ihop i Europa och sätta press på NHL.”⁶¹² Alla var med andra ord långt ifrån nöjda, då obalansen bestod. Samtidigt finns alltid minst två parter i ett avtal, och dessa är inte alltid överens. Även om Internationella Ishockeyförbundet och de nationella förbunden krävde väsentligt högre ersättning för spelare som lämnade för NHL godkände faktiskt alla parter avtalet. En infallsvinkel som framfördes i tidskriften *Hockey* var att alla avtalsparter inser sitt förhandlingsläge. Mycket riktigt insåg de europeiska företrädarna att förhandlingsläget mot NHL inte var det bästa.⁶¹³

610 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 7, 2000 samt Jansson, Ulf (2000).

611 Jansson, Ulf (2000).

612 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 10, 2002, s. 50.

613 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 10, 2002.

En grundläggande aspekt som lyftes fram i debatten om relationen mellan Internationella Ishockeyförbundet och de europeiska ishockeyländerna och NHL löd:

Till skillnad mot fotboll, där klubbar från flera ligor kan lägga bud på spelare, har ishockeyn en enda liga i världen (NHL) som betalar sådana pengar att andra ligor inte har möjlighet att konkurrera. Alla spelare som har potential att tjäna stora pengar vill till NHL. Den nordamerikanska ligan kan alltså i kraft av sin ställning kontrollera marknaden och därmed prissättningen.⁶¹⁴

Onekligan är det NHL som innehar hegemonin och dikterar villkoren. Konkurrenter stryps och råvaruproducenter pressas. En fråga som ställdes var hur Internationella Ishockeyförbundet och de europeiska ishockeyförbunden och ligorna ska kunna sätta press på NHL. Ett förslag var att slänga ut Kanada och USA från OS och tacka nej till World Cup. Av detta blev inget, då Internationella Ishockeyförbundet och dess företrädare insåg att det inte hade varit någon effektiv metod mot den nordamerikanska ishockeyjätten. Rekylen skulle slå tillbaka. Hårt. Inga NHL-spelare i OS eller VM. Dessutom skulle NHL ta alla de bästa europeiska spelarna utan någon som helst form av ersättning.⁶¹⁵ Internationella Ishockeyförbundets president René Fasel konstaterade vasst att ”fem procent av någonting är mer än hundra procent av ingenting”.⁶¹⁶ Att NHL:s dragningskraft och dammsugning av europeiska ishockeyspelare är omfattande konkretiseras av att runt 30 procent (runt 80 svenska och 50 finska spelare) av alla NHL-spelare säsongen 2015/2016 enligt European Scouting Services chef Göran Stubb kom från Europa.⁶¹⁷ Motsvarande antal för KHL var 26 svenska respektive 40 finska spelare, vilket inkluderar de finska spelarna i Helsingforsklubben Jokerit.⁶¹⁸ Vid millenieskiftet rördes känslorna runt ishockeyn i Sverige dessutom upp av ett kontroversiellt NHL-inspirerat förslag.

614 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 10, 2002, s. 50.

615 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 10, 2002.

616 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 10, 2002, s. 50.

617 Telefonintervju Göran Stubb (2016-10-04).

Dessa siffror baserar sig på en egen genomgång av NHL-klubbarnas spelartrupper publicerade på respektive NHL-klubbs officiella hemsida. NHL-klubbarnas hemsidor besöktes vid olika tillfällen under säsongen 2015/2016.

618 Dessa siffror baserar sig på genomgång av KHL-klubbarnas spelartrupper publicerade på respektive KHL-klubbs officiella hemsida (2016-01-13).

Stäng Elitserien!

Jag tror att det är svårt för en sport att få respekt när man som dom har en stängd serie. Vi i vårt land ska vara försiktiga och inte snegla på USA för mycket. Där är sport en show. I Sverige är våra nationella serier så djupt rotade att vi måste vara rädda om dem. Det sportsliga måste få avgöra.⁶¹⁹

Citatet, som är saxat ur en krönika i tidskriften *Hockey* 2000, är Svenska Ishockeyförbundets dåvarande ordförande Rickard Fagerlunds ord om hur han såg på förslaget om att stänga Elitserien. Förbundsordföranden, som i tidigare skede varit inne på tankegångarna om att ishockeyn borde ta efter den svenska basketens stängda amerikanska modell och även stänga Elitserien, hade svängt. Enligt Fagerlund skulle det sportsliga vara vägledande och få avgöra serietillhörighet. Svensk ishockey var inte någon NHL-kopia.⁶²⁰ I en global ishockeyvärld försvarades en lokal modell. En som delade förbundsbasens syn om att inte närma sig NHL-modellen var journalisten Mats Wennerholm. Förslaget var enligt denne inte bara dåligt – det stank. Ett argument Wennerholm förde fram var att den idrottsliga logiken skulle gå förlorad om Elitserien blev en skyddad verkstad.⁶²¹ Ett annat var enligt Wennerholm att det i bottenstriden rädde panik bland klubbföreträdarna.⁶²² En öppen seriemodell var också det som förordades i en supporterkrönika i tidskriften *Hockey* 2002. Skribenten hävdade rakt på sak att det vore ”döden för svensk hockey om Elitserien stängs”,⁶²³ om NHL-modellens affärslogik skulle förpassa den svenska idrottens och ishockeyns traditionella upp- och nedflyttning till historieböckerna.

Av annan uppfattning var journalisten Hasse Andersson, Tre Kronors förre förbundskapten Hardy Nilsson och Svenska Hockeyligans VD Lars G. Karlsson.⁶²⁴ Andersson, som i det längsta värnat om den svenska modellen, var beredd att kapitulera. Det handlade

619 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 1, 2000, s. 14.

620 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 1, 2000 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 2, 2001.

621 *Aftonbladet* (2003-11-15).

622 *Aftonbladet* (2003-11-15).

623 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 6, 2002, s. 16.

624 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 2, 2001 samt *Aftonbladet* (2003-11-15 och 2003-11-23).

om moderna tider. Nostalgi över den svenska modellen och stilen kunde enligt honom slängas överbord.⁶²⁵ En åsikt som delades av förbundskaptenen, som ansåg det var nödvändigt att stänga Elitserien, om svensk ishockey och Tre Kronor skulle kunna behålla sin stormaktsposition inom landslagsishockeyn. Förbundskapten Nilsson menade på att en stängd Elitserie var den enda utvägen för svensk elitishockey.⁶²⁶ Svenska Hockeyligans VD Lars G. Karlsson, som backade upp förbundskaptenen, och yttrade i *Aftonbladet* att det var nödvändigt med en livlina för elitlagen.⁶²⁷ Konsekvenserna av att åka ur var för stora. Trots förbundskaptenens och Svenska Hockeyligans klara önskan kom Elitserien dock inte att stängas. Som en effekt av den alltmer penningstinna verksamheten siade Svenska Hockeyligans dåvarande VD Hans Nyberg om att Elitserien skulle närma sig NHL-modellens geografiska uppbyggnad. Enligt Nyberg skulle elitishockeyn i allt större omfattning kretsa kring större städer.⁶²⁸ Att elitishockey var en strikt ekonomisk verksamhet, som lämnat den amatöristiska grundidén, började bli allt tydligare.

Att svensk elitishockey blivit en marknadsplats runt millenieskiftet bekräftades av att Helsingforsklubben Jokerits majoritetsägare Harry "Hjallis" Harkimo 2001 köpte in sig i AIK Ishockey AB, en klubb som bolagiserades detta år. Harkimos tanke med köpet var att kopiera Jokerits framgångsrecept och göra AIK till ett storlag. Resultatet blev emellertid inte vad någon involverad önskat sig, då klubben efter mycket stor spelaromsättning degraderades ur Elitserien säsongen 2001/2002.⁶²⁹ Den förre AIK-spelaren och ledaren Anders Gozzi menade på att en förklaring till missräkningen var att den finska ledarstilen inte passade i Sverige. Det mesta krockade faktiskt enligt Gozzi, som ändå inte kunde ge någon förklaring till varför så var fallet. När väl AIK degraderades tappade de finska intressenterna engagemanget. Efter att de återvänt till Finland försvann pengarna från klubben och man var tvungen att börja om.⁶³⁰

625 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 2, 2001.

626 *Aftonbladet* (2003-11-23).

627 *Aftonbladet* (2003-11-15).

628 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 7, 2001.

629 AIK använde hela 71 spelare säsongen 2001/2002.

630 Jansson, Ulf (2001) samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 12, 2005.

En som i efterdyningarna av de finska intressenternas intåg i AIK lyfte problemen med bolagisering, var journalisten Ulf Jansson. I *Årets ishockey 2001* konstaterade han med anledning av detta samt att den amerikanske multimiljonären Philip Anschutz lagt ett bud på Djurgården Hockey AB (publ.):

Finnen är åtminstone ishockeyintresserad, men Anschutz har mig veterligen aldrig sett en ishockeymatch. Inte ens i Los Angeles – fastän han äger Los Angeles Kings.⁶³¹

I samband med Harkimos AIK-äventyr väcktes också tanken om att spela mot finska lag – allt i syfte att höja intresset kring Elitserien. Detta kan ses som en form av amerikanisering, även om NHL består av en och samma liga spelad i två länder. Detta förslag, som aktualiserats vid oregelbundna tillfällen, togs svalt emot i en av tidskriften *Hockeys* supporterkrönikor. Enligt krönikören var förslaget ett av de absolut sämsta som förts fram i svensk elitishockey.⁶³² En fråga som ställdes var vilken svensk ishockeysupporter som skulle vilja se sitt lag spela mot lag de inte alls kände till.⁶³³ Ett sätt att tolka detta uttalande är att svensk idrotts- och ishockeypublik är traditionsbunden. Den svenska idrottsmodellen med nationella serier är djupt rotad i den svenska idrottstraditionen. Djupt rotad är också principen om upp- och nedflyttning i seriesystemen.

Oväntade avancemang och oönskade degraderingar: Resultatet av den svenska elitishockeyns seriemodell

Efter att Elitserien för första gången spelades i sin moderna form säsongen 1975/1976 finns flera exempel på oväntade avancemang till svensk klubbblagsishockeys finrum. Ett av de mer sensationella stod Stockholmsklubben Väsby IK för då klubben 1987 lyckades med den osannolika bedriften att avancera till Elitserien. Den primitiva spelstilen och prestationen resulterade i att klubben fick smeknamnet "Vilda Väsby".⁶³⁴ Ett annat prov var när Växjö Lakers lyckades

631 Jansson, Ulf (2001), s. 8. Se även *Aftonbladet* (2000-09-01).

632 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 10, 2002.

633 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 10, 2002.

634 Jansson, Ulf (1997), "Första VM-guldet på 25 år: Silver i Canada Cup: Succé-VM i Stockholm 1989", s. 73–74 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 4, 1987, s.

med detsamma genom att våren 2011 vinna kvalserien, och då slå ut elitserieklubben Södertälje SK.⁶³⁵ Säsongen 2014/2015 var det Karlskrona HK:s tur att slå oddsen.⁶³⁶ Omvänt skapar den svenska seriemodellen också oväntade degraderingar ur finrummet. Exempelvis åkte Leksands IF Ishockey för första gången på 50 år ur svensk ishockeys högsta serie säsongen 2000/2001. Malmö IF (IF Malmö Redhawks), som rönt stora sportsliga framgångar under 90-talet, åkte ur säsongen 2004/2005. En storklubb från Stockholm är inte heller garanterad plats i svensk ishockeys högsta serie. Detta fick Djurgårdens IF, med 16 SM-guld på meritlistan, erfara när klubben efter 35 raka säsonger i Elitserien degraderades säsongen 2011/2012. Samma öde till mötes gick en av svensk elitishockeys stora talangproducenter – med två SM-guld och en ny modern multiarena – Modo Hockeyklubb säsongen 2015/2016. Kort sagt: den svenska ishockeyns seriemodell skapar förutsättningar för oväntade upp- och nedflyttningar till Sveriges högsta ishockeyliga. De ekonomiska effekterna av en degradering härifrån är kännbara. Ett faktum som klargörs av att det i början av 2010-talet skiljde ungefär 40 miljoner kronor i årsomsättning mellan en SHL-plats och spel i HockeyAllsvenskan.⁶³⁷

Svensk elitishockey blir miljardindustri

I syfte att stärka den kommersiella utvecklingen genomfördes 2001 en organisatorisk modernisering av den ideella intresseföreningen Svenska Hockeyligan. Det var vid årsmötet denna upplöstes och all sportslig och kommersiell verksamhet överfördes till det privata aktiebolaget Svenska Hockeyligan AB. Enligt Bolagsverket har Svenska Hockeyligan AB (2017) 1,4 miljoner kronor i aktiekapital och 1 400 aktier med lika rösträtt. Omorganisationen hade till ”syfte att stärka SHL-klubbarnas sportsliga och kommersiella intressen” (radio- och tv-rättigheterna samt olika huvudsponsorskap), samtidigt som man skapade tydligare ansvarsförhållanden och mer effektiv administration.⁶³⁸ Aktieägare i Svenska Hockeyligan AB blev de klubbar som

64–65 om askungesagan Väsby IK.

635 *Dagens Nyheter* (2011-04-07).

636 SHL (2015), ”Välkomna till SHL – Karlskrona HK”.

637 *Dagens Nyheter* (2011-04-07) samt EY (2016), s. 12.

638 Svenska Hockeyligan AB (2017), *Årsredovisning för räkenskapsåret 1 maj 2016 – 30 april 2017*, s. 3; Information från Bolagsverket (2018-03-14) samt SHL (2016).

spelade i Elitserien/SHL,⁶³⁹ vilket befäste deras slutna krets. Ett par år senare skulle några händelser sätta fokus på svensk elitishockey.

Säsongen 2004/2005 blev speciell. För det första passerade de svenska elitserieklubbarna och Svenska Hockeyligan AB en magisk ekonomisk gräns, då de tillsammans enligt tidskriften *Hockey* omsatte en miljard svenska kronor, varav elitserieklubbarna stod för ungefär 870 miljoner kronor och Hockeyligan för resterande.⁶⁴⁰ För det andra blev AIK Ishockey AB det första laget i svensk elitishockey som tvångsdegraderats från HockeyAllsvenskan. Detta på grund av att man inte lyckats uppfylla kraven för elitlicensen säsongen 2004/2005.⁶⁴¹ AIK:s tvångsdegradering var ett resultat av en allt häftigare kostnadsökning, som många klubbar i HockeyAllsvenskan kände av i början av 2000-talet. Enligt tidskriften *Hockey* hade runt 70 procent av klubbarna i HockeyAllsvenskan underskott i sin verksamhet 2004. Det skenande ekonomiska underskottet orsakades framför allt av eskalerande lönebudgetar, då klubbledarna var rädda att inte få ihop ett slagkraftigt lag.⁶⁴² Här bidrog den sportsliga logiken med upp- och nedflyttning direkt till ett ekonomiskt risktagande. För det tredje blev NHL:s inre affärer en realitet inom svensk och finsk elitishockey i samband med NHL-lockouten säsongen 2004/2005. Det historiska beslutet att ställa in hela NHL-säsongen orsakades av att NHL-ägarna och spelarfacket NHLPA inte kunde komma överens om ett nytt kollektivavtal. NHL-lockouten förändrade de sportsliga förutsättningarna (med 74 NHL-spelare i Elitserien), inte bara inom svensk och finsk elitishockey, utan även för andra professionella ishockeyligor runt om i världen. Efter att klubbägarna i NHL och spelarfacket under ett knappt år förhandlat om ett nytt kollektivavtal lyckades parterna hitta en lösning som båda var nöjda med. Likt i underhållningsindustrin på Broadway går det inte att tjäna pengar om showerna ställs in. NHL spelades igen säsongen 2005/2006.⁶⁴³ Publikmässigt hade NHL-lockouten ingen större effekt för Elitserien.

639 Information från Bolagsverket (2018-03-14) samt SHL (2016).

640 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 8, 2004.

641 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 7, 2004; "Allsvenskan–Division IV", se fakta i *Årets ishockey 2005*, s. 199; *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 5, 2010; *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 8, 2010 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 9, 2010.

642 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 1, 2004.

643 Jansson, Ulf (2005), "Elitserien 2004–05"; Spångberg, Magnus (2005), "NHL" samt Spångberg, Magnus (2006), "NHL".

Under denna var publiksnittet 6 230 åskådare, medan det i grundserien efterföljande säsong var 6 157. Till säsongen 2006/2007 fanns betänkligheter om att NHL-starten skulle påverka publikintresset negativt, och att Elitserien skulle bli en avslagen historia efter att NHL-spelarna lämnat Europa. Farhågorna visade sig obefogade, då publiken fortsatte visa stort intresse för Elitserien samtidigt som dramatiken fanns kvar – även om spelkvaliteten sjunkit med NHL-spelarnas uttåg.⁶⁴⁴ Ishockeyns ställning som publiksport var stabil.

Vid denna tidpunkt började också, vid sidan av sponsringen och tv-avtalet, de allt fler nya moderna multiarenorna ge ekonomiskt utslag.⁶⁴⁵ Tillskottet sponsringen tillförde svensk elitishockey uppgick säsongen 2006/2007 till 450 miljoner kronor, vilket motsvarade ungefär 37,5 procent av elitseriekлубbarnas totala årsomsättning på 1,2 miljarder kronor. Sponsorintäkterna för Allsvenskan i fotboll var jämförelsevis 260 miljoner kronor.⁶⁴⁶ Miljardindustrin svensk elitishockey blivit några år tidigare började bli norm. Och finns det pengar inom ishockeyn, är NHL närvarande.

En amerikan tar över Globen och NHL flyttar in!

Hösten 2008 fick globaliseringen ny innebörd inom svensk underhållningsidrott. Den amerikanske miljardären Philip Anschutz – som också äger 49 procent av Hammarby Fotboll AB – köpte via sitt bolag Anschutz Entertainment Group av Stockholms stad driftsrättigheten till Globenområdet under 15 år med option på ytterligare 10 år.⁶⁴⁷ Den amerikanska evenemangskulturen baserad på vinstmaximering expanderade in på svensk mark.

Den USA-drivna underhållningsidrotten gav också effekt på svensk ishockeymark när NHL stärkte sin hegemoni samma höst. NHL-premiären mellan Ottawa Senators och Pittsburgh Penguins spelades nämligen i Globen den 4 oktober. Detta var första gången som en

644 Jansson, Ulf (2006), "Elitseriekrönika"; "Elitserien – fakta och summering" i *Årets ishockey 2005*; "Elitserien – fakta och summering" i *Årets ishockey 2006* samt Jansson, Ulf (2005), s. 62.

645 Andersson, Hasse (2007), "MODO HK".

646 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 10, 2007.

647 *Idrottensaffärer* (2008), "Miljardären som tar över Globen" samt Hammarby Fotboll AB (2017), *Årsredovisning 2016*.

NHL-match spelades i Sverige. Samtidigt premiärspelade New York Rangers mot Tampa Bay Lightning i Prag, Tjeckien. NHL:s koncept med premiärmatcher i Europa hade introducerats i den engelska huvudstaden London året innan, i samband med att Anaheim Ducks och Los Angeles Kings drabbat samman i två matcher.⁶⁴⁸ I jämförelse introducerades konceptet i Finland inför säsongstarten 2009/2010, med matcher i Hartwall Arena, Helsingfors, mellan Chicago Blackhawks och Florida Panthers.⁶⁴⁹ I en historisk återblick ska noteras att den första matchen mellan NHL-lag på europeisk mark spelades 1938 i den franska huvudstaden Paris, mellan Montreal Canadiens och Detroit Red Wings. Dessutom har NHL- och WHA-lag genom åren vid flera tillfällen spelat mot såväl svenska och finska som övriga europeiska lag.⁶⁵⁰

NHL-influenserna fick ännu en ny komponent säsongen 2009/2010, då Winter Classic på NHL-manér introducerades i svensk ishockey. I NHL hade konceptet under namnet Heritage Classic introducerats den 22 november 2003, då Edmonton Oilers och Montreal Canadiens inför 60 000 åskådare drabbat samman på Commonwealth Stadium i Edmonton.⁶⁵¹ Den första svenska utomhusmatchen av Winter Classic var Frölunda HC mot Färjestad BK den 28 december 2009, som spelades på Nya Ullevi inför 31 144 åskådare.⁶⁵² I jämförelse spelades Winter Classic i Finland första gången den 5 februari 2011. Helsingforsderbyt Jokerit mot HIFK, som spelades på Olympiastadion i Helsingfors, lockade 36 644 åskådare.⁶⁵³ Winter Classic kom följaktligen ett par säsonger tidigare till Sverige.

Vad gäller NHL:s kommersiella expensionsplaner finns dock andra positiva effekter för svensk och finsk ishockey. Enligt Svenska Ishockeyförbundets generalsekreterare Tommy Boustedt tillför NHL en positiv attityd till spelet. NHL fungerar även som beskyddare av ishockeyn i den globala idrottskonkurrensen, vilket är viktigt i hänseendet rekrytering av ungdomar till sporten. Nackdelen är å andra

648 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 9, 2008.

The Mighty Ducks of Anaheim åren 1993–2006.

649 NHL (2009), "Four NHL-teams To Open 2009–2010 Season in Europe Oct. 2–3".

650 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 9, 2009.

651 Pinchevsky, Tal (2013), "'03 Heritage Classic i Edmonton started boom" samt Ramsay, Calay (2013), "First Heritage Classic remembered, 10 years latter".

652 Jansson, Ulf (2010), "Frölunda HC".

653 *Jääkiekkolehti*, Nro. 2, 2011.

sidan att svensk och finsk ishockey dräneras på unga spelare. Om man väger ihop alla NHL-influenser, menar Boustedt att NHL ändå anbragt mer positivt än negativt till svensk och finsk ishockey.⁶⁵⁴ Den svenske generalsekreterarens hållning delas av ett finskt perspektiv.⁶⁵⁵ De ökade kommersiella inslagen blev oavsett en direkt bidragande orsak till att bolagiseringsfrågan åter fördes upp på dagordningen.

Frågan om 51-procentsregeln åter på agendan

Inför Riksidrottsmötet 2009 fick frågan om den så kallade 51-procentsregeln ny fart. Ishockeyförbundets hållning var då, liksom nu, att det ska vara upp till varje specialidrottsförbund att i sina stadgar reglera förutsättningarna för idrottsaktiebolag. Något gehör för decentraliseringsförslaget blev det emellertid inte. En farhåga som restes från Riksidrottsmötets sida var att en splittring skulle kunna uppstå inom svensk ishockey. Svenska Ishockeyförbundets uppfattning kvarstod detta till trots. Detta underströks av att dåvarande förbundsordförande Christer Englund i en ledare i tidskriften *Hockey* 2010 mycket tydligt markerade att Svenska Ishockeyförbundet ville ha en svensk idrottsmodell, där elitidrott var en del av idrottsfamiljen.⁶⁵⁶ Ett skäl till denna ståndpunkt är att de sportsliga incitamenten för klubbarna då inte skulle undergrävas.⁶⁵⁷ Må vara som det ville med synen på bolagisering: de ekonomiska hjulen gick ytterligare upp en växel. När säsongen 2009/2010 sammanfattades hade elitserieklubbarnas samlade intäkter ökat till runt 1,3 miljarder kronor. Årsomsättningen låg på 80–170 miljoner kronor per klubb.⁶⁵⁸ En starkt bidragande orsak till ökningen var televisionen; varje elitserieklubb fick denna säsong 25 miljoner kronor från Svenska Hockeyligan AB, till största del ersättning för sändningsrättigheterna.⁶⁵⁹ De ökade intäkterna och den internationella konkurrensen om de bästa spelarna smörjde även spelarlönerna. Den årliga snittlönen i Elitserien var vid denna

654 Telefonintervju Tommy Boustedt (2015-08-28).

655 Telefonintervju Kaj Kunnas (2015-08-27) samt telefonintervju Göran Stubb (2016-10-04).

656 Svenska Ishockeyförbundet och Svenska Fotbollförbundet (2009), *Motionen om förenings IdrottsAB* samt Svenska Fotbollförbundet (2009), *Motionen om förenings IdrottsAB* samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 12, 2010.

657 Jämför *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 7, 1982.

658 Se elitserieklubbarnas årsredovisningar och verksamhetsberättelser säsongen 2009/2010.

659 *Dagens Nyheter* (2011-04-07).

tidpunkt 800 000–900 000 kronor, eller 65 000–75 000 kronor i månadslön.⁶⁶⁰

Inför Riksidrottsmötet 2013 kom frågan om 51-procentsregeln åter upp på agendan. Likt under tidigare Riksidrottsstämmor avslogs förslaget om att specialidrottsförbunden själva, genom stadgeändring, skulle kunna reglera bolagiseringsfrågan.⁶⁶¹ Frågan om 51-procentsregeln torde med detta vara begravd för ett tag framöver. Enda sättet för elitishockeyns företrädare att få igenom saken vore genom att bryta med den svenska idrottsrörelsens gemensamma organisation. En som företräder denna åsikt är Linköping Hockey Clubs före detta klubbdirektör Michael ”Mike” Helber, som menar att det bara är en tidsfråga innan de svenska spärreglerna försvinner.⁶⁶²

Inför säsongen 2013/2014 ändrades det klassiska namnet och varumärket Elitserien till det NHL-klingande SHL. En anledning till namnbytet var att Svenska Hockeyligan AB ville öka dess exponering.⁶⁶³ Enligt medievetaren Ulf Jonas Björk var det frågan om en modernisering med ”NHL-touch”.⁶⁶⁴ Några år tidigare hade närmandet mot Major League-modellen blivit mycket tydligt med två betydelsefulla rättsavgöranden för svensk idrott: Bilsport- och NHL-målen.⁶⁶⁵ Det speciella med dessa tvister var att den svenska idrottsmodellens (monopolistiska) pyramidstruktur utmanades och attackerades, och det med två av marknadsekonomin skarpaste vapen: konkurrensfriheten och konkurrensrätten. Utvecklingen kan ses som ett närmande mot den idrottsrelaterade rättsutvecklingen i USA, där konkurrensrättsliga tvister som nämnts tidigt prövats.

660 Sokala, Hannu (2009), ”Kiekkoilijat ovatkin palkkakuopassa”.

661 Sveriges Riksidrottsförbund (2013), ”51-procentsregeln kvar i RF:s stadgar”, pressmeddelande 2013-05-25.

662 Telefonintervju Michael ”Mike” Helber (2016-10-13).

663 Bolagsverket – företagssök (Svenska Hockeyligan AB), se även *Årets ishockey 2014*, s. 96 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 8, 2013.

664 Björk, Ulf Jonas (2016).

665 Marknadsdomstolen (2012-12-20), 2012:16, Dnr A 5/11 och Konkurrensverket (2011-05-13), Dnr 709/2009 samt Marknadsdomstolen (2012-12-03), Mål A 2/12 och Konkurrensverket (2012-09-20), Dnr 501/2012.

Den svenska idrottsmodellens pyramidstruktur prövas mot juridiken

Bakgrunden i Bilsportmålet⁶⁶⁶ var att Konkursverket (KKV) 2009 fick in ett klagomål från en privatperson om att Svenska Bilsportförbundet (SBF) utnyttjade sin monopolistiska ställning. Detta då SBF inte tillät privatpersonen att anordna konkurrerande motorsporttävlingar. Privatpersonen i fråga var medlem och licensinnehavare i SBF, en ideell förening som Sveriges Riksidrottsförbund upptagit som specialidrottsförbund för bilsport. Med anledning av privatpersonens medlemskap och licensinnehav i SBF anmälde SBF denne till Riksidrottsnämnden för förbundsbestraffning på grund av illojalitet. Privatpersonen anmälde i sin tur SBF till KKV. I sitt beslut fastslog KKV 2011 att SBF:s regler var konkurrenshämmande och i strid med konkurrensreglerna. En bidragande orsak till att konkurrensreglerna var tillämplbara är att SBF, då man bedriver ekonomisk verksamhet, anses vara ett företag. KKV ålade SBF att ändra sina regler. I detta läge valde SBF att överklaga KKV:s dom till Marknadsdomstolen, vilken denna dock slog fast. Även här konstaterade man i sitt avgörande att SBF:s, liksom den svenska idrottsrörelsens regler, stred mot EU:s konkurrensregler, då de hindrade licensinnehavaren att ställa upp i av SBF ej sanktionerade tävlingar. Marknadsdomstolen ansåg att SBF:s regler inte kunde rättfärdigas med hänvisning till ”idrottens särart”, och dessa ansågs därför otillåtna enligt EU:s och de svenska konkurrensreglerna. Slutligen fastställdes att villkoren för dispens, från SBF:s organisering (utanför den svenska idrottspyramiden), ska beviljas under förutsättning att den osanktionerade tävlingen 1) kan arrangeras på ett säkert sätt och under rättvisa former, 2) utvecklar den ifrågavarande idrotten, och 3) till viss del grundas på ideella insatser, som stödjer barn- och ungdomsidrott. Domen kan för svensk idrott, med reservation för den 3:e punkten, ses som ett närmande mot Major League-modellen, även om monopolen håller i Major League-modellen. Barn- och ungdomsidrotten administreras av andra idrottsorganisationer, även om exempelvis NHL:s scoutingverksamhet tidigt lägger märke till talanger och potentiella NHL-spelare.

666 Marknadsdomstolen (2012-12-20), 2012:16, Dnr A 5/11 samt Konkursverket (2011-05-13), Dnr 709/2009. Jämför Johan Lindholm (2015), *Kommersiell exploatering av idrottslig verksamhet ur ett konkurrensrättsligt perspektiv*.

I NHL-målet gällde frågan så kallade korttidskontrakt, för NHL-spelare, i svensk elitishockey under NHL-lockouten säsongen 2012/2013.⁶⁶⁷ Svenska Hockeyligan AB (SHL) förbjöd sina tolv medlemsklubbar i Elitserien att teckna korttidskontrakt med NHL-spelare, med hänvisning till att man långsiktigt ville skydda och stärka sin egen produkt och dess organisations- och tävlingsidé. Detta kan tolkas som att SHL inte ville ha NHL-spelare och att det fanns ett lokalt motstånd mot globala influenser. Några klubbar – Modo Hockey och Frölunda HC – och stora delar av massmedia motsatte sig detta beslut, som de ansåg var juridiskt och ekonomiskt omotiverat. Konkurrensverket (KKV) såg sig i december 2012 nödsakade att pröva SHL:s beslut och kom fram till att åtgärden var orimlig, då förbudet begränsade konkurrensen. SHL överklagade nu domen till Marknadsdomstolen. Modo Hockey och Frölunda HC kontrakterade lockoutade NHL-spelare på korttidskontrakt, medan övriga klubbar i Elitserien ställde sig solidariska bakom SHL:s beslut. Marknadsdomstolen slog i sin tur fast att konkurrensreglerna visserligen var tillämplbara på SHL – oaktat idrottens interna reglering – men att regeln om att inte tillåta korttidskontrakt (som existerat sedan säsongen 2006/2007) var rimlig, då den hade till ”syfte att värna tävlingarnas rättvisa och riktiga förlopp”.⁶⁶⁸ Regeln var med andra ord legitim och proportionerlig. Den förlorade emellertid aktualitet i januari 2013 efter att NHL och NHLPA ingått ett nytt tioårigt kollektivavtal.⁶⁶⁹

Påföljande Bilsport- och NHL-målen uppkommer spørsmålet om vad som innefattas i begreppet ”idrottens särart”, och vilka rekvisit som kan anses godtagbara för att undandra idrottens interna regler och bestämmelser från konkurrensreglerna. Att konkurrensreglerna kan och ska tillämpas på elitidrott råder det emellertid ingen tvekan om, då den innefattar ekonomisk verksamhet. Onekligen är det så att relationen sport, ekonomi och juridik skapar nya utmaningar. Frågan är hur länge den svenska idrottsmodellens monopol kommer att få stå kvar i orubbad form. Denna undran förstärks av att de svenska herrelitfotbollsklubbarna AFC United och Dalkurd FF nyligen flyt-

667 Marknadsdomstolen (2012-12-03), Mål A 2/12 samt Konkurrensverket (2012-09-20), Dnr 501/2012.

668 Marknadsdomstolen (2012-12-03), Mål A 2/12, s. 4.

669 The Hockey News (2013), ”Game on! NHL lockout ends with tentative deal between league, NHLPA”.

tats mellan städer. AFC United från Stockholm till Eskilstuna 2016 och Dalkurd FF från Borlänge till Uppsala 2017. Den svenska idrottens, och i synnerhet fotbollens hållning, mot en övergång till en amerikansk Major League-modell tydliggörs dock av att Svenska Fotbollförbundet i kölvattnet av flyttarna förbjudit byte av hemort för klubb i förbundsserie.⁶⁷⁰

I syfte att öka Sveriges attraktionskraft i en alltmer penningstinn sportvärld skulle en förändrad skatterättslig tolkning i början av 2010-talet underlätta möjligheten att rekrytera utländska spelare och/eller tränare. Denna förändrade skatterättsliga tolkning skulle komma att komplettera lagen (1991:586) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta artister m.fl. (A-SINK, den så kallade artistskattelagen).

Artistskatten kompletteras med en expertskatt

Sedan den 1 januari 2012 kan expertskattereglerna i inkomstskattelagens (1999:122) 11 kap. 22–23 a §§ användas inom idrott. Den utvidgade tolkningen kan användas för spelare och tränare som inte är svenska medborgare under anställningens tre första år under förutsättning att spelaren inte vistats i Sverige någon gång under de fem år som föregått anställningen. Dessutom måste spelaren eller tränaren ha en månadslön som överstiger två prisbasbelopp (91 000 kronor 2018). Den spelare eller tränare som uppfyller beloppskriteriet blir beskattad för 75 procent av inkomsten – 25 procent blir skattefri. För SHL-klubbarna (liksom de Allsvenska fotbollsklubbarna) och spelarna eller tränarna kan expertskattereglerna vara ett mer attraktivt alternativ än artistskattereglerna då ett längre avtal kan tecknas till skattereduktion.⁶⁷¹ Att det inom elitidrotten fanns ett önskemål om en uppluckrad tillämpning för spelare och tränare var något som elitklubbarna eftersträvat då Kammarrätten i Stockholm 2011 avkunnat ett vägledande avgörande.⁶⁷² I det aktuella målet mellan den tjeckiske tränaren Miloslav Horava och Modo Hockeyklubb

670 Svenska Fotbollförbundet (2018), *Tävlingsbestämmelser 2018*, 2 kap. 18 §.

671 Proposition 2000/01:12, s. 19–26; proposition 2011/12:1, kapitel 6.3 samt Björkman, Bernt (2012), ”Expertskatten mjukas upp – men nya tillämpningsproblem”.

672 Kammarrätten i Stockholm, mål nr 5606-10, 2011-04-14.

mot Skatteverket hade Kammarrätten i Stockholm funnit att de formella förutsättningarna för att kunna använda expertskattereglerna i inkomstskattelagens 11 kap. 22–23 a §§ i den ideell föreningen Modo Hockeyklubb inte var uppfyllda då Modo Hockeyklubb inte ansågs vara ett företag enligt nämnda lagrum. Det fanns med andra ord för elitidrotten ett behov att få till en ändring i detta avseende. En fråga som tornar upp sig är hur Kammarrätten hade resonerat om Modo Hockeyklubb vid denna tidpunkt varit ett idrottsaktiebolag. Vid sidan av de uppluckrade skattereglerna som var en direkt effekt av en alltmer globaliserad och konkurrensutsatt sportvärld började även SHL allt tydligare närma sig Major League-modellens stängda liga.

Tröskeln till SHL höjs – ett steg mot stängd liga

Till säsongen 2014/2015 genomfördes ytterligare förändringar och moderniseringar, då ett utvecklingsprogram med syfte att förnya och stärka svensk klubbblagsishockey sjösattes. Genom överenskommelsen mellan Svenska Hockeyligan AB och AHF HockeyAllsvenskan AB:s styrelser, med mandat från Svenska Ishockeyförbundets styrelse, ämnade man skapa en helhetslösning för utvecklingen. Företrädarna för svensk elitishockey ville förändra framtida kvalsystem, justera elitlicensen avseende ekonomi och arenor samt öka samverkan mellan de båda bolagen. Uppgårelsen resulterade i att SHL-klubbarna i ett gemensamt beslut införde omställningsbidrag eller ”fallskärm” till degraderad SHL-klubb. Syftet med den ekonomiska fallskärmen är att en degradering till HockeyAllsvenskan ska bli något mjukare. Moderniseringen innebar att SHL och HockeyAllsvenskan från och med säsongen 2015/2016 skulle bestå av fjorton lag vardera. I syfte att behålla den sportsliga logiken med upp- och nedflyttning skulle det då framöver spelas ett direktkval mellan två lag från HockeyAllsvenskan mot lag 13 och 14 i SHL, i bäst av sju matcher, där de två vinnande lagen följande säsong skulle spela i SHL.⁶⁷³ Även om företrädarna för svensk elitishockey med detta behöll den djupt rotade sportsliga logiken, var realiteten den att det blev svårare både att åka ur och avancera till SHL – vilket är ett närmande mot NHL-modellen

673 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 3, 2014 samt EY (2016), s. 13.

och dess liga. Denna slutsats baseras på erfarenheten av den liknande finska modellen, som tillämpades säsongerna 2008/2009–2013/2014.

En orsak till att tröskeln till SHL höjts är ersättningen från televisionen. Det svenska tv-avtalet mellan C More och Svenska Hockeyligan AB samt AHF HockeyAllsvenskan AB för säsongerna 2014/2015–2017/2018 är värt 325 miljoner kronor per säsong (totalt 1,3 miljarder kronor). Avtalet, som förlängts med sex säsonger (2018/2019–2023/2024), med målet att utveckla SHL-upplevelsen till internationell toppklass jämförbar med NHL,⁶⁷⁴ är nu än större ekonomiskt. Såväl SHL som HockeyAllsvenskan får mer för sina sändningsrättigheter – men ”SHL:s ökning är mycket kraftig”, enligt Linköping Hockey Clubs före detta klubbdirektör Michael ”Mike” Helber.⁶⁷⁵ Säsongen 2018/2019 är avtalet värt runt 370 miljoner kronor men sedan växlar det upp årligen för att i slutet av avtalstiden vara värt ungefär 500 miljoner kronor om året.⁶⁷⁶ Enligt Helber är det svenska tv-avtalet mellan C More och SHL samt HockeyAllsvenskan unikt, då det inte finns något tv-avtal inom ishockeyn i Europa eller Ryssland som kan konkurrera med det svenska.⁶⁷⁷ TV-avtalet och centrala sponsoravtal Svenska Hockeyligan AB tecknar kommer att resultera i betydande kassatillskott för varje SHL-klubb. Enligt *Aftonbladet* når den ekonomiska ersättningsnivån med detta i ett svenskt idrottsperspektiv nya rekordhöjder, då varje SHL-klubb under perioden 2018/2019–2023/2024 kommer att per säsong få mellan 42–48 miljoner kronor från Svenska Hockeyligan AB.⁶⁷⁸ Enligt *Aftonbladet* är det rekordstora tv-avtalet totalt värt motsvarande 3,1 miljarder kronor.⁶⁷⁹ Onekligen är det så att svensk elitishockeys centrala avtal ger alltmer klirr i klubbkassorna. I jämförelse gav SHL-utdelningen säsongen 2015/2016 nyuppflyttade SHL-klubbar 20 miljoner kronor medan övriga SHL-klubbar fick 26 miljoner kronor.⁶⁸⁰ Någon ökning av spelarlönerna tror Helber däremot inte är sannolikt, trots de större

674 *Expressen* (2016-09-20) samt telefonintervju Michael ”Mike” Helber (2016-10-13). Se även *Idrottensaffärer* (2013), ”Elitserien såld för 1,3 miljarder”.

675 Telefonintervju Michael ”Mike” Helber (2016-10-13).

676 Telefonintervju Michael ”Mike” Helber (2016-10-13).

677 Telefonintervju Michael ”Mike” Helber (2016-10-13).

678 *Aftonbladet* (2017-02-21).

679 Abrahamsson, Hans, Leifby, Marcus och Ros, Tomas (2017), ”Mångmiljonavtalet skapar gigantisk klyfta”.

680 Malmö Redhawks Ishockey AB (2016), *Årsredovisning Malmö Redhawks Ishockey AB 2015-05-01 – 2016-04-30*, s. 4 samt Svenska Hockeyligan AB (2016), *Årsredovisning för räkenskapsåret 1 maj 2015 – 30 april 2016*, s. 3.

ekonomiska inslagen. Logiken är enkel på den globala ishockeymarknaden. Svenska och finska klubbar kan inte lönemässigt konkurrera med NHL eller KHL. Enligt Helber är det troligare att pengarna i stället investeras och fonderas på olika sätt för att öka upplevelsen i samband med SHL-matcher.⁶⁸¹ Min bedömning är ändå att spelarlönerna kan komma att öka i framtiden.

Att svensk elitishockey är mycket populär hos den svenska tv-publiken påvisas av att elitfotbollsklubbarna, som de stora konkurrenterna, i jämförelse får 240 miljoner kronor per år i sändningsersättning under 2016–2019. Svensk elitfotboll har dock goda utvecklingsmöjligheter kommersiellt vilket blir tydligt av att Föreningen svensk elitfotboll (SEF) och Discovery Networks Sweden tecknat ett nytt tv-avtal för Allsvenskan och Superettan 2020–2025. Detta sexåriga tv-avtal är enligt *Sydsvenska Dagbladet* värt ungefär 540 miljoner kronor per år, av vilken de 16 allsvenska klubbarna får dela på 75 procent och de 16 klubbarna i Superettan 25 procent.⁶⁸² Vad gäller ishockeyn finns enligt Michael Helber och Tommy Töpel utrymme att öka medieersättningarna än mer i framtiden. Enligt Töpel är ”taket inte nått när det gäller tv-pengar”.⁶⁸³ Däremot tror Töpel att inkomsterna från sargreklam och liknande inte kommer att öka i den takt som skedde 1987–1995, då de ökade markant. Sedan dess har ökningstakten för sargreklamen varit ungefär 5 procent per år.⁶⁸⁴

Säsongen 2015/2016 var SHL-klubbarnas totala årsomsättning uppe i närmare 1,7 miljarder kronor. Av dessa svarade reklam- och sponsorintäkter för 42 procent (varav en stor del kom från SHL centralt), entréer för 29 procent, servering, kiosker och souvenirer för 11 procent och övriga intäkter (alltifrån hyror till eventverksamhet) för resterande 18 procent. Den enskilt största utgiftsposten var spelarlönerna, som uppgick till ungefär 60 procent.⁶⁸⁵ I jämförelse omsatte de allsvenska klubbarna i svensk fotboll ungefär 1,6 miljarder kronor 2016, vilket inkluderar Malmö FF:s deltagande

681 Telefonintervju Michael ”Mike” Helber (2016-10-13).

682 *Idrottsaffärer* (2015), ”Nytt tv-avtal för svensk fotboll” samt *Sydsvenska Dagbladet* (2017-03-25), s. B21.

683 Telefonintervju Tommy Töpel (2015-09-01) samt telefonintervju Michael ”Mike” Helber (2016-10-13).

684 Telefonintervju Tommy Töpel (2015-09-01).

685 EY (2016), s. 5 och s. 8–9. Total årsomsättning 1688 miljoner kronor.

i den penningstinna europeiska fotbollscupen Champions League 2015/2016.⁶⁸⁶ SHL har vid sidan av Allsvenskan i fotboll därmed blivit den ekonomiskt största sportligan i Sverige. Ishockeyn har dock varit drivande och satt standarden. Fotbollen har å sin sida under 2000-talet tagit in på ishockeyns enorma kommersiella ryck från 80- och 90-talen. Svensk elitfotboll har till skillnad mot ishockeyn stora inkomster av spelarförsäljningar. Den kommersiella eskaleringen kan med företagsekonomien Hans Lundbergs ord beskrivas med att skiljemuren gentemot ideell folkrörelseidrott blivit så hög, att man kan tala om två fundamentalt olika idrottsformer med ”väsensskilda mål, medel, syfte och mening där fysisk aktivitet är minsta men också enda gemensamma nämnare”.⁶⁸⁷

I syfte att stärka den ekonomiska förutsägbarheten och framförhållningen har nya licenskrav införts från säsongen 2016/2017. Alla klubbar i SHL måste, vid sidan av vissa uppställda krav på arena, faciliteter, organisation och ungdomsverksamhet, ha ett eget kapital om fyra miljoner kronor (som till säsongen 2022 ska vara tio miljoner kronor). Ett av arenakraven är att en SHL-klubb ska ha en arena för 5 000 åskådare, varav 3 500 ska vara sittplatser. Kraven har tillkommit av såväl säkerhetsskäl som kommersiella orsaker. Med de nya arenakraven förbättras tv-produktionen, samtidigt som publik, sponsorer och de som arbetar och spelar i arenan får en bättre upplevelse.⁶⁸⁸ På detta sätt vill SHL-företrädarna parallellt skapa stabilare ekonomi och maximera upplevelsen och bekvämligheten. De ökade ekonomiska inslagen skapar nya utmaningar. Ett tillspetsat organisatoriskt exempel som Helber lyfter fram, är att varje SHL-klubb borde ”varsla all sin personal i början av säsongen för att klubben kan åka ur”.⁶⁸⁹ Denna hållning fungerar naturligtvis inte ur ett mänskligt eller arbetsmiljömässigt perspektiv, men visar ändå på problematiken med en seriemodell som bygger på sportslig logik med upp- och nedflyttning i seriesystemen. Företrädarna för en SHL-klubb vet helt enkelt inte i vilken serie de kommer att spela i nästa

686 Svenska Fotbollförbundet (2016), *Analys av de allsvenska klubbarnas ekonomi* 2016.

687 Lundberg, Hans (2009), s. 26.

688 Svenska Ishockeyförbundet och Svenska Hockeyligan AB (2015), *Reglemente för licensnämnden*; Svenska Ishockeyförbundet (2017), *Licensregler för SHL, Hockeyallsvenskan, hockeyettan och SDHL 2017/2019*, s. 3 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 1, 2015 och Nr. 2, 2016.

689 Telefonintervju Michael ”Mike” Helber (2016-10-13).

säsong.⁶⁹⁰ Ett resultat av den svenska ishockeyns väl nedärvda sed om upp- och nedflyttning är hur SHL-klubbarna säsongen 2017/2018 är geografiskt spridda i riket. Endast sex av totalt fjorton SHL-klubbar var från de tio största kommunerna befolkningsmässigt.⁶⁹¹ Denna utveckling följer inte NHL-logiken om att franchises placeras i de mest befolkningsrika städerna och regionerna, med bäst förutsättningar att sälja ishockeyn. Samtidigt är en väl spridd geografi mer ett tecken på vinstmaximering enligt NHL-modell.

Summering: Innan det är dags att analysera finsk elitishockeys omdaning ska påminnas om att svensk elitishockey gått i bräsch för professionaliseringen och kommersialiseringen av svensk idrott, trots att företrädarna är hämmade av riksidsrottförbundet. Svensk fotboll har i jämförelse en starkare konservativ kultur och tradition, vilket forskningen visar.⁶⁹² Fotbollens professionalisering och kommersialisering har inte enligt historikern och arbetsmarknadsforskaren Bill Sund ändrat detta grundmönster,⁶⁹³ trots att svensk fotboll under 2000-talet vid sidan av elitishockeyn gjort ett ”kommersiellt ryck” gentemot andra nationella sporter. Med detta är det dags att vända blicken mot Finland.

690 Telefonintervju Michael ”Mike” Helber (2016-10-13).

691 Sex av totalt fjorton klubbar i SHL säsongen 2017/2018 var från de tio största kommunerna befolkningsmässigt: Djurgården Hockey AB (publ.) (Stockholm), Frölunda HC (Göteborg), Malmö Redhawks Ishockey AB, Linköping HC, HV71 (Jönköping) och Örebro HC. Fem klubbar var från kommuner placerade 11–30 i befolkningsmängd; Brynäs IF (Gävle), Färjestad BK (Karlstad), Luleå HF, Skellefteå AIK och Växjö Lakers Idrott AB. Övriga klubbar var från mindre kommuner: Karlskrona HK, Mora IK och Rögle BK (Ängelholm). Två klubbar kom från kommun som inte tillhörde de femtio största befolkningsmässigt: Mora IK och Ängelholmsklubben Rögle BK.

Jämförelsen baserar sig på Statistiska centralbyrån (2017), ”Befolkningsstatistik, folkmängd, topp 50, 31 december 2016”.

692 Se primärt: Andersson, Torbjörn (2002), Andersson, Torbjörn (2011); Andersson, Torbjörn (2016); Peterson, Tomas (1989); Peterson, Tomas (1993); Sund, Bill (1997), *Fotbollens maktfält*.

693 Sund, Bill (1997), s. 258.

SM-liiga bildas, utvecklas och omvandlas

Likt Sverige genomgick hela det finska samhället och finsk ishockey stora förändringar under 1970-talet.⁶⁹⁴ På den finska ishockeyfronten var den första större ishockeyhändelsen att Tappara från Tammerfors som första klubb övergick till halvprofessionalism sommaren 1970.⁶⁹⁵ I samband med Tapparas omställning blev även ishockeyns affärer en realitet, då den finske affärsmannen och miljonären Mikko J. Westerberg ”köpte” rättigheterna till klubbens representationslag under tre säsonger. Avtalet förlängdes med ytterligare tre år. Helt korrekt hade Westerberg ingått ett hyresavtal på 3+3 år med Tappara, vilket dock i praktiken innebar ett fullt ägarskap. Utgångspunkten för Westerbergs ”köp” var att en idrottsförening skulle ledas på samma sätt som vilken annan affärsverksamhet. Genom ”köpet” hade Westerberg makten, friheten och ansvaret att fritt agera över Tapparas affärer. En farhåga som restes i samband med ”köpet”/hyresavtalet var att man skulle bli tvungen att byta namn på det halvprofessionella A-laget, då Tappara är en stor förening. Ett av de förslag som diskuterades var Ryon Montreal, vilket kan förklaras med att Westerbergfamiljen ägde företaget Montreal Urheiluy Oy och fabriken som tillverkade ishockeyklubban Montreal. Detta förslag förkastades, eftersom man inte ville riskera att fläcka ner det anrika Tapparas namn. Enligt avtalet ansvarade företaget för alla kostnader under avtalstiden, samtidigt som det var berättigat till alla inkomster. Allt ekonomiskt överskott var som vilken ekonomisk vinst som helst inom näringslivet. Övergången till halvprofessionell verksamhet innebar att vissa spelare blev anställda och avlönade av Montreal Urheiluy Oy, medan andra hade andra civila jobb och lön från Tappara. De bästa spelarna skulle tjäna runt 70 000 kronor brutto per år och de mindre framstående ungefär 40 000 (2018 motsvarar det cirka

694 Aunesluoma, Juhana (2006); FIM: *SJL:n organisaatiotoimikunta* (1975), JKS Jääkiekkoliiton kehittämissuunnitelma, 1. Raportti, 1975 (Hj1, 1970-l.); FIM: Suomen Jääkiekkoliitto (1975), *SM-liigan yhdistyksen perustamiskirja*, toukokuun 24 päivä 1975 (Hj1, 1970-l.); Lämsä, Jari (2012, b), ”Lions on the ice: the success story of Finnish ice hockey”; Mesikämmen, Jani (2001); Ari Mennander och Pasi Mennander (2003), s. 325–330 samt Ari Mennander och Pasi Mennander (2004), s. 120–153.

695 Wacklin, Matti (2005), *Kirvestrimmat: tapparan tarina*, s. 89–95 samt Lämsä, Jari (2012, b). Tappara var registrerad förening vid denna tidpunkt.

460 000 respektive 260 000 kronor).⁶⁹⁶ Under Westerbergs ledning vann Tappara brons 1973, silver 1974 och mästerskapet 1975. Efter detta övergav Westerberg ”ägarskapet”, men behöll ett livslångt Tappara-engagemang och utsågs till hedersmedlem 2013.⁶⁹⁷ År 1976 köpte affärsmannen Jarmo Viikari Montrealkoncernen och förvaltningen av Tapparas representationslag överfördes då till denne, och senare aktiebolaget Tamhockey Oy, som var ett kommersiellt bolag – så kallat bakgrundsbolag – som sedan början av 1980-talet fungerat som Tapparas kommersiella bolag.⁶⁹⁸ Bakgrundsbolaget – en bolagskonstruktion som samtidigt tillämpades i andra SM-liigaklubbar – hade i stället för föreningen Tappara haft hand om affärsverksamheten, vilket hade fördelen att de kunde nyttja de skattetekniska fördelar aktiebolag har, med in- och utgående moms, periodiseringsfonder med mera. I bakgrundsbolagen reglerades också, enligt juridikprofessor Heikki Halila, spelar-, sponsor- och andra kommersiella avtal.⁶⁹⁹

Ett annat tecken på att finsk elitishockey var på väg mot proffsverksamhet var att den finska spelarföreningen Suomen Jääkiekkoliigat ry. bildades sommaren 1973.⁷⁰⁰ Även om Tapparas omdaning var en händelse som förändrade synen på hur elitishockey kunde bedrivas – och innebar en tidig form av närmande till NHL-modellens privata ägande – var det inte den största händelsen i finsk ishockey under 1970-talet. Den enskilt viktigaste ishockeyhändelsen var att företrädare för finsk elitishockey beslutade sig för att reformera finsk elitishockey organisatoriskt.⁷⁰¹ I samband med detta beslutades att SM-liiga från och med säsongen 1975/1976 skulle administreras av den registrerade föreningen Ishockeyns SM-liiga rf. (Jääkiekon SM-liiga ry.) och inte Finska Ishockeyförbundet rf., vilka är rättighets-

696 Wacklin, Matti (2005), s. 89–95; *Aamulehti* (2014-08-05), s. B6–B7; Wickström, Mika (2012), s. 81–83; Lämsä, Jari (2012, b); *Expressen* (1973-03-14) samt Tappara (2014), ”Mikko J. Westerberg on poissa”. Vad gäller penning- och valutaomräkning för finska mark och euro har jag genomgående använt mig av Finlands Banks Myntmuseums penningvärdesomvandlare, www.rahamuseo.fi samt Statistiska centralbyrån – prisomräknaren.

697 Wacklin, Matti (2005), s. 89–95; *Aamulehti* (2014-08-05), s. B6–B7 samt Tappara (2014).

698 Wacklin, Matti (2005), s. 119 och s. 213–215 samt Partala, Hannu (2009), ”Jarmo Viikari in memoriam”.

699 Halila, Heikki (1999, a), ”Bolagisering av lagidrott – en finsk-svensk jämförelse” samt Halila, Heikki (1999, b), ”Joukkueurheilun yhtiöityminen”.

700 *Jääkiekkolehti*, Nro. 4, 1996; Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 44–46 samt www.sjry.fi (2010-01-14);

701 FIM: Suomen Jääkiekkoliitto (1975), *SM-liigan yhdistyksen perustamiskirja*, toukokuun 24 päivä 1975 (Hj1, 1970-l.).

innehavare till det finska mästerskapet i ishockey. Ishockeyns SM-liiga blev med detta en egen, från Finska Ishockeyförbundet fristående organisation, även om ett avtal reglerar förhållandet.⁷⁰² Beslutet var historiskt och ett stort avsteg från den traditionella organiseringen av finsk ishockey, med Finska Ishockeyförbundet som centraladministration för all ishockey.⁷⁰³ Företrädarna för finsk ishockey skapade med den nya organisationsmodellen förutsättningar för en modell som i vissa avseenden började likna NHL:s. Inspiration till den nya organisationen hämtades mycket riktigt från NHL, då någon motsvarande idrottsmodell inte fanns i Europa.⁷⁰⁴

Huvudskälet till att Finska Ishockeyförbundet 1974 tillsatte en organisationsöversyn av seriestrukturen, var att företrädarna ville förbättra den inhemska elitishockeyn. En bidragande orsak till beslutet var att ishockeyförbundets centralorganisation inte kunnat tillmötesgå förväntningarna från SM-sarjaklubbarna (föreningarna i högsta ligan innan omdaningen), då dessa som underordnade Finska Ishockeyförbundet inte hade beslutsmyndighet över de egna affärerna. Företrädarna för elitklubbarna hade helt enkelt tröttnat på att varje vår, i samband med Finska Ishockeyförbundets förbundsstämma, upptäcka att representanterna för små föreningar beslutade över deras angelägenheter – i synnerhet de ekonomiska. Elitklubbarna ville ha total kontroll över sin ekonomi. I samband med att organisationskommittén lade fram sin rapport konstaterade den att ishockeysporten var en form av kommersiell underhållning, som eftersträvade ökade publikintäkter. Till skillnad mot näringslivet menade kommittén dock att man inte strävade efter vinstmaximering. Inkomsterna skulle i stället användas till att förbättra möjligheterna för klubbarna att sportsligt förbättras.⁷⁰⁵

702 FIM: Suomen Jääkiekkoliitto (1975), *SM-liigan yhdistyksen perustamiskirja*, toukokuun 24 päivä 1975 (Hj1, 1970-l.).

703 Jämför Hannu Kauhala (1989, a), ”SM-liiga – välttämätön ja onnistunut uudistus”; Jari Lämsä (2012, b) samt Mika Wickström (2012), s. 81–83.

704 Kauhala, Hannu (1989, a).

705 FIM: Suomen Jääkiekkoliitto (1975), *SM-liigan yhdistyksen perustamiskirja*, toukokuun 24 päivä 1975 (Hj1, 1970-l.); FIM: *SJL:n organisaatio- ja toimikunta* (1975), JKS Jääkiekkoliiton kehittämissuunnitelma, 1. Raportti, 1975 (Hj1, 1970-l.); *Ilta-Sanomat* (1975-09-06 och 1975-09-18); telefonintervju Göran Stubb (2016-10-04) samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 19–24.

Vilka var då de stora arkitekterna bakom SM-liigan? Naturligtvis fanns flera, men två av de mest centrala var Finska Ishockeyförbundets dåvarande ordförande Harry Lindblad och Kalervo Kummola. Den förstnämnde, som blev den siste ordföranden i SM-sarja, menade att finsk ishockey behövde en omorganisation för att undvika stagnation och kunna utvecklas. Denna hållning delades av alla företrädare för den finska elitishockeyn. Under arbetsprocessen använde man sig av såväl konsulter som arbetsgrupper, vilka genomförde det praktiska i omorganisationen, men det var Lindblad som godkände arbetsplanerna. Den finska ishockeyns historiska organisationsförändring kan således i mångt och mycket tillskrivas honom. Den andra centralpersonen, den då blott 29-årige Kalervo Kummola, var TPS Åbo marknadschef (1973–1975). Han betraktades allmänt som en kreativ och stark ledare som ständigt strävade framåt, och utsågs till SM-liigas första verkställande direktör. Dessutom var Kummola inte från Helsingfors, vilket underlättade arbetet då flera klubbar ansåg att den andra kandidaten till jobbet, Göran Stubb, hade för nära band till Helsingforsklubbarna.⁷⁰⁶

När Ishockeyns SM-liiga rf. (Jääkiekon SM-liiga ry.) bildades den 24 maj 1975 i Tammerfors inleddes en ny era i finsk ishockey.⁷⁰⁷ På det konstituerande mötet stadgade deltagarna bland annat att: den registrerade föreningen Ishockeyns SM-liiga skulle 1) vara medlem av Finska Ishockeyförbundet, 2) tillsammans med Finska Ishockeyförbundet avtala om att organisera det årliga finländska ishockeymästerskapet och övriga nationella och internationella matcher,⁷⁰⁸ 3) ha till syfte att utveckla, övervaka och leda Finlands klubbblagsishockey på elitnivå samt fungera som ett nav mellan medlemmarna och att 4) ha säte i Tammerfors och inte Helsingfors (på detta sätt ökade man som nämnts det önskvärda avståndet till Finska Ishockeyförbundet än mera).⁷⁰⁹ Organisationsförändringen innebar alltså att Finlands

706 FIM: Suomen Jääkiekkoliitto (1975), *SM-liigan yhdistyksen perustamiskirja*, toukokuun 24 päivä 1975, (Hj1, 1970-l.); FIM: *SJL:n organisaatiotoimikunta* (1975), JKS Jääkiekkoliiton kehittämissuunnitelma, 1. Raportti, 1975 (Hj1, 1970-l.); telefonintervju Göran Stubb (2016-10-04); *Veikkaaja* 45:2011 samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 19–25 och s. 120–123. Harry Lindblad var ordförande i Finska Ishockeyförbundet 1957–1975.

707 FIM: Suomen Jääkiekkoliitto (1975), *SM-liigan yhdistyksen perustamiskirja*, toukokuun 24 päivä 1975 (Hj1, 1970-l.).

708 FIM: Suomen Jääkiekkoliitto ja Suomen Jääkiekkoliiga (1975), *Sopimus* (Cb4).

709 FIM: Suomen Jääkiekkoliitto (1975), *SM-liigan yhdistyksen perustamiskirja*, toukokuun 24 päivä 1975 (Hj1, 1970-l.).

högsta ishockeyserie fortsatt inte skulle administreras av Finska Ishockeyförbundet. Sedan SM-liigas bildande administrerar och ansvarar man dock ännu för övriga serier, tränar- och spelarutbildning samt landslagsverksamheten.⁷¹⁰

I samband med att SM-liigan bildades konstaterades i *Ilta-Sanomat* att ligan hade starka pengakopplingar, och man undrade huruvida ligan skulle bli en cirkus. Dessa dubier dementerades tydligt av SM-liigas dåvarande verkställande direktör Kalervo Kummola, även om han konstaterade att ishockey var en show och att ligan ville ge folket bättre ishockey: en underhållningsidrott som – likt förebilden NHL – gick hand i hand med kommersiell verksamhet. Vid denna tidpunkt framhölls också i *Ilta-Sanomat* att det inte vore bra om ligan blev en sluten krets, dit enbart ett fåtal klubbar hade tillträde. Ligaföreträdarna framhävde å sin sida att två klubbar varje år fick möjlighet att få tillträde till SM-liiga, med den begränsningen att de två sista lagen efter att grundserien var färdigspelad skulle spela en kvalserie mot de två bästa i Division 1. Risken för en direktnedflyttning eliminerades följaktligen i samband med att SM-liiga bildades,⁷¹¹ vilket kan ses som ett närmande mot NHL:s stängda seriemodell. Enligt historikern Seppo Aalto planerade företrädarna för SM-liiga inledningsvis att enligt NHL-modell stänga ligan och välja klubbar från centrala ishockeystäder. Denna idé realiserades emellertid aldrig.⁷¹²

SM-liiga bildas

SM-liigan som från och med spelsäsongen 1975/1976 kom att ersätta SM-sarja som spelats sedan 1928 innehöll tio klubbar i en serie där alla klubbar möttes fyra gånger (36 matcher/klubb). Dessa valdes ut enligt följande kriterier: de åtta främsta klubbarna i den sista SM-sarja var direktkvalificerade samt att SaiPa från Villmanstrand och TuTo från Åbo som åkte ur våren 1975 ersattes med de två bästa klubbarna i 1 divisionen, Vaasan Sport från Vasa och Forsan Palloseura från Forsa. Att finsk likt svensk elitishockey i grunden vilar

⁷¹⁰ Finska ishockeyns serieorganisation för herrseniorer har sedan nystarten 1975 bestått av SM-liiga, av den näst högsta serien Mestis (som tidigare haft namnet Fazerligan), under Mestis finns Suomi-sarja, där under finns II-divisioona och sedan III-divisioona.

⁷¹¹ *Ilta-Sanomat* (1975-09-06 och 1975-09-18).

⁷¹² Aalto, Seppo (1992), s. 143.

på principen om nyttomaximering blir tydligt av att Tammerfors vid denna tidpunkt hade tre klubbar i SM-liiga. I Helsingfors fanns två klubbar.⁷¹³ Vid denna tidpunkt fanns det endast 13 ishallar på 11 orter.⁷¹⁴ Men denna brist skulle komma att åtgärdas.⁷¹⁵

Nedsläpp för SM-liiga gick av stapeln första gången den 18 september 1975. SM-liiga startade som tidigare mästerskapsserier med en blandning av spännande nykomlingar, sensationer och väntade slutresultat. Publiken tycktes däremot inte ta till sig den nya ligan. SM-liigas öppningsomgång (5 matcher) lockade totalt 17 153 åskådare, medan föregående säsong 5 öppningsmatcher hade lockat 20 688 åskådare.⁷¹⁶ Någon direkt effekt på publiktillströmningen fanns således inte, vilket inte heller var fallet med den nya svenska Elitserien. För att komma till rätta med denna missräkning föreslog *Ilta-Sanomat* att biljettpriserna skulle sänkas.⁷¹⁷ När den historiska premiärsäsongen summerades hade seriespelets 180 matcher i snitt besökts av 3 921 åskådare.⁷¹⁸

Även om den nya mästerskapsserien i initialt skede drabbades av en önskad publikfrånvaro, började finsk elitishockey trots detta att ta ett fast grepp om idrottspubliken under andra halvan av 1970-talet. Ett steg i denna process var när ishockeyn så smått började flytta in i televisionen, en väl etablerad relation i NHL. SM-liigas första tv-sända match spelades mellan Ilves och Jokerit den 18 november 1975. Ersättningen från YLE dirigerades i sin helhet till Ilves för att täcka uteblivna entréintäkter.⁷¹⁹ Televisionens intåg var

713 FIM: Suomen Jääkiekkoliitto (1975), *SM-liigan yhdistyksen perustamiskirja*, toukokuun 24 päivä 1975 (Hj1, 1970-l.) samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 24–25. I SM-liiga deltog FoPS från Forsa, IFK Helsingfors (HIFK), Ilves från Tammerfors, Jokerit från Helsingfors, KooVee från Tammerfors, Rauman Lukko från Raumo, Vaasan Sport från Vasa, Tappara från Tammerfors, TPS från Åbo och Porin Ässät från Björneborg. Samtliga finska ishockeyklubbar var registrerade föreningar (rf.) vid denna tidpunkt.

714 Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2003), s. 124–142.

715 Enligt Finska Ishockeyförbundet hemsida uppfördes den 100:e ishallen säsongen 1994/1995. År 2017 hade finsk ishockey enligt Finska Ishockeyförbundets hemsida ungefär 73 000 licensierade ishockeyspelare, runt 2 200 licensierade domare och 430 föreningar samt 280 ishallar och 260 isbanor i landet. I jämförelse hade svensk ishockey 2016 enligt Svenska Ishockeyförbundets hemsida ungefär 70 000 licensierade ishockeyspelare, cirka 5 500 domare och 403 föreningar samt 355 ishallar och 136 isbanor i landet.

716 *Helsingin Sanomat* (1975-09-19).

717 *Ilta-Sanomat* (1975-10-03).

718 SM-liiga publicerar säsongvis statistik på sin hemsida från premiärsäsongen 1975/1976 till innevarande år. Se även *Kiekkolehti*, 10/90.

719 Mesikämmen, Jani (2001), s. 24 samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 31.

inte helt okomplicerat under SM-liigas tidiga år, då arenapubliken minskade under direktsändningar. Detta var naturligtvis ett problem och inget SM-liigas företrädare önskade. I avsikt att fylla tomma stolar reducerades priset samtidigt som gratisbiljetter delades ut till skolungdomar. SM-liigas dåvarande verkställande direktör Kalervo Kummola började också utreda om man inte skulle införa *blackout*, likt i Nordamerika, vilket innebär att klubbarna förbjuder direktsändning via television inom hemmalagets geografiska hemterritorium.⁷²⁰ Jämförelsevis drabbades fotbollen, som konkurrent om publiken, direkt. Den finska högsta ligan i fotboll hade 1974–1975 haft ett publiksnitt på 2 405 respektive 2 533. Efter att SM-liiga säsongen 1975/1976 spelades i sin första moderna form sjönk fotbollens publiksnitt 1976–1978 till 1 948, 1 924 respektive 1 412.⁷²¹ Här ska noteras att ishockey och fotboll spelas under olika årstider så sambandet är något oklart. Trots den inledande kritiken och de initiala arenapublikmässiga problemen televisionen gav upphov till, flyttade SM-liiga fram ishockeyns position och började få ett allt större inflytande över finsk idrott som publiksport.

En nyhet som introducerades i samband med att SM-liiga bildades var en *playoff* enligt nordamerikansk modell (detta var första gången playoff förekom i finsk idrott). En bidragande orsak till denna reform var att kritik, bland annat från spelarhåll, luftades mot att seriesystemet brast när de finska mästarna var korade långt innan den sista matchen spelats.⁷²² Jämförelsevis infördes en regelrätt playoff, också enligt NHL-modell, tidigare i Sverige, även om det historiskt funnits flera former att utse SM-vinnaren sedan 1920-talet (SM och högsta serien har inte alltid varit det samma).⁷²³ När SM-liigas första verksamhetsår var färdigspelat stod TPS Åbo som segrare.⁷²⁴

En viktig fas i SM-liigas professionaliseringsprocess var att det, i samband med att denna bildades, beslutades att spelarna skulle vara kontraktsbundna med fasta ersättningar;⁷²⁵ ett tecken på att klyftan

720 Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 31. Om Black-out se Lars Halgreen (2004), s. 107–108.

721 <http://www.european-football-statistics.co.uk/attn.htm> (2018-02-12).

722 *Expressen* (1974-03-14, 1974-03-17, 1974-04-17 och 1974-04-18); *Helsingin Sanomat* (1975-08-26) samt *MAALI: Jääkiekkolehti*, N:o 5, 1981.

723 Stark, Tobias (2010), se s. 198 och s. 201.

724 Kauhala, Hannu (1989, a) samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 124–125

725 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 3, 1975.

mellan amatörism och professionalism vidgades. Dessa var emellertid inga standardavtal, utan varierade väsentligt. Under SM-liigas tidiga år tjänade finska elitspelare i stort sett lika mycket som svenska, i storleksordningen 25 000–30 000 kronor, inklusive förmåner, brutto per år (vilket motsvarar 135 000–165 000 kronor 2018).⁷²⁶ I samband med att SM-liiga för första gången spelades hade spelarmigrationen så smått börjat dränera finsk elitishockey. Enligt *Helsingin Sanomat* fanns totalt 35 finska spelare utomlands, medan det endast fanns två utländska importörer i Finland, Jokerits sovjetiske tränare Boris Majorov och försvararen Valeri Kuzmin. I Sverige spelade två finska spelare.⁷²⁷ Även NHL-ägarna började vid denna tidpunkt visa intresse för finska spelare.⁷²⁸

En likhet mellan de finska och svenska idrotterna är för övrigt deras nära sammanlänkning med folkrörelsetraditionen och amatörismen, även om Westerberg ”köpt” Tappara sommaren 1970.⁷²⁹ I Finland avskaffades idrottens amatörregler stegvis under 1980- och 1990-talen. Man följde Internationella Olympiska Kommitténs avskaffande av amatörreglerna mellan de olympiska spelen 1980–1996. Professionella idrottsmän var emellertid inget nytt fenomen i Finland. I SM-liiga var de bästa utländska och finska spelarna helprofessionella redan under 1970-talet, men deras inkomster förtäcktes under benämningen kostnadsersättningar eller ersättning för förlorad arbetsförtjänst.⁷³⁰ I finländsk ishockey finns följaktligen inget direkt årtal då amatörreglerna avskaffades, medan det i Sverige formellt skedde 1967. Historikern Jani Mesikämmen har likaledes funnit att den finska ishockeyn, via bildandet av SM-liiga, gått i bräsch i utvecklandet av finsk kommersiell och professionell sport, där amatörism i många fall blivit ett skällsord och professionalism lösningen på alla problem.⁷³¹ Detta kan tolkas som att företrädarna för finsk elitishockey tidigt tagit sikte mot en mer amerikainspirerad vinstmaximeringsmodell, trots finsk ishockeys historiska grund i nytto-

726 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 7, 1977 samt *Expressen* (1975-04-23).

727 *Helsingin Sanomat* (1975-10-18).

728 Kauhala, Hannu (1989, b).

729 Lämsä, Jari (2012, b); Wickström, Mika (2012), s. 81–83 samt *Expressen* (1973-03-14).

730 Mesikämmen, Jani (2001), s. 24–26; Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2003), s. 269–270; Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 26–32 samt *Expressen* (1975-09-13).

731 Mesikämmen, Jani (2001), s. 21–28; Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2003), s. 269–270 samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 26.

maximeringsmodellen. Det ska noteras att den svenska ishockeyn å sin sida agerat pionjär när det gäller kommersialiseringen och professionaliseringen inom svensk lagidrott. I Sverige har även basketen under 1970-talet och fotbollen under 2000-talet varit i framkant. Men sett över tid är ishockeyn trendsättaren. Till skillnad mot sina finska kollegor har svensk elitishockeys företrädare däremot inte varit lika öppna fräna i sin kritik mot amatörismen. Jämförelsevis har de finska elitishockeyföreträdarna (med Aimo Mäkinen i Jokerit och Mikko J. Westerberg i Tappara som främsta exempel) inte brytt sig det minsta om de finska amatörbestämmelserna. Inte heller har de svenska elitishockeyföreträdarna drivit sin egen linje i skapandet av en NHL-inspirerad ligamodell eller bolagiseringsutveckling lika hårt.

Den förändrade verksamhetsinriktningen, som lade grunden för ökade spelarsättningar, väckte också den finska skattemyndighetens intresse. Av den anledningen genomförde det finländska skatteverket 1976 en stor skattekontroll av Idrottsföreningen Kamraterna, Helsingfors rf. (HIFK), med följden att klubben upptaxerades, bland annat då stipendier underkändes som spelarsättningar.⁷³² Detta var en föraning om kommande rättsliga prövningar (mer om detta senare). De finska myndigheternas ökade intresse för ishockeyns affärer, skatter och deklarationer medförde att Ishockeyns SM-liiga och dess medlemsklubbar införde öppen redovisning under 1980-talets början.⁷³³

Under SM-liigas första verksamhetsår infördes också flera regeländringar. Varje klubb fick för seriespel registrera 24 spelare och två A-juniorer. SM-liigaklubbarna fick också till den 15 juli reservera (drafta) tre spelare från de undre seriesystemen till kommande säsong. I 24-mannatruppen fick maximalt två utländska spelare registreras till skillnad mot en i SM-sarja. När serien avslutats i slutet av våren kunde klubbarna sätta upp spelarna på transferlistan. Varje spelare kunde också begära att föras upp på transferlistan om kontraktet inte var tillfredställande. Förförsrätten gick till den sämst placerade klubben i SM-liiga, och flyttades till den näst sämsta klubben och så vidare om affären (transferten) inte uppstod inom fjorton dagar. Till

732 Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2003), s. 269.

733 Mesikämmen, Jani (2001), s. 25–26. Se också Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2003), s. 269–270 samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 26–28.

SM-liigas första transferlista anmäldes totalt 28 spelare, men enbart sex av dessa reserverades av andra ligaklubbar.⁷³⁴ Det dåvarande finska systemet kan till vissa delar liknas med reglerna NHL-ägarna satt upp, som är ett signum för Major League-modellen.

En fråga som gör sig gällande i detta sammanhang är hur samarbetet mellan Finska Ishockeyförbundet och Ishockeyns SM-liiga förlöpte. Spörsmålet är av intresse, då den nya organiseringen av den finska elitishockeymodellen var ett stort avsteg från den gängse finska normen. Den generella bild som framträder är att alliansen fungerat och fungerar bra. En förklaring till detta är att Kalervo Kummola varit bryggan mellan de båda; denne har nämligen varit både verkställande direktör för SM-liiga (1975–1987) och ordförande i Finska Ishockeyförbundet (1997–2015).⁷³⁵ Det vore naturligtvis för enkelt att påstå att det rått samförstånd i alla frågor. Så är naturligtvis inte fallet. Meningsskiljaktigheter och sammanstötningar har funnits. När landskampsprogrammet inte presenterades i tid för SM-liigas godkännande i mitten av 1970-talet, markerade företrädarna för ligan organisationens styrkeposition och självständighet gentemot förbundet. Man släppte inte sina spelare till ett landslagsuppdrag, och dåvarande verkställande direktören Kalervo Kummola konstaterade: ”Vi är generösa mot förbundet. Vi lånar kostnadsfritt ut våra spelare till de olika landslagen. Men vi måste i god tid veta när vi ska avvara dem.”⁷³⁶ Signalen till Finska Ishockeyförbundet var klar. Spelarna tillhörde SM-liiga och inte förbundet – vilket är i likhet med NHL, där spelarna tillhör ligan och inte de amerikanska eller kanadensiska ishockeyförbunden. Det ska dock också sägas att de tidiga sammanstötningarna inom finsk ishockey kan ha varit ett resultat av att organisationerna inte riktigt hittat sina platser ännu.

I syfte att öka överskådligheten mellan svensk och finsk elitishockeys tidiga år uppställs i tabell 10 likheter och skillnader mellan SM-liiga, Elitserien och NHL säsongen 1975/1976.

734 *Ilta-Sanomat* (1975-09-06) samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 24–26.

735 *Veikkaaja* 45:2011 samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 19–25 och s. 120–123.

736 *Expressen* (1975-09-13).

Tabell 10: SM-liiga, Elitserien och NHL säsongen 1975/1976 vad avser antalet klubbar i grundserien, matchantal, antalet klubbar i playoff och kvalserie samt hur många klubbar som riskerat direktdegradering⁷³⁷

1975/1976	SM-liiga	Elitserien	NHL
Grundserie (antal klubbar)	10	10	18
Grundseriematcher per klubb	36	36	80
Playoff (antal klubbar)	4	4	12
Direktdegradering (antal klubbar)	0	2	0
Kvalserie	2	0	0

Några säsonger in i den nya ligans verksamhet började ishockeyns starka ställning bli märkbar i Finland. Denna utveckling bekräftas av att SM-liiga och Division 1 tillsammans lockat till sig över en miljon betalande åskådare säsongen 1978/1979. Detta var mer än vad alla andra lagidrotter tillsammans drog i Finland.⁷³⁸ Det ökade intresset för ishockey i televisionen resulterade i att Finska Ishockeyförbundet rf. och Ishockeyns SM-liiga rf. (Jääkiekon SM-liiga ry.) i 1978 års avtal reglerade intäktsfördelningen från mediet. Som huvudman för ishockeysporten i Finland är Finska Ishockeyförbundet ägare till ishockeyns tv-rättigheter. Enligt avtalsuppgörelsen – som sedermera blivit norm – har förbundet rätt till alla tv-intäkter från landskamperna, medan SM-liiga får de från ligamatcherna.⁷³⁹ Hösten 1979 togs ytterligare ett viktigt steg i kommersialiseringsprocessen. SM-

⁷³⁷ Min sammanställning.

⁷³⁸ Stubb, Göran (1979), "Tappara bäst i Finland". Att det handlar om lagidrotter är min anmärkning då det är svårt att beräkna åskådare för alla individuella idrotter också, exempelvis vid tävlingar i rally, orientering, friidrott med mera.

⁷³⁹ FIM: Suomen Jääkiekkoliitto (1978), *Suomen Jääkiekkoliitto ry. ja Jääkiekon SM-liiga ry., Sopimus* (Ca16).

liigas styrelse beslutade att stärka det immaterialrättsliga skyddet genom att skydda sina klubbars logotyper.⁷⁴⁰ Med ett stärkande av det juridiska skyddet försäkrade man sig om att otillåten användning av ligaklubbarnas logotyper och kännetecken inte kunde företas i kommersiellt syfte. Denna näringslivslogik var redan vedertagen i NHL, då NHL-ägarna 1966 startat ett dotterbolag, National Hockey League Services, för att centralt skydda och administrera försäljningen.⁷⁴¹

1980-talet: Spelarlönerna ökar och ett historiskt OS-silver bärgas

Omdaningen och moderniseringen av den finska elitishockeyn som sjösattes under 1970-talet började ge allt större effekt under 1980-talet. Enligt historikern Jani Mesikämmen växte ishockeyintresset kontinuerligt under 1980-talet, drivet av såväl nya anhängare som arenor. Dessutom ökade de kommersiella inslagen, liksom det mediala intresset.⁷⁴² Under 1980-talet började sponsringen och reklamen också bli betydande. Den ökade mängden reklam innebar samtidigt att reklamintäkterna för både ligaklubbarna och Finska Ishockeyförbundet växte. Samtidigt fanns kritiker som menade på att reklaminslagen blivit för stora och iögonfallande, vilket bidrog till att fokus på spelet blev lidande. Utvecklingen skulle dock inte gå att stoppa. Sponsringen och reklamen blev en naturlig del av den finska elitishockeyn.⁷⁴³

Den ökade kommersialiseringen, som blev allt tydligare inom finsk klubbblagsishockey, började ge rejäl effekt på spelarlönerna under 1980-talet, även om den stora ökningen av spelarersättningar skulle komma under 1990-talet och i synnerhet efter Bosmandomen. Detta faktum styrks av att snittlönen i SM-liiga säsongen 1981/1982 var 170 000 finska mark (ungefär 760 000 kronor 2018).⁷⁴⁴ Detta var också en tid då företrädarna för SM-liiga ville öka samarbetet med svensk ishockey och Elitserien genom att spela matcher över nationsgränserna, vilket ledde till att de båda ligornas representanter

740 Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 153.

741 Kidd, Bruce och Macfarlane, John (1972), s. 130.

742 Mesikämmen, Jani (2001).

743 Mesikämmen, Jani (2001).

744 Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 165.

1982 förde diskussioner om att alla SM-liigaklubbar skulle spela fem matcher hemma och fem matcher borta mot elitserieklubbarna. Tanken var att poängskörden från dessa tio matcher skulle räknas med i respektive lands serietabell. Det blev emellertid inget av detta förslag, då det strandade på elitserieklubbarnas ovilja.⁷⁴⁵ Förslaget kan oavsett ses som ett tydligt tecken på hur SM-liigas företrädare ville föra den finska ishockeyn närmare NHL:s transnationella modell.

De nordamerikanska influenserna som etablerats inom finsk elitishockey och SM-liigas första verksamhetsdecennium uppmärksammades även i Sverige. När den svenske journalisten Anders Nordin i tidskriften *Hockey* 1983 beskrev den finska elitishockeyn och SM-liigas verksamhet var den finska ligan ett "NHL i miniatyr ... ja, så skulle man vilja påstå att den finska mästerskapsserien i ishockey fungerar".⁷⁴⁶ Skillnaderna i verksamhetsstyrning började bli allt tydligare. Företrädarna för finsk och svensk elitishockey brottades dock med ett likartat problem. Allt högre spelarsättningar. Och likt i NHL krävde de allt högre spelarsättningarna ökade intäkter. En väletablerad NHL-metod att öka intäkterna är att spela fler matcher. Av denna anledning utökades SM-liiga med viss fördröjning till tolv klubbar säsongen 1988/1989,⁷⁴⁷ en säsong som för övrigt hade ett bra publiksnitt på 4 374, trots att Finland vid denna tidpunkt saknade stora arenor som Globen och Scandinavium.⁷⁴⁸ Att ishockeyn hade greppet om publiken bekräftas av att den högsta ligan i finsk fotboll spelåret 1989 hade ett publiksnitt på 2 350.⁷⁴⁹ Likt den finska elitishockeyns utökning och expansion fanns i Sverige en likartad tendens, då Elitserien säsongen 1987/1988 också hade utökats till tolv klubbar.⁷⁵⁰ Denna utvecklingstendens kan både ses som ett närmande till NHL-modellen, då syftet är att öka intäkterna, men även som en minskning av de amerikanska influenserna, då NHL bygger på principen om att hålla antalet lag nere för att upprätthålla intresset. Notera att NHL endast bestod av sex lag fram till den stora

⁷⁴⁵ Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 171.

⁷⁴⁶ *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 2, 1983, s. 30.

⁷⁴⁷ *Kiekkolehti*, 4/86 samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 210–213.

⁷⁴⁸ *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 3, 1990.

⁷⁴⁹ <http://www.european-football-statistics.co.uk/attn.htm> (2018-03-13).

⁷⁵⁰ Stark, Janne [red.] (1997), *Svensk Ishockey 75 år, Del II, Faktadeln*, s. 177.

expansionen 1967, då ligan fördubblades i antal. Katalysatorn för NHL-expansionen var televisionen.⁷⁵¹

1980-talet var även en tid då utvandringen till Nordamerika började bli kännbar i finsk ishockey, likt i svensk. Inför hemma-VM 1982 var den finska landslagsledningen märkbart bekymrad över situationen, då halva landslaget spelade på andra sidan Atlanten. Farhågorna realiserades senare under våren, när Finland inte ens lyckades ta sig till VM-slutspelet. Att bli femma i hemma-VM var en stor besvikelse.⁷⁵² Och inte blev situationen bättre efter en förnedrande sjundeplats i VM i Västtyskland året därpå. Finland lyckades med nöd och näppe behålla sin plats i A-gruppen.⁷⁵³ Oavsett kritiken mot landslagen nationellt och den växande utvandringen till Nordamerika har realiteten inom nordisk elitishockey varit den att diplomati gått före konfrontation med den nordamerikanska ishockeyjätten NHL (och WHA, innan ligan lades ned). Företrädarna för finsk och svensk elitishockey har i och med NHL:s styrkeposition varit nödsakade att upprätthålla goda relationer med NHL-ägarna. Av denna anledning har dessa för de båda ländernas elitishockeys räkning ingått samarbetsavtal med NHL.⁷⁵⁴ Avtalen måste ses i ljuset av att finska och svenska klubbar annars riskerat att bli av med avtalsbundna spelare till NHL utan någon som helst ekonomisk kompensation.

Under 1980-talet började även spelarutvandringen till Sverige bli ett problem. Trots att snittlönen var relativt hög i SM-liiga, kunde de bästa finska spelarna få bättre betalt i Sverige. Den svenska rekryteringen av finska spelare, som föranletts av NHL:s rovjakt, rev enligt Stubb upp stora revor i finsk ishockey. Svenska klubbar lockade till sig inte bara finska landslagsspelare, utan även påläggskalvar och ordinära SM-liigaspelare.⁷⁵⁵ För att komma till rätta med problemet de högre svenska lönerna medförde, införde företrädarna för finsk elitishockey nya tariffer för att tillåta spelarövergångar. En A-landslagsspelare skulle kosta 800 000 finska mark (cirka 2,7 miljoner kronor 2018).

751 McKinley, Michael (2009), s. 193–194.

752 Stubb, Göran (1982), ”Finland – Inte ens hemmaplan hjälpte...”. Se även VM-fakta i *Årets ishockey* 1982, s. 46–47.

753 Stubb, Göran (1983), ”Finland – Ny kurs efter katastrofen i München”. Se även VM-fakta i *Årets ishockey* 1983, s. 52–53.

754 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 5, 2010 samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 165.

755 Stubb, Göran (1985), ”Finland – Äntligen före Tre Kronor”.

De spelare som inte var lika etablerade skulle kosta 600 000 finska mark. En ordinär finsk spelare skulle kosta 400 000 finska mark.⁷⁵⁶ Att de finska och svenska spelarna vid denna tidpunkt i allt större omfattning började snegla på NHL förklaras delvis av att snittlönen i NHL var US\$ 100 000 per säsong (vilket motsvarar ungefär 1,5 miljoner kronor 2018).⁷⁵⁷

1980-talet var också ett årtionde då styrkerelationen mellan svensk och finsk landslagsishockey började jämnas ut (skillnaderna på klubb-lagsnivå hade redan jämnats ut tidigare).⁷⁵⁸ Ett faktum som bekräftades i Calgary-OS 1988. Det olympiska vinterspelet i Calgary blev för finsk ishockey historiskt. För första gången lyckades det finska ishockeylandslaget vinna en OS-medalj. OS-silvret som bärgades var mycket efterlängtat i Finland. Prestationen sågs som en bekräftelse på att finsk ishockey var internationellt stark. I ishockeytidsskriften *Kiekkolehti* konstaterade krönikören på ledarsidan rakt på sak att ”Painajainen on ohi” (Mardrömmen är över).⁷⁵⁹ Enligt denne hade finsk landslagsishockey fått genomlida mycket, även om den hett efterlängtade medaljen var tvungen att komma vid något tillfälle. Nu när isen var bruten skulle det, menade krönikören, bli lättare att vinna nya medaljer i framtiden.⁷⁶⁰ Även om 1970- och 1980-talens moderniseringsprocess fört med sig en ökad professionalisering och kommersialisering, vilket bland annat resulterade i att SM-liiga bildades och ett historiskt OS-silver bärgades, skulle landslagsishockeyn lyftas till högre höjder först under 1990-talet.

1990-talet: En ny era i finsk elitishockey påbörjas

1990-talet var årtiondet då finsk ishockey omvandlades. Vid sidan av internationella landslagsframgångar förändrade en eskalerande kommersialisering- och professionaliseringsprocess ishockeyns ställning i Finland. Effekten av flera samspelande faktorer skapade en symbios, vilket resulterade i att sporten under 1990-talet gick in i en

756 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 6, 1985.

757 *MAALI: Jääkiekkolehti*, N:o 15, 1981.

758 Telefonintervju Kalervo Kummola (2015-09-07).

759 *Kiekkolehti*, 3/88, s. 2.

760 *Kiekkolehti*, 3/88.

”circle of success”.⁷⁶¹ Finsk ishockey gjorde ett kommersiellt jätteryck gentemot övriga idrotter. Genom ishockeysportens alltmer framträdande position i det finska samhället och den vidgade kommersiella klyftan till andra idrotter smörjdes spelarlönerna. När Hämeenlinnan Pallokerho (HPK) från Tavastehus för första gången i finsk ishockeyhistoria betalade en halv miljon finska mark (vilket motsvarar ungefär 1,2 miljoner kronor 2018) i årslön till vardera Ville Sirén och Raimo Summanen säsongen 1990/1991 spräcktes en magisk lönenivå.⁷⁶² Detta var början på en allt häftigare löneeskalerings inom finsk elitishockey som skulle få ny fart av Bosmandomen.

Den juridiska gränsdragningen för när en ishockeyspelare ansågs vara i anställningsrelation med en klubb började, med ett par vägledande domar och lagstiftning, klarna under 1990-talet. Dessa domar skulle komma att komplettera ett vägledande avgörande från Högsta förvaltningsdomstolen i Finland (HFD) från 1986. I detta slog HFD fast om skattskyldighet för en ishockeyspelare, som av Finska Ishockeyförbundet fått studiebidrag om 20 880 finska mark (ungefär 67 000 kronor 2018) plus andra förmåner i samband med landslagsspel.⁷⁶³ År 1994 slog Försäkringsdomstolen i Finland fast att en ishockeyspelare enligt lagen om pension för arbetstagare ansågs stå i ett arbetsförhållande till en förening.⁷⁶⁴ Denna dom, som otvivelaktigen bekräftade att en idrottsman kunde anses stå i ett anställningsförhållande till en idrottsförening som anordnar idrottstävlingar, lade grunden för framtagande av lagstiftning om social trygghet för idrottsmän.⁷⁶⁵ Följande år trädde förordningen (537/1995) om anordnande av pensionsskydd och olycksskydd för idrottsmän i kraft. Förutsättningen för idrottsföreningarnas avgiftsskyldighet var att idrottsutövaren fick ett skattepliktigt arvode på minst 56 640 finska mark (vilket 2018 motsvarar 135 000 kronor).⁷⁶⁶ Den arbetsrättsliga tolkningen befästes under året av Finlands Högsta domstol, då man slog fast att spelarkontrakt mellan ishockeyklubbar och -spelare ansågs vara arbetsavtal.⁷⁶⁷ Denna praxis bekräftades två

⁷⁶¹ Mesikämmen, Jani (2001), s. 23.

⁷⁶² Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 106.

⁷⁶³ Finlands Högsta förvaltningsdomstol, 19.8.1986/3025 KHO:1986B-II-550.

⁷⁶⁴ Försäkringsdomstolen i Finland 15.9.1994/5122:93.

⁷⁶⁵ Finska propositionen 1994 rd – RP 356, s. 4.

⁷⁶⁶ Se finska lagen (24.4.2009/276) om olycksfalls- och pensionsskydd för idrottsutövare.

⁷⁶⁷ KKO:1995:145.

är senare, då en ishockeyspelare ansågs vara i avtalsförhållande med en förening.⁷⁶⁸ Med dessa vägledande avgöranden som rättesnöre – och lagstiftning för social trygghet – råder det ingen tvekan om att ishockeyspel är ett reguljärt yrke.

När det gäller de arbetsrättsliga frågorna, som började få allt större plats under 1980-talet, ska nämnas att i finsk elitishockey inte finns något formellt kollektivavtal mellan organisationen SM-liiga och spelarföreningen (Suomen Jääkiekkoliijat ry. [SJYR]). I stället har parterna ingått det så kallade Allmänna avtalet; det första 1998. Avtalet i fråga kan liknas vid ett kollektivavtal enligt övriga arbetsmarknadens gällande arbetsvillkorssystem (Työehtosopimusjärjestelmä, TES), men där ishockeyns avtalsparter inte vill inkorporera alla frågor som i detta regleras. I Allmänna avtalet regleras bland annat arbetstid, semester, reklam- och sponsorfrågor, pensions- och försäkringsfrågor, utbildning inför karriärövergång samt tvistelösning.⁷⁶⁹ Även om de arbetsrättsliga frågorna under 1990-talet fått större betydelse för ishockeyspelarna, samtidigt som den juridiska tolkningen klarnat, hade spelarna i TPS Åbo redan blivit varse vad som menades med ishockey på heltid. När den sovjetiske mästärtränaren Vladimir Jurzinov, som varit assisterande tränare till den legendariske sovjetiske klubb- och landslagstränaren Viktor Tichonov, tagit över rodret hos Åbo-klubben infördes en professionalisering inspirerad av sovjetisk träningskultur med en disciplin och attityd och i en mängd de finska spelarna inte varit vana vid. Med Jurzinov skulle finsk ishockey komma att stöpas om.⁷⁷⁰

Den sovjetiske mästärtränaren lägger om den sportsliga kursen

Med Jurzinov vid TPS-rodret under åren 1992–1998 infördes en ny dimension i finsk ishockey. Ett första kvitto på saken, redan innan Jurzinovs idéer slagit full rot, var att Finland i VM i Tjeckoslovakien

⁷⁶⁸ KKO:1997:38.

⁷⁶⁹ Ilmivalta, Pekka (2002), ”Joukkueurheilijat perustivat yhteisen kattojärjestön”; SJRY & SM-liiga (2015), *Yleissopimus* (Allmänna avtalet), avtalstid 2015–2018 samt *Jääkiekon SM-liigan pelaajasopimus* (2015) (SM-liigas spelaravtal), avtalstid 2015–2018. Omförhandling och nya avtal kom till vid sidan av de ovan nämnda 2001, 2004, 2007, 2010 och 2012.

⁷⁷⁰ Sihvonen, Petteri (1995), ”Jurzinovilaisuus – Maailman moderneinta jääkiekkoa” samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 55–62.

1992 vann sin första VM-medalj någonsin, silver. På klubbblagsnivå vann TPS Åbo under hans ledning förutom två SM-liigatitlar Europacupen för klubbtag 1994. Den sportsliga kursändringen Jurzinov införde började bli en självklarhet inom finsk elitishockey. De övriga SM-liigaklubbarna insåg att de var tvungna att ta efter dennes träningsmetoder och -kvantitet för att inte bli akterseglade av ett sovjetiskt spelande TPS Åbo. Effekten av Jurzinovs inträde blev att SM-liigaspelarna inte kunde ha något annat yrke än ishockeyspelare. Björneborg Åssäts före detta spelare, tränare och verkställande direktör Antti Heikkilä är en av många, som framhåvt ryssen som den enskilt viktigaste aktören för Finlands utveckling till den absoluta världstoppen i ishockey.⁷⁷¹ Professionalismen på isen Jurzinov införde enligt sovjetisk modell har sedermera gått i arv.

Det är dock inte bara Jurzinov som satt sovjetiska/ryska spår i finsk ishockeys tränar- och spelarutbildning. Sovjetiska/ryska influenser har exempelvis Boris Majorov, Vasili Tichonov, Anatoli Bogdanov och Vladimir Jurzinov Jr. tillfört. Härtill har ett flertal andra utländska tränare, varav flera svenska och kanadensiska, bidragit till den sportsliga utvecklingen. Svenska exempel på klubbblagsnivå är Leif Boork (SaiPa från Villmanstrand säsongen 1985/1986) och Curt Lundmark (Jokerit säsongerna 1996–1998). Dessutom har Curt Lindström för evigt skrivit in sig i finsk ishockeyhistoria, då han som Finlands förste svenska förbundskapten (1993–97) förde Finland till sitt första VM-guld 1995.⁷⁷² Lindström var för övrigt den förste utländske landslagstränaren sedan 1973. Tidigare hade Finland haft kanadensarna Joe Wirkkunen (1959–1960), Derek Holmes (1960–1961), Len Lunde (1972–1973) och tjeckoslovakern Gustav Bubnik (1966–1970).⁷⁷³ Importen av utländsk tränarkunskap har inte bara berikat den taktiska och individuella spelförståelsen samt ökat träningsmängd och -intensitet hos finska ishockeytränare och -spelare, utan även öppnat upp förståelsen och kunskapen om hur elitishockey utvecklas i andra länder, länder som i flera fall varit

771 Sihvonen, Petteri (1995); Stubb, Göran (1995), "Finlands största hockeyår!": Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 55–62; Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2003), s. 342–343 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 9, 1992.

772 *Jääkiekkolehti*, Nro. 1, 2003; Liesmäki, Erkki ja Tala, Juhani (1997), s. 30; *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 7, 1992; *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 9, 1992 samt *Kiekkolehti*, 5/93.

773 *Kiekkolehti*, 5/93.

före Finland i ishockeysportens utveckling. Jag talar om en professionaliseringsprocess. Strömmen av utländska tränare och spelare är likväl inte något signifikativt för finsk ishockey. Även svensk ishockey har haft ett inflöde av utländska tränare och spelare, företrädesvis finska. Tre Kronor har i jämförelse sedan säsongen 1956/1957 haft två kanadensiska förbundskaptener – Ed Reigle säsongerna 1957/1958–1959/1960 och Billy Harris 1971/1972 – men aldrig någon finländare.⁷⁷⁴

Vid sidan av den ökade träningsdosen och tidig strategisk satsning på målvaktsträning förändrades matchantalet. I ligan spelade klubbarna torsdag, lördag och söndag, och fler matcher ställde högre krav på spelarna. De var nödsakade att uppträda professionellt. Med det ökade antalet hårda matcher ökade publiktillströmningen, samtidigt som öl- och kringförsäljningen på allvar etablerades i ishallarna.⁷⁷⁵ Under 1990-talet fick televisionen också allt större betydelse – en form av amerikanisering, då symbiosen mellan NHL och televisionen är väletablerad.

Televisionen blir allt viktigare

Även om de kommersiella inslagen ständigt varit närvarande, var bingo den huvudsakliga inkomstkällan och basen för SM-liigaklubbarnas ekonomi under de tio första verksamhetssäsongerna (1975/1976–1984/1985). Allteftersom utökades reklamen och sponsringen, liksom inkomsterna från sändningsrättigheterna. Televisionen skulle med reklam och sponsring bli den viktigaste inkomstkällan för SM-liigaklubbarna,⁷⁷⁶ vilket också var fallet för de svenska elitishockeyklubbarna.⁷⁷⁷

För finsk del dröjde det däremot några år innan det första större tv-avtalet undertecknades, under 1990-talet. Det treåriga tv-avtal mellan organisationen SM-liiga och mediekoncernen MTV3 som

774 Finska tränare Timo Lahtinen, Harri Rindell, Hannu Aravirta, Hannu Jortikka m.fl. Finska spelare Pekka Marjamäki, Kari Eloranta, Hannu Lassila, Raimo Helminen, Esa Keskinen m.fl. Se Svenska Ishockeyförbundets hemsida där Sveriges alla förbundskaptener finns uppräknade.

775 Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 36.

776 Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 210–213.

777 EY (2016), s. 5.

ingicks 1996 var värt 24,3 miljoner finska mark (ungefär 78 miljoner kronor 2018), eller 8,1 miljoner per år, mer än fyra gånger så mycket som tidigare.⁷⁷⁸ En förklaring till att något vettigt tv-avtal inte kommit till stånd tidigare var bland annat att SM-liigaklubbarna inte accepterade ersättningsnivåerna från YLE, då man fruktade att arenapubliken skulle minska med tv-sändningar.⁷⁷⁹ Ett ytterligare steg i stärkandet av SM-liigas ekonomi var att ligaklubbarna till denna betalade två procent av entréavgifterna i matchskatt. Med de ökade intäkterna från televisionen och i viss mån matchskatten blev ligan ekonomiskt allt starkare. SM-liigas stabilare ekonomi innebar att man redan under ligans andra och tredje säsong började fördela en del av överskottet till de egna klubbarnas juniorverksamhet (notera att detta inte är ett exempel på amerikanisering, då NHL-ägarna vill tjäna pengar). Matchskatten finansierade också domararvodena.⁷⁸⁰

Att ishockey var ett populärt tv-nöje i slutet av 1990-talet förstärks av att *Maikkarin Hockey Night* i MTV3 regelbundet sågs av över 400 000 tittare per sändning, medan slutspelsmatcherna kunde locka över en miljon tv-tittare.⁷⁸¹ Ett bevis på den finska ishockeyns popularitet är att den finska staten inom ramen för TV-direktivet⁷⁸² uppfört världsmästerskapen i ishockey för herrar som ett evenemang av samhällelig betydelse. De finska politikerna har blivit nödsakade att intervensera på idrottens och tv-bolagens arena. Samma utveckling har som sagt inte blivit verklighet i Sverige. Televisionen har fungerat som drivfjäder i exponeringen av ishockeyn, vilket bidragit till att ishockeysporten i få länder under 2000-talets början haft samma populära ställning som i Finland, inte minst när det finska ishockeylandslaget spelat.⁷⁸³ Effekterna av den ökade kommersialiseringen och professionaliseringen märktes i Stockholm våren 1995.

778 *Jääkiekkolehti*, Nro. 6, 1996.

779 Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 31.

780 Mesikämmen, Jani (2001), s. 24 samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 26–32, s. 127 och s. 267.

781 *Jääkiekkolehti*, Nro. 2, 1999.

782 Direktiv 89/552/EEG, *Television utan gränser*.

783 Finnpanel (2012), *Television katselu Suomessa vuonna 2011*, s. 29 samt Finnpanel (2017), *TV-vuosittilaisuus 2017*, s. 28. VM-finalen 2011 mellan Finland och Sverige, då Finland lyckades vinna landets andra VM-guld (seger 6–1), sågs i snitt av 2 080 000 personer vilket motsvarar 44 procent av Finlands befolkning. I VM-finalen 2016 mellan Finland och Kanada (0–2) bänkade sig ungefär 2 305 000 av landets cirka 5,5 miljoner invånare framför tv-apparaterna. Se även *Jääkiekkolehti*, Nro. 4, 2005.

Ett historiskt VM-guld lägger grunden för en ”circle of success”

”SE ON KULTAA!” (DET ÄR GULD!) basunerade *Ilta-Sanomats* förstasida ut måndagen den 8 maj 1995. Finlands genom tiderna första VM-guld hade dagen före bärgats i en dramatisk final (4–1) mot Sverige i Globen, Stockholm. Det nya VM-guldet lade grunden för att ishockeysporten i Finland blev en nationell angelägenhet. VM-finalen, som lockade ungefär 2,2 miljoner tv-tittare av landets 5,1 miljoner invånare, och de efterföljande festerna skapade en nationell hysteri och ishockeyboom som aldrig skådats i Finland. Sportens eskalerande popularitet medförde att man under 90-talet upplevde en kraftig boost.⁷⁸⁴ Till skillnad mot svensk ishockey och dess starka ställning sedan 1950-talet dröjde det följaktligen till detta årtionde innan finsk ishockey fick sitt internationella genombrott, även om OS-silvret 1988 var betydelsefullt. Det finska ishockeylandslaget blev en katalysator till den nationella ishockeyboomen.⁷⁸⁵

Även om det finska ishockeylandslaget är flaggskeppet inom finsk ishockey var det ändå, enligt Finska Ishockeyförbundets dåvarande ordförande Kalervo Kummola, dess strategiska arbete med att uppföra nya ishallar runt om i Finland som varit den enskilt viktigaste faktorn för ishockeysportens utveckling i Finland. Enligt Kummola har de förbättrade utbildningsmässiga och sportsliga förutsättningarna utvecklat och förbättrat talangutvecklingen, vilket med tiden avspeglat sig internationellt.⁷⁸⁶ Vid sidan av ishockeylandslagets allt större internationella framgångar har uppförandet av Hartwall Arena 1997 visat sig ha mycket stor betydelse för detta, såväl sportsligt som kommersiellt.⁷⁸⁷ Hartwall blev en nationalarena och hemmaborg. Den allt seriösare professionella attityden krävde samtidigt mer pengar. En ökad kommersialisering var nödvändig. Som vanligt vändes blickarna mot NHL.

784 Liesmäki, Erkki ja Tala, Juhani (1997), *Leijonille kultaa: MM-jääkiekko 1995–1997*; STT (2011); *Jääkiekkolehti*, Nro. 7, 1999; Mesikämmen, Jani (2001), s. 23; Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2003), s. 38–53. Se Finlands statistikcentrals hemsida rörande Finlands befolkning, www.stat.fi.

785 Det finska ishockeylandslagets betydelse är något som Göran Stubb poängterar i samband med telefonintervjun 2016-10-04.

786 Telefonintervju Kalervo Kummola (2015-09-07).

787 Mennander, Ari (1997), *Hjallis Hartwall Areena: Miten mahdollista tehtiin mahdollinen?*

De kommersiella experimenten fortsätter med NHL-inspirerade logotyper

Under 1990-talet fick företrädaarna för finsk och svensk elitishockey en förändrad syn på användning av klubbmärken. Likt NHL ville man öka exponeringen och intäkterna med kommersiella logotyper. I Finland var – till skillnad mot i Sverige – enligt Kalervo Kummola inte SM-liiga som organisation involverad i denna process, utan klubb-företrädaarna själva drev förändringsarbetet. Inte heller samarbetade företrädaarna för svensk respektive finsk elitishockey kring kommersiella logotyper, fastän att omdaningsprocesserna skedde vid samma tidpunkt. Men sannolikt sneglade man på varandra. Kummola menar att det inte heller fanns någon interaktion kring andra marknadsfrågor, trots att företrädaarna för svensk respektive finsk elitishockey regelbundet träffades och diskuterade utvecklingen av ishockey-sporten.⁷⁸⁸ Man sneglade mot NHL, snarare än på varandra.

En skillnad mot omdaning inom svensk elitishockey var att den finska förändringsprocessen under 1990-talet skapade öppna och infekterade konflikter i flera ligaklubbar. Två anrika klubbar i vilka inre stridigheter blossade upp var flersektionsföreningarna Ilves rf. från Tammerfors, bildad 1931, och Idrottsföreningen Kamraterna, Helsingfors rf. (HIFK), bildad 1897. Meningsskiljaktigheterna mellan företrädaarna för moderföreningarna och ishockeysektionerna var vid denna tidpunkt så stora, att organisatoriska separationer uppstod. Grogrunden till den organisatoriska splittringen inom Ilves uppstod i samband med att ishockeysektionens företrädare i kommersiellt syfte inför säsongen 1994/1995 ville återgå till klubbens ursprungliga logotyp, föreställande en lokatt i helsidesprofil, samtidigt som Tammerforsklubben brottades med miljonskulder.⁷⁸⁹ Med återgången till den initiala logotypen ville ishockeysektionens företrädare genom att närma sig klubbens ursprung med en så stilenlig matchdress som möjligt, öka inkomsterna av souvenirförsäljningen. Då representerarna för ishockeysektionen inte ville dela med sig av intäkterna uppstod dock en konflikt inför öppen ridå. Denna strid efterlämnade en klyfta mellan moderföreningen och ishockeysektionen,

⁷⁸⁸ Telefonintervju Kalervo Kummola (2015-09-07).

⁷⁸⁹ *Jääkiekkolehti*, Nro. 10, 1997 samt Mustonen, Olli (2001), *Veijareita & virtuoosia: tarina legendaarisesta jääkiekkoseurasta 1980–2001*, s. 253–255.

vilket bidrog till att den sistnämnda säsongen 2000/2001 blev ett självständigt aktiebolag. Huvudägare i det nya ishockeyaktiebolaget Ilves-Hockey Oy blev miljonären Vincent Manngard, som sedan 1993 varit storägare i bakgrundsaktiebolaget Tampereen Ilvest Oy, vilken bildats några år tidigare. NHL-influenserna var även utöver logotypfrågan omfattande i Ilves under 1990-talet. På NHL-manér infördes sedvänjan att hemmalaget skulle spela i mörkt matchställ. Dessutom ville vissa företrädare att Ilves – likt i NHL – inte skulle ha reklam på matchtröjorna. Detta förslag var emellertid orealistiskt att implementera, då de ekonomiska förutsättningarna skiljde markant mellan NHL-klubbarna och Ilves.⁷⁹⁰

Hos den traditions- och framgångsrika samt ursprungligen svensk-språkiga flersektionsföreningen Idrottsföreningen Kamraterna, Helsingfors rf. (HIFK) uppstod interna slitningar då företrädarna för moderföreningen ville ha större del av ishockeysektionens försäljningsintäkter. De ekonomiska kraven, som enligt uppgift uppgick till en miljon finska mark per år, var dock så stora att ishockeysektionens företrädare, i stället för att dela med sig, säsongen 1993/1994 beslutade sig för att bryta med moderföreningen. Meningsskiljaktigheterna var så stora att ishockeyns företrädare helt ville överge den historiska förankringen i HIFK, och anta ett nytt klubbnamn och en ny logotyp. Två namn som diskuterades var Örnarna och Indianerna, i synnerhet det senare. Det blev likväl inget med namnändringen, då ishockeyns företrädare inte kunde hitta något samband mellan Finland och indianer. En ändring genomfördes dock i den nya logotypen, då HIFK:s klassiska vapensköld med fyruddig stjärna ändrades till en femuddig. Orsaken till uppdateringen var att moderföreningen var och är rättighetsinnehavare till HIFK:s varumärke. Önskan om en ökad souvenirförsäljning resulterade även i att en ny kommersiell logotyp, Punainen Peto (rött rovdjur), introducerades inför säsongstarten hösten 1996. Punainen Peto-logotypen, som även gick under benämningen Big Red Cats, användes till 2008, innan klubbledningen efter överenskommelse med moderföreningen av historiska identitets-skäl valde att återgå till HIFK:s klassiska vapensköld med fyruddig stjärna.⁷⁹¹

⁷⁹⁰ Mustonen, Olli (2001), s. 244–245, s. 253–255, s. 379–381 och s. 396–397.

⁷⁹¹ Kauhala, Hannu ja Hannula, Matti (1997), *Salakuljettajista Suomen mestareiksi: 100 vuotta Stadissa – 50 vuotta kaukalossa*, s. 154 och s. 160.

Den allt bredare och djupare ravinen mellan ideell verksamhet och strikt kommersiell elitishockey blev även synlig hos HIFK:s stora lokala antagonist, och en av finsk elitishockeys kommersiella giganter: Helsingfors Jokerit.⁷⁹² Jokerit bildades 1967, efter att byggherren och klubbens förste stora mecenat Aimo Mäkinen övertagit och betalat Töölön Vesas skulder. Namnet och jokerlogotypen kom till av en slump, då företrädarna för den nya Helsingforsklubben fastnat för jokern i en kortlek. Det tidigare förslaget och engelskklingande namnet Helsinki Hockey-Team ansågs helt enkelt inte vara tillräckligt tilltalande.⁷⁹³ Den ursprungliga logotypen var i bruk till 1983, då en ny jokerversion med fartränder enligt nordamerikansk modell introducerades. Vid denna tidpunkt diskuterades även en namnändring då klubbledningen på grund av inre stridigheter ville öka avståndet till Jokerits ekonomiska skyddsängel Aimo Mäkinen, som drev sin egen linje och agenda. Fartrandsversionen fick emellertid aldrig någon acceptans bland supportrar. I stället återinsattes klubbens originallogotyp 1987.⁷⁹⁴ Jokerits kommersiella profilering gavs 1992 en skjuts framåt i samband med att jokerlogotypen varumärkesskyddades, och igen 1997 då klubben tillsammans med Nike tog fram nya NHL-inspirerade souvenirer inför Hartwall Arenas invigning.⁷⁹⁵ Att jokerlogotypen var spektakulär bekräftades 30 år efter klubbens bildande, när den välrenommerade ishockeytidningen *The Hockey News* korade den till världens bästa klubblogotyp.⁷⁹⁶ Trots det nordamerikanska erkännandet fortsatte Jokerits företrädare att anamma amerikanska trender. Ytterligare en ny Jokerit-logotyp introducerades året efter på matchställen, vilken var i bruk under två spelsäsonger (1998–2000) innan originaljokern åter prydd matchtröjorna.⁷⁹⁷ Under 1990-talet började de kommersiella inslagen i Jokerit bli så stora, att finsk och nordisk elitishockey började kännas för litet. Det skulle emellertid dröja några år innan den finskspråkiga klubben från östra Helsingfors skulle förflytta den finska elitishockeyn in i en ny tid och era genom sin flytt till KHL.⁷⁹⁸

792 Aalto, Seppo (1992), s. 38–39 samt Wickström, Mika (2012). Vid denna tidpunkt Helsingin Jokerit ry.

793 Aalto, Seppo (1992), s. 24–27 och s. 128–129.

794 Aalto, Seppo (1992), s. 182, s. 210.

795 *Jääkiekkolehti*, Nro. 4, 1997 samt finska varumärkesregistret (2015-06-02).

796 Wickström, Mika (2012), s. 42.

797 Aalto, Seppo (1992), s. 182 och s. 210.

798 Wickström, Mika (2012), s. 164–165.

Det var dock inte enbart i storstäderna Helsingfors och Tammerfors den kommersiella experimentlustan fanns. Den hade även betydelse när företrädarna för Kuopioklubben Kalevan Pallo (KalPa), Tavastehusklubben Hämeenlinnan Pallokerho (HPK), Raumoklubben Rauman Lukko och JYP Jyväskylä i mitten av 1990-talet antog nya NHL-inspirerade logotyper (i Lukkos fall från AHL-klubben Albany River Rats, som är en av NHL:s underorganisationer).⁷⁹⁹ Huvudskälet till omdaningarna var, liksom inom svensk elitishockey, i de flesta fall att klubbeföreträdarna ville öka exponeringen och souvenirförsäljningen. I KalPas fall bidrog uteblivna kommersiella framgångar direkt till att klubbens NHL-inspirerade varglogotyp från 1997 runt millenieskiftet fick ge vika för klubbens ursprungliga svarta vapensköldslogotyp, trots att vargen är ett djur med lokal förankring i Kuopiotrakten.⁸⁰⁰ I Raumo beslutade Lukkos klubbledning, efter supportrarnas önskan och av historiska skäl, att klubbens AHL-inspirerade rävlogotyp från 1996 från och med säsongen 2011/2012 skulle kompletteras med dess låslogotyp från 1980-talet.⁸⁰¹ Till skillnad mot klubbloggorna ovan har JYP:s Hurrikaanilogo (orkanlogotyp) à la amerikansk modell etablerats som igenkänningstecken och kommersiellt verktyg för Jyväskyläklubben.

Trots att företrädarna för finsk och svensk elitishockey generellt varit välvilligt inställda till nordamerikanska impulser och implementerat kommersiella logotyper i olika varianter, fanns liksom i Sverige klubbeföreträdare som valde att inte följa NHL-trenden under 1990-talet. Representerarna för Björneborgsklubben Ässät och Tammerforsklubben Tappara övergav aldrig sina logotyper. Tiden med ökade kommersiella inslag i finsk elitishockey hade dock bara börjat. I syfte att ytterligare öka kapitalinflödet och de affärsmässiga aspekterna har finsk elitishockeys företrädare, likt sina svenska grannar, kastat sidoblickar på de samhälleliga reglerna som underlättar kapitalanskaffning: aktiebolag.

⁷⁹⁹ Klubbarna var registrerade föreningar (rf.) vid denna tidpunkt.

⁸⁰⁰ Huttunen, Jouni och Juntunen, Mikael (2009), *Kilpisydämellä*, s. 322 och s. 368. Se Frans Melin (1999), *Varumärkesstrategi: Om konsten att utveckla starka varumärken*, s. 86, om principen om konsistent och uthållighet när kärnidentitet ska byggas.

⁸⁰¹ Wallenius, Pekka (2006), *Sinikeltainen kaupunki: Rauman Lukko 70-vuotta*, s. 15; Rantanen, Janne (2011), *Rauman Lukko: Toisen mestaruuden metsästys*, s. 227–228; Rauman Boja (2011), ”Lukko-logo – Se ainoa oikea” samt *Jääkiekkolehti*, Nro. 7, 1999.

I samband med att Ishockeyns SM-liiga rf. bildades 1975 diskuterade företrädarna behovet av att alla föreningar skulle ombildas till aktiebolag, allt i syfte att lösgöra representationslaget från moderföreningarna, och på detta sätt kunna maximera de kommersiella och professionella sidorna. Steget skulle visa sig vara för stort att ta vid denna tidpunkt, men tiden för när de första ishockeyaktiebolagen skulle inrättas var inte långt borta. Under 1980-talet hade Tammerforsklubbarna Ilves, KooVee och Tappara genom att bilda ishockeyaktiebolag (kiekko-osakeyhtiö) – så kallade bakgrundsbolag – tagit klivet över till den kommersiella sektorn.⁸⁰² Nästa fas i utvecklingen mot en helt bolagiserad verksamhet var insikten om nödvändigheten av att klubbarna hade ordning på sin ekonomi. Av denna anledning beslutade och införde SM-liiga 1986 bestämmelsen om att tvåan i kvalet till SM-liiga skulle flyttas upp, ifall en ligaklubb gick i konkurs.⁸⁰³

Ett decennium senare började bolagiseringsdebatten inom finsk ishockey på allvar. Samtidigt inleddes också den svenska idrottens bolagiseringsdebatt. Detta under en tid när den liberala marknadsekonomins ideologi blivit starkare. Som en effekt av de svensk-finska diskussionerna i de idrottsjuridiska föreningarna tillsatte Finlands Idrott rf. 1999 en utredningsgrupp, som skulle belysa de juridiska utmaningarna med bolagisering inom finsk idrott. Förutom av nöden för att få in kapital, hade de så kallade bakgrundsbolagen, med sina ekonomiska fördelar, väckt det finska suget efter att bolagisera fullt ut.⁸⁰⁴

Hur ser bolagiseringsmodellerna ut inom finsk ishockey? Till skillnad mot i Sverige finns ingen 51-procentsregel. En förklaring till detta är att företrädarna för finsk elitishockey valde att tillämpa de samhälleliga reglerna för aktiebolag fullt ut, det vill säga inte ha några begränsningsregler för ägande. Kalervo Kummola menar att det är mer fördelar än nackdelar med denna hållning, i varje fall i Finland. Denne var också delaktig i processen när Helsingforsklubben Jokerit

802 Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 24–25.

803 Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 189.

804 Halila, Heikki (1999, a) samt Halila, Heikki (1999, b).

som första SM-liigaklubb bolagiserades 1988. Enligt Kummola fattade man rätt och slätt beslut om att bolagisera verksamheten, man diskuterade inte mycket utan beslutade tillsammans med banken om att bilda ett aktiebolag.⁸⁰⁵ Denna finska händelse visar tydligt på skillnaden gentemot den svenska bolagiseringsutvecklingen. Förklaringen kan med stor sannolikhet sökas i den splittrade finska idrottens och ishockeyns organisations- och beslutskultur. Här finns en nedärvd sed, som möjliggör beslut utan samråd i vida kretsar. Denna slutsats stärks av juridikprofessor Heikki Halila, som menar på att den finska idrottens dåvarande centralorganisation Finlands Idrott rf. inte kunnat påverka utvecklingen likt Riksidrottsförbundet i Sverige.⁸⁰⁶

Det vanligaste tillvägagångssättet vid bolagisering inom finsk ishockey är annars att företrädarna för en ishockeyklubb bildar ett aktiebolag till vilken de överlåter sin affärsverksamhet. Ägare i aktiebolaget kan, förutom den allmännyttiga ishockeyföreningen, även vara andra. Det finns inga begränsningar i ägarunderlaget. Platsen i seriespelet går direkt till aktiebolaget. Bolagiseringen kan också bestå i att en liga övergår från att vara en ideell förening till ett aktiebolag, exempelvis Ishockeyns SM-liiga Ab.⁸⁰⁷ En tanke bakom bildandet av SM-liiga 1975, var att sammanslutningen skulle fungera som ett gemensamt företag som skulle gagna dess klubbar – typ NHL. Steget till att ligan blev ett aktiebolag dröjde emellertid. I början bildades som nämnt Ishockeyns SM-liiga som registrerad förening, Jääkiekon SM-liiga ry. Enligt finska Patent- och registerstyrelsen ombildades den registrerade föreningen till kooperativ 2000, för att slutligen ombildas till ett privat aktiebolag – Ishockeyns SM-liiga Ab (Jääkiekon SM-liiga Oy) – 2002, i vilken SM-liigaklubbarna blev aktieägare. SM-liigas ledningsgrupp (kabinettet) består av alla klubbarnas verkställande direktörer samt Finska Ishockeyförbundets verkställande direktör, totalt 16 personer. För den löpande och dagliga driften har SM-liiga en styrelse samt kansli under ledning av en verkställande direktör. I aktiebolaget har alla aktier lika röstvärde och ett aktiekapital motsvarande 235 452 euro (cirka 2,35 miljoner kronor 2018), enligt

805 Telefonintervju Kalervo Kummola (2015-09-07) samt Aalto, Seppo (1992), s. 24–27, s. 128–129, s. 144 s. 160 och s. 208–210.

806 Halila, Heikki (1999, a).

807 Halila, Heikki (1999, a). Ett specialidrottsförbund skulle också kunna bli ett kommersiellt bolag.

finska Patent- och registerstyrelsen.⁸⁰⁸ Jämförelsevis bolagiserades Svenska Hockeyligan 2001.⁸⁰⁹

Ett av skälen till varför SM-liigas klubbar bolagiserades runt millenieskiftet var att dess företrädare ville dra en klar gräns mellan amatörishockeyn och professionell ishockey. Bakgrunden till detta var att företrädarna för Finlands högsta ishockeyserie ansåg att den professionella idrotten inte skulle inverka på folkrörelseidrotten. Man ville med andra ord eliminera gråzonen mellan samhällets stöd till folkrörelseidrotten och den professionella idrott man bedrev.⁸¹⁰ För den finska elitishockeyns makthavare är denna utöver sport en underhållningsbusiness som styrs av ekonomisk logik, vilket också kräver en annan hållning – allt enligt Kaj Kunnas.

Den krassa verkligheten är att det är ekonomin som styr idrotten [...] ishockeyn är för mig framför allt en underhållningsbusiness, och om något är en underhållningsbusiness så är det väl inte särdeles mycket ideell verksamhet i det.⁸¹¹

Logiken är enkel i en kommersialiserad och professionaliserad verksamhet, då ”proffs får betalt!”⁸¹² När kostnaderna ökar krävs mer kapital. Detta är något Jokerits⁸¹³ majoritetsägare Harry ”Hjallis” Harkimo lyfter fram. En näringslivanpassning innebär också att den organisatoriska styrningen blir mer tydlig och hållbar.⁸¹⁴ Detta blir påtagligt av att lagstiftningen är anpassad efter de villkor som råder inom näringslivet. Att SM-liiga omvandlats till Finlands enda strikt kommersiella och professionella lagidrottsliga har också inneburit att man inte är berättigad till statligt stöd för att bedriva sin verksamhet. Tvärtom har Ishockeyns SM-liiga betalat och tillskjutit pengar (för rättigheten att administrera ligan) till den ideella ishockeysektorn under Finska Ishockeyförbundet.⁸¹⁵ I gengäld finansieras Finska Ishockeyförbundets och de allmännyttiga ideella ishockeyförening-

808 Information från finska Patent- och registerstyrelsen (2018-03-14) samt www.liiga.fi (2018-06-03). År 1999 flyttades SM-liigas kansli från Tammerfors till Helsingfors.

809 SHL (2016).

810 Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 106.

811 Telefonintervju Kaj Kunnas (2015-08-27).

812 Telefonintervju Kaj Kunnas (2015-08-27).

813 Jokerit Hockey Club Oy.

814 Harry ”Hjallis” Harkimo (2015-09-25).

815 Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 31–32.

arnas verksamhet till stor del av offentliga medel, exempelvis bidrag från Veikkaus (motsvarigheten till Svenska Spel) och Ishockeystiftelsen, där intäkterna från hemma-VM är en viktig inkomstkälla. Dessutom bidrar föräldrar med medlems- och träningsavgifter, utrustning samt ideellt arbete.⁸¹⁶

Samtidigt går det inte att bortse från det faktum att en verksamhet som bedrivs i aktiebolagsform är en strikt affärsverksamhet, där kostnaderna bör minimeras och intäkterna maximeras. Kostnadsminskning framfördes också som en nödvändighet i finsk ishockey i samband med SM-liigaklubbarnas bolagisering runt millenieskiftet. SM-liigas dåvarande verkställande direktör Urpo Helkovaara konstaterade i *Ilta-Sanomat* att en så penningstinn och högavlönad verksamhet inte kunde fortsätta i ideell form. Enligt Helkovaara var bolagisering det enda sättet att få ner kostnaderna, och en del i denna process var att ett oansvarigt förhållningssätt till pengarna skulle minska med aktiebolag och dess lagstadgade krav på kostnadskontroll och god redovisningssed.⁸¹⁷ I realiteten steg dock såväl intäkterna som kostnaderna till följd av den ökade kommersialiseringen. I sammanställningen nedan (tabell 11) visas bolagiseringstrenden i SM-liiga säsongen 2017/2018. Alla SM-liigaklubbar äger dessutom en aktie i Ishockeyns SM-liiga Ab.

816 Telefonintervju Göran Stubb (2016-10-04); *Veikkaaja* 45:2011 samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2003), s. 276. Se finska idrottslagen (10.4.2015/390), 3 kap. 16 §.

817 *Ilta-Sanomat* (2000-05-09).

Tabell 11: Bolagiseringstrenden i SM-liiga säsongen 2017/2018⁸¹⁸

Moderförening: Allmännyttig ideell registrerad förening (ry.)	Aktiebolag som bedriver elitishockey- verksamheten utan spärregler och som är hel- och/eller delägare i aktiebolag
Turun Palloseura ry. (Åbo)	HC TPS Turku Oy
Porin Ässät ry. (Björneborg)	HC Ässät Pori Oy
Vaasan Sport Ry-Vasa Sport rf. (Vasa)	Hockey Team Vaasan Sport Oy
Hämeenlinnan Pallokerho ry. (Tavastehus)	HPK Liiga Oy
Ilves ry. (Tammerfors)	Ilves-Hockey Oy
Idrottsföreningen Kamraterna Helsingfors (I.F.K. Helsingfors) rf.	Ishockeyaktiebolaget Oy HIFK-Hockey Ab
Mikkelin Jukurit ry. (S:t Michel)	Jukurit HC Oy
JyP-77 ry. (Jyväskylä)	JYP Jyväskylä Oy
Kalevan Pallo (KalPa) ry. (Kuopio)	KalPa Hockey Oy

818 Min sammanställning. Läsaren bör ha i åtanke att ägarförhållandena kan ändras.

Kouvola Kiekko-65 ry. (Kouvola)	KooKoo Hockey Oy
Reipas Lahti ry. (Lahti)	Lahden Pelicans Oy
Saimaan Pallo – SaiPa ry. (Villmanstrand)	Liiga-SaiPa Oy
Rauman Lukko ry. (Raumo)	Rauman Lukko Oy
Liiga-Tappara ry. (Tammerfors)	Tamhockey Oy
Oulun Kärpät 46 ry. (Uleåborg)	Oulun Kärpät Oy

Trenden är klar (tabell 11). Bolagisering är norm i SM-liiga, även om inget av ishockeyaktiebolagen är ett publikt aktiebolag (Oyj), registrerat för handel på börsens reglerade marknad. Alla ishockeyaktiebolag är dessutom hel- eller delägare i andra aktiebolag (dotterbolag).⁸¹⁹

Följande framställning har till syfte att visa hur ägarformerna i finsk elitishockey säsongen 2016/2017 kunde vara utformade och variera. Mitt urval baserar sig på att dessa klubbar visar på spännvidden, då aktieägare kan vara den registrerade föreningen rf./ry. (moderföreningen), privatpersoner, företag och det offentliga.

I huvudstadsklubben ishockeyaktiebolaget Oy HIFK-Hockey Ab (Idrottsföreningen Kamraterna, Helsingfors) finns totalt 29 ägare, varav den registrerade föreningen Ligaföreningen Helsingfors IFK rf. är den största med ett aktieinnehav på 43 procent. Enligt information från finska Patent- och registerstyrelsen finns (2018) i det privata ishockeyaktiebolaget Oy HIFK-Hockey Ab 22 900 aktier. I registret finns ingen

⁸¹⁹ Den finska aktiebolagslagen (21.7.2006/624) och inkomstskattelagen (30.12.1992/1535) harmoniserar i många delar med de svenska reglerna.

notering om röstviktning. Flertalet av ägarna i den av tradition svensk-talande klubben tillhör ättlingarna till rika finlandssvenska släkter såsom Björnberg, Ehrnroth, Rosenlew, Pauligs, Pentin med flera.⁸²⁰

Angående ägarfördelningen i Oy HIFK-Hockey Ab är en iakttagelse att den allmännyttiga ideella idrottsföreningen däri har ett stort ägarinflytande. Frågan som reses – men framtida forskning får svara på – är om IFK Helsingfors historiska och starka svenska historiska traditioner bidragit till detta.

I finskspråkiga Jokerit⁸²¹, IFK Helsingfors antagonistklubb, är läget annorlunda då en privatperson – Harry ”Hjallis” Harkimo – köpt aktie(röst)majoriteten i ishockeyaktiebolaget. En SM-liigaklubb där å andra sidan kommunen gått in som delägare är Björneborgs Ässät (HC Ässät Pori Oy). Kommunen äger 2,5 procent (25 av 1 017 aktier) av Ässät. Sedan 2014 äger kommunen också 56 procent – medan ligaklubben äger 44 procent – av fastighetsbolaget Kiinteistö Oy Porin Jäähalli, som driver den stora ishallen i Björneborg.⁸²²

I Uleåborgsklubben Oulun Kärpät (figur 12) äger i stället den allmännyttiga ideella idrottsföreningen (moderföreningen) Oulun Kärpät 46 ry. aktie(röst)majoriteten i det privata ishockeyaktiebolaget Oulun Kärpät Oy. Enligt information från finska Patent- och registerstyrelsen finns (2018) 378 720 aktier i ishockeyaktiebolaget. I registret finns ingen notering om röstviktning.⁸²³

När idrottsföreningen 2000 bolagiserade representationslaget och A-juniörerna, beslutades att denna skulle äga Kärppä-stiftelsen (Kärppä-säätiö) till 100 procent. Kärppä-stiftelsen äger i sin tur röstmajoriteten (motsvarande 77 procent) i ishockeyaktiebolaget. Övriga 23 procent av aktierna ägs av ungefär 300 företag och privatpersoner.

820 Information från finska Patent- och registerstyrelsen (2018-03-25) samt Hänninen, Jyri (2016), ”Vauraiden sukujen HIFK”. Se finska aktiebolagslagen (21.7.2006/624), Del I, 1 kap. 1 § och 3 § och 3 kap. (3:3). I Finland – till skillnad mot i Sverige – kan aktieägarna genom avtalsfriheten fritt i bolagsordningen reglera aktiernas röstvärde (röstviktning). Röstvikningen kan vara noll, men också exempelvis 0:20 eller 1:10. I Finland finns – till skillnad mot Sverige – ingen begränsning av aktiespridning i privata aktiebolag. Enligt finsk lagstiftning måste det i bolagsordningen framgå om aktiebolaget är privat eller publikt, och att aktiekapitalet är uppfyllt. I Finland ska aktiekapitalet för ett privat aktiebolag vara minst 2 500 euro medan ett publikt aktiebolag ska ha ett aktiekapital på minst 80 000 euro. Finska aktiebolagslagen (21.7.2006/624), Del I, 1 kap. 3§.

821 Jokeri-Hockey Oy samt Jokerit Hockey Club Oy.

822 Telefonsamtal med Jouni Lampinen (2017-10-12), chef för avdelningen ägarstyrning Björneborgs stad samt *Jääkiekkolehti*, Nro. 2, 2005.

823 Information från finska Patent- och registerstyrelsen (2018-03-25).

Ishockeyaktiebolaget äger två dotterbolag, varav personaluthyrningsfirman Työtahti Oy är helägt och förvärvade 2017 festivalarrangören Qstock Oy till 73 procent. Den stora ishallen i Uleåborg ägs av staden, i vilken Oulun Kärpät är hyresgäst. Uleåborgs stad äger däremot inga aktier i ishockeyaktiebolaget Oulun Kärpät Oy.⁸²⁴ En fördel med att Oulun Kärpät 46 ry. äger Kärppä-stiftelsen är att aktieutdelningen från ishockeyaktiebolaget till största del tillfaller stiftelsen, som med dessa pengar stöder ishockeyverksamheten på de små orterna i norra Finland. Enligt stiftelseurkunden ska stiftelsen ”utveckla och ekonomiskt stödja ishockeyn i Uleåborg och norra Finland och dess ungdoms- och juniorverksamhet”.⁸²⁵ Fördelen med detta upplägg är att stiftelser och stipendier som utdelas till studier och allmännyttig verksamhet är skattegynnade.⁸²⁶ En annan orsak till denna givmildhet är att Oulun Kärpät är den enda SM-liigaklubben i norra Finland, vilket motsvarar halva Finlands geografiska yta. Denna symbios skapar både goda sportsliga förutsättningar för talang- och spelarrekryteringar till Oulun Kärpät och kommersiella förutsättningar, då sponsornätverket är utbrett i hela området. Här måste dock betonas att aktieutdelning inte är speciellt vanligt förekommande inom den bolagiserade verksamheten i SM-liiga.

824 Kärppäsäätiö, *Kärppä-säätiön säännöt*; Kärppäsäätiö, *Kärppäsäätiön tukimuodot*; telefonsamtal med Tommi Virkkunen (2017-10-12), verkställande direktör Oulun Kärpät Oy; Kössö, Tuulia (2016), ”Liigayhtiöiden mesenaatit – tässä on kiekkounelman ylläpitäjät ja toiminnan rahoittajat” samt *Jääkiekkolehti*, Nro. 2, 2005.

825 Kärppä-säätiö, *Kärppä-säätiön säännöt*, citat § 2. Se även Kärppä-säätiö, *Kärppäsäätiön tukimuodot* samt telefonsamtal med Tommi Virkkunen (2017-10-12), verkställande direktör Oulun Kärpät Oy och *Jääkiekkolehti*, Nro. 2, 2005.

826 Finska inkomstskattelagen (30.12.1992/1535), III avd., 4 kap. 82 §; finska stiftelselagen (24.4.2015/487); finska lagen om skatt på arv och gåva (12.7.1940/378), 2 § samt HE 278/1998.

Figur 12: Koncernstruktur Oulun Kärpät (2018)⁸²⁷

Finsk skattelagstiftning avviker inte nämnvärt från den svenska, och koncernbidragsreglerna är tillämplbara inom finsk elitishockey, då en 51-procentsregel saknas.⁸²⁸

Ett exempel (figur 13) på hur elitishockey med hjälp av skattelagstiftningen 2017 kan bedrivas i en liten finsk kommun med drygt 40 000 invånare är Lukko från Raumo.⁸²⁹ Den registrerade föreningen Rauman Kiekkoilun Tuki ry. – Raumo ishockeys stödförening rf. bildad 1968, är huvudägare (motsvarande 66 procent) i holdingbolaget Contineo Oy, tillika moderbolag i koncernen, vilken heläger ett flertal aktiebolag (dotterbolag). I koncernen ingår bland annat det nationella städ- och fastighetsbolaget RTK-palvelu Oy, beman-

⁸²⁷ Min sammanställning bygger på Kärppäsäätiö, *Kärppä-säätiön säännöt*; Kärppäsäätiö, *Kärppäsäätiön tukimuodot* samt telefonsamtal med Tommi Virkkunen (2017-10-12), verkställande direktör Oulun Kärpät Oy. Läsaren bör ha i åtanke att ägarförhållandena kan ändras.

⁸²⁸ Se finska inkomstskattelagen (30.12.1992/1535), 3 kap. 22–23 § samt lagen om koncernbidrag vid beskattningen (21.11.1986/825).

⁸²⁹ Finlands statistikcentral (2017), ”Väkiluku muuttujina Väkiluku ja väkiluvun muutos, Sukupuoli ja Alue, 31.12.2016”.

ningsföretaget RTK Henkilöpalvelu Oy, fastighetsbolaget Kiinteistö Oy Lukon Hyvinvointikeskusta med konferensanläggningen Helmi-ranta och det privata ishockeyaktiebolaget Rauman Lukko Oy, som enligt finska Patent- och registerstyrelsen (2018) har 27 740 aktier. Någon notering om röstvärdesviktnings finns inte hos Patent- och registerstyrelsen. Stiftelsen Lukko-säätiö äger 25 procent, medan den allmännyttiga ideella idrottsföreningen Rauman Lukko ry. äger 9 procent. RTK-palvelu Oy startades 1972 av Rauman Tuki, ishockeyföreningen Rauman Lukko och farmarklubben Säppi. År 1973 anslöt stödföreningen Rauman Kiekkoilun Tuki ry. till verksamheten och har med tiden tagit över ägarskapet och driften. RTK-palvelu Oy är således ett dotterbolag liksom ishockeyaktiebolaget, och omsatte 2017 runt 115 miljoner euro (vilket motsvarar ungefär 1,15 miljarder kronor).⁸³⁰ Då finsk skattelagstiftning tillåter koncernbidrag under förutsättning att moderbolaget (holdingbolaget) är ett aktiebolag som heläger dotterbolag, kan städ- och fastighetsbolaget vid behov stödja ishockeyaktiebolaget ekonomiskt.⁸³¹ Genom denna konstruktion kan en liten ort som Raumo stoltsera med en klubb i högsta ishockeyserien. Enligt uppgift från YLE har Contineo Oy-koncernen via koncernbidrag täckt Lukkos driftunderskott 2010–2015 på motsvarande 6,3 miljoner euro (64 miljoner kronor).⁸³²

Figur 13 illustrerar att den allmännyttiga ideella idrottsföreningen Rauman Lukko ry. – i vilken barn-, ungdoms- och damishockeyn bedrivs – inte har något direkt ägarinflytande i ishockeyaktiebolaget Rauman Lukko Oy, som bedriver elitishockeyverksamheten i SM-liiga samt elitjuniorverksamheten. Däremot finns ett minoritetsägande (motsvarande 9 procent) i holdingbolaget Contineo Oy. Parallellt finns även en intressegemenskap mellan Rauman Lukko ry., stödföreningen Rauman Kiekkoilun Tuki ry. och Lukko-stiftelsen. Rauman Kiekkoilun Tuki ry. har även bildat aktiebolaget Tuki-Arena Oy, som med aktiekapital, stiftelsepengar och statligt stöd byggt en

830 Rantanen, Janne, Wallenius, Pekka och Vahteristo, Samu (2018), *Aikaansa edellä: Raumalaiskiekkoilun Tuki 50 vuotta*, s. 23; information från finska Patent- och registerstyrelsen (2018-03-25); www.raumalaiskiekkoiluntuki.fi (2017-08-08); Contineo Oy:s hemsida (2017-10-06); RTK-palvelu Oy:s hemsida (2016-03-02); *Jääkiekkolehti*, Nro. 2, 2005 samt företagssök på *Kauppalietti* hemsida.

831 Lagkrav minst nio tiondelar av aktiekapitalet.

832 Rantanen, Janne, Wallenius, Pekka och Vahteristo, Samu (2018) samt Hänninen, Jyri och Kössö, Tuulia (2016), "Laaja selvitys paljastaa SM-liigaseurojen surkean tilan – paikoin surkuhupaisaa huseeraamista".

ishall avsedd att öka ishallstiderna för barn- och ungdomsishockeyn. Lukko-stiftelsen har å sin sida enbart till uppgift att stödja denna. SM-liigaklubben Rauman Lukko Oy spelar i den av Raumo stad ägda Kivikylän Areena. Lukko-koncernen visar att det finns fördelar med äkta koncerner utan 51-procentsregel. Denna koncernstruktur, som är unik inom finsk elitishockey, skulle i framtiden kunna agera modell för andra ligaklubbar.

Figur 13: Koncernstruktur Rauman Lukko (2018)⁸³³

⁸³³ Figuren bygger på Rantanen, Janne, Wallenius, Pekka och Vahteristo, Samu (2018), s. 23. Se även *Jääkiekkolehti*, Nro. 2, 2005; www.raumalaiskiekkoiluntuki.fi (2017-08-08); Contineo Oy:s hemsida (2017-10-06); RTK-palvelu Oy:s hemsida (2016-03-02); tukiareenas hemsida (2017-10-07) samt företagssök på *Kaupparehtis* hemsida. Läsaren bör ha i åtanke att ägarförhållandena kan ändras.

Den finska elitishockeymodellen utan ägarspärregler har resulterat i att ägarfrågor och -köp vid flera tillfällen aktualiserats i finsk media. Bland andra var 1999 JYP Jyväskylä Oy, 2012 Blues Hockey Oy från Esbo och 2014 Ilves-Hockey Oy från Tammerfors till salu.⁸³⁴ Härtill blev ägarfrågan högintressant i samband med Helsingforsklubben Jokerits flytt till KHL säsongen 2014/2015. I detta avseende är SM-liiga närmare NHL-modellen än SHL, då klubbar där kan vara majoritetsägda i ägarens företagskoncentrationer. Så är inte fallet för SHL-klubbarna, då det i Sverige finns spärregler för idrottsaktiebolag. Den finska ägarmodellen väcker förvåning i grannlandet, vilket framgår av *IdrottsAB-utredningen*, vilken gjordes i samband med Riksidrottsmötet 2013.⁸³⁵

Finsk ishockey på högsta nivå kan ju därmed inte bedriva sin verksamhet i enlighet med SLU:s⁸³⁶ regelverk. Och detta sker bevisligen med finska ishockeyförbundets tillåtelse.

De uppgifterna RF erhållit tidigare år från SLU är än mer uppseendeväckande om de stämmer. Nämligen att de bolag som deltar i hockeyligan inte ens har någon koppling till bakomliggande förening.⁸³⁷

Citatet visar att det finns skilda uppfattningar om hur elitishockey kan bedrivas i Sverige och Finland. Detta framkommer av Kärpät- och Lukko figurerna, och gäller också Jokerit (mer om detta senare). Den finska modellen är i mångt och mycket främmande för svensk idrotts företrädare. En förklaring till denna är att det finska riksidrottsförbundet, Finlands Idrott, aldrig dominerat och innehaft en hegemoni. Enligt Stubb är det framför allt den ekonomiska ansvarsfrågan som bidragit till de finska elitishockeyföreträdarnas hållning och beslut.⁸³⁸ De finska beslutsprocesserna måste, menar han, förstås utifrån att SM-liiga är så nära NHL-modellen man kan komma i

834 *Jääkiekkolehti*, Nro. 5, 1999; *Iltalehti* (2011-10-24 och 2011-20-25) samt Silvennoinen, Santtu (2014), "Jukka Tammi myy Ilvestä".

835 Sveriges Riksidrottsförbund (2012), *IdrottsAB-utredningen: Utredningen om ägandet i IdrottsAB*, s. 28.

836 Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry. (Finlands Idrott rf.), min anmärkning.

837 Sveriges Riksidrottsförbund (2012), *IdrottsAB-utredningen: Utredningen om ägandet i IdrottsAB*, s. 28.

838 Telefonintervju Göran Stubb (2016-10-04).

ett europeiskt ishockeyperspektiv.⁸³⁹ En syn som för övrigt delas av Kalervo Kummola:

Finsk ishockey och KHL är en mellanvariant av de amerikanska och europeiska sportmodellerna, vilket till viss del kan förklara vissa beslut inom finsk elitishockey.⁸⁴⁰

En annan aspekt som med stor sannolikhet spelar in i valet av modell är – enligt min mening – olikheterna i svensk respektive finsk ledarskapskultur, vars skillnader flera forskningsinsatser visat.⁸⁴¹ De skilda nationella förutsättningarna är något även Tommy Boustedt, Kalervo Kummola, Göran Stubb och Michael ”Mike” Helber lyfter fram under telefonintervjuerna.⁸⁴² Helber sätter träffsäkert ord på dem och menar att ”finnarna är lite snabbare till beslut, medan svenskarna vill suga lite på saken tre gånger innan de sväljer”.⁸⁴³ Trots att det finns starka ledare inom svensk elitishockey lägger dessutom den svenska idrottsmodellen, med Riksidrottsförbundets hegemoniska position, ett hinder för fullt egennyttiga beslut. Oavsett vilken hållning man har till för- och nackdelar med de svenska respektive finska elitishockeymodellerna, har framväxten av det finska välfärdssamhället – likt den svenska – haft stor betydelse för arenautvecklingen i SM-liiga.⁸⁴⁴

839 Telefonintervju Göran Stubb (2016-10-04).

840 Telefonintervju Kalervo Kummola (2015-09-07), egen översättning av citat.

841 Laine-Sveiby, Kati (1991); Daun, Åke (1998); Tienari, Janne och Vaara, Eero (2004); Charles, Mirjaliisa och Louhiala-Salminen, Leena (2007) samt Kangarsharju, Helena (2007).

842 Telefonintervju Tommy Boustedt (2015-08-28), telefonintervju Kalervo Kummola (2015-09-08), telefonintervju Göran Stubb (2016-10-04); telefonintervju Michael ”Mike” Helber (2016-10-13) samt Aakvaag, Gunnar C. (2011), s. 142.

843 Telefonintervju Michael ”Mike” Helber (2016-10-13).

844 Kokkonen, Jouko (2013), s. 75–79 samt Lämsä, Jari (2012, b).

Arenorna: Det offentligas välvilja – men Hartwall Arena mot strömmen

I Finland har kommunerna huvudansvaret för uppförande och drift av idrottsanläggningar. Denna utveckling påbörjades med uppförandet av Tammerfors konstisbana 1957.⁸⁴⁵ De under 1970- och 1980-talen allt bättre finska statsfinanserna började så sakteliga ge avtryck på arenafronten. Ofta var projekten initierade av lokala ishockeyföreträdare och/eller Finska Ishockeyförbundet. Investeringarna staten och kommunerna gjorde i nya ishallar och konstisbanor mångdubblades under denna tid.⁸⁴⁶ Även om byggandet i fråga då började ta fart i Finland, låg man dock efter Sverige. Detta åskådliggörs av att det i början av 1980-talet fanns 26 ishallar och 24 konstisbanor i Finland, medan Sverige då redan passerat 110 ishallar och 120 konstisbanor. Den finska ishockeyns utmaning låg vid denna tidpunkt inte i att rekrytera ungdomar eller spelare, utan i de begränsade isförhållandena.⁸⁴⁷ Denna brist skulle emellertid arbetas bort under 1990-talet. Ytterligare förbättringar i statsfinanserna tillät nya satsningar, vari ishallar var en del. Enligt historikern Jani Mesikämmen byggdes då nya ishallar över hela Finland i rasande takt, och vid millennieskiftet fanns fler än 200 inomhushallar. Även om det fortfarande var en bit kvar till Sveriges siffror var glappet inte längre så stort.⁸⁴⁸ Det ska också noteras att Sverige har en dubbelt så stor befolkning som Finland; alltså har man i Finland fler ishallar per capita liksom antal licensierade spelare, då båda länderna har lika många. I sammanställningen nedan (tabell 14) ges information om SM-liigaklubbarnas arenor säsongen 2017/2018.

845 Proposition RP 190/2014 rd, s. 12; Kokkonen, Jouko (2013), s. 75–79; Lämsä, Jari (2012, b) samt *MAALI: Jääkiekkolehti*, N:o 8, 1981

846 Kokkonen, Jouko (2013), s. 75–79; Lämsä, Jari (2012, b) samt *Kiekkolehti*, 5/86.

847 *MAALI: Jääkiekkolehti*, N:o 8, 1981.

848 Mesikämmen, Jani (2001), s. 23.

Tabell 14: SM-liigaklubbarnas arenor med publikkapacitet säsongen 2017/2018 samt klubb, stad och befolkningsstorlek⁸⁴⁹

SM-liiga (stad och befolkning)	Arena (invigd/kapacitet)
HC TPS Turku Oy (Åbo, 188 000)	Gatorade Center 1990/11 820
HC Ässät Pori Oy (Björneborg, 85 000)	Isomäki Areena 1971/renoverad/6 350
Hockey-Team Vaasan Sport Oy (Vasa, 68 000)	Vaasa Arena 1971/renoverad/4 512
HPK Liiga Oy (Tavastehus, 68 000)	Ritari-areena 1979/renoverad/5 360
Ilves-Hockey Oy (Tammerfors, 228 000)	Tampereen jäähalli, Hakametsä 1965/renoverad/7 300
Jukurit HC Oy (S:t Michel, 55 000)	Ikioma Areena 1982/renoverad/4 200
JYP Jyväskylä Oy (Jyväskylä, 139 000)	Synergia-areena 1982/renoverad/4 437
KalPa Hockey Oy (Kuopio, 118 000)	Data Group Areena 1979/renoverad/5 064
KooKoo Hockey Oy (Kouvola, 85 000)	Lumon Areena 1982/renoverad/6 200
Lahden Pelicans Oy (Lahti, 120 000)	Isku Areena 1973/renoverad/5 371
Liiga-SaiPa Oy (Villmanstrand, 73 000)	Lappeenrannan jäähalli, Kisapuisto 1972/renoverad/4 820
Oy HIFK-Hockey Ab (Helsingfors, 635 000)	Helsingin jäähalli 1966/renoverad/8 200
Rauman Lukko Oy (Raumo, 40 000)	Kivikylän Areena 1970/renoverad/5 400
Tamhockey Oy (Tammerfors, 228 000)	Tampereen jäähalli, Hakametsä 1965/renoverad/7 300
Oulun Kärpät Oy (Uleåborg, 200 000)	Oulun Energia Areena 1974/renoverad/6 768

849 Min sammanställning bygger på Finlands statistikcentral (2017), "Väkiluku muuttujina Väkiluku ja väkiluvun muutos, Sukupuoli ja Alue, 31.12.2016" (avrundat till lämpligt tusental); klubbarnas, SM-liigas och arenornas officiella hemsidor samt medicuppgifter på internet.

KHL-lag	
Jokerit Hockey Club Oy (Helsingfors, 635 000)	Hartwall Arena 1997/13 349

Av sammanställningen (tabell 14) kan utläsas att arenorna i SM-liiga är relativt gamla, då ingen av dessa invigts detta millenium (2000–2018), fast renoveringar och moderniseringar skett. I jämförelse finns flera nya moderna multiarenor i SHL, vilket kan tolkas som att dessa i större utsträckning utvecklas mot att vara mer McDonaldiserade. De finska arenorna är generellt också äldre än sina SHL- respektive NHL-motsvarigheter.⁸⁵⁰ Kommunerna har som huvudansvariga för idrottsanläggningarna prioriterat renoveringar framför nybyggnader.⁸⁵¹ Angående NHL ska sägas att ägarna i det vinstmaximerade systemet tidigt insett fördelarna med att skriva kontrakt med lokala myndigheter, där man själva behåller alla intäkter medan myndigheter och skattebetalare står för bygg- och driftskostnaderna av arenorna.⁸⁵² Trots den finska idrottens amatöristiska ursprung kan en liknande utveckling skönjas i Finland – även om SM-liigaklubbarna likt NHL-ägarna inte kan hota med att flytta verksamheten. Denna slutsats dras då det offentliga stöttat alla arenabyggen och -drift i SM-liiga, oaktat att de finska statsfinanserna fram till 1990-talet inte tillät en lika expansiv ishallsutveckling som den svenska.⁸⁵³ Privat kapital har i finsk idrott framför allt understött byggandet av skid-anläggningar, gym, squash- och tennishallar samt golfanläggningar, enligt idrottssociologen Jouko Kokkonen.⁸⁵⁴

Ett exempel från mitten av 1980-talet som visar på den kommunala välviljan är Åbo kommuns stöd till TPS Åbo. Det var med kommunens stöd TPS kom att få ekonomiska förutsättningar att utvecklas till en storklubb. Från att arenaägaren Åbo kommun tidigare tagit procent av matchintäkterna, kostade det efter dess ändrade inställning TPS Åbo bara 6 000 finska mark att arrangera en ligamatch. Enbart publikintäkterna från en match inbringade ungefär 100 000 finska mark (cirka 335 000 kronor 2018). Vid denna tidpunkt betalade TPS

850 New York Rangers spelar sina hemmamatcher i Madison Square Garden, invigd 1968.

851 Kokkonen, Jouko (2013), s. 75–79.

852 Rosentraub, Mark S. (1999).

853 Se Jani Mesikämnen (2001).

854 Kokkonen, Jouko (2013), s. 75–79; proposition RP 190/2014 rd, s. 12 samt proposition RP 236/1997 rd., s. 1 och s. 4–6.

Åbo också kommunen en symbolisk summa på 10 000 finska mark för reklamrättigheterna i sin matcharena. I gengäld fick klubben in 600 000–700 000 finska mark i reklamintäkter per säsong. Kiosk- och cafeteriarättigheterna, som tidigare varit utarrenderade, fick TPS Åbo också driva i egen regi.⁸⁵⁵

Trots att det finns en stark tradition av offentlig stöttning när det gäller byggandet och driften av ishockeyarenorna – liksom rättigheter till försäljnings- och reklamintäkter i dessa – har det varit nödvändigt att få in privat kapital för att kunna genomföra några av projekten. Det bästa exemplet är Finlands flaggskepp inom multiarenakonceptet Hartwall Arena i Helsingfors, som stod färdigt inför hemma-VM i ishockey 1997. Huvuddelen av de 300 miljoner finska mark (vilket motsvarar närmare 700 miljoner kronor 2018) arenan kostade att bygga utgjordes av 205 miljoner privat kapital, 75 miljoner bestod av lån medan den finska staten gav ett bidrag motsvarande 20 miljoner.⁸⁵⁶ Även om Hartwall Arena är flaggskeppet bland finska evenemangsarenor var Typhoon Arena i Åbo (en arena som bytt namn flera gånger beroende på vem som varit arenasponsor, sedan 2016 Gatorade Center) Finlands första stora multiarena, med en publikkapacitet på över 10 000. Denna multiarena byggdes inför ishockey-VM 1991.⁸⁵⁷ Ett annat exempel på när den gängse normen med det offentliga som finansiär till viss del frångåtts är Esbos multiarena, tillika Esbo Blues hemmaarena Barona Arena (invigd 1999), numera Esbo Metro Arena. I Esbo valde staden att gå in som delägare i arenabolaget och gå i borgen för både lånet och arenan.⁸⁵⁸ Även om de förbättrade finska statsfinanserna lämnade utrymme för fler ishallar, utomhusrinkar och moderna multiarenor – däribland några med privat kapitalstöd – har Finland ändå en bit kvar innan man är i kapp det svenska försprånget.

På arenafronten ska noteras att SM-liigaklubbarna – till skillnad mot SHL-klubbarna – kan välja isrinkstorlek. I NHL är isrinkstorleken 60,96x25,91 meter, total spelyta på 1579 m². Länderna utanför

855 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 11, 1985.

856 Mennander, Ari (1997), s. 88 och s. 186 samt Erkki Liesmäki ja Juhani Tala (1997), ”’Kukaan ei koskaan uskonut juttuihini’ Hjallis Harkimon kujanjuoksu voittoon’.

857 *Kiekkolehti*, 9/90.

858 Espoon kaupunki (1999), *Kaupunginballitus pöytäkirja* 21.12.99, Asianro 2846/1999, listan asianro 29, s. 136.

Nordamerika följer det Internationella Ishockeyförbundets regler: 60,98x30 meter, vilket motsvarar 1 829 m², som dock tillåter variationer inom vissa gränsvärden. I Elitserien/SHL följer rinkstorleken de internationella måtten: 60x30 meter, total spelyta på 1800 m². I SM-liiga finns olika rinkstorlekar; de största rinkarna har de internationella måtten 60x30 meter, total spelyta på 1800 m², medan de minsta isrinkarna har måtten 58x28 meter vilket motsvarar en total spelyta på 1624 m².⁸⁵⁹ En tolkning av möjligheten till justerade isrinkstorlekar är att de finska ligaklubbarna närmat sig NHL:s intensiva och tempostarka ishockey.

2000-talet: NHL-modellens affärslogik blir norm

Den ökade kommersialiseringprocessen inom finsk elitishockey skulle under 2000-talets första årtionde leda till att företrädarna för SM-liiga, förutom beslutet att utöka ligan till 13 lag, genomförde flera viktiga förändringar för ligans utveckling. Ett steg i denna process var att organisatoriskt närma sig näringslivet, genom att 2002 bolagisera verksamheten – i Ishockeyns SM-liiga Ab – i vilken SM-liigaklubbarna blev aktieägare.⁸⁶⁰ Runt millenieskiftet började de ekonomiska hjulen snurra allt fortare i finsk elitishockey, vilket tabell 15 visar.

859 SM-liiga (2017), *SML ballien kaukaloiden mitat 2017*; SM-liiga (2008), *Jäähallien kaukaloiden mitat ym.* Tietoa; National Hockey League (2017) *Official Rules 2017-2018*, s. iv; McMinley, Michael (2009), s. 7 samt Szemberg, Szymon och Podnieks, Andrew (2007), "Victoria Skating Rink, Montreal". Bakgrunden till rinkstorleken finner man i Nordamerika. Innan den kanadensiska ishockeyn flyttade in i inomhusarenan i Victoria Rink hade ishockey varit ett löst sammansatt utomhusspel som spelats på olika isstorlek. The Victoria Rinks isyta begränsades dock till 204 feet lång (62,18 meter) och 80 feet bred (24,38 meter), total spelyta på 1515 m². NHL följer Victoria Skating Rinks rinkstorlek, vilken numera är justerad till 200 fot lång (60,96 meter) och 85 fot bred (25,91 meter), total spelyta på 1579 m².

860 Information från finska Patent- och registerstyrelsen (2018-03-14) samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 304–306.

Tabell 15: SM-liigaklubbarnas totala årsomsättning i början av 2000-talet⁸⁶¹

1999/2000	218 miljoner finska mark (ungefär 480 miljoner kronor 2018)
2000/2001	250 miljoner finska mark
2001/2002	262 miljoner finska mark
2002/2003	46 miljoner euro
2003/2004	48 miljoner euro
2004/2005	50 miljoner euro (ungefär 620 miljoner kronor 2018)

Även om SM-liigaklubbarna började omsätta allt större pengar, var klubbarna i Elitserien lite större. Säsongen 1999/2000 omsatte exempelvis Elitserieklubbarna totalt 400 miljoner kronor (vilket motsvarar ungefär 500 miljoner kronor 2018).⁸⁶² De ökade ekonomiska årsomsättningarna hos SM-liigaklubbarna avspeglade sig också i spelarlönerna. År 2003 hade exempelvis 28 spelare årsinkomster överstigande 100 000 euro (vilket motsvarar drygt 1,2 miljoner kronor 2018), varav den bäst betalade var Esbo Blues tjeckiske import Jan Caloun med 316 416 euro (knappt 4 miljoner kronor 2018).⁸⁶³

Spelarersättningar aktualiserar naturligtvis frågan om skatt. I Finland har en finsk elitidrottsutövare, vid sidan av vanlig inkomstbeskattning, möjlighet att årligen skattefritt överföra 50 procent av den ersättning som överstiger 9 600 euro upp till 100 000 euro (ungefär 96 000 och 1 miljon kronor 2018) i en idrottsutövarfond. Medel ur fonden inkomstbeskattas fullt ut (skatteeffekten blir samma) när denna görs tillgänglig.⁸⁶⁴ När det gäller utländska spelare (artister) i Finland har de likt den svenska artistskattelagen⁸⁶⁵ möjlighet till källskatt motsvarande 15 procent av förvärvsinkomsten, under förutsättning att vistelsen i Finland inte överstiger sex månader (183 dagar).⁸⁶⁶

861 Min sammanställning bygger på *Jääkiekkolehti*, Nro. 8, 1999; *Jääkiekkolehti*, Nro. 7, 2000, s. 16; *Jääkiekkolehti*, Nro. 7, 2001; *Jääkiekkolehti*, Nro. 7, 2002, s. 16 samt *Jääkiekkolehti*, Nro. 7, 2004, s. 17.

862 Byström, Bobby (2000).

863 *Jääkiekkolehti*, Nro. 10, 2004, s. 23. Esbo Blues = Blues Hockey Oy.

864 Finska inkomstskattelagen (30.12.1992/1535), IV avd., 116 c §.

865 Lagen (1991:591) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta artister m.fl.

866 Finska lagen om beskattning av begränsat skattskyldig för inkomst (11.8.1978/627), § 7. Källskatt är preliminär skatt som arbetsgivaren drar vid löneutbetalning.

Gör den det anses spelaren ha väsentlig anknytning till Finland och blir fullt skattepliktig. De finska och svenska lagstiftningarna för utländska elitidrottsutövare harmoniserar i detta avseende, samtidigt som Sverige 2012 vidgat tolkningen för expertskatt. Grannlänternas skattelagstiftning harmoniserar också när det gäller den så kallade sexmånadersregeln. Denna regel – som finns i den svenska inkomstskattelagens (1999:1229) 3 kap. 9 § och dess finska motsvarighets (30.12.1992/1535) 77 § – innebär att en utlandsarbetsinkomst på över sex månader inte ska anses skattepliktig vare sig i Sverige eller Finland. Detta innebär att svenska och finska ishockeyspelare som exempelvis väljer att spela i någon av de ryska KHL-klubbarna endast i undantagsfall avviker från att ingå minst ett 1-årsavtal. Den ryska inkomstskatten (2017) för artister är nämligen 13 procent.⁸⁶⁷

När det gäller skatteregler och -satser av det slaget måste svenska och finska spelare ta dessa i beaktande vid klubbyte, då villkoren varierar i länder med KHL-lag – liksom i USA, Kanada, Tjeckien, Schweiz, Tyskland och Österrike. Onekligen är det så att den internationella spelarmobiliteten är sammanvävd med skattesystemen; en utveckling som bidrar till eskalerande löneökningstakt. Detta fordrar större intäkter. Av denna anledning introducerades betal-tv – på NHL-manér – när SM-liigas första betal-tv-match sändes den 18 september 2004.⁸⁶⁸ NHL-lockouten säsongen 2004/2005 märktes också, likt i Sverige, då SM-liiga fick en invasion av NHL-spelare.⁸⁶⁹

I syfte att ytterligare öka intäkterna utökades SM-liiga säsongen 2005/2006 till fjorton lag.⁸⁷⁰ Ökningen av antalet lag i den finska ligan ska ses i relation till att hemmaklubbarna i grundserien får behålla intäkterna, medan playoff-intäkterna fördelas enligt förutbestämda fördelningsnycklar.⁸⁷¹ Det senare är en effekt av att företrä-

867 Proposition 1984/85:175, s. 10; proposition 1989/90:110, s. 683–684; Tax Code of the Russian federation (2000 [No. 117-FZ]) Part II, article 207 och article 224 p. 3, Riksskatteverket (1993), *Skatteavtalet med Ryssland*, artikel 17; Lodin, Sven Olof m.fl. (2017), *Inkomstskatt – en läro- och handbok i skatterätt*, s. 625–626 samt samtal med Nikita Osokin (2017-06-23).

868 Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 327.

869 *Jääkiekkolehti*, Nro. 7, 2004.

870 *Jääkiekkolehti*, Nro. 4, 2005.

871 *Jääkiekkolehti*, Nro. 3, 1999; *Jääkiekkolehti*, Nro. 3, 2000 samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 102–103. I mitten av 2000-talet fördelades slutspelsmatchernas nettointäkter enligt följande: Finska mästarerna 23 procent, silver 18 procent, brons 13 procent, fyra 11 procent, femma 8 procent, sexa 7 procent, sju 6 procent, åtta 5 procent, nia 3 procent, tia 2 procent, elva 1,5 procent, tolv 1,5 procent och tretton 1 procent.

darna för SM-liiga i mitten av 2000-talet ville jämna ut skillnaderna mellan de resursstarkaste och resurssvagaste klubbarna. I Elitserien behöll däremot klubbarna playoff-intäkterna själva.⁸⁷² Detta kan i visst avseende uppfattas som att det finska systemet är mer likt NHL. Det ska dock understryckas att SM-liiga, liksom klubbarna i Svenska Hockeyligan AB (SHL), saknar en långtgående inkomstfördelning mellan klubbarna.⁸⁷³

Vid sidan av de traditionella match- och publikintäkterna bidrog sponsring och ökade ersättningar för sändningsrättigheterna till den ekonomiska ökningen under 2000-talets första årtionde. Ersättningen för sändningsrättigheterna säsongen 2009/2010 var enligt YLE 12 miljoner euro, vilket motsvarade 8,6 miljoner kronor i årlig ersättning per klubb.⁸⁷⁴ I jämförelse fick varje elitserieklubb samma säsong 25 miljoner kronor för sina.⁸⁷⁵ Inför säsongerna 2013/2014–2017/2018 skedde en marginell ökning. Enligt finska medieuppgifter är det femåriga tv-avtalet värt totalt runt 70 miljoner euro (vilket motsvarar ungefär 700 miljoner kronor 2018).⁸⁷⁶ En förklaring till skillnaden är att den finska tv-marknaden är mindre än den svenska, vilket innebär att SHL-klubbarna får nästan tre gånger mer i ersättning för sina sändningsrättigheter. Här ska noteras att vid sidan av public service-bolagen SVT och YLE finns åtskilliga kommersiella tv-kanaler i såväl Sverige som Finland. I Finland är emellertid hushållet mindre villiga att teckna abonnemang för betal-tv, enligt YLE. År 2013 hade i Finland ungefär var tredje hushåll betal-tv medan motsvarande siffra i övriga Norden var runt 60 procent eller mer.⁸⁷⁷ År 2017 var siffran den samma.⁸⁷⁸

De ökade ekonomiska inslag som blev synliga under säsongen 2009/2010 gav effekt i SM-liigaklubbarnas bokföring. Den ekonomiska omsättningen hos ligaklubbarna var nu uppe i 80,6 miljoner

872 Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 102–103.

873 Jämför Erko Korhonen (2008).

874 YLE (2009), ”Jääkiekon SM-liigan tv-oikeuksissa yhä epäselvyyksiä”.

875 *Dagens Nyheter* (2011-04-07).

876 Huttunen, Jouni (2013), ”Uusi tv-sopimus kannatti: SM-liigaseuroille satojatuhanisia lisärahaa” samt Jalonen, Pekka (2015), ”TPS:s tilinpäätös paljasti – liiga-joukkueille muhkea summa tv-oikeuksista”.

877 Saastamoinen, Anni (2014), ”Suomi on asiakasmääriltään Pohjoismaiden maksu-tv:n takapajula” samt Finnpanel (2017).

878 Finnpanel (2017).

euro (ungefär 842 miljoner kronor 2018). Utvecklingen gav avtryck på spelarlönerna. Under säsongen 2009/2010 var årsmedellönerna för spelarna i SM-liiga 63 500 euro (cirka 665 000 kronor 2018), medan den för de fem bästa betalda spelarna i respektive ligaklubb var 180 000 euro (ungefär 1,9 miljoner kronor 2018), enligt den finska affärstidningen *Taloussanomat*.⁸⁷⁹ Jakten på pengar bidrog också till att Winter Classic enligt NHL-mall för första gången spelades i Finland, när Jokerit och IFK Helsingfors på Olympiastadion den 5 februari 2011 gjorde upp om huvudstadsherraväldet inför 36 644 åskådare. IFK vann med 4–3.⁸⁸⁰

Med avsikten att förbättra verksamheten och den ekonomiska kontrollen införde SM-liiga 2011 krav på ligoicens.⁸⁸¹ En förklaring till att licenskraven inte antagits tidigare är de finska ligaklubbarnas bolagiseringstrend, då denna krävt en anpassning till lagregleringarna för näringslivet. Även om det vid millenieskiftet fanns flera tecken på NHL-influenser i finsk elitishockey, stod den största dock att komma.

SM-liiga stängs enligt NHL-modell

SM-liiga är stängd följande tre säsonger. Förändring är fortfarande möjligt. – Om någon klubb vill ansluta till SM-liiga måste klubben göra en ansökan.⁸⁸²

Så yttrade sig SM-liigas dåvarande verkställande direktör (1989–2006) Urpo Helkovaara i den finska ishockeytidningen *Jääkiekkolehti* 2000.⁸⁸³

Spelsäsongen 2000/2001 genomfördes slutligen den största reformeringen av SM-liiga sedan starten, när ligan stängdes. Förslaget hade diskuterats med viss regelbundenhet sedan SM-liigas bildande 1975/1976.⁸⁸⁴ Ligaklubbarna kunde nu inte degraderas från den

879 *Taloussanomat* (2010), ”SM-liigaseurat tuottavat voittoa”.

880 *Jääkiekkolehti*, Nro. 2, 2011.

881 SM-liiga (2011), ”SM-liigaan liigalisenssi”.

882 ”SM-liiga on seuraavat kolme vuotta suljettu. Vaihtuvuus on silti mahdollista. – Jos jokin seura haluaa liittyä SM-liigaan, niin sen pitää tehdä hakemus” (egen översättning av citat), *Jääkiekkolehti*, Nro. 7, 2000, s. 16.

883 Ishockeyns SM-liiga Ab.

884 *Kiekkolehti*, 1/90; *Kiekkolehti*, 2/90; *Kiekkolehti*, 3/90; *Kiekkolehti* 10/90 samt *Kiekkolehti*, 1/91.

högsta ishockeyserien. Här måste noteras att frågan om stängd liga, liksom utökning och andra frågor som rör förhållandet mellan det Finska Ishockeyförbundet och Ishockeyns SM-liiga Ab (Jääkiekon SM-liiga Oy), regleras av avtalet mellan parterna, ett avtal som är sekretessbelagt.⁸⁸⁵ Trots att företrädarna för SM-liiga frångick den traditionella finska seriemodellen genom att stänga ligan, har man motsägelsefullt också förklarat att ligan aldrig har varit stängd. Finlands högsta ishockeyserie kan när som helst få nya klubbar och utökas. Det krävs däremot att klubben har tillräckliga förutsättningar för att spela i ligan. Grundförutsättningen som styr är den marknads-ekonomiska principen om tillgång och efterfrågan.⁸⁸⁶ Detta synsätt liknar NHL. Nya franchises kan accepteras om förutsättningarna är de rätta. Det finns dock inte så många större finska städer utan SM-liigaklubb, så expansionsmöjligheten är begränsad.

Vilka orsaker fanns då till beslutet att stänga SM-liiga? Och hur gick processen till? Huvudskälet till beslutet om att stänga SM-liiga var enligt Kalervo Kummola att man ville få ordning på ligaklubbarnas ekonomi genom att eliminera nedflyttningsshotet, samtidigt som man ville undvika att Mestis-klubbarna tog på sig för stora ekonomiska risker i ambitionen att gå upp.⁸⁸⁷ En liknande ekonomisk realitet låg också till grund för diskussionerna om att stänga SM-liiga runt 1990. Ett annat förslag som diskuterades var att, liksom i NHL, införa två geografiska delar (conference). Trots att företrädarna för SM-liiga väntade med att stänga ligan var hållningen ändå klar. Att stänga ligan under en bestämd tidsperiod var nödvändigt.⁸⁸⁸ Det faktum att vissa av de finska ishockeyklubbarna vid denna tidpunkt hade dålig ekonomi framgår av att Lahden Hockey-Reipas från Lahti och KalPa från Kuopio gått i konkurs vardera två gånger, samt Oulun Kärpät från Uleåborg och Joensuu Kiekko-Pojat vars en gång.⁸⁸⁹ Det ansågs nödvändigt med oortodoxa beslut.

885 Se exempelvis Liiga (2008), ”SM-liigalle ja Jääkiekkoliitolle uusi yhteistyösopimus”.

886 *Jääkiekkolehti*, Nro. 1, 1999; *Jääkiekkolehti*, Nro. 2, 2003 samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 37.

887 Telefonintervju Kalervo Kummola (2015-09-07).

888 *Kiekkolehti*, 10/90.

889 Kulju, Mika (2003), *Kärpät: pohjoisen kiekkoihme*, s. 94–101 samt Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 87.

Enligt Kummola var processen att stänga SM-liiga likväl inte friktionsfri då motstånd fanns. Trots att det fanns skilda åsikter hos företrädarna för SM-liiga enades man dock om att fatta ett gemensamt kabinetsbeslut om saken. Enligt ursprungsplanerna skulle den stängda ligan vara under tre år, men beslutet förlängdes till åtta.⁸⁹⁰ Detta var ett nyttobaserat beslut, där företrädarna för SM-liiga valde att skydda sig själva.⁸⁹¹ Ett bärande argument var att en stängd liga i sanerandet av ligaklubbarnas ekonomi skulle ge dem möjlighet att hålla spelarsättningsarna under kontroll.⁸⁹² Andra positiva aspekter som lyftes fram när debatten var som hätskast, var att klubbarna nu skulle våga släppa fram fler juniorer (utan att behöva oroa sig för de sportsliga konsekvenserna) och att det skulle bli lättare att bearbeta sponsorer.⁸⁹³ Den starkaste kritiken mot att stänga SM-liiga byggde på att ligan bröt en lång tradition baserad på sportslig logik med upp- och nedflyttning.⁸⁹⁴

Resultatet av att stänga SM-liiga var enligt Kummola delat. I vissa avseenden lyckades man uppnå sina mål – men inte i alla.⁸⁹⁵ Kummola förespråkar själv en öppen seriemodell, och poängterar att man måste ha med sig förståelsen att myntet alltid har två sidor.⁸⁹⁶ Fördelen med en ekonomisk stabilisering och framförhållning i SM-liiga kunde ställas mot det negativa i att Finlands näst högsta ishockeyserie Mestis blev en cementserad farmarliga.⁸⁹⁷ Denna utvecklingstendens började likna NHL:s och dess styrning av sina underorganisationer, då Minor Leagues primärt har en uppgift: att försörja NHL med råvaror, det vill säga spelare. Mestis fick nu samma funktion inom finsk ishockey. Även om majoriteten av företrädarna inom finsk elitishockey drev igenom beslutet att stänga SM-liiga, ser även Jokerits majoritetsägare Harry ”Hjallis” Harkimo mest fördelarna med en öppen seriemodell.

En öppen liga är otvivelaktigt att föredra, upp- och nedflyttning har sportslig logik vilket lockar publik.⁸⁹⁸

890 Telefonintervju Kalervo Kummola (2015-09-07).

891 Telefonintervju Göran Stubb (2016-10-04).

892 *Ilta-Sanomat* (9 september 2000 och 12 september 2000) samt *Jääkiekkolehti*, Nro. 1, 1999.

893 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 9, 2000.

894 *Jääkiekkolehti*, Nro. 1, 1999.

895 Telefonintervju Kalervo Kummola (2015-09-07).

896 Telefonintervju Kalervo Kummola (2015-09-07).

897 *Jääkiekkolehti*, Nro. 7, 2000.

898 Harry ”Hjallis” Harkimo (2015-09-25).

Harkimo ser inte heller sambandet mellan ekonomisk stabilitet och en stängd seriemodell i en finsk kontext, då de ekonomiska problemen inte minskat med en stängd liga.⁸⁹⁹ Onekligen är Harkimos syn paradoxal då han varit en av de drivande aktörerna i den finska elitishockeyns intensifierade kommersialiseringsprocess, vilken kulminerade i att Helsingforsklubben Jokerit lämnade finsk ishockey till förmån för KHL. Enligt Harkimo är den stora fördelen med en öppen seriemodell att symbiosen mellan sportsliga incitament och publikintresse ger ringar på vattnet ur ett kommersiellt hänseende, då ”mer livesupportrar lockar sponsorer”.⁹⁰⁰ Det kan te sig anmärkningsvärt att ett gemensamt kabinetsbeslut om att stänga ligan vunnit gehör, när flera av de tongivande finska elitishockeyföreträdarna föredrar en sportslig logik. Samtidigt måste man beakta att beslutet grundas på en protektionism, med syfte att utveckla finsk elitishockey. Detta resonemang är även Färjestad BK:s sportchef Håkan Loob inne på, samtidigt som han påpekar att man måste ha all bakgrund och fakta för att kunna resonera fullt ut om det finska valet.⁹⁰¹ I samband med beslutet att stänga SM-liiga diskuterades saken inom SHL-klubbarna. Även om de svenska företrädarna inte pratade i termer av stängd liga var man överens om att det i Sverige skulle vara en stor tröskel att överstiga.⁹⁰²

Ett förslag som i Finland fördes upp i samband med att SM-liiga stängdes, var att införa lönetak likt i NHL. För att lönetaket, som är en begränsningsregel, inte skulle strida mot konkurrenslagstiftningen skulle den kunna införas genom kollektivavtal.⁹⁰³ Frågan om lönetak är också något som vid flera tillfällen diskuterats inom svensk elitishockey, enligt Mike Helber.⁹⁰⁴ Till skillnad mot i NHL och KHL har frågan om lönetak i svensk och finsk elitishockey huvudsakligen varit inriktad på att undvika en kommersiell fadäs hos enskilda klubbar.⁹⁰⁵ Problemet är den internationella konkurrensen och fria rörligheten för avtalslösa spelare inom EU. Spelarna kommer att spela där de

899 Harry ”Hjallis” Harkimo (2015-09-25).

900 Harry ”Hjallis” Harkimo (2015-09-25).

901 Telefonintervju Håkan Loob (2015-09-04).

902 Telefonintervju Michael ”Mike” Helber (2016-10-13).

903 *Jääkiekkolehti*, Nro. 9, 2002. Jämför Erkkö Korhonen (2008) samt Johan Lindholm (2011), ”The Problem With Salary Caps Under European Union Law: The Case Against Financial Fair Play”.

904 Telefonintervju Michael ”Mike” Helber (2016-10-13).

905 Efter samtal med professor Bo Carlsson.

får bäst betalt.⁹⁰⁶ Även om syftet med lönetak är att stabilisera de ekonomiska förutsättningarna kvarstår realiteten, oavsett hur serie-modellerna är utformade. Ett potentiellt hot är, förutom NHL (och sedan 2008 KHL), som vare sig finsk eller svensk elitishockey kan konkurrera med ekonomiskt, spelarflykten till andra europeiska ligor. Här ska noteras att svenska och finska spelare i regel har NHL- och KHL-klausuler i sina avtal, vilket möjliggör att lämna för spel där. Spelarlönerna på den internationella marknaden försvårar införandet av lönetak i finsk och svensk elitishockey. Den internationella konkurrensen säkerställer också att vare sig antalet klubbar eller matcher kan minskas. Snarare är en utbyggnad önskvärd, för de ekonomiska hjulen måste ju snurra.

En stängd liga enligt NHL-modell är ingen garant för att allting utvecklas positivt. En nackdel som seglat upp är att avsaknad av den sportsliga logiken med upp- och nedflyttning i seriesystemen har en hämmande effekt på oförutsägbara matcher, vilket i sin tur kan påverka supporterintresset. I NHL-modellen säkerställer draft-systemet framtida säsongers oförutsägbarhet, samtidigt som NHL-ägarna placerat sina franchises (klubbar) i befolkningsrika och konkurrenskraftiga städer/regioner. Ett nordamerikanskt draftsystem är dock inte juridiskt tillåtet inom finsk elitishockey eller EU överhuvudtaget, då det skulle strida mot den fria rörligheten. Ett fullt införlivande av den amerikanska Major League-modellen är följaktligen med nuvarande regelverk inte möjligt inom europeisk sport. Här ska noteras att det finska förslaget att införa draftsystem gjordes innan Finland blev medlem i EU. Oavsett de legala förutsättningarna för finsk elitishockey, skulle den lösning SM-liiga införde bli en kontroversiell fråga hos supportrar och inom finska ishockeykrestar.

SM-liiga öppnas

Principen om osäkra resultat utgör enligt ekonomen Stefan Szymanski grunden för idrottens publika attraktionskraft.⁹⁰⁷ En bidragande faktor till kritiken av den – likt Major League-modellen – stängda

906 Telefonintervju Michael "Mike" Helber (2016-10-13).

907 Szymanski, Stefan (2006), "Uncertainty of outcome, competitive balance and the theory of team sports".

finska SM-liigan var att ligaklubbarna började sälja av sina bästa spelare när dessa missat slutspelet, vilket gjorde att flertalet matcher blev ointressanta innan serien var avslutad. Denna utveckling var naturligtvis inte önskvärd. En som förstod att ligaklubbarna behövde ha intressanta och betydelsefulla matcher samt goda relationer till publiken var Jokerits majoritetsägare Harry ”Hjallis” Harkimo, som ansåg det vara ett svek mot publiken med spelarutförsäljningen när grundserien spelat ut sin roll.⁹⁰⁸

För att komma till rätta med missnöjet beslutade företrädarna för Finlands högsta ishockeyserie inför säsongen 2008/2009 att det sist placerade laget i grundserien fortsättningsvis måste kvalspela mot segraren i Mestis i en matchserie på bäst av sju matcher. Ett beslut som kan ses som ett närmande mot den europeiska sportmodellens väl nedärvda sed om upp- och nedflyttning i seriesystem. På detta sätt ökade SM-liigaföreträdarna de sportsliga incitamenten, även om någon direktdegradering inte fanns. Seriesegraren i Mestis fick nu en chans att kunna avancera till Finlands högsta ishockeyserie. Trots de ökade sportsliga möjligheterna i samband med reformen kvarstod ekonomiska hinder, vilket är ett signum för nuvarande SM-liiga. Hindret bestod i att en Mestisklubb vid en kvalserievinst var tvungen att köpa den degraderade SM-liigaklubbens aktiebrev, till ett pris som bestämdes av ligan. Alla SM-liigaklubbar äger ett sådant aktiebrev. Priset baseras bland annat på SM-liigas varumärkesvärde och ersättningarna för sändningsrättigheterna. Försäljningen av aktiebrevet gör att man kan tala om en ”ekonomisk fallskärm”. Priset för aktien säsongen 2009/2010 var 1 593 533 euro vilket ökat till 1,8 miljoner euro (ungefär 18 miljoner kronor 2018) i samband med Jokerits flytt till KHL 2014. Att ligan började bli en alltmer kommersiell elit-inrättning hade också vid denna tidpunkt resulterat i att kostnaden för aktiebrevet i SM-liiga stigit markant på några år, då denna fyra år tidigare kostat 400 000 euro. Aktiepriset och överlåtelsereglerna är för övrigt överenskomna mellan Finska Ishockeyförbundet och Ishockeyns SM-liiga Ab samt accepterade av ligaklubbarna. Om Mestisklubben inte kunde betala priset för ligaaktien återgick platsen i Finlands högsta ishockeyserie till den SM-liigaklubb som nyss för-

908 MTV3-STT (2007), ”Suljettu jääkiekon SM-liiga on paha pätkinä”.

lorat kvalspelet.⁹⁰⁹ Regeln om ”ekonomisk fallskärm” innebar att en degraderad SM-liigaklubb vid köp ändå fick bäst förutsättningar att vinna Mestis följande säsong, och därmed kunna kvalspela sig upp igen. Aktieöverlåtelsen kunde med andra ord ses som en returbiljett till Finlands högsta ishockeyserie. Publikmässigt gav den återöppnade ligan ingen effekt: publiksnittet var 4 919, medan SM-liigas första stängda säsong 2000/2001 i medeltal lockat 5 052 åskådare.⁹¹⁰ Den högsta ligan i finsk fotboll hade i jämförelse spelåret 2001 ett publiksnitt på 2 234, medan det 2009 var 2 389.⁹¹¹ Ishockeyn hade kvar sitt fasta grepp om publiken.

Trots den ökade sportliga logiken från det att kvalseriemodellen infördes säsongen 2008/2009 till dess att SM-liiga åter stängdes efter säsongen 2012/2013, lyckades ingen klubb från Mestis spela upp sig i ligan. I Finland blev för övrigt det sista kvalet till SM-liiga (för denna gång) säsongen 2012/2013 lika förutsägbart och ointressant som Kvalserien till Elitserien var oförutsägbart och intressant. SM-liigaklubben Ilves från Tammerfors besegrade Mestissegraren Jukurit från S:t Michel med 4–1 i matchserien om bäst av sju. Att den finska seriemodellen skapar en cementeringseffekt bekräftas av att hela 17 klubbar lyckats avancera till SM-liiga via kvalspel sedan den första SM-liigan spelades säsongen 1975/1976.⁹¹²

SM-liiga stängs åter enligt NHL-modell

Ett steg i återgåendet mot en mer NHL-liknande modell togs inför säsongen 2014/2015, då företrädarna för SM-liiga beslutade att kvalserien (Liigakarsinta) skulle tas bort. Med detta stängdes åter Finlands högsta ishockeyserie.

Till säsongen 2015/2016 utökades SM-liiga till 15 lag. Den initiala planen om 16 lag säsongen 2016/2017 lades ner då företrädarna

909 *Jääkiekkolehti*, Nro. 8, 2006; *Jääkiekkolehti*, Nro. 2, 2009; *Jääkiekkolehti*, Nro. 3, 2009 samt *Ilta-Sanomat* (2014), ”Tässä on Jokerien liigaosakkeen hinta – maksuaikaa seitsemän vuotta”.

910 Säsongvis statistik från premiärsäsongen 1975/1976 till innevarande år finns publicerad på SM-liigas hemsida www.liiga.fi.

911 <http://www.european-football-statistics.co.uk/attn.htm> (2018-03-13).

912 Siffrorna baserar sig på säsongredovisningarna i *Årets ishockey*; Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), *Liigatähdet – Jääkiekon SM-liiga 30 vuotta 1975–2005* samt SM-liigas officiella hemsida (www.liiga.fi).

inte ansåg att det fanns vare sig sportsliga eller ekonomiska förutsättningar för ytterligare lag.⁹¹³ En liknande expansionstendens finns inom svensk elitishockey, då SHL säsongen 2015/2016 utökades till 14 klubbar. Expansionsbeslut som avvägs – likt NHL-ägarna – i relation till sportsliga och ekonomiska förutsättningar.

Till säsongen 2015/2016 hade ekonomin enligt den finska affärstidningen *Kauppalehti* ökat, då ligaklubbarna tillsammans omsatte ungefär 92 miljoner euro (cirka 930 miljoner kronor 2018). Det bör noteras att Helsingforsklubben Jokerit inte innefattas i denna redovisning, eftersom klubben spelar i KHL sedan säsongen 2014/2015. I jämförelse omsatte SHL-klubbarna samma säsong tillsammans närmare 1,7 miljarder kronor per år.⁹¹⁴ Trots den stängda SM-liigan – som har till syfte att skapa ekonomisk förutsägbarhet och stadga – har företrädarna för de finska ligaklubbarna ekonomiska utmaningar att bemästra. När YLE våren 2016 släppte sin genomgång av SM-liigaklubbarnas finansiella ställning var det allt annat än munter läsning kring ekonomisk stabilitet. Enligt YLE hade de finska ligaklubbarna gjort en förlust motsvarande 20 miljoner euro säsongerna 2013/14–2015/2016.⁹¹⁵ Denna ekonomiska situation är vare sig tillfredställande eller bärkraftig. Till detta negativa resultat finns flera orsaker. En faktor är (för) höga spelarlöner och den internationella konkurrensen som driver upp dessa. En annan omständighet är att det finska tv-avtalet ekonomiskt är relativt litet, vilket till viss del kan förklaras av Finlands befolkningsunderlag. Ytterligare skäl är att Helsingforsklubben Jokerits flytt till KHL resulterat i att de finska ligaklubbarna tappat intäkter, då denna drog mest publik. Att det finns ekonomiska problem i finsk elitishockey bekräftades våren 2016, då Esbo Blues moderbolag Jääkiekko Espoo Oy (Ishockey Esbo AB) försattes i konkurs av Esbo tingsrätt.⁹¹⁶ Konkursen har resulterat i att SM-liiga säsongen 2017/2018 består av 15 klubbar. Samma säsong var ligaklubbarnas geografiska placering i relation till städernas befolkningsunderlag nio från de tio största kommunerna

913 *Jääkiekkolehti*, Nro. 4, 2005; Liiga (2015), "Mikkelin Jukurit nousee liigaan". Se tabell om klubbarna, stad och befolkning samt arena och kapacitet.

914 *Kauppalehti* (2016), "Liigajoukkueiden taloudessa huimia eroja – Kauppalehti kokosi joukkueiden tulokset"; EY (2016); SHL-klubbarnas årsredovisningar och verksamhetsberättelser 2015/2016 (i visa fall 2014/2015); se även SHL (2013), "SHL:s kommentarer kring förslaget för utveckling".

915 Hänninen, Jyri och Kössö, Tuulia (2016).

916 YLE (2016), "Käräjäoikeus asetti Bluesin konkurssiin".

befolkningsmässigt.⁹¹⁷ En finsk seriemodell som sedan SM-liiga bildades 1975 baserats – likt NHL – på att lagen ska finnas i de mest befolkningsrika städerna/regionerna. I efterdyningen av Esbo Blues konkurs fördes diskussioner i finsk media om att utöka SM-liiga med nybildade klubben Esbo United Oy (spelade i Mestis säsongerna 2016/2017–2017/2018), med Jussi Salonoja som ekonomisk skyddsängel. Våren 2018 gav Salonoja upp sitt projekt då det saknades kompletterande investerare.⁹¹⁸ Varför välbärgade och företagstäta Esbo med välutvecklad ungdomsishockey inte kan skapa en ny SM-liigaklubb – vilket SM-liigas kabinetsbeslut möjliggör – förbryllar. Storhelsingfors har alla förutsättningar för flera klubbar i SM-liiga, vilket varit fallet historiskt. Härtill är IFK Helsingfors ledning missnöjd över att det inte finns fler ligaklubbar i huvudstaden.⁹¹⁹ Avsaknad av publikdragande derbyn har negativa sportsliga och ekonomiska effekter på såväl IFK som ishockeyn i Helsingfors i stort, trots att Jokerit spelar i KHL.

Vad gäller antalet ligaklubbar har Kalervo Kummola sin syn klar. Utökningen av antalet lag i SM-liiga till 15 klubbar från och med säsongen 2016/2017 är enligt denne för mycket. Den förre förbundsbasen menar att det blir svårt att hålla en jämn kvalitet uppe mellan klubbarna i det långa loppet. Resultatet kan bli att tre till fem klubbar lämnar för en framtida västeuropeisk proffsliga. På frågan om hur Finska Ishockeyförbundet skulle reagera på ett sådant scenario svarar han att det inte hade lagt några hinder i vägen, då finsk ishockey alltid måste vara öppen och i framkant av utvecklingen. Enda förbehållet förbundet kan tänkas ställa i en sådan situation är ett krav på avtal om att spelarna ska stå till det finska ishockeylandslagets förfogande. Oavsett antalet ligaklubbar är Kummola säker på sin sak vad gäller

917 Säsongen 2017/2018 var nio av totalt femton SM-liigaklubbar från de tio befolkningsrikaste kommunerna: Idrottsföreningen Kamraterna, Helsingfors (HIFK), Oy HIFK-Hockey Ab; Tamhockey Oy, Tappara från Tammerfors; Ilves-Hockey Oy, Ilves från Tammerfors; HC TPS Turku Oy, TPS från Åbo; Oulun Kärpät Oy, Kärpät från Uleåborg; JYP Jyväskylä Oy, JYP från Jyväskylä; Lahden Pelicans Oy, Pelicans från Lahti, KalPa Hockey Oy, KalPa från Kuopio och KooKoo Hockey Oy, KooKoo från Kouvolaa. Sex klubbar var från kommuner placerade 11–30 befolkningsmässigt: HC Ässät Pori Oy, Ässät från Björneborg; Jukurit HC Oy, Jukurit från S:t Michel; Liiga-SaiPa Oy, SaiPa från Villmanstrand; HPK Liiga Oy, HPK från Tavastehus (Tavastehus Bollsällskap) och Rauman Lukko Oy, Lukko från Raumo. Jämförelsen baserar sig på Finlands statistikcentral (2017), ”Väkiluku muutujina Väkiluku ja väkiluvun muutos, Sukupuoli ja Alue, 31.12.2016”.

918 Oivio, Janne (2018), ”Nyt se on varmaa: Espoo Unitedin taru on ohi”.

919 Lempiäinen, Marko (2016), ”SM-liiga laajentumassa jälleen – uusi seura nousemassa jo ensi kaudeksi”.

finska landslagets framtid. ”Lejonen” kommer att tillhöra världseliten även i framtiden.⁹²⁰ Den finska inställningen är värd att jämföra med Svenska Ishockeyförbundets hållning. Enligt generalsekreteraren Tommy Boustedt kommer förbundet inte att lämna tillstånd för en klubb att spela i KHL, det vill säga en annan liga. Skulle man göra det ändå hade klubben blivit utesluten ur Svenska Ishockeyförbundet och Sveriges Riksidrottsförbund.⁹²¹

Några årtionden in på 2000-talet

Till sist bör sägas att omstruktureringen och omarbetningen av Finlands högsta ishockeyliga förefaller ha varit lyckad, då ishockeysporten sedan 1970-talet uppnått status som den klart populäraste sporten. Vid sidan av SM-liiga har det finska ishockeylandslaget ökade internationella framgångar fungerat som katalysator för den finska elitishockeyns omdaning.⁹²² I Finland finns ingen idrott som kan konkurrera med ishockeyn ekonomiskt – ett faktum som bekräftas av revisionsfirman KPMG:s analys (2015) av ishockeyns betydelse i landet.⁹²³ Att det är stora ekonomiska skillnader mellan ishockeyn och övriga lagidrotter i Finland illustreras av att samtliga SM-liigaklubbar (vilket inte innefattar Jokerit) säsongen 2015/2016 enligt den finska affärstidningen *Kauppalehti* omsatte ungefär 92 miljoner euro (cirka 930 miljoner kronor 2018), medan samtliga tolv klubbar i den högsta finska fotbollsligan Veikkausliiga tillsammans enligt *Helsingin Sanomat* hade en budget motsvarande runt 15,5 miljoner euro 2015 (runt 160 miljoner kronor 2018).⁹²⁴ SM-liigaklubbarna omsatte cirka 76,5 miljoner euro (765 miljoner kronor 2018) mer än de i Veikkausliiga. Journalisten och ishockeykrönikören Kaj Kunnas sätter träffsäkert under telefonintervjun ord på ishockeyns ställning: denna är ”överlägset Finlands största sport”.⁹²⁵ I Finland finns alltså ingen lagidrott – till skillnad mot i Sverige – som kan konkurrera med ishockeyn. Inte ens fotbollen.⁹²⁶

920 Telefonintervju Kalervo Kummola (2015-09-07).

921 Telefonintervju Tommy Boustedt (2015-08-28).

922 Se Internationella Ishockeyförbundets hemsida om medaljhistoriken, www.iihf.com.

923 KPMG (2015).

924 *Helsingin Sanomat* (2015-04-02) samt *Kauppalehti* (2016).

925 Telefonintervju Kaj Kunnas (2015-08-27). Andra mycket populära sporter i Finland är Formel-1, backhoppning och spjutkastning.

926 En slutsats som även Kaj Kunnas (2015-08-27) lyfter fram i samband med telefonintervjun.

Med andra ord: här regerar ishockeyn i ensamt majestät. I Europa är det bara i Sverige, Tjeckien och Ryssland sportens popularitet kommer i närheten, men skillnaden är att fotbollen har en mycket stark position i dessa länder. Den markanta populariteten har dock inte bara fördelar. En baksida som framträder i skuggan av denna är att ”den gör lite vad den vill”.⁹²⁷ Företrädarna för finsk elitishockey fattar beslut och agerar i eget intresse. Ägarskap, organisationsstruktur, seriemodell, associationsformer eller klubbar i KHL är exempel på områden elitishockeyns företrädare beslutar om själva. De tar inte hänsyn till vad företrädare för andra specialidrottsförbund tycker eller tänker. Ishockeyns intresse är överordnat.

Summering: Finsk elitishockey reformerades likt svensk elitishockey i mitten av 1970-talet. Sedan SM-liiga bildades 1975 har ligan gått i bräsch i utvecklandet av professionaliseringen och kommersialiseringen av finsk sport. Finska Ishockeyförbundet har sedan den organisatoriska separeringen 1975 ansvaret för övriga serier, tränar- och spelarutbildning samt landslagsverksamheten. Omorganisationen av den finska elitishockeyn förefaller lyckad då det inte finns någon annan nationell sport som kan konkurrera med ishockeyn kommersiellt, inte ens fotbollen.

927 Telefonintervju Kaj Kunnas (2015-08-27).

Sammandrag av likheter och skillnader

I syfte att sammanställa och förenkla överskådligheten av likheter och skillnader mellan Elitserien/SHL och SM-liiga uppställs dessa i analys-schemat nedan.

Tabell 16: Analys-schema mellan SHL respektive SM-liiga från det att Eliserien och SM-liiga bildades inför säsongen 1975/1976 fram till säsongen 2017/2018⁹²⁸

	SHL (Elitserien)	SM-liiga
Organisations-uppbyggnad	<p>Organisatoriskt under Svenska Ishockeyförbundet och Sveriges Riksidrottsförbund.</p> <p>Svenska Hockeyligan AB (bolagiserades 2001) är intresseorganisation för SHL-klubbarna, och har samarbetsavtal med Svenska Ishockeyförbundet.</p>	<p>Sedan 1975 driver och administrerar SM-liiga (bolagiserades 2002 till Ishockeyns SM-liiga Ab/Jääkiekon SM-liiga Oy) Finlands högsta ishockeyliga. Finska Ishockeyförbundet ansvarar för övriga serier, tränar- och spelarutbildning samt landslagsverksamheten.</p> <p>Sedan den organisatoriska separeringen 1975 är SM-liiga medlem i Finska Ishockeyförbundet. Förhållandet mellan parterna avtalsregleras.</p>

928 Min sammanställning.

Styrande organ och maktanvändning	<p>Svenska Ishockeyförbundet och Sveriges Riksidrottsförbund.</p> <p>Till viss del Svenska Hockeyligan AB (SHL), som har samarbetsavtal med Svenska Ishockeyförbundet.</p>	<p>Ishockeyns SM-liiga Ab.</p> <p>SM-liiga har samarbetsavtal med Finska Ishockeyförbundet som reglerar förhållandet, bland annat SM-liigas rätt att spela om det finska mästerskapet i ishockey, som Finska Ishockeyförbundet är rättighetsinnehavare till.</p>
Seriestruktur	<p>Öppen liga med upp- och nedflyttning.</p> <p>De två sist placerade lagen i SHL spelar i en matchserie på bäst av sju matcher mot två lag från HockeyAllsvenskan.</p> <p>Vid uppflyttning till SHL ska aktiebrev (andelar) i Svenska Hockeyligan AB förvärfvas och aktieägaravtal⁹²⁹ tecknas.</p>	<p>Stängd liga.</p> <p>Segraren i Mestis kan ansöka hos Ishockeyns SM-liiga Ab om tillträde till SM-liiga. Om ansökan beviljas ska aktiebrev (andelar) förvärfvas och aktieägaravtal tecknas.</p>

⁹²⁹ Om aktieägaravtal se Christina Ramberg (2011), *Aktieägaravtal i praktiken* samt Karin Eklund och Daniel Stattin (2016), *Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt*, kapitel 9.6.2. I aktieägaravtal regleras aktiebolagsmännens interna förhållanden, och kan till skillnad mot bolagsordning vara sekretessbelagd. Inom svensk och finsk elitishockey regleras villkoren för köp och sälj av aktieinnehav i SHL respektive SM-liiga av respektive aktieägaravtal.

Verksamhetsmål	<p>Allmännyttigt ändamål (non-profit).</p> <p>Nyttomaximering, dock med stora kommersiella inslag. SHL-klubbarna har sammantaget större ekonomisk omsättning än SM-liigaklubbarna.</p>	<p>Hybrid mellan nytto- och vinstmaximering, som exempelvis framträder genom att SM-liiga (Ishockeyns SM-liiga Ab) bedriver sin egen verksamhet, att ligan är stängd enligt NHL-modell samt bolagiseringsutvecklingen.</p> <p>I vissa klubbar sker aktieutdelning, medan andra ingår i ägarnas företagskluster.</p>
Aktiebolag	<p>NEJ</p> <p>Bygger på principen att medlemmarna äger verksamheten och att vinsten ska återinvesteras i denna.</p> <p>Svenska Hockeyligan AB är intresseorganisation för SHL-klubbarna, samtidigt som några av dem bedriver elitverksamheten i IdrottsAB.</p>	JA
Spärregler för aktiebolag	JA för IdrottsAB 51-procentsregel	NEJ
Konkurrerande ligor	NEJ	NEJ

Geografisk placering av klubbar	Mera utspritt i Sverige. Klubbar i såväl mindre städer som Stockholm och Göteborg.	Mera centrerat till storstäder. Flera klubbar i Helsingfors och Tammerfors.
Klubbomlokaliseringar enligt NHL-modell	NEJ	NEJ
Halv-/helprofessionella spelare uppstod	Mitten av 1970-talet.	Tappara från Tammerfors första öppett halvprofessionella klubben sommaren 1970.
Spelarlöner i snitt per år när Elitserien/SM-liiga bildades	25 000–30 000 kronor/år, vilket 2018 motsvarar 135 000–165 000 kronor/år.	25 000–30 000 kronor/år.
Spelarsammanslutningar (fackförbund)	JA, bildades 1977	JA, bildades 1973
Regler för att förhindra spelarmobilitet	JA – spelare med kontrakt NEJ/Bosman	JA – spelare med kontrakt NEJ/Bosman
Lönetak	NEJ	NEJ
NHL-avtal	JA	JA
Arenor invigda 2000–2018	JA	NEJ

TV-medieavtal (kommersiella rättigheter)	JA 2016/2017 totalt värt ungefär 370 miljoner kronor per säsong.	JA 2016/2017 totalt värt ungefär 130 miljoner kronor per säsong.
KHL-lag säsongerna 2014/2015– 2017/2018	NEJ	JA Jokerit ska enligt avtal med KHL spela i ligan till säsongen 2021/2022, med eventuell framtida förlängning.

Sammanställningen (tabell 16) visar att det finns skillnader mellan svensk och finsk elitishockey speciellt vad avser organisationsuppbyggnad, strukturer samt styrande organ och maktanvändning. Dessa olikheter har i sin tur stor betydelse för exempelvis bolagiseringsprocesserna. Översikten visar också att den svenska ishockeyn är mera traditionstyngd. Den svenska idrottsmodellen bygger på Riksidrottsförbundets tradition samt en homogen idrotts- och ishockeyrörelse som är mindre amerikaniserad än den finska. Denna syn delas av Kalervo Kummola, som menar på att finsk ishockey i ett historiskt perspektiv är lillebror till svensk. Skillnaderna har emellertid jämnats ut, då svensk och finsk ishockey numera i mångt och mycket är likvärdiga sportsligt.⁹³⁰ Ekonomiskt är de svenska SHL-klubbarna större. Slutligen visar tabell 17 att Finland har ett KHL-lag, vilket inte är fallet i Sverige – men mer om Jokerit senare.

930 Telefonintervju Kalervo Kummola (2015-09-07).

Tabell 17: Sammanställning SHL och SM-liiga säsongen 2017/2018 vad avser antalet klubbar i grundserien, matchantal, antalet klubbar i playoff och kvalserie samt hur många klubbar som riskerat direktdegradering⁹³¹

2017/2018	SHL	SM-liiga
Antal klubbar	14	15
Antal grundserie- matcher per klubb	52	60
Playoff (antal klubbar)	8	8
Kvartsfinaler (matchserie bäst av)	7	7
Semifinaler (matchserie bäst av)	7	7
Finaler (matchserie bäst av)	7	7
Pokal	Le Mat	Kanada
Kvalserie (antal klubbar som riskerar degradering)	2	0

⁹³¹ Min sammanställning.

En skillnad som synliggörs av tabell 17 är att i Sverige kan två SHL-klubbar degraderas säsongen 2017/2018 på rent sportsliga grunder, vilket inte är fallet i vare sig Finland, NHL eller KHL. Den finska seriemodellen leder i realiteten till att få nya klubbar kan aspirera på tillträde till Finlands högsta ishockeyserie. I jämförelse finns flera svenska klubbar från stora städer som både vill och kan vinna tillträde in i den svenska ishockeyns finrum, exempelvis AIK och Leksands IF. Samtidigt ska det noteras att förhållandevis stora svenska städer, såsom Uppsala, Norrköping och Umeå, är utan SHL-ishockey. Innan tredje periodens powerbreak tar vid kan konstateras att såväl svensk som finsk elitishockeys modernisering och professionalisering skapat ytterligare förutsättningar för kommersialisering.⁹³²

Powerbreak: Innan tredje perioden går in i sin slutfas är det dags med periodens powerbreak, vilket öppnar upp för reflektion kring avhandlingens tredje frågeställning. Denna ska svara på hur likheter och skillnader i den svenska respektive finska elitishockeyns inställning och förhållande till den internationella ryska proffsishockeyligan Kontinental Hockey League (KHL) kan förstås. Här ska också frågan undersökas om varför dessa likheter och skillnader uppstått. För att kunna analysera detta är det nödvändigt att vända blicken österut, och samtidigt göra en återblick innan nutiden och framtiden kan ta vid.

932 Jämför John Beech och Simon Chadwick (2013).

NHL får en ideologisk motvikt

En viktig utgångspunkt i denna del när det gäller begreppsanvändningen är att jag inte kommer att arbeta med begreppen sovjetism eller ryssifiering.⁹³³ Då vi ser en ny utveckling i Ryssland sedan Sovjetunionens upplösning 1991, är det inte befogat att i denna tidsfas tala om ryssifiering som en teoretisk modell, likt amerikanisering.

I Sovjetunionen utgjorde kollektivism och lydnad de fundamentala rättesnören för den enskilde individen.⁹³⁴ Ett Sovjetunionen där idrotts- och kroppskulturen, *fizkultura*, hade en framträdande roll. Denna skulle enligt V.I. Lenin och bolsjevikernas ideologi stärka det socialistiska samhällsbygget. Idrotts- och kroppskulturen byggde på tre roller: den skulle stärka den kommunistiska uppfostran och arbetarnas hälsa, bidra till en meningsfull fritid som samtidigt sammanfogade olika sovjetiska medborgarorganisationer och även ge fysiskt och psykiskt vältränade och uthålliga soldater. Från dessa grundvärderingar byggde det kommunistiska partiet Sovjetunionens idrottsliga organisation. Första gången de sovjetiska makt-havarna var säkra på att landets idrottare skulle vara tillräckligt slagkraftiga på den internationella arenan var i Olympiska sommarspelen i Helsingfors 1952. Eftersom sport var ett politiskt medel och makt-havarna ville göra propaganda för sitt system, hade Sovjetunionen inte ens haft som ambition att delta i OS i London 1948. I syfte att förbättra den sovjetiska idrottens styrning efter andra världskriget beslutade Sovjetunionens kommunistiska partis centralkommitté och landets ministerråd (regeringen) 1968 att bilda Motions- och sportkommittén. Ministerrådet fastställde kommitténs skyldigheter och arbetsuppgifter året efter. Motion och sport, som alltid varit underställt det sovjetiska kommunistpartiet, fick med detta en politisk institution och ett statligt ministerium styrt och administrerat av ett eget organ, även om sporten redan var centraliserad före 1968 års beslut. Motions- och sportkommittén leddes av ledande partimedlemmar från det enda politiska partiet – Sovjetunionens kommunistiska

933 Jämför Laura Saarenmaa (2015).

934 Gerner, Kristian (2011), *Ryssland: en europeisk civilisationshistoria*, s. 211.

parti. Motions- och sportpolicyn var alltid beslutad av partiet och regeringen och hårt toppstyrt implementerad i hela Sovjetunionen.⁹³⁵

Sovjetisk ishockeys tidiga år

Första gången den kanadensiska varianten av ishockey spelades i Sovjetunionen var 1932, kort efter Lake Placid-OS samma år. Ett tyskt arbetarlag från Berlin, kallat Ficheti, uppvisningsspelade i flera matcher mot Centrala Röda Arméns Sportklubb och en Moskvakonstellation.⁹³⁶ Det skulle dock dröja till efter andra världskrigets slut innan ishockeyns utveckling sköt fart.⁹³⁷ Ett steg i denna process var bildandet av Sovjetiska Ishockeyförbundet 1946.⁹³⁸ En bidragande orsak till skapandet av det nya förbundet var att myndigheterna efter andra världskrigets slut ville att det krigströtta folket skulle få något som uppmuntrade i tillvaron under vinterhalvåret, då fotboll dominerade under sommarmånaderna. Den nya vintersporten ishockey införlivades således i idrottsklubbarna.⁹³⁹ Samma år, spelades det första sovjetiska mästerskapet mellan tre Moskvalag: CSKA, Dynamo och Spartak.⁹⁴⁰ Ishockeyförbundet var organisatoriskt underställdt det sovjetiska kommunistpartiet samt sedan 1952 medlem av Sovjetunionens Olympiska Kommitté och Internationella Ishockeyförbundet.⁹⁴¹ Efter att ishockeyn fått organisatorisk stadga strömmade nya klubbar till seriespelet: Leningrad, Riga, Tjeljabinsk, Vilnius med flera.⁹⁴² Under de tidiga åren var utmaningarna flera. Det var brist på allt. Tränare, isrinkar (den första inomhushallen Luzhniki i Moskva stod klar 1956), kunskap i taktik och teknik, metodik och

935 Aaltonen, Kimmo [ed.] (1979), s. 8–22 och s. 31–40, se speciellt s. 21 och s. 31 om motions- och sportkommitténs bildande; Gerner, Kristian (2011), s. 245–254; Riordan, Jim (1988), "Sport Made to Measure: The Formal Organization of Sport in the Soviet Union"; Hentilä, Seppo (1998), "Urheilua ja politiikkaa kylmän sodan varjossa" samt Jokisipilä, Markku (2014), *Punakone ja vaahteranlehti*, om den sovjetiska ishockeyn under kalla kriget.

936 Kuperman, Igor (2007, a), "The Fall of the Maple Leaf and Rise of the Star" samt Kuperman, Igor, Szemberg, Szymon och Podnieks, Andrew (2007), s. 187–188.

937 Baumann, Robert F. (1988), "The Central Army Sports Club (TsSKA) Forging a Military Tradition in Soviet Ice Hockey".

938 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 3, 1987.

939 Kuperman, Igor (2007, a).

940 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 3, 1979; Kuperman, Igor (2007, a); Baumann, Robert F. (1988) samt Kuperman, Igor, Szemberg, Szymon och Podnieks, Andrew (2007), s. 187–188.

941 Aaltonen, Kimmo [ed.] (1979), s. 227 samt Kuperman, Igor, Szemberg, Szymon och Podnieks, Andrew (2007), s. 187.

942 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 3, 1979.

didaktik, skridskor, klubbor, hjälmar och andra kroppsskydd, vad helst som hade underlättat. Den materiella bristen komprimerades av anpassning, uppfinningsrikedom och hängiven inställning. Det fanns inte plats för vare sig bekvämligheter eller beklagande av hårda villkor.⁹⁴³

Den nya supermakten tar upp kampen om ishockeysportens herravälde

Även om det är mycket förenklat att lyfta fram en enskild persons betydelse för den sovjetiska ishockeyns utveckling, måste Anatolij Tarasov nämnas. Denne, som var regimtrogen kommunist och överste till militärgrad, anses vara den sovjetiska ishockeyns fader.⁹⁴⁴ Från det att Tarasov blev spelande tränare i arméklubben CSKA Moskva 1947 formades och kalibrerades den sovjetiska ishockeyn alltmer till perfektionism.⁹⁴⁵ De bådas utveckling har för övrigt genomgående varit nära sammanvävda. Arméklubben har genom åren haft olika namn, men TsSKA (Tsentral'nyi sportivnyi klub armii) eller det mer allmänt kända CSKA Moskva kom till 1960.⁹⁴⁶

Det dröjde till Stockholms-VM 1954 innan Sovjetunionen kom att göra entré på den internationella VM-scenen. Debuten blev lyckosam, då Sovjetunionen vann sitt första historiska VM-guld efter att bland annat ha besegrat de regerande mästarna, Kanada, med utklassnings-siffrorna 7–2 (Kanada ställde dock upp med ett amatörlag). Den militära stormakten var nu att räkna med inom ishockeyn. Startskottet för ishockeysporten som del i det storpolitiska spelet och kalla kriget hade avlossats. Sovjetunionens första framträdande i Olympiska vinterspelens ishockeyturnering i italienska Cortina d'Ampezzo 1956 gick inte sämre, då Sovjetunionen vann OS-guldet.⁹⁴⁷

943 Jokisipilä, Markku (2014), s. 62–70.

944 Baumann, Robert F. (1988); *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 2, 1979; *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 3, 1987 samt Roy Macskimming (1996), *Cold War: The amazing Canada–Soviet hockey series of 1972*, s. 96.

945 Kuperman, Igor (2007), "Tarasov's Unsopposable Dynasty".

946 Baumann, Robert F. (1988).

947 Jokisipilä, Markku (2014), s. 67 samt Kuperman, Igor (2007, a).

Den ökade professionaliseringen Tarasov införde resulterade i att Sovjetunionen vann nio raka VM-guld 1963–1971 och OS-guld i Innsbruck 1964, Grenoble 1968, Sapporo 1972 och Innsbruck 1976. Trots de exceptionella framgångarna dröjde det till 1972 innan makthavarna ansåg att Sovjetunionen var redo att utmana de bästa kanadensiska professionella spelarna på lika villkor. Sovjetunionen och Kanadas bästa NHL-proffs skulle därmed mötas i en matchserie om fyra i Kanada och fyra i Sovjetunionen: Summit Series '72. Sammandrabbningen brukar betecknas som bland det mest dramatiska och fängslande i modern idrottshistoria. Matchserien slutade 4–1–3 i kanadensisk favör, efter att Paul Henderson med 34 sekunder kvar av matchen avgjort den sista och avgörande matchen i Moskva med 6–5.⁹⁴⁸ Trots att Sovjetunionen hade förlorat matchserien hade landet på allvar presenterat sig som en stormakt inom ishockey. Kanada och NHL var inte de enda som kunde spela världsledande ishockey. Det sovjetiska (ishockey)systemet var jämbördigt med det kapitalistiska. Två år senare förlorade WHA-proffsen, med stjärnorna Bobby Hull och Gordie Howe i spetsen, matchserien mot de sovjetiska "amatörerna" med 4–3–1.⁹⁴⁹ Enligt Tarasovs skola spelade Sovjetunionen en ishockey som byggde på snabb och skicklig skridskoåkning kombinerad med elegant och effektivt passningsspel. Summit Series '72 skapade enligt medievetaren Ulf Jonas Björk och historikern Karl McNeil Earle en ny dimension inom ishockeyns globalisering,⁹⁵⁰ och var även startmotorn i denna process. Med Summit Series '72 som modell och föregångare har Canada Cup, World Cup och NHL-proffsens deltagande i vinter-OS förändrat och omvandlat ishockeyn till att man nu enligt Earle om den kan säga "the global game – our late- modern/world market era of transnational globalism".⁹⁵¹

När Viktor Tichonov sommaren 1977 tog över som tränare för CSKA Moskva och sovjetiska landslagsishockeyn hade han fått fria händer av de politiska makthavarna. Kraven var att göra CSKA till en superklubb och landslaget världsledande. I en direkt intervention från

948 Macskimming, Roy (1996), *Cold War: The amazing Canada–Soviet hockey series of 1972* samt Baumann, Robert F. (1988).

949 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 3, 1979.

950 Björk, Ulf Jonas (2016), s. 2.

951 Earle, Karl McNeil (1998), "The Global Game: The Internationalization of Professional Hockey and Technological Modernism", s. 60.

den högsta politiska ledningen beslutade KGB-chefen Juri Andropov, som fem år senare blev Brezjnevs efterträdare, att tillsätta Tichonov, vilken under nästan ett decennium nått stora framgångar i Dynamo Riga. Efter att denne övertagit styrningen påbörjade han med sedvanlig ihärdighet och noggrannhet arbetet med att göra det sovjetiska ishockeylandslaget världsledande. Under överste Tichonovs tid blev de sportsliga framgångarna exceptionella, med bland annat åtta VM-guld, tre OS-guld och en seger i Canada Cup 1981.⁹⁵² ”The Big Red Machine” var en fruktad motståndare. Tichonovs enda riktiga plump som förbundskapten kom i OS i Lake Placid 1980, även om Sovjetunionen inte lyckades vinna Canada Cup 1984 (förlust i semifinalen mot Kanada i förlängningen med 3–2) eller Canada Cup 1987 (förlust mot Kanada i finalserien med 2–1 i matcher). I Lake Placid fick de skyhöga favoriterna Sovjet nämligen se sig besegrade av ett universitetslag från USA.⁹⁵³ När USA då besegrade Sovjetunionen med 4–3 skrevs ett oförglömligt idrottsögonblick, som döpts till ”Miracle on ice!”.⁹⁵⁴ Ett år senare skulle den fruktade sovjetiska röda armémaskinen ta en gruvlig revansch, när Kanada på hemmaplan i Montreal Forum besegrades med hela 8–1 i finalen av Canada Cup.⁹⁵⁵ Förutom premiärmatchen i Summit Series ’72 som Sovjetunionen vann med 7–3 hade Kanada aldrig, och har aldrig sedan dess, blivit så förnedrat på hemmaplan i ishockeysammanhang. Det var närmast frågan om ett landstrauma.

Förutom dessa spelades under 1970- och -80-talen flera andra högtintressanta matcher och turneringar med storpolitiska inslag, exempelvis den årliga VM-turneringen, OS i Sarajevo 1984, OS i Calgary 1988 samt diverse Rendez-vous-matcher mellan NHL och Sovjet. Det var olika politiska system som lade grunden för det kapitalistiska NHL och den kommunistiska styrningen av ishockeyn i Sovjetunionen.

952 Jokisipilä, Markku (2014), s.257–258; Larionov, Igor (1989), s. 127; Baumann, Robert F. (1988) samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 9, 1988.

953 Podnieks, Andrew & Szemberg, Szymon [ed.] (2007), ”Results and Statistics” i *World of Hockey – Celebrating A Century of the IIHF* samt SVT (2015), *CCCP Hockey*.

954 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 1, 2006, s. 37 samt Sanful, John (2007), ”The Miracle and the Revenge”.

955 Sanful, John (2007).

Organiseringen och styrningen av den sovjetiska ishockeyn

Under den sovjetiska eran satsade regeringen mycket resurser och pengar på idrott överlag och ishockey i synnerhet.⁹⁵⁶ Under den statliga motions- och sportkommittén fanns ishockeyavdelningen, som var styrande och administrativt förvaltningsorgan för sovjetisk ishockey.⁹⁵⁷ Till sportavdelningarna fanns politiska avdelningar och organisationer knutna, till exempel CSKA:s politiska avdelning och organisation, förkortad GlavPur (Den Sovjetiska arméns politiska direktorat).⁹⁵⁸ Motions- och sportkommittén beslutade om riktlinjerna och reglerade bland annat spelarövergångarna. Ett principiellt beprövat sätt att nå framgångar i Sovjetunionen var att landslaget skulle byggas på en stomme från en superklubb, vilket gjorts i basket, fotboll, handboll och ishockey. Av denna anledning lade motions- och sportkommittén emellanåt förbud mot spelarvärvningar.⁹⁵⁹ Vi talar alltså om en öststatsmodell som var en tredje sportmodell vid sidan av den amerikanska Major League-modellen respektive den europeiska sportmodellen; NHL:s hegemoni rådde vid denna tiden endast över västvärlden. Det var en statligt driven modell där professionaliseringen var mycket väl utvecklad och kommersialiseringen (såsom försäljning av souvenirer) mycket marginell. Till de traditionella intäkterna hörde biljettförsäljning, medan försäljning av förfriskningar skedde i affärer, barer och pubar utanför arenorna. Reklam existerade inte inom sovjetisk ishockey förrän det kommunistiska styret upplöstes 1991. Det ska visserligen noteras att sargreklam introducerades i sovjetisk ishockey i samband med Summit Series '72, men vände sig till publiken i väst.⁹⁶⁰

Sovjetiska Ishockeyförbundet var uppdelat i tre avdelningar: ungdoms-, senior- och domarverksamheten. Den dagliga verksamheten styrdes av en chef som under sig hade en administrativ chef. Till

956 Jokisipilä, Markku (2014) samt Aaltonen, Kimmo [ed.] (1979), s. 206–207.

957 Scanlan, George (1978), "The organisation of sport and physical culture in the Soviet Union"; *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 9, 1979 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 7, 1987.

958 Larionov, Igor (1989), s. 94 och s. 99.

959 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 7, 1988.

960 Denna slutsats efter samtal med fil.dr. Sergey Altukhov, biträdande direktör på Sport Management Centre vid Lomonosov Moscow State University, under World Hockey Forum i Moskva, 14–15 december 2017; Jokisipilä, Markku (2014), s. 239 samt Summit Series '72-matcherna vilka finns tillgängliga via www.youtube.com och fotografier.

detta fanns flera personer anställda på federationens kansli. Ishockeyavdelningarna på de statliga sporthögskolorna var mycket intimt sammankopplade med Sovjetiska Ishockeyförbundet. Det handlade om en moderniserad och professionaliserad – i långt mindre utsträckning kommersialiserad – statlig styrning. På Moskvask sporthögskola, den förnämsta, fanns fyra fakulteter organisatoriskt uppdelade enligt följande: 1) utbildning av ungdomstränare för olika ungdomsidrotter, 2) utbildning av idrottslärare till skolsektorn och fabriker, 3) vidareutbildning av verksamma tränare och slutligen 4) högskolan för tränare. Totalt fanns 50 sektioner och 32 idrottsdiscipliner, där det forskades och utbildades i idrottsmetodologiska frågor både praktiskt och teoretiskt. På sporthögskolans ishockeyavdelning hade all undervisande personal någon form av forskarbakgrund och arbetade mycket nära ishockeyfederationen.⁹⁶¹

Statens styrning av den sovjetiska ishockeyn innebar hårda, men privilegierade förhållanden för landslagsspelarna.⁹⁶² Någon annan sysselsättning än att spela ishockey hade de inte, trots att de officiellt var soldater i den sovjetiska försvarsmakten eller säkerhetstjänsten. Under överste Tichonovs tid var styrningen totalitär; ett subordinationssystem där order uppifrån inte kunde diskuteras, då denne stod högst i militär rang.⁹⁶³ De sovjetiska landslagsspelarna levde lägerliv på militärbasen Archangelskoje – tre mil norr om Moskva – elva månader om året. Kontakten med familjen kunde ju skötas per telefon.⁹⁶⁴

Den sovjetiska seriemodellen i ishockey byggde på sportslig logik med upp- och nedflyttning.⁹⁶⁵ Nationellt var Mästerskapsserien den viktigaste. Olika cupturneringar kompletterade under spelsäsongerna.⁹⁶⁶ För att nå internationella framgångar justerades serie-

961 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 7, 1988.

962 Jokisipilä, Markku (2014), s. 170–175.

963 Larionov, Igor (1989), s. 114–133 och s. 148–154; *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 7, 1988, s. 40 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 1, 1988, s. 31.

964 Larionov, Igor (1989), s. 23 och s. 93; *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 1, 1988 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 7, 1988.

965 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 3, 1979 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 9, 1979.

966 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 1, 1989.

spelet för att landslaget skulle hinna förbereda sig på bästa sätt.⁹⁶⁷ Mästerskapsserien bestod exempelvis säsongen 1978/1979 av tolv lag i högsta ligan, 18 klubbar i Division 1 och 28 i Division 2.⁹⁶⁸ Moskvaregionen dominerade Mästerskapsserien med flera klubbar, exempelvis CSKA, Dynamo, Spartak och Krylja Sovjet.⁹⁶⁹ Andra klubbar fanns i städer som Gorkij, Leningrad, Riga, Salavat, Nizhny Novgorod, Kiev, Voskresensk, Tjeljabinsk, Jekaterinburg med flera.⁹⁷⁰ I Mästerskapsserien tillämpades genom åren olika former av slutspel och seriefinaler. Dessa var emellertid av mer kosmetisk karaktär, då CSKA Moskvas dominans var total.⁹⁷¹ CSKA:s överlägsenhet skapade även sportsliga problem nationellt, då de övriga klubbarna inte klarade av att utmana arméklubben. Spelkvaliteten och publikintresset blev lidande. Denna brist fick dock stå tillbaka för det att makthavarna ansåg landslaget vara viktigast. Vad gäller publikintresset hade däremot inte CSKA Moskva det supporterstöd man kunde förvänta sig. I stället lockade fackföreningsklubben Spartak Moskva.⁹⁷² Men trots att Spartak hade Moskvaborna bakom sig, regerade CSKA sportsligt. Summeringen av medaljligan i den sovjetiska Mästerskapsserien 1946–1991 talar sitt klarspråk: CSKA Moskva hade vunnit 32 guld! I jämförelse vann Dynamo Moskva och Spartak Moskva fyra guld vardera, VVS Moskva (Flygvapnets lag) tre guld och Krylja Sovjetov Moskva två.⁹⁷³ Säsongen 1988/1989, sista spelsäsongen innan Sovjetunionens sönderfall inleddes, spelade de tio bäst placerade klubbarna i grundserien i slutspelsserien, medan de fyra sämst placerade spelade i en nedflyttningsserie.⁹⁷⁴ Sedan började det otänkbara ske.

967 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 8, 1979 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 11, 1991.

968 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 3, 1979 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 9, 1979.

969 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 10, 1979.

970 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 4, 1979, s. 32. Se serietabell.

971 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 1, 1989.

972 Baumann, Robert F. (1988).

973 Jokisipilä, Markku (2014), s. 75 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 11, 1991.

974 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 1, 1989.

Reformeringen av det kommunistiska Sovjetunionen som den siste sovjetiske ledaren, och dess förste och siste exekutive president, Michail Gorbatjov (1985–1991) satte i gång genom *glasnost* (öppenhet) och *perestrojka* (ekonomiska reformer) skulle komma att förändra både landet och världen – även om en upplösning inte var avsikten.⁹⁷⁵ Den politiska sidan av glasnost möjliggjorde större öppenhet i media, ökat inflytande för arbetarna inom de statliga företagen samt större opinion och pluralism på den politiska arenan. Den ekonomiska sidan av perestrojka innebar minskad central planering, decentralisering, ökad betydelse för marknadslogiker och större möjligheter för privata initiativ inom service och produktion.⁹⁷⁶ Enligt statsvetaren Markku Jokisipilä påbörjades Gorbatjovs reformarbete dock för sent. Vid denna tidpunkt hade folket sedan länge tröttnat på centralstyrningen, avsaknaden av rättigheter, den dåliga levnadsstandarden och makthavarnas lögner – en söndervittring av samhället som sakteliga påbörjats redan två årtionden tidigare, under Brezjnevpoken.⁹⁷⁷ Sovjetunionen som samhälle var enligt Stalins konstruktion omöjligt att hota eller skada underifrån, men den hårda kommunistiska disciplinen och hierarkin hade medfört att systemet blev sårbart och skyddslöst för sin egen toppstyrning. Det krossades uppifrån.⁹⁷⁸

Glasnost och perestrojka började avspegla sig inom den sovjetiska ishockeyn i slutet av 1980-talet. Det totalitära sovjetiska systemet och Tichonov kritiserades inför öppen ridå av framför allt fyra av medlemmarna i superfemman (backen Vjatjeslav Fetisov samt anfallarna Sergej Makarov, Igor Larionov och Vladimir Krutov). Denna utveckling hade varit omöjlig utan Gorbatjovs politik.⁹⁷⁹ Samtidigt måste man betänka att den sovjetiska ishockeyns enorma interna-

975 Gerner, Kristian (2011), s. 273; Aleksijevitj, Svetlana (2013), *Tiden second hand: slutet för den röda människan*, s. 78; Jokisipilä, Markku (2014), s. 31; svtplay.se (2016), *Att skapa en Putin* samt svtplay.se (2017-08-21), *Putin enligt Oliver Stone: Avsnitt 1–4*.

976 Mason, David S. (1988), "Glasnost, Perestroika and Eastern Europe".

977 Jokisipilä, Markku (2014), s. 31–32.

978 Aleksijevitj, Svetlana (2013), s. 165; svtplay.se (2016), *Att skapa en Putin* samt svtplay.se (2017-08-21), *Putin enligt Oliver Stone: Avsnitt 1–4*.

979 Larionov, Igor (1989); *Kiekkolehti*, 1/89; *Kiekkolehti*, 5/89; *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 7, 1988; *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 11, 1988 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 1, 1989.

tionella framgång byggt upp med stenhård auktoritär styrning, och antagligen inte kunnat uppnås om den politiska och ideologiska kampen med väst inte funnits. Om de sovjetiska tränarna och spelarna haft samma möjligheter att förverkliga sina egna drömmar, hade få varit beredda att göra de uppoffringar det sovjetiska systemet krävde.⁹⁸⁰ När den sovjetiska landslagsishockeyn slutligen begravdes med Sovjetunionens upplösning 1991 hade Sovjetunionen vunnit 7 OS-guld, 22 VM-guld och Canada Cup 1981.⁹⁸¹

Tiden som följde Sovjetunionens upplösning 1991 kan bäst förstås som en kollaps av stat, regim och territorium. Under Ryska federationens första president Boris Jeltsins tid (1991–1999) skulle Ryssland växla från plan- till marknadsekonomi. Övergången från en planekonomi – vilken kännetecknades av att ett politiskt parti hävdade överlägsen vetenskaplig kunskap som legitimitet för samhällets styrning – till marknadsekonomins flexibilitet och konkurrens skulle komma att förändra landet i grunden.⁹⁸² Tiden i Ryssland efter Sovjetunionens upplösning bjöd för övrigt på några av de mest fantastiska investeringsmöjligheterna i finansmarknadens historia. Och lika lönsamt det kunde vara – lika farligt kunde det vara. Korruptionen och kriminaliteten var ständigt närvarande.⁹⁸³

Den samhälleliga förändringen avspeglade sig även inom ishockeysporten. Få hade kunnat föreställa sig att den röda dominansen skulle upphöra inom några år efter att ”the Big Red Machine” vunnit Sovjetunionens sjunde OS-guld i ishockey i Calgary 1988. Trots att sönderfallet börjat lyckades de skickliga forna sovjetiska spelarna vinna OS-guldet i Albertville fyra år senare. Vid denna tidpunkt hade det tidigare Sovjetiska, nu Ryska Ishockeyförbundet splittrats i nio självständiga nationella ishockeyförbund. Att OS i Albertville var speciellt stod klart när de forna sovjetiska spelarna under ishockey-

980 Jokisipilä, Markku (2014), s. 305.

981 Stark, Janne [red.] (1997), *Svensk Ishockey 75 år, Del II, Faktadelen*, s. 17.

Om sovjetisk ishockey se även Leinonen, Kimmo (2013), *Leiijonapolku: Jääkiekon maailma 2014* s. 304–375; SVT (2015), *CCCP Hockey*; Persson, Verner (1990), ”Sovjet”; Persson, Verner (1991), ”Sovjet” samt Persson, Verner (1992), ”Ryssland”.

982 Solzhenitsyn, Alexander (1991), *Rebuilding Russia*, s. 33–36; Gerner, Kristan (2011); Aleksijevitj, Svetlana (2013); Kivinen, Markku och Cox, Terry (2016), ”Russian Modernisation—A New Paradigm” samt Barnes, Andrew (2014), ”Three in One: Unpacking the “Collapse” of the Soviet Union”.

983 Browder, Bill (2015), *Mitt krig mot Putin: [den samma historien om stora pengar, mord och en mans kamp för rättvisa]* samt TV4 (2018), *Putin och maffian*.

turneringens prisceremoni jublade över ett guld i gamla Sovjetunionens matchtröjor, men utan CCCP på bröstet. Man hade helt enkelt inte haft tid att införskaffa nya. Inte heller fick spelarna höra någon nationalsång, då man deltagit under namnet Oberoende staters samvälde (OSS). I forna Sovjetunionen där spelarutvandringen utomlands varit mycket restriktiv, förändrades situationen fullständigt. Spelarutvandringen blev att likna vid en damm som brast,⁹⁸⁴ vilket innebar att NHL utökade sin globala hegemoni.

Avsaknaden av statlig styrning och ekonomiskt stöd märktes även på klubbblagsnivå. Inte ens forna mäktiga arméklubben CSKA Moskva var undantagen. De nya förhållandena skapade nya förutsättningar. Arméklubben fick en oväntad finansiär, då NHL-klubben Pittsburgh Penguins 1993 köpte upp 50 procent av klubben. Tanken med köpet var att storklubben skulle leverera duktiga spelare till Penguins organisation i utbyte mot amerikanskt kapital.⁹⁸⁵ Att det var nya tider i Ryssland blev än tydligare då CSKA Moskva döptes om till CSKA Russian Penguins! Pittsburgh Penguins engagemang avtog dock efter två år, på grund av att situationen i Ryssland efter Sovjetunionens kollaps var mycket osäker och svår. Denna bild bekräftades av Stephen Warshaw, Pittsburgh Penguins representant i Moskva, i en intervju i den amerikanska mediekkanalen Public Broadcasting Service (PBS) 1999. Enligt Warshaw lämnade Pittsburgh Penguins Ryssland efter att den ryska maffian intresserat sig för klubbens ägande i CSKA Moskva. Samtidigt var även Detroit Red Wings på väg att köpa in sig i rysk ishockey, men drog sig av samma skäl ur innan planerna realiserades (det ska noteras att om NHL-klubbarnas övertagande lyckats hade läget varit helt annorlunda i dag).⁹⁸⁶ Detta kan tolkas som att lokala förhållanden avbröt globaliseringen/amerikaniseringen. En hårdare statlig styrning och kontroll var emellertid förestående.

984 Zaugg, Klaus (2007), "New World Order" samt telefonintervju Göran Stubb (2016-10-04).

985 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 7, 1993.

986 PBS (1999), "Interview Stephen Warshaw" samt Fyodorov, Gennady (1994), "Russian Penguins Enjoy Reincarnation".

År 1997, två år innan juristen och före detta KGB-officeren Vladimir Putin valdes till Ryska federationens president, presenterade denne i sin avhandling konceptet "national champions".⁹⁸⁷ Syftet med "national champions" var att stora för Rysslands säkerhet strategiska företag inte enbart skulle generera ekonomisk vinst, utan även bidra till nationens framtidskridande och intressen. När Putin – efter ett dramatiskt nyårstal 1999 av den dåvarande ryska presidenten Boris Jeltsin – blivit tillförordnad, påbörjade han reformarbetet i landet, trots sin avsaknad av konkreta politiska eller ideologiska idéer.⁹⁸⁸ Oavsett utmaningarna, kriserna eller hoten mot den personliga maktställningen, har pragmatikern Putin agerat utifrån sin bakgrund inom säkerhetstjänsten. Enligt det auktoritära sovjetiska systemets, alltsedan tsar- och Stalintiden, väl nedärvda traditioner, centraliserade den nye presidenten makten och däri sin egen position. Under sin tid vid makten har Putin agerat efter mottot att det som är bra för makten är bra.⁹⁸⁹

Ett verktyg Putin använt sig av i utvecklingen av rysk idrott och ishockey är det nyss nämnda konceptet "national champions". Genom en direkt uppmaning till ledningarna i flera stora ryska företag har Putin instruerat dessa att sponsra rysk idrott och ishockey. Hit hör gasbolaget Gazprom, oljebolaget Rosneft, statliga oljepipelinebolaget Transneft, olje- och gasbolaget Taftnet, det ryska järnvägsbolaget RZD, Magnitogorsk Iron and Steel Works, militärhandelsföretaget Rosoboronexport, försäkringsbolaget Rosgosstrakh, stål- och gruvbolaget Evraz Group, stålbolaget Amurmetal, investmentföretaget Interros, VTB Bank med flera.⁹⁹⁰ Den ryska statsledningens stöttning av rysk idrott har bidragit till att Ryssland varit värd för ett flertal internationella mästerskap, såsom friidrotts-VM 2013, vinter-OS i

987 Putin, Vladimir (1997), "Strategic Planning of the Reproduction of the Recourse Base". Källa Markku Jokisipilä (2011), "World Champions Bred by National Champions: the Role of State-Owned Corporate Giants in Russian Sports".

988 Jokisipilä, Markku (2011); Jonson, Lena (2014, a), "Ryssland och det förflutnas demoner"; svtplay.se (2016), *Att skapa en Putin* samt svtplay.se (2017-08-21), *Putin enligt Oliver Stone: Avsnitt 1–4*.

989 Jonson, Lena (2014, a); Jonson, Lena (2014), "Vad kan vi vänta oss av den nära framtiden?"; Oldberg, Ingmar (2014), "Ryssland och Krimkrisen" samt SVT (2016), *Rysslands återkomst*.

990 Jokisipilä, Markku (2011). Se också Sportmanagement.ru (2013), "Транснефть» выходит из состава учредителей КХЛ".

Sotji 2014 samt ishockey-VM 2000, 2007 och 2016. Dessutom är man värdar för fotbolls-VM 2018.⁹⁹¹ Internationella Ishockeyförbundet utser spelplatsen för ishockey-VM, vilket innebär att turneringen ambulerar mellan olika länder.

Arbetet med att systematiskt reformera den förfallna, men stolta och framgångsrika ryska ishockeyn påbörjades efter vinter-OS i Salt Lake City 2002. Efter att Ryssland vunnit brons, under tränarledning av bland andra den förre sovjetiske storbacken Vjatjeslav Fetisov, erbjöd Putin den folkligt populäre Fetisov posten som idrottsminister, en post denne innehade 2002–2008.⁹⁹² Även om reformarbetet då pågått i fem år, tog arbetet med KHL:s bildande fart först efter en i ryska statsledningens ögon förnedrande tredjeplats i hemma-VM 2007. Putin kallade då till sig, förutom idrottsminister Fetisov, Ryska Ishockeyförbundets ordförande Vladislav Tretjak, en post den forne sovjetiska stormålvakten haft sedan 2006, och den statliga gasjätten Gazproms ishockeyintresserade marknadschef Alexander Medvedev, som skulle komma att bli en frontperson för KHL.⁹⁹³ Gästerna fick uppdraget att omorganisera rysk ishockey, så att Ryssland åter skulle kunna stoltsera med världens bästa ishockeylandslag. Efter att en maktkamp blossat upp mellan Tretjak, som förespråkade ett sovjetiskt system styrt av Ryska Ishockeyförbundet, och Fetisov, som förespråkade en rysk NHL-modell, klev Tretjak av från KHL-projektet. Fetisov och Medvedev arbetade sedan fram en plan, där en ny eurasisk proffsishockeyliga skulle ersätta den från 1999 existerande Russian Superleague. Resultatet blev att Kontinental Hockey League (KHL) bildades 2008, med syftet ”to promote the successful development of hockey in Russia and other countries in Europe and Asia”.⁹⁹⁴ Det var frågan om en professionell och kommersiell ishockeyliga på högsta internationella nivå. Putin välkomnade den ambitiösa idén, då denna kunde utmana NHL:s dominans som den största, rikaste och mest kända ishockeyligan. Med Putins välsignelse skred Fetisov och Medvedev till verket. Pengar var inget problem.⁹⁹⁵ Enligt konceptet om

991 Jämför Markku Jokisipilä (2011).

992 Leinonen, Kimmo (2013), *Leijonapolku: Jääkiekon maailma 2014*, s. 289.

993 Leinonen, Kimmo (2013), s. 289–290 samt Jokisipilä, Markku (2011).

994 KHL, ”About the KHL”, sidhänvisning till citat saknas då informationen finns på KHL:s hemsida samt Jokisipilä, Markku (2011). Se också Kjell Nilsson (2011), ”Gagarin Cup till Ufa”.

995 Jokisipilä, Markku (2011). *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 2, 2009 i vilken Tommy Boustedt i sin krönika kort behandlar rysk ishockeys utmaningar, se sid. 39.

”national champions” och KHL:s framtagna affärsutvecklingsplan, skulle olika utvalda företag initialt sponsra KHL med 10 miljoner dollar vardera, som framöver sänktes till 5 miljoner per säsong.⁹⁹⁶

Till KHL:s utveckling och bildande sammanfaller även en viktig händelse från den nordamerikanska proffsishockeyn. NHLPA:s (NHL:s spelarförening) verksamhet hade 1992–2005 styrts med hårda nypor av den amerikanske juristen Robert W. Goodenow, efterföljare till den skandalomsusade Alan Eagleson. Under Goodenows tid hade NHL och NHLPA varit inblandade i två stora arbetsrättsliga tvister, vilka bland annat resulterade i att hela NHL-säsongen 2004/2005 ställdes in. Trots att dennes framgångsrika metoder stärkt spelarnas ställning, fanns krafter som inte var helt nöjda med Goodenows arbetsmetoder, och han blev till slut tvungen att lämna sin post. Amerikanens namn och rykte hade samtidigt nått Ryssland, och i december 2007 kontaktades han av ryska ishockeyföreträdare. Goodenow tillbringade regelbundet de följande sex åren i Moskva, som konsult till Fetisov och Medvedev. De tre arbetade tålmodigt kring utformningen av KHL:s centraladministration och regelverk, vilka bland annat innefattade spelaravtalen och draftsystemet, som skulle garantera sportlig jämvikt, samt lönetak och övergångsersättningar. Märk väl att draftreglerna tagits bort 2015, då de ansågs ineffektiva. Härtill formulerade Goodenow reglerna för spelarföreningens färdriktning. Allt som allt arbetade Goodenow fram ett helhetskoncept för KHL som alla intressenter kunde acceptera.⁹⁹⁷ Lönetaket är ett regleringsinstrument som – likt i NHL – har till syfte att i sin helhet skapa en oförutsägbart och en kommersiellt mer intressant produkt – även om KHL har en bit kvar i kommersiellt hänseende. Detta tak var under invigningssäsongen 2008/2009 US\$ 36 miljoner. För att ytterligare smörja intresset för KHL infördes också en bestämmelse om att stjärnspelare kunde undantas klubbarnas lönetak.⁹⁹⁸ Detta gäller för övrigt även för USA:s soccerliga MLS. KHL:s lönetak säsongen 2017/2018 motsvarade per klubb 13,5 miljoner euro (cirka 135 miljoner kronor 2018), vilket till säsongen 2022/2023 enligt ligans egen

996 Jokisipilä, Markku (2011).

997 Leinonen, Kimmo (2013), s. 290 samt samtal med Nikita Osokin (2017-06-23) om KHL:s draftregler.

998 *Jääkiekkolehti*, Nro. 1, 2008 samt Bernd Brückler och Risto Pakarinen (2014), *Elämää KHL:ssä: Lätkää, lääkäreitä ja rahasäkejä* i vilken Brückler delar med sig av sina erfarenheter som spelare i KHL, kapitel 6 ”Raha pyörittää maailmaa” (Pengar får världen att snurra).

utvecklingsplan per klubb, med undantag för två stjärnspelare, ska vara 9 miljoner euro.⁹⁹⁹ Goodenow utarbetade en seriemodell som i det mesta byggde på NHL:s beprövade strukturer. Ofrånkomligen är det så att de amerikanska influenserna haft betydelse för KHL:s bildande och omdaning, samtidigt som tiderna och förhållandena inom den ryska ishockeyn svängt. Att det nu finns en mer nationalistisk och stolt hållning inom rysk ishockey framgår även av att Ryssland inte haft ett NHL-avtal sedan 2004.¹⁰⁰⁰ Den allt hårdare ryska hållningen – en form av hegemonisk motkraft – har också resulterat i att KHL och NHL inte kunnat enas om ett transferavtal 2015. Däremot har NHL och KHL kommit överens om att organisationerna ska respektera varandras spelarkontrakt.¹⁰⁰¹

Ursprungligen bestod KHL av 20 klubbar från Russian Superleague (RSL, 1999–2008), Chimik Voskresensk och Barys Astana (Kazakstan) från Vyssjaja Liga, den ryska andraligan, lettiska Dynamo Riga samt Dynamo Minsk från Vitryssland.¹⁰⁰² KHL:s expansion till flera länder är ett medvetet och strategiskt val som Kreml stödjer. Detta styrks av att Putin under en presskonferens i samband med ishockey-VM 2011 i Slovakien, med Internationella Ishockeyförbundets ordförande René Fasel som värd konstaterade:

Vad är poängen med att våra bästa spelare finns i NHL, bättre då att skapa en attraktiv liga i Europa som kan tävla med NHL. I framtiden ser jag en serie möten mellan KHL:s och NHL:s bästa lag, enligt samma modell som under 1970-talets utmanarmöten mellan Kanada och Sovjet, det är matcher som jag ännu minns och som grundade mitt hockeyintresse.¹⁰⁰³

Med andra ord torde KHL vara en kraft i ett större ryskt restaureringsprojekt i vilket, via en statsstyrd moderniseringsprocess inspirerad av NHL och den amerikanska sportmodellen understödd av stolt

999 Telefonsamtal med Agne Bengtsson (2017-11-14), klubbdirektör HV71.

1000 Rosen, Dan (2013), "NHL nears new Player Transfer Agreement"; Dadoun, Ryan (2015), "Report: NHL-KHL nearing transfer agreement" samt Hougaard, Allan (2008), "IIHF transfer agreement falls apart after Czechs opt not extend deal".

1001 Johnston, Chris (2015), "NHL fails to reach new transfer deal with KHL".

1002 KHL, "About the KHL".

1003 Nilsson, Kjell (2011), s. 61.

nationalism och kapitalism, det finns en ambition att på sikt utmana NHL:s hegemoni.¹⁰⁰⁴

KHL är uppdelat i en västlig ”West”- och en östlig ”East”-konferens, där respektive består av två divisioner, döpta efter framgångsrika sovjetiska ishockeyspelare. Den västliga konferensen innefattar divisionerna Bobrov och Tarasov medan den östliga är uppdelad i divisionerna Charlamov och Chernyshev. Geografiskt sträcker sig KHL från Västeuropa till Fjärran Östern, med klubbar från bland annat Helsingfors, Bratislava, Riga, Zagreb, Sankt Petersburg, Minsk, Moskva, Jaroslavl, Kazan, Magnitogorsk och Astana i Kazakstan till ryska Vladivostok vid Nordkoreanska gränsen. Seriesystemet består av grundserie och playoff. Likt i NHL har risken för nedflyttning av rent sportsliga skäl eliminerats. Playoff spelas – precis som i NHL – mellan de åtta bäst placerade grundserielagen i respektive konferens (totalt 16 klubbar), där man gör upp om KHL-mästerskapet och pokalen Gagarin Cup, döpt efter världens första kosmonaut Jurij Gagarin.¹⁰⁰⁵ De ryska KHL-klubbarna spelar även om det ryska mästerskapet (instiftat 1946), som fram till säsongen 2015/2016 delades ut till den bäst placerade klubben i KHL:s grundserie. Sedan säsongen 2016/2017 delas det dock ut till den bäst placerade ryska KHL-klubben i playoff.¹⁰⁰⁶ Såsom NHL har KHL, med Goodenows erfarenheter av hur den nordamerikanska ishockeyjätten driver sin verksamhet, skapat ett Minor League-system. Detta består av VHL (Vysshaya Liga [Supreme Hockey League], som KHL driver tillsammans med Ryska Ishockeyförbundet), och juniorligan MHL (Junior Hockey League) med klubbar från flera olika länder, exempelvis Ryssland, Kazakstan, Lettland, Litauen och Slovakien.¹⁰⁰⁷

Det är dock inte enbart västerut KHL-företrädarna vill expandera. Blickar vänds även österut, vilket ligger i linje med KHL:s egna pro-

1004 Jämför Jokisipilä, Markku (2011); *Ilta-Sanomat* (2013-06-29); Scheherazade Rehman (2012), ”Putin’s Russia Won’t Achieve Super Power Status”; *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 5, 2009 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 9, 2009.

1005 Information inhämtad under World Hockey Forum i Moskva, 14–15 december 2017; KHL, ”About the KHL” samt Fahlman, Jonas (2010), *KHL: en hockeyresa i öst*, s. 15–16.

1006 Information inhämtad under World Hockey Forum i Moskva, 14–15 december 2017.

1007 KHL, ”About the KHL”; *Jääkiekkolehti*, Nro. 1, 2008 samt Podnieks, Andrew och Merk, Martin (2013), ”KHL presents plan with 64 teams”.

klamation ”in Europe and Asia”.¹⁰⁰⁸ En mycket stor marknad med enorm kommersiell potential finns i Kina. Föga förvånande blev HC Red Star Kunlun från Peking ett KHL-lag säsongen 2016/2017.¹⁰⁰⁹ Kunluns anslutning till KHL bör likväl också sättas i perspektivet att Peking kommer stå värd för Olympiska vinterspelen 2022. Folkrepubliken Kina, ett land utan större internationella ishockeyframgångar, bör med detta sagt ha intresse av att ishockeysporten växer i landet. Ändamålet helgar medlen. KHL är ett medel och verktyg också för makthavarna i Kina, som vill visa sin bästa sida under Olympiska vinterspelen. Här nedan följer tabell 18 som ger information om KHL-klubbarna säsongen 2017/2018.

1008 KHL, ”About the KHL”, sidhänvisning till citat saknas då informationen finns på KHL:s hemsida.

Se även Jokisipilä, Markku (2014), s. 315-319.

1009 KHL (2016), ”Enter the Dragon! Beijing club to join KHL”.

Tabell 18: KHL säsongen 2017/2018
(klubb, stad, befolkning, arena, byggår och kapacitet)¹⁰¹⁰

"West"	"East"
Bobrov division	Charlamov division
HC Dinamo Minsk, Minsk (2 000 000) Minsk-Arena (2010, 15 086)	HC Avtomobilist, Jekaterinburg (1 450 000) Uralets Arena (1970, 5 545)
HC Dinamo Riga, Riga (640 000) Arena Riga (2006, 10 300)	HC AK Bars, Kazan (1 200 000) Taftnet-Arena (2005, 8 890)
Jokerit HC, Helsingfors (635 000) Hartwall Arena (1997, 13 349)	HC Lada, Togliatti (720 000) Lada Arena (2013, 6 000)
SKA Sankt Petersburg, Sankt Petersburg (5 300 000) Ice Palace (1999, 12 300)	HC Metallurg, Magnitogorsk (420 000) Arena Metallurg (2007, 7 704)
HC Slovan, Bratislava (425 000) Ondrej Nepela Arena (2011, 10 450)	HC Neftekhimik, Nizhnekamsk (240 000) Neftekhim Arena (2005, 6 000)
HC Spartak Moskva, Moskva (12 000 000) Luzhniki Arena (1956, 8 500)	HC Traktor, Chelyabinsk (1 200 000) Traktor Arena (2009, 7 500)
	HC Ugra, Khanty-Mansiysk (100 000) Arena Ugra (2008, 5 500)

¹⁰¹⁰ Min sammanställning bygger på information från KHL:s hemsida, KHL-klubbarnas hemsidor, www.eurohockey.com och www.citypopulation.de (2017-04-22). Sammanställningen visar inte klubbarnas associationsrättsliga ställning.

"West"	"East"
Tarasov division	Chernyshev division
HC Vityaz, Moskva (12 000 000) Vityaz Ice Palace (2000, 5 500)	HC Avangard, Omsk (1 200 000) Omsk Arena (2007, 10 318)
HC Dynamo Moskva, Moskva (12 000 000) VTB Ice Palace (2015, 12 100)	HC Admiral, Vladivostok (600 000) Fetisov-Arena (2013, 5 500)
HC Lokomotiv, Jaroslavl (600 000) Arena-2000 Lokomotiv (2001, 9 070)	HC Amur, Khabarovsk (610 000) Platinum-Arena (2003, 7 100)
HC Severstal, Cherepovets (320 000) Ice Palace (2007, 6 064)	HC Barys, Astana (900 000) New Ice palace (2015, 11 626)
HC Torpedo, Nizhny Novgorod (1 300 000) Nagorny Arena (1965, renoverad 2007, 5 500)	HC Red Star Kunlun, Peking (22 000 000) LeSports Center (2008, 14 000)
HC Sochi, Sochi (400 000) Bolshoy Ice Dome (2012, 12 000)	HC Salavat Yulaev, Ufa (1 100 000) Ufa-Arena (2007, 8 070)
HC CSKA Moskva, Moskva (12 000 000) CSKA Ice Palace (1964, renoverad 1991, 5 600)	HC Sibir, Novosibirsk (1 600 000) Sibir Arena (1964, 7 420)

Ur sammanställningen (tabell 18) kan utläsas att KHL – såsom NHL – geografiskt lokaliseras till stora städer. Moskva och Peking tillhör också kategorin megastäder, med mer än tio miljoner invånare vardera. De befolkningsrika underlagen är tänkt att smörja den affärsmässiga utvecklingen och stimulera försäljning, reklam etcetera. Sammanställningen visar också att arenaboomen nått KHL; och flertalet av klubbarna spelar i moderna multiarenor. Majoriteten av

de ryska arenorna från sovjettiden är utbytta. Arenaboomen är en del av en moderniseringsprocess som drivits på av att vinter-OS och ishockey-VM spelats i flera av städerna där KHL-lag är lokaliserade. Här kan också nämnas att det finns flera klubbar som lämnat ligan: tjeckiska HC Lev Prag och ukrainska Hockey Club Donbass efter säsongen 2013/2014, liksom kroatiska Medvescak Zagreb efter säsongen 2016/2017.

När det gäller den geografiska placeringen av KHL-klubbar arbetar dess företrädare efter samma logik som den nordamerikanska ishockeyjätten. KHL ska spelas i större befolkningsrika städer och regioner varför ledningen måste avväga i expansionsplanerna, så att en eventuell utökning primärt sker till befolkningsrika städer/regioner och länder med stark ishockeytradition. Det finns dock KHL-klubbar i städer/regioner med mindre stark ishockeytradition, men med stark kommersiell potential, exempelvis Peking. Jämförelsevis har NHL placerat klubbar i befolkningsrika städer/regioner med såväl stark som svag ishockeytradition. Exempel på nordamerikanska och i synnerhet kanadensiska städer med stark ishockeytradition är Toronto, Montreal och Winnipeg. Motsatt finns NHL-klubbar också i Arizona och Florida. Utmärkande för dessa delstater är att det där saknas ishockeytraditioner. Orsaken till att NHL-ägarna ändå placerat franchises i dessa delstater är deras befolkningsrikedom och ligan kan härigenom teckna lukrativa tv-avtal med amerikanska mediebolag. Det ekonomiska har följaktligen gått före det sportsliga, när man valt geografisk lokalisering för vissa NHL-klubbar.

En fråga som tornar upp sig är hur publiktillströmningen varit i KHL. Enligt KHL:s egna uppgifter var publiksnittet 5 117 åskådare under den första spelsäsongen 2008/2009.¹⁰¹¹ Säsongen 2012/2013 passerade KHL för första gången i sin historia 6 000 åskådare i snitt per match. Här ska noteras att KHL spelas i flera miljon- och mångmiljonstäder; publiksnittet borde med tanke på detta vara långt högre. En förklaring till de i vissa avseenden låga publiksiffrorna, framför allt i Moskvaregionen, kan till viss del förklaras av låga löner.¹⁰¹² Vid sidan av publikintäkterna har sändningsrättigheterna betydelse.

1011 KHL: KHL:s officiella hemsida, se <http://en.khl.ru/news/2015/02/18/233087.html> samt Internationella Ishockeyförbundets officiella publiksammanställningar, www.iihf.com.

1012 KHL (2017), "Dmitry Chernyshenko: "Optimal size of the KHL is 24 clubs"".

Enligt KHL:s egna uppgifter är ligans tv-avtal säsongen 2015/2016 värt 243 miljoner rubel (vilket motsvarar ungefär 35 miljoner kronor 2018).¹⁰¹³ KHL:s tv-avtal är med andra ord relativt litet, och det finns mycket kvar att göra för KHL-företrädarna för att nå upp till NHL:s eller SHL:s nivå. Att det finns skillnader mellan KHL och NHL rörande arenabesökarens kommersiella förutsättningar förstärks av att en rysk medborgare 2017, enligt KHL:s kalkyleringar, kan spendera motsvarande US\$ 34 per månad på underhållning, medan amerikaner i jämförelse kan spendera US\$ 240 – vilket enligt KHL medför att de senare kan betala hela US\$ 100 för en matchbiljett.¹⁰¹⁴ Märk väl att biljettpriserna i KHL varierar beroende på i vilket land dess lag är placerat, liksom match och motståndare. Biljettpriset till Jokerit i grundserien säsongen 2017/2018 kostade allt ifrån några få euro till bortåt 70 euro. I kommersiellt syfte spelades – på NHL-vis – KHL:s första utomhusmatch någonsin – Helsinki Ice Challenge – mellan Jokerit och SKA Sankt Petersburg i Helsingfors den 2 december 2017 inför 17 645 åskådare.¹⁰¹⁵ I jämförelse lockade Winter Classic 2011 mellan Jokerit och IFK Helsingfors 36 644 åskådare.¹⁰¹⁶ Detta är ett bevis på att det globala inte per automatik lockar mer publik än det lokala. Lokal rivalitet och historik väger tungt hos supportrarna. För ökad överskådlighet jämförs i tabell 19 seriemodellerna i NHL och KHL.

1013 KHL (2017), "League clubs to share \$6m windfall" samt tack till Nikita Osokin (2017-06-23).

1014 KHL (2017), "Dmitry Chernyshenko: "Optimal size of the KHL is 24 clubs"".

1015 KHL (2017), "A day for the History books. Helsinki Ice Challenge. December 2".

1016 *Jääkiekkolehti*, Nro. 2, 2011.

Tabell 19: NHL:s respektive KHL:s seriemodeller säsongen 2017/2018¹⁰¹⁷

2017/2018	NHL	KHL
Antal klubbar	31	27
Antal grundserie- matcher per klubb	82	56
Playoff (antal klubbar)	16	16
Sextondelsfinaler (matchserie bäst av)	7 Conference kvartsfinal	7 Conference kvartsfinal
Kvartsfinaler (matchserie bäst av)	7 Conference semifinal	7 Conference semifinal
Semifinaler (matchserie bäst av)	7 Conference final	7 Conference final
Final (matchserie bäst av)	7	7
Pokal	Stanley Cup	Gagarin Cup (alla KHL-klubbar) Ryska mästerskapet (enbart ryska KHL-klubbar)
Kvalserie (antal klubbar som riskerar degradering på grund av sportsliga resultat)	0	0

¹⁰¹⁷ Min sammanställning.

Sammanställningen visar och bekräftar att KHL:s seriemodell i mångt och mycket liknar NHL:s. Den är närmast en kopia.

För att bedriva elitishockeyverksamhet krävs pengar. Även om det är en bit kvar till KHL-företrädarnas förhoppning om att varje klubb i framtiden ska omsätta 50 miljoner euro per säsong, omsatte åtminstone två av de största, SKA Sankt Petersburg och CSKA Moskva, enligt *Helsingin Sanomat* var för sig runt 56 miljoner euro spelsäsongen 2013/2014 (ungefär 570 miljoner kronor 2018).¹⁰¹⁸ Vid samma tidpunkt omsatte samtliga KHL-klubbar enligt ryska medieuppgifter i snitt runt 24 miljoner euro (cirka 245 miljoner kronor 2018). Till de klubbar med lägst ekonomisk årsomsättning hör ryska Traktor Chelyabinsk och lettiska Dinamo Riga med 10–12 miljoner euro.¹⁰¹⁹ Enligt fil.dr. Sergey Altukhov, verksam som biträdande direktör på Sport Management Centre vid Lomonosov Moscow State University, har de ryska KHL-klubbarna inget (lag)krav på sig att offentliggöra sina årsredovisningar, till skillnad mot exempelvis Jokerit som måste följa finsk lagstiftning på området. De är däremot tvingade att offentliggöra korrekt information om spelarkontrakt och bonusar.¹⁰²⁰

För KHL har – likt för andra elitishockeyligor – de traditionella publikintäkterna, sponsring och försäljning av sändningsrättigheter en central roll för den kommersiella utvecklingen, även om ersättningarna för sändningsrättigheterna är låga. Den huvudsakliga inkomstkällan för KHL-klubbarna är tillskott från ägare, sponsorer och staten. Att man är amerikansktinspirerade – och att det här finns stora affärsmässiga intressen – tydliggörs av att flera stora amerikanska multinationella företag, exempelvis MasterCard och Coca-Cola, sponsrar KHL. En intäktssida som kan öka är de traditionella publikintäkterna, då ishockeysporten av tradition är populär i Ryssland och KHL spelas i befolkningsrika städer. Att KHL-klubbarna lyckats attrahera duktiga spelare beror framför allt på gentila spelarlöner, vilka i flera fall kan konkurrera med NHL:s, och att den ryska

¹⁰¹⁸ *Helsingin Sanomat* (2013-06-29 och 2014-03-11) samt Podnieks, Andrew och Merk, Martin (2013).

¹⁰¹⁹ aif.ru (2012), "Клубы КХЛ скрывают бюджеты команд, а АиФ.ru – раскрывает их"

¹⁰²⁰ Information från fil.dr. Sergey Altukhov, biträdande direktör på Sport Management Centre vid Lomonosov Moscow State University.

inkomstskatten (2017) är 13 procent.¹⁰²¹ I syfte att ytterligare spetsa spelkvalitén har ligan infört en regel om att varje KHL-klubb kan kontraktera upp till sex utländska spelare.¹⁰²² I jämförelse får varje NHL-klubb i den aktiva spelartruppen ha kontrakterat maximalt 23 spelare, oavsett nationell härkomst.¹⁰²³ En fråga som tornar upp sig är hur KHL är uppbyggt organisatoriskt. I min sammanställning nedan (figur 20) visas schematiskt hur rysk elitishockey inklusive KHL är organiserad.

Figur 20: KHL:s ägarstruktur och organisatoriska uppbyggnad (2008–2018)¹⁰²⁴

Figuren (nummer 20) illustrerar att det ryska sportministeriet enligt den ryska idrottslagen nummer 329 ger Ryska Ishockeyförbundet tillstånd/rättigheter att under fyra år bedriva ideell idrottsverksamhet (enligt nämnda lag får inte sådan bedrivas i kommersiell form). Fyra-årsgränsen kan förnyas hur många gånger som helst, och gäller för all rysk idrott. Bakgrunden är enkel: den ryska staten, som fördelar de ekonomiska bidragen till specialidrottsförbunden vill göra en avstämning vart fjärde år.¹⁰²⁵ Detta är inte likt NHL. KHL Holding Ltd. är ett privat aktiebolag (holdingbolag) som bildades 2008 av sex företag

¹⁰²¹ Tax Code of the Russian federation (2000 [No. 117-FZ]) Part II, article 207 och article 224 p. 3; samtal med Nikita Osokin (2017-06-23); *Iltalehti* (2013-07-01); *Jääkiekkolehti*, Nro. 8, 2012 samt KHL:s officiella hemsida (2016-10-09).

¹⁰²² *Jääkiekkolehti*, Nro. 8, 2012 samt Podnieks, Andrew och Merk, Martin (2013).

¹⁰²³ NHL–NHLPA (2013), *Collective Bargaining Agreement Between National Hockey League and National Hockey League Players' Association 2012–2022*, article 8 och article 16.4.

¹⁰²⁴ Min sammanställning bygger på ett samtal med Nikita Osokin, chefsspecialist Center of Strategic Sport Research vid Plekhanov Russian University of Economics i Moskva (2017-06-23), och Osokins översättning av information på KHL:s hemsida samt Russian federation: Federal law about physical culture and sport in the Russian federation (No.329-FZ [2007]). Läsaren bör ha i åtanke att ägarförhållandena kan ändras.

¹⁰²⁵ Russian federation: Federal law about physical culture and sport in the Russian federation (No.329-FZ [2007]), artikel 14.1–2, artikel 16.1.1 och artikel 19.2.

och tio klubbar och i vilket aktiekapitalet motsvarade 850 miljoner rubel (vilket motsvarar ungefär 210 miljoner kronor 2018). Varje företag fick 11,76 procent av aktieinnehavet, medan varje klubb fick 2,94 procent. Företagen var gasbolaget Gazprom, oljepipelinebolaget Transneft, olje- och gasbolaget Taftnet, Magnitogorsk Iron and Steel Works, stålbolaget Amurmetal och investmentföretaget Interros. De tio konstituerande klubbarna var Torpedo Nizhny Novgorod, Spartak Moskva, Sibir Novosibirsk, Severstal Cherepovets, Dynamo Moskva, Dinamo Riga, Dinamo Minsk, AK Bars Kazan, Metallurg Magnitogorsk och SKA Sankt Petersburg. KHL Holding Ltd. är helägare (100 procent) av aktiebolaget KHL Marketing Ltd., som är fullständiga rättighetsinnehavare till varumärket KHL, inkluderande alla immateriella och medierättigheter. Ryska Ishockeyförbundet och KHL Marketing Ltd. har gemensamt bildat KHL Autonomus Non-profit Organization som organiserar KHL-mästerskapet. Nya KHL-klubbar blir, enligt chefsspecialisten för Center of Strategic Sport Research vid Plekhanov Russian University of Economics Nikita Osokin, medlemmar i KHL Autonomus Non-profit Organization, i vilken KHL spelas, och som genom sin associationsrättsliga ställning har rätt att kora KHL-mästare (och ryska mästare för de ryska KHL-lagen). Organisationsstrukturen är konstruerad för att stämma överens med rysk lag.¹⁰²⁶

KHL-klubbarna kan i sin tur vara ideella föreningar (non-profit) eller aktiebolag med olika ägarkonstellationer där klubbägare, intressenter och finansörer kan variera och sammanblandas, då ryska staten, städer, kommuner, delrepubliker, lokala regioner, företag liksom privatpersoner kan vara delägare. Det finns också en tredje variant där klubbar är så kallade sociala organisationer, till vilken exempelvis Dynamo Moskva tillhör, som under sovjetepoken var säkerhetstjänstens lag. Några non-profit-klubbar är: Amur Khabarovsk, Avangard Omsk, Salavat Yulaev, Severstal Cherepovets och Torpedo Nizhny Novgorod. Dessa, liksom de klubbar som klassificeras som sociala organisationer stöttas, ekonomiskt av företag, lokala regioner, privatpersoner med flera. Aktiebolag, i vilka aktieägarna är de som

1026 Tack till Nikita Osokin (2017-06-23) för informationen och översättningen av information på KHL:s hemsida och Sportmanagement.ru (2013), "Транснефть» выходит из состава учредителей КХЛ" samt Russian federation: Federal law about physical culture and sport in the Russian federation (No.329-FZ [2007]), artikel 14.1–2, artikel 16.1.1 och artikel 19.2.

i huvudsak tillför kapital, är exempelvis AK Bars Kazan, CSKA Moskva, Lada Togliatti och SKA Sankt Petersburg. Två exempel på hur det kan se ut: CSKA Moskva ägs sedan 2011 av det statliga oljebolaget Rosneft, som också har ett samarbetsavtal med det ryska försvarsministeriet. SKA Sankt Petersburg ägs av den statliga gasjätten Gazprom.¹⁰²⁷ Trots den kommersiella utvecklingen är inget av de ryska KHL-lagen ett publikt aktiebolag registrerat för handel på Moskvabörsen.¹⁰²⁸

Ishockeysportens popularitet i Ryssland har också direkt bidragit till att flera av de mycket förmögna oligarkerna stöttar olika KHL-lag. Det handlar om privatpersoner med stort ishockeyintresse.¹⁰²⁹ Oligarkerna och mecenaterna kan också via ishockeyn få lokal makt, samtidigt som de håller sig populära i Moskva. Ett exempel är Premier League-klubben Chelsea Football Club Ltd:s ägare Roman Abramovitj, som med 70 miljoner dollar finansierat och sedermera donerat Omsks nya moderna multiarena Omsk Arena till KHL-klubben Avangard Omsk.¹⁰³⁰ Vad gäller KHL:s organisationsstruktur och ägarförhållanden måste poängteras att dessa inte är helt lätta att tränga in i för utomstående, en erfarenhet som delas av Osokin.¹⁰³¹ Ägarförhållandena eller ligans finansieringsformer är inte heller lika fasta eller transparenta som NHL:s. Med den politiska och kommersiella utvecklingen väcks också frågor om KHL:s långsiktiga ekonomiska hållbarhet. HV71:s klubbdirektör Agne Bengtsson nämner – med hänvisning till KHL:s vice president Alexey Krasnov – att de ryska statliga bolagen och olika regionala bidrag 2017 tillför KHL motsvarande 170 miljoner euro (vilket motsvarar runt 1,7 miljarder kronor).¹⁰³² Den ekonomiska stöttningen KHL får motsvarar ungefär vad hela SHL omsätter. Samtidigt har dess ledning som målsättning att ligan i framtiden ska vara självförsörjande. En fråga som uppstår är hur länge företag som Gazprom och Rosneft kommer att stötta

1027 Tack till Nikita Osokin (2017-06-23); Rosneft, "Rosneft Sports Tradition"; Rosneft (2015), "CSKA PHC honored in State Kremlin Palace"; Russian federation: Federal law about physical culture and sport in the Russian federation (No.329-FZ [2007]), artikel 10.1 samt *Helsingin Sanomat* (2013-06-29).

1028 Se Moskvabörsens hemsida, www.moex.com (2018-01-23).

1029 *Italehti* (2013-07-01).

1030 The Moscow Times (2014), "Gazprom Pumps \$57 Million Into 2 Russian Hockey Teams".

1031 Samtal med Nikita Osokin (2017-06-23).

1032 Telefonsamtal med Agne Bengtsson (2017-11-14), klubbdirektör HV71. Siffran av Krasnov presenterades enligt Bengtsson i samband med E.H.C. Hockey Business Forum i Stockholm den 11 november 2017.

KHL. Detta är inget någon från dessa företag utomstående kan besvara.

Summering: KHL karakteriseras av att ligan är ett politiskt och kommersiellt projekt som idémässigt är en blandning av statligt och privat med marknadsekonomiska ambitioner och inslag (även om Kreml via statliga multinationella företag stöttar). Att det finns marknads-ekonomiska inslag bekräftas av ägar- och rättighetsupplägget. KHL är följaktligen en politiskt skapad och upprätthållen hybrid med inslag av nytto- och vinstmaximering med globalistiska ambitioner.

Jokerit: Amerikaniseringens optimala effekt på SM-liiga via KHL

”Jokerit lähtee KHL:ään”: Rubriken ”Jokerit lämnar för KHL”, saxat ur *Helsingin Sanomat*, var den stora sportrelaterade nyheten i Finland sommaren 2013.¹⁰³³ Beslutet att flytta klubben var ett mycket stort avsteg från såväl den traditionella organiseringen av finsk och nordisk ishockey som idrott generellt.¹⁰³⁴ Enligt Harkimo själv var beslutet emellertid inte så dramatiskt, då han ville ”utveckla ishockeyns affärer och kapitaltillförseln till ishockeyn”.¹⁰³⁵

Det som gör Helsingforsklubben Jokerit, bildad 1967, speciell i finsk ishockey och idrott är att klubben är motpolen till svenskspråkiga Idrottsföreningen Kamraterna, Helsingfors rf. (HIFK). Jokerit är den finskspråkiga klubben från östra Helsingfors som tagit upp kampen med HIFK om ishockeyherraväldet i huvudstaden. I ett sportsligt hänseende är den av Finlands mest framgångsrika ishockeyklubbar. Man har vunnit ett flertal finska mästerskap och Europa Cup-guld, och är en av Finlands största i ekonomiska termer. Jokerit är helt enkelt en maktfaktor inom finsk ishockey och idrott överlag. Likt flera andra finska elitishockeyklubbar delades Jokerits organisation i samband med att SM-liiga bildades. Detta för att separera den ideella ishockeyn från den professionella. Ligaklubben Jokerits bakgrundsforening i SM-liiga blev Helsinki Hockey-75 – som byggherren Aimo Mäkinen kontrollerade. År 1980 överlät Mäkinen kontrollen till Jokeriklubbin Tuki ry. (Jokerklubbens stödförening rf.). Denna sålde i sin tur 1988 sina rättigheter till representationslaget till det nya bakgrundsaktiebolaget Jokeri-Hockey Oy. Barn- och ungdomsishockeyn fortsatte i den allmännyttiga ideella ishockeyföreningen (moderföreningen) Helsingin Jokerit ry. med Mäkinen som beskyddare. Ishockeyn i Jokerit består och drivs följaktligen av två administrativt skilda organisationer; dels den allmännyttiga ideella ishockeyföreningen Helsingin Jokerit ry. i vilken barn- och ungdomsishockeyn upp till A-juniornivå bedrivs och Jokerit Hockey Oy med KHL-laget (se figur 21). Den allmännyttiga ideella föreningen är likt

1033 *Helsingin Sanomat* (2013-06-29), s. A 6. Se också *Helsingin Sanomat* 28–30 juni 2013, *Iltasanomat* 28 juni–1 juli 2013 samt *Ilta-lehti* 28–1 juli 2013.

1034 I Finland har Reipas från Viborg flyttat till Lahtis efter andra världskriget, som senare blev SM-liigaklubben Pelicans från Lahtis, Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), s. 66.

1035 Harry ”Hjallis” Harkimo (2015-09-25).

mina exempel i Oulun Kärpät och Rauman Lukko fristående från ishockeyaktiebolagen. I samband med överlåtandet av rättigheterna till Jokerklubbens stödförening rf. 1980 avtalsreglerades att representationslaget oavsett serietillhörighet ska spela med Jokerits namn och logotyp, men att moderföreningen Helsingin Jokerit ry. är varumärkesinnehavare till Jokerit.¹⁰³⁶ Jokerit, som är tätt sammanvävd med jokerlogotypen, skulle även komma att bli en storklubb i nordisk och europeisk elitishockey.

Figur 21: Koncernstruktur Jokerit (2013–2018)¹⁰³⁷

Dynastin påbörjades på allvar 1991, då Harry ”Hjallis” Harkimo köpte 74 procent av aktierna i Jokeri-Hockey Oy. Detta aktiebolag, vilket upprättades i samband med att denne sålde Jokeri-Hockey Oy till finsk-ryska investerare inför Jokerits anslutning till KHL blev Jokerit Hockey Club Oy 2013. Jokerit Hockey Club Oy är för övrigt ett dotterbolag i Harkimos helägda moderbolag Hjallis Promotion Ab Oy, genom vilket han kontrollerar sitt affärsimperium. Det är i sin tur ägare till Jokerits spelarrättigheter och ishockeylagets spelverksamhet. Harkimo var dessutom innan försäljningen majoritets-

1036 Aalto, Seppo (1992), s. 24–27, s. 128–129, s. 144 s. 160 och s. 208–210 samt Helsingin Jokerit ry. hemsida, www.helsinginjokerit.com.

1037 Min sammanställning. Antalet aktier i Jokerit Hockey Oy baserar sig på information (2018-03-01) från finska Patent- och registerstyrelsen. Enligt Patent- och registerstyrelsen är aktierna i deras register inte uppdelade i olika röstvärde. Läsaren bör ha i åtanke att ägarförhållandena kan ändras.

ägare i Helsinki Halli Oy, med Hartwall Arena.¹⁰³⁸ Efter att ha tagit kontrollen över Jokerit och enligt egen utsago hämtat inspiration och kunskap från Nordamerika samt NHL, reformerade Harkimo Jokerit.¹⁰³⁹ Den nordamerikanska ishockeyjättens marknadsstrategier anpassades till en finsk ishockeykontext, vilket bland annat resulterade i att Finlands flaggskepp inom multiarenakonceptet Hartwall Arena kunde byggas.¹⁰⁴⁰

I samband med presskonferensen sommaren 2013 informerade Harkimo även att han sålt Hartwall Arena, som blivit finska ishockeylandslagets hemmaborg. Affärssuppgörelsen innebar att Harkimo med 51 procent förblev majoritetsägare i Jokerit Hockey Club Oy medan 49 procent ägdes av Arena Events Oy, som nu äger Hartwall Arena. Majoritetsägare i Arena Events Oy är familjen Rotenberg, som i samband med köpet nöjt förklarade att KHL:s expansion till Finland var ett stort genombrott i ligans ambition att etableras som en ishockeyliga för hela Europa.¹⁰⁴¹ En för Harkimo viktig del i affärssuppgörelsen var att behålla den sportsliga, kommersiella och identitetsskapande basen med Jokerits namn, logotyp och image intakt.¹⁰⁴² Efter att den finska affärstidningen *Kauppalehti* granskat de till de finska myndigheterna inskickade handlingarna kom den fram till att de ryska investerarna, för 48,98 procent av Jokerit Hockey Club Oy betalat kapa 3,4 miljoner euro (omkring 34 miljoner kronor 2018). För Hartwall Arena har försäljningspriset varit närapå 36 miljoner euro (vilket motsvarar ungefär 360 miljoner kronor 2018).¹⁰⁴³ Dessa siffror ter sig mycket blygsamma med tanke på Jokerits och i synnerhet Hartwall Arenas storlek och geografiska placering. Några förklaringar till den låga kostnaden kan vara att köparna täckt tidigare års ekonomiska underskott, liksom att Harkimo till varje pris ville ha in Jokerit i KHL. Här måste noteras att det naturligtvis är mycket förenklat att enbart lyfta fram Harkimo

1038 Aalto, Seppo (1992), s. 259; Mennander, Ari (1997), s. 168–169, s. 181; Lundén, Kimmo (2010), ”Harkimon elämäntyö: Rapakuntoinen yritysryväs”; affärstidningen *Kauppalehti*s företagssök via hemsidan samt *Jääkiekkolehti*, Nro. 2, 2005. Uppgifterna i Mennander är dock från 1997. Se även affärstidningen *Kauppalehti*s företagssök.

1039 Harry ”Hjallis” Harkimo (2015-09-25).

1040 Sainio, Pentti (2014), *Kummolan kääntöpiiri: urheiluviihteen kulissien takaista peliä*, s. 14–15; Mennander, Ari (1997), s. 9–11 samt Wikström, Mika (2012), exempelvis s. 128.

1041 *Helsingin Sanomat* (2013-06-28 och 2013-06-29), *Ilta-Sanomat* (2013-06-29 och 2013-07-04) samt *Ilta-lehti* (2013-06-28, 2013-06-29 och 2013-07-01).

1042 *Helsingin Sanomat* (2013-06-29) samt *Ilta-Sanomat* (2013-06-29).

1043 *Kauppalehti* (2014), ”Tämän verran venäläiset maksoivat Jokereista”.

i den finska elitishockeyns kommersiella reformering. Det finns givetvis flera som haft stor betydelse för dess kommersialiseringsprocess. Det går dock inte heller vare sig att utesluta eller negligera hans betydelse.¹⁰⁴⁴

Tillkännagivandet att Jokerit fått tillträde till KHL och Hartwall Arena sålts togs emot med blandade känslor. Enligt Harkimo och Kummola tog KHL emot Jokerit med öppna armar, medan ligaklubbarna motsatte sig flytten.¹⁰⁴⁵ Det fanns även de som ansåg att Jokerit förrådade finsk ishockey.¹⁰⁴⁶ Supporterreaktionen blev också kluven. Ett spörsmål supportrarna blev brydda över, var hur man skulle kunna följa Jokerits framfart i en utländsk liga. De geografiska avstånden i KHL är betydande. En supporter konstaterade krasst: ”Jag tänker inte åka till Sibirien för tillfället.”¹⁰⁴⁷ Finska Ishockeyförbundets inställning till ett finsk lag i KHL har också svängt med tiden, menar Kalervo Kummola. I en intervju i *Ilta-Sanomat* hade denne enligt egen utsago, två år innan Jokerits flytt blev klar velat försöka stoppa den, men synen hade ändrats under denna tid.¹⁰⁴⁸ Även om Jokerit bröt isen, är man inte den enda klubb som haft ryska ögon på sig. Såväl Tappara Tammerfors som Oulun Kärpät har enligt *Iltalehti* fått erbjudanden att ansluta till KHL i samband med ligans bildande 2008.¹⁰⁴⁹ Även Esbo Blues hade under 2011 enligt uppgifter i *Ilta-Sanomat* långtgående planer på att ansluta sig.¹⁰⁵⁰

Jokerits flytt medförde också att juridiska frågor började bubbla upp till ytan. En var den om avtalsbrott mot SM-liigas aktieägaravtal, som samtliga klubbar ingått genom samarbetet i Ishockeyns SM-liiga Ab. För att kunna försonas med de övriga klubbarna i SM-liiga, betalade Jokerit enligt den finska mediekanalen MTV3 5–8 miljoner euro (50–80 miljoner kronor 2018) till organisationen för att ha brutit aktieägaravtalet.¹⁰⁵¹ Ersättningens storlek måste ses i ljuset av att det

1044 Jämför telefonintervju med Kaj Kunnas (2015-08-27).

1045 Harry ”Hjallis” Harkimo (2015-09-25) samt telefonintervju Kalervo Kummola (2015-09-07).

1046 Telefonintervju Göran Stubb (2016-10-04).

1047 Nuutinen, Anna (2013), ”Jokerifani Mikko Kivinen: ”Ihan heti en Siperiaan lähde””, egen översättning av citat. Sidhänvisning till citat finns inte då artikeln är publicerad på *Ilta-Sanomats* hemsida. Se också *Helsingin Sanomat* 29 juni 2013.

1048 *Ilta-Sanomat* (2013-06-29).

1049 *Iltalehti* (2013-06-29).

1050 *Ilta-Sanomat* (2013-06-29).

1051 MTV3 (2013), ”Harkimo: Jokereiden korvaus väitettyä pienempi”.

finns flera sidor av flytten. En förklaring till ligaklubbarnas hållning anser Kummola vara att Jokerit är den klubb som drar mest publik. De övriga såg stora intäkter försvinna när jokrarna inte längre skulle komma på besök. För det finska landslaget innebar Jokerits KHL-flytt å andra sidan inte några större problem. Snarare tvärtom, då många finska spelare ställs inför en högkvalitativ sportslig utmaning som kräver prestationer, vilket ses stärka finsk landslagsishockey på sikt. Dessutom måste man enligt Kummola fästa vikt på marknadssidan och hur KHL arbetar affärsmässigt, då ligan är väl marknadsförd och långt framme i kommersiellt hänseende (även om den och flera av dess klubbar gör stora ekonomiska underskott). Detta har de finska elitishockeyklubbarna dragit lärdom av.¹⁰⁵² Kummolas hållning när för- och nackdelar vägs mot varandra är att fördelarna väger tyngre. Påståendet om att Jokerit splittrat finsk ishockey tonar den förre detta förbundsbasen ner, då han konstaterar: ”Vi lever i fred så att säga – helt klart – inom finska ishockeykretsar, trots att det funnits hinder att övervinna”.¹⁰⁵³ Enligt Kummola skulle det ha varit svårt att stoppa en arenaförvärf och ett lags KHL-flytt, då den ekonomiska verkligheten ständigt är närvarande.¹⁰⁵⁴ En som delar Kummolas slutsats är journalisten och YLE:s ishockeykrönikör Kaj Kunnas, som ser amerikaniseringen enligt NHL-modell som logisk. KHL-matcher i Finland tillskjuter både pengar och högkvalitativ ishockey.¹⁰⁵⁵ Det enda man kunnat önska sig mer av är fler stjärnspelare i finska ligan, men denna brist vägs upp av att publiken kan se de största stjärnspelarna i Europa och Ryssland när Jokerit spelar.¹⁰⁵⁶ Klubbens majoritetsägare Harkimo tycker också att spelarrekruteringen underlättas av KHL-spel. Samtidigt har Jokerit en stor fördel, då ”spelarna hellre bor i Finland – även om de spelar i Ryssland”.¹⁰⁵⁷ Onekligen är det så att flytten öppnat upp för finsk publik att få se nya klubbar från olika länder spela högkvalitativ ishockey. Detta ger fö där de v gåva t ockeyförbundet.öra draftsytemet var ungefär 3,1 miljarder kronor.rutsättningar att attrahera publik och sponsorer liksom tv och media. Betänk också att sponsorer till KHL får exponering och kommer in på marknaden i Ryssland och Kina på ett sätt som inte

1052 Telefonintervju Kalervo Kummola (2015-09-07).

1053 Telefonintervju Kalervo Kummola (2015-09-07).

1054 *Ilta-Sanomat* (2013-06-29).

1055 Telefonintervju Kaj Kunnas (2015-08-27).

1056 Telefonintervju Kaj Kunnas (2015-08-27).

1057 Harry ”Hjallis” Harkimo (2015-09-25), egen översättning av citat.

är fallet annars.¹⁰⁵⁸ KHL kan således fungera som dörröppnare till en kommersiell marknad som annars kan upplevas svåråtkomlig. Det lär således finnas ett gemensamt ekonomiskt intresse från flera håll.

En viktig fråga som aktualiserades i samband med fusionen in i KHL var den ekonomiska. Från att i SM-liiga ha haft en årsomsättning på ungefär 8 miljoner euro säsongen 2013/2014, skulle Jokerits totala budget enligt finska medieuppgifter öka till ungefär 20–25 miljoner euro (cirka 200–250 miljoner kronor 2018) under klubbens första KHL-säsong 2014/2015.¹⁰⁵⁹ Publikt var premiärsäsongen lyckad, då Jokerit enligt Internationella Ishockeyförbundet i grundserien hade ett publiksnitt på 10 932.¹⁰⁶⁰ Jämförelsevis var publiksnittet för Jokerit säsongen före den historiska flytten, i SM-liigas grundserie, 9 252 åskådare.¹⁰⁶¹

Trots att Jokerit under sin första KHL-säsong lockade mycket publik till Hartwall Arena gjorde Jokerit Hockey Club Oy dock en ekonomisk förlust, till stora delar förorsakad av höga spelarlöner och resekostnader. Enligt *Helsingin Sanomats* preliminära uppgifter från MTV Sport skulle denna uppgå till flera miljoner euro, vilka enligt planerna skulle täckas av de ryska intressenterna. De skulle emellertid enligt samma källa vara kalkylerade inledningsförluster.¹⁰⁶² Den verkliga storleken på Jokerit Hockey Club Oy:s budget, årsomsättning och ekonomiska förlust blev, enligt gällande finska aktiebolagsregler, offentlig våren 2016. Totalt omsatte Jokerit 11,6 miljoner euro (ungefär 116 miljoner kronor 2018), medan den totala budgeten för KHL-äventyret enligt den finska affärstidningen *Kauppaliehti* uppgick till 23,1 miljoner euro (runt 231 miljoner kronor 2018), varav spelarlönerna stod för 12,6 miljoner euro (ungefär 126 miljoner kronor 2018). Sammanlagt var Jokerit Hockey Club Oy:s förlust 13,5 miljoner euro (vilket motsvarar cirka 135 miljoner kronor 2018).¹⁰⁶³ Den ekonomiska årsomsättningen ökade alltså bara marginellt från spelet i SM-liiga, trots att budgeten blev mer än dubbelt så stor.

1058 Jämför *Helsingin Sanomat* 14 juli 2013 i vilken Roman Rotenberg intervjuas samt *Ilta-Sanomat* (2013-06-29).

1059 *Helsingin Sanomat* (2013-06-29 och 2014-03-11) samt Hakola, Tero (2015), ”MTV: Jokereille odotettua suurempi tappio viime kaudesta”.

1060 IIHF (2015), ”Swiss stay top: SC Bern number one in European attendance ranking”.

1061 Enligt SM-liigas statistikredovisning som finns tillgängligt på SM-liigas hemsida, www.liiga.fi.

1062 Hakola, Tero (2015).

1063 Rajala, Ari (2016), ”Jokereiden ensimmäinen KHL-kausi tuotti jättitappiot”.

Jokerits andra KHL-säsong gick inte bättre. Årsomsättningen var då 10,2 miljoner euro, vilket var 1,4 miljoner euro mindre än den första, medan förlusten uppgick till hela 15 miljoner euro (omkring 150 miljoner kronor 2018).¹⁰⁶⁴ Den inslagna vägen fortsatte tredje säsongen. Förlusten uppgick nu till 14,9 miljoner euro, enligt *Kaup-palehti*. Anmärkningsvärt var att Jokerits årsomsättning bara var 7,7 miljoner euro (runt 77 miljoner kronor 2018), vilket till viss del kan förklaras av sjunkande publikintäkter och avsaknad av ett stort tv-avtal. Jämfört med SM-liigaklubbarna hade Oulun Kärpät (10m€), IFK Helsingfors (9,8m€) och Tappara Tammerfors (8,4m€) större årsomsättning.¹⁰⁶⁵ Allt som allt har Jokerits tre första KHL-säsonger slutat med en ekonomisk förlust på närmare 45 miljoner euro (vilket motsvarar runt 450 miljoner kronor 2018). Förlusterna menar *Kaup-palehti* har täckts av de nya klubb- och arenaägarna.¹⁰⁶⁶ De ryska investerarna har alltså genom en förlustgaranti borgat för säsongerna i fråga.¹⁰⁶⁷ Denna ekonomiska utveckling har naturligtvis inte varit önskvärd. Symbiosen med televisionen har heller inte – ännu – gett önskad effekt, trots att Jokerit kan teckna ett eget KHL-tv-avtal för Finland.¹⁰⁶⁸

Dagen efter att Jokerits preliminära bokslut för dess tredje KHL-säsong blivit känt, gav majoritetsägaren Harkimo sin syn på den ekonomiska situationen i *Ilta-Sanomat* och konstaterade att Jokerit inte skulle komma att bli ekonomisk lönsam – utan att det viktiga var att verksamheten fortlöpte.¹⁰⁶⁹ Dagen efter korregerade han sina ord, genom att tillägga att Jokerit inte kommer att bli lönsamt så länge sanktionerna kvarstår mot Ryssland – med anledning av annekteringen av Krim 2014.¹⁰⁷⁰ Detta är ett storpolitiskt faktum ingen i Jokerits ledning kan påverka och utvecklingen har enligt *Kaup-palehti* resulterat i att näringslivssamarbete och sponsorförvärv tagit skada. Härtill har flera av de ryska investerarna i Jokerit blivit uppsatta på USA:s och EU:s sanktionslista. Det politiska spelet har också

1064 Rajala, Ari (2016), ”Jokereille jättitappiot viime pelikaudesta”.

1065 Rajala, Ari (2017), ”Näin Jokerit on takonut tappiota – ”Taloudellinen yhtälö vaikuttaa mahdolltomalta”.

1066 Rajala, Ari (2016), ”Jokereiden ensimmäinen KHL-kausi tuotti jättitappiot”.

1067 Oivio, Janne (2016), ”Jokerien ja venäläisrahoittajien viimeinen sopimusvuosi alkaa – Hjallis Harkimo kommentoi seuran KHL-tulevaisuutta”.

1068 *Ilta-Sanomat* (2013-07-01).

1069 Hiirelä, Juha (2016), ”Hjallis Harkimo myöntää: ”Ei Jokereista tule kannattavaa”.

1070 Lempinen, Marko (2016), ”Mikä bisneksissäsi oikein mättää, Harry Harkimo?”.

försvårat kapitalflödet mellan Ryssland och Finland. Spelarlönerna har av denna anledning med viss regelbundenhet varit försenade.¹⁰⁷¹ Onekligen har Jokerit och Harkimo mycket att jobba på, samtidigt som det ryska kapitalet håller igång KHL:s finska expansion. *Ilta-Sanomats* ishockeykrönikör Marko Lempinen har i efterdyningarna av de offentliggjorda ekonomiska förlusterna lyft fram något som diskuteras i kulisserna, nämligen att det i avtalet ska finnas klausuler om att äganderätten till Jokerit övergår till de ryska investerarna i de fall Harkimo inte kan betala tillbaka förlustgarantin (de 45 miljoner euro de tre första säsongerna kostat) som garanterar driften i KHL.¹⁰⁷² Detta har inte kunnat bekräftas. Även om de ekonomiska turerna under Jokerits tre första KHL-säsonger varit många blir det en fortsättning. Våren 2017 meddelades att klubben tecknat ett långtidsavtal med KHL och investerare om att fortsätta i ligan under kommande fem säsonger (2017/2018–2021/2022).¹⁰⁷³ Det skulle kunna beskrivas som en NHL-ifiering av den finska elitishockeyn enligt sovjetisk femårsplan.¹⁰⁷⁴

Oavsett vem som är finansiär kan man minska spelarlönerna för att försöka komma till rätta med de röda siffrorna i bokföringen. KHL:s stängda seriemodell utan upp- eller nedflyttning och regler om lönetak borgar för viss återhållsamhet. Parallellt bidrar finsk skattelagstiftning dock till en konkurrensnackdel gentemot ryska klubbar, då Ryssland tillämpar ett skattesystem som bygger på platt inkomstskatt – vilket innebär att skatteuttaget är konstant oberoende av inkomsternas storlek, som 2017 är 13 procent. Finland och Sverige tillämpar å sin sida progressiv inkomstskatt, vilket innebär att skatteuttaget ökar ju större inkomsterna är. Dessutom är Jokerit en juridisk person under finsk jurisdiktion, vilket innebär att finsk bolagsskatt ska betalas. Skattesatser kan följaktligen ha stora sportsliga effekter, även om det finns andra för familjen sociala fördelar med att bo i Helsingfors gentemot ryska städer.

En annan ekonomisk och juridisk fråga som seglade upp i samband med att Harkimo sålde Hartwall Arena var det offentliga rätt till

1071 Rajala, Ari (2016), "Jokereiden ensimmäinen KHL-kausi tuotti jättitappiot" samt Kauppinen, Ina (2014), "Jokereiden omistaja pakotelistalle – mitä se tarkoittaa?"

1072 Lempinen, Marko (2016), "Mikä bisneksissäsi oikein mättää, Harry Harkimo?"

1073 Jokerit (2017), "Jokerit jatkaa KHL:ssä".

1074 Jag tackar professor Bo Carlsson för denna insiktsfulla beskrivning.

försäljningsintäkterna. Detta, då de finska skattebetalarna skjutit till motsvarande 20 miljoner finska mark av de 300 miljoner den kostade att bygga 1997. Efter utredningar som sträckte sig ända upp till regeringsnivå konstaterade dåvarande idrottsministern Paavo Arhinmäki, som för övrigt är en långvarig Jokerit-supporter, uppgivet att det enligt finsk lagstiftning var omöjligt att driva tillbaka offentlig finansiering 15 år efter en idrottsarenas uppförande.¹⁰⁷⁵ En journalist som följt Jokerit nära är YLE:s Kaj Kunnas. Enligt honom var Harkimos skäl att sälja enkelt att förstå: ”Pengar, pengar, pengar.”¹⁰⁷⁶ Man kan tala om att en möjlighet till vinstmaximering på försäljningen à la amerikansk modell med ryska pengar öppnats upp i finsk elitishockey, även om driften går med underskott. Att Harkimo är en driven entreprenör, med en tydlig syn på vilken sportmodell som är framtiden inom den europeiska och nordiska elitishockeyn, är en förklaring till att Jokerit spelar i KHL. Enligt Harkimo själv råder det ingen tvekan om att ”den amerikanska sportmodellen är framtiden”.¹⁰⁷⁷ En iakttagelse är om inte spel i KHL också är en fråga om status och prestige för Harkimo, liksom de framtida kommersiella möjligheter KHL öppnar upp i Ryssland och Asien. Den asiatiska marknaden är för övrigt högprioriterad av KHL.¹⁰⁷⁸ Det var dock inte enbart den privatekonomiska aspekten som var intressant i samband med att Jokerit lämnade finsk ishockey. Även den sportsliga aspekten blev aktuell, inte minst med tanke på den lokala rivaliteten i Helsingfors gentemot den andra stora huvudstadsklubben Idrottsföreningen Kamraterna, Helsingfors (HIFK).

Jokerits flytt innebar att Finland miste sitt största idrottsliga lokalderby alla kategorier, mellan Jokerit och IFK Helsingfors.¹⁰⁷⁹ Även om det vid en första anblick kan tyckas vara en stor sportslig förlust, vilket det även är i vissa avseenden, finns de som anser att finsk elitishockey mått bra av att slaget mellan de två stora huvudstadsklubbarna försvunnit. En av dem är YLE:s Kaj Kunnas.

1075 Valtanen, Tero (2013), ”Arhinmäki: Hjallis Harkimo saa pitää tukirahansa”; *Helsingin Sanomat* (2013-06-29) samt Mennander, Ari (1997), s. 88 och s. 168.

1076 Telefonintervju Kaj Kunnas (2015-08-27).

1077 Harry ”Hjallis” Harkimo (2015-09-25).

1078 Min slutsats baserar sig på information som jag fick del av under World Hockey Forum i Moskva, 14–15 december 2017.

1079 Se Seppo Aalto (1992), *Jokerit liukkaalla jäällä – 25 vuotta Jokeri-kiekkoa* och Mika Wickström (2012), *HIFK–Jokerit: Taistelu helsingin herruudesta* om rivaliteten mellan HIFK och Jokerit.

Så konstigt det låter tycker jag faktiskt att det har gjort finsk hockey gott att man tappat dem. Det derbyt, för att de senaste åren har både Jokerit och IFK:s krafter gått åt till att utmana lokalmotståndaren och det har varit tumult och bråk och det har varit överslag både här och var, och det har varit mycket olustiga incidenter i de matcherna. Nu när Jokerit är i KHL koncentrerar sig Jokerit på sig själva, och när IFK är i ligan och inte behöver slåss med Jokerit koncentrerar de sig på sig själva, och jag har tyckt att det har gjort dem båda gott. Och därför tycker jag också att nu när ni inte har så många hockeyderbyn i Stockholm, låt ett Stockholmslag spela i SHL och ett gå till KHL. Det tycker jag är det mycket logiska i det här fallet.¹⁰⁸⁰

Trots att Helsingforsderbyt försvann gav vissa supportrar uttryck för att nya äventyr, erfarenheter och möjligheter lockade, och att KHL-pokalen är mer sportsligt värdefull att vinna än det finska mästerskapet, vilket underlättade acceptansen i vissa supporterkreter.¹⁰⁸¹ Finska Ishockeyförbundets dåvarande ordförande Kalervo Kummola påtalade också i finsk media att Jokerits flytt var modig, men inte skulle påverka finsk elitishockey negativt.¹⁰⁸² Med detta välsignade förbundet flytten till KHL, liksom de andra ligaklubbarna.¹⁰⁸³ I en svensk jämförelse ska noteras att Svenska Ishockeyförbundets före detta ordförande Christer Englund i tidskriften *Hockey*, när man kom in på ämnet KHL, 2009 yttrade att ”jag tror inte att något land låter något eller några av sina lag lämna landets liga”.¹⁰⁸⁴ En farhåga i kölvattnet av Jokerits flytt är hotet om att fler finska klubbar kan komma att flytta till KHL. Om så sker ”då börjar det nog knaka i fogarna” för finsk elitishockey på klubbblagsnivå.¹⁰⁸⁵

I ett vidare idrottsligt efterkrigsperspektiv var Jokerits flytt unik. Klubben var först att ta steget, av de större europeiska ishockeynationer som inte varit del av öststaterna under kalla kriget. AIK Ishockey AB fick en förfrågan, som avböjdes, 2009.¹⁰⁸⁶ Innan expan-

1080 Telefonintervju Kaj Kunnas (2015-08-27).

1081 *Helsingin Sanomat* (2013-06-29) samt *Ilta-Sanomat* (2013-06-29).

1082 *Helsingin Sanomat* (2013-06-29).

1083 *Ilta-Sanomat* (2013-06-29) samt Liiga (2013), ”SM-liiga ja Jokerit sopimukseen”.

1084 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 12, 2009, s. 3.

1085 Telefonintervju Kaj Kunnas (2015-08-27).

1086 *Aftonbladet* (2009-10-12, 2009-11-20, 2009-11-21 och 2009-12-23) samt *Dagens Nyheter* (2009-11-20).

sionen till Finland hade KHL expanderat till Tjeckien, Slovakien, Kazakstan, Lettland, Ukraina, Vitryssland och Kroatien. Inklusiv expansionen till Finland spelades ligan säsongen 2014/2015 i tio länder. Med denna och köpet av Hartwall Arena ökade oligarkerna Gennady Timoshenko och Roman Rotenberg också sitt nöjesimperium, då de redan hade ägarintressen i SKA Sankt Petersburg.¹⁰⁸⁷ Rotenbergfamiljen har också enligt den amerikanska affärstidningen *Forbes* intressen i Dynamo Moskva, tidigare stöttad av KGB, och kontakter med Putin.¹⁰⁸⁸ En fråga som i detta sammanhang gör sig gällande är den om intressekonflikt. I NHL får ägare exempelvis inte äga två lag. Då Rotenberg enligt finska mediuppgifter har bekräftade ägarintressen i såväl Jokerit som SKA Sankt Petersburg, är det på sin plats att reflektera över ägarstrukturerna i KHL. Att en intressekonflikt kan uppstå synliggjordes i Helsingfors våren 2016. I kampen om segern i den västra konferensen mellan de båda klubbarna spelades SKA:s signatur efter att de ryska gästerna gjort mål. Enligt YLE hade Rotenberg givit order om detta. Tilltaget resulterade i en öppen konflikt mellan Jokerits supportrar och klubbledningen.¹⁰⁸⁹ Oavsett det tveksamma med dubbla ägarintressen var det ryska köpet av Hartwall Arena en strategisk affärssuppgörelse i ambitionen att skapa en nöjeslänk Moskva – Sankt Petersburg – Helsingfors.¹⁰⁹⁰

Den ryska björnen på svensk mark?

Med Jokerits flytt sätts också ljus på svensk ishockey, då mycket tyder på att KHL även vill expandera in i Sverige. Här måste direkt nämnas att det mycket väl kan bli så.

Vad är det då som är problematiskt med ett svenskt KHL-lag ur en svensk horisont? En utgångspunkt är att en svensk klubbs övergång till KHL skulle bryta mot den traditionella organiseringen av svensk ishockey. Dessutom skulle svensk idrott, med Sveriges

¹⁰⁸⁷ SKA Sankt Petersburg, "Management".

¹⁰⁸⁸ *Forbes* (2013), "Arkady Rotenberg".

¹⁰⁸⁹ YLE (2016), "Jokeri-hyökkäjä fanien protestoinnista YleX:llä: Vähän nihkeä filis, kun eteläpääty tyhjenee".

¹⁰⁹⁰ *Ilta-Sanomat* (2013-06-29); *Helsingin Sanomat* (2014-03-08); youtube.com, "Hjallis kertoo Jokereiden siirtymisestä KHL:ään" samt youtube.com, "Roman Rotenberg: Yleisön tuki tärkeä KHL:ssä".

Riksidrottsförbund som centraladministration och paraplyorganisation, utmanas – alltså själva monopolet. Värnandet om den svenska idrotts- och ishockeymodellen är något som Svenska Ishockeyförbundets generalsekreterare Tommy Boustedt lyfter, i det fall någon svensk klubb skulle ansöka om att spela i KHL.

I Sverige så fordras det ett godkännande från Svenska Ishockeyförbundet för att spela i KHL och det kommer Svenska Ishockeyförbundet inte att ge, och då blir man utesluten ur systemet.¹⁰⁹¹

Ishockeyförbundets före ordförande Christer Englund var inte heller han orolig, när han gav sin syn på saken i *Årets ishockey 2011*, då han konstaterade att få svenska lag klarar KHL:s villkor för anslutning. Samtidigt poängterade Englund att tiderna kan förändras, och därmed också förbundets inställning.¹⁰⁹² Notera att flera svenska klubbar – innan Helsingforsklubben Jokerit anslöt sig till KHL – hade större ekonomisk årsomsättning och modernare arenor, samt tillgång till bra infrastruktur. Denna aspekt blir värd att reflektera kring, med tanke på att de svenska storklubbarna AIK och IF Malmö Redhawks fått erbjudanden att spela i KHL, men i dagsläget avböjt. Denna bild bekräftas av Percy Nilsson.¹⁰⁹³ Även om kontakterna och diskussionerna inte kom så långt som till att skriva avtal har det enligt denne funnits planer på att Dynamo Moskva och SKA Sankt Petersburg skulle spela två helryska KHL-matcher i Malmö Arena. Denna idé stoppades emellertid av Svenska Ishockeyförbundet, vilket ledde till att KHL:s intresse svalnade. Trots Ishockeyförbundets hållning och värnande om den nationella seriemodellen finns det enligt Nilsson ändå förutsättningar för att Sverige skulle kunna ha ett eller två KHL-lag.¹⁰⁹⁴ Oavsett om det blir några svenska sådana framöver har ligans anslutningskrav om befolkningsrika städer, regioner med god infrastruktur och stor arenapacitet varit till nackdel för svenska klubbar i mindre städer. Parallellt löper synen på Ryssland och det ryska:

1091 Telefonintervju Tommy Boustedt (2015-08-28).

1092 Nilsson, Kjell (2011), s. 61.

1093 Intervju Percy Nilsson (2016-11-02).

1094 Intervju Percy Nilsson (2016-11-02).

Nog är ju Finland mentalt mycket närmare Ryssland än vad Sverige är [...] vi förstår ryssar och det ryska mer än vad ni gör i Sverige, vi är inte så rädda för dem som ni – men samtidigt är vi nog då väldigt svaga för det amerikanska och NHL.¹⁰⁹⁵

Obestridligen är det så att Finland med sin geografiska position och historia har närmare relationer med Ryssland. Den svenska hållningen att inte tillåta svenska klubbar i KHL blir även intressant sedd mot att svensk ishockey har en tradition av att attrahera entreprenörer – exempelvis ”Pollenkungen” i Rögle BK, Percy Nilsson i Malmö Redhawks och Ejendalsfamiljen i Leksands IF – vilka fungerat som drivfjädrar i dess intensifierade kommersialiserings- och professionaliseringsprocess. Entreprenörerna har utmanat gängse vedertagna idrottsliga och ekonomiska normer inom svensk idrott, exempelvis genom att sporra bolagiseringstrenden.¹⁰⁹⁶

Då de kommersiella aspekterna blivit allt större inom ishockeyn finns en framtida realitet om att företrädare för svenska elitishockeyklubbar kan komma att ansluta en eller flera SHL-klubbar till KHL, och härigenom överge svensk ishockeys organisation och den svenska idrottsmodellen.

Frågan om ett svenskt KHL-lag aktualiserades våren 2016 i ett nytt klubbprojekt: Crowns. Förhandsinformationen om att Sverige skulle få ett KHL-lag presenterades mer ingående på en presskonferens på Bosön. De närvarande, inklusive medierepresentanterna, fick emellertid ta del av en presskonferens av det mer ovanliga slaget. Inget verkade vara klart kring ett svensk KHL-lag. Ambitioner: Ja. Seriositet i projektet: Nej. Presskonferensen blev mycket hårt kritiserad i media dagen efter. Rent av slaktad. Den förre elitishockeymålvakten och expertkommentatorn Petter Rönnqvist citerades säga: ”Jag checkar ut. Pallar inte mer.”¹⁰⁹⁷ Före detta landslagsmålvakten för Damkronorna Valentina Lizana Wallner tyckte å sin sida att: ”Detta var lite som Paradise Hotel. Extremt jobbigt men man kollar ändå.”¹⁰⁹⁸ Oavsett synen på allvaret i det svenska KHL-projektet aktualiserades

1095 Telefonintervju Kaj Kunnas (2015-08-27).

1096 Carlsson, Bo och Backman, Jyri Peter (2015).

1097 *Expressen* (2016-11-13), *Sportexpressen*, s. 19.

Se även *Aftonbladet* (2016-04-23 och 2017-08-07) samt *Expressen* (2016-04-23 och 2016-05-17).

1098 *Aftonbladet* (2016-04-23), *Sportbladet*, s. 8.

frågan om ett svenskt deltagande i ligan. Ett av flera problem som uppmärksammades under presskonferensen var att finansieringen inte var klar. Inga spelare eller tränare var kontrakterade. Inte heller fanns någon arena att spela i. Tanken var att ambulera runt som en cirkus.¹⁰⁹⁹ Här ska noteras att HC Red Star Kunlun från Peking, som bildades den 25 juni 2016, på extremt kort tid blev ett fullvärdigt KHL-lag till säsongen 2016/2017. I detta fall fanns dock mycket stora politiska och ekonomiska intressen, då anslutningen sanktionerades från de högsta politiska ledningarna i Ryssland och Kina, vilket bekräftas av att avtalet mellan KHL och HC Red Star Kunlun signerades under överinseende av president Vladimir Putin och dennes kinesiske kollega Xi Jinping under den ryske presidentens statsbesök i Kina samma dag laget bildades.¹¹⁰⁰ Oavsett magnituden av de storpolitiska inslagen i Kunluns anslutning till KHL och seriositeten – eller bristen därav – i de svenska planerna med Crowns är den finska synen, vad gäller ett framtida svenskt KHL-lag, klar. Ett sådant hade varit önskvärt och värt att jobba för. Detta är en bild som delas av Jokerits majoritetsägare Harkimo.¹¹⁰¹ Journalisten Kaj Kunnas är enligt egen utsago ”jätteförvånad att Sverige inte har ett KHL-lag redan”.¹¹⁰² Trots avsaknaden av ett svenskt lag i KHL är Tommy Töpel övertygad om att man från SHL följer Jokerits förehavanden noga.

Jag tror man följer Jokerit på ett ganska nära håll ändå, även om det inte framgår så tror jag ändå att SHL gör det [...]. Man måste göra det för att vara beredd på olika saker som kommer att sticka ut åt det ena eller andra hållet, man måste ha en beredskap för det, och det tror jag att man följer.¹¹⁰³

I efterspelet av Jokerits förehavanden kan det ur ett svenskt perspektiv vara värt att reflektera kring ett alternativ Färjestad BK:s sportchef Håkan Loob fört fram. Denne menar på att ”SHL kanske skulle äga ett lag som spelar i KHL”.¹¹⁰⁴ Samtidigt går det inte att

1099 *Aftonbladet* (2016-04-23).

1100 KHL (2016), ”Enter the Dragon! Beijing club to join KHL”; KHL (2016), ”It’s Official! Kunlun Red Star joins the KHL” samt HC Red Star Kunlun (2017), ”One down, many more to go!”.

1101 Harry ”Hjallis” Harkimo (2015-09-25).

1102 Telefonintervju Kaj Kunnas (2015-08-27).

1103 Telefonintervju Tommy Töpel (2015-09-01).

1104 Telefonintervju Håkan Loob (2015-09-04).

bortse från realiteten att det finns ett intresse att skydda och behålla de nationella ligorna. Värnandet om det nationella och de nationella ligorna är för övrigt också något Internationella Ishockeyförbundet (IIHF) poängterar. Enligt dess informationschef Szymon Szemberg är hållningen att "IIHF [...] i princip [är] emot all expansion som skulle försvaga eller urvattna de befintliga nationella ligorna, och en KHL-expansion skulle innebära just det".¹¹⁰⁵

Traditionen och pragmatismen hos företrädarna för Internationella Ishockeyförbundet har resulterat i att nedlagda Europacupen i ishockey revitaliserats genom återskapandet av Champions Hockey League (CHL) säsongen 2014/2015. CHL spelades initialt endast under en säsong, 2008/2009, och klubbtagsturneringen European Trophy några säsonger därefter. En orsak till att CHL lades ner var att finanskrisen fick flera stora sponsorer att dra sig ur engagemanget. Genom nystarten ville företrädarna lyfta fram behovet av en internationell turnering på europeisk mark, och härigenom kora Europas bästa klubbtag i ishockey. En bidragande orsak till viljan att driva CHL över nationsgränserna är traktandet efter att öka tillskottet av pengar till klubbtagshockeyn. En utmaning som dock kvarstår är att skapa nationella intressen för klubbtagmatcher över nationsgränserna. Traditionen i Hockeyeuropa är att starka nationella ligor attraherar nationell publik, inte Europacupspel. Pendeln kan å andra sidan svänga. Inte minst med televisionens och sponsorernas draghjälp. En skillnad mot tidigare upplagor av Europacupen är att CHL inte har några lag från Ryssland eller KHL.¹¹⁰⁶ En som beklagar detta faktum är Tommy Töpel:

1105 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 3, 2011, s. 10.

1106 *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 5, 2009; *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 3, 2011; *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 2, 2013; *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 7, 2014 samt telefonintervju Göran Stubb (2016-10-04).

För då skulle det kunna verkligen bli på riktigt tycker jag, nu får ju tyvärr de lagen som är där inte kanske möta de allra bästa lagen tack vare att ryssarna inte ställer upp, det är ju lite synd för själva turneringen. Det skulle behövas ryska lag för att lyfta det ännu mera.¹¹⁰⁷

Samtidigt ska det understrykas att företrädarna för KHL värnar sin liga, medan Svenska Ishockeyförbundet försvarar den svenska organisationsmodellen. Oavsett de protektionistiska hållningarna går det inte att undkomma fakta: det spelas högkvalitativ ishockey i både KHL och Ryssland. Denna uppfattning delas av Färjestad BK:s sportchef Håkan Loob. Vad gäller den ryska spelkvalitén lyfter han en för finsk sida positiv aspekt med KHL – tillgängligheten till de bästa europeiska och ryska spelarna ökar och de förs i och med det närmare Finland.¹¹⁰⁸

Hur än det ryska intresset för CHL blir i framtiden, går det inte att bortse från fakta att den ryska ishockeyns företrädare skiftat logik, från att ursprungligen ha varit en kommunistisk regims politiska verktyg, till att bli en ishockeyliga som bygger på vissa av NHL:s principer och idéer. Dock inte i den meningen att pengar ska tjänas – inte ännu i varje fall – även om det är målsättningen på lång sikt.¹¹⁰⁹ KHL är snarare ett kostsamt nationalistiskt ryskt prestigeprojekt. Hade NHL haft en så ekonomiskt olönsam liga hade den snabbt lagts ner. Då KHL vill efterlikna och härigenom utmana NHL är det inte konstigt att flera av dess kännetecken arbetats in i den ryska ligans organisationsmodell, exempelvis geografiska konferenser, divisioner, playoff, draft, lönetak och en bas med klubbar i de befolknings-täta städerna/regionerna. Inställningen till KHL driver i sin tur på amerikaniseringen av den euroasiatiska ishockeyn. Det råder ingen tvekan om att bra ishockey kan spelas i Ryssland och KHL, även om man fortfarande har en bra bit kvar till att få en ekonomiskt hållbar affärsverksamhet lik NHL.¹¹¹⁰ Helsingforsklubben Jokerit kommer i vilket fall som helst att ha utmaningar såväl nationellt som internationellt, samtidigt som KHL:s etablering och utveckling utmanar

1107 Telefonintervju Tommy Töpel (2015-09-01).

1108 Telefonintervju Håkan Loob (2015-09-04).

1109 Min slutsats baserar sig på information som jag fick del av under World Hockey Forum i Moskva, 14–15 december 2017.

1110 Jämför Matthew Fisher (2012), "KHL is good hockey, bad business".

nordisk och europeisk elitishockey. Detta ställer i förlängningen den svenska elitidrottens organisationsmodell på sin yttersta spets.

Videomålgranskning i slutsekund: Under våren 2018 aviserade Harry ”Hjallis” Harkimo att han under innevarande år avser att till finska investerare/personer sälja sitt aktieinnehav om 51-procent i Jokerit Hockey Oy. Enligt Harkimo själv är det dags för någon annan att ta över då han varit engagerad i Jokerit i närmare 30 år, och att han fyller 65 år 2018. Att Harkimo väntade med sitt offentliggörande berodde på att han ville vara med när Jokerit firade sitt 50-årsjubileum 2017.¹¹¹¹ Frågan är vem eller vilka som är villiga att köpa aktierna och ta över driften av Jokerit. En kommersiell fråga som enligt *Ilta-Sanomat* seglat upp efter Harkimos besked är hur moderföreningen Helsingin Jokerit ry. som varumärkesinnehavare till Jokerit ställer sig till ägarbyte.¹¹¹² Detta är frågor som inte denna avhandling kan besvara.

Då Elitserien/SHL och SM-liiga utvecklats till kommersiella och professionella ishockeyligor nära sammanlänkande med upplevelse-industri och underhållningsidrott, kommer jag i följande kapitel att analysera och söka förklaringar till likheter och skillnader i ligornas seriemodeller i relation till den amerikanska respektive europeiska sportmodellen. Härtill analyseras relationen till NHL-modellen och KHL:s ambition att, via kommersialiserad ishockey på storpolitisk nivå, utmana NHL om hegemonin inom ishockeysporten.

1111 Jokerit (2018), ”Harkimo jättää Jokerit 27 vuoden jälkeen”.

1112 Lempinen, Marko (2018), ”Saako Jokerit pitää nimensä? Hjallis Harkimo ei omista KHL-seuran brändiä”.

HESA FREDRIK LJUDER – FÖRLÄNGNING

Slutsatser

I denna avslutande del kommer avhandlingens resultat att analyseras i ett försök att ge tydliga svar på avhandlingens grundläggande frågeställningar. Som utvecklingen av svensk och finsk elitishockey visar finns likheter i deras respektive utveckling och form, som till exempel playoff, powerbreaks och insikten om betydelsen av inkomstbringande multiarenor och tv-avtal. Ursprunget till dessa likheter finns i NHL och det är inte konstigt att utvecklingen inom sporten i de båda länderna är snarlika, då NHL blivit normskapande för den globala ishockeyn. Det finns dock även skillnader mellan svensk och finsk elitishockey.

I det följande ska jag försöka förklara orsaker och analysera olika faktorer bakom nämnda likheter och skillnader. Analysen kan härledas utifrån ligornas relation till 1) den amerikanska Major League-modellen respektive den europeiska sportmodellen, 2) NHL-modellen och 3) KHL.

Vidare läggs fokus på tre andra perspektiv: 1) hur företrädarna för svensk och finsk elitishockey förhållit sig till ishockeyns historiska grund, 2) kulturellt till ishockeyns ideologiska förankring i den nordiska idrottsmyllan men även, 3) svensk och finsk ledarskapskultur (aktör och struktur). Sammantaget ska dessa angreppssätt ge en förståelse för utvecklingen i svensk och finsk elitishockey ur organisatoriskt, ekonomiskt och juridiskt hänseende sedan 1970-talets mitt.

Ligornas relation till den amerikanska Major League-modellen respektive den europeiska sportmodellen

Hur ska då svensk och finsk elitishockeys seriemodeller förstås i relation till den amerikanska Major League-modellens respektive den europeiska sportmodellens olika kännetecken? Vad avser organisationsuppbyggnad är svensk ishockey konstruerad enligt den europeiska sportmodellen, med Sveriges Riksidrottsförbund som centraladministration och paraplyorganisation för hela den svenska idrottsrörelsen. Det är en idrottsrörelse och -organisation som ideologiskt bygger på att amatörism och ideellt arbete, barn- och ungdoms-, folkrörelse- samt strikt kommersiell elitidrott samsas under samma tak. Konsensusorienterad har den sitt ursprung i den ideella svenska folkrörelsetraditionen, som har en lång historia.¹¹¹³ Den svenska och europeiska sportmodellen kännetecknas vidare av sportslig logik, vilket innebär att seriesystemen är öppna – det vill säga har upp- och nedflyttning. Modellen är nära sammanlänkad med nyttomaximering, det vill säga pengarna används för att återinvesteras i idrott och inte för att generera vinst till ägare, som i den amerikanska modellen med dess grund i vinstmaximering.¹¹¹⁴ Detta förhållande är även reglerat i lag, i inkomstskattelagens (1999:1229) 7 kap., samtidigt som den grundlagsfästa föreningsrätten i regeringsformen (1974:152) möjliggör sammanslutningar i allmännyttiga ideella idrottsföreningar.¹¹¹⁵

Ett utmärkande drag för Sveriges högsta herrishockeyliga, i jämförelse med den finska, är att den aldrig haft en stängd seriemodell. Trots att den genomgått en mängd förändringar genom åren, har den svenska ishockeyn präglats av den europeiska idrottens logik om upp- och nedflyttning i seriesystemen. Denna seriemodell möjliggör för mindre etablerade klubbar, och sådana som aldrig spelat i Elitserien/SHL, att avancera och göra det som på förhand verkat omöjligt, och tvärtom att som etablerad förening ramla ur. Ett mervärde med den svenska ishockeyns seriemodell kan härmed tyckas vara att den europeiska idrottens öppna logik avgör vilka klubbar som ska spela i Sveriges

1113 Jämför Åke Daun (1998), s. 104–112, s. 124 och s. 157 samt Jan Lindroth (1997), s. 60.

1114 Jämför Johan Asplund (1991) om motpolerna *Gemeinschaft* och *Gesellschaft* i *Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft*, s. 42 och s. 63–81.

1115 Se regeringsformens (1974:152) 2 kap. 1 § p.1 och 2 kap. 20–21 §§.

högsta ishockeyserie, SHL (tidigare Elitserien). Nackdelen är att risken för degradering ökar. Även om denna modell är ett signum för svensk elitishockey, har en förskjutning mot Major League-modellens stängda skett. Detta tydliggörs av att de två sista lagen i SHL sedan säsongen 1987/1988 inte direktdegraderas, utan måste spela i en kvalserie som varierat över tid. Något som ytterligare förstärkts i den så kallade ”nya kvalserien”.¹¹¹⁶

I Finland har det av tradition inte funnits någon centraladministration eller paraplyorganisation lik Sveriges Riksidrottsförbund, även om finsk idrott bygger på likartade principer som svensk. Förklaringen till den historiskt splittrade finska idrotten är att landets 1900-tal varit präglad av slitningar med inbördeskrig, aktiv indragning i andra världskriget och språkkonflikt mellan finskan och svenskan. Den finska samhällsutvecklingen och -konstruktionen har försvårat en samsyn kring en sammanhållen idrottsrörelse. Företrädarna för finsk elitishockey har därför kunnat förvärva mycket stor autonomi, vilket avspeglat sig i dess organisering. Det finns i Finland ingen idrott som kommersiellt kan konkurrera med elitishockeyn. Här måste poängteras att det sedan 2012 pågår ett reformarbete av finsk idrott. Syftet med detta är att organisatoriskt förena finsk idrott. Av denna anledning bildades paraplyorganisationen Valo Finlands Idrott rf. (2013–2016), vilken sedan 1 januari 2017 ersatts av Finlands Olympiska Kommitté rf. Denna modernisering drivs av ekonomiska orsaker, då det allmänna till största del finansierar finsk idrott. Utvecklingen kan också ses som ett närmande mot den europeiska sportmodellens pyramidstruktur. Med denna organisation närmar sig Finland en svensk idrottsmodell, men det har skett så sent att ishockeyn redan fått ett självstyre. Finsk elitishockeys utveckling har stärkts av att de finska beslutsprocesserna präglas av ett mer suveränt och toppstyrt förhållningssätt, vilket den splittrade finska idrottsmodellen bidragit till. Den svenska samförståndstraditionen är inte lika etablerad i Finland, vilket tidigare forskning visar.¹¹¹⁷ Detta har skapat förutsättningar för egennyttiga beslut, där elitishockeyns intressen varit det överordnade. I jämförelse har Sveriges Riksidrottsförbund en helt annan makt än Finlands nya paraplyorganisation.

¹¹¹⁶ Introducerades inför säsongen 2015/2016.

¹¹¹⁷ Laine-Sveiby, Kati (1991), s. 57 och s. 130–131; Kangarsharju, Helena (2007) samt Tienari, Janne och Vaara, Eero (2004).

Paradoxen som kan skönjas är att medan den finska statsmakten och lagstiftaren samt företrädarna för finsk idrott vill skapa en mer homogen idrottsorganisation, har omvänt svenska domstolar på konkurrensrättsliga grunder tvingats ta ställning till Riksidrottsförbundets hegemoni i det så kallade Bilsportmålet.

Vad gäller ishockeyn specifikt reformerades svensk och finsk elitishockey parallellt under 1970-talet. En avsikt med omorganisationerna var att skapa en bättre elitishockey. Mina källor visar att det inom *svensk* elitishockey var Tre Kronor som var i fokus för de sportsliga och ekonomiska kursändringarna. Företrädarna för svensk elitishockey ville förbättra sporten genom att göra spelarna till professionella yrkesmän, och för att kunna genomföra denna förändring krävdes pengar. Ett sätt att få in nödvändigt kapital var att spela fler och jämnare matcher, vilket i sin tur gynnade den sportsliga utvecklingen. Någon medveten strategi för att närma sig Major League-modellen fanns egentligen inte, även om det inom ishockeyn som nordamerikansk sport alltid funnits en amerikanisering på ett mer omedvetet plan. Vid denna tidpunkt beslutade företrädarna också att de två sist placerade lagen skulle degraderas ur Elitserien, vilket blev ett reellt hot mot ett flertal klubbar. Detta var ett fasthållande vid den hävdvunna svenska idrottsmodellens sportsliga logik. Det första steget mot att eliminera hotet om direktdegradering togs inför säsongen 1977/1978 och gick ut på att enbart det sist placerade laget skulle direktdegraderas, medan det näst sista laget skulle spela nedflyttningskval. I samband med att Elitserien utökades till tolv lag säsongen 1987/1988 undanröjdes hotet om direktdegradering helt. Reformen innebar att de två sist placerade lagen i Elitserien i stället skulle spela i Allsvenskan, ett system som numera är väletablerat. Utvecklingen baserade sig på ekonomi.

I jämförelse utmärker sig i den *finska* klubbblagsishockeyns utvecklingsprocess sedan 1970-talets mitt tre stora händelser: Den *första* stora händelsen var att företrädarna för finsk ishockey, i ett gemensamt beslut inför säsongen 1975/1976, beslutade att SM-liiga organisatoriskt skulle administreras av ligan själv och inte av Finska Ishockeyförbundet. I samband med att SM-liigan då spelades för första gången introducerades i moderniseringssyfte playoff, samtidigt

som risken för direktdegradering eliminerades. Till detta planerade ligans företrädare att stänga denna. Idén realiserades emellertid inte. Den organisatoriska separeringen av finsk elitishockey är dock inget nytt eller unikt fenomen inom europeisk sport. Det första och bästa exemplet är från England i slutet av 1800-talet, när Football League etablerades som en från FA fristående organisation. Delningen av den finska ishockeyn innebar att man fick både en internationellt stark och kommersiell elitishockey och fortsatt breddishockey byggande på ideellt arbete. Makthavarna inom finsk ishockey beslutade sig helt enkelt för att skrota den gamla traditionella organisationsformen, samtidigt som man gav sig in på en ny väg. En slutsats av detta torde vara att maktbalansen mellan Finska Ishockeyförbundet och SM-liiga förflyttats till elitklubbarna. Ett första steg i att monopolisera finsk elitishockey på klubbblagsnivå var taget.

En tidig skillnad mellan svensk och finsk elitishockey som framträder ur mitt material är att den finske affärsmannen Mikko J. Westerberg i början av 1970-talet ”köpte” Tammerforsklubben Tappara. ”Köpet”, som var ett hyresavtal på 3+3 år, var banbrytande för sin tid. Ingen privatperson hade tidigare ”köpt” en finsk elitishockeyklubb. Detta kan ses som en modernisering som kan liknas vid ett närmande mot NHL-modellens franchisingsystem. Vid sidan av Westerbergs inträde hade Jokerits mecenat, byggherren Aimo Mäkinen, runt 1970 tagit Helsingforsklubben till en helt ny dimension. Westerbergs ”köp” av Tappara, Mäkinens övertagande av Jokerit, och bildandet av SM-liiga visar att företrädarna för finsk elitishockey tidigt gått sin egen väg och att de haft en mer självständig position inom finsk idrott än deras svenska kollegor inom svensk sådan.

Den *andra* stora händelsen var när företrädare för SM-liiga med ett majoritetsbeslut – trots att Kalervo Kummola och Harry ”Hjallis” Harkimo förespråkade en öppen liga – bestämde inför säsongen 2000/2001 att stänga denna. Beslutet innebar att ingen klubb riskerade degradering från Finlands högsta ishockeyserie. SM-liiga öppnades för övrigt igen till viss del säsongen 2008/2009, för att åter stängas säsongen 2014/2015. I jämförelse har Elitserien/SHL aldrig varit en stängd serie, även om risken för direktdegradering eliminerats. Ett sätt att tolka detta är att företrädarna för den finska

ligan i större omfattning medvetet närmat sig Major League-modellen och dess monopolistiska struktur. Vill en Mestis-klubb få tillträde och bli delägare i det privata aktiebolaget Ishockeyns SM-liiga Ab, krävs ett godkännande av bolagsägarna i slutet kabinett baserat på affärsmässiga grunder. Om ansökan bifalles måste dessutom en aktie i bolaget köpas och aktieägaravtal tecknas. Aktieköpet kan liknas vid en "inträdesavgift". Detta system liknar NHL:s franchisingsystem, där principen om köp styr tillträdet till ligan. Aktien hade 2016 ett värde runt 1,8 miljoner euro (vilket motsvarar ungefär 18 miljoner kronor 2018). Denna seriemodell vilar idémässigt på Major League-modellens vinstmaximering – även om vinstuttag är mer undantag än regel och återinvesteras enligt nyttomaximeringsmodellen – i vilken den stängda modellen är ett medel. Följden av en seriemodell utan sportslig logik om upp- och nedflyttning är att SM-liiga i mångt och mycket blivit cementerad. Denna tolkning är korrekt, då Mestis-klubbar aldrig på rent sportsliga grunder lyckats avancera till finsk klubbblagsishockeys finrum. Svensk elitishockeys sportsliga logik är i gengäld en förklaring till att denna i sportsligt hänseende – genom olika kvalseriemodeller – kan anses vara oförutsägbar och intressant, samtidigt som cementeringseffekten av SHL minskar.¹¹¹⁸ En öppna ligan skapar å andra sidan grund för normativ osäkerhet och ekonomiskt risktagande.¹¹¹⁹ Kostnaderna av en degradering är mycket kännbara. Förutom minskade publik-, medie- och sponserintäkter riskerar investeringar i arenor och arenafaciliteter att skapa ekonomiska problem, då intäkterna i HockeyAllsvenskan inte står i relation till de i SHL. En degradering ur SHL resulterar i personaluppsägningar av både administrativ som sportslig personal. Vid nedflyttning aktiveras den i spelaravtalen allmänt inskrivna nedflyttningsklausulen som innebär att spelarlönen minskar alternativt att -avtalet upphör. Att inte tillhöra de främsta är inte enbart sportsligt kännbart utan även ekonomiskt.

1118 Denna slutsats bekräftas av att 20 klubbar från HockeyAllsvenskan (tidigare Allsvenskan) mellan säsongerna 1999/2000–2016/2017 lyckats kvalificera sig till Elitserien/SHL via kvalspel. I Finland har under samma tidsperiod enbart Kärpät från Uleåborg lyckats avancera till SM-liiga via kvalspel säsongen 1999/2000, vilket förklarar varför den modellen med avsaknad av kvalserie kan anses vara förutsägbar och ointressant. Detta kvalspel visade sig enbart vara av akademisk betydelse då SM-liiga via ett kabinetsbeslut utökades till 13 lag vid denna tidpunkt.

1119 Jämför Bo Carlsson och Jyri Peter Backman (2015).

Den *tredje* stora händelsen var när Helsingforsklubben Jokerit säsongen 2014/2015 övergav finsk elitishockey och började spela i den internationella ryska proffsishockeyligan KHL. Ett KHL som idémässigt – likt NHL – bygger på gesellschaft och gigantism präglad av globalism, trots stark rysk nationalism.¹¹²⁰ Globalism är en homogeniseringsprocess, där kraftfulla amerikanska influenser såsom kapitalism och McDonaldisering överöser inhemska kulturer på individuell, lokal och social nivå.¹¹²¹

Min uppfattning av dessa tre händelser är att företrädarna för finsk elitishockey, till skillnad mot sina svenska kollegor, i större omfattning närmat sig Major League-modellen. En förklaring till denna utveckling är att de svenska företrädarna är hämmade av Riksidrottsförbundet. Strävan är ändå densamma: en bättre elitishockey och en starkare ekonomi. Ett medel i denna strävan är att åstadkomma monopoliserade högsta ligor i Sverige respektive Finland. Detta är ambitionen för Svenska Hockeyligan AB (SHL) och Ishockeyns SM-liiga Ab. En högsta liga med de sportsligt bästa och kommersiellt mest attraktiva klubbarna anses ha bäst förutsättningar att locka publik, sponsorer och medieintäkter. Skillnaden är att i Sverige är Riksidrottsförbundet, supportrar och i viss mån media återhållande krafter. I svensk ishockey finns också – till följd av den sportsliga logiken – flera klubbar i HockeyAllsvenskan (säsongen 2017/2018) som är kommersiellt intressanta för Svenska Hockeyligan AB. Här tänker jag i synnerhet på AIK och Leksands IF. En monopolistisk högsta liga i svensk eller finsk ishockey är däremot ingen garanti för vare sig ekonomisk stabilitet eller vinst. Detta bekräftas av att flera klubbar haft ekonomiska problem.

Det mest logiska om Major League-modellen ska implementeras i större omfattning i svensk och finsk elitishockey, är en gemensam ”stängd” svensk-finsk liga eller ett eller flera svenska lag i KHL. En fråga som ger sig till känna är om denna modells mer signifikativa kännetecken av en sportsligt stängd liga kommer att bli norm för SHL i framtiden? Att det finns en tydlig förskjutning mot Major Lea-

1120 Jämför Johan Asplund (1991); Fredrik Schoug (1997), *Intima samhällsvisioner: sporten mellan minimalism och gigantism*, s. 159–163; Richard Giulianotti och Roland Robertson (2009), s. 43–45 samt Hart Cantelon (2011).

1121 Giulianotti, Richard och Robertson, Roland (2009), s. 43–45.

gue-modellen – dock utan vinstmaximering – råder det ingen tvekan om. Det finns nämligen ingen direktdegradering och licenskraven – som för övrigt är en del av elitishockeyns McDonaldisering i form av standardisering – bidrar vid sidan av förpliktelserna i Svenska Hockeyligan AB:s aktieägaravtal direkt till att tröskeln till SHL blir mycket hög. Möjligheterna att avancera till svensk klubbblagsishockeys finrum – vilken genererar stora ekonomiska intäkter – blir allt svårare, samtidigt som degraderingsrisken minskats.¹¹²² Detta då licenskraven slår fast såväl arenakrav som klubbarnas ekonomiska och organisatoriska förpliktelser. Även om svensk elitishockey har amerikaniserats är min slutsats, med beaktande av den svenska idrotts- och ishockeyhistorien och -kulturen, att det är föga troligt att företrädarna för Svenska Hockeyligan AB inom en överskådlig framtid kommer att stänga Sveriges högsta ishockeyliga enligt Major League-modell. Däremot kommer tröskeln till SHL förbli maximal, vilket samtidigt är en jämkning till Major League-modellens stängda franchisingsystem.

Som mitt material visar är den amerikanska Major League-modellen alltmer dominerande i ett internationellt ishockeyperspektiv. Slutsatsen förstärks av att tyska Deutsche Eishockey League (DEL) med fjorton lag formats med NHL som förebild, och sedan säsongen 2008/2009 är en på sportsliga grunder stängd liga.¹¹²³ En NHL-liknande utveckling har skett i österrikisk ishockey. I landets högstaliga Austrian Hockey League, eller Erste Bank Eishockey Liga (EBEL) efter huvudsponsorn, spelar tolv lag från olika länder i en anslutning – lik NHL:s franchisingsystem – grundad på ekonomiska garantier.¹¹²⁴ Även om den transnationella utvecklingen enligt NHL-modell är betydande inom europeisk elitishockey är affärslogiken, med dess på sportsliga grunder stängda liga, inte allena rådande förebild. Den öppna seriemodellen tillämpas exempelvis i tjeckiska

1122 Jämför George Ritzer (2011), s. 15 och s. 37–40 samt Cornel Sandvoss (2003), kapitel 6.

1123 *Kiekkolehti*, 11/93; *Kiekkolehti*, 18/93; Henriksson, Roy, Nordmark, Birger och Ratschunas, Tom (1995), "Övriga världen: Internationell översikt från A till Ö (Tyskland)"; Merk, Martin (2011), "Construction site German hockey: Old DEB vs. DEL conflicts overshadow national team's success"; Thelen, Friedhelm (2011), "Neuer Kooperationsvertrag bis 2018 – aber keine Relegation"; Stark, Tobias (2012), "Ice Hockey, Europe", s. 347 samt Deutsche Eishockey Leagues (DEL:s) hemsida, www.del.org (2018-01-24).

1124 De 12 lagen kommer från Österrike (8 lag), Tjeckien (1 lag), Ungern (1 lag), Slovenien (1 lag) och Italien (1 lag). De österrikiska klubbarna spelar även om det österrikiska mästerskapet. Erste Bank Eishockey Liga (2016), *Erste Bank Eishockey Liga, Game Book, Fundamental Rules*, § 3 samt Erste Bank Eishockey Ligas hemsida, www.erstebankliga.at (2018-01-24).

Tipsport Extraliga, också med fjorton lag, trots att en stängd sådan diskuterats vid olika tillfällen.¹¹²⁵ Likt den sistnämnda bygger schweiziska National League A (NLA) med sina tolv lag på den europeiska logiken med upp- och nedflyttning. Trots den ideologiska hållningen är ligan dock i praktiken stängd, då det finns förbehåll om licenskrav som innefattar villkor om både ekonomi och arenafaciliteter.¹¹²⁶

Allt som allt finns alltså tydliga tecken på en intensifierad utveckling enligt NHL-modell inom europeisk elitishockey, en utveckling som även innefattar svensk och framför allt finsk elitishockey. En slutsats är således att en långt driven kommersialisering och professionalisering inom elitishockeyn obehagligt för med sig en viss amerikanisering och närmande till Major League-modellen; jämförelsevis håller sig all elitfotboll med undantag för nordamerikanska Major League Soccer (MLS) till den europeiska sportmodellen. Major League-modellen kan för övrigt ses som en märklig anomali på den nordamerikanska kontinenten. Min slutsats delas av sociologerna William Flint och Stanley Eitzen vilka menar på att Major Leagues överlever genom ett symboliskt ömsesidigt beroende, i motsats till de affärsmässiga principer som är tillämpbara inom andra ekonomiska sektorer i Nordamerika. Genom franchisingsystemet har Major Leagues en total marknadskontroll – som stryper konkurrensen på den nordamerikanska kontinenten – och detta med den amerikanska regeringens godkännande.¹¹²⁷ Med detta sagt är det dags att närmare analysera svensk och finsk elitishockeys relationer till NHL-modellen.

1125 Vanek, Jan (1995), "Tjeckien – En säsong med betyget "med beröm godkänt"; Polák, Petr (2012), "Czech Extraliga managers want to close the league"; Loonen, Joeri (2011), "The Eagles fly out: Znojemsti Orli switches Czech league for Austria"; O'Brien, Derek (2011), "Znojmo to join Austrian EBE"; *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 12, 2009 samt Tipsport Extraligas hemsida, www.hokej.cz (2018-01-24).

1126 Swiss Ice Hockey Federation (2016), *Reglement für den Spielbetrieb – Teilbereich Leistungssport; Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 12, 2009 samt National League A:s (NLA:s) hemsida, www.sihf.ch (2018-01-24).

1127 Flint, William C. och Eitzen, Stanley D. (1987), "Professional Sports Team Ownership and Entrepreneurial Capitalism".

NHL-modellens influenser

Förklaringarna och analyserna av svensk och finsk elitishockeys relationer till NHL-modellen tar avstamp i respektives kommersialisering- och professionaliseringsprocess.

Kommersialisering- och professionaliseringsprocessen

Starkt bidragande orsaker till att sportevenemang omvandlats till marknadsplatser under 1900-talets sista årtionden är globaliseringen, marknadsavregleringen och televisionen, där de två senare kan sägas vara delar av den första processen. Dragloket har varit USA. I efterverkningarna av den USA-drivna samhällsutvecklingen ökade de ekonomiska inslagen inom europeisk sport, samtidigt som spelarmarknaden i samband med EU-domstolens avkunnande i Bosmanmålet 1995 liberaliserades. Den alltmer sammansmälta relationen sport, tv-media och näringsliv skulle även leda till kraftigt ökade spelarsättningar.¹¹²⁸ Dessa faktorer bidrog starkt till att 1990-talet blev ett årtionde där svensk respektive finsk elitishockey gjorde ”kommersiella ryck” gentemot andra nationella sporter. Under 2000-talet sällade sig svensk elitfotboll till skaran. De förändrade kommersiella förutsättningarna medförde att ishockeyns affärer i hög utsträckning blev att likställa med vilken annan näringsverksamhet som helst, trots att aktieutdelning som huvudregel inte sker till ägarna. Härtill är moderföreningarna fast förankrade i den skattegynnade ideella sektorn. Även om flera faktorer samverkade i omdaningens finns en tidig och viktig händelse som för ishockeyns kommersiella utveckling fungerat som vattendelare i de båda länderna. Det var när tröj- och sargreklam 1959 tilläts (allra först i Sverige). Den nya inkomstkällan etablerades snabbt vid sidan av de traditionella entré- och publikintäkterna. Sedan den amatörisk idyllen brutits har reklam- och sponsringsintäkterna blivit ett beprövat sätt att få in kapital till svensk och finsk ishockey.¹¹²⁹ När det gäller dräktreklamen ska däremot

1128 Jämför Giulianotti, Richard och Robertson, Roland (2009), s. 95; Andrews, David L. (2004) samt Lars Jonung, Jaakko Kiander och Pentti Vartia (2008), s. 12–21.

1129 Enligt uppgift i Torbjörn Andersson (2016) *Spela fotboll bondjävlar! Del 2*, s. 127 kommer tröjreklam i europeisk fotboll runt 1970 och framåt.

noteras att ingetdera lands ligaklubbs företrädare följt NHL. Denna är i stället ett resultat av en allmän moderniseringsprocess.

Reklam- och sponsringsintäkterna är likväl inget utmärkande för svensk och finsk elitishockey. De är en viktig finansieringskälla även i NHL. Däremot är det värt att ägna en tanke åt att i NHL, där kommersialiseringen gått längst, behövs inte vad som kan uppfattas som vulgär reklam överallt. Reklam på sargerna och isytan var där exempelvis förbjudet under lång tid. I gengäld är det tv-bolagen som i större omfattning får betala. Reklaminslagen har sedermera inkorporerats i matcherna, genom så kallade powerbreaks. Även om NHL-ägarna frångått principen om reklamfria sarger och isytor är reklam på matchstället fortfarande förbjudet, vilket kan te sig paradoxalt. Å andra sidan är matchställen i NHL det enda besparat från sådan. Det ska dock noteras att dräktproducentens logotyp och namn står på matchdräkten. Ett syfte med rena matchställ är att dessa framhäver ishockeysportens reklamfria ursprung. En nyckel till förståelsen av detta är att själva ligan och dess klubbar är de främsta varumärken som saluförs. Symbiosen NHL och affärer har också resulterat i att ligan, liksom NHL-klubbarna, har flera stora sponsorer. De senare måste rapportera sina till NHL:s centrala administration.¹¹³⁰

En bidragande orsak till att ishockeysporten i Sverige och Finland gått i bräsch för den kommersiella utvecklingen inom ländernas lagidrott, kan förklaras av att ishockeyn redan initialt haft ovanligt stark gesellschaftslogik. Fotbollen är jämförelsevis mer konservativ och traditionstyngd, vilket bidragit till eftersläpning gentemot ishockeyn.¹¹³¹ En bidragande orsak till att svensk och finsk ishockey ligger i framkant i kommersialiseringprocessen är att såväl svenska som finska elitishockeyföreträdare i början av 70-talet, liksom senare entreprenörer och mecenater som Harry ”Hjallis” Harkimo i Jokerit, Vincent Manngård i Ilves, Jussi Salonoja i Esbo Blues, Percy Nilsson i Malmö Redhawks och Ejendalsfamiljen i Leksands IF med flera, tillfört marknadslogiker. De har varit lockade av att ishockeyn i princip från start varit mer kommersiell och amerikaniserad än

1130 NHL–NHLPA (2013), *Collective Bargaining Agreement Between National Hockey League and National Hockey League Players’ Association 2012–2022*, s. 157–158.

1131 Jämför Tomas Peterson (1993), s. 51, s. 101–110 och s. 224. I *Spela fotboll bondjävlar!* (2016) visar Torbjörn Andersson i sin avslutningsdel (kapitel 8) att den svenska fotbollen kommersialiserats långsammare.

andra nationella sporter. Dessa personer med nära relationer till (lokala) näringsliv har bidragit till att affärsmässiga logiker, tidigare än annars kanske vore fallet, implementerats i verksamheter som ursprungligen bygger på amatörism, idealitet, ideellt arbete och folkrörelsedemokrati. Svensk fotboll har i jämförelse inte samma tradition av mecenater som betalar ur egen ficka, även om industrimannen Gunnar Ericsson i Åtvidabergs FF genom Facitkoncernen och affärsmannen Rune Andersson i Trelleborgs FF är undantag.¹¹³²

Den ökade kommersialiseringen och professionaliseringen har gynnat spelarna (liksom tränarna och vissa ledarkategorier). Att spelarsättningarna är höga framkommer av att spelarna inom svensk respektive finsk elitishockey kan tjäna hundratusentals kronor (eller motsvarande i euro) i månadslön. De bäst betalda spelarna i SHL (Elitserien) respektive SM-liiga har likvärdiga löner.¹¹³³ Snittlönen är dock högre i Sverige. Förklaringen till detta är att de svenska elitishockeyklubbarna har större ekonomisk omsättning, en utveckling som kan förklaras med högre svenska publiksiffror, modernare arenor och mer lukrativa tv-avtal. Man omsätter annars relativt lika i förhållande till ländernas bruttonationalprodukt (BNP). I och med att företrädarna för svensk och finsk elitishockey vidtagit flera åtgärder för att öka kapitalinflödet, är det inte heller alltför kontroversiellt att påstå att supportrarna betalar.¹¹³⁴ Samtidigt tillför sponsorintäkter och ersättningarna för sändningsrättigheter mycket kapital, liksom det offentliga genom olika former av investeringar och bidrag till barn- och ungdomsishockeyn. Då spelarsättningarna är klubbarnas största utgiftsposter gör sig nya inkomstkällor gällande. Ett alternativ till att öka intäkterna är visserligen att minska utgifterna (i synnerhet spelarlönerna), men ett sätt att öka dem är att spela fler matcher. Ju fler matcher, desto större möjligheter till intäkter. Ett annat verktyg är att öka helhetsupplevelsen för supportrar och besökare genom att implementera idéerna med McDonaldisering i form av standardisering. Detta har skett med moderna säkra arenor vars faciliteter förhöjer evenemanget med god transportlogistik, res-

1132 Andersson, Torbjörn (2016), s. 126–140.

1133 *Taloussanommat* (2010) samt Jansson, Ulf (2000), s. 24. Jämför Barry Smart (2005), *The Sport Star: Modern Sport and the Cultural Economy of Sporting Celebrity*, kapitel 4; David L. Andrews (2004) samt Barrie Houlihan (2004), "Sports Globalisation, the State and the Problem of Governance", s. 62–65.

1134 Jämför Bruce Kidd och John Macfarlane (1972), s. 132.

tauranger, toaletter, souvenirbutiker, etcetera. Det hela är ett led i en global arenautvecklingstrend och moderniseringsprocess.¹¹³⁵

En fråga som aktualiseras är klubbarnas geografiska placering. Spörsmålet då NHL-ägarna – med franchisingsystemet – placerat dessa i de städer/regioner som anses ha bäst förutsättningar för att sälja produkten. Mot denna bakgrund är det angeläget att analysera om en liknande utveckling kan skönjas i SHL och SM-liiga. En skillnad mellan de båda säsongen 2017/2018 var att bara sex av totalt fjorton klubbar i SHL var från de tio största kommunerna befolkningsmässigt, medan motsvarande siffror för SM-liiga var nio av femton klubbar. Finlands andra och fjärde största kommun, Esbo respektive Vanda, bägge kranskommuner till Helsingfors, var de enda som inte hade en klubb i Finlands högsta ishockeyliga. Här ska noteras att Esbo Blues [Jääkiekko Espoo Oy] gick i konkurs våren 2016. SM-liiga var således denna säsong mera koncentrerad till de största kommunerna än SHL. I detta avseende låg finsk elitishockey närmare NHL:s franchisingsystem, som borgar för en geografisk struktur där klubbarna är hemmahörande i de mer befolkningsrika städerna, även om detta skett inom en europeisk sportmodell i vilken klubbar som regel inte flyttas mellan städer. Befolkningsunderlaget är emellertid större (näst intill dubbelt) i Sverige.¹¹³⁶ En skillnad mellan de finska ligaklubbarnas geografiska placering och NHL:s är att flera av de förstnämnda kan verka inom samma geografiska område. I Helsingfors- och Tammerforsområdena har det av tradition funnits två eller tre ligaklubbar per stad. Detta tillåter ju inte NHL-ägarna (med visst undantag för New York- och Los Angeles-områdena). Ett kännetecken för svensk ishockey (och den europeiska sportmodellen) är att småklubbar i mindre städer/regioner kan avancera till svensk klubblagsishockeys finrum. Det ska dock poängteras att det finns finska ligaklubbar från småstäder, med Lukko från Raumo som bästa exempel; den hör likafullt till de 30 största kommunerna. Rauman Lukko har å andra sidan Contineo-koncernen som ekonomisk garant. Inom svensk elitishockey finns även undantag från principen om att enbart de befolkningsmässigt största städerna eller regionerna har klubbar i högsta serien, exempelvis Leksands IF. Enligt kultur-

1135 Jämför Cornel Sandvoss (2003), kapitel 6.

1136 Den 31 december 2016 var enligt Statistiska centralbyrån Sveriges befolkning 9 995 153 personer. Finlands befolkning var vid samma tidpunkt enligt Finlands statistikcentral 5 505 297.

geografen Hans Aldskogius har klubben blivit en svensk ishockey-institution ouppslösigt förenad med sin hemtrakt. Leksands IF:s betydelse har resulterat i att supporterupptagningsområdet blivit hela södra dalabygden. Dessutom har man supportrar över hela landet, med koncentration till Mälardalen, vilket kan förklaras av en längre tids utflyttning från Dalarna.¹¹³⁷ Mora IK dominerar däremot norra dalabygden.

Samtidigt som NHL-ägarna, även om man expanderat ligan, tidigt insett fördelarna med att begränsa antalet klubbar har de förstått sambandet med moderna åskådarvänliga arenor. Till exempel blev ju Hamilton Tigers flyttat och omdöpt till New York Americans en del i Madison Square Gardens nöjesutbud på Broadway redan 1925. En liknande, men senare utveckling har skett inom svensk – vilket Lundberg visat i sin forskning – och finsk elitishockey. De båda ländernas arenautveckling har haft ett klart samband med välfärdssamhällets framväxt. I samband med att finansieringen av nya moderna evenemangsarenor berörts, är det värt att reflektera kring att det finns en stor likhet mellan NHL, SHL (Elitserien) respektive SM-liiga. Det offentliga har på något sätt som regel varit med och stöttat byggandet och/eller driften av arenorna. De två stora arenaflaggskeppen inom svensk respektive finsk toppishockey – Globen i Stockholm (invigdes 1989) och Hartwall Arena i Helsingfors (invigdes 1997) – är inte undantagna denna utveckling.

En skillnad på den svensk-finska arenafronten är att arenorna är äldre i Finland, även om det finns gamla arenor i såväl SHL (Elitserien) som NHL. I SM-liiga finns ingen modern multiarena invigd under perioden 2000–2018, medan flera svenska klubbar i jämförelse har tillgång till sådana. De tidiga renoveringarna och moderniseringarna av de finska ligaarenorna har å andra sidan bidragit till en mindre storskalig arenautveckling. Så länge det offentliga inte tar huvudansvaret ekonomiskt är SM-liigaklubbarna avvaktande. Att bygga en helt ny multiarena som ensam finansiär är ett mycket (för) stort åtagande för de finska ligaklubbarna.

1137 Jämför Hans Aldskogius (1993), s. 12 och s. 33.

En tolkning av det offentliga engagemang i Major League-arenor är att amerikansk sport, vid sidan av monopolkapitalismen, nästan har vissa politiskt socialistiska inslag. Denna syn kan te sig paradoxal när man syftar på den fria marknadsekonomis främsta förespråkare. Tolkningen uppstår dock då det offentliga i många fall finansierar arenorna i Major Leagues. Fast man gör det åt privata ägare. Något som skiljer mellan NHL-ägarna och företrädarna för SHL/SM-liiga är att de förra kan spela ut trumfkortet om flytt till andra städer, för att få det offentliga att uppföra nya moderna arenor.

Sammantaget kan konstateras att de svenska respektive finska klubb-företrädarna strävat efter att öka arenaupplevelsen för besökaren. Detta är ett steg i ligornas progression mot en upplevelseindustri och underhållningsidrott som en del i evenemangskulturen, vilket kan ses som en form av amerikanisering. De transnationella NHL-impulserna har också resulterat i att företrädarna för SM-liiga tillåtit klubbarna ha rätt att minska spelytan, och härigenom närma sig NHL:s rinkstorlek. Ett annat företrädarna för NHL under 2000-talet utvecklat för att öka intäkterna är utomhusmatcherna Winter Classic – vilket kan tyckas motsäga resonemanget om fina hallar/arenor då ishockeyn flyttade in i inomhushallar just för att förbättra de sportsliga förutsättningarna samt öka kommersialiseringen och bekvämligheten. Winter Classic är ett kommersiellt nostalgiskt NHL-jippo, vars amerikanska idéer mer eller mindre i oförändrad form tagits upp av företrädarna för svensk och finsk elitishockey.¹¹³⁸

Nämnda faktorer har alla bidragit till att betydande belopp (från framför allt publik, reklam, sponsorer, kringförsäljning och tv- och medieavtal) är i omlopp i svensk och finsk elitishockey. Detta är en moderniserings- och utvecklingsprocess som gör att man kan tala om att det skett en övergång från ideell verksamhet till strikt närings-verksamhet: från småskalighet till storskalighet.¹¹³⁹ Ett annat tecken på modernisering och kommersialisering är marknadsanpassning via bolagisering.

1138 Jämför Martin Alm (2002), s. 32–39 samt Richard Giulianotti och Roland Robertson (2011).

1139 Jämför Johan Asplund (1991), s. 39, s. 42 och s. 91.

Bolagisering

Svensk och finsk elitishockey har både likheter och skillnader i bolagiseringsutvecklingen. En likhet är att bolagiserad ishockeyverksamhet är ett relativt nytt fenomen, som började vid samma tidpunkt, under 1990-talet, genom inspiration från de svensk-finska idrottsjuridiska föreningarnas samarbete. En annan likhet är att svenska (om än i begränsad omfattning) och finska klubbar kan ingå i ägarnas företagskoncentrationer, vilket bekräftas av Westerbergs ”köp” av Tappara och Harkimos ägarskap av Jokerit, en konstruktion som alltid varit möjlig i NHL:s historia. En skillnad är emellertid att det inte finns några spärregler, såsom den svenska 51-procentsregeln, i finsk ishockey.

I vilket sammanhang ska då denna skillnad ses? Grunden till diskrepansen är skillnader i den idrottsliga organisationsstrukturen mellan de båda länderna. En orsak till att företrädarna för finsk elitishockey på 1970-talet valde att gå sin egen väg var att dessa inte ansåg att småklubbarna och de ideella idrottsorganisationerna skulle vara med och påverka deras verksamhet. I Finland fanns (och finns) således en liberalare syn på organisationsfriheten, vilket avspeglar sig i bolagiseringsfrågan. Samtidigt ska det nämnas att det i samband med bolagiseringstrendens etablering under 1990-talet rent teoretiskt hade varit möjligt att organisera Finlands Idrott rf. striktare, och härigenom bestämma att de upptagna specialidrottsförbunden enbart fick ha idrottsföreningar som medlemmar. Hade man beslutat detta, hade det ur juridisk synpunkt varit möjligt att hålla bättre kontroll över idrottsbolagiseringen i Finland. För detta fanns dock vare sig ambitioner eller idrottspolitiska möjligheter, då det i landet fanns flera självstyrande idrottsorganisationer 1906–1993 och ingen kunde styra över ishockeyn. Härtill har de finska elitishockeyföreträdarnas inställning bidragit till egennyttiga beslut som på det stora hela gagnat finsk elitishockey. Slutsatsen framträder då företrädarna för Jokerit helt sonika vände sig till banken när de skulle bolagisera Helsingforsklubben. Någon diskussion i vida idrottskretsar förekom inte. Detta är en bild som delas av Kalervo Kummola.

Hur kan man då tolka den svenska idrottens bolagiseringstrend? En aspekt är att svensk idrott, sedan Sveriges Riksidrottsförbund bildades 1903, strävat efter konsensus. Idrottshistorikern Jan Lindroth sätter träffsäkert ord på den svenska idrottsmodellen, då han konstaterar att ”slitstyrkan hos det ursprungliga RF-bygget har varit förbluffande stor”.¹¹⁴⁰ En effekt av konsensussträvan är att svensk idrott länge präglades av samförstånd mot proffsidrott och alltför kraftfull kommersialisering.¹¹⁴¹ Samtidigt skedde under 1980- och 1990-talen en förändring av marknaden i det svenska samhället. Det var under denna period den svenska elitishockeyn omvandlades till en mera marknadsanpassad verksamhet. Konsensuskaraktären bekräftas dock av att Riksidrottsmötet vid ett par tillfällen beslutat att 51-procentsregeln ska vara kvar. Med idrottsvetenskapliga teori-
glasögon sett, kan man tala om en svensk idrottsrörelse som gör motstånd mot ett alltmer renodlat och allenarådande gesellschaf.¹¹⁴² Man kan också reflektera kring motsatsförhållandet aktör och struktur. Ju mer strukturerat och homogent ett idrottssystem är – jämför Sveriges Riksidrottsförbund – desto mer begränsas aktörernas frihet. Omvänt skapar en splittrad och mindre homogen idrottsorganisation – i vilken finsk elitishockeys företrädare befinner sig i – mer frihet för aktörerna att göra som de vill.¹¹⁴³

Varför företrädarna för de svenska elitserieklubbarna inte – likt deras finska motsvarigheter gjorde när de bildade SM-liiga under 1970-talet – valde att driva frågan om att bilda eget och avtalsrättsligt reglera respektive ansvarsområde med Svenska Ishockeyförbundet under 1990-talet, eller vid senare tillfällen, är en synnerligen intressant fråga. Å andra sidan finns fortfarande möjlighet till detta, även om traditionens makt är stark inom svensk ishockey och Riksidrottsförbundet har en traditionsrik position. Med detta i åtanke skapas för svensk elitishockey ett kommersiellt osäkert läge att verka i, då den svenska idrottsliga spärregeln för aktiebolag lägger hinder för full inkorporering av näringslivets logiker, trots att näringslivsverktyg som holdingbolag, riskkapital, vinst- och kapitalandelslån, aktieägartillskott samt konvertibla företagslån redan nu tas i anspråk. Enligt min

1140 Lindroth, Jan (1997), s. 60.

1141 Jämför Karin Wikberg (2002), ”RF och amatörfrågan – en segsliten historia”.

1142 Jämför Johan Asplund (1991), s. 91.

1143 Aakvaag, Gunnar C. (2011), *Modern sociologisk teori*, s. 142.

mening, och vilket mycket av mitt undersökningsmaterial visar, vore det rationella att bolagisera elitverksamheten fullt ut, det vill säga utan 51-procentsregel. Genom att separera ideell och kommersiell verksamhet skulle näringslivslogikerna kunna implementeras fullt ut. Varför överge den skattegynnade ideella sektorn för den skattepliktiga bolagskretsen, om fördelarna med den senare inte i sin helhet kan utnyttjas? Likväl finns skattetekniska fördelar för båda verksamhetsformer. Här ska påminnas om att aktiebolag enligt aktiebolagslagens (2005:551) 3 kap. 3 § har som syfte att generera ekonomisk vinst till aktieägarna, även om det i bolagsordningen får göras undantag från detta krav.¹¹⁴⁴ Lite provocerat, införandet av 51-procentsregeln inom svensk idrott följer inte den ideologiska grundtanken med aktiebolag, nämligen att generera vinst till ägarna. En liknande utveckling kan skönjas i finsk elitishockey trots avsaknad av 51-procentsregel, då ekonomiskt överskott återinvesteras i ishockeyn.

Det ska också noteras att trenden inom den globala elitishockeyn är, vilket mitt material visar, att den amerikanska Major League-modellens logik blir alltmer dominerande. Denna trend finns även i svensk elitishockey, då tröskeln till SHL blir allt högre – vilket är värt att poängtera. I ett vidare nordiskt idrottsperspektiv tillåts aktiebolag utan spärregler i dansk och i viss mån norsk fotboll.¹¹⁴⁵ Kontentan av detta är att de svenska spärreglerna avviker från övriga Norden, samtidigt som svensk elitishockey går bra publikt och ekonomiskt trots 51-procentsregeln.¹¹⁴⁶ En undran är om inte företrädarna för finsk elitishockey i större omfattning än de i Sverige strävar efter att närma sig optimal vinstmaximering, även om också Svenska Hockeyligan AB:s företrädare närmat sig denna modell, vilket följer syftet med aktiebolag, nämligen att generera vinst. Samtidigt har, vilket mitt material visar, flera av de finska SM-liigaklubbarna vid olika tidpunkter dragits med ekonomiska problem. Att vara aktieägare i bolag som gör ekonomisk förlust är i regel ingen bra affär. Snarare handlar det om att tillskjuta kapital. I dessa fall handlar det om nyttomaximering

1144 Se proposition 2004/05:85, kapitel 4.11.

1145 Gammelsæter, Hallgeir (2009), "The organization of professional football in Scandinavia". Exempelvis är FC Köpenhamn del av koncernen PARKEN Sport & Entertainment A/S, se *Årsrapport 2016*, s. 8, registrerad för handel på Köpenhamns Fondbörs samt Norges Fotballförbund (2011), *Forbundsstyrets bestemmelser om kommersielt og/eller administrativt samarbeid mellom klubb/ idrettslag og selskap*.

1146 Island är inte inräknad i denna jämförelse.

snarare än vinstmaximering enligt amerikansk modell. Samtidigt är en positiv sida med bolagisering att supportrar kan bli delägare i ishockeyaktiebolagen, vilket kan öka engagemanget. Å sidan kan bolagisering också minska supporterengagemanget då supportrarna inte känner att de kan påverka verksamheten som de kan göra genom sitt medlemskap i en ideell förening. Bolagisering har följaktligen både för- och nackdelar. Här ska också noteras att aktieutdelningarna i SM-liiga i flera fall återinvesteras i barn- och ungdomsishockeyn, varav Oulun Kärpät från Uleåborg är ett exempel.

Spörsmålet som uppstår ur den svenska bolagiseringsdebatten är om företrädarna för elitishockeyklubbarna i framtiden kommer att bryta sig ur den etablerade svenska idrottsmodellen och driva sin egen verksamhet, enligt finsk modell. Här ska noteras att SHL-klubbarna dragit ifrån de finska SM-liiga-klubbarna ekonomiskt trots 51-procentsregeln. En förklaring till detta är befolkningsunderlaget och att tv-avtalet är större för svensk elitishockey. Vad som aktualiseras vid detta eventuella scenario är att alla klubbar i SHL skulle bolagisera senior- och elitjuniorverksamheterna medan barn- och ungdomsverksamheterna även fortsättningsvis skulle drivas inom den skattegynnade ideella sektorn. Svenska Hockeyligan AB och dess aktieägare (de bolagiserade SHL-klubbarna) skulle bli ett monopol. Klubbarna i HockeyAllsvenskan och övriga serier skulle enbart bli farmarlag och leverantörer av ishockeytalanger till SHL-klubbarna, samtidigt som en klubb skulle kunna lämna svensk elitishockey för KHL. Detta är ju den princip NHL-ägarna samt i viss mån företrädarna för SM-liiga arbetar efter. Samtidigt torde det vara få i den svenska publiken som vill att spelarna flyttar till andra ligor, så den svenska 51-procentsregeln värnar om det nationella. Slutsatsen är att företrädarna för svensk elitishockey inte prioriterar en öppen konflikt med övriga Ishockeysverige, och härigenom undviker en cementering av svensk elitishockey. Konsensus råder.

NHL:s rovjakt på spelare

I NHL har spelarna tidigt varit rå- och handelsvaror för ägarna. Detta faktum gäller även synen på europeiska spelare. En effekt

av skillnaderna i ekonomisk och sportslig styrka mellan NHL och svensk respektive finsk ishockey är att de bästa svenska och finska ishockeyspelarna i regel vill spela i NHL.¹¹⁴⁷ Denna tendens är dock inget nytt fenomen. Redan i samband med omorganiseringen av svensk elitishockey under 1970-talet hade den svenska serieutredningen konstaterat att det knappast var tänkbart att på det ekonomiska området konkurrera med proffsligorna NHL och WHA.¹¹⁴⁸ Den ekonomiska skillnaden är således grunden för att svensk och finsk ishockey primärt är leverantörer av ishockeyspelare till NHL, och även KHL numera. Spelarutvandringen till de båda ligorna är följaktligen en del i amerikaniserings- och globaliseringsprocessen, då Elitserien/SHL och SM-liiga i mångt och mycket får anses vara Minor Leagues (farmligor eller plantskolor) till NHL och KHL, även om de förstnämnda har ambition att vara någon form av nationella Major Leagues. Relationen kan beskrivas med motpolerna små- och storskalighet eller minimalism och gigantism.¹¹⁴⁹ Styrkeförhållandet mellan NHL och svensk och finsk elitishockey har också resulterat i att spelarutvandringen kan liknas vid en rovjakt.¹¹⁵⁰ Denna verksamhetsidé utgår från gesellschafts-affärslogik, där NHL-ägarna vill kontrollera arbetskraften.¹¹⁵¹ Den nödsakar de svenska och finska klubbarna att intensifiera och utveckla ungdomsverksamheten än mera.

I ambitionen att balansera upp det ekonomiskt ojämlika förhållandet mellan NHL och svensk och finsk ishockey har de nordiska råvaru-producenterna arbetat för att få till ett transferavtal som begränsar NHL-ägarnas spelarjakt. NHL-avtalet har sedan de första transferavtalen de svenska och finska ishockeyförbunden och NHL och dess konkurrent WHA ingick 1974 omförhandlats och justerats vid flera tillfällen. Understryckas bör, att de ryska ishockeymakthavarna till skillnad mot sina svenska och finska kollegor valt en egen väg. Den ryska hållningen är att man är likvärdig NHL, inte underlägsen. Av realpolitiska och ekonomiska orsaker har NHL och KHL rökt fredspipa genom att ingå en överenskommelse om att respektera

1147 Jämför Joseph Maguire (1999), kapitel 5 om spelarmigration.

1148 Svenska Ishockeyförbundet (1974), Extra årsmöte den 28 april 1974, *Serieutredningens förslag till nytt seriesystem*, s. 8–9 (A1a:17).

1149 Schoug, Fredrik (1997), s. 159–163.

1150 Jämför Richard Giulianotti och Roland Robertson (2009), s. 43–45.

1151 Jämför Johan Asplund (1991), s. 80.

varandras spelarkontrakt. Vi talar om ett styrkeförhållande där KHL kan liknas vid en mothegemonisk kraft som attackerar NHL:s hegemoni. Hur ska man tolka innebörden av NHL-avtalet ur ett svenskt och finskt perspektiv? Utgångspunkten är naturligtvis att parterna vill ha så goda relationer med varandra som möjligt. NHL dikterar dock fortfarande villkoren för svensk och finsk ishockey och avtalsbrott kompenseras alltså relativt marginellt. Transferersättningar är en del av den europeiska sportmodellen. Ett liknande system tillämpas inte i NHL. Däremot finns ett omfattande regelverk (som reglerar exempelvis spelarövergångar [trade] och förutsättningar för avtalslösa spelare [free-agent]) i kollektivavtalet mellan NHL och NHLPA. Onekligen är det så att ett centrum-periferiförhållande råder mellan NHL och svensk respektive finsk ishockey. I egenskap av världens mäktigaste ishockeyorganisation har NHL dikterat villkoren, i syfte att gynna sig själva. Å andra sidan tillför ligan kapital till svensk och finsk ishockey, men det ska i ärlighetens namn sägas vara mindre summor med karaktär av plåster på sårén. I gengäld får de europeiska ligorna, i många fall, duktiga och erfarna spelare med NHL-erfarenhet i retur, som många gånger förbättrar spelkvalitén på den europeiska ishockeyn även om det där också finns många överblivna transatlantiska spelare. Fakta kvarstår dock: svensk och finsk ishockey är leverantörer av ishockeytalanger och spelare till NHL, och KHL sedan ligan bildades 2008. Och accepteras inte NHL:s villkor i Sverige och Finland tar organisationen spelarna i vilket fall som helst, även om spelarna visserligen har valfriheten att tacka nej till NHL-spel. Att svensk och finsk ishockey skulle vara villiga att ta upp en konfrontation med NHL har inte varit och är inte ett reellt alternativ; inte heller med KHL.

En observation vad gäller värvningar till svensk och finsk elitishockey är att de svenska företrädarna, till skillnad mot sina finska motsvarigheter, tidigare börjat värva utländska spelare från mindre ishockeyländer (exempelvis Danmark, Frankrike, Italien och Norge samt i viss mån Schweiz). Finland har i större omfattning hållit fast vid utländska spelare från Kanada, Slovakien, Sverige, Tjeckien och USA.¹¹⁵² Inom finsk ishockey har man emellertid i större omfattning velat ta del av de erkänt duktiga sovjetiska ishockeytränarnas

1152 *Jääkiekkolehti*, Nro. 9, 2009.

kunskap, med Vladimir Jurzinov som bästa exempel. En liknande sovjetisk/rysk injektion har inte svensk ishockey haft, även om Jurzinov en kort tid var verksam i AIK. Denna utveckling torde dock vara mer naturlig, med tanke på Finlands nära relation till Ryssland. Förutom landets geografiska läge, har den historiska utvecklingen resulterat i att det finns flera synliga ryska influenser i det finska samhället. Några av dessa är en rysktalande minoritet, rysk-ortodox kyrka, YLE:s ryskspråkiga nyhetstjänst Novosti, ryska mattraditioner, Uspenskijkatedralen och statyn på Alexander II på Senatstorget i Helsingfors. Också ryska/sovjetiska ishockeyspelare har funnits, inom såväl finsk som svensk elitishockey, även om de varit få.¹¹⁵³

Glokaliseringen får ny innebörd med nya amerikanskinspirerade logotyper

Huvudpoängen med kommersiella logotyper är att dessa skapar möjligheter till intäkter; en symbios NHL-ägarna tidigt insett. NHL-influenserna i varumärkesbyggande har bidragit till en global påverkan med lokala reaktioner – så kallad *glokalisering* – i den svensk-finska elitishockeyn. Den förändrade synen på logotyper inom svensk och finsk elitishockey tog fart under 1990-talet och var del av en moderniseringsprocess driven av tilltagande kommersiella inslag. Enligt den amerikanske sociologen George Ritzer har en glokaliseringsprocess fördelen att det globala och lokala samverkar, i stället för slå ut varandra. Samverkansprocessen ger en sammanfogning till unika lokala koncept.¹¹⁵⁴ Exempel på det globala inom svensk respektive finsk elitishockey är, vid sidan av varumärkesbyggandet, skapandet av seriemodeller.

En märkbar skillnad i införlivandet av kommersiella logotyper inom svensk respektive finsk elitishockey under 1990-talet är att det i Sverige var Serieföreningen Elitishockey som rekommenderade sina

1153 Exempelvis spelade Sergej Fokin i Färjestad BK under flera säsonger runt millennieskiftet, se Stig Dahlén (2007) "Sergej 'Sigge' Fokin: Den störste av alla – hos Wolfpack". I SM-liiga har exempelvis Nikolaj Makarov representerat Jokerit under 1980-talet, Alexander Barkov Sr. Tappara från Tammerfors medan Juri Kuznetsov har representerat IFK Helsingfors (HIFK) och SaiPa från Villmanstrand, *Jääkiekkolehti*, Nro. 7, 1999 samt *Hockey: Officiellt organ för Svenska Ishockeyförbundet*, Nr. 11, 1983.

1154 Ritzer, George (2011), s. 1–22 och s. 168–169.

medlemsklubbar att skapa affärsmässigt gångbara smeknamn och logotyper, vilka skulle appliceras på allt som gick att sälja. I Finland fattade de enskilda klubbarnas företrädare själva beslutet om att ändra namn och logotyper. Detta ger en kluven analys. En sida är att de senare är mindre styrda av en idrottslig centralorganisation än sina svenska kollegor. En annan sida är att det borde ha legat i SM-liigas intresse att som serieföreningen i Sverige driva en gemensam linje vad avser kommersiella logotyper. Trots att den finska ligan blivit en sammanslutning med gemensamt affärsintresse, kan dock självständighetstraditionen ha spelat in i beslutet att inte samarbeta i detta avseende. Det ter sig däremot anmärkningsvärt, då finsk elitishockey varit mycket välvilligt inställd till NHL-influenser. I NHL samarbetar ju organisationen och klubbarna i en gemensam marknadsföring och souvenirförsäljning. Oavsett skäl är det egendomligt att företrädarna för svensk respektive finsk elitishockey inte samarbetade i utvecklingen av kommersiella logotyper eller andra marknadsfrågor under 1990-talet, även om det fanns ett svenskt-finskt juristsamarbete kring bolagiseringsfrågan. Avsaknaden av samverkan ter sig förbryllande, eftersom det på regelbunden basis samråds kring ishockeysportens utveckling i övrigt. Sannolikheten är likväl stor att de sneplat på varandras moderniseringsinitiativ. En annan skillnad som blir uppenbar, är att det inom finsk elitishockey under samma period uppstod flera öppet infekterade konflikter mellan moderföreningarna och ishockeyns företrädare, vilket i flera fall resulterat i organisatoriska splittringar.

Hur var det då med mottagligheten för nya logotyper? I ett svenskt perspektiv togs NHL-intrycken lättare emot i Göteborg och Malmö (Frölunda Indians och Malmö Redhawks). De stora Stockholmsklubbarna Djurgårdens IF och AIK följde inte denna trend, även om Djurgårdens IF en kort tid experimenterat med kommersiella namn som Lions och Kings. En förklaring till att man höll sig utanför kan vara att såväl Djurgårdens IF som AIK är anrika föreningar med hängivna supportrar. Båda är också fotbollsklubbar med traditionsmedvetna fans. I dessa Stockholmsklubbar kan klubbmärkena anses vara symboler med djupare innebörd än logotyper och varumärken. Den lokala förankringen hade även betydelse när Brynäs IF, Färjestad BK och Luleå HF tog till sig kommersiella smeknamn och logotyper.

I Finland blev resultatet däremot i stort en missräkning, då flertalet av SM-liigaklubbarna med några få undantag, exempelvis JYP Jyväskylä, valt att återgå till originalversionerna. I ett svensk-finskt perspektiv borde en slutsats vara att klubbföreträdarna, supportrarna och sponsorerna vill förknippas med klubbarnas ursprungliga värden, traditioner och symboler. Det finns med andra ord inte något direkt samband mellan kommersiell framgång och nya NHL-inspirerade logotyper. Av detta utkristalliserar sig några slutsatser: 1) Det går inte att rakt av applicera NHL:s marknadsstrategier på svensk eller finsk elitishockey, då olika marknadsförutsättningar gäller i Nordamerika respektive Sverige och Finland; marknadsunderlaget i de nordiska länderna är exempelvis lokalt/nationellt och inte globalt, 2) det går inte att bortse från klubbarnas historiska ursprung, symboler och lokala förankring, när nya kommersiella logotyper ska tas fram, 3) supportrarna bör ges inflytande och medbestämmande vid planering av nya logotyper samt 4) varumärkesbyggande är långsiktigt.

Onekligen är det så att den omdaningsprocess svensk och finsk elitishockey genomgått indikerar att det finns en förskjutning från en mer traditionell idrottsmodell till en mera kapitalistisk verksamhet och struktur, där marknad-företag-försäljning-media prioriteras till nackdel för de traditionella amatöristiska ideal som denna ishockey bygger på.¹¹⁵⁵ NHL-impulserna är betydande i såväl svensk som finsk elitishockey, vilket inte är anmärkningsvärt då ishockeyutvecklingen i ligan i regel blir trendsättande för Europa. Detta innebär att NHL påverkar Europas ishockeyländer, medan en omvänd trend inte alls sker i samma utsträckning. Hjälpmanvändning, mindre våld och en mera teknisk ishockey är exempel på en omvänd utveckling, vilket bekräftar att Europa bara påverkar själva spelet.

1155 Jämför Richard Giulianotti och Roland Robertson (2009), s. 87.

Svensk samt finsk elitishockeys relation till KHL

Den första frågan som måste ställas i detta analysavsnitt är varför Finland och inte Sverige har ett KHL-lag säsongen 2017/2018. Först måste dock poängteras att det mycket väl kan bli ett svenskt KHL-lag i framtiden. Med detta sagt framträder följande förklarande faktorer: *För det första* har Finland närmare samhälleliga och geografiska band till Ryssland än Sverige. *För det andra* har finsk idrotts avsaknad av en styrande centraladministration och paraplyorganisation lik Sveriges Riksidrottsförbund undanröjt möjligheten för ett normerande regelverk för hela den finska idrottsrörelsen. Detta är en nyckelfaktor när det kommer till Jokerits KHL-flytt, då det inte finns någon 51-procentsregel inom finsk elitishockey. En majoritetsägare av ett aktiebolag gör vad den vill med bolaget. *För det tredje* är de finska elitishockeyföreträdarnas beslut av tradition mer sakinriktade än de svenska, som är mer öppna för samråd i vidare kretsar, vilket följer med Riksidrottsförbundets hegemoniska position. Denna skillnad har möjliggjort egennyttiga beslut i större omfattning i Finland än vad som är fallet i Sverige. Slutsatsen kan förankras i tidigare forskning om skillnader i svensk och finsk ledarskapskultur.¹¹⁵⁶ Här ska noteras att frågan om likheter och skillnader i svenskt och finskt idrottsledarskap samt beslutsprocesser är komplex. Detta idrottsvetenskapliga problemområde kräver mer forskning.

En följdfråga är hur Jokerits banbrytande flytt till KHL kan förstås i ett vidare sportsligt, juridiskt och kommersiellt perspektiv. För det första öppnar KHL sportsliga och affärsmässiga möjligheter (vilka ej ännu infriats) som en nationell liga inte kan göra. Flytten är en del i en globaliseringstrend, då Jokerit i ett sportsligt perspektiv ju representerar hela Finland i en ishockeyliga som generellt anses vara världens näst bästa efter NHL. Karakteristiken KHL visar upp är NHL-lik och kraftigt präglad av gesellschaft, gigantism och globalism, men dessutom med inslag av stark rysk nationalism.¹¹⁵⁷ KHL är en politiskt skapad och upprätthållen hybrid med inslag av nytto- och vinstmaximering som ännu inte – åtminstone under sina tio första verksamhetsår 2008–2018 – uppnått NHL:s ekonomiska stabilitet.

¹¹⁵⁶ Laine-Sveiby, Kati (1991); Daun, Åke (1998); Tienari, Janne och Vaara, Eero (2004); Charles, Mirjalisa och Louhiala-Salminen, Leena (2007) samt Kangarsharju, Helena (2007).

¹¹⁵⁷ Jämför Fredrik Schoug (1997), s. 159–163

Tiden får ha sin gång och visa om det blir så. De ryska makthavarnas initiativ att bokstavligen sparka liv i den stolta men nedgångna sovjetiska/ryska ishockeyn är enligt min mening positivt för såväl den nationella som internationella ishockeyn. Rysk ishockey tillför såväl tekniskt som taktiskt kunnande. En rysk ishockey med stolta traditioner hör hemma i världstoppen. Samtidigt får man hoppas att KHL som kopia av NHL inte blir en parodi på förebilden. Det krävs seriositet och långsiktighet i KHL-projektet. En fråga som tornar upp sig är om andra finska – eller svenska – klubbar i framtiden kommer att följa Jokerit, eller om man vid något tillfälle väljer att vända hem till den inhemska SM-liiga. Det får framtiden utvisa. Så mycket är i varje fall säkert, att denna är oviss och föränderlig. Ett idrottsvetenskapligt forskningsfält som öppnar upp sig i detta sammanhang är hur KHL kan fungera som dörröppnare för näringslivet till den ryska och asiatiska marknaden.

Vid sidan av den ovissa framtiden aktualiserar Jokerits flytt för det *andra* mer handfasta och dagsaktuella ekonomiska och juridiska utmaningar. De röda siffrorna i klubbens bokföring, vilka under dess tre första KHL-säsonger varit gigantiska, är naturligtvis inget företrädarna eftersträvat. Jokerits situation är emellertid inget unikt fenomen. Dålig ekonomi har flera klubbar haft i såväl svensk som finsk elitishockey, även om Jokerits ekonomiska underskott är exceptionellt. Samtidigt finns inom nordisk elitishockey en historia av investerare och mecenater med Mikko J. Westerberg i Tappara, Aimo Mäkinen och Harry "Hjallis" Harkimo i Jokerit, Vincent Manngård i Ilves, Jussi Salonoja i Esbo Blues, "Pollenkungen" i Rögle BK, Percy Nilsson i Malmö Redhawks, Hugo Stenbeck i Linköping HC och Malmö Redhawks och Ejendalsfamiljen i Leksands IF som framträdande exempel. En historia som också finns inom europeisk toppfotboll, kanske allra tydligast med Premier League-klubben Chelsea Football Club Ltd:s ryske ägare Roman Abramovitj.¹¹⁵⁸ Mecenaternas inställning inom svensk och finsk elitishockey är ett idrottsvetenskapligt forskningsområde som skulle må bra av att beforskas.

1158 Jämför John Nauright och John Ramford (2010), "Who owns England's game? American professional sporting influences and foreign ownership in the Premier League".

Även om den amerikanska sportmodellens vinstmaximeringstradition inte slagit igenom i europeisk sport, finns indikationer på att denna modell vinner snabba framgångar på europeisk mark. Ett exempel på denna utveckling är finsk elitishockey, som enligt min mening är en hybrid mellan den europeiska och amerikanska sportmodellen. Jokerits flytt till KHL kan följaktligen ses som en naturlig utveckling på en intensifierad amerikaniseringsprocess av europeisk sport, med ishockeyn i bränslen. Denna slutsats bekräftas av att flera av ligorna inom den europeiska elitishockeyn närmat sig den amerikanska sportmodellens logik, genom att stänga landets högsta liga. KHL å sin sida utmärker sig från de andra ligorna på så sätt att det finns större politiska och ekonomiska intressen och aktörer i bakgrunden. Att närmare tränga in i KHL:s affärer är dock en mycket stor utmaning för utomstående. Ett intrikat idrottsvetenskapligt forskningsområde. Oavsett ligans positiva respektive negativa sidor och framtida hållbarhet är paradoxen med KHL att det då sker en modernisering, amerikanisering och globalisering av Ryssland och inom rysk elitishockey som har till syfte att attackera och bryta NHL:s hegemoni. Nya lag och länder kan tillkomma. Likafullt kan existerande lag lämna ligan. KHL kan också komma att omorganiseras, eller till och med läggas ner. Allt beroende på den politiska och ekonomiska utvecklingen i Ryssland. I skuggan av det storpolitiska spelet sker också en kapplöpning om Asien, med dess enorma kommersiella marknad, mellan KHL och NHL då NHL vill spela matcher i Asien.

Med detta sagt kan jag för egen del – innan avhandlingens slutord tar vid – konstatera att företrädarna för svensk och finsk elitishockey tycks ta sina impulser direkt från NHL i stället för ifrån varann. Man "amerikaniseras" hellre än att ta idéer från grannen.

Slutord

Nu är det dags att summera avhandlingen. Min studie visar att ishockeyn är en spjutspets i amerikaniseringen av svensk och finsk sport. Den visar vidare att ishockeyns kommersialisering och professionalisering i någon form leder till ett närmande mot NHL-modellen, samtidigt som NHL-impulserna i sin tur bidrar till kommersialisering och professionalisering. En förklaring till denna utveckling är att det råder ett centrum-periferiförhållande inom den globala ishockeyn, då ishockeyn är en nordamerikansk sport och NHL i princip haft en hegemonisk ställning. Denna ställning har sedan utmanats av den internationella ryska proffsishockeyligan KHL, en liga som stötts av den ryska statsledningen såväl organisatoriskt som ekonomiskt. Det är numera den ryska KHL-varianten som ohämmat driver på kommersialisering- och amerikaniseringsprocessen inom elitishockeyn, med exempelvis mycket gentila spelarlöner och expansion till länder som Finland, Kazakstan, Kina, Lettland, Slovakien och Vitryssland även om klubbar från Kroatien, Tjeckien och Ukraina vid olika tidpunkter lämnat KHL.

Mitt källmaterial visar att Sverige på idrottslig nivå präglats av konsensuskaraktär. Socialdemokratins betydelse för den samhälleliga utvecklingen sedan 1930-talet och traditionen av endräktighet har – vilket etnologen Åke Daun och idrottshistorikern Jan Lindroth visat – bidragit till att Sveriges Riksidrottsförbund fått ställningen som centraladministration och paraplyorganisation för hela den samförståndsorienterade svenska idrottsrörelsen. Det finska samhällsbygget har å sin sida präglats av att landets 1900-tal varit fyllt av slitningar med inbördeskrig, som gav politisk efterverkan i idrotten, världskrig och språkkonflikt mellan svenskan och finskan. Den finska samhällsutvecklingen och dess uppbyggnad har försvårat en samsyn kring en sammanhållen idrottsrörelse. Ett idrottsligt reformarbete, med syfte att skapa en sammanhållen idrottsrörelse, pågår dock i Finland sedan 2012. Denna process är likaväl för senkommen för att kunna påverka elitishockeyns autonomi. På det samhälleliga planet har det rikare Sverige lagt grunden för att svensk ishockey i mångt och mycket legat före finsk i utvecklingen, liksom att synen på en sammanhållen idrottsrörelse där väger tyngre. Till detta hör att Svenska Ishockey-

förbundet understött den finska ishockeyns utveckling, i synnerhet efter andra världskriget. Finsk ishockey har däremot sedan 1970-talet utvecklats snabbare och häftigare än svensk och fick sin stora boom under 1990-talet, i synnerhet efter landets första VM-guld 1995. Mitt material visar vidare att dess företrädare tagit till sig affärsmässigt intressanta idéer och snabbt utvecklat en sportvariant som passar finska förhållanden; en tydlig globaliseringstrend. NHL-ifieringen av finsk elitishockey blir tydlig av dennas organisation och stängda liga, liksom bolagiseringsutvecklingen samt synen på KHL med Jokerits flytt. Globaliseringstrenden i fråga är inte likadan inom svensk elitishockey, även om man med televisionens draghjälp under 2010-talet i ekonomiska termer dragit ifrån den finska.

Även om såväl svensk som finsk elitishockey globaliseras har den förra större inslag av värnande av det lokala, medan den senare annamat mer av det globala. Förklaringen till den finska utvecklingen kan sökas i skillnaderna i samhälls- och idrottsutvecklingen. Den svenska idrottens konsensustradition har bidragit till att företrädarna för de svenska elitishockeyklubbarna inte brutit sig ur den homogena svenska idrottsrörelsen, liksom att supportrarnas inflytande är större i svensk sport, vilket avspeglat sig i att Elitserien/SHL aldrig varit stängd och att 51-procentsregeln existerar. Finsk elitishockeys företrädare har i stället format en seriemodell närmare NHL-modellens kännetecken. Denna kan därför i större omfattning ses som en hybrid mellan den amerikanska Major League-modellen och den europeiska sportmodellen, även om det i svensk elitishockey finns stora kommersiella inslag.

Min studie visar slutligen att den amerikanska Major League-modellen blivit alltmer dominerande i sin logik inom den globala elitishockeyn. Detta framträder genom att NHL, KHL, SM-liiga och tyska DEL på rent sportsliga grunder är stängda ligor. Modellens logik har även blivit allt tydligare inom svensk elitishockey. Detta då tröskeln till SHL blir allt högre, med eliminerad direktdegradering och licenskrav. Undersökningen indikerar att företrädarna för svensk respektive finsk elitishockey tycks ta impulserna direkt från NHL i stället för ifrån varann. Man "amerikaniseras" hellre än att ta idéer från grannen. Svensk och finsk elitishockeys omdaning, moderni-

sering och utveckling pekar på att det visserligen skett en övergång från småskalighet till storskalighet, men att det är långt kvar till den gigantism som präglar den globala ishockeyscenen. Man är i skuggan av NHL och frånåkta av KHL.

REFERENSER

Otryckta källor

Finlands idrottsmuseum/arkiv i Helsingfors (FIM)

Suomen Jääkiekkoliitto (Finska Ishockeyförbundet)

Pöytäkirjat (Protokoll): C

Liittovaltuuston vuosikokous (Årsmötesprotokoll) Ca: Ca15 (1972–1974),
Ca16 (1975–1978)

Liittojohtokunta/liittohallitus (Styrelseprotokoll) Cb: Cb4 (1974–1976)

Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat (Dokumentation ordnat efter innehåll)
Hj.

SM-liiga: Hj1 (1970-I.)

Kirjeistö (Brev och korrespondens) Fb: Fb51 (1973–1974), Fb52 (1973–1974),
Fb53 (1973–1974), Fb54 (1973–1974), Fb55 (1973–1975) samt Ulkomai-
nen kirjeenvaihto (Utländsk brevväxling) Fc: Fc12 (1974) och Fc13 (1975)

Konceptit ja toisteet (Koncept och utkast): Kotimaiset lähetetyt kirjetoisteet
(Nationellt skickade brev) Df: Df3 (1974–1975) och Tiedotteet (Pressmed-
delanden) Dd: Dd3 (1973–1976)

Riksarkivet i Arninge (RA)

Svenska Ishockeyförbundets årsmötesprotokoll, styrelseprotokoll med bilagor
och korrespondens:

Årsmötesprotokoll A1a: A1a:17 (1973–1974) och A1a:18 (1975–1977)

Styrelseprotokoll med bilagor A2a: A2a:5 (1954–1957), A2a:12 (1972–1974),
A2a:13 (1974–1976), A2a:18 (1984–1985), A2a:19 (1985–1986), A2a:20
(1986–1987), A2a:22 (1987–1988), A2a:23 (1989–1990) och A2a:24
(1990–1991)

Korrespondens – yngre E2: E2:22 (1974–1976)

Övriga otryckta källor

Espoon kaupunki (1999), Kaupunginhallitus pöytäkirja 21.12.99, asianro.
2846/1999, listan asianro 29, sivu 136 (Esbo stad [1999] Kommunstyrel-
seprotokoll 21.12.99, diarienummer 2846/1999, ärendeklass 242, ärende-
nummer 29 sidan 136)

Jönköpings kommun (1998), ”Avtal om överlåtelse av Rosenlundshallen
m.m.” (1998-06-29 och undertecknat 1998-09-10 av kommunen och
1998-07-06 av den ideella föreningen HV71)

Intervjuer

Intervju

Percy Nilsson (2016-11-02)

Telefonintervjuer

Göran Stubb (2016-10-04)

Håkan Loob (2015-09-04)

Kaj Kunnas (2015-08-27)

Kalervo Kummola (2015-09-07)

Michael ”Mike” Helber (2016-10-13)

Tommy Boustedt (2015-08-28)

Tommy Töpel (2015-09-01)

Skriftlig intervju

Harry ”Hjallis” Harkimo (2015-09-25)

Samtal

Nikita Osokin (2017-06-23), cheffsspecialist Center of Strategic Sport Research vid Plekhanov Russian University of Economics i Moskva, Global Issues and and New Ideas in Sport Management, 2nd International Conference of World Association for Sport Management, 20–23 juni 2017, Kaunas, Litauen

Sergey Altukhov, biträdande direktör på Sport Management Centre vid Lomonosov Moscow State University, 14–15 december 2017, World Hockey Forum, Moskva

Telefonsamtal

Tommy Töpel (2015-05-12), Svenska Hockeyligans före detta och numera pensionerade sportchef

Daniel Enestubbe (2017-10-09), journalist verksam vid *Smålandsposten*

Jouni Lampinen (2017-10-12), chef för avdelningen ägarstyrning Björneborgs stad

Tommi Virkkunen (2017-10-12), verkställande direktör Oulun Kärpät Oy

Agne Bengtsson (2017-11-14), klubbdirektör HV71

Filmer

SVT (2015-09-14), CCCP Hockey
SVT (2016-12-18), Rysslands återkomst
SVT (2017-04-02), Finland 100 år
SVT (2017-11-30), Finlands blodiga historia
svtplay.se (2015-12-19), Wayne Gretzky – flytten till LA
svtplay.se (2016-06-23), I Stalins skugga
svtplay.se (2016-12-19), Att skapa en Putin
svtplay.se (2017-08-21), Putin enligt Oliver Stone: Avsnitt 1–4
TV4 (2018-03-19), Putin och maffian

TV-mediearkiv

YLE Elävä arkisto (YLE Levande arkiv), ”Urheiluruutu” (Sportspegeln) sändes för första gången 1963, hämtad 2018-01-15 från <https://yle.fi/aihe/artikeli/2013/08/06/urheiluruudusta-tuli-vuonna-1963-penkkiurheilijoiden-pyhahetki>
youtube.com, ”Helsingin jokereiden tiedotustilaisuus 28.6.2013” (Jokerits presskonferens 28.6.2013, egen översättning), hämtad 2018-01-15 från <https://www.youtube.com/watch?v=Jlm9CL59cvE>
youtube.com, ”Hjallis kertoo Jokereiden siirymisestä KHL:ään” (Hjallis berättar om Jokerits flytt till KHL, egen översättning), hämtad 2018-01-16 från <https://www.youtube.com/watch?v=PFHOFTFxQ7o>
youtube.com, ”Roman Rotenberg: Yleisön tuki tärkeää KHL:ssä” (Roman Rotenberg: Publikens stöd viktigt i KHL, egen översättning), hämtad 2018-01-16 från <https://www.youtube.com/watch?v=nGGP1-5rdXk>
youtube.com, ”1972 Summit Series Final Game/Суперсерия СССР — Канада”, hämtad 2018-01-16 från https://www.youtube.com/watch?v=_qzqHgfgLQ
youtube.com, ”USA vs. Soviets (full game)”, hämtad 2018-01-16 från <https://www.youtube.com/watch?v=rcENEx81XqE>

Tryckta källor

- Aakvaag, Gunnar C. (2011), *Modern sociologisk teori*, Studentlitteratur, Lund.
- Aalto, Seppo (1992), *Jokerit liukkaalla jäällä – 25 vuotta Jokeri-kiekkoa* (Jokerit på hal is – 25 år av Jokerit-hockey, egen översättning), Gummerus, Jyväskylä.
- Aaltonen, Kimmo [ed.] (1979), *Neuvostoliiton liikuntaorganisaatio* (Sovjetunionens idrottsorganisation, egen översättning), ryskspråkigt originalverk
- Buntšuk, M.F. (1972), *Organizatsija fizitseskoi kultury*, Moskva, Liikunta-tieteellisen seuran julkaisuja 71, Helsinki.
- Ahde, Matti och Hakkarainen, Timo (2013), *Matti Ahde: säbkömies* (Matti Ahde: elmontör, egen översättning), WSOY, Helsinki.
- Aldskogius, Hans (1993), *Leksand, Leksand, Leksand! En studie av ishockeyns betydelse för en bygd*, Gidlunds, Hedemora.
- Aleksijevitj, Svetlana (2013), *Tiden second hand: slutet för den röda människan*, Ersatz, Stockholm.
- Alm, Jens (2017), *Hög standard? : en studie om kommunal anläggningspolitik och elitfotbollens standardiserade arenakrav*, Diss., Malmö studies in sport sciences, Malmö.
- Alm, Martin (2002), *Americanitis: Amerika som sjukdom eller läkemedel: svenska berättelser om USA åren 1900–1939*, Diss. Lunds universitet.
- Alm, Mikael (2010), ”Kring märkesåret 1809: statskuppen, konstitutionen och rikssprängningen” i *Historisk tidskrift*, 2010:1, 53–64.
- Andersen, Svein S. och Ronglan, Lars Tore (2012), ”Elite sports in Nordic countries: perspectives and challenges” i Andersen, Svein S. och Ronglan, Lars Tore [ed.] (2011), *Nordic Elite Sport: Same ambitions – different tracks*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Andersen, Svein S. och Rongland, Lars Tore (2012), ”A comparative perspective on Nordic elite sport: filling a gap” i Andersen, Svein S. och Ronglan, Lars Tore [ed.] (2011), *Nordic Elite Sport: Same ambitions – different tracks*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Andersson, Hasse (2007), ”MODO HK” i *Årets ishockey 2007*, Strömberg, Vällingby.
- Andersson, Hasse (2007), *Rögle BK: hockeykultur till tusen*, Sportförlaget, Västerås.
- Andersson, Lars Fredrik (2006), ”Vägen till välstånd i Botniaområdet: Utrikeshandelns betydelse för ekonomisk utveckling” i Aunesluoma, Juhana och Fellman, Susanna [red.] (2006), *Svenskt i Finland – finskt i Sverige, III, Från lika till jämlika: Finlands och Sveriges ekonomier på 1900-talet*, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.

- Andersson, Lars Fredrik och Krantz, Olle (2006), "Tillväxt och konvergens: En jämförelse av den ekonomiska utvecklingen i Finland och Sverige under 1800- och 1900-talen" i Aunesluoma, Juhana och Fellman, Susanna [red.] (2006), *Svenskt i Finland – finskt i Sverige, III, Från lika till jämlika: Finlands och Sveriges ekonomier på 1900-talet*, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- Andersson, Torbjörn (2002), *Kung fotboll: den svenska fotbollens kulturhistoria från 1800-talets slut till 1950*, Diss. Brutus Östlings bokförlag, Eslöv.
- Andersson, Torbjörn (2011), "Spela fotboll bondjävlar!": en studie av svensk klubbkultur och lokal identitet från 1950 till 2000-talets början, *Del I, Helsingborg, Landskrona, Malmö, Listerlandet, Växjö och Göteborg*, Brutus Östlings Bokförlag, Eslöv.
- Andersson, Torbjörn (2016), "Spela fotboll bondjävlar!": en studie av svensk klubbkultur och lokal identitet från 1950 till 2000-talets början, *Del 2, Degerfors, Åtvidaberg, Södertälje, Stockholm och Umeå*, Östlings Bokförlag Symposium, Stockholm/Höör.
- Andersson, Torbjörn och Carlsson, Bo (2011), "A diagnosis of the commercial immaturity of Swedish club football" i *Soccer & Society*, 2011, Vol. 12, No. 6, 754–773.
- Andreff, Vladimir (2006), "Team sports and finance" i Andreff, Wladimir och Szymanski, Stefan [ed.] (2009), *Handbook on the Economics of Sport*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham.
- Andrews, David L. (2004), "Sport in the Late capitalist Moment" i Slack, Trevor [ed.] (2004), *The commercialisation of sport*, Routledge, London.
- Asplund, Johan (1991), *Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft*, Korpen, Göteborg.
- Aunesluoma, Juhana (2006), "Sverige, Norden och Finlands ekonomiska västintegration 1944–1973" i Aunesluoma, Juhana och Fellman, Susanna [red.] (2006), *Svenskt i Finland – finskt i Sverige, III, Från lika till jämlika: Finlands och Sveriges ekonomier på 1900-talet*, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- Backman, Jyri (2007), "Riskkapital och idrottens självbestämmande" i Idrottsjuridisk Skriftserie Nr. 15, *Artikelsamling 2010*, Svensk Idrottsjuridisk Förening, SISU Idrottsböcker, Stockholm.
- Backman, Jyri (2012), *I skuggan av NHL: En organisationsstudie av svensk och finsk elitishockey*, licentiatavhandling, IPD-rapporter/institutionen för pedagogik och didaktik, 2012, Nr. 4, Göteborgs universitet.
- Baldwin, Peter (2009), *The narcissism of minor differences: how America and Europe are alike*, Oxford University Press, Oxford.
- Barnes, Andrew (2014), "Three in One: Unpacking the "Collapse" of the Soviet Union" i *Problems of Post-Communism*, 2014, Vol. 61, Iss. 5, 3–13.

- Baumann, Robert F. (1988), "The Central Army Sports Club (TsSKA) Forging a Military Tradition in Soviet Ice Hockey" i *Journal of Sport History*, 1988, Vol. 15, No. 2, 151– 166.
- Beech, John och Chadwick, Simon (2013), "Introduction: the commercialization of sport" i Beech, John och Chadwick, Simon (2013), *The Business of Sport Management*, Pearson, Essex.
- Berglund, Helge (1972), "Mitt kvartssekel med ishockeyn" i Berglund, Helge [red.] (1972), *Pucken: en bok om svensk ishockey*, Strömberg, Stockholm.
- Billing, Peter, Franzén, Mats och Peterson, Tomas (1999), *Vem vinner i längden? Hammarby IF, Malmö FF och svensk fotboll*, Arkiv, Lund.
- Björk, Ulf Jonas (2016), "An NHL Touch": Transnationalizing Ice Hockey in Sweden, 1994–2013" i *Journal Transnational American Studies*, 2016, Vol. 7, Iss. 1, 1–18.
- Björkman, Bernt (2012), "Expertskatten mjukas upp – men nya tillämpningsproblem" i *Skattenytt*, Nr. 1–2, 2012 s. 2.
- Bladh, Gabriel och Kuvaja, Christer [red.] (2005), *Svenskt i Finland – finskt i Sverige, I, Dialog och särart: människor, samhällen och ideér från Gustav Vasa till nutid*, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- Bladh, Gabriel och Kuvaja, Christer (2005, a), "Från ett rike till två nationalstater" i Bladh, Gabriel och Kuvaja, Christer [red.] (2005), *Svenskt i Finland – finskt i Sverige, I, Dialog och särart: människor, samhällen och ideér från Gustav Vasa till nutid*, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- Bodin, Stig (1976), "Elitserien" i *Årets ishockey 1976*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Braverman, Harry (1998), *Labor and monopoly capital: the degradation of work in the twentieth century, 25-anniversary edition*, Monthly Review Press, New York.
- Browder, Bill (2015), *Mitt krig mot Putin: [den sanna historien om stora pengar, mord och en mans kamp för rättvisa]*, Bonnier pocket, Stockholm.
- Brückler, Bernd och Pakarinen, Risto (2014), *Elämä KHL:ssä: Lätkää, lääke-reitä ja rahasäkejä* (Livet i KHL: Ishockey, läkare och penningsäckar, egen översättning), Into, Helsinki.
- Byström, Bobby (1975), "Säsongen som gick" i *Årets ishockey 1975*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Byström, Bobby (1997), "Från Isaac till Rickard: Sex ordföranden och två radarpar under 75 år" i Stark, Janne [red.] (1997), *Svensk Ishockey 75 år: ett jubileumsverk i samband med Svenska Ishockeyförbundets 75-årsjubileum*, Del I, *Historien om svensk ishockey*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.

- Byström, Bobby (2000), "Grattis Elitserien 25 år!" i *Årets ishockey 2000*, Strömberg, Vällingby.
- Bäckström, Göran (2001), "HV71" i *Årets ishockey 2001*, Strömberg, Vällingby.
- Cantelon, Hart (2011), "Have Skates, Will Travel: Canada, International Hockey, and the Changing Hockey Labour Market" i Giulianotti, Richard [ed.] (2011), *Sociology of Sport*, Volume IV, Sport and Globalization, Sage, London.
- Carlsson, Bo och Backman, Jyri Peter (2015), "The blend of normative uncertainty and commercial immaturity in Swedish ice hockey" i *Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics*, 2015, Vol. 18, No. 3, 290–312.
- Champion, Walter T. (2009), *Sports law in a nutshell*, 4th edition, Thomson Reuters, Saint Paul, MN.
- Cho, Younghan (2011), "The Glocalization of U.S. Sports in South Korea" i Giulianotti, Richard [ed.] (2011), *Sociology of Sport*, Volume IV, Sport and Globalization, Sage, London.
- Cohen, Louis, Manion, Lawrence och Morrison, Keith (2009), *Research methods in education*, sixth edition, Routledge, London.
- Dahlén, Peter (2008), *Sport och medier: en introduktion*, IJ-förlaget, Kristiansand.
- Dahlén, Stig (2007), "Från kung på isen till hyllad sportchef: Håkan Loob – tidernas rekordman" i Kalitzki, Jörgen och Dahlén, Stig [red.] (2007), *Färjestad BK 75 år*, Färjestad BK, Karlstad.
- Dahlén, Stig (2007), "Sergei 'Sigge' Fokin: Den störste av alla – hos Wolfpack" i Kalitzki, Jörgen och Dahlén, Stig [red.] (2007), *Färjestad BK 75 år*, Färjestad BK, Karlstad.
- Dalakas, Vassilis och Rose, Gregory (2014), "Developing Brand Identity in Sport: Lions and Tigers, and Bears Oh my" i Pritchard, Mark P. & Stinson, Jeffrey L. [ed.] (2014), *Leveraging Brands in Sport Business* (E-bok), Routledge, Oxon.
- Daun, Åke (1998), *Svensk mentalitet: ett jämförande perspektiv*, tredje omarbetade upplagan, Rabén Prisma, Stockholm.
- Denk, Thomas (2002), *Komparativ metod – förståelse genom jämförelse*, Studentlitteratur, Lund.
- Diamond, Dan (1991, a), "Six-Team Stars" i Diamond, Dan [ed.] & The National Hockey League (1991), *The Official National Hockey League 75th anniversary commemorative book*, McClelland & Stewart, Toronto.
- Diamond, Dan (1991, b), "Expansion Time" i Diamond, Dan [ed.] & The National Hockey League (1991), *The Official National Hockey League 75th anniversary commemorative book*, McClelland & Stewart, Toronto.

- Diamond, Dan (1991, c), "The 99 Era" i Diamond, Dan [ed.] & The National Hockey League (1991), *The Official National Hockey League 75th anniversary commemorative book*, McClelland & Stewart, Toronto.
- Dull, Jonathan R. (2004), "Diplomacy of the Revolution, to 1783" i Greene, Jack P. & Pole, J. R. [ed.] (2004), *A Companion to the American Revolution*, Blackwell Publishers, Malden, Mass.
- Dunning, Eric och Sheard, Kenneth (2005), *Barbarians, Gentlemen and Players, A sociological study of the development of rugby football*, Routledge, London.
- Earle, Karl McNeil (1998), "The Global Game: The Internationalization of Professional Hockey and Technological Modernism" i *Studies in Popular Culture*, 1998, Vol. 21, No. 1, 57–72.
- Ekholm, Ragnar (1986), "Glennert håller i trådarna – då blir det SM-guld" i *Årets ishockey 1986*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Eklund, Karin och Stattin, Daniel (2016), *Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt*, Iustus, Uppsala.
- Eklöw, Rudolf "R:et" (1972), "Milstolpar - svensk ishockey genom åren" i Berglund, Helge [red.] (1972), *Pucken: en bok om svensk ishockey*, Strömberg, Stockholm.
- Eklöw, Rudolf "R:et" (1972), "Vår dynamiske ordförande" i Berglund, Helge [red.] (1972), *Pucken: en bok om svensk ishockey*, Strömberg, Stockholm.
- Eklöw, Rudolf "R:et" (1972), "Två tusenlappar för en landskamp" i Berglund, Helge [red.] (1972), *Pucken: en bok om svensk ishockey*, Strömberg, Stockholm.
- Eklöw, Rudolf "R:et" (1973), "Utbytet med team Canada: Sekundjakt i århundradets matchserie" i *Årets ishockey 1973*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Elias, Norbert och Dunning, Eric (1986), "Folkliga fotbollsspel i England under medeltiden och begynnelsen av den nyare tiden" i Elias, Norbert & Dunning, Eric [ed.] (1986), *Från riddarspel till fotbollscup: sport i sociologisk belysning*, Atlantis, Stockholm.
- Engdahl, Oskar och Larsson, Bengt (2006), *Sociologiska perspektiv: grundläggande begrepp och perspektiv*, Studentlitteratur, Lund.
- Ericson, Singel (1987), "VM – Tre Kronors guld inget annat än en historisk bragd..." i *Årets ishockey 1987*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Esaïasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik och Wängnerud, Lena (2012), *Metodpraktikan: Konsten att studera sambälle, individ och marknad*, Norstedts, Stockholm.
- Ewertsson, Lena (2002), "TV 3 och myten om en teknikdriven utveckling: Historien om hur Jan Stenbeck rörde om i en gryta som andra satt på kokning" i *Tvärnsnitt* nr 2:2002, Vetenskapsrådet.

- Fahlén, Josef (2006), *Structures beyond the frameworks of the rink: On organization in Swedish ice hockey*, Diss. Umeå universitet.
- Fahlman, Jonas (2008), *Alla tiders elitserie*, Idrottsförlaget, Västerås.
- Fahlman, Jonas (2010), *KHL: en hockeyresa i öst*, Idrottsförlaget, Västerås.
- Fahlström, Per Göran (2001), *Ishockeycoacher: En studie om rekrytering, arbete och ledarstil*, Diss. Umeå universitet.
- Fischer, David (2007), *Smithsonian Q & A: Baseball: the ultimate question and answer book*, HarperCollins Publishers, New York.
- Flint, William C. och Eitzen, Stanley D. (1987), "Professional Sports Team Ownership and Entrepreneurial Capitalism" i *Sociology of Sport*, 1987, Vol. 4, Iss. 1, 17–27.
- Frantsi, Päivi (2003), *Suomalaisten jääkiekkovalmentajien johtamiskäyttötyminen* (Finska ishockeycoachers ledarstil, egen översättning), licentiatavhandling, Helsingin yliopisto.
- Gammelsæter, Hallgeir (2009), "The organization of football in Scandinavia" i *Soccer & Society*, 2009, Vol. 10, No. 3–4, 305–323.
- Gerner, Kristian (2011), *Ryssland: en europeisk civilisationshistoria*, Historiska media, Lund.
- Gerrard, Bill (2004), "Media Ownership of Teams: The Latest Stage in the Commercialisation of Team Sports" i Slack, Trevor [ed.] (2004), *The commercialisation of sport*, Routledge, London.
- Gilenstam, Kajsa (2010), *Gender and physiology in ice hockey: a multidimensional study*, Diss. Umeå universitet.
- Giulianotti, Richard och Robertson, Roland (2009), *Globalization & Football*, Sage, London.
- Giulianotti, Richard och Robertson, Roland (2011), "The Globalization of Football: A Study in the Glocalization of the 'Serious Life'" i Giulianotti, Richard [ed.] (2011), *Sociology of Sport*, Volume IV, Sport and Globalization, Sage, London.
- Gross, George (1978), "USA och Kanada" i *Årets ishockey 1978*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Gruneau, Richard och Whitson, David (1993), *Hockey Night in Canada: Sport, Identities and Cultural Politics*, Garamond Press, Toronto.
- Gustafsson, Elizabeth (2006), "The luxury tax in professional sports" i Andreff, Wladimir och Szymanski, Stefan [ed.] (2009), *Handbook on the Economics of Sport*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Gustafsson, Harald (2016), "Sverige som partner 1319–1905: Ett perspektiv" i *Historisk tidskrift*, 2016:1, 3–31.
- Guttmann, Allen (2004), *From Ritual to Record: The Nature of Modern Sports*, Columbia University Press, New York.

- Halgreen, Lars (2004), *European Sports Law – A Comparative Analysis of the European and American Models of Sport*, Diss. Copenhagen University.
- Halila, Heikki (1998), "Vad är kännetecknande för idrottsjuridiken?" i *Finskt-svenskt idrottsjuridiskt seminarium i Helsingfors 16–17.10.1998*, Urheiluoikeuden yhdistys, Helsingfors.
- Halila, Heikki (1999, a), "Bolagisering av lagidrott – en finsk-svensk jämförelse" i Idrottsjuridisk Skriftserie Nr. 4, *Artikelsamling 1999*, Svensk Idrottsjuridisk Förening, SISU Idrottsböcker, Farsta.
- Halila, Heikki (1999, b), "Joukkueurheilun yhtiöityminen" (Bolagisering av lagidrotter, egen översättning) i *Urheilu ja oikeus*, Urheiluoikeuden yhdistys, Turku.
- Hammarlund, Ulf (1997), "VM 1953 Tre Kronor mästare "i kavaj"" i Stark, Janne [red.] (1997), *Svensk ishockey 75 år: ett jubileumsverk i samband med Svenska Ishockeyförbundets 75-årsjubileum, Del I, Historien om svensk ishockey*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Hammarlund, Ulf (1997), "VM 1957 Kämpamatch mot Sovjet gav guld" i Stark, Janne [red.] (1997), *Svensk ishockey 75 år: ett jubileumsverk i samband med Svenska Ishockeyförbundets 75-årsjubileum, Del I, Historien om svensk ishockey*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Hammarlund, Ulf (1997), "VM 1962 Pucken gled... vår väg" i Stark, Janne [red.] (1997), *Svensk ishockey 75 år: ett jubileumsverk i samband med Svenska Ishockeyförbundets 75-årsjubileum, Del I, Historien om svensk ishockey*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Heikkinen, Petri (2011), "Organisationsstyrning i specialidrottsförbund" i Idrottsjuridisk Skriftserie Nr. 16, *Artikelsamling 2011*, Svensk Idrottsjuridisk Förening, SISU Idrottsböcker, Stockholm.
- Helander, Mika (2006), "Den andra rikshalvan i nutid: Nära blir fjärran" i Junila, Marianne och Westin, Charles [red.] (2006), *Svenskt i Finland – finskt i Sverige, II, Mellan majoriteter och minoriteter: Om migration, makt och mening*, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- Helkama-Rågård, Anna (2007), "Olycksbådande episoder: Säpo och det röda hotet från Finland 1944–1948" i Kangas, Olli och Kangasharju, Helena [red.] (2007), *Svenskt i Finland – finskt i Sverige, IV, Ordens makt och maktens ord*, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- Henriksson, Roy, Nordmark, Birger och Ratschunas, Tom (1995), "Övriga världen: Internationell översikt från A till Ö (Tyskland)" i *Årets ishockey 1995*, Strömbergs/Brunnhages, Vällingby.
- Henriksson, Roy, Carlin, Lena och Lindberg, Thomas (2005), "Elitserien 30 år" i *Årets ishockey 2005*, Strömberg, Vällingby.

- Hentilä, Seppo (1998), "Urheilua ja politiikkaa kylmän sodan varjossa" (Idrott och politik i skuggan av kalla kriget, egen översättning) i *Urheilu, historia ja julkisuus: Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1998*, Atena, Jyväskylä.
- Herrala, Helena (2015), *Tytöt kaukalossa: etnografinen tutkimus tyttöjen jääkiekkoharrastuksesta* (Flickorna i ringen: en etnografisk studie om flickors ishockeyhobby, egen översättning), Diss. Lapin yliopisto.
- Hodges, Ann C. (2016), "Imagining U.S. Labor Relations without Union Security" i *Employee Responsibilities and Rights Journal*, 2016, Vol. 28, Iss. 2, 135–145.
- Honkavaara, Aarne (1978), "Menneet vuodet" i Honkavaara, Aarne, Laelma, Jyrki, Stubb, Göran, Sulkava, Esa samt Lindroos, Hannu och Rinne, Veikko (1978), *Siniviivalla: Suomalaisen jääkiekkoilun kuumat vuodet* (På blålinjen: Finsk ishockeys heta år, egen översättning), Suomen Jääkiekkoliitto ja Weilin+Göös, Espoo.
- Honkavaara, Aarne, Laelma, Jyrki, Stubb, Göran, Sulkava, Esa samt Lindroos, Hannu och Rinne, Veikko (1978), *Siniviivalla: Suomalaisen jääkiekkoilun kuumat vuodet* (På blålinjen: Finsk ishockeys heta år, egen översättning), Suomen Jääkiekkoliitto ja Weilin+Göös, Espoo.
- Honkavaara, Aarne (1989), "Sotakaan ei estänyt pelaamasta" i Honkavaara, Aarne, Kauhala, Hannu, Laelma, Jyrki, Leinonen, Kimmo, Otila, Jyrki och Wallenius, Pekka (1989), *Kaukalon leijonat – Suomalaista jääkiekkoa 60 vuotta* (Rinkens lejon – Finsk ishockey 60 år, egen översättning), US-Mediat, Rauma.
- Houlihan, Barrie (2004), "Sports Globalisation, the State and the Problem of Governance" i Slack, Trevor [ed.] (2004), *The commercialisation of sport*, Routledge, London.
- Houlihan, Barrie och Green, Mick (2008), *Comparative elite sport development: systems, structures and public policy* (E-bok), Elsevier, Burlington.
- Huttunen, Jouni och Juntunen, Mikael (2009), *Kilpisydämellä* (Med sköldhjärta, egen översättning), KalPa Hockey, Kuopio.
- Ilmivalta, Pekka (2002), "Joukkueurheilijat perustivat yhteisen kattojärjestön" (Lagidrottarna inrättade gemensam paraplyorganisation, egen översättning) i *Urheilu ja oikeus*, Urheilu-oikeuden yhdistys, Helsinki.
- Jakobson, Max (1999), *Finlands väg 1899–1999: från kampen mot tsarväldet till EU-medlemskap*, Atlantis, Stockholm.
- Jansson, Ulf (1973), "Säsongen som gick - Ishockeyn befinner sig i en brytningstid" i *Årets ishockey 1973*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Jansson, Ulf (1987), "Äntligen världsmästare efter 25 långa år" i *Årets ishockey 1987*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.

- Jansson, Ulf (1997), "En sport med rötter i stenåldern och modern vaggga i Canada" i Stark, Janne [red.] (1997), *Svensk ishockey 75 år: ett jubileumsverk i samband med Svenska Ishockeyförbundets 75-årsjubileum, Del I, Historien om svensk ishockey*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Jansson, Ulf (1997), "Ishockeyn etableras i Sverige: Första OS, första EM, första SM, första..." i Stark, Janne [red.] (1997), *Svensk ishockey 75 år: ett jubileumsverk i samband med Svenska Ishockeyförbundets 75-årsjubileum, Del I, Historien om svensk ishockey*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Jansson, Ulf (1997, a), "Ahearne Cup, Norrländsk ishockeyvecka, Sovjet, Ed Reigle och dubbla VM-tecken" i Stark, Janne [red.] (1997), *Svensk ishockey 75 år: ett jubileumsverk i samband med Svenska Ishockeyförbundets 75-årsjubileum, Del I, Historien om svensk ishockey*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Jansson, Ulf (1997, b), "Tre olika förbundsordföranden: Fem olika förbundskapten: Elitserien kommer till" i Stark, Janne [red.] (1997), *Svensk ishockey 75 år: ett jubileumsverk i samband med Svenska Ishockeyförbundets 75-årsjubileum, Del I, Historien om svensk ishockey*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Jansson, Ulf (1997), "Tredje VM-guldet och Hylands klassiska referat Uffe Sterner debuterar i landslaget" i Stark, Janne [red.] (1997), *Svensk ishockey 75 år: ett jubileumsverk i samband med Svenska Ishockeyförbundets 75-årsjubileum, Del I, Historien om svensk ishockey*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Jansson, Ulf (1997), "Ulf Sterner" i Stark, Janne [red.] (1997), *Svensk ishockey 75 år: ett jubileumsverk i samband med Svenska Ishockeyförbundets 75-årsjubileum, Del I, Historien om svensk ishockey*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Jansson, Ulf (2000), "Esen toppar svenska löneligan" i *Årets ishockey 2000*, Strömberg, Vällingby.
- Jansson, Ulf (2001), "Årskrönika" i *Årets ishockey 2001*, Strömberg, Vällingby.
- Jansson, Ulf (2002), "Årskrönika" i *Årets ishockey 2002*, Strömberg, Vällingby.
- Jansson, Ulf (2005), "Elitserien 2004–05" i *Årets ishockey 2005*, Strömberg, Vällingby.
- Jansson, Ulf (2006), "Elitseriekrönika" i *Årets ishockey 2006*, Strömberg, Vällingby.
- Jansson, Ulf (2010), "Frölunda HC" i *Årets ishockey 2010*, Strömberg, Vällingby.
- Johansson, Christer (1987), *Elite sprinters, ice hockey players, orienteers and marathon runners: isokinetic leg muscular performance in relation to muscle structure and training*, Diss. Umeå universitet.

- Jokisipilä, Markku (2014), *Punakone ja vaahteranlehti* (Den röda maskinen och lönnlövet, egen översättning), Otava, Helsinki.
- Jones, Daniel Stedman (2012), "The lessons of neo-liberalism" i *Renewal : a Journal of Labour Politics*; 2012, Vol. 20, Iss. 1, 9–19.
- Jonson, Lena (2014, a), "Ryssland och det förflutnas demoner" i *Världspolitikkens Dagsfrågor* 2014/11–12, Utrikespolitiska institutet, Stockholm.
- Jonson, Lena (2014), "Vad kan vi vänta oss av den nära framtiden?" i *Världspolitikkens Dagsfrågor* 2014/11–12, Utrikespolitiska institutet, Stockholm.
- Jonung, Lars, Kiander, Jaakko och Vartia, Pentti (2008), *The great financial crisis in Finland and Sweden: the dynamics boom, bust and recovery 1981–2000* (E-bok), European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, Brussels.
- Junila, Marianne och Westin, Charles [red.] (2006), *Svenskt i Finland – finskt i Sverige, II, Mellan majoriteter och minoriteter: Om migration, makt och mening*, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- Junila, Marianne och Westin, Charles [red.] (2006), "Viktiga samhälleliga händelser, trender och skeenden i Finland respektive Sverige under 1900-talet" i Junila, Marianne och Westin, Charles [red.] (2006), *Svenskt i Finland – finskt i Sverige, II, Mellan majoriteter och minoriteter: Om migration, makt och mening*, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- Juntumaa, Birgitta (2008), *Kasvatus- ja valmennustyylien yhteys juniorijääkiekkoilijoiden suoriutumisstrategioihin, tyytyväisyyten ja joukkueen koheesioon* (Utbildning och ledarstilens kontakt med juniorishockeyspelarnas prestationsstrategier, belåtenhet och lagets sammanhållning, egen översättning), Diss. Helsingin yliopisto.
- Jussila, Osmo, Hentilä, Seppo och Nevala, Jukka (2000), *Finlands politiska historia 1809–1999*, Schildt, Esbo.
- Kalitzki, Jörgen (1988), "Svenska mästare – I Karlstad har man "näsa för di bra spelare" i *Årets ishockey 1988*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Kalitzki, Jörgen (1998), *Pappas pojkar: En gultsaga om Färjestads BK*, Sportförlaget, Västerås.
- Kalitzki, Jörgen (2007), "Lars Glennert: från köksbordskassör till mångmiljons-VD" i Kalitzki, Jörgen och Dahlén, Stig [red.] (2007), *Färjestad BK 75 år*, Färjestad BK, Karlstad.
- Kalitzki, Jörgen och Dahlén, Stig (2007), "Från älghorn och varg till klubb-sköld & krans" i Kalitzki, Jörgen och Dahlén, Stig [red.] (2007), *Färjestad BK 75 år*, Färjestad BK, Karlstad.
- Kangas, Olli och Kangasharju, Helena [red.] (2007), *Svenskt i Finland – finskt i Sverige, IV, Ordens makt och maktens ord*, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.

- Kangas, Olli och Kangasharju, Helena (2007), "Introduktion" i Kangas, Olli och Kangasharju, Helena [red.] (2007), *Svenskt i Finland – finskt i Sverige, IV, Ordens makt och maktens ord*, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- Kangasharju, Helena (2007), "Interaktion och inflytande: Finländare och svenskar vid mötesbordet" i Kangas, Olli och Kangasharju, Helena [red.] (2007), *Svenskt i Finland – finskt i Sverige, IV, Ordens makt och maktens ord*, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- Kauhala, Hannu (1989, a), "SM-liiga – vältämätön ja onnistunut uudistus" (SM-liiga – nödvändig och lyckad omdaning, egen översättning) i Honkavaara, Aarne, Kauhala, Hannu, Laelma, Jyrki, Leinonen, Kimmo, Otila, Jyrki och Wallenius, Pekka (1989), *Kaukalon leijonat – Suomalaista jääkiekkoa 60 vuotta* (Rinkens lejon – Finsk ishockey 60 år, egen översättning), US-Mediat, Rauma.
- Kauhala, Hannu (1989, b), "Pohjois-Amerikan ammattilaisjälle" (På de nordamerikanska proffsisarna, egen översättning) i Honkavaara, Aarne, Kauhala, Hannu, Laelma, Jyrki, Leinonen, Kimmo, Otila, Jyrki och Wallenius, Pekka (1989), *Kaukalon leijonat – Suomalaista jääkiekkoa 60 vuotta* (Rinkens lejon – Finsk ishockey 60 år, egen översättning), US-Mediat, Rauma.
- Kauhala, Hannu och Hannula, Matti (1997), *Salakuletajista Suomen mestareiksi: 100 vuotta Stadissa – 50 vuotta kaukalossa* (Från smugglare till finska mästare: 100 år i Staden – 50 år i rinken, egen översättning), Gummerus, Jyväskylä.
- Kesenne, Stefan (2006), "Competitive Balance in Team Sports and the Impact of Revenue Sharing" i *Journal of Sport Management*, 2006, Vol. 20, Iss. 1, 39–51.
- Kesenne, Stefan (2006), "The objective function of a team" i Andreff, Vladimir och Szymanski, Stefan [ed.] (2009), *Handbook on the Economics of Sport*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Kidd, Bruce (1991), "How Do We Find Our Own Voices in the "New World Order"? A Commentary on Americanization" i *Sociology of Sport Journal*, 1991, Vol. 8, Iss. 2, 178–184.
- Kidd, Bruce och Macfarlane, John (1972), *The Death of Hockey*, New Press, Toronto.
- Kivinen, Markku och Cox, Terry (2016), "Russian Modernisation—A New Paradigm" i *Europe-Asia Studies*, 2016, Vol. 68, Iss. 1, 1–19.
- Kokkonen, Jouko (2013), *Liikuntaa hyvinvointivaltiossa. Suomalaisen liikuntakulttuurin lähihistoria* (Motion i välfärdssamhället. Finländska motionskulturens närhistoria, egen översättning), Suomen Urheilumuseosäätiö, Otava, Keuruu.

- Kokkonen, Jouko (2015), *Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunna* (Finsk motionskultur – rötterna, nutiden och förändringsriktningar, egen översättning), Suomen Urheilumuseosäätiö, Otava, Keuruu.
- Korhonen, Erkki (2008), ”Palkkakatto joukkueurheilussa – palkkakaton soveltumisesta suomalaiseen joukkueurheiluun” (Lönetak i lagidrotter – lönetakets anpassning till finska lagidrotter, egen översättning) i *Urheilu ja oikeus*, Gummerus, Jyväskylä.
- Kortti, Jukka (2007), ”On the Cusp of Postwar Modernization: Americanization, International Culture, and Gender Roles in Finnish Commercials, 1955–1975” i *Advertising & Society Review*, Vol. 8, Iss. 4.
- Kriström, Ulf (2012), *BRYNÄS 100 ÅR: 1912–2012*, Sportförlaget i Europa, Västerås.
- Kulju, Mika (2003), *Kärpät: pohjoisen kiekkoihme* (Kärpät: Norrlands hockeyunder, egen översättning), Gummerus, Jyväskylä.
- Kuperman, Igor (2007, a), ”The Fall of the Maple Leaf and Rise of the Star” i Podnieks, Andrew & Szemberg, Szymon [ed.] (2007), *World of Hockey – Celebrating A Century of the IIHF*, Bolton, Ontario.
- Kuperman, Igor (2007), ”Tarasov’s Unstoppable Dynasty” i Podnieks, Andrew & Szemberg, Szymon [ed.] (2007), *World of Hockey – Celebrating A Century of the IIHF*, Bolton, Ontario.
- Kuperman, Igor, Szemberg, Szymon och Podnieks, Andrew (2007), ”History of IIHF and Member Associations” i Podnieks, Andrew & Szemberg, Szymon [ed.] (2007), *World of Hockey – Celebrating A Century of the IIHF*, Bolton, Ontario.
- Laine-Sveiby, Kati (1991), *Företag i kulturmöten: tre finländska företag och deras svenska dotterbolag: en etnologisk studie*, Diss. Stockholms universitet.
- Larionov, Igor (1989), *Ykkösketju kapinot* (Förstakedjan revolterar, egen översättning), SN-kirjat, Helsinki.
- Larsson, Jan (1993), ”Ekonomi” i *Årets ishockey 1993*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Lavoie, Marc (2004), ”Economics and Sport” i Coakley, Jay & Dunning, Eric [ed.] (2004), *Handbook of Sports Studies*, Thousand Oaks, California.
- Lavoie, Marc (2006), ”Ice hockey” i Andreff, Wladimir och Szymanski, Stefan [ed.] (2009), *Handbook on the Economics of Sport*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Leinonen, Kimmo (1989), ”Ulkomaat alkoivat kiinnostaa” (Utlandet började locka, egen översättning) i Honkavaara, Aarne, Kauhala, Hannu, Laelma, Jyrki, Leinonen, Kimmo, Otila, Jyrki och Wallenius, Pekka (1989), *Kaukalon leijonat – Suomalaista jääkiekkoa 60 vuotta* (Rinkens lejon – Finsk ishockey 60 år, egen översättning), US-Mediat, Rauma.

- Leinonen, Kimmo (2013), *Leijonapolku: Jääkiekon maailma 2014* (Lejonens stig: Ishockeyns värld 2014, egen översättning), Readme.fi, Helsinki.
- Leinonen, Kimmo (2015), *Jääkiekkoleijonat* (Ishockeylejonen, egen översättning), Readme.fi, Helsinki.
- Lewin, Leif (2002), *Ideologi och strategi*, Norstedts, Stockholm.
- Liebkind, Karmela, Nyström, Sonja, Honkanummi, Eeva och Lange, Anders (2006), "Svenskt och finskt som minoritet och majoritet" i Junila, Marianne och Westin, Charles [red.] (2006), *Svenskt i Finland – finskt i Sverige, II, Mellan majoriteter och minoriteter: Om migration, makt och mening*, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- Liesmäki, Erkki och Tala, Juhani (1997), *Leijonille kultaa: MM-jääkiekko 1995–1997* (Guld till Lejonen: VM-ishockey 1995–1997, egen översättning), Gummerus, Jyväskylä.
- Liesmäki, Erkki och Tala, Juhani (1997), "Kukaan ei koskaan uskonut juttuihini" Hjallis Harkimon kujanjuoksu voittoon' ("Ingen trodde någonsin på mina ord" Hjallis Harkimos vinstgivande grändlopp', egen översättning) i Liesmäki, Erkki och Tala, Juhani (1997), *Leijonille kultaa: MM-jääkiekko 1995–1997* (Guld till Lejonen: VM-ishockey 1995–1997, egen översättning), Gummerus, Jyväskylä.
- Lindgren, Anna-Riitta och Huss, Leena (2007), "Antingen-eller eller både-och? Språklig emancipation i Finland och Sverige" i Kangas, Olli och Kangasharju, Helena [red.] (2007), *Svenskt i Finland – finskt i Sverige, IV, Ordens makt och maktens ord*, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- Lindholm, Johan (2011), "The Problem With Salary Caps Under European Union Law: The Case Against Financial Fair Play" i *Texas Review of Entertainment & Sports Law*, 2011, Vol. 12, Iss. 2, 189–213.
- Lindholm, Johan (2015), *Kommersiell exploatering av idrottslig verksamhet ur ett konkurrensrättsligt perspektiv*, Uppdragsforskningsrapport 2015:5, Konkurrensverket.
- Lindroth, Jan (1997), "Hundra år i idrottens tjänst: En historik över Sveriges Centralförening för Idrottens Främjande 1897–1997" i Sveriges centralförening för idrottens främjande (1997), *Hundra år i idrottens tjänst: en jubileumsbok för Sveriges centralförening för idrottens främjande 1897–1997*, Strömberg, Vällingby.
- Locke, John, i översättning från engelskan Eva Backelin (1998), *Andra avhandlingen om styrelseskicket: en essä angående den civila styrelsens sanna ursprung, räckvidd och mål*, Daidalos, Göteborg.
- Lodin, Sven Olof, Lindencrona, Gustaf, Meltz, Peter, Silfverberg, Christer och Simon-Almendal, Teresa (2017), *Inkomstskatt – en läro- och handbok i skatterätt*, Studentlitteratur, Lund.

- Lundberg, Hans (2009), *Kommunikativt entreprenörskap: underhållningsdrott som totalupplevelse före, under och efter formeringen av den svenska upplevelseindustrin 1999–2008*, Diss. Växjö universitet.
- Lämsä, Jari (2012, a), "Finnish elite sport – from class-based tensions to pluralist complexity" i Andersen, Svein S. och Ronglan, Lars Tore [ed.] (2011), *Nordic Elite Sport: Same ambitions – different tracks*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Lämsä, Jari (2012, b), "Lions on the ice: the success story of Finnish ice hockey" i Andersen, Svein S. och Ronglan, Lars Tore [ed.] (2011), *Nordic Elite Sport: Same ambitions – different tracks*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Lämsä, Jari (2017), "Threatend Legitimacy: Stakeholders Criticism Towards The Finnish Olympic Committee", *The 25th EASM Conference*, Bern and Magglingen, Switzerland, 5–9 september 2017, Book of Abstracts, [ed. Ströbl, Tim, et al.], 82–83.
- Macskimming, Roy (1996), *Cold War: The amazing Canada–Soviet hockey series of 1972*, Greystone Books, Vancouver.
- Maguire, Joseph (1999), *Global sport: identities, societies, civilizations*, Polity Press, Oxford.
- Malmsten, Krister och Pallin, Christer (2005), *Idrottens föreningsrätt*, Norstedts, Stockholm.
- Malmsten, Krister (2007), "Idrottsjuridik – en teoretisk modell från en praktikers perspektiv" i Idrottsjuridisk Skriftserie Nr. 12, *Artikelsamling 2007*, Svensk Idrottsjuridisk Förening, SISU Idrottsböcker, Stockholm.
- Marburger, Daniel R. (2006), "Chasing the elusive salary cap" i Andreff, Wladimir och Szymanski, Stefan [ed.] (2009), *Handbook on the Economics of Sport*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Markovits, Andrei S. (1989), "Tänk så lite soccer det finns i USA!" i *Ord & bild*, Nummer 3, 1989.
- Markovits, Andrei S. och Hellerman, Steven L. (2001), *Offside: Soccer and American Exceptionalism*, Princeton University Press, New Jersey.
- Martin, Christopher R. och Reeves, Jimmie L. (2011), "The Whole World Isn't Watching (But We Thought They Were): The Super Bowl and U.S. Solipsism" i Giulianotti, Richard [ed.] (2011), *Sociology of Sport*, Vol. IV, Sport and Globalization, Sage, London.
- Mason, David S. (1988), "Glasnost, Perestroika and Eastern Europe" i *International Affairs*, 1988, Vol. 64, Iss. 3, 431–448.
- Mason, Tony (1981), *Association football & English society 1863–1915*, The Harvester Press, Brighton.
- McFarlane, Brian (1991), "The Making of the NHL" i Diamond, Dan [ed.] & The National Hockey League, *The Official National Hockey League 75th anniversary commemorative book*, McClelland & Stewart, Toronto.

- McKinley, Michael (2009), *Hockey: A People's History*, McClelland & Stewart, Toronto.
- McKinley, Michael (2012), *Hockey Night in Canada: 60 Seasons*, Penguin, Toronto.
- Melin, Frans (1999), *Varumärkesstrategi: Om konsten att utveckla starka varumärken*, Liber, Malmö.
- Mennander, Ari (1997), *Hjallis Hartwall Areena: Miten mahdollistomasta tehtiin mahdollinen?* (Hjallis Hartwall Arena: Hur det omöjliga blev möjligt?, egen översättning), Otava, Helsinki.
- Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2003), *Leijonien tarina: Suomen Jääkiekkoliiton historia 1929–2004* (Lejonens historia: Finlands Ishockeyförbunds historia 1929–2004, egen översättning), Ajatus Kirjat, Helsinki.
- Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), *Lüगतähdet – Jääkiekon SM-liiga 30 vuotta 1975–2005* (Ligastjärnorna – Ishockeyns SM-liiga 30 år 1975–2005, egen översättning), Ajatus Kirjat, Helsinki.
- Mesikämnen, Jani (2001), "From Part-time Passion to Big-time Business: The Professionalization of Finnish Ice Hockey" i Howell D. Colin [ed.] (2011), *Putting it in Ice, Volume II: Internationalizing 'Canada's Game'*, Gorsebrook Research Institute, Saint Mary's University, Halifax.
- Miller, Richard K. och Washington, Kelli (2012), "National Hockey League" i *Sports Marketing* (E-bok), Richard K. Miller & Associates, Miami.
- Molde, Bertil (1984), *Illustrerad svensk ordbok*, tredje reviderade upplagan, sjätte tryckningen, Natur och Kultur, Stockholm.
- Mustonen, Olli (2001), *Veijareita & virtuooseja: tarina legendaarisesta jääkiekkoseurasta 1980–2001* (Oseriösa & virtuoser: en berättelse om en legendarisk ishockeyförening 1980–2001, egen översättning), Hämeen Kirjapaino, Tampere.
- Mölsä, Jouko (2004), *Jääkiekkovammat: epidemiologinen tutkimus jääkiekkovammoista Suomessa* (Ishockeyskador: epidemiologisk undersökning av ishockeyskador i Finland, egen översättning), Diss. Kuopion yliopisto.
- Nauright, John och Ramfjord, John (2010), "Who owns England's game? American professional sporting influences and foreign ownership in the Premier League" i *Soccer & Society*, 2010, Vol. 11, No. 4, 428–441.
- Nilsson, Kjell (2011), "Gagarin Cup till Ufa" i *Årets ishockey 2011*, Strömberg, Vällingby.
- Nilsson, Martin (2010), "Finansiering genom vinst- och kapitalandelslån – något för idrotten?" i Idrottsjuridisk Skriftserie Nr. 15, *Artikelsamling 2010*, Svensk Idrottsjuridisk Förening, SISU Idrottsböcker, Stockholm.
- Nixon II, Howard L. (2016), *Sport in a changing world*, Routledge, New York and London.

- Norberg, Johan R. (2004), *Idrottens väg till folkhemmet: studier i statlig idrottspolitik 1913–1970*, SISU Idrottsböcker, Stockholm.
- Nord, Lars W. (2001), "Americanization v. the Middle Way: New Trends in Swedish Political Communication" i *The International Journal of Press/Politics*, Vol. 6, Iss. 2, 113–119.
- Nyman, Michael (2002), *Risikkapital: private equity- och venture capital-investeringar*, Norstedts, Stockholm.
- Näsström, Harry (1980), "Summering Elitserien och Play off" i *Årets ishockey 1980*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Oldberg, Ingmar (2014), "Ryssland och Krimkrisen" i *Världspolitikens Dagsfrågor 2014/4*, Utrikespolitiska institutet, Stockholm.
- Olsson, Kenneth (2007), "Wolfpack fixar rätta trycket i arenan" i Kalitzki, Jörgen och Dahlén, Stig [red.] (2007), *Färjestad BK 75 år*, Färjestad BK, Karlstad.
- O'Dell, Tom (1997), *Culture unbound: Americanization and everyday life in Sweden*, Nordic Academic Press, Diss. Lunds universitet.
- O'Neill, Brian (1991), "Clarence Campbell and Expansion '67" i Diamond, Dan [ed.] & The National Hockey League (1991), *The Official National Hockey League 75th anniversary commemorative book*, McClelland & Stewart, Toronto.
- Otila, Jyrki (1989, a), "Tästä se alkoi" (Det började från detta, egen översättning) i Honkavaara, Aarne, Kauhala, Hannu, Laelma, Jyrki, Leinonen, Kimmo, Otila, Jyrki och Wallenius, Pekka (1989), *Kaukalon leijonat – Suomalaisista jääkiekkoja 60 vuotta* (Rinkens lejon – Finsk ishockey 60 år, egen översättning), US-Mediat, Rauma.
- Otila, Jyrki (1989, b), "Varjosta valoon" (Från skuggan till ljus, egen översättning) i Honkavaara, Aarne, Kauhala, Hannu, Laelma, Jyrki, Leinonen, Kimmo, Otila, Jyrki och Wallenius, Pekka (1989), *Kaukalon leijonat – Suomalaisista jääkiekkoja 60 vuotta* (Rinkens lejon – Finsk ishockey 60 år, egen översättning), US-Mediat, Rauma.
- Parrish, Richard (2003), *Sports law and policy in the European Union*, Manchester University Press, Manchester.
- Patel, Runa och Davidsson, Bo (2011), *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, Studentlitteratur, Lund.
- Peczenik, Alexander (2005), "Juridikens allmänna läror" i *SvJT* 2005.
- Persson, Gunnar (2008), "NHL i täten för ishockeyns ständiga förändring" i Persson, Gunnar [red.] m.fl. (2008), *Årets ishockey 50 år*, Strömberg, Vällingby.
- Persson, Verner (1990), "Sovjet" i *Årets ishockey 1990*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.

- Persson, Verner (1991), "Sovjet" i *Årets ishockey 1991*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Persson, Verner (1992), "Ryssland" i *Årets ishockey 1992*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Peterson, Tomas (1989), *Leken som blev allvar: Halmstads Bollklubb mellan folkrörelse, stat och marknad*, Arkiv, Lund.
- Peterson, Tomas (1993), *Den svenskelska modellen*, Arkiv, Lund.
- Petry, Karen, Gütt, Matthias och Fischer, Christoph (2008), "European Education Policy and the Implementation of the Bologna process in Sport" i Petry, Karen, Froberg, Karsten, Madella, Alberto & Tokarski, Walter [ed.] (2008), *Higher Education in Sport in Europe: From Labour Market Demand to training Supply*, Meyer & Meyer, Maidenhead.
- Pihkala, Lauri (1938), "Boboll - Finlands populära bollspel" i Svahn, Åke m.fl. [red.] (1938), *Nordisk familjeboks sportlexikon: uppslagsverk för sport, gymnastik och friluftsliv*, första bandet, Nordisk Familjebok, Stockholm.
- Pincus, Arthur (2001), *The official illustrated NHL history*, Carlton, London.
- Ramberg, Christina (2011), *Aktieägaravtal i praktiken*, under medverkan av Richard Ramberg, Norstedts, Stockholm.
- Rantanen, Janne (2011), *Rauman Lukko: Toisen mestaruuden metsästys* (Rauman Lukko: Jakten efter andra mästerskapstiteln, egen översättning), Raumalaiskiekoilun Tuki Ry, Rauma.
- Rantanen, Janne, Wallenius, Pekka och Vahteristo, Samu (2018), *Aikaansa edellä: Raumalaiskiekoilun Tuki 50 vuotta* (Före sin tid: Raumalaiskiekoilun Tuki [Stödföreningen] 50 år, egen översättning), Raumalaiskiekoilun Tuki Oy, Rauma.
- Rauste, Olli (1997), *Urheiluoikeus* (Idrottsjuridik, egen översättning), Lakimiesliiton kustannus, Helsinki.
- Reimer, Bo (2002), *Uppspel: den svenska TV-sportens historia*, Stiftelsen etermedierna i Sverige, Stockholm.
- Riordan, Jim (1988), "Sport Made to Measure: The Formal Organization of Sport in the Soviet Union" i *Arena review*, 1988, 12/2, 105–115.
- Ritzer, George (2011), *The McDonaldization of Society*, 6th edition, Thousand Oaks California.
- Rolandsson, Margot (2005), *Snuff use and oral health among young ice-hockey players: implications for oral health promotion*, Diss. Göteborgs universitet.
- Rosentraub, Mark S. (1999), *Major League losers: the real cost of sports and who's paying for it*, Basic Books, New York, NY.

- Rovio, Esa (2002), *Joukkueellinen yksioita: toimintatutkimus psyykkisen valmennuksen ohjelman suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista poikien* (Ett lag individer: aktionsforskning om pojkar och de psykiska programmens planering, förverkligande och utvärdering, egen översättning), Diss. Jyväskylän yliopisto.
- Ryömä, Arto (2015), *Mieelliset ja keholliset johtajuusprosessit yksilöllisyyttä ja yhteisöllisyyttä kertomassa: empiirinen tarkastelu jääkiekkjoukkueen kontekstissa* (Mentala och kroppsliga ledarskapsprocesser berättade individuellt och gemenskapligt: en empirisk undersökning av ett ishockeylag, egen översättning, egen översättning), Diss. Turun yliopisto.
- Saarenmaa, Laura (2010), *Intiimin äänet: julkisuuskulttuurin muutos suomalaisissa ajanviitehdissä 1961–1975* (Intima ljud: kändiskulturens förändring i finska tabloider 1961–1975, egen översättning), Diss. Tampreen yliopisto.
- Saarenmaa, Laura (2015), "Between Sovietism and Americanization" i *Feminist Media Studies*, 2015, Vol. 15, No.1, 133–153.
- Sage, George H. (2004), "Political Economy and Sport" i Coakley, Jay & Dunning, Eric [ed.] (2004), *Handbook of Sports Studies*, Thousand Oaks, California.
- Salminen, Simo (1986), *Jääkiekkjoukkueiden kiinteyden ja yhteensopivuuden suhde menestykseen* (Ishockeylags sammanhållning och samspel för framgång, egen översättning), licentiatavhandling, Helsingin yliopisto.
- Sandelin, Bo och Ranki, Sinimaaria (1997), "Internationalization or Americanization of Swedish Economics?" i *The European Journal of the History of Economic Thought*, Vol. 4, Iss. 2, 284–298.
- Sandvoss, Cornel (2003), *A Game of Two Halves: Football, television and globalization*, Routledge, London.
- Sanful, John (2007), "The Miracle and the Revenge" i Szymberg, Szymon & Podnieks, Andrew [ed.] (2007), *World of Hockey – Celebrating A Century of the IIHF*, Bolton, Ontario.
- Sainio, Pentti (2014), *Kummolan kääntöpiiri: urheiluviihteen kulissien takaista peliä* (Kummolas krets: spelet bakom idrottsunderhållningens kulisser, egen översättning), Into, Helsinki.
- Scanlan, George (1978), "The organisation of sport and physical culture in the Soviet Union" i *Sports exchange world*, 1978/3, 31–35.
- Schoug, Fredrik (1997), *Intima samhällsvisioner: sporten mellan minimalism och gigantism*, Diss., Symposium, B. Östlings bokförlag, Eslöv.
- Sharp, Linda A., Moorman, Anita M. och Claussen, Cathryn L. (2010), *Sport law: a managerial approach*, Holcomb Hatchaway Publishers, Scottsdale.

- Sihvonen, Petteri (1995), "Jurzinovilaisuus – Maailman moderneinta jääkiekkoa" (Jurzinov – Världens mest moderna ishockey, egen översättning) i Mennander, Ari och Mennander, Pasi (2004), *Liigatähdet – Jääkiekon SM-liiga 30 vuotta 1975–2005* (Ligastjärnorna – Ishockeyns SM-liiga 30 år 1975–2005, egen översättning), Ajatus Kirjat, Helsinki.
- Silk, Michael (2004), "Televised Sport in a Global Consumer Age" i Slack, Trevor [ed.] (2004), *The commercialisation of sport*, Routledge, London.
- Silverman, David (2010), *Doing qualitative research: A practical handbook*, third edition, Sage, London.
- Sironen, Esa (1995), *Urheilun aika ja paikka*. (Tid och plats för idrott, egen översättning), Diss. Jyväskylän yliopisto.
- Sloane, Peter J. (2006), "The European model of sport" i Andreff, Wladimir och Szymanski, Stefan [ed.] (2009), *Handbook on the Economics of Sport*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Smart, Barry (2005), *The Sport Star: Modern Sport and the Cultural Economy of Sporting Celebrity*, Sage, London.
- Solzhenitsyn, Alexander (1991), *Rebuilding Russia*, Harvill, London.
- Spengler, John O., Anderson, Paul M., Connaughton, Daniel P. och Baker III, Thomas A. (2009), *Introduction to Sport Law*, Human Kinetics, Champaign, Illinois.
- Spångberg, Magnus (2005), "NHL" i *Årets ishockey 2005*, Strömberg, Vällingby.
- Spångberg, Magnus (2006), "NHL" i *Årets ishockey 2006*, Strömberg, Vällingby.
- Stark, Janne [red.] (1997), *Svensk Ishockey 75 år: ett jubileumsverk i samband med Svenska Ishockeyförbundets 75-års jubileum, Del I, Historien om svensk ishockey*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Stark, Janne [red.] (1997), *Svensk Ishockey 75 år: ett jubileumsverk i samband med Svenska Ishockeyförbundets 75-års jubileum, Del II, Faktadelen*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Stark, Tobias (2006), "Folkhemmet på is: Nedslag i den svenska ishockeyns historiska utveckling, 1920–1970" i *Svensk idrottsforskning* 4-2006.
- Stark, Tobias (2010), *Folkhemmet på is: Ishockey, modernisering och nationell identitet i Sverige 1920–1972*, Diss. Linnéuniversitetet.
- Stark, Tobias (2012), "Ice hockey, Europe" i Nauright, John och Parrish, Charles [ed.] *Sports Around the World: History, Culture and Practice* (E-bok), ABC-CLIO, Santa Barbara, Californien.
- Stolt, Åke (2008), *Man lever bara två gånger: berättelsen om Percy*, Sportförlaget i Europa, Västerås.

- Strömberg, Arne (1975), "NHL genom åren. Det startade med fyra lag från Kanada 1917..." i *Årets ishockey 1975*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Strömberg, C A. m.fl. [red.] (1976), "I centrum" i *Årets ishockey 1976*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Stubb, Göran (1979), "Tappara bäst i Finland" i *Årets ishockey 1979*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Stubb, Göran (1982), "Finland – Inte ens hemmaplan hjälpte..." i *Årets ishockey 1982*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Stubb, Göran (1983), "Finland – Ny kurs efter katastrofen i München" i *Årets ishockey 1983*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Stubb, Göran (1985), "Finland – Äntligen före Tre Kronor" i *Årets ishockey 1985*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Stubb, Göran (1995), "Finlands största hockeyår!" i *Årets ishockey 1995*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Sullivan, Dean A. (1997), *Early Innings: A Documentary History of Baseball, 1825–1908* / compiled and edited by Dean A. Sullivan; introduction by Benjamin G. Rader, University of Nebraska Press.
- Sund, Bill (1997), *Fotbollens maktfält*, Svenska Fotbollförbundet, Solna.
- Sund, Bill (2007), *Fotbollsindustrin*, Nomen, Visby.
- Suominen, Seppo (2013), *Essays on the demand for cultural performance*, Diss. Vaasan yliopisto.
- Svensson, Anders (2007), *Från norra ståplats till cyberspace: en beskrivning av en diskussion på internet om ishockey utifrån ett offentlighetsperspektiv*, Diss. Göteborgs universitet.
- Szemberg, Szymon & Podnieks, Andrew [ed.] (2007), *World of Hockey – Celebrating A Century of the IIHF*, Bolton, Ontario.
- Szemberg, Szymon och Podnieks, Andrew (2007), "Victoria Skating Rink, Montreal" i Szemberg, Szymon & Podnieks, Andrew [ed.] (2007), *World of Hockey – Celebrating A Century of the IIHF*, Bolton, Ontario.
- Szemberg, Szymon och Podnieks, Andrew (2011), *Jääkiekon maailma* (Ishockeys värld, egen översättning), Internationella Ishockeyförbundets *World of Hockey – Celebrating a Century of the IIHF* finska översättning, Karisto, Hämeenlinna.
- Szymanski, Stefan (2006), "Baseball economics" i Andreff, Wladimir och Szymanski, Stefan [ed.] (2009), *Handbook on the Economics of Sport*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Szymanski, Stefan (2006), "Uncertainty of outcome, competitive balance and the theory of team sports" i Andreff, Wladimir och Szymanski, Stefan [ed.] (2009), *Handbook on the Economics of Sport*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham.

- Szymanski, Stefan och Zimbalist, Andrew (2005), *National Pastime: How Americans Play Baseball and the Rest of the World Plays Soccer*, Brookings Institution Press, Washington, D.C.
- Tallinger, Khennet (2000), ”Ekonomikriterier m m, för elitfotbollsöreningar” i *Idrottsjuridisk Skriftserie Nr. 5, Artikelsamling 2000*, Svensk Idrottsjuridisk Förening, SISU Idrottsböcker, Farsta.
- Tienari, Janne och Vaara, Eero (2004), ”Suomalaiset, ruotsalaiset ja yritysjärjestelyt: Miten kulttuurit eletään todeksi ja miten niitä voi yrittää johtaa” (Finländare, svenskar och företagsstrukturer: Hur kulturerna levnadsgörs och hur man kan försöka leda dessa, egen översättning) i *Liiketaloudellinen ajankausikirja/The Finnish Journal of Business Economics*, 53(1): 92–108.
- Tuominen, Markku (2017), *Injuries in the International Ice Hockey Federation World Championships and Olympic Winter Games*, Diss. University of Tampere.
- Valkonen, Eero (1997), *Kuka kontrolloi peliä? : kansainvälisen jääkiekkotoiminnan kehitys olympia-aateesta suurvaltapoliitiikan ja kaupallisuuden kautta ammattilaisviitteeksi* (Vem kontrollerar spelet? : den internationella ishockeyns utveckling från olympiska ideal till stormaktspolitik och via kommersialisering till underhållningsnöje, egen översättning), licentiatavhandling, Turun yliopisto.
- Valkonen, Eero (1997), *Kuka kontrolloi peliä? (Vem kontrollerar spelet?, egen översättning)*, Karisto, Hämeenlinna.
- Vamplew, Wray (1988), *Pay up and play the game: Professional Sport in Britain 1875–1914*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Vanek, Jan (1995), ”Tjeckien – En säsong med betyget ”med beröm godkänt”” i *Årets ishockey 1995*, Strömbergs/Brunnhages, Vällingby.
- Virta, Erkki (2006), ”Finskt och svenskt: Stereotyper, status och dolda känslor” i Junila, Marianne och Westin, Charles [red.] (2006), *Svenskt i Finland – finskt i Sverige, II, Mellan majoriteter och minoriteter: Om migration, makt och mening*, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- Wacklin, Matti (2005), *Kirvesrinnat: Tapparans tarina* (Yxbrösten: Tapparans historia, egen översättning), Karisto, Hämeenlinna.
- Walker, James Robert och Bellamy, Robert V. (2003), ”Baseball on Television: The Formative Years, 1939–51” i *NINE: A Journal of Baseball History and Culture*, 2003, Vol. 11, No. 2, 1–15.
- Wallenius, Pekka (1989), ”Taso nousee ja laajenee Hämeenlinnan matka pitkään yöhön” (Nivån förbättras och sprids Tavastehus långa resa mot lång natt, egen översättning) i Honkavaara, Aarne, Kauhala, Hannu, Laelma, Jyrki, Leinonen, Kimmo, Otila, Jyrki och Wallenius, Pekka (1989), *Kaukalon leijonat – Suomalaista jääkiekkoa 60 vuotta* (Rinkens lejon – Finsk ishockey 60 år, egen översättning), US-Mediat, Rauma.

- Wallenius, Pekka (2006), *Sinikeltainen kaupunki: Rauman Lukko 70-vuotta* (Blågul stad: Rauman Lukko 70-år, egen översättning), Rauman Lukko, Rauma.
- Wedén, Anders (1976), "Svenska mästarna" i *Årets ishockey 1976*, Strömberg/Brunnhage, Vällingby.
- Westin, Jacob (2007), *Europeisk konkurrensrätt*, Studentlitteratur, Lund.
- Whitson, David, Harvey, Jean och Lavoie, Mark (2004), "Government Subsidisation of Canadian Professional Sport Franchises: A Risky Business" i Slack, Trevor [ed.] (2004), *The commercialisation of sport*, Routledge, London.
- Wickström, Mika (2012), *HIFK-Jokerit: Taistelu Helsingin herruudesta* (HIFK-Jokerit: Slaget om Helsingfors, egen översättning), Tammi, Helsinki.
- Wikberg, Karin (2002), "RF och amatörfrågan – en segsliten historia" i Lindroth, Jan och Norberg, Johan R. [red.] (2002), *Ett idrottssekel: Riksidrottsförbundet 1903–2003*, Informationsförlaget, Stockholm.
- Wikberg, Karin (2005), *Amatör eller professionist? Studier rörande amatörfrågan i svensk tävlingsidrott 1903–1967*, Diss. Stockholms universitet.
- Wilson, Robert, Plumley, Daniel och Ramchandani, Girish (2013), "The relationship between ownership structure and club performance in the English Premier League" i *Sport, Business and Management: An International Journal*, 2013, Vol. 3, Nr. 1, 19–36.
- Wong, John (2005), *Lords of the Rinks: The Emergence of the National Hockey League 1875–1936*, University of Toronto Press, Toronto.
- Wuolio, Eija-Leena (1982), *Suomen liikuntahistoria* (Finlands idrottshistoria, egen översättning), Liikuntatieteellinen Seura, Helsinki.
- Zacheus, Tuomas (2008), *Luonnonmukaisesta arkiliikunnasta liikunnan eriytymiseen: Suomalaiset liikuntasukupolvet ja liikuntakulttuurin muutos* (Från naturnära vardagsidrott till idrottens specialisering: De finländska idrottsgenerationerna och idrottskulturens förändring, egen översättning), Diss. Turun yliopisto.
- Zaugg, Klaus (2007), "New World Order" i Podnieks, Andrew & Szemberg, Szymon [ed.] (2007), *World of Hockey – Celebrating A Century of the IIHF*, Bolton, Ontario.
- Ågren, Bengt (2011), "Beskattnings av idrottskoncern" i *Skattenytt* 2011, 254–262.
- Östman, Lars (1996), *Från byalagen till Leksand Stars*, Con Scientia, Nacka.

Tidningar och övriga tidskrifter

Aamulehti

Aftonbladet

Dagens Nyheter

Expressen

Gefle Daglad

GT

Göteborgs-Posten

Helsingin Sanomat

Idrottens Affärer

Iltalehti

Ilta-Sanomat

Jönköpings-Posten

Månadens Affärer

Nerikes Allehanda

Nya Wermlandstidningen

Skånska Dagbladet

Smålandsposten

Sydsvenska Dagbladet

Veikkaaja

Vi i Vasastan

Värmlands Folkblad

Organisationstryck (material även publicerat på internet)

Allsvenska fotbollsklubbarna

Eget tryck

Deutsche Eishockey League

Eget tryck

Erste Bank Eishockey Liga

Eget tryck

Finlands Olympiska Kommitté

Eget tryck

Jääkiekon SM-liiga ry. alt. Oy (Ishockeyns SM-liiga rf. alt. Ab)

Eget tryck

KHL
Eget tryck
NHL
Eget tryck
NHLPA
Eget tryck
PARKEN Sport & Entertainment AS
Eget tryck
SHL-klubbarna (Elitserieklubbarna)
Eget tryck
SJRY (Suomen Jääkiekkoliijat ry, [Finlands ishockeyspelare rf.])
Eget tryck
SM-liigaklubbarna
Eget tryck
Suomen Jääkiekkoliitto ry. (Finska Ishockeyförbundet rf.)
Eget tryck
Suomen Liikunta ja Urheilu ry. (Finlands Idrott rf.) samt Valo, Valtakunnal-
linen liikunta ja urheiluorganisaatio ry. (Valo Finlands Idrott rf.)
Eget tryck
Svenska Basketbollförbundet
Eget tryck
Svenska Fotbollförbundet
Eget tryck
Svenska Ishockeyförbundet
Eget tryck
Sveriges Riksidrottsförbund
Eget tryck
Swiss Ice Hockey Federation
Eget tryck

Offentligt tryck (material även publicerat på internet)

Sverige

Lagstiftning

Se huvudtext och fotnoter

Förarbeten

Proposition 1975:103, Om förslag till ny aktiebolagslag m.m.

Proposition 1984/85:175, Om nya bosättningsregler i skattelagstiftningen samt nya regler vid beskattning av lön vid utlandstjänstgöring

Proposition 1989/90:110, Om reformerad inkomst- och företagsbeskattning

Proposition 1990/91:159, Om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta artister m.m.

Proposition 1997/98:184, Ändringar i radio- och TV-lagen (1996:844), m.m.

Proposition 1998/99:7, Koncernbeskattningsfrågor för ideella föreningar och stiftelser, m.m.

Proposition 1998/99:15, Omstruktureringar och beskattning

Proposition 2000/01:12, Beskattning av utländska nyckelpersoner

Proposition 2004/05:85, Ny aktiebolagslag

Proposition 2008/09:182, Beskattning av utomlands bosatta artister, m.fl.

Proposition 2011/12:1, Budgetpropositionen för 2012

SOU 1989:9, Särskild inkomstskatt för utländska artister m.fl.

SOU 1997:60, Betal-TV inom Sveriges Television

SOU 2003:65, Alkoholbranschens sponsring inom idrotten

SOU 2006:23, Nya skatteregler för idrotten

SOU 2008:59, Föreningsfostran och tävlingsfostran: En utvärdering av statens stöd till idrotten

Ds 1996:37, Novemberrevolutionen – om rationalitet och makt i beslutet att avreglera kreditmarknaden 1985

Rättspraxis

Högsta förvaltningsdomstolen (Regeringsrätten)

RÅ Aa-4/81

RÅ 1985 1:39

RÅ 2000 ref. 31

RÅ 2000 ref. 53

RÅ 2001 ref. 50

RÅ 2002 ref. 24

RÅ 2002 not 150

RÅ 2004 ref. 87

RÅ 2006 ref. 16

Kammarrätterna

Kammarrätten i Stockholm, mål nr 5606-10, 2011-04-14

Kammarrätten i Göteborg, mål nr 428-12, 2013-01-09

Marknadsdomstolen

Marknadsdomstolen (2012-12-03), Mål A 2/12, "NHL-målet"

Marknadsdomstolen (2012-12-20), 2012:16, Dnr A 5/11, "Bilspportmålet"

Konkurrensverket

Konkurrensverket (2011-05-13), Dnr 709/2009, "Bilspportmålet"

Konkurrensverket (2012-09-20), Dnr 501/2012, "NHL-målet"

Skatteverket

Skatteverket (2005), Skatteverkets ställningstaganden, 2005-02-14, Dnr. 130 92654-05/111, Vad är "tillfälligt avbrott" i en stadigvarande vistelse?

Skatteverket (2006), Skatteverkets ställningstaganden, 2006-03-28, Dnr. 131 187591-06/111, "Sign on fee" till idrottsmän bosatta i utlandet

Skatteverket (2016), Skatteverkets ställningstaganden, 2016-12-07, Dnr. 131 473430-16/111, Sign on fee till idrottsmän bosatta i utlandet.

Statistiska centralbyrån (SCB)

Befolkningsstatistik, Folkmängd, topp 50, 31 december 2016

Genomsnittlig månadslön 1973–2015

Övrigt offentligt tryck

Henrekson, Magnus och Jakobsson, Ulf (2008), Globaliseringen och den svenska ägarmodellen, Underlagsrapport nr. 19 till Globaliseringsrådet
Myndigheten för press, radio och tv (2015), Evenemangslista: Rapport med förslag till en evenemangslista, utkast, Dnr. 15/03089
Myndigheten för press, radio och tv (2016), Evenemangslista: Rapport med förslag till en evenemangslista, Dnr: 15/03089

Finland

Lagstiftning

Se huvudtext och fotnoter

Förarbeten

Proposition 1994 rd – RP 356, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagstiftning om social trygghet för idrottsmän

Proposition RP 236/1997 rd. Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till idrottslag

Proposition RP 190/2014 rd. Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till idrottslag

HE 278/1998, Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi tuloverolain ja varalisuusverolain 10§:n muuttamisesta (Regeringens förslag till Riksdagen om ny lagstiftning i inkomstskattelagen och ändring av förmögenhetslagens 10 §, egen översättning)

Rättspraxis

Högsta domstolen i Finland

KKO:1995:145

KKO:1997:38

Högsta förvaltningsdomstolen i Finland

KHO:27.8.1985/3560

KHO:19.8.1986/3025, KHO:1986B-II-550

Försäkringsdomstolen i Finland

15.9.1994/5122:93

Finlands statistikcentral

Väkiluku muuttujina Väkiluku ja väkiluvun muutos, Sukupuoli ja Alue, 31.12.2016, (Kommunernas invånarantal i storleksordning den 31.12. 2016, egen översättning)

Utbildnings- och kulturministeriet

Opetus- ja kulttuuriministerö (2017), Valtion roolin ja ohjauskeinojen selkeyttäminen suomalaisessa liikunta- ja urheilukulttuurissa (Statens funktion och genomlysning av finsk motions- och idrottskultur, egen översättning), Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:40

Finska statens idrottsråd

Valtion liikuntaneuvosto (Statens idrottsråd) (2015), Asiantuntialausunto Valtakunnallisen liikunta- ja urheiluorganisaatio, Valo ry:n toiminnasta valtionavustuspolitiikan näkökulmasta (Sakkunnigutlåtande kring Nationell motions- och idrottsorganisation, Valo rf:s verksamhet ur den statliga stödpolitikens synvinkel, egen översättning)

Europeiska unionen

Fördrag

Se huvudtext och fotnoter

Direktiv

Direktiv 89/552/EEG, Television utan gränser

Parlamentet

European Parliament (2005), Professional sport in the internal market, DG Internal policies of the Union – Directorate A – economic and scientific policy, working paper

EU-kommissionen

European Commission (1985), Adonnino Report, A 10.04 COM 85, SN 2536/3/85 (EDC)

European Commission (1998), The European model of sport, Consultation document of GD X

Europeiska Kommissionen (1998), Den europeiska idrottsmodellen, Samråds dokument från GD X

Europeiska Gemenskapernas Kommission, Helsingfors-rapporten om idrott, Ordförandeskapets slutsatser, Nice (2000), bilaga IV, KOM (1999) 644, 1.12.1999, Bryssel

European Commission (2007), Commission staff working document, The EU and Sport: Background and Context, Accompanying document to the White Paper on Sport, SEC(2007) 935, Brussels

Europeiska Gemenskapernas Kommission (2007), Vitbok om idrott, KOM 391(2007) slutlig, Svensk version, Bryssel

Europeiska rådet

Europeiska rådet (2000), Ordförandeskapets slutsatser i Nice (7–9 december), Bilaga IV, Nice

Europeiska unionens officiella tidning

Europeiska unionens officiella tidning (2008), Konsoliderad förteckning över evenemang av särskild vikt som anmälts av medlemsstaterna enligt artikel 3a, C17/8, 24.1.2008

Rättsfall från EU-domstolen (EG-domstolen)

Case C-36/74 B.N.O. Walrave, L.J.N. Koch vs. Association Union cycliste internationale, Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie and Federación Española Ciclismo (1974)

Case C-13/76 Gaetano Donà vs. Mario Mantero (1976)

Case C-415/93 Union Royale Belge des Sociétés de Football Association, Royal Club Liégeois, UEFA vs. Bosman (1995)

Joined cases Case C-51/96 and C-191/97 Christelle Delière vs. Ligue francophone de judo et disciplines associées ASBL et. Al. (2000)

Case C-176/96 Jyri Lehtonen and Castors Canada Dry Namur-Braine ASBL vs. Fédération Royale Belge de Sociétés de Basketball ASBL (2000)

Case C-519/04P Meca-Medina & Majcen vs. Commission (2006)

USA

Lagstiftning

Se huvudtext och fotnoter

Rättspraxis

Federal Baseball Club of Baltimore vs. National League of Professional Baseball Clubs, 259 US 200 (1922)

Flood vs. Kuhn, 407 US 258 (1972)

Toolson vs. New York Yankees Inc., 346 US 356 (1953)

Piazza vs. Major League Baseball, 831 F supp. 421, United States District Court, E.D. Pennsylvania (1993)

Ryssland

Lagstiftning

Se huvudtext och fotnoter

Övrigt

Finnpanel (mäter tv-tittandet och radiolyssnandet i Finland)

Finnpanel (2012), Television katselu Suomessa vuonna 2011 (TV-tittandet i Finland 2011, egen översättning)

Finnpanel (2017), TV-vuosittelaisuus 2017, (TV-fakta 2017, egen översättning)

Övriga artiklar och publikationer på internet

- Abrahamsson, Hans, Leifby, Marcus och Ros, Tomas (2017), "Mångmiljonavtalet skapar gigantisk klyfta" i *aftonbladet.se*, publicerad 2017-02-20 och hämtad 2018-07-08 från <https://www.aftonbladet.se/sportbladet/hockey/a/8aQR2/mangmiljonavtalet-skapar-gigantisk-klyfta>
- aif.ru (2012), "Клубы КХЛ скрывают бюджеты команд, а АиФ.ru – раскрывает их" (KHL-klubbar döljer budgetar, AiF.ru – avslöjar dessa, egen översättning) i *aif.ru*, publicerad 2012-12-13 och hämtad 2016-11-29 från <http://www.aif.ru/sport/hockey/38860>
- Boro Vetlanda HC (2018), "Historia" i *borovhc.se*, hämtad 2018-05-28 från <https://web.archive.org/web/20141213022810/http://www.borovhc.se/klubben/historia>
- Bäckström, Urban (1999), "Några tankar om tillgångspriser" i *riksbanken.se*, publicerad 1999-12-16 och hämtad 2012-02-01 från <http://www.riksbank.se/pagefolders/3626/991216.pdf>
- Carlsson, Bo (2015), "Vad bör idrottssociologin göra?" i *idrottsforum.org*, publicerad 2015-02-10 och hämtad 2017-03-24 från <http://idrottsforum.org/wp-content/uploads/2015/02/carlsson150210.pdf>
- Comptin, Brian (2013), "Optimistic new owners take over Pheonix Coyotes" i *nhl.com*, publicerad 2013-06-08 och hämtad 2015-11-16 från <http://www.nhl.com/ice/news.htm?id=679723>
- Condor, Bob (2011), "NHL, NBC sign record-setting 10-year TV deal" i *nhl.com*, publicerad 2011-04-11 och hämtad 2017-12-09 från <https://www.nhl.com/news/nhl-nbc-sign-record-setting-10-year-tv-deal/c-560238>
- Dadoun, Ryan (2015), "Report: NHL-KHL nearing transfer agreement" i *nhl.nbcsports.com*, publicerad 2015-07-07 och hämtad 2015-12-11 från <http://nhl.nbcsports.com/2015/06/07/report-nhl-khl-nearing-transfer-agreement/>
- Deloitte (2011), *The untouchables: Football Money League*, Sports Business Group, February 2011, i *deloitte.com*, publicerad i februari 2011 och hämtad 2016-06-22 från <http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Audit/gx-deloitte-football-money-league-2011.pdf>
- Ejderhov, Thomas (2013), "Hård kamp om TV-rättigheterna" i *idrottensaffarer.se*, publicerad 2013-01-31 och hämtad 2016-02-05 från <http://www.idrottensaffarer.se/tv-nyheter/2013/01/hard-kamp-om-tv-rattigheterna>
- Espn.com (2016), "NHL Attendance Report" i *espn.com*, hämtad 2016-11-27 från <http://www.espn.com/nhl/attendance>
- EY (2016), *Hur mår svensk elitishockey? En analys av den finansiella ställningen i SHL* i *ey.com*, publicerad 2016-12-21 och hämtad 2017-08-22 från [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Hur-mar-svensk/\\$FILE/EY_%20Sport%20Business_Hockey_LR.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Hur-mar-svensk/$FILE/EY_%20Sport%20Business_Hockey_LR.pdf)

- Fischer, Matthew (2012), "KHL is good hockey, bad business" i *sports.nationalpost.com*, publicerad 2012-10-19 och hämtad 2012-11-19 och 2015-09-11 från <http://sports.nationalpost.com/2012/10/19/khl-is-good-hockey-bad-business/>
- Forbes (2013), "Arkady Rotenberg" i *forbes.com*, hämtad 2013-11-21 och 2015-09-11 från <http://www.forbes.com/profile/arkady-rotenberg/>
- Forbes (2017), "NHL Team Values 2016" i *forbes.com*, hämtad 2017-05-04 från <https://www.forbes.com/nhl-valuations/list/#tab:overall>
- forums.internationalhockey.net (2013), "Team budgets around the world" i *forums.internationalhockey.net*, publicerad 2013-02-25 och hämtad 2016-11-29 från <http://forums.internationalhockey.net/showthread.php?11337-Team-budgets-around-the-world>
- Fyodorov, Gennady (1994), "Russian Penguins Enjoy Reincarnation" i *themoscowtimes.com*, publicerad 1994-09-14 och hämtad 2015-12-11 från <http://www.themoscowtimes.com/sitemap/free/1994/9/article/russian-penguins-enjoy-reincarnation/348252.html>
- Hakola, Tero (2015), "MTV: Jokereille odotettua suurempi tappio viime kaudesta" (MTV: Jokerit gjorde större förlust än väntat, egen översättning) i *hs.fi*, publicerad 2015-09-18 och hämtad 2015-09-22 från <http://www.hs.fi/urheilu/a1442570781673>
- HC Red Star Kunlun (2017), "One down, many more to go!" i *hcredstar.ru*, publicerad 2017-06-25 och hämtad 2017-07-03 från <http://hcredstar.ru/en/news/god-pozadi-a-skolko-vpered-i/>
- Hiitelä, Juha (2016), "Hjallis Harkimo myöntää: "Ei Jokereista tule kannattavaa"" (Hjallis Harkimo erkänner: "Jokerit kommer inte att bli lönsamt", egen översättning) i *iltasanomat.fi*, publicerad 2016-12-15 och hämtad 2016-12-16 från <http://www.iltasanomat.fi/khl/art-2000005008491.html>
- Hockeyattendance.com (2016), "NHL Yearly Attendance" i *hockeyattendance.com*, hämtad 2016-11-27 från <http://www.hockeyattendance.com/league/nhl/>
- Hockeydb.com (2016), "NHL Attendance by Season" i *hockeydb.com*, hämtad 2016-11-27 från <http://www.hockeydb.com/nhl-attendance/>
- Hougaard, Allan (2008), "IIHF transfer agreement falls apart after Czechs opt not extend deal" i *thehockeynews.com*, publicerad 2008-05-01 och hämtad 2015-09-11 från <http://www.thehockeynews.com/articles/15728-IIHF-transfer-agreement-falls-apart-after-Czechs-opt-not-to-extend-deal.html>
- Huttunen, Jouni (2013), "Uusi tv-sopimus kannatti: SM-liigaseuroille satojatuhausia lisärahaa" (Nytt tv-avtal lönande: SM-liigaklubbarna får flera hundratusen mer, egen översättning) i *savonsanomat.fi*, publicerad 2013-06-02 och hämtad 2015-10-30 från <http://www.savonsanomat.fi/urheilu/jaakiekkoliigaseuroille-satojatuhausia-lisarahaa/1335575>

- Hänninen, Jyri (2016), ”Vauraiden sukujen HIFK” (Förmögna släkters HIFK, egen översättning) i *yle.fi*, publicerad 2016-03-01 och hämtad 2016-10-06 från <http://yle.fi/uutiset/3-8706985>
- Hänninen, Jyri och Kössö, Tuulia (2016), ”Laaja selvitys paljastaa SM-liigaseurojen surkean tilan – paikoin surkuhupaisaa huseeraamista” (Den stora undersökningen avslöjar SM-liigaklubbarnas urusla ekonomi – emellanåt okontrollerat huserande, egen översättning) i *yle.fi*, publicerad 2016-03-01 och hämtad 2016-03-02 från http://yle.fi/urheilu/laaja_selvitys_paljastaa_sm-liigaseurojen_surkean_tilan__paikoin_surkuhupaisaa_huseeraamista/8706628
- Idrottensaffärer (2008), ”Miljardären som tar över Globen” i *idrottensaffärer.se*, publicerad 2008-10-02 och hämtad 2018-05-23 från <http://www.idrottensaffarer.se/arena/2008/10/miljardaren-som-tar-over-globen-0>
- Idrottensaffärer (2011), ”TV4 erövrar hockey-VM 2012–2017” i *idrottensaffärer.se*, publicerad 2011-02-14 och hämtad 2011-09-30 från <http://www.idrottensaffarer.se/tv-nyheter/2011/02/tv4-erovrar-hockey-vm-2012-2017>
- Idrottensaffärer (2013), ”Elitserien såld för 1,3 miljarder” i *idrottensaffärer.se*, publicerad 2013-03-15 och hämtad 2016-09-21 från <http://www.idrottensaffarer.se/tv-nyheter/2013/03/elitserien-sald-for-13-miljarder>
- Idrottensaffärer (2015), ”Nytt tv-avtal för svensk fotboll” i *idrottensaffärer.se*, publicerad 2015-02-13 och hämtad 2016-02-05 från <http://www.idrottensaffarer.se/tv-nyheter/2015/02/nytt-tv-avtal-for-svensk-fotboll>
- IIHF (2015), ”IIHF Council” i *iihf.com*, hämtad 2015-06-17 från <http://www.iihf.com/fi/iihf-home/the-iihf/council/kalervo-kummola/#c1527>
- IIHF (2016), ”IIHF Club Competition History” i *iihf.com*, hämtad 2016-04-11 från <http://www.iihf.com/iihf-home/history/all-medallists/club-events/>
- IIHF (2015), ”Swiss stay top: SC Bern number one in European attendance ranking” i *iihf.com*, publicerad 2015-03-12 och hämtad 2015-09-22 från <http://www.iihf.com/home-of-hockey/news/attendance-2014-2015/>
- Iltä-Sanomat (2014), ”Tässä on Jokerien liigaosakkeen hinta – maksuaikaa seitsemän vuotta” (Här är priset på Jokerits ligaaktiebrev – betalningstiden är sju år, egen översättning) i *iltasanomat.fi*, publicerad 2014-01-16 och hämtad 2015-12-03 från <http://www.iltasanomat.fi/sm-liiga/art-1288643113871.html>
- Jalonen, Pekka (2015), ”TPS:s tilinpäätös paljasti – liiga-joukkueille muhkea summa tv-oikeuksista” (TPS:s årsredovisning avslöjar – liiga-klubbarna får betydande belopp från tv-rättigheterna, egen översättning) i *iltalehti.fi*, publicerad 2015-09-12 och hämtad 2015-10-30 från http://www.iltalehti.fi/smliiga/2015091220334484_sm.shtml
- Johnston, Chris (2015), ”NHL fails to reach new transfer deal with KHL” i *sportsnet.ca*, publicerad 2015-07-02 och hämtad 2015-12-11 från <http://www.sportsnet.ca/hockey/nhl/nhl-fails-to-reach-new-transfer-deal-with-khl/>

- Jokerit (2017), ”Jokerit jatkaa KHL:ssä” (Jokerit fortsätter i KHL, egen översättning) i *jokerit.com*, publicerat 2017-03-17 och hämtad 2017-03-17 från <http://www.jokerit.com/jokerit-jatkaa-khlssa>
- Jokerit (2018), ”Harkimo jättää Jokerit 27 vuoden jälkeen” (Harkimo lämnar Jokerit efter 27 år, egen översättning) i *jokerit.com*, publicerad 2018-04-18 och hämtad 2018-04-21 från <http://www.jokerit.com/harkimo-jattaa-jokerit-27-vuoden-jalkeen>
- Jokisipilä, Markku (2011), ”World Champions Bred by National Champions: the Role of State-Owned Corporate Giants in Russian Sports” i *css.ethz.ch, Russian Analytical Digest*, No. 95, 4 April, hämtad 2016-01-29 från <http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD-95-8-11.pdf>
- Kauppalehti (2014), ”Tämän verran venäläiset maksoivat Jokereista” (Detta betalade ryssarna för Jokerit, egen översättning) i *kauppalehti.fi*, publicerad 2014-09-17 och hämtad 2016-07-07 från <http://www.kauppalehti.fi/uutiset/taman-verran-venalaiset-maksoivat-jokereista/vP8y5kN9>
- Kauppalehti (2016), ”Liigajoukkueiden taloudessa huimia eroja – Kauppalehti kokosi joukkueiden tulokset” (Enorm skillnad i ligaklubbarnas ekonomi – Kauppalehti sammanställde klubbarnas resultat, egen översättning) i *kauppalehti.fi*, publicerad 2016-09-16 och hämtad 2017-09-04 från <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/liigajoukkueiden-taloudessa-huimia-eroja--kauppalehti-kokosi-joukkueiden-tulokset/kQUNMcLZ>
- Kauppinen, Ina (2014), ”Jokereiden omistaja pakotelistalle – mitä se tarkoittaa?” (Jokerits ägare på sanktionslistan – vad innebär detta? egen översättning) i *iltasanomat.fi*, publicerad 2014-07-31 och hämtad 2016-04-17 från <http://www.iltasanomat.fi/jaakiekkko/art-2000000788714.html>
- KHL (2015), ”About the KHL” i *en.khl.ru*, hämtad 2015-06-10 från <http://en.khl.ru/official/about/>
- KHL (2016), ”Enter the Dragon! Beijing club to join KHL” i *en.khl.ru*, publicerad 2016-06-25 och hämtad 2016-06-25 från <http://en.khl.ru/news/2016/06/25/308623.html>
- KHL (2016), ”It’s Official! Kunlun Red Star joins the KHL” i *en.khl.ru*, publicerad 2016-06-25 och hämtad 2017-07-03 från <http://en.khl.ru/news/2016/06/25/308626.html>
- KHL (2016), ”League Structure” i *en.khl.ru*, hämtad 2016-05-23 från <http://en.khl.ru/official/organization/>
- KHL (2017), ”Dmitry Chernyshenko: ”Optimal size of the KHL is 24 clubs”” i *en.khl.ru*, publicerad 2017-05-17 och hämtad 2017-05-27 från <http://en.khl.ru/news/2017/05/17/347292.html>
- KHL (2017), ”League clubs to share \$6m windfall” i *en.khl.ru*, publicerad 2017-09-15 och hämtad 2017-09-18 från <http://en.khl.ru/news/2017/09/15/359080.html>

- KHL (2017), "A day for the history books. Helsinki Ice Challenge. December 2" i *en.khl.ru*, publicerad 2017-12-02 och hämtad 2017-12-02 från <http://en.khl.ru/news/2017/12/02/370722.html>
- KPMG (2015), *Jääkiekon vaikutus Suomen talouteen ja työllisyyteen* (Ishockeyns påverkan på Finlands ekonomi och arbetsmarknad, egen översättning) i *kpmg.com/fi/sport*, publicerad i april 2015 och hämtad 2016-06-23 från <https://www.kpmg.com/FI/fi/toimialat/terveydenhuolto/Documents/Jaakiekon-vaikutus-Suomessa-2015.pdf>
- Kössö, Tuulia (2016), "Liigayhtiöiden mesenaatit – tässä on kiekkounelman ylläpitäjät ja toiminnan rahoittajat" (Ligaföretagens mecenater – här är hockeydrömmens upprätthållare och finansiärer, egen översättning) i *yle.fi*, publicerad 2016-03-01 och hämtad 2016-03-02 från http://yle.fi/urheilu/liigayhtioiden_mesenaatit_tassa_ovat_kiekkounelman_yllypitajat_ja_toiminnan_rahottajat/8706646
- Lempinen, Marko (2016), "SM-liiga laajentumassa jälleen – uusi seura nousemassa jo ensi kaudeksi" (SM-liiga utökas igen – en ny klubb går upp redan nästa säsong, egen översättning) i *iltasanomat.fi*, publicerad 2016-10-06 och hämtad 2016-10-06 från <http://www.iltasanomat.fi/sm-liiga/art-2000001923888.html>
- Lempinen, Marko (2016), "Mikä bisneksissäsi oikein mättää, Harry Harkimo?" (Vad är ruttet i dina affärer, Harry Harkimo?, egen översättning) i *iltasanomat.fi*, publicerad 2016-12-16 och hämtad 2016-12-19 från <http://www.iltasanomat.fi/khl/art-2000005010384.html>
- Lempinen, Marko (2018), "Saako Jokerit pitää nimensä? Hjallis Harkimo ei omista KHL-seuran brändiä" (Får Jokerit behålla sitt namn? Hjallis Harkimo äger inte KHL-klubbens varumärke, egen översättning) i *iltasanomat.fi*, publicerad 2018-04-25 och hämtad 2018-04-25 från <https://www.is.fi/khl/art-2000005655181.html>
- Liiga (2010), "SM-liigaseuroille raju talousparannus" (SM-liigaklubbarna rejäl ekonomiförbättring, egen översättning) i *liiga.fi*, publicerad 2010-09-03 och hämtad 2016-11-19 från <http://liiga.fi/uutiset/2010/09/03/sm-liigaseuroille-rajua-talouparannus>
- Liiga (2013), "SM-liigalle ja Jääkiekkoliitolle uusi yhteistyösopimus" (SM-liiga och Ishockeyförbundet har tecknat nytt samarbetsavtal, egen översättning) i *liiga.fi*, publicerad 2008-03-06 och hämtad 2018-03-14 från <http://liiga.fi/uutiset/2008/03/06/sm-liigalle-ja-jaakiekkoliitolle-uusi-yhteistyosopimus>
- Liiga (2013), "Liigakarsinnat pois kevään otteluohjelmasta – Mestis-mestareilla suora mahdollisuus Liigapaikkaan" (Ligakvalspelet tas bort – Mestis-segraren har möjlighet till direktplats i Liiga, egen översättning) i *liiga.fi*, publicerad 2013-09-03 och hämtad 2015-08-20 från <http://liiga.fi/uutiset/2013/09/03/liigakarsinnat-pois-kevaan-otteluohjelmasta-mestis-mestareilla-suora-mahdollisuus-liigapaikkaan>

- Liiga (2013), ”SM-liiga ja Jokerit sopimukseen” (SM-liiga och Jokerit överens, egen översättning) i *liiga.fi*, publicerad 2013-07-30 och hämtad 2013-11-08 från <http://www.liiga.fi/arkisto/jokerit/sm-liiga-ja-jokerit-sopimukseen.html>
- Liiga (2014), ”Kärpät ja HIFK kuluvertailun kärjessä” (Kärpät och HIFK i täten av kostnadsläget, egen översättning) i *liiga.fi*, publicerad 2014-09-04 och hämtad 2015-08-03 från <http://liiga.fi/uutiset/2014/09/04/karpat-ja-hifk-kuluvertailun-karjessa>
- Liiga (2015), ”Liiga-joukkueet isoilla satsauksilla kauteen 2015-16” (Liga-klubbarna med stora satsningar säsongen 2015-16, egen översättning) i *liiga.fi*, publicerad 2015-09-04 och hämtad 2016-11-19 från <http://liiga.fi/uutiset/2015/09/04/liiga-joukkueet-isoilla-satsauksilla-kauteen-2015-16>
- Liiga (2015), ”Mikkelin Jukurit nousee liigaan” (Jukurit från S:t. Michel går upp i ligan, egen översättning) i *liiga.fi*, publicerad 2015-09-10 och hämtad 2015-09-29 från <http://liiga.fi/uutiset/2015/09/10/mikkelin-jukurit-nousee-liigaan>
- Lindfors, Jukka (2013), ”Urheiluruudusta tuli vuonna 1963 penkkiurheilijoiden pyhähetki” (Sportspegeln blev år 1963 bänkidrottarnas högtidsstund, egen översättning) i *yle.fi*, publicerad 2013-08-06 och hämtad 2016-02-27 från <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2013/08/06/urheiluruudusta-tuli-vuonna-1963-penkkiurheilijoiden-pyhahetki>
- Loonen, Joeri (2011), ”The Eagles fly out: Znojemsti Orli switches Czech league for Austria” i *iihf.com*, publicerad 2011-06-14 och hämtad 2016-11-06 från http://www.iihf.com/sv/home-of-hockey/news/news-singleview/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=5903&cHash=6ecc8d35acb6eb22beb3c6e148e4ca8b
- Lundén, Kimmo (2010), ”Harkimon elämäntyö: Rapakuntainen yritysryväs” (Harkimos livsverk: Konkursfärdigt företagskluster, egen översättning) i *kauppalehti.fi*, publicerad 2010-03-02 och hämtad 2012-06-06 från <http://www.kauppalehti.fi/5/i/talous/uutiset/etusivu/uutinen.jsp?oid=2010/03/31149>
- Lundh, Olof (2018), ”TFF-miljardären vill ge nya miljoner till nykomlingen: ”Kan mycket väl bli det dubbla”” i *fotbollskanalen.se*, publicerad 2018-02-12 och hämtad 2018-02-12 från <https://www.fotbollskanalen.se/lundhs-podcast/tff-miljardaren-vill-ge-nya-miljoner-till-nykomlingen-kan-mycket-val-bli-det-d/>
- Lämsä, Jari (2015), ”(Elite) Sport in Finland; Trends, resources and organization” i *JAMK:n sport business opiskelijoille 2.11.2015*, KIHU – Research institute for Olympic Sports, hämtad 2017-07-01 från http://energia.kihu.fi/tuotostiedostot/julkinen/2015_lms_elitesport_sel50_65824.pdf

- Merk, Martin (2011), "Construction site German hockey: Old DEB vs. DEL conflicts overshadow national team's success" i *iihf.com*, publicerad 2011-05-23 och hämtad 2016-10-27 från http://www.iihf.com/sk/home-of-hockey/news/news-singleview/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=5856&cHash=148d1bd9606640f05b80922c2891c2a4
- MTV3 (2013), "Harkimo: Jokereiden korvaus väitettyä pienempi" (Harkimo: Jokerits ersättning mindre, egen översättning) i *mtv.fi*, publicerad 2013-07-31 och hämtad 2016-07-06 från <http://www.mtv.fi/sport/jaakiekkosm-liiga/artikkeli/harkimo-jokereiden-korvaus-vaitettya-pienempi/3802112>
- MTV3-STT (2007), "Suljettu jääkiekon SM-liiga on paha pätkinä" (En stängd SM-liiga är en dålig nöt, egen översättning) i *mtv3.fi*, publicerad 2007-03-11 och hämtad 2012-03-08 från <http://www.mtv3.fi/urheilu/jaakiekkouutiset.shtml/2007/03/703294/suljettu-jaakiekkosm-liiga-on-paha-patkina>
- Mäkinen, Jarmo (2011), "Idrottsorganisation och offentligt stöd: En jämförelse mellan Finland, Norge och Sverige" i *idrottsforum.org*, publicerad 2011-01-26 och hämtad 2011-01-31 från <http://www.idrottsforum.org/articles/makinen/makinen110126.pdf>
- NHL Central Scouting (2016), "Welcome to Central Scouting" i *nhl.com*, hämtad 2016-02-21 från <https://link.nhl.com/centralscouting/public/jsessionid=192kg5a5zi0352w9s0cndoend>
- NHL (2009), "Four NHL-teams To Open 2009–2010 Season in Europe Oct. 2–3" i *blackhawks.nhl.com*, publicerad 2009-02-19 och hämtad 2016-04-14 från <http://blackhawks.nhl.com/club/news.htm?id=476595>
- NHL (2017), "NHL Draft History" i *nhl.com*, hämtad 2017-12-19 från <http://www.nhl.com/ice/page.htm?id=25443>
- Nuutinen, Anna (2013), "Jokerifani Mikko Kivinen: "Ihan heti en Siperiaan lähde"" (Jokeritsupporten Mikko Kivinen: "Jag tänker inte åka till Sibirien för tillfället", egen översättning) i *iltasanomat.fi*, publicerad 2013-06-28 och hämtad 2013-10-15 från <http://www.iltasanomat.fi/khl/art-1288578207401.html>
- O'Brien, Derek (2011), "Znojmo to join Austrian EBEL" i *eurohockey.com*, publicerad 2011-06-06 och hämtad 2016-11-06 från <http://www.eurohockey.com/article/628-znojmo-to-join-austrian-ebel.html>
- Oivio, Janne (2016), "Jokerien ja venäläisrahoittajien viimeinen sopimusvuosi alkaa – Hjallis Harkimo kommentoi seuran KHL-tulevaisuutta" (Jokerits och de ryska finansierarnas sista avtalsår börjar – Hjallis Harkimo kommenterar klubbens KHL-framtid, egen översättning) i *iltasanomat.fi*, publicerad 2016-06-16 och hämtad 2016-06-25 från <http://www.iltasanomat.fi/khl/art-2000001202237.html>

- Oivio, Janne (2018), ”Nyt se on varmaa: Espoo Unitedin taru on ohi” (Nu är det bekräftat: Esbo Uniteds dröm är över, egen översättning) i *iltasanomat.fi*, publicerad 2018-04-25 och hämtad 2018-04-25 från <https://www.is.fi/mestis/art-2000005655905.html>
- Partala, Hannu (2009), ”Jarmo Viikari in memoriam” i *tappara.fi*, publicerat 2009-09-14 och hämtad 2017-08-15 från <http://www.tappara.fi/liiga/jarmo-viikari-im-memorial/>
- PBS (1999), ”Interview Stephen Warshaw” i *pbs.org*, publicerat 1999 och hämtad 2015-12-11 från <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/hockey/interviews/warshaw.html>
- Pinchevsky, Tal (2013), ”’03 Heritage Classic i Edmonton started boom” i *nhl.com*, publicerad 2013-11-22 och hämtad 2017-07-01 från <https://www.nhl.com/oilers/news/03-heritage-classic-in-edmonton-started-boom/c-692008>
- Podnieks, Andrew och Merk, Martin (2013), ”KHL presents plan with 64 teams” i *iihf.com*, publicerad 13 juni 2012 och hämtad 2015-06-10 från http://www.iihf.com/channels1112/hockeyforum/news/news-singleview/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=7042&cHash=9bde9c5652636a8a00a2a6478f869da7
- Polák, Petr (2012), ”Czech Extraliga managers want to close the league” i *eurohockey.com*, publicerad 2012-01-10 och hämtad 2016-11-06 från <http://www.eurohockey.com/article/1039-czech-extraliga-managers-want-to-close-the-league.html>
- Rajala, Ari (2016), ”Jokereiden ensimmäinen KHL-kausi tuotti jättitappiot” (Jokerits första KHL-säsong resulterade i jätteförlust, egen översättning) i *kauppalehti.fi*, publicerad 2016-04-17 och hämtad 2016-04-17 från <http://www.kauppalehti.fi/uutiset/jokereiden-ensimmainen-khl-kausi-tuotti-jattitappiot/ZcH9ZvqU>
- Rajala, Ari (2016), ”Jokereille jättitappiot viime pelikaudesta” (Jokerit gjorde jätteförlust förra spelsäsongen, egen översättning) i *kauppalehti.fi*, publicerad 2016-12-14 och hämtad 2016-12-16 från <http://m.kauppalehti.fi/uutiset/jokereille-jattitappiot-viime-pelikaudesta/LmPRM3nu>
- Rajala, Ari (2017), ”Näin Jokerit on takonut tappiota – ”Taloudellinen yhtälö vaikuttaa mahdottomalta”” (Så här har Jokerit gjort förlust – ”Ekonomisk ekvation verkar omöjlig”, egen översättning) i *kauppalehti.fi*, publicerad 2017-11-09 och hämtad 2017-12-03 från <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/jokerit-teki-jalleen-jattitappiot--taloudellinen-yhtalo-vaikuttaa-mahdottomalta/Lrh27QLG>
- Ramsay, Calay (2013), ”First Heritage Classic remembered, 10 years latter” i *globalnews.ca*, publicerad 2013-11-22 och hämtad 2017-07-01 från <http://globalnews.ca/news/985686/first-heritage-classic-remembered-10-years-later/>

- Rauman Boja (2011), *Lukko-logo – Se ainoa oikea* (Lukko-logo – Den enda riktiga, egen översättning) i *raumanboja.fi*, publicerad 2011-08-05 och hämtad 2015-01-07 från <http://raumamboja.fi/2011/08/05/lukko-logo-se-ainoa-oikea/>
- Rehman, Scheherazade (2012), "Putin's Russia Won't Achieve Super Power Status" i *usnews.com*, publicerad 2012-10-31 och hämtad 2013-11-08 från <http://www.usnews.com/opinion/blogs/world-report/2012/10/31/putins-russia-wont-achieve-super-power-status>
- Rockerbie, Duane W. (2015), "Fighting as a profit maximizing strategy in the National Hockey League: more evidence" i *Applied Economics*, 48:4, 292-299, DOI: 10.1080/00036846.2015.1078446
- Rosen, Dan (2013), "NHL nears new Player Transfer Agreement" i *nhl.com*, publicerad 2013-09-05 och hämtad 2015-12-11 från <http://www.nhl.com/ice/news.htm?id=669998>
- Rosen, Dan (2016), "Las Vegas awarded NHL franchise" i *nhl.com*, publicerad 2016-06-23 och hämtad 2017-05-04 från <https://www.nhl.com/news/nhl-expands-to-las-vegas/c-281010682>
- Rosneft (2015), "CSKA PHC honored in State Kremlin Palace" i *rosneft.com*, publicerad 2015-05-25 och hämtad 2017-05-27 från <https://www.rosneft.com/press/news/item/174499/>
- Rosneft (2017), "Rosneft Sports Tradition" i *rosneft.com*, hämtad 2017-05-27 från https://www.rosneft.com/General_partner_of_the_Sochi_2014/Rosneft_Sports_Traditions/
- ruutu.fi (2016), "Jussi Salonoja paljastaa kuinka monta miljoonaa häneltä on upponnut Bluesiin" (Jussi Salonoja avslöjar hur många miljoner han har skänkt till Blues, egen översättning) i *ruutu.fi*, publicerat 2016-05-04 och hämtad 2018-06-03 från <https://www.ruutu.fi/video/2609781>
- Saastamoinen, Anni (2014), "Suomi on asiakasmääriltään Pohjoismaiden maksu-tv:n takapajula" (Finland är i nordisk betal-tv jämförelse i kundmässigt bakvatten, egen översättning) i *yle.fi*, publicerad 2014-02-18 och hämtad 2018-05-26 från <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2014/02/18/suomi-on-asiakasmaariltaan-pohjoismaiden-maksu-tvn-takapajula>
- SHL (2013), "SHL:s kommentarer kring förslaget för utveckling" i *shl.se*, publicerad 2013-12-14 och hämtad 2015-06-09 från <http://www.shl.se/artikel/46352/>
- SHL (2015), "Välkomna till SHL – Karlskrona HK" i *shl.se*, publicerad 2015-03-11 och hämtad 2015-08-20 från <http://www.shl.se/artikel/65051/>
- SHL (2016), "Om SHL" i *shl.se*, hämtad 2016-04-11 från <https://www.shl.se/om-shl/om-shl-ab>
- Silvennoinen, Santtu (2014), "Jukka Tammi myy Ilvestä" (Jukka Tammi säljer Ilves) i *iltalehti.fi*, publicerad 2014-04-30 och hämtad 2015-10-08 från http://www.iltalehti.fi/smliga/2014043018252615_sm.shtml

- SKA Sankt Petersburg (2015), "Management" i *ska.ru*, hämtad 2015-09-12 från <http://ska.ru/en/club/management>
- SM-liiga (2011), "SM-liigaan liigalisenssi" (SM-liiga får ligalicens, egen översättning) i *liiga.fi*, publicerad 2011-06-16 och hämtad 2016-06-03 från <http://liiga.fi/uutiset/2011/06/16/sm-liigaan-liigalisenssi>
- Sokala, Hannu (2009), "Kiekkoilijat ovatkin palkkakuopassa" (Hockey-spelarna är i lönegrop, egen översättning) i *taloussanomat.fi*, publicerad 2009-03-24 och hämtad 2012-02-08 från <http://www.taloussanomat.fi/palvelut/2009/03/24/kiekkoilijat-ovatkin-palkkakuopassa/20097668/12>
- Sportmanagement.ru (2013), "Транснефть» выходит из состава учредителей КХЛ" (Transneft» kommer från grundarna av KHL, egen översättning) i *sportmanagement.ru*, publicerad 2013-04-08 och hämtad 2017-05-27 från <http://www.sportmanagement.ru/articles.php?id=6341>
- SVT (2013), "Fotbollskväll firar 20 år" i *svt.se*, publicerad 2013-03-28 och hämtad 2018-05-23 från <https://www.svt.se/sport/artikel/fotbollskvall-firar-20-ar/>
- SVT (2015), "Premiär för nya #sportspegeln" i *svt.se*, publicerad 2015-01-17 och hämtad 2016-02-27 från <http://www.svt.se/sport/artikel/nya-sportspegeln/>
- Taloussanomat (2010), "SM-liigaseurat tuottavat voittoa" (FM-ligaklubbarna genererar vinst, egen översättning) i *taloussanomat.fi*, publicerad 2010-09-03 och hämtad 2012-12-12 från <http://www.taloussanomat.fi/palvelut/2010/09/03/sm-liigaseurat-tuottavat-voittoa/201012241/12>
- Tappara (2014), "Mikko J. Westerberg on poissa" (Mikko J. Westerberg är borta, egen översättning) i *tappara.fi*, publicerad 2014-08-04 och hämtad 2017-08-07 från http://www.tappara.fi/juniorit/uutiset/Mikko_J._Westerberg_on_poissa_205.html
- The Hockey News (2013), "Game on! NHL lockout ends with tentative deal between league, NHLPA" i *thehockeynews.com*, publicerad 2013-01-06 och hämtad 2017-08-04 från <http://www.thehockeynews.com/news/article/game-on-nhl-lockout-ends-with-tentative-deal-between-league-nhlpa>
- The Moscow Times (2014), "Gazprom Pumps \$57 Million Into 2 Russian Hockey Teams" i *themoscowtimes.com*, publicerad 2014-06-05 och hämtad 2017-03-18 från <https://themoscowtimes.com/articles/gazprom-pumps-57-million-into-2-russian-hockey-teams-36215>
- Thelen, Friedhelm (2011), "Neuer Kooperationsvertrag bis 2018 – aber keine Relegation" i *hockeyweb.de*, publicerad 2011-07-22 och hämtad 2016-10-27 från <http://www.hockeyweb.de/del/neuer-kooperationsvertrag-bis-2018-aber-keine-relegation-51475>

- Valtanen, Tero (2013), ”Arhinmäki: Hjallis Harkimo saa pitää tukirahansa” (Arhinmäki: Hjallis Harkimo får behålla stödpengarna, egen översättning) i *yle.fi*, publicerad 2013-07-09 och hämtad 2013-07-09 från http://yle.fi/uutiset/arhinmaki_hjallis_harkimo_saa_pitaa_tukirahansa/6725960
- Vito Deluca, Joseph (2015), ”A Brief History of Rinkside Advertising” i *the-hockeywriters.com*, publicerad 2015-02-11 och hämtad 2016-08-30 från <http://thehockeywriters.com/a-brief-history-of-rinkside-advertising/>
- YLE (2009), ”Jääkiekon SM-liigan tv-oikeuksissa yhä epäselvyyksiä” (SM-liigas tv-rättigheter har ännu oklarheter, egen översättning) i *yle.fi*, publicerad 2009-06-17 och hämtad 2012-04-03 från http://yle.fi/urheilu/lajit/jaakiekko/sm-liiga/2009/06/jaakiekon_sm-liigan_tv-oikeuksissa_yha_epaselvyyksia_1336625.html?print=true
- YLE (2016), ”Jokeri-hyökkäjä fanien protestoinnista YleX:llä: Vähän nihkeä fiilis, kun eteläpääty tyhjenee” (Jokerit-anfallaren om fansens protest till YleX: En konstig känsla när söderkurvan tömdes, egen översättning) i *yle.fi*, publicerad 2016-02-23 och hämtad 2016-02-27 från http://yle.fi/urheilu/jokeri-hyokkaaja_fanien_protestoinnista_ylexlla_vahan_nihkea_fiilis_kun_etelapaaty_tyhjenee/8694988
- YLE (2016), ”Käräjäoikeus asetti Bluesin konkurssiin” (Tingsrätten försatte Blues i konkurs, egen översättning) i *yle.fi*, publicerad 2016-03-21 och hämtad 2016-03-24 från http://yle.fi/urheilu/karajaoikeus_asetti_bluesin_konkurssiin/8758133

Myndighets- och organisationshemsidor

AHF HockeyAllsvenskan AB (HockeyAllsvenskan)

www.hockeyallsvenskan.se

Bolagsverket

www.bolagsverket.se

Deutsche Eishockey League

www.del.org

Erste Bank Eishockey Liga

www.erstebankliga.at

Europeiska unionen

www.europa.eu

European football statistics

www.european-football-statistics.co.uk

Finlands Justitieministerium (offentliga rättsdatabank)

www.finlex.fi

Finlands Olympiska Kommité

www.olympiakomitea.fi

Finska Patent- och registerstyrelsen

www.prh.fi

HockeySverige

www.hockeysverige.se

Infotorg Företag

www5.infotorg.se

Internationella Ishockeyförbundet (IIHF)

www.iihf.com

Jokerit, Helsinki

www.jokerit.com

Jääkiekon SM-liiga Oy (Ishockeyns SM-liiga Ab)

www.liiga.fi

Jääkiekon Sarjaseurat ry. (Ishockeyns Seriekubbar rf., [Mestis, Finlands näst högsta ishockeyliga])

www.mestis.fi

Kauppalehti

www.kauppalehti.fi

Kontinental Hockey League (KHL)
www.khl.ru

National Hockey League (NHL)
www.nhl.com

National Hockey League Players' Association (NHLPA)
www.nhlpa.com

National League A
www.sihf.ch

SHL-klubbarna (Elitserieklubbarna)
Officiella hemsidor

SJRY (Suomen Jääkiekkoliijat ry, Finlands ishockeyspelare rf.)
www.sjry.fi

Skatteverket i Sverige
www.skatteverket.se

Skatteverket i Finland
www.vero.fi

SM-liigaklubbarna
Officiella hemsidor

Suomen Jääkiekkoliitto ry. (Finska Ishockeyförbundet rf.)
www.finhockey.fi

Svenska Hockeyligan AB (SHL)
www.shl.se

Svenska Ishockeyförbundet
www.swehockey.se

Sveriges Fotbollshistoriker och Statistiker
www.bolletinen.se

Sveriges riksdag
www.riksdagen.se

Sveriges Riksidrottsförbund
www.rf.se

Tipsport Extraliga
www.hokej.cz

UC AB
www.allabolag.se

Undervisnings- och kulturministeriet i Finland
www.minedu.fi

SUMMARY

A piece of major sports-related news in Finland in the summer of 2013 was “Jokerit to KHL”.¹¹⁵⁹ At a press conference, the majority owner of the Helsinki ice hockey club Jokerit, Harry “Hjallis” Harkimo, informed the press he had decided to move the Finnish capital club to the international Russian professional ice hockey league – Kontinental Hockey League (KHL) – for the season 2014/2015. Thus, Finnish elite ice hockey was given new meaning. However, this development raised several questions: How could this happen? And could a similar development take place in Sweden? Moreover, was the move a natural development in an intensified Americanization process of European sport, with ice hockey as spearhead? These questions must be understood in light of the fact that Swedish and Finnish elite ice hockey have changed logic from an amateurish leisure pastime to a strict commercial and professional multi-million-dollar business.

Swedish and Finnish elite ice hockey are situated in neighboring Nordic countries with small populations, and with comparable social, economic and (sport) political systems. Both are countries where sport is founded on and, by tradition, organized after amateurism and non-profit. In this ideology, humans must take exercise as it is discerned as joyful pastime, not as a means to make money or to see sports as being an instrument for employment. A similarity between Swedish and Finnish elite ice hockey is that they have been commercialized and professionalized since the 1970s, despite historically having their foundation in the amateurist ideals. The increased commercialization and professionalization of Swedish and Finnish elite ice hockey is unlike the NHL's model of profit-maximization, which is built on utility-maximization, with various initiatives for raising money in elite ice hockey (such as entrance fees, bingo, advertising, sponsors, souvenir sales, corporation [Ltd./Plc.], sales of TV and media rights,

¹¹⁵⁹ *Helsingin Sanomat* (2013-06-29), p. A 6, ”Jokerit lähtee KHL:ään”, own translation.

See also *Helsingin Sanomat*, 28–30 june 2013 and *Ilta-Sanomat*, 28 june–1 july 2013.

etc.). Rather, in Sweden and Finland, the economic gain should be reinvested in the sporting activities.

The fact that there is an intensified Americanization process – NHL inspired – of Swedish and Finnish elite ice hockey is expressed by the introduction of playoffs, the offensive tackle rule, dark-colored home jerseys, the national anthem, various food traditions, and prize ceremonies (such as championship pennants and frozen jersey numbers), as well as arenas transformed from single sporting facilities to modern event arenas. The NHL impulses have contributed to the transformation of Swedish and Finnish elite ice hockey from being a joyful game and pastime to being an entertainment industry.

The purpose of this study is to compare the development of Swedish and Finnish elite ice hockey from organizational, economic and legal perspectives based on the influences first from the NHL and, later, the KHL. Ultimately, the ambition is to increase understanding of the basic conditions for the organizational development of Swedish and Finnish elite ice hockey from the mid-1970s to becoming multi-million-dollar industries with transnational influences. This becomes multilayered as the representatives of Swedish and Finnish elite ice hockey have implemented different organizational solutions, even though they have been situated in contexts with seemingly similar sports models and social conditions. However, despite the fact that this study allows for different comparisons between sport models, cultures and traditions, the aim of the dissertation is not to determine which of the elite ice hockey leagues in Sweden or Finland is the most successful in sporting terms. Rather, these comparisons are a way of analyzing historical choices, cultural influences and the importance of various actors for the development of elite ice hockey in different countries. Through the dissertation, the sports science ambition is to highlight directions, inertia and trends in the modernization and Americanization process of Swedish and Finnish elite ice hockey.

The study is comparative and consists of several sources. Printed and unprinted material from various sources is utilized, such as from the International Ice Hockey Federation, the Swedish and Finnish ice

hockey federations, newspapers, magazines, literature, and research. Other sources have been interviews, talks, films and documentaries.

The study shows that elite ice hockey is a spearhead in the Americanization of Swedish and Finnish sports. The study further demonstrates that elite ice hockey's commercialization and professionalization, in some form, lead to an approach similar to that of the NHL-model, while the NHL impulses contribute to commercialization and professionalization. One explanation for this development is that there is a center-peripheral relationship within global ice hockey, as ice hockey is a Canadian sport, and NHL basically has a hegemonic position. The hegemonic position of the NHL has been challenged by the Russian KHL, a league supported by the Russian government, organizationally and financially. The Russian KHL is unrestrained in the commercialization and americanization process in elite ice hockey with, for example, highly repetitive payroll wages and expansion to countries like Belarus, China, Finland, Kazakstan, Latvia and Slovakia.

Moreover, the study shows that Swedish sport is characterized by a consensus character at both political and sport level. The importance of social democracy and a consensus tradition for social development since the 1930s have contributed to the Swedish Sport Confederation's position as the central administration and umbrella organization for the whole of the Swedish sporting movement. The twentieth century saw Finland embroiled in civil war, World War II and language conflicts between Swedish and Finnish, all of which have been reflected in sport. Finnish community building has complicated the consensus about a coherent sporting movement. However, a sporting reform process is in progress since 2012, with the aim of creating a coherent sporting movement. Nevertheless, this process has come too late to influence the autonomy of elite ice hockey. On the societal level, the more wealthy Sweden has laid the foundation for Swedish ice hockey to a great extent in comparison to Finnish ice hockey's international success. Further, morale in sport is greater in Sweden. The Swedish Ice Hockey Federation supported the development of Finnish ice hockey, especially after World War II. That said, Finnish elite ice hockey, on the other hand, has developed faster and more harshly

than its Swedish counterpart, especially since the 1970s. Finnish elite ice hockey became prominent first in the 1990s, and especially after Finland's first World Championship win in 1995. The study further shows that the representatives of Finnish elite ice hockey have acquired business ideas and quickly developed a model that fits Finnish conditions: a glocalization trend. The NHL-influences on Finnish elite ice hockey are evident through the elite ice hockey organization and closed league, corporation without ownership restrictions, and the view of the Russian KHL with Jokerits' move.

The consensus tradition in Swedish sports has contributed to the Swedish elite ice hockey clubs' decision to be loyal to the homogenous Swedish sporting movement. This is reflected by the fact that the Swedish premier league (Elitserien/since 2013 SHL) has never been a closed league and that the 51-percent rule exists, which means that a non-profit sport club must have a voting majority of at least 50 percent in the clubs' sport Ltd./Plc. The representatives of Finnish elite ice hockey have instead formed a model closer to the NHL organization. For this reason, Finnish elite ice hockey can be seen as a hybrid between the American Major League model and the European sport model, although there are major commercial features in Swedish elite ice hockey. This study also shows that the American Major League model has become increasingly dominant in global elite ice hockey. This is evident from the fact that NHL, KHL and the Finnish premier league (SM-liiga) are closed leagues. At the same time, the American Major League model's logic has become more evident in Swedish elite ice hockey. This is confirmed through the Swedish premier league (SHL) having no direct relegation and through financial (license) requirements.

Finally, the development and modernization process of Swedish and Finnish elite ice hockey confirms that there has been a transition from small scale to large scale. However, they are in the shade of the NHL and the KHL.

ISBN 978-91-7104-902-5 (tryckt)
ISBN 978-91-7104-903-2 (pdf)
ISSN Malmö Studies in Sport Sciences 1652-3180

MALMÖ UNIVERSITY
205 06 MALMÖ, SWEDEN
WWW.MAU.SE